

DANSK
BIOGRAFISK LEXIKON,

TILLIGE OMFATTENDE

NORGE FOR TIDSRUMMET 1537—1814.

UDGIVET

AF

C. F. BRICKA.

XI. BIND.

MAAR—MÜLLNER.

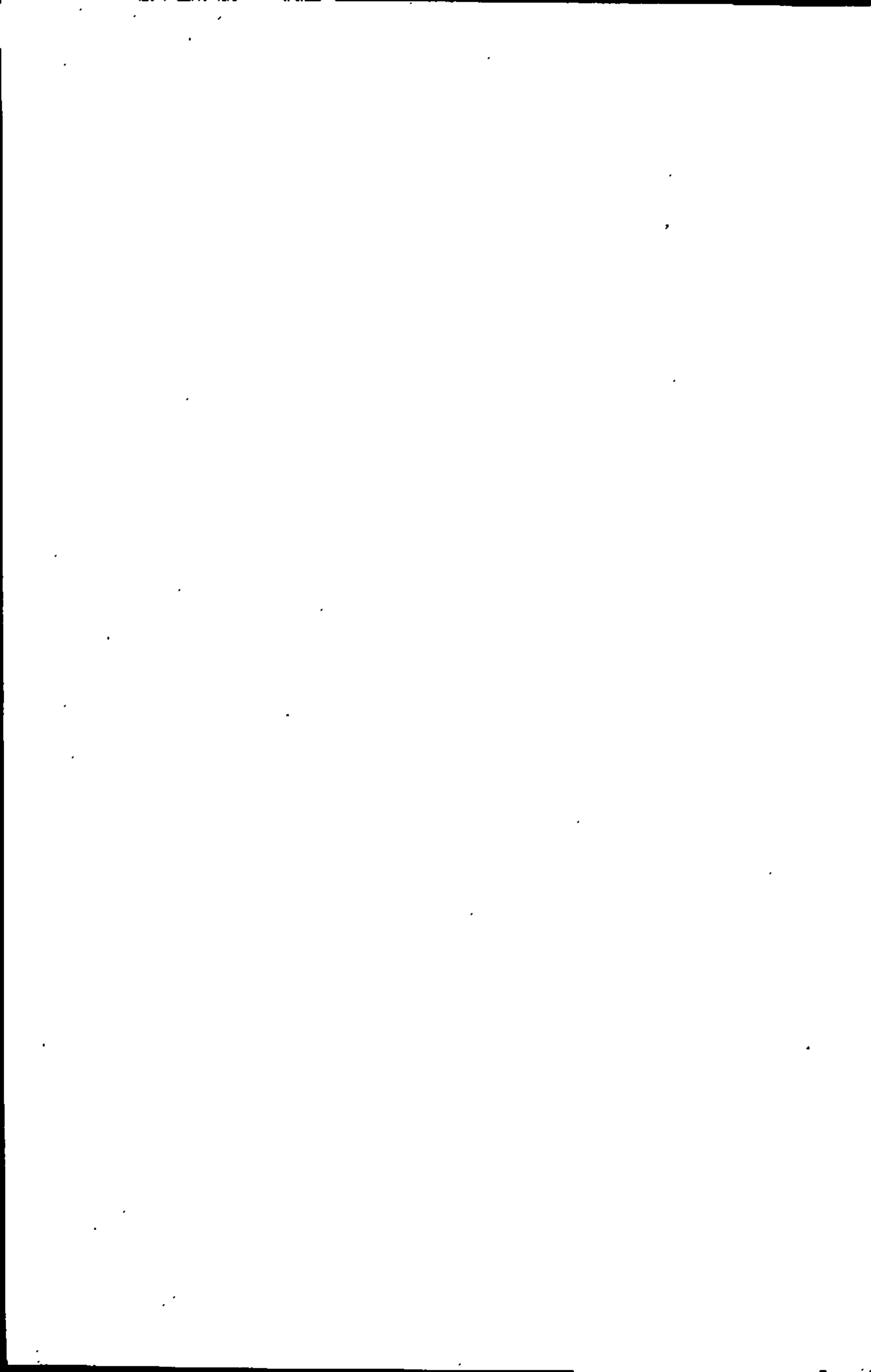

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN).

GRÆNES BOGTRYKKERI.

1897.

Maar, Valdemar Emil, f. 1849, Landøkonom. V. M. er født i Odense 12. April 1849; Forældrene vare Mægler Jens Wilhelm M. og Rasmine Petrine Sophie f. Rasmussen. Han lærte praktisk Landbrug i et Par Aar, gennemgik det sædvanlige Kursus paa Landbohøjskolen og tog Afgangsexamen 1870, lærte derefter Mejeriet og var i 4 Aar Forvalter paa et Par Herregaarde. Fra 1875—86 var M. Assistent paa Landbohøjskolen, og i disse Aar tog han bl. a. Studentereksamen (1880) og statsvidenskabelig Examen (1884). 1886 blev han konstitueret og 1887 fast ansat i Professor B. S. Jørgensens Stilling ved Landbohøjskolen som Lærer i Landøkonomi. Da Pladsen 1888 blev delt, beholdt M. den almindelige Landbrugslære samt Læren om Landbrugets Maskiner og Redskaber. 1896 udnævntes han til Professor. M. har foretaget talrige landøkonomiske Studierejser i Ind- og Udland, om hvilke der foreligger flere Beretninger af ham, i Fagpressen har han skrevet en Del Afhandlinger, han har forfattet «Beretning om Landbohøjskolens Forsøgsmark 1883—87», og fra 1882—91 redigerede han «Dagbladets» Landbrugstidende. Som Kultusministeriets tilsynshavende ved de egentlige Landboskoler, som Dommer ved Udstillinger, som Foredragsholder osv. er M. kommet i Berøring med talrige Landmænd, og som et vigtigt Bindeled til Praxis betragter han Ledelsen af den ham tilhørende Arvefæstegaard Nordskov ved Hellebæk. 4. Juni 1891 ægtede han Mariane Augusta Levy, Datter af Direktør i Nationalbanken M. L. (X, 259). *H. Hertel.*

Mac Dougall, George Julian Gordon, 1828—94, Søofficer, er født 28. Sept. 1828 i Kjøbenhavn. Hans Forældre vare vestindisk Plantageejer George Gordon M. D. (f. paa St. Croix 24. Sept. 1798) og Julie f. Martini (f. 20. Marts 1803 † 14. Okt. 1847). M. D. blev

Sekondlieutenant i Marinen 1848, Premierlieutenant 1857, Kapitajn 1868 og Kommandør 1880. Allerede som Kadet gjorde M. D. i 1848, da han førte en Kanonbaad, sig fordelagtig bekjendt ved sit raske og djærve Væsen; i de derpaa følgende Krigsaar var han udkommanderet med Fregatten «Freia» og Dampskibet «Hekla». Blandt hans senere Togter som subaltern kan nævnes, at han 1850—51 var med Briggen «Mercurius» i Vestindien, derefter i fransk Tjeneste samt Fører af et Koffardiskib; 1860—63 Kadetofficer. 1864 var han først Chef for Dampkanonbaaden «Marstrand», derefter i Panserbatteriet «Rolf Krake» og i Panserkorvetten «Danebrog». Efter et Middelhavstogt 1865 var han Postdampskibsfører 1867—70. I de derpaa følgende Aar blev han jævnlig benyttet som Skibschef, saaledes 1870 og 71 for «Rolf Krake», 1875 for en Deling Kanonbaade i Øvelseseskadren, 1877 for Dampskibet «Slesvig», 1878 for Korvetten «Heimdal», 1881 og 83 for Panserskibet «Helgoland», 1884 samt Vinteren 1885—86 for Fregatten «Fyn». 1882—85 var han Ekvipagemester; desuden benyttedes han jævnlig i Kommissioner og ved lignende Tillidshverv. — M. D., der forbandt en glødende Interesse for sin Stand med en ualmindelig loyal og ridderlig Karakter, blev 1892 forbigaaet ved Avancement til Kontreadmiral, da han den Gang allerede var nær ved Aldersgrænsen. Han tog da sin Afsked, som han fik med Kontreadmirals Karakter, men døde allerede 1. April 1894. Han var ugift og tilhørte den fransk-reformerte Menighed. *C. With.*

Mac Evoy, Christopher, 1760—1838, Planter, hørte til en paa de dansk-vestindiske Øer bosat skotsk Familie og er sikkert Søn af den Planter Christopher M. E., der 1776 fik dansk Indfødsret efter «i 25 Aar at have boet paa St. Croix og selv anlagt og indrettet 10 Plantager der». Som ungt Menneske lærte han Handelen først i London og derpaa i Kjøbenhavn, arvede derefter store Plantager paa St. Croix, hvis Drift han selv forestod, og som han bragte i en glimrende Tilstand. 1791 syslede han med Tanken om at indføre Dampmaskinen i Vestindien. Han maa i det hele have været teknisk kyndig, thi under sit senere Ophold i Kjøbenhavn søgte og fik han 1819 Tilladelse til at anlægge et Gasapparat til Oplysning af de kongelige Palaiser paa Amalienborg m. m. 1812 boede han i Wimbledon ved London, hvor han var Ejendomsbesidder, men fast Ophold tog han noget senere i Kjøbenhavn, hvor han drev et Sukkerraffinaderi (ved Gammelstrand) og købte

Landstederne Bernstorff og Triangelen (1817) samt et af Palaiserne i Bredgade (1820). Dette sidste udstyrede han paa en saadan Maade — Hetsch tegnede for ham —, at Kjøbenhavnerne troede at kunne betragte hans Rigdom som uendelig, hvad der i 1822 førte til, at et frækt Bedrageri, der endog benyttede Frederik VI's Navn, blev forsøgt imod ham. 26. Juli 1838 døde han i sit 78. Aar paa Bernstorff. Han var Katholik og døde som ugift.

F. R. Friis, Optegn. om Gjentofte Sogn S. 45 f. J. Davidsen, Fra det gl. Kongens Kjøbenhavn II, 131 ff. C. Nyrop.

Machabæus, Christian, 1541—98, Klosterforstander og Prælat, var en Søn af ndfr. nævnte Professor Johs. M. og fødtes i Wittenberg 25. Dec. 1541. Som spædt Barn kom han med sine Forældre til Kjøbenhavn. Kun 13 Aar gammel blev han Student 1554, og Aaret efter sendtes han til Wittenberg, hvor Melanchthon venlig tog sig af ham. Efter sin Faders Død vendte han tilbage til Danmark, hvor han med den største Beundring og Hengivenhed sluttede sig til Niels Hemmingsen. Kong Frederik II understøttede ham, og Herluf Trolle, der da var Slotsherre i Kjøbenhavn, benyttede ham som Afskriver af historiske Dokumenter. Senere drog han atter udenlands og tog Magistergraden i Cambridge. I en ung Alder ansattes han 1565 som Professor pædagogicus ved Universitetet i Kjøbenhavn, men fratraadte allerede 2 Aar efter dette Embede. Nu støttedes han en Tid af Fru Birgitte Gjøe, indtil han blev Læsemester i Sorø Kloster. 1571 deltog han i en farefuld Statssendelse til Rusland, hvorpaa han blev Kannik i Lund og ægtede 1573 en adelig Jomfru, Kirstine Gagge, hvilket bevirkede, at han senere (1580) naturaliseredes som dansk Adelsmand. 1583 blev han Forstander for Ringsted Kloster og forlenedes tillige 1585 med Ærkedegnedømmet i Lunds Kapitel. 1586 blev han Forstander for den da oprettede kongelige Skole i Sorø og Bestyrer af Sorø Klosters Gods. Denne anselige Stilling maatte han dog fratræde 1597, hvorpaa han trak sig tilbage til sit Præbende i Lund. Her døde han 10. Sept. 1598. M. var en ret begavet Latindigter og har udgivet latinske Mindeskrifter over Herluf Trolle og andre.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II. Wad, Breve fra og til H. Trolle og B. Gjøe II. Rørdam, Hist. Saml. og Studier II. H. F. Rørdam.

Machabæus, Johannes, —1557, Theolog. Denne Mand, hvis egentlige Navn var *John Mac Alpin*, var født i Skotland af

adelig Slægt. Fra sin Ungdom havde han overordentlig Lyst til Studeringerne og var allerede kommen vidt i disse, da han blev greben af Reformationsbevægelsen. Men da Protestanterne forfulgtes i Skotland, maatte han flygte til England, hvor han fandt Støtte hos højtstaaende Mænd og udgav et latinsk Skrift «om den sande og den falske Kirke». Her indtraadte han i Ægteskab med Agnete Matthewson eller Suderland. Men da Henrik VIII begyndte at forfølge Protestanterne, drog han til Tyskland. I Køl'n tog han den theologiske Bakkalavrgrad. I Slutningen af 1540 kom han til Wittenberg, hvor han knyttede sig nøje til Reformatorerne og navnlig blev en Ven af Melanchthon. Efter Dr. Johs. Bugenhagens Anbefaling antog Christian III ham som Professor i Theologien ved Kjøbenhavns Universitet. 1542 tiltraadte han Stillingen efter at have taget den theologiske Doktorgrad i Wittenberg.

I 15 Aar virkede M. her i Landet og erhvervede i den Tid megen Anseelse som en duelig Lærer. I alle den Tids kirkelige og theologiske Forhandlinger tog han en fremtrædende Del, og Kong Christian yndede ham meget; men i Tidens Løb viste det sig bestandig klarere, at M. hørte til Melanchthons Tilhængere, Philippisterne, der toge Afstand fra den strængeste Form af Lutherdommen og søgte at mægle mellem denne og Kalvinismen. Dette traadte navnlig for Dagen 1553, da M. bestemt nægtede at udtale en Forkastelsesdom over de landflygtige Kalvinister, der under Jan Laskis Ledelse vare komne fra England til Kjøbenhavn. Derved opstod der til Tider en vis Spænding mellem M. og Sjællands Biskop, Dr. Peder Palladius, der hyldede den strængere lutherske Opfattelse. En af M.s sidste Embedshandlinger var, at han i Sept. 1557 kreerede Niels Hemmingsen til Dr. theol., ved hvilken Lejlighed han forsvarede en Række Theses om den hellige Nadvere, som han allerede 1553 havde fremsat, men som da vare blevne anfægtede af Palladius.

M. døde i en yngre Alder 5. Dec. 1557, efter at hans Helbred allerede i flere Aar havde været skrøbeligt. Fra alle Sider lyder det Vidnesbyrd om ham, at han var en grundlærd, retskaffen og gudfrygtig Mand. Af sine Disciple var han højt æret og elsket, saa de sørgede meget over hans Død. Kongen viste ham sin Agtelse ved til Fods at følge hans Lig til Jorden og ved at sørge for hans ovennævnte Hustru, der overlevede M. i mangfoldige Aar og først døde 27. Jan. 1589. Deres Søn var Christian M. (s. ovfr.).

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 I. *H. F. Rørdam.*

Mackeprang, Adolf Henrik, f. 1833, Dyrmaler, er Søn af Forpagter Johannes M. (f. 1785 † 1874) og Louise Adelaide f. Stounder (f. 1799 † 1878). Han er født paa Langsø ved Odense 5. Febr. 1833. En ung Kunstner, Chr. Larsen, der skulde lære Landbrug hos hans Fader, gav ham den første Undervisning i Tegning; derpaa kom han til Kjøbenhavn i Malerlære og gennemgik samtidig Kunstakademiet, hvis mindre Sølvmedaille han vandt 1859. Han var begyndt at udstille som Landskabsmaler i 1857, men gik snart over til at lægge Hovedvægten paa Dyrmaleriet, hvortil han, som opvoxet under landlige Forhold, havde gode Forudsætninger. Efter at have haft nogen Understøttelse til Studierejser i Indlandet fik han 1870—71 Akademiets udenlandske Stipendium. Som Frugt af Rejsen udstillede han 1872—73 nogle Billeder med italienske Motiver; men han har ellers, baade før og siden, holdt sig til Fædrelandets Dyreverden og, om han end ikke sjælden har malet baade Heste og Køer, fortrinsvis Dyr i vild Tilstand, Raadyr, Harer, Storke og med særlig Forkjærlighed Ræven, hvis Færd i hjemlig Idyl eller paa Jagt han omhyggelig har eftersporet og gjengiver med naturligt Liv, Friskhed og Sandhed i Farven. «En Storkerede» (udst. 1870) vandt meget Bifald og er gjengiven i Farvetryk. Billedet «Raadyr» blev (1875) kjøbt til den kongl. Malerisamling. M. ægtede 1863 Emma Louise Christine Christensen, Datter af Medaillør Chr. C. (III, 461).

Weilbach, *Nyt Kunstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Madsen, Andreas Peter, f. 1822, Dyrmaler og Kobberstikker. M. fødtes 22. Dec. 1822 i Kjøbenhavn; hans Fader, Lars M., var kongl. Stafet og drev Forretning som Viktualiehandler. Endnu før Drengen var konfirmeret, begyndte han at besøge Kunstakademiets Aftenskole, kom saa i Malerlære, blev Svend 1841 og arbejdede som saadan indtil 1847. Samtidig vedblev han at besøge Akademiets Skoler, optoges 1845 som Elev paa Modelskolen og vandt det følgende Aar den lille Sølvmedaille. Det var særlig Dyrmaleriet, han dyrkede, og et af de første Billeder, han udstillede, blev kjøbt til den kongl. Malerisamling. Da Krigen udbrød 1848, meldte M. sig som frivillig. 1849 blev han Officer og efter at have deltaget i Slaget ved Isted og Forsvaret af Frederiksstad Premierlieutenant. Da Krigen var forbi, blev han staaende ved Armeen, særlig brugt som Korttegner og ved Opmaalinger i Hertugdømmerne, avancerede 1864 til Kapitajn og afskedigedes ved Reduktionen s. A.

— Disse Aar gik mer eller mindre tabt for Kunstneren. Som Forholdene havde føjet sig, var det al Ære værd, at han kunde præstere saa gode Ting, som han gjorde; 1869 tog han den Neuhausenske Præmie, og fra denne Periode skriver sig ogsaa hans Udsmykning af det øverste Felt i den store Hal i det zoologiske Musæum. Samtidig skabte han sig en ny Virkekreds. Hans levende Interesse for vore Fortidsminder gav ham den lykkelige Tanke at anvende sine kunstneriske Evner i Oldforskningens Tjeneste. Hans store Kobberstikværk «Afbildninger af danske Oldsager og Mindesmærker» (3 Bind, 1872—76) har i Aarenes Løb fundet Vej ud over største Delen af Evropa som en for det komparative Oldsagsstudium uundværlig Haandbog og har med rette vakt Beundring alle Vegne. Til dette Værk slutter sig af større Arbejder i de følgende Aar: «Gravhøje og Gravfund fra Stenalderen i Danmark» (1886 ff.) og Afbildningerne til V. Boyes «Fund af Egekister fra Broncealderen» (1896). For Nationalmusæet har M. i en lang Række Aar været en god Støtte ikke blot som Tegner, men især som en fortrinlig Undersøger og Leder af Udgravninger.

M. giftede sig 1854 med Sofie Thorsøe (f. 1826), Datter af Skibsfører H. P. T.; hun var Malcrinde, men døde allerede 1856 efter at have født Sønnen Karl M. (s. ndfr.). 1861 ægtede han sin endnu levende Hustru, Anna Sofie Ottomine Ottesen (f. 1841), Datter af Kornhandler O. O.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

L. Zinck.

Madsen, Augustin Julius Christian Emil, f. 1830, Officer. E. M. er født 27. Juni 1830 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Anders Christian M., var Passkriver ved Kjøbenhavns Toldbod († som Toldforvalter i Præstø 1882); hans Moder hed Emilie Julie f. Gamæl. Han kom i 1848 fra Mariboës Skole til den kongl. militære Højskole og blev ved Afgangens der fra 1853 ansat ved 1. Artilleriregiment, hvor han blev Premierlieutenant 1854, men indtraadte 1855 i nævnte Skoles Generalstabsafdeling. Efter i 1857 at have bestaaet Generalstabsexamen gjorde han Tjeneste ved de forskjellige Vaaben og kom dernæst til Generalstabens topografiske Afdeling, i det han 1861 udnævntes til Kapitajn. I Dec. 1863 blev han Souschef ved 2. Armédivision og deltog i Kampene 17. og 28. Marts foran Dybbøl, men ansattes derefter som Kommitteret ved Korpsintendanturen, for hvilken han en kort Tid var fungerende Chef. Efter Fredslutningen kom han tilbage til topografisk Afdeling, og

hans Virksomhed her gav Anledning til, at han 1863 i «Annaler f. nord. Oldkyndighed og Historie» skrev en Afhandling om «Sjællandske Stednavne, undersøgte med Hensyn til Betydning og Oprindelse» samt 1871 i «Tidsskrift f. Landøkonomi»: «Højdeforholdene paa den sjællandske og den fynske Øgruppe». I 1866, da han kom til Generalstabens taktiske Afdeling, blev han Sekretær i den s. A. nedsatte Forsvarskommission og ansattes i 1870 som Lærer i Hærordning og Krigskunst ved Officersskolens ældste Klasse, i det han samtidig kom til Tjeneste ved 2. Artilleribataillon. Som Lærer udfoldede han en betydelig Virksomhed og udgav foruden «Udsigt over Hærordningens vigtigste Grundsætninger og Forhold» (1880) en Vejledning i Generalstabstjeneste samt flere forskellige Afhandlinger i «Tidsskrift f. Krigsvæsen». I Efteraaret 1878 sendtes M. til Tyrkiet for sammen med daværende Kapitajn Hoskiær at indhente Oplysninger om Plevnas Forsvar m. m.

M., som fra 1873—79, da han blev Oberst, gjorde Tjeneste dels ved 1. Artilleriregiment, dels ved Artilleristaben, hvorved han forblev til 1880, udnævntes derefter til Chef for 1. Artilleriafdeling; fra 1883—89 var han Chef for Trænaafdelingen, fra 1889—92 Chef for Tøjhusafdelingen og fra 1892—95 Chef for 2. Artilleriregiment. Samtidig var han Medlem af flere Kommissioner, medens han i 1887 rejste til de forenede Stater som Chef for en Deputation af den danske Hær i Anledning af Jubilæumsfesten i Chicago. M., som i 1892 udnævntes til Kommandør af Danebrog af 2. Grad, blev i 1895 paa Grund af Alder afskediget af Krigstjenesten.

Han var 27. April 1861 bleven gift med Marie Ernestine Laurentze Gamél, Datter af Fabrikejer V. C. C. G.; hun døde 1885, og han indgik da 25. Juli 1895 et nyt Ægteskab, med Karen Marie Nielsen, Lærerinde ved Aandssvageanstalten Gamle Bakkehus.

P. N. Nieuwenhuis.

Madsen, Christen, 1776—1829, Lægprædikant, er født 1. Marts 1776 i Munkebo Sogn. Han var gift med Mette Marie Nielsdatter, og de ejede et Hus paa Bregnør Mark ved Kjærteminde. I denne By var der en Kreds, der holdt smaa gudelige Forsamlinger; af denne blev C. M. 1819 vakt, og efter en haard Bodskamp blev han for den øvrige Del af sit Liv den betydeligste Leder af de Forsamlinger, som bredte sig over hele Fyn. Han var en vel begavet Mand, øvet i at tale, fordi han sædvanlig havde været Skaffer ved Egnens Gilder. Da Bevægelsen bredte sig, blev der 1821 indledt

Undersøgelse, de opvakte fortrædigedes paa forskjellig Maade, Sognefogeden og 2 Mand sattes til at passe paa, at de ikke kom sammen. C. M. skrev da en Ansøgning til Dronningen; men i denne havde han tillige beskyldt sin Sognepræst, C. S. Andresen (I, 255), for «at henvise dem til Kortspil, Drik og Dans». Han blev da tillige med en Meningsfælle, Rokkedrejer Jens Frederiksen fra Skanderborg, der var kommet til Fyn, arresteret, og der blev anlagt offentlig Sag imod dem. Hans Defensor indgav «ej som Defensor for disse Personer, men som følede Menneske» et Andragende om, at Retssagen maatte blive standset, men Avtoriteterne vare betænkelige herved, da der var et stærkt ophidset Modparti, saa det let kunde ske, at de opvakte vilde komme til at lide personlig Overlast. Arrestanterne løslodes dog mod Kavtion. C. M. synes at have lovet ikke at holde Forsamlinger, før Dommen var faldet; men Sagen trak længe ud, og Løftet blev ikke holdt. Fyns Gouvernør, Prins Christian, antog sig de opvakes Sag og ønskede, ligesom C. M.s Sagfører, at den private Sag mellem ham og Præsten skulde skilles fra den offentlige; men derpaa vilde Kancelliet ikke indlade sig, eftersom han, da Sagen anlagdes, ikke havde holdt Forsamlinger af den Art, at han kunde dømmes for dem. Sagen gik da sin Gang og paadømtes ved Højesteret 1829; men C. M. var død 19. Febr. s. A. — Han var en alvorlig og oprigtig Mand; men som sædvanlig var Forskjellen mellem Guds og Verdens Børn det Hængsel, hvorom hans Prædiken drejede sig. Forfølgelsen, siger han, «kommer fra Slangens Sæd (de ugudelige) over disse (de fromme), som ere af Kvindens Sæd», og dette belægges med mange Skriftsteder.

Rugaard, Fremrag. danske Bønder S. 169 ff. L. Koch, Den danske Kirkes Hist. i d. 19. Aarh. II, 33 ff.

L. Koch.

Madsen, Christian, 1791—1848, Landmand, fødtes 18. Marts 1791; Faderen var Landmand. Han blev 1806 Ladefoged paa Lerchenborg og 1810 Avlsforvalter paa Svinningegaard; 1816 overtog han Forpagtningen af Daverupgaard, hvor han i nogle Aar havde været Forvalter, og senere tillige af Aagaard og Bjærgbygaard. 1831 købte han Daverupgaard, som han beholdt til sin Død. Som praktisk Landmand viste han stor Dygtighed, og det blev ham derfor overdraget at udarbejde Planerne til en mere hensigtsmæssig Anvendelse af de til Frederiksborg Stutteri henlagte betydelige Arealer, og Tid efter anden bleve da efter hans Planer Avlsgaardene

Favrholm, Esrom Schæfergaard, Trollesminde og Hillerødsholm indrettede og bortforpagtede. 1839 overtog han selv Trollesminde i Forpagtning. Ved Siden af sin store Virksomhed som Landmand og i den kongl. Tjenestes Tarv — han indkjøbte bl. a. Fuldblodsheste til Stutteriet — deltog M. meget i Foreningslivet; for det første Sexaar, 1835—40, valgtes han som Suppleant til Roskilde Stænderforsamling, og som saadan deltog han, da den Deputerede blev syg, i de 3 første Samlinger. 1816 ægtede han en Datter af Møller Leppenthin. M., der skildres som en human og hjælpsom Mand, udnævntes 1836 til Kammerraad. Han døde paa Trollesminde 28. Avg. 1848.

Selmer, Nekrolog. Saml. I, 208 ff.

H. Hertel.

Madsen, Christian Ludvig, f. 1827, Ingeniør. M. er født i Kjøbenhavn 17. Okt. 1827 og er Søn af Niels M. († 1837) og Noline f. Krogh († 1878), begge stammende fra Grenaaegnen. Efter at være bleven konfirmeret blev han optaget paa Artillerielevskolen, blev Underofficer i 1844 og var i 1845—48 i Sverige til Assistance for de derværende danske Kontrolofficerer. I 1856 udtraadte han af Artilleriet og blev ansat ved Statstelegrafens, i hvis Tjeneste han i de følgende Aar gjentagne Gange blev sendt til Udlandet, navnlig til England. I 1868 blev han udnævnt til Overkrigskommissær. I 1869 indtraadte han i det store nordiske Telegraf-Selskab og var indtil 1. Jan. 1883 knyttet til dette i forskjellige Egenskaber som Forretningsfører, kontrollerende og ledende Ingeniør og til sidst som teknisk Konsulent. I Aarene indtil 1872 virkede han ved Kabelanlæggene i og uden for Evropa, bl. a. i Østasien. I 1882 blev han administrerende Direktør for Kjøbenhavns Telefonselskab, hvilken Stilling han maatte fratræde 1890. — M., der lige fra sin første Ungdom med stor Flid har udviklet sine Kundskaber ved Selvstudium, har udfoldet en betydelig Virksomhed som Forfatter. I Blade, Tidsskrifter og som selvstændige Arbejder har han efterhaanden offentliggjort en lang Række Afhandlinger om forskjellige Æmner, af hvilke kan fremhæves hans interessante Undersøgelser om Telegrafens Forbindelse med og Betydning for Landenes økonomiske Samliv samt i de senere Aar hans Studier over Thermogeografien. — Gift 26. Maj 1865 med Dorthea Frederikke Faber (f. 22. Febr. 1842), Datter af Smedemester, Kapitajn F.

Det store nord. Telegraf-Selskab 1869—94.

A. Leigh-Smith.

Madsen, Frederik Christian, 1834—82, Skuespiller. M., hvis Forældre, Jens Madsen Tjørnelund (f. 24. Juni 1791 † 17. April 1853) og Karen Larsdatter (f. 6. Okt. 1800 † 4. Juli 1878), begge vare bondefødte, kom til Verden 6. Okt. 1834 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader senere i mange Aar var Vært i det saakaldte «Christian Firtal» paa Amagertorv. Forældrene satte M. i Urmagerlære, og han havde lært denne Profession til Fuldkommenhed, da Theaterlysten, der hos ham var vakt og havde fundet Næring ved hans Deltagelse i hyppige Dilettantforestillinger, bl. a. i «Kalkeballen», uimodstaaelig drev ham op paa Scenen: 3. Sept. 1856 fandt hans Debut — som Ridder Almerik i «Kong Renés Datter» og Albert i «Den sidste Nat» — Sted i Haderslev ved det Brunske Selskab; som Medlem af dette spillede M. i de næste 3 Aar om Vinteren i Provinserne og om Sommeren paa Alhambra; her saa Kammerraad Lange ham i 1858 og engagerede ham til Folketheatret. 9. Sept. 1859 debuterede M. paa Folketheatret som Julian (Alcibiades) i «Marmorkvinderne», men han vandt i denne kun glimtvis og i de nærmest følgende Roller, der mere eller mindre strejfsede Elskerfaget, ikke syn-derlig Yndest: hans Organ var klangløst, og hans Manerer savnede Elegance; dog allerede 11. Jan. 1860 vakte hans virkelighedstro Fremstilling af Svenden Eiderup i «En Oldgesell» Opmærksomhed baade hos Publikum og hos Kritikken, og i Begyndelsen af den følgende Sæson bragte hans fantasirige Udførelse af Hans Styx i «Orpheus i Underverdenen» (11. Okt. 1860) ham frem i første Række blandt Folketheatrets Herrekræfter. Indtil Udgangen af 1869—70 forblev M. ved Folketheatret, hvor han, navnlig efter Frk. A. Langes Overgang til det kongl. Theater i 1864, hovedsagelig var den, der bar Repertoiret; derefter fandt M. intet blivende Sted: han spillede snart i Provinserne, snart paa Kasino (1871—72 og 1876—80) og snart i Norge; i Kjøbenhavn optraadte han sidste Gang 10. Sept. 1880 i Hans Styx' Rolle som Gjæst paa Kasino, hans sidste sceniske Optræden fandt Sted i Aarhus 17. April 1882 som Bjørn i «Valdemar Sejer». Ikke en Uge derefter døde han, hvis Helbred allerede i nogle Aar havde været undergravet, 23. April 1882 i Aarhus.

M. skabte paa det danske Theater 2 Figurer: den danske Svend og den franske Galning. Han, der af Naturen var udrustet med den sande Komikers let bevægelige Ansigt, og hvis Stemme med forbavsende Hurtighed kunde vexe fra et Mæle til et andet, gjenfremstillede paa Scenen saare livagtig de mange Afskygninger, han havde truffet paa inden for Svendeverdenen, og han udstyrede

snart deres Udseende og snart deres Tale med et eller andet professionelt Særpræg: hans pæne Bagervend i «Store Bededagsaften» æltede saaledes med Armene, og mellem Læberne paa hans for-elskede Sadelmagersvend i «Lige Børn lege bedst» vippede Haandværkets Søm. M.s Evner strakte sig paa dette Omraade lige fra den kjøbenhavnske Børstes evigglade Forsorenhed (Søren Pipperup i «Redaktionssekretæren») til den uanselige Provinsknøses forknytte Snuhed (Peter Ravn i «En Spurv i Tranedans»). Var M.s Spil i disse Roller maaske nok mangfoldigere og skarpere i Karakteristikken end i den anden Klasse, var hans Fremstilling af denne, de viltre Pariser-Farcers Galninger, til Gjengjæld præget af saa frisk et Humør, saa spillende et Vid og saa forvovent et Lune, at den i Sandhed tog Publikum med Storm: hans Latter var smittende, hans Smil uimodstaaeligt; det var umuligt andet end at holde af denne indtagende, ubekymrede Galfrands. M.s geniale Evner havde fortjent større Opgaver paa en større Skueplads.

M. var 2 Gange gift: 1. (27. Maj 1862) med Kammerraad Langes Datter Louise Cecilie (f. 16. Marts 1839 † 10. Febr. 1866) og 2. (19. Marts 1870) med A. v. d. Reckes Enke, Caroline Margrethe Georgine (f. 17. Marts 1833), en Datter af H. C. Lumbye (X, 416); begge vare Skuespillerinder.

Bayer, Kbhvns Folketheater. Schmidt, Skuespil og Theaterforhold i Odense. Nutiden 1881—82, Nr. 293. Morgenbladet 25. April 1882. Nationaltid. Nr. 2145 (24. April 1882). Jule-Kalender 1888. Af Dagens Krønike I (1889).

Arthur Aumont.

Madsen, Gustav Thorvald Olivius, f. 1842, Bratschist, Søn af kongl. Kok August Wilhelm M. og Anne Marie f. Rasmussen. Th. M., der er født 19. Juni 1842 i Kjøbenhavn, fik sin første Undervisning paa Violin af Morfaderen, Hoboist Jens R., og blev senere Elev af V. Tofte; i Musiktheori havde han J. C. Gebauer til Lærer. Efter at have debuteret som Violinspiller 1866 lagde han sig efter Bratsch og er oftere optraadt som Solist paa dette Instrument, ligesom han ogsaa er kjendt som en dygtig Orkester-spiller og Violinlærer. En Violinskole, han har udgivet 1884, har vundet almindeligt Bifald og bruges i Kjøbenhavns Musikkonservatorium; desuden har han udgivet en Del Violinetuder, en Citherskole osv. — 1874 ægtede han Anna Mathilde Lund, Datter af Bogtrykker Carl H. L. og Johanne Florentine f. Jantzen. Fra 1878 har han været Kantor ved Jacobskirken i Kjøbenhavn.

H. V. Schytte, Musiklex.

S. A. E. Hagen.

Madsen, Hans, —o. 1562, Præst. Denne Mand, der har vundet et berømt Navn som Fædrelandsven, var Præst i Svanninge ved Faaborg og Official i Salling Herred, da han under Grevefejden 1. April 1535 var med at udstede Hyldingsbrev for Christian III; men kort efter blev han greben, ført til Odense og pint paa det forfærdeligste af Lybekkerne, fordi han ikke vilde aabenbare, hvor Jacob Hardenberg til Sandholt (VII, 98) havde skjult sine Kostbarheder. Da man ikke kunde pine noget ud af ham, blev han sat ind i et Skab i Odense Provstegaard. Her skal han være bleven Ørevidne til en Samtale mellem Ansørerne for de grevelige og lybske Tropper, der aftalte Felttogsplanen mod Johan Rantzau, Kong Christians Hærfører. Da de drog ned ad Faaborg til, tog de H. M. med sig. Bunden til en Hest maatte han barbenet løbe med. En Nat lykkedes det ham dog at sønderslide sine Baand, hvorpaa han flygtede ned til Stranden og fandt en Baad, med hvilken han stagede sig over til Horneland. Forpint og halvnøgen ilede han nu til den kongelige Hær ved Assens og aabenbarede, hvad han havde hørt, hvorved han skal have bidraget til, at Rantzau kort efter vandt den afgjørende Sejer ved Øxnebjerg 11. Juni 1535. H. M., der allerede tidlig havde sluttet sig til Reformationen, skal være bleven belønnet af Christian III og levede siden som Præst i Svanninge og Provst i Salling Herred til sin Død o. 1562. Han efterfulgtes af sin Søn Jørgen Hansen, der har efterladt en Optegnelse om Faderens mærkelige Fata. En ældre Søn, Mads Hansen, blev Præst i det nærliggende Horne Kald og viste under Syvaarskrigen 1563 noget af det samme Mod, der havde udmærket Faderen, da han for en Tid opgav sit gode Embede for at følge den danske Flaade som Skibspræst hos Underadmiral Frants Bille til Søholm, der havde ønsket at faa ham med paa det farefulde Togt, som kostede Frants Bille Livet (II, 229).

Danske Mag. IV, 45 ff. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. I, 72 ff.

H. F. Rørdam.

Madsen, Jacob, † 1586, s. Aarhus (I, 24).

Madsen, Jacob, † 1606, s. Veile.

Madsen, Jacob, o. 1596—1653, Handelsmand, en født Gul-lænder, der allerede 1626 indtog en ganske anset Stilling i Kjøbenhavn. Hans Handelsvirksomhed, der strakte sig helt ned til Spanien, var saa betydelig, at spanske Sørøvere 1646 fratog ham ikke mindre end 3 Skibe. Foruden at være Handelsmand i stor Stil

var han tillige Bygningsentreprenør, der bl. a. deltog i Opførelsen af det nye Bryggers ved Kjøbenhavns Slot, Nyboder og St. Annæ Kirke i Kjøbenhavn, og i begge Egenskaber blev han en af Kronens Kreditorer; alene i Aarene 1640—49 skulle hans Leverancer til Staten af Byggematerialier, især Tømmer, og Proviant have beløbet sig til 270000 Rdl., men han synes at have været indviklet i de Besvigelser, som da fandt Sted under Corfits Ulfeldts Styrelse. 1644 udrustede han en lille Flaade paa 4 Krigsskibe og udredede Lønninger osv. til hele Besætningen under et 8 Ugers Krydstogt til Store Bælt, som han selv deltog i, men som for øvrigt blev resultatløst. 1640 forpagtede han sammen med nogle andre for 2 Aar Accisen af alt det fremmede Øl, der indførtes til Kjøbenhavn, og 1642 lejede han Kjøbenhavns Børs for 5 Aar, efter hvilket Tidsrums Udløb han købte den hele Bygning, med Forpligtelse til at bevare den som Børs, for 50000 Rdl., der afskrevet i hans Fordringer til Kronen. Fra 1641 til sin Død, der indtraf 21. Maj 1653, var han Borgmester paa Christianshavn. — Hans Enke, Karen Eilersdatter (f. 1591) fra Vordingborg, en Søster til Professor Jørgen Eilersen (IV, 464), afstod 1669 Børsen til Frederik III for den oprindelige Kjøbesum, i Steden for hvilken der overlodes hende 1003 Tdr. Hartkorn Jordegods. Hun døde 24. Nov. 1674. Børnene antog Navnet Bruun.

G. F. Lassen, Børsens Hist.

C. F. Bricka.

Madsen, Jens Kristian, 1839—83, Præst og Seminarieforstander, født 22. Okt. 1839 paa Billesgaard i Sal Sogn, var en Søn af Gaardejer Mads Christensen og Mariane f. Madsen. Han var en opvakt Dreng, der tidlig røbede Lyst til Bogen; derfor blev han sendt til Jelling Seminarium, og 1861 blev han dimitteret der fra med Karakteren «udmærket duelig». Han slog sig dog ikke til Ro, før der var aabnet ham Udsigt til at komme ind paa den studerende Vej, og 1864 blev han Student. Allerede 1868 tog han theologisk Embedsexamen, og 1869 blev han Kateket ved vor Frelsers Kirke paa Christianshavn som P. A. Fengers Medhjælper. 1873 blev han Seminarieforstander i Jelling og tillige Sognepræst, og dette dobbelte Embede røgtede han med stor Nidkjerhed, indtil en haabløs Sygdom lagde ham i Graven. Han døde 29. Nov. 1883. I sin knap tilmaalte Fritid deltog han i Bearbejdelsen af den nye Udgave af Grundtvigs «Sangværk»; 3.—5. Del med Bidragene til Grundtvigs Salmedigtningens Historie skyldes ham. 1868 blev han gift med Mar-

grethe Komtesse Platen-Hallermund (f. 1849 † 1870). 1872 indgik han et nyt Ægteskab, med Caroline Gravesen (f. 1848 † 1895).

Elvins, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 244. Ti Prædikener af J. K. M. med en Levnedbeskrivelse af A. Andersen (1884). *Fr. Nielsen.*

Madsen, Karl Johan Vilhelm, f. 1855, Maler og Kunst-historiker. K. M. er født i Kjøbenhavn 22. Marts 1855 og Søn at ovennævnte Dyr-maler A. P. M. I 1871 afgik han fra Sorø Akademi med Realafgangsexamen og blev 1872 Elev af Kunstakademiet. Sin første Undervisning i Malerkunsten modtog han af sin Fader; senere studerede han under Kyhn og var endelig paa en Studierejse, han foretog i 1876—79, Elev af École des beaux-arts i Paris; det danske Kunstakademi forlod han uden at have taget Afgangsbetegnelse. Under Opholdet i Paris begyndte han paa sine alvorlige kunsthistoriske Studier; foreløbig opgav han dog ikke sin Virksomhed som Maler, og efter sin Hjemkomst debuterede han i 1880 paa Charlottenborg-udstillingen med Billedet af en Fiskerkone fra Skagen; Aaret efter købte den kjøbenhavnske Kunstforening hans «Kjøbmandsgaard i Randers». Blandt hans Frembringelser stode Stillelivsbillederne ubetinget højest; de udmærkede sig ved smagfuld Komposition og navnlig ved ualmindelig Finhed i Farven. Sidste Gang udstillede M. i 1889; da var han allerede væsentlig optagen af sine kunsthistoriske og kritiske Studier, af hvilke den første større Frugt var Bogen om «Japansk Malerkunst» (1885), et fint og aandfuldt Arbejde, der vidnede om inderlig Forstaaelse af det fjærne Østens Kunst. Af endnu betydeligere almindelig Interesse er dog M.s «Hollandsk Malerkunst, 1. Række: Tiden før Rembrandt» (1891). I dette Værk lægger Forfatteren eminente Kundskaber og det fineste Blik for kunstnerisk Stil og Ejendommelighed for Dagen; ved Siden af de mange mindre Arbejder, som M. har ladet trykke i Blade og Tidsskrifter, hævder det ham Rang som en af vor Tids fineste og sikreste Kjendere af ældre Malerkunst og tillige som en ualmindelig livfuld og farverig Skildrer og Stilist. Ogsaa «Studier fra Sverige» (1892) indeholder ypperlige Undersøgelser, navnlig over hollandsk Kunst. M.s af Kunstforeningen udgivne Værk «Johan Thomas Lundbye» (1895) er en værdifuld Kunstnermonografi. — M., der i 1895 blev ansat som Assistent ved Kunstmusæet, giftede sig i 1880 med Johanne Henriette Møller († 1881) og 1883 med Thora Juliane Nissen.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Madsen, Mogens, 1527—1611, Biskop og Historiker, var født 28. Sept. 1527 i Helsingborg, hvor hans Forældre, Mads Pedersen og Kirsten Poulsdatter, vare Borgerfolk. Efter en mangeaarig Skolegang i Helsingborg, Kjøbenhavn, Landskrone og atter i Kjøbenhavn, hvor M. M. under sine sidste Skoleaar tillige hørte de theologiske Professorers Forelæsninger, blev han, 19 Aar gammel, Skolemester i Landskrone, og Aaret efter overdrog Biskoppen ham tillige at prædike i Hospitalet sammesteds; senere fik han ogsaa det Hverv at prædike i Sognekirken. I sit 23. Aar havde han den Ære at holde Foredrag paa Landemodet i Lund, og kort efter kaldedes han af Landsdommer Claus Urne til Præst i Otterup. Han blev ordineret 16. Nov. 1550, men fratraadte dog først i det følgende Aar sit Lærerembede, og indtil videre blev han boende i Landskrone, hvorfra Præsteembedet i Otterup nok kunde besørges. 1552 blev det overdraget ham at rejse udenlands med Otte Pors, *en Brodersøn* ~~en Søn~~ af Stig P., Stiftslensmand i Lund. Da Krigen i Tyskland imidlertid hindrede dem i at gaa til Wittenberg, droge de over Holland til Köln, hvor de bleve i 3 Aar; siden vare de 1 $\frac{1}{4}$ Aar i Wittenberg, hvor M. M. især sluttede sig til Melanchthon. Efter Hjemkomsten 1556 forblev han i Lund, støttet ved et Kapitelsstipendium, og hjalp den gamle Sognepræst, Hr. Hans Spandemager, i hans Embede, indtil han 1557 blev Præst i Borby og Loddekjøbing ved Lund. Men s. A. kaldedes han til Hofpræst hos Prins Frederik (II), der residerede paa Malmøhus, og aflagdes med et Vikarie i Lunds Kapitel. Til dette trak han sig tilbage, efter at Prinsen 1559 var bleven Konge. Imidlertid syslede han med Lærervirksomhed. 1561 blev han Rektor ved Lunds Domskole og aflagdes med et Kanonikat. Aaret efter tog han Magistergraden, og 1563 blev han Lektor i Theologien ved Lunds Domkirke, hvorpaa han 1564 ægtede Helle, Datter af Kanniken Henning Albertsen, og efter hendes Død (1579) Karine Clemensdatter 1581 († 1598). Som Lektor blev han 1571 tillige Provst i Torne Herred. Endelig valgtes han 1589 til Biskop i Lund, i hvilken Stilling han døde 6. Marts 1611. Nogle Aar tidligere havde han dels paa Grund af Alderdomssvaghed, dels af Hensyn til et meget nærgaaende Angreb, som en Jesuit havde rettet imod ham, tænkt paa at trække sig tilbage; men hans Venner, særlig Sjællands Biskop, Dr. Peder Vinstrup, overtalte ham dog til at blive. Han assisterede ved Christian IV's Kroning i Kjøbenhavn 1596 og ved Prins Christians Valg til Tronfølger 1608.

I sin Tid nød M. M. megen Anseelse som en fortræffelig Vejleder af Ungdommen og en udmærket Theolog af Melanchthons Skole. Som Lektor udfoldede han en dygtig Virksomhed, og som Biskop gjorde han god Fyldest. Mærkes kan hans ordnede Samling af skaanske Synodalpaamindelser og især hans i Trykken udgivne Taler ved Landemoderne i Lund (1604), der indeholde ikke faa gode Bidrag til Skildring af de kirkelige Forhold i hin Tid.

Det er dog fortrinsvis som Historiker, at M. M. nu mindes, skjønt intet af hans herhen hørende Arbejder kom for Lyset før i en langt senere Tid. Hans Hovedværk er «Regum Daniae series», der gaar fra de ældste Tider til Christian III's Død og fortjener Opmærksomhed ikke blot ved sin flittige Samling af Efterretninger til de danske Kongers Historie, men ogsaa ved begyndende Forsøg paa Anvendelse af historisk Kritik eller Sondring mellem Kilderne. Den sidste Halvdel af Skriftet, hvor Forfatteren er bedst underrettet, findes udgiven af Rørdam i «Hist. Kildeskrifter» 2. R. II. «Episcoporum ecclesiae Lundensis series», der indeholder gode Bidrag til Lunds Stifts Kirkehistorie i Middelalderen, blev udgiven 1710 af Th. Bartholin (I, 575). Begge de nævnte Skrifter have afgivet Forarbejder for Huitfeldts «Danmarks Riges Krønike». End videre kan mindes M. M.s «Civitatum quarundam Schaniae brevis descriptio» og hans «Apologia falsis criminationibus cujusdam Jacobi Schröteri opposita» (1606), der indeholder Bidrag til Kontrareformationens eller den katholske Reaktions Historie. Begge disse Stykker ere trykte i ovennævnte Bind af «Hist. Kildeskrifter», der ogsaa indeholder M. M.s Avtobiografi. H. F. Rørdam.

Madsen, Morten, 1596—1643, Biskop, var født i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Mads Nielsen, var Bager; 1613 blev han Student, var udenlands i 1618 og 1619, da han vides at have disputeret i Wittenberg; Magistergraden tog han 1621 ved Kjøbenhavns Universitet, var en kort Tid Rektor i Sorø og tillige Lærer for nogle af Kongens og Kirstine Munks Børn. Det har vel været som et Slags Honorar derfor, at han allerede 1622 blev udnævnt til Slotspræst paa Frederiksborg, hvorfra han 1624 forfremmedes til kongl. Konfessionarius, i hvilken Egenskab han fulgte med Kongen i de første Aar af hans uheldige tyske Felttog. 1627 blev han direkte af Kongen beskikket til Biskop i Aarhus, men det synes, at han snart ikke var saa vel anskreven paa højere Steder som tidligere; han fik flere Gange Tilrettevisninger, dels fordi han skulde have

været ligegyldig i sit Embede, saaledes ved ikke at visitere tilstrækkelig hyppig, dels fordi han skulde have gjort sig skyldig i Overgreb. Maaske har han ikke været saa ivrig, som Kongen kunde ønske, naar der, hvad flere Gange skete, blev paalagt ham det delikate Hverv at være Budbringer mellem Kongen og Kirstine Munk, som opholdt sig paa Boller i hans Stift. 1634 disputerede han for den theologiske Doktorgrad, og han skal især have været kyndig i de østerlandske Sprog, men hans Forfattervirksomhed er uden Betydning.

1623 blev han gift med Kirstine Hansdatter, som var født 1602 i Helsingør af Forældrene Borgmester Hans Villumsen og Ingeborg Frederiksdatter Leiel, der hørte til den helsingørske Patricierslægt Leiel (X, 186). Det er unøjagtigt, naar M. M. undertiden benævnes Leiel; saaledes skrev han sig aldrig selv, hvorimod hans 2 Sønner senere antog Navnet i den latinske Form Lælius. Biskoppen og hans Familie havde mange Fjender, saaledes Klokkeren ved Domkirken, den satiriske Forfatter Hans Skaaning, og Lensmanden i Aarhus Erik Grubbe (VI, 217); maaske er der dog blevet gjort denne sidste Uret, naar det er blevet sagt, at hans Vrede især stammede fra, at alle de Forførelsens Kunstgreb, han øvede mod Bispens smukke Datter, ikke lykkedes, og at han saa vilde hævne sig ved at beskylde hendes Mand, Præsten i Aarhus Christen Nielsen Bundtz (III, 251), for at have staaet i utilbørligt Forhold til Bispinden, altsaa hans Svigermoder. Men forhaabentlig ere ogsaa alle de Beskyldninger, der bleve rettede imod hende, grundløse; thi de gik ud paa intet mindre end baade Utugt og Blodskam, Fosterfordrivelse og Barnemord samt Trolddom, hvorved hun skulde have forhexet sin Mand, saa han gik fra Forstanden, ja maaske endog have voldet hans Død, der fandt Sted 16. eller 17. Okt. 1643. Om denne Sag, der endelig endte med, at en Herredagsdom 1649 frifandt Bispinden, henvises til III, 252. Naar man læser Sagens Aktstykker, kan man ikke værge sig mod den Tanke, at hun og hendes Svigersøn maa have været yderst ufor-sigtige i deres Forhold over for hinanden. Hun døde 4. Maj 1672 i Kjøbenhavn, «agtet og æret», hedder det et Sted udtrykkelig. Biskoppen havde været en velhavende Mand, hvis Formue blev anslaaet til 30000 Dlr.; men ved de sammenstødende Ulykker, Krigen og Processen, smeltede den sammen til næsten intet.

Poulson, Catal. pastorum Aarhus. S. 66 ff. Pontoppidan, Annales eccles. Dan. IV, 170 ff. Zwergius, Siellandske Clerisie S. 552 ff. Hübertz, Aktstykker vedk. Aarhus II. Jyllandsposten 1893, Nr. 4. 6. 8. 11. 16. 18. Christ. IV's egenh. Breve V, 405 ff.

Vilh. Bang.

Madsen, Oscar Johannes, f. 1866, Forfatter. Faderen, And. Mart. M., er Kontorchef i Finansministeriet, Moderens Pigenavn var Løffler. O. M. blev født i Kjøbenhavn 3. Nov. 1866, blev i 1884 Student med Udmærkelse fra Metropolitanskolen, tog det følgende Aar 2. Examen, studerede en 3 Aars Tid romansk Filologi og blev saa Journalist og Forfatter. Hans noget retoriske lyriske Talent, der er uddannet i den Drachmannske Skole, viser sig maaske tydeligst i et Par Digtsamlinger og i Æventyrdramet «Den flyvende Hollænder» (1893). Desuden har han (fra 1887) skrevet en 5 Bind Noveller eller større Fortællinger, et Par smaa Skuespil og — sammen med Rob. Henriques (VII, 368), under Pseudonymet «Swift & Co.» — 3 journalistisk-novellistiske Kjøbenhavnerlivs-Studier. Hans Oversættelse af Maupassants «Bel-ami» (i Dagbladet «Kjøbenhavn» for 1891) foranledigede en gennem 3 Instanser fortsat Retsforfølgning. Han ægtede 15. Okt. 1891 Skuespillerinden Marie Lincke og fik i 1896 det Anckerske Rejsestipendium for Digtere.

Vilhelm Møller.

Madsen, Peder, 1831—76, Indremissionær, er født 9. Marts 1831 i Hinge i Lysgaard Herred; hans Forældre vare fattige Husmandsfolk, og fra Barnsben af maatte han tjene Føden ved efter Egnens Skik at «binde» Uldtøj. Senere fik han selv i Hinge en Husmandslod, som han trolig opdyrkede, hjulpen af sin Hustru, Mette Kristine f. Jakobsen (f. 1834). Paavirket først af Grunnet, senere af V. Beck begyndte han at holde gudelige Forsamlinger, og i 1872 blev han antaget som «Kolportør» under «Indre Mission», blandt hvis dygtigste Arbejdere han regnedes. Ved Siden heraf var han en Tid Formand i Stedets Sogneraad. Hvad der navnlig gjorde ham bekjendt, var en Samling af aandelige Sange, der udkom 1874 under Navnet: «Kom til Jesus og bliv hos ham». Disse Sanges poetiske Værdi er ikke stor; deres alvorlige og paa samme Tid jævne og sunde Toner skaffede dem imidlertid mange Venner, saa den lille Bog foreligger i 10. Oplag og er udbredt i o. 30000 Exemplarer. — Mod Slutningen af sit Liv, der var et godt Vidnesbyrd om, hvad en Almuesmand uden egentlig Uddannelse kan udrette, naar han bæres af Aandens Kraft, boede han i Tobøl ved Kongeaaen, og hans Virksomhed udstrakte sig her til Venner fra «hinsides Grænsen». Han døde i Hinge 26. April 1876.

Indre Missions Tid. 1876, S. 301.

V. Schousboe.

Madsen, Peder, f. 1843, Theolog. P. M. er en Søn af Gaardejer og Sognefoged Mads Jensen og Mette Kirstine Pedersdatter og blev født 28. Avg. 1843 paa Gaarden Tovstrup i Vinding Sogn ved Holstebro. Han viste tidlig udpræget Tilbøjelighed for boglig Syssel, og det blev efterhaanden klart for hans Forældre, at han maatte have Lov til at følge sin Lyst. Efter at være bleven undervist et Par Aar af en Nabopræst kom han 1858 i Viborg Skole, hvorfra han blev Student 1862. I Jan. 1868 blev han theologisk Kandidat. De første Aar efter sin Examen var han en stærkt søgt og meget paaskjønnet Manuduktør og fortsatte til samme Tid sine Studier med stor Grundighed. I 1872 rejste han med offentlig Understøttelse til Udlandet og besøgte Italien, Schweits, Frankrig og Tyskland; navnlig i Erlangen, hvis theologiske Fakultet bestod af usædvanlig fremragende Mænd, modtog han en værdifuld og varig Paavirkning. Det var hans Hensigt at have udstrakt Rejsen til England for nøjere at lære de betydningsfulde Skikkelser at kjende, i hvilke det kirkelige Liv der træder frem; men Professor H. N. Clausens Afgang fra Universitetet i 1874 fremkaldte hans Hjemrejse: endnu samme Efteraar blev det ham overdraget at holde Forelæsninger ved Universitetet i Dogmatik og Ny Testaments Exegese. I 1875 udnævntes han til Professor i Theologi, hvilken Stilling han siden har beholdt; for Aaret 1889—90 var han Universitetets Rektor.

M. har i sit Embede ikke blot skaffet sig og bevaret et saare anset Navn som Lærer i de ham overdragne Fag, men han har tillige udøvet en vidtrækkende Indflydelse paa de theologiske studerende gennem det personlige Forhold, hvori han forstod at stille sig til dem, og der er mange Præster i vort Land, som med Taknemmelighed mindes, hvad de skyldte hans indsigtfulde Raad og venlige Bistand. Gennem en lang Aarrække har han med stor Gjæstfrihed modtaget de studerende i sit Hus til regelmæssige Aftensammenkomster, hvor theologiske og kirkelige Æmner sættes under Forhandling. Ved Siden af sin Virksomhed som Universitetslærer har M. paa flere Maader taget paa sig en betydelig Del af det kirkelige Arbejde hos os. I Aarene 1879—81 medvirkede han i Udarbejdelsen af den nye Perikoperække, ligesom han ogsaa deltog i Udarbejdelsen af det Forslag til Fornyelse af Salmebogens rituelle Del, hvis 2. Udgave udkom 1888 og ligger til Grund for, hvad der nu er approberet. Da det kirkelige Raad blev oprettet, valgte det theologiske Fakultet ham til sin Repræsentant for Tre-

aaret 1884—86. I mange Aar (1880—94) har han været Medlem af Udvalget for den danske Mission i Amerika. Fra Foraaret 1880 af har han været Medlem af Bestyrelsen for «Kirkelig Forening for indre Mission i Kjøbenhavn»; særlig har han i en lang Aarrække taget sig af Søndagsskolesagen, som skylder M.s gode Forhold til de theologiske studerende en væsentlig Del af sin Fremgang.

Ved Universitetets Sekularfest 1879 tog M. den theologiske Doktorgrad for en Afhandling om «De kristnes aandelige Præstedømme». Han har senere i Tilslutning hertil udgivet «Det kirkelige Embede, en dogmatisk Undersøgelse» (1890) og «Embedet og Menighedens Samvirken i det kirkelige Arbejde» (1894). I disse Skrifter har han med videnskabelig Grundighed og Klarhed og tillige med fuldt Hensyn til Kirkelivets Krav hævdet de ægte lutherske Grundsætninger, som ville give baade Embedet og Menigheden, hvad der tilkommer hver af dem. Paa andet Omraade har han i «Bornholmerne eller den saakaldte lutherske Missionsforening» (1886) forsvaret de samme Grundsætninger, ligesom han ogsaa fastholdt sin Overensstemmelse med dem i det lille Skrift «Om det foreslaaede Tillæg til vor Gudstjeneste» (1887). Et exegetisk Værk af fremragende Betydning har han ydet i sin Fortolkning af Johannes' Aabenbaring (1887; 2. Udg. 1896). Endnu skal nævnes hans Andel i Bogen «Om den gammeltestamentlige Kritik, en Forhandling mellem P. Madsen, J. H. Monrad og V. Hoff» (1895); han har her godtgjort, at hans konservative Stæde ingenlunde har formindsket hans Evne til at vurdere den nyere Theologis historiske Arbejde med den hellige Skrift. Indholdet af denne Bog er et smukt Exempel paa, hvorledes en Strid paa aandelige Knemærker skal udkæmpes. Paa de Angreb, han fra anden Side har været udsat for i Anledning af sine Udtalelser om Bibelkritikken, gav han paa Bethesdamødet i Okt. 1896 et Svar, der fandt almindelig Forstaaelse og Tilslutning.

16. Sept. 1881 ægtede han Charlotte Storck (f. 13. Maj 1842), Datter af Sognepræst til Sæby og Gjershøj Joh. Fred. S. Hun arvede 1892 Hovedgaarden Vedbygaard i Holbæk Amt.

Levnedbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer S. 161.

V. Schousboe.

Madsen, Peter Martin, f. 1849, Politiker. M. M. er en Søn af Indsiddet Niels M. og Marie Johanne f. Marcussen og fødtes i

Øster Nordlunde paa Laaland 5. Avg. 1849. Han var som Dreng i Pleje hos fremmede og blev, 13 Aar gammel, udskreven af Almueskolen. I nogle Aar førte han derefter en bevæget Tilværelse i Tjenester til Lands og til Søs, ude af Stand til at finde sig til rette i Forholdene og med sparsom Tilfredsstillelse af sin levende Lærelyst. Da Hærloven af 1867 var udkommen, fandt han et bestemt Formaal i at arbejde sig frem til Officer, men Vejen var trang for et ungt Menneske med en saa mangelfuld Uddannelse. Han tilbragte 2 Vinterhalvaar paa Rødkilde Folkehøjskole og blev, efter at have gennemgaaet Korporalskolen og Officersskolens yngste Klasse, i 1871 Sekondlieutenant, 1875 Premierlieutenant, 1885 Kapitajn med Garnison i Nyborg. Siden 1887 har M. været en virksom Forkæmper for Forsvarsbevægelsen og for Højres politiske Anskuelse og har i Tale og Skrift udfoldet Energi og Evner. 1891 blev han Medlem af Nyborg Byraad og repræsenterede 1892—95 Saxkjøbingkredsen i Folketinget. M., der siden 1892 har været Kompagnichef ved 15. Bataillon i Kjøbenhavn, er et virksomt Medlem af Højrepartiets Organisationer og er for Tiden Sekretær i Partiets Repræsentantskab og i dettes Forretningsudvalg. — Han ægtede 2. Avg. 1878 Anna Doris Krüger, Datter af Ejer af Hôtel d'Angleterre i Kjøbenhavn Frits K. og Anna Marie f. Lund.

M. P. Friis.

Madsen, Poul, 1527—90, Biskop, var født i Kjøge, hvor Faderen, Mads Mikkelsen, var Raadmand. Navnet Strobios, som Sønnen enkelte Gange betegnes med, tyder paa, at Slægten stammede fra Strøby i Stævn's Herred. Fra sin Fødeby's Skole kom P. M. 1543 til Universitetet, hvor han fik Niels Hemmingsen til Privatpræceptor. Denne bemærkede snart hans fortrinlige Evner og antog sig ham med saa stor en Omhu, at der grundedes et Venskabs og gjensidig Højagtelses Forhold mellem dem, som aldrig forstyrredes. I en Række Aar stode de ved hinandens Side som den danske Kirkes betydeligste Mænd.

Efter at have lagt en god Grundvold i Kjøbenhavn drog P. M. 1550 til Universitetet i Löwen. Formodentlig har han ogsaa besøgt andre Højskoler. Efter Hjemkomsten tog han 1554 Magistergraden og blev Professor pædagogicus ved Universitetet samt Lærer i Hebraisk. Siden blev han Professor i Græsk og endelig i Dialektik 1560, og s. A. valgtes han til Universitetets Rektor. Ogsaa andre Omstændigheder tyde paa, at han var i Skuddet, da han aflagdes

med et Vikarie og senere tillige med et Kanonikat i Roskilde, og endelig da han, kun 34 Aar gammel, valgtes til at beklæde Ribe Bispestol, der var ledig ved Hans Tausens Død. Han indviedes i Ribe Domkirke 10. Maj 1562 af Biskop Kjeld Juel fra Viborg. Dette Embede forestod han med Ære i 7 Aar, og da Sjællands Bispestol blev ledig ved Dr. Hans Albertsens Død 1569, blev P. M. anset for den værdigste til at beklæde den øverste Plads i den danske Kirke. Universitetet fik derhos kongl. Befaling om at antage ham som 3. theologisk Professor og med det første at meddele ham Doktorgraden. Tillige skulde der træffes Bestemmelse om, at en af Lærerne i det filosofiske Fakultet, naar Bispen ved sit Embede var forhindret, skulde overtage de Forelæsninger, der ellers paalaa ham, imod derfor at nyde en Del af den ham tilkommende Professorløn. 7. Marts 1570 begyndte P. M. sine theologiske Forelæsninger, og da der netop paa den Tid holdtes en Rigsdag i Kjøbenhavn, vare alle Danmarks Biskopper samt en Mængde Provster og Præster tilstede for at høre ham. S. A. kreeredes han til Dr. theol. af sin gamle Ven Dr. Niels Hemmingsen. Promotionen foregik med stor Højtidelighed i Frue Kirke, og mange af Rigsraaderne, der paa den Tid vare samlede i Kjøbenhavn, bivaandede Akten.

Af Frederik II var P. M. meget yndet og modtog oftere Beviser derpaa. Da han var bleven Biskop i Ribe, havde Kongen saaledes foræret ham Vogn og Heste til hans Visitatsrejser og forøget Bispelønnen; da han senere som Biskop i Kjøbenhavn gjorde Forestilling om, at hans Residens var temmelig indskrænket, og at et Nabohus var at faa til Kjøbs, befalede Kongen at købe Huset og lægge det til Bispegaarden. 1572 viede han Kong Frederik til Sophie af Meklenborg, salvede og kronede Dronningen i Frue Kirke, hvor han ogsaa 1577 døbte Prins Christian (IV). Da der i Slutningen af Frederik II's Tid skulde udgives en revideret Udgave af den danske Bibel, kom Hovedtilsynet og Ansvaret for dette paa Grund af Tidsforholdene vanskelige Arbejde til at paahvile Biskoppen. Kongen udtalte oftere, naar Talen var om Arbejdets Vanskeligheder: «Mein Bischof wird es wohl machen», og det blev da ogsaa et meget vellykket Arbejde. P. M.s litterære Virksomhed ndskrænkede sig ellers mest til saadanne Skrifter, der i strengeste Forstand vedrørte hans Embedsvirksomhed, deriblandt en Række Bededagsprædikener og Bønner, der udgaves som Mønstre paa, hvorledes Danmarks og Norges Gejstlighed havde at indrette deres

Prædikener paa de 3 aarlige Bededage. Paa Universitetets Anliggender, fornemmelig i alt, hvad der vedkom det theologiske Fakultet, havde han, især efter Hemmingsens Afgang, den største Indflydelse. 1577 og 1589 valgtes han til Universitetets Rektor, og som saadan holdt han Velkomsttalen til Kong Jacob af Skotland, da denne 1590 aflagde Universitetet sit Besøg. Siden sendte den skotske Konge ham et gyldent Bæger og et Værk i 7 store Bind til Foræring.

P. M. døde 30. Okt. 1590, 63 Aar gammel. Han var 4 Gange gift, men henlevede dog sine sidste 12 Aar som Enkemand.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II. *H. F. Rørdam.*

Madsen, Victor Christian, f. 1865, Geolog. M. er født i Kjøbenhavn 2. Marts 1865 og Søn af ovennævnte Oberst A. J. C. E. M. 1882 blev han Student fra Hauchs Skole i Kjøbenhavn, og 1887 tog han Examen i «anvendt Naturvidenskab» ved den polytekniske Lærestanstalt; 1890 tog han Philosophicum. Efter i et Par Aar at have været i praktisk Virksomhed ved forskellige Bryggerier kom M. i Foraaret 1889 til at deltage i «Danmarks geologiske Undersøgelse», ved hvilken Institution han siden har været beskæftiget, dels som Assistent, dels (fra 1892) som saakaldet «Statsgeolog». Paa forskellige Rejser i Udlandet har han yderligere haft Lejlighed til at uddanne sig i det geologiske Fag og har i Vinteren 1895—96 studeret Geologi og Palæontologi i München. I 1892 fik han tildelt Universitetets Guldmedaille for Løsningen af en geologisk Prisopgave. I Foraaret 1895 forsvarede han sin Afhandling «Istidens Foraminiferer i Danmark og Holsten og deres Betydning for Studiet af Istidens Aflejringer» for den filosofiske Doktorgrad ved Kjøbenhavns Universitet. Desuden har han offentliggjort flere Afhandlinger af geologisk Indhold i forskellige danske og svenske Tidsskrifter.

Universitetsprogram til Reformationsfesten 1896.

K. Rørdam.

Madsen, Vilhelm Herman Oluf, f. 1844, Officer. M. er født 11. April 1844 i Kjøbenhavn; hans Fader var Overfyrværker Jeppe M. († 9. Nov. 1895), hans Moder Johanne Christine f. Becker. Han blev Landkadet 1859, Sekondlieutenant ved 16. Bataillon 1861. 1863 kom han paa den kongl. militære Højskole, hvorfra han først afgik 1868, i det Krigen 1864, under hvilken han var ansat ved 11. Regiment, afbrød hans Studier. Premierlieutenant ved Fodfolket var

han bleven 1867, men kom 1868 til Artilleriet og ansattes ved Artilleristaben. Allerede s. A. blev han Lærer i Mathematik i Officersskolens yngste Klasse og i 1873 Lærer i samme Fag for ældste Klasse, i hvilken Stilling han med sjælden Dygtighed virkede til 1896. Samtidig var han ogsaa Matematiklærer for næstældste Klasse fra 1873—82, Lærer i Krigsbygningskunst i yngste Klasse fra 1870—73 samt fra 1879—87 Lærer i Artilleri i Officersskolens ældste Klasse. Ved Siden af denne omfattende Virksomhed — under hvilken han udgav forskellige Lærebøger (jvfr. ndfr.) saasom: Forelæsninger over Krudtlære og indre Ballistik, ydre Ballistik og Skytsets Virkning samt Affutagekonstruktion og skrev enkelte mindre Afhandlinger angaaende artilleristisk-mathematiske Problemer til «Militært Tidsskrift» — lagde han sig med stor Iver efter Artillerikonstruktionen, og hans Forslag i saa Henseende vandt snart Opmærksomhed og Paaskjønnelse. 1870 konstruerede han «den reglementerede Distancemaaler for Søbefæstningen». Han konstruerede ogsaa en Affutage til den 29 Cm.s Bagladekanon og paa-begyndte i 1883 sammen med Dr. H. Topsøe Fremstilling af brune Kul, hvilke benyttes ved vor Brunkrudtsfabrikation, hvorved vi bleve uafhængige af Udlandet.

I 1874 foretog M. sin første Rejse til Udlandet, hvilken efterfulgtes af mangfoldige andre, som alle bragte et rigt Udbytte og stode i Forbindelse med de mange tekniske Spørgsmaal, hvis Løsning han eftertragtede. Med en kort Afbrydelse fra 1870—72, da han var tjenestgjørende ved 2. Artilleriregiment, var han i øvrigt ansat ved Artilleristaben eller til dennes Raadighed samt et meget virksomt Medlem af forskellige Kommissioner, saaledes i 1875—76 af Kystskytskommissionen, i 1876 af Kommissionen til at foretage Forsøg med elektrisk Belysning af Farvandene om Kjøbenhavns Søforter. I 1879 blev han Kapitajn efter kort forinden at være bleven stillet til udelukkende Raadighed for Officersskolen; han var dog 1879—80 tillige Chef for 10. Batteri og derefter indtil 1887 til Artilleristabens Raadighed. I 1881 blev han Medlem af Kommissionen til Undersøgelse af forskellige Spørgsmaal vedrørende Bagladeriflen af Model 1867 og om Indførelsen af et nyt Geværsystem, hvorved han fik Anledning til særlig at lægge sig efter Geværkonstruktioner. I 1881 blev han ogsaa Medlem af Fæstningsskytskommissionen, i 1885 af en Kommission til at udarbejde et endeligt Udkast til en Normalfront for Kjøbenhavns Enceinte, i 1888 af en Kommission til at fjerne Mangleterne ved det i 1887 prøvede nye

Magasingevær af lille Kaliber, ligesom han var fleraarigt Medlem af Agersøundskommissionen. Fra 1887—89 var M. til Tjeneste ved 1. Artilleribataillon, hvorefter han forfremmedes til Oberstlieutenant og blev ansat som Stabschef ved Artilleriet, i hvilken ansvarsfulde Stilling der aabnede sig et stort Virkefelt for ham, i det han navnlig kastede sig over Løsningen af de mange paatrængende tekniske Spørgsmaal, hvortil der gaves ham end større Lejlighed, da han fra 1892 tillige blev Chef for Konstruktions- og Forsøgsafdelingen samt Formand i Artillerikomiteen. Endelig blev han ved Gjennemførelsen af Artilleriets Omordning fra 1. Juli 1895 Direktør for Artilleriets tekniske Tjeneste. Kort forinden var han bleven forfremmet til Oberst, og i 1896 erholdt han Kommandørkorset af Danebrog af 2. Grad.

Af de mange Konstruktioner eller Opfindelser, hvormed M. har beriget Artilleriet, bør endnu nævnes, at han i Følge Henvendelse af den Komité, der stod i Spidsen for Kvindeindsamlingen til Vaaben til Landets Forsvar, ledede Anskaffelsen af 8 Stykker 15 Cm.s korte Fæstningskanoner af Staal hos den Kruppske Fabrik, hvilke «Kvindekanoner», det første moderne Skyts til Kjøbenhavns Landbefæstning, afleveredes i Begyndelsen af 1885. I Forbindelse med Rustmester Rasmussen konstruerede han i Midten af Firserne Reculegeværet, vistnok det første avtomatisk virkende Haandvaaben. Intet Under, at denne omfattende Virksomhed ogsaa vakte megen Opmærksomhed i Udlandet, og at den Kruppske Fabrik i 1887 gjorde gjentagne Forsøg paa at knytte ham til sig som artilleristisk Leder, hvilke fristende Tilbud, som i kort Tid vilde have gjort ham til en rig Mand, han dog afslog, fordi han hellere vilde virke for sit eget Land. M. har som varm Fædrelandsven en levende Interesse for Forsvarssagen, som han har søgt at fremme paa forskjellig Maade. — 23. Okt. 1868 indgik han Ægteskab med Albertine Henriette Petersen, Datter af Sognepræst Jens Christian P. i Gjerslev.

P. N. Nieuwenhuis.

— V. H. O. Madsen som *Mathematiker*. I Smaaarbejder i «Mathematisk Tidsskrift» og i en i 1866 indleveret Besvarelse af Videnskabernes Selskabs matematiske Prisopgave (om Cirkelfladernes Karakterligninger) viste M. allerede som Højskoleelev Lethed og Finhed i Behandling navnlig af geometriske Spørgsmaal og Sikkerhed i at gennemføre og gennemskue meget vidtløftige matematiske Beregninger. Den omtalte Besvarelse erholdt vel, til Dels paa Grund

af Opgavens Uoverkommelighed, kun en Pengebelønning; men den blev i 1868 Anledning til M.s Ansættelse som Lærer i Mathematik ved Officersskolen. De gode Resultater, han i denne Stilling har naaet, baade med de uens forberedte Elever i yngste Klasse og med de vidcregaaende i de ældste Klasser, skyldes i væsentlig Grad den store Evne til paa selvstændig Maade at fremsætte sit Fag simpelt, klart og nøjagtig, hvorom hans Lærebøger «Elementær Arithmetik og Algebra» (1872), «Analytisk Plangeometri» (1875) samt avtograferede Forelæsninger over den højere Mathematik give sikre Vidnesbyrd. Medens M. vel i Forbindelse med sin Lærergjerning har fortsat sine egne matematiske Studier, have de talrige praktiske Arbejder, som have været paalagte ham, og hvis heldige Gjennemførelse i øvrigt ogsaa beror paa hans store matematiske Indsigt, hindret ham i at fortsætte den i Ungdommen begyndte videnskabelige Produktion i Mathematikken. *H. G. Zeuthen.*

Madsen-Stensgaard, Niels Kristian, f. 1850, Sanglærer. M.-S., Søn af Sognefoged Mads M. og Gertrud Hansdatter, er født 26. Okt. 1850 paa Faderens Gaard Stensgaard i Bellinge ved Odense. Dimitteret 1870 fra Jelling Seminarium blev han endnu s. A. ansat som Musiklærer ved Gjedved Seminarium, men rejste allerede Aaret efter til Kjøbenhavn for at uddanne sig videre i Musikken, som han flittig studerede under J. C. Gebauers og Jørgen Mallings Vejledning. 1874 blev han Sanglærer ved Frederiksberg Kommuneskoler og 1880 tillige Organist ved Kirken i de Classenske Boliger. For Folkemusikken eller rettere for Tilegnelsen af god Musik blandt de bredere Lag af Folket har M.-S. virket meget ved Udgivelsen af en Mængde Sangbøger af folkelig Art; saaledes kan nævnes: «100 Sange for Børneskolen», Salmer og Sange for Landsby- og Kjøbstadsskolerne, Melodier til det nye Tillæg til Salmebogen (1891) osv., ligesom han fra 1880—84 sammen med L. Nielsen udgav «Tidsskrift for Kirke-, Skole- og Folkesang». Som en Anerkjendelse af hans Virksomhed i denne Retning modtog han 1887 det Berggreenske Legat. Den Chevéske Sangmethode fandt ogsaa i ham en varm Ven, og hvor Forholdene tillade det, anvender han denne Methode ved sin Undervisning. Til Skuespillet «Nye Tider» af Zach. Nielsen (opført paa Folketheatret 1885) har han komponeret Musikken. 1875 ægtede han Marie Jensine Caroline Petersen Enoch, Datter af Slagtermester Peter Jensen E.

Jelling Seminarium 1841—91 S. 63. H. V. Schytte, Musiklex.

S. A. E. Hagen.

Madvig, Johan Nicolai, 1804—86, Filolog og Politiker, blev født i Svaneke paa Bornholm 7. Avg. 1804 i en Slægt, der i sin Tid var kommen der til fra et Fiskerleje i Bleking, hvorefter den havde sit Navn. Faderen, Poul Antoni M., var Byskriver i Svaneke og Herredsskriver i Østerherred; Moderen hed Margrethe Benedicte f. Kofod († 1852). Fra sit 10. Aar maatte han hjælpe sin Fader med Førelsen af Retsprotokollerne, og det synes at have været Faderens Ønske, at Sønnen en Gang skulde efterfølge ham i det Embede, som Slægten nu i 3 Led havde beklædt. M. havde ogsaa begyndt at forberede sig til den dansk-juridiske Examen, men maatte afbryde det ved Faderens Død 1816. Han blev næste Aar ved private Velgjørerens Hjælp sat i den lærde Skole i Frederiksberg hos Rektor B. Bendtsen (II, 49). Her fra blev han dimitteret 1820 med Udmærkelse; 1821 tog han filosofisk Examen; 1822 vandt han Accessit for Besvarelsen af Universitetets filologiske Prisopgave; 7. Febr. 1825 tog han filologisk Embedsexamens theoretiske Del med Karakteren *laudabilis unanimi consensu* og i Maj s. A. den praktiske Prøve. 15. Juli 1826 disputerede han for Magistergraden; 26. Avg. s. A. beskikkedes han til Docent og Examinator i latinsk Filologi ved Universitetet under Professor B. Thorlacius' Fraværelse paa en Udenlandsrejse; 16. Sept. 1828 blev han fast ansat som Lektor i Filologi og disputerede 8. Nov. s. A. for Doktorgraden. 7. Avg. 1829 ægtede han Elisabeth Agathe Helene Jensine Bjerring (f. 1798 † 1880), Datter af Fuldmægtig Christopher B. 17. Nov. s. A. udnævntes han til extraordinær «Professor eloquentiæ» (i latinsk Sprog og Litteratur). Hans ringe Embedsgage forøgedes ved, at han i Dec. 1832 beskikkedes til Universitetsbibliothekar, hvilken Stilling han beholdt indtil Okt. 1848. 1833 blev han optaget som Medlem af Videnskabernes Selskab og kom snart ind i dets Ordbogskommission (1834—48) og Kommissionen til Udgivelse af *Regesta* og *Diplomatarium*; 1852 blev han Selskabets Arkivar og 1867 dets Præsident, hvilken Plads han havde til sin Død; siden Okt. 1876 var han Formand i Direktionen for det til Selskabet knyttede Carlsberg-Fond. Hans stadig voxende Ry som lærd bevirkede, at han 1836 blev udnævnt til korresponderende Medlem af Berliner-Akademiet og efterhaanden optaget i mange andre udenlandske lærde Selskaber.

Som Medlem af Redaktionen af «Maanedsskrift f. Litteratur» (1829—38) skrev han om det lærde Skolevæsen, hvis Reform da var meget paa Tale, og vakte stor Opmærksomhed; da Reformens

Gjennemførelse forestod, blev han valgt til Undervisningsinspektør 22. Juli 1848. Imidlertid blev nu hans Virksomhed baade ved Universitetet og Skolevæsenet for en Tid afbrudt, i det han blev Medlem af Novemberministeriet som Kultusminister fra 16. Nov. 1848 til 7. Dec. 1851. Umiddelbart efter at være fratraadt denne Stilling, medens han dog indtil 1874 stadig sad i de lovgivende Forsamlinger, vendte han atter som Professor ordinarius i klassisk Filologi tilbage til sin Gjerning ved Universitetet og vedblev med den til Udgangen af 1879. I de sidste Aar gjorde rigtignok hans stærkt svækkede Syn det vanskeligt for ham at besørge hele Arbejdet; men sine Forelæsninger kunde han, støttet af sin omfattende Viden og sikre Hukommelse, stadig besørge, og man vilde ikke give Slip paa ham, da Universitetets Firhundredaarsfest forestod 1879. Medlem af Konsistorium blev han 1852; Rektoratet beklædte han første Gang 1855 og siden flere Gange; nu blev han for 6. Gang valgt til Rektor for Aaret 1878--79, i det han betragtedes som Universitetets selvskrevne Repræsentant ved Jubelfesten her hjemme, ligesom han 1874 havde repræsenteret det i Leiden, da Universitetet der holdt sin Trehundredaarsfest. Hans smukke og værdige Optræden var efter alles Mening det, som i første Række bidrog til at give Jubelfesten dens Glans. Næsten samtidig med at han atter blev Professor, overtog han i Begyndelsen af 1852 paa ny sin Stilling som Undervisningsinspektør og beklædte den til 1874; i 1855 og 57 sad han desuden som Formand i et Par Kommissioner til Drøftelse af visse Spørgsmaal angaaende vort Undervisningsvæsen.

En Udenlandsrejse i Tyskland foretog han 1846 og stiftede paa den Bekjendtskab med flere af de ansete Filologer der, særlig med August Boeckh i Berlin, hvem han selv plejede at nævne som Aarhundredets ypperste Filolog; senere foretog han fra Avg.—Okt. 1860 en ny Rejse, til Schweits, Frankrig og Italien, for efter Kultusministeriets Opfordring at gjøre sig nøjere bekjendt med det højere Undervisningsvæsen i disse Lande; endelig var han i Foraaret 1869 i Italien, mest for at rekreere sig og lære det Lands Natur og Folk at kjende, om hvis Oldtid hans Studier saa væsentlig havde drejet sig. Ved Universitetet i Christiania holdt han i Efteraaret 1870 efter Indbydelse en Række Forelæsninger. Baade fra Udlandet og Indlandet modtog han i Tidens Løb talrige Ordener og andre Æresbevisninger. 1850 fik han Danebrogsordenens Kommandørkors og 1859 dens Storkors, 1852 blev han Etatsraad, 1856 Konferensraad, 1879 Ridder af Elefanten, 1881 Gehejmekonferensraad. Hans Fødeby

Svaneke hædrede ham 1874 ved at oprejse hans Buste. Ved hans 50 Aars Jubilæum som Universitetslærer (1876) overrakte en Kreds af hans Disciple ham en Samling «Opuscula academica»; 1879, da han havde været 50 Aar Professor, stiftedes ved Sømmenskud af Medborgere «Madvigs Legat»; og 1883 stiftede Videnskabernes Selskab «den Madvigske Æresmedaille» ved hans Jubilæum som dets Medlem. En Udmærkelse, som han satte særlig Pris paa, fik han ved Universitetets Jubelfest 1879, da det juridiske Fakultet gjorde ham til Æresdoktor. Efter at han havde nedlagt sin Professur, levede han endnu næsten i 7 Aar, idelig beskæftiget med Studier og Udarbejdelse af videnskabelige Arbejder; hans 2 Døtre og forskjellige yngre studerende hjalp ham, da han næsten ikke mere kunde se, som Forelæsere og Sekretærer. Sin Aandsfriskhed og Livlighed bevarede han til det sidste; han samledes gjerne med de unge, baade i Studenterforeningen, hvis Æresmedlem han var, og endnu hyppigere i «Filologisk Forening»; ved Filologmøderne 1876 i Kjøbenhavn og 1881 i Christiania var hans Nærværelse mere end noget andet medvirkende til, at Sammenkomsterne lykkedes. Hele sit Liv igjennem havde han nydt udmærket Helbred; ogsaa i de sidste Aar bevægede han sig trods sit svage Syn daglig i det frie. Men 2. Dec. 1886 blev han paa en Spaseretur angreben af heftige Smerter i Underlivet, og efter et kort Sygeleje døde han 12. Dec. 1886.

M. er den største Filolog, Norden har haft, og staar fuldt paa Højde med de ypperste Filologer, der kjendes. Han erklærede vel selv en Gang, at han ikke havde brudt nye Veje, ikke skabt nogen ny Videnskab; det var heller ikke let at gjøre i den klassiske Filologi. Men paa visse Punkter har han dog, hvor der før kun var en utydelig Sti, banet ren Vej; hvor der hidtil famledes om i Taage, har han bragt klart Lys, og i Steden for løst Fantasteri har han sat fast videnskabelig Methode.

Det var daarlige Tider for den klassiske Filologi her hjemme, da M. begyndte at studere; men i Tyskland blomstrede den højt. Bekjendtskabet med, hvad der her ydedes, naaede efterhaanden ogsaa til os, og M. med den Vennekreds af Studiefæller, der samlede sig om ham, Elberling, Henrichsen o. a., arbejdede sig ivrig ind i denne rige filologiske Litteratur. Men M. har over for Datidens berømte Filologer ligesom overhovedet over for alle, hvis Arbejder han efterhaanden blev bekjendt med og gjerne modtog Belæring af, altid vidst at bevare sin fulde Selvstændighed; altid

har han selv villet prøve og dømme, saa at alt, hvad han har frembragt, i fuldeste Maal er hans eget. Og ligeledes har han altid villet lede sine Disciple til selvstændig Prøvelse og Dom og ikke trykke dem med sin Avtoritet.

I sine Studenteraar havde M. studeret Græsk lige saa ivrig som Latin; kun Forholdene ved vort Universitet bragte ham for en Tid mere over paa Studiet af den latinske Litteratur. Allerede ved Prisopgaven 1822 kom han ind paa Beskæftigelsen med Cicero, som blev den Forfatter, han i den første Del af sin Universitetstid fortrinsvis syslede med i sin Skribentvirksomhed. I Studenteraarene fattede han ogsaa med 4 andre «juvencs Havnienses» den Plan at udgive et Optryk af Garatonis Noter til Ciceros Taler; der udkom et Bind i Begyndelsen af 1825, den første Bog, hvorpaa man træffer M.s Navn. Det første selvstændige Arbejde, han udgav over Cicero, var hans Magisterdisputats: «Emendationes in Ciceronis libros de legibus et Academica»; 1828 fulgte hans «Epistola critica ad Orellium de orationum Verrinarum libris II extremis emendandis». Men navnlig siden han som Professor eloquentiæ havde faact Forpligtelsen til at skrive Programmer ved de den Gang ret talrige festlige Lejligheder ved Universitetet, behandlede han i en hel Række Programmer en Mængde Steder især af Ciceros Taler kritisk. Hertil kom saa 1830 hans Udgave af «Ciceronis orationes selectæ XII», en endnu stadig benyttet Skolebog; til de forskjellige Oplag knyttedes der en kritisk Redegjørelse i Fortalen; lige saa ved Udgaven af «Cato major et Lælius» (1835). Sidst i denne Række kom Skriftet «De finibus bonorum et malorum libri V» (1839; nye Udgaver med forøget kritisk Materiale i 1869 og 1876). Ogsaa til Henrichsens, Tregders og andres Arbejder over Cicero ydede han væsentlige Bidrag. Et Program indeholder en Afhandling til Lucretius, en Forfatter, som han ellers senere lod falde paa det nær, at han udgav nogle Stykker af ham tillige med Prøver af andre latinske Digtere i Skolebogen «Carmina selecta» (1843). I et tysk Tidsskrift skrev han 1828—29 «Miscellanea critica» (til Cicero, Livius og Quintilianus). Sine Programafhandlinger (ogsaa de ikke-kritiske, hvorom siden) samlede han i 2 Bind «Opuscula academica» (1834—42); en ny Udgave af dem arbejdede han paa, da han døde, og den udkom i 1887; ogsaa andre kritiske Afhandlinger fra senere Tid (især hans «Epistola critica ad C. Halmium», 1855) optoges heri.

Ved sine kritiske Arbejder, især til Cicero, havde M. vundet sig Ry som en af de største Textkritikere, der have været til. Sine

kritiske Hovedgrundsætninger har han navnlig fremstillet i Fortalen til «De finibus» og senere i Indledningen til «Adversaria critica». Skarpere end nogen anden har han fremhævet, at det først kommer an paa en nøjagtig Vurdering og Klassificering af Haandskrifterne til det Værk, Kritikeren vil behandle; han maa examinere dem, som Forhørsdommeren Vidnerne, for at finde den oprindeligste Form af Overleveringen; kun paa dette Grundlag tør Textkritikken begynde, hvis Hensynet til Meningen eller til faststaaende Sproglove kræver det. Unødvendigt Konjekturemageri er forkasteligt, men ogsaa slavisk Vedhængen ved Overleveringen paa Trods af Mening og Sprogbrug. Til selv at øve denne Kritik medbragte M. ikke blot de absolut nødvendige Betingelser, nøje Indsigt i Sproget i det hele og særlig i den behandlede Forfatters Sprogbrug, nøje Kjendskab til Æmnet og Evne til at sætte sig fuldstændig ind i Tankegangen; men han besad tillige Geniets Guddomsgave, og netop den har sat ham i Stand til at gjøre de glimrende Fund, han har gjort paa dette Omraade. For øvrigt dyrkede M., som naturligt var, Textkritikken kun som et uundværligt Hjælpe-middel til Exegesen. Men at give en sammenhængende Exegese af et Oldtidsværk har M. dog kun befattet sig med som Skribent i Udgaven af «De finibus»; til Gjengjæld er det rigtignok et Værk af ypperste Rang, hvori den fineste Textbehandling forenes med den klareste og mest indtrængende Fortolkning. Ved Siden heraf maa nævnes hans Programmer «De locis aliquot Juvenalis interpretandis» (1830—37), hvori han hævder den simple og naturlige Fortolknings Ret imod søgt Subtilitet og Allusionsjægeri. Hans exegetiske Forelæsninger over mange forskellige Forfattere havde de samme gode Egenskaber som disse Skrifter. — Sit Ry som Textkritiker forøgede han ved sine Arbejder over Livius, fremfor alt de berømte «Emendationes Livianæ» (1860 og 1877); dertil sluttede sig hans og Ussings Textudgave af Livius (4 Bd., 1861—66; flere af Delene i gjentagne Recensioner). Endelig udgav han alle sine øvrige Samlinger til græske og latinske Forfatteres Textkritik i de 2 Bind af «Adversaria critica» (1871—73), hvortil senere kom et Supplementbind (1884). Alt er her ikke lige godt, hvad man heller ikke kunde vente, da der til visse Forfatteres Behandling fordredes en mere indgaaende System med dem, end M. havde kunnet vie dem; men selv om noget er forfejlet, bliver der dog en saa rig Skat af gode Ting tilbage, at Værket indtager en første-rangs Plads blandt Nutidens textkritiske Arbejder.

M. havde lige fra først af under sin Læsning vænnet sig til en skarp og nøjagtig Iagttagelse af Sprogbrugen, og han besad stor Evne til at samle og ordne sine Iagttagelser, udlede de almen-gjældende Love for Sprogbrugen af dem og formulere Lovene i faste og klare Regler. Han blev derfor ogsaa en fremragende Grammatiker. Sit Forfatterskab paa dette Felt begyndte han med Programmerne «De formarum qvarundam verbi Latini natura et usu» (1835—36) og «De locis quibusdam grammaticæ Latinæ admonitiones et observationes» (1837); derefter kom hans systematiske Behandling af hele den latinske Grammatik i «Latinsk Sproglære til Skolebrug» (1841), med separat udgivne «Bemærkninger», hvori han forklarer og forsvarer Bogens Plan og behandler enkelte Punkter udførligere. Bogen blev strax indført i Skolerne og maa, trods sin Vanskelighed, ved sit klare og simple System have været en god Afløser for de navnlig i Syntaxen helt forvirrede og uklare Grammatikbøger, man hidtil havde haft. Dog egnede den sig vel efter sit Omfang nok mere for filologiske studerende end for Skoledisciple, og tilmed blev den trods M.s egen Advarsel misbrugt af adskillige Lærere, saa at der snart lød Klager over den; i dens 4. Udgave (1862) indskrænkede M. den da meget betydelig, men selv i dette Omfang føles den endnu trykkende i Skolen. Baade Grammatikken og «Bemærkningerne» udkom næsten samtidig paa Tysk, og den er siden efterhaanden bleven oversat paa næsten alle evropæiske Sprog, hvad der jo taler stærkt for dens Fortræffelighed. Bygget saa vidt muligt efter samme System er hans «Græsk Ordføjningslære, især for den attiske Sprogform» (1846 og 1857), en ypperlig Bog, der indeholder endnu mere nyt og ejendommeligt end den latinske Syntax; ogsaa den er oversat paa flere Sprog.

Begge disse Bøger vise klart, hvad M. mente burde være Hovedsagen ved den klassiske Filologis Behandling af de 2 Sprogs Grammatik; det kom her an paa det centrale, en fyldig og sikker Erkjendelse af Srogenes Former og Love, som de foreligge i den mest udviklede og righoldige Litteraturperiode; denne maatte enhver klassisk Filolog have. Og Fordringerne stillede sig efter hans Mening ganske paa samme Maade med Hensyn til Srogenes lexicalske Side. Derimod maatte det blive den enkeltes Sag efter hans særlige Interesser at erhverve sig Kjendskab til Srogenes Forhistorie og senere Udvikling samt til Dialektejendommeligheder. M. underkjendte langt fra den sammenlignende Sprogvidenskabs Betydning, end mindre dens Berettigelse; men han fandt, at den

havde sit ejendommelige Formaal, der maatte forfølges for sig, og mod dens Indflydelse paa den specielt klassisk-filologiske Behandling af Sprog- og Betydningslæren reserverede han sig. Selv følte han sig ikke anlagt til at drive Studier i den Retning. Derimod havde han den største Interesse for den almindelige Sprogbetragtning og ansaa det for betydningsfuldt for en hvilken som helst Filolog at eje en klar og fornuftmæssig Grundanskuelse om Sprogets Væsen og Udvikling i Almindelighed og dets hos de forskjellige Folk forskjellige, men overalt mod samme Maal henstræbende Midler til at udtrykke Forestillinger og disses Forbindelse til Tanker for den gjensidige Meddelelses Skyld. Han behandlede oftere herhen hørende Spørgsmaal i forskjellige Afhandlinger («Kjønnets i Sprogene», 1835; «Om Sprogets Væsen, Udvikling og Liv», 1842; «Om de grammatikalske Betegnelser Tilblivelse og Væsen», 1856—57, m. m.; de fleste af disse Værker oversatte han paa Tysk og udgav dem som «Kleine philologische Schriften» i Leipzig 1875); han tilbageviste heri med indgaaende Grunde de mange vilde og fantastiske Theorier, der vare fremsatte om denne Gjenstand, og opstillede en ny, besindig og strængt fornuftmæssig Theori, hvori han ofte er naaet til de samme Resultater, som senere Lotze og Whitney have fremsat uafhængig af ham. Hans almindelige Theori førte ham til at forkaste den endnu ret gængse Forestilling om Græsk og Latin som særlig fuldkomne og logiske Sprog, der skulde egne sig bedre til at afgive Udtryk for og være Bærere af et rigt Aandsindhold end de «formfattige» Nutidssprog.

Til Behandlingen af de 2 gamle Sprogs formelle Side hører ogsaa M.s fortræffelige, men des værre ufuldendte Afhandling «Kortfattet græsk Metrik» (1867). Men den klassiske Filologi har ogsaa en real Side; og M., som tit har fremhævet dennes uopløselige Forbindelse med den formelle Side, lagde paa en vis Maade netop stærkest Vægt paa Realsiden, i det han indskærpede, at Filologien væsentlig er en historisk Videnskab, hvis Opgave det er: gennem Fortolkning af den græske og romerske Oldtids Mindesmærker og da fornemmelig Litteraturværkerne at vinde og fremstille en paa Selvsyn bygget og, saa vidt muligt, fuldstændig og sikker Erkendelse af de 2 Oldtidsfolks Liv, set i dets historiske Udvikling og fra alle dets væsentlige Sider. Som Forfatter kom M. dog i sine tidligere Dage kun til at behandle denne Side mere punktvis; derimod kom han langt mere ind derpaa ved sine Forelæsninger. Ved sin Behandling viser han sig ogsaa her altid fornemmelig som

den strænge Kritiker, for hvem det navnlig gjælder om at sondre imellem, hvad man véd og hvad man ikke véd, og som er højst forsigtig med Hypoteser.

Mythologien, Kunstarkæologien og Numismatikken indlod M. sig sjælden eller aldrig paa. Den græske Litteraturhistorie i dens Helhed behandlede han oftere i interessante Forelæsninger, ligledes i tidligere Dage den latinske; men han udgav kun enkelte herhen hørende Monografier. Nævnes maa især hans «Bemærkninger om den dramatiske Poesis Frugtbarhed hos Athenæerne og dens Betingelser» (1863) og hans Undersøgelser om den græske filosofiske Litteratur i Kommentaren til «De finibus»; end videre hans Doktor-disputats: «De Q. Asconii Pediani et aliorum veterum interpretum in Ciceronis orationes commentariis» (1828). Dette ypperlige Skrift er tillige et Mønster paa Behandlingen af Spørgsmaal vedrørende den højere Kritik, Ægthedskritikken; det samme er Tilfældet med Programskifterne «De Apuleji fragmentis de orthographia» (1829) og «De L. Attii didascalici» (1831), og han kom ogsaa ved andre Lejligheder ind paa saadanne Æmner. Af hans monografiske Arbejder over Spørgsmaal af Antikviteterne fortjener fremfor alt den Afhandling at kjendes, som han udgav som Universitetsprogram til Kroningsfesten 1840: «Blik paa Oldtidens Statsforfatninger m. H. t. Udviklingen af Monarkiet og en omfattende Statsorganisme», rettet mod Hegels Betragtninger i «Philosophie der Geschichte». Stor Betydning havde end videre hans Programafhandlinger «De coloniarum populi Romani jure et conditione» (1832), «De tribunis ærariis» (1838), «Om Befalingsmændene og Forfremmelsesvilkaarene i den romerske Hær» (1864) m. fl. Den fuldstændige Behandling af de romerske Antikviteter, som han havde givet i Forelæsninger, kjendtes oprindeligt kun udtogsvis gennem Bojesens Haandbog til Skolebrug (II, 487); men i sin høje Alderdom besluttede han sig endelig til selv at bearbejde den til Udgivelse, og skjønt det var et uhyre Arbejde for den halvblinde og til andres Hjælp idelig henviste Mand paa ny at maatte gennemgaa hele det vidtløftige Stof og supplere sine tidligere Samlinger, lykkedes det ham dog 1881—82 at faa udgivet sit store og højst værdifulde Hovedværk paa dette Omraade af Filologien: «Den romerske Stats Forfatning og Forvaltning». Det udkom samtidig paa Tysk og er siden oversat paa Fransk.

Som det var at vente af en Mand med M.s store Samvittighedsfuldhed, satte han naturligvis sine bedste Kræfter ind paa Dyrkelsen

af sin specielle Videnskab; men hans Interesse var ingenlunde begrænset hertil. Han var næsten fra Examensbordet gaaet over til en ret byrdefuld Docentvirksomhed og maatte tilmed, efter at have giftet sig, for Udkommets Skyld paatage sig den tidsrøvende Virksomhed som Bibliothekar; det var da ikke underligt, om en pinlig Følelse af hans «almenvidenskabelige og filosofiske Dannelses Utilstrækkelighed» i denne Tid undertiden betog ham stærkt. I det ved sine Tids- og Personskildringer højst interessante og som historisk Kildeskrift meget værdifulde Værk «Livserindringer», som han havde efterladt sig, og som hans Søn udgav 1887, har han skildret (S. 92 f.), hvorledes denne Følelse et Par Gange (i 1830 og 1832) endog greb ham saa stærkt, at han var Fortvivlelsen nær og først efterhaanden vandt Resignationens Ro. Men i hans lange Liv, navnlig i den anden Del af hans Professortid og de paafølgende Otiumsaar, lykkedes det ham fuldt at indvinde, hvad han mente hidtil at have manglet. Især studerede han med Iver historiske og filosofiske Værker. Han har da ikke blot kunnet virke bestemmende for den Maade, hvorpaa det filologiske Studium drives i de nordiske Lande, ja endnu videre, men ogsaa kunnet give Videnskabsmænd i helt andre Retninger værdifulde Impulser. Ogsaa den æsthetiske Litteraturudvikling fulgte han med stor Interesse, og han var stadig nøje knyttet til den Heibergske Kreds. Theatret besøgte han gjerne og var især en stor Musikven.

I «Maanedsskrift f. Litteratur» skrev han, som før omtalt, 1832—33 en meget betydningsfuld Afhandling om vort lærde Skolevæsens Reform i Form af en Anmeldelse af en Række Skrifter derom, som vare udkomne i 1829—32. Han anerkjendte deri de naturvidenskabelige Fags og de moderne Sprogs Berettigelse til at faa en betydelig Plads i Skoleundervisningen ved Siden af de hidtil næsten eneherkende gamle Sprog; han søgte at motivere disse sidstes Ret i Skolen paa en langt bedre Maade, end det almindelig skete og sker, og stræbte i det hele at paavise de forskjellige Skolefags Værd og Betydning for den hele højere Almendannelse, den lærde Skole skulde give, og derefter anvise dem den Plads i Skolen, der retmæssig tilkom dem. Hans Tanker om en helt ny Undervisningsplan bleve først iværksatte forsøgsvis i nogle enkelte Skoler 1844—45; derefter fik han som Kultusminister Planen gennemført 1850 for samtlige lærde Skoler, i det han samtidig fik den saakaldte «anden Examen» ophævet. Ogsaa den filologisk-historiske Skoleembeds-examen fik ved den Lejlighed en ny Ordning. Som Undervisnings-

inspektør havde han Anledning til nøje at holde Øje med, hvorledes Skolerne efterhaanden levede sig ind i og arbejdede efter hans Plan, og i sine Beretninger og Betænkninger gav han, ligesom ved sit personlige Møde med Lærerne ved Inspektions- og Examensrejser, mange gode Vink om, hvordan der skulde arbejdes. Men skjønt det var en helstøbt og udmærket gjenomtænkt Skoleplan, rejste der sig dog temmelig snart en stærk Modstand imod den, i det man mente, at den lagde for svære Byrder paa Disciplene i det hele og heller ikke tog det ønskelige Hensyn til den individuelle Særbegavelses Ret; og efter flere mindre Forandringer for at lette Trykket paa Disciplene maatte den vige for den nye Skoleplan af 1871, uden at M., der den Gang endnu sad i Landstinget, gjorde væsentlig Modstand derimod. Han nedlagde snart derefter sin Stilling som Undervisningsinspektør.

M.s væsentligste Karaktertræk som Menneske var hans store Sandhedskjærlighed og Ærlighed i alle Forhold og hans ubøjelige Retsindighed; mod alt, hvad der efter hans Mening krænkede Sandhed og Ret, optraadte han skarpt og udtalte sin Dom derover med Uforbeholdenhed og Strængighed. Men ellers havde han et mildt og kjærligt Sind og viste den største Humanitet og Hjælp-somhed mod alle, han kom i Berøring med. Med rette havde han taget til Valgsprog det Ord: «Sandhed i Kjærlighed».

Erslew, Forf. Lex. Madvigs Livserindringer (1887). Filol. Tidsskr. N. R. VIII. Vidsk. Selsk. Oversigt 1887. Berliner Philolog. Wochenschrift 1887, Nr. 6 f. Bursians Jahresberichte 1887. Wochenschrift f. klass. Philol. 1887, Nr. 8. Vidar 1887. *M. Cl. Gertz.*

— Tidligere end andre havde J. N. Madvig Følelsen af de store, saa godt som uløselige Opgaver, som vare stillede for en dansk *Politik*, særligt for de Kollisioner, som maatte indtræde imellem Monarkiets Integritet paa den ene Side, Nationalitetsbevægelserne og Frihedsfordringerne paa den anden Side. Hans stærkt reflekterende Natur maatte skræmme ham tilbage fra et Omraade, hvor han ikke selv følte sig sikker. Han savnede ingenlunde Følelse for Frihedens Goder, og han var gennemtrængt af den varmeste Nationalitetsfølelse, men foreløbig kom det efter hans Mening først og fremmest an paa Besindighed, Forsigtighed, Maadehold. Dette var Grundtonen allerede i den Formaning, som han paa Frederik VI's Dødsdag rettede til Studenterne, der vare samlede for i sluttet Trop at drage til Amalienborg. Denne Demonstration lykkedes det ham at forhindre, men hans Optræden paa

det samme Aften i Hôtel d'Angleterre afholdte Møde havde ingen anden Virkning, end at nogle forud vaklende trak sig tilbage. Ved Studentertoget til Upsala 1843 søgte Kongen at formaa ham til at følge med de unge Mennesker for at forhindre Ubesindigheder, men ligesom H. N. Clausen før ham afslog han dette lige saa vanskelige som utaknemmelige Hverv. At han billigede den skandinaviske Tanke, for saa vidt denne gik ud paa aandeligt Samkvem og gjensidig Velvilje mellem de 3 nordiske Folk, viste han Aaret efter ved at være blandt Stifterne af det skandinaviske Selskab, og han var en af dets første Foredragsholdere. Det var ved Fællesmaaltidet efter dette Foredrag (om «Skandinavismens Forhold til den almindelige Kultur»), at Orla Lehmann udbragte sin til ham rettede ironiske Skaal om «Moderation i Moderationen», et bevinget Ord, der i en lang Række Aar mødte M., saa ofte han optraadte imod dristige eller energiske Skridt. Af denne passive, iagttagende Holdning reves han ud ved Forfatningsreskriptet af 28. Jan. 1848, hvis dybe Krænkelser af den danske Nationalitet og det danske Folks Ret vakte hans Harm. Et Møde hos J. F. Schouw, hvor han traf sammen med en Del politiske Koryfæer, med hvem han ellers ikke stod i nærmere Forbindelse, gav Impulsen til den Artikel, som han under sit Navn lod indrykke i «Fædrelandet» for 4. Febr. Dens Virkning var elektriserende, og den blev Udgangspunktet for den Bevægelse, der kulminerede i Martsdagene.

Valgt paa sin Fødsel til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling droges han kort efter dennes Aabning ind i den aktive Politik. Grev A. W. Moltke, der havde faaet det Hverv at danne den nye Regering, opfordrede ham til at overtage Kultusministeriet, og han modtog Tilbudet og blev Minister 16. Nov. 1848. Det er betegnende for Tiden og for Manden, at han 9 Maaneder efter sin politiske Debut stod som Minister. Imod det fremlagte, udpræget liberale Grundlovsudkast havde han, der «i mere end én Henseende ikke kunde undgaa Betegnelsen som Demokrat», ikke noget væsentligt at indvende. Mærkeligere er det, at han traadte ind i Ministeriet med en afgjort og strax vedkjendt Stemning for Slesvigs Deling som den eneste mulige og varige Løsning; Martsministeriet var faldet paa dette Program, og han vidste godt, at de fleste og de stærkeste af hans nye Kolleger vilde modsætte sig det til det yderste. Men han mente foreløbig at kunne underkaste sig den givne Situation og først senere, naar denne klarede sig, komme frem med den Tanke, der gennem hele hans Liv blev hans «præ-

terea censeo». I Rigsforsamlingen kom han under Grundlovsforhandlingen til at indtage en fremskudt Stilling, i det han jævnlig blev Regeringens Ordfører. Han var principalt stemt for et Et-kammer, i hvilket der var sikret de konservative Elementer i Folket en vis Plads; skulde der være 2 Kamre, holdt han stærkt paa en fælles Behandling af Finansloven, en Tanke, til hvilken han ofte senere vendte tilbage. Ved sin Udnævnelse til Minister havde han nedlagt sit bornholmske Mandat. Ved de første Folketingsvalg efter Grundlovens Givelse valgtes han i Frederiksborg Amts 4. Kreds og repræsenterede denne indtil 1853.

I Ministeriet var der ingen virkelig Harmoni, knap nok Enighed, om de positive Skridt, som foretoges. M. dannede her sammen med H. N. Clausen, som var Minister uden Portefeuille, og — mærkeligt nok — Finansminister Sponneck en national Minoritet lige over for deres Kolleger. Krigsministeren, General Hansen, æggede dem jævnlig til Modstand. Det gik saa vidt, at M. sammen med de 2 nævnte Kolleger i Sommeren 1849, uden Ministeriets Vidende, tilskrev General Bülow, at de forudsatte, at han var sig sin Stilling og Ansvar som kommanderende General bevidst, at han derfor vilde handle efter egen bedste Overbevisning, og at han, hvis han fandt sig trykket af Krigsministerens Indblanding eller ønskede en anden Stabschef (end Flensborg), vilde finde den kraftigste Støtte i Statsraadet. Det var et Skridt, som end ikke kunde undskyldes med, at saa meget stod paa Spil, men har det bidraget til Sejeren ved Fredericia 6. Juli, vil Eftertiden næppe bedømme det strængt. I Sept. 1849 indgav M. og Clausen deres Demission, fordi Statsraadet nægtede at optage Slesvigs Deling som subsidær Basis for de forestaaende Fredsunderhandlinger i Berlin; de toge den tilbage igjen uden at sætte deres Fordring klart igjennem, men de opnaaede, at A. W. Scheel sendtes til Berlin som 3. befuldmægtiget ved Siden af Reedtz og Pechlin. Ved Ministerskiftet i Juli 1851 udtraadte Clausen, og det havde været naturligt, om M. havde fulgt hans Exempel; men Haabet om dog at kunne udrette noget, eller i alt Fald forhindre noget, holdt ham tilbage. Hans Stilling under den forandrede Konstellation var dog uholdbar, og han følte dette stærkt. I Okt. udnævntes Bluhme til Udenrigsminister. Det var forudsat og lovet, at denne frit og ubunden skulde konferere med Statsraadet om den Politik, som skulde følges; men i Steden for at gjøre dette forelagde Bluhme strax et af ham med den russiske Gesandt Ungern-Sternberg aftalt Program. Dette var dog M. for

meget. Han havde just i de Dage indgivet en udførlig Memoire til Statsraadet, i hvilken han atter vendte tilbage til Slesvigs Deling; dette Aktstykke, tungt som alle hans skriftlige og mundtlige Fremstillinger, men med mange slaaende Sandheder og mange siden virkeliggjorte Forudsigelser (trykt i «Hist. Tidsskr.» 5. R. IV), gjorde dog ikke noget Indtryk. Han indgav sin Demission i Okt., men først 7. Dec. 1851 fik han sin Afsked.

Efter Andræ blev M. i Okt. 1852 Formand i Folketinget. Efter Opløsningen i April 1853 stillede han sig ikke paa ny, men valgtes saa (i Kjøbenhavn) til Landstinget. Han blev udnævnt til Medlem af det saakaldte Rigsraad efter Reskriptet af 26. Juli 1854, men afslog dette Hverv. Under Forfatningsforhandlingerne i 1854—55 stod han i det væsentlige paa den liberale Side imod Ministeriet Ørsted. Efter Udfærdigelsen af Forfatningen af 2. Okt. 1855 valgtes han i Febr. 1856 til Rigsraadet og udnævntes ved dettes Sammentræden af Kongen til dets Præsident, hvad han vedblev at være indtil Slutningen af 1863. Det var en yderst vanskelig Opgave, som herved stilledes ham, mindre fordi den krævede sproglig Færdighed i Tysk og i Dansk, end fordi Rigsraadet under en Forfatning, til hvilken ingen havde ret Tillid, kunde forudses at ville blive Skuepladsen for de lidenskabeligste Kampe. Det lykkedes imidlertid M. i alt væsentligt at løse den paa tilfredsstillende Maade; han vidste med Myndighed og under urbane Former at hævde den parlamentariske Disciplin, og hans strænge Upartiskhed anerkjendtes fra alle Sider, men hans dybe Bekymring for Fremtiden voxede under alle hine Aars Begivenheder. Til det kortvarige Ministerium Rotwitt—Blixen-Finecke (1859—60) stod han i afgjort Opposition, og han fandt det nødvendigt indtrængende at advare den daværende Prins Christian imod Planen om at gjøre ham til Statholder i Holsten. Med megen Kraft optraadte han imod Lord Russells Forslag om en firdelt Helstat uden Fællesrepræsentation, der havde fundet Tilslutning i Itzeho og var blevet forsvaret af Sponneck. Efter Rotwitts pludselige Død i Febr. 1860 var han blandt dem, der kaldtes til Kongen; men han vilde ikke overtage at danne eller indtræde i noget Ministerium. Han deltog i og ledede det fortrolige Møde, som ^{26. Dec.} ~~blev~~ ~~Juleaften~~ holdtes den 26. Dec. 1863, efter Ministeriet Halls Demission, holdtes af fremragende Politikere; Forhandlingen blev, som bekjendt, resultatløs. Til det Nytaarsaften dannede Ministerium Monrad havde han ingen Tillid, men det bør tilføjes, at han heller ikke var helt tilfreds med Hall.

Den herefter følgende Tid omfatter en ikke ringe politisk Virksomhed saa vel i Rigsraadet som i Rigsdagens Landsting, men giver ikke Anledning til nogen udførlig Skildring. Det skal kun nævnes, at M. allerede i 1866 tog Ordet for Kjøbenhavns Befæstning. Paa Grund af Alder vægrede han sig i 1874 ved at modtage noget nyt Mandat til Landstinget. I Provisorietiden var han, skjønt ganske uenig med Venstre, ikke enig med Ministeriet Estrup; han ansaa det for en absolut nødvendig Betingelse, at der om en Bevilling skulde være samstemmende Beslutning af begge Ting, og han udviklede efter Højesteretsdommen af 15. Okt. 1886, der indirekte godkjendte Provisorierne, denne sin Anskuelse udførlig i et Skrift, der dog ikke udgaves offentlig.

M. var i alt, ogsaa i Politikken, en Hædersmand. Hans Fædrelandskjærlighed var ikke nogen ydre Fernis, men gjennemtrængte hele hans Sind og Væsen. Hans Tanke var altid klar, stringent, om end den Form, hvori den kom frem, ofte blev uigjennemsigtig og indviklet, fordi han af Ængstelighed for at sige for meget og af en ofte yderliggaaende Billighed imod andre indhyllede den i Modaliteter og omgav den med Restriktioner, som fordunklede i Steden for at opklare, indgød Betæneligheder i Steden for at skabe sikker Overbevisning. *C. St. A. Bille.*

Madvig, Johan Nikolai Agathon, f. 1833, Retsformand. Han er født i Kjøbenhavn 27. Febr. 1833 og Søn af ovennævnte Professor Joh. Nic. M. Han blev Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn 1850, juridisk Kandidat 1857, underkastede sig 1861 den retsvidenskabelige Prøve i Flensborg, manuducerede til juridisk Embedsexamen og blev 1857 Volontær, 1859 Assistent, 1861 Kancellist og 1863 Fuldmægtig i det slesvigske Ministerium. Efter en Udenlandsrejse afgik han 1864 ved Ministeriets Opløsning. Herefter var han sysselsat med de slesvigske Arkivsager og arbejdede ved Inkorporationskommissionen samt for Justits- og Indenrigsministeriet i Sagerne fra de inkorporerede slesvigske Distrikter. 1867—68 var han tillige Sekretær ved Theaterkommissionen, hvis Betænkning han udarbejdede, og 1865—72 Revisionsassistent ved Landstinget, 1871—72 Udgiver af Lov- og Ministerialtidende. Sidstnævnte Aar udnævntes han til Assessor i Kjøbenhavns Kriminal- og Politiret, 1879 til Assessor i Landsøver- samt Hof- og Stadsretten. Fra 1885 var han tillige Næstformand i Sø- og Handelsretten, og 1891 udnævntes han til Formand i denne Ret. M. har taget virksom Del i Livet i

Studentforeningen og Akademisk Skytteforening og har i lang Tid (1874—86) arbejdet som Næstformand i Københavns Understøttelsesforening. 1887 udgav han sin Faders Livserindringer og 1891 «Realregister til Domssamlingerne i civile Sager» for Aarene 1877—86. — 1867 ægtede han Caroline Jürgensen, Datter af Professor Christian J. (IX, 2); hun døde 1896. *Jul. Lassen.*

Madvig, Poul Anton, f. 1816, Lægc. M., yngre Broder til ovennævnte Joh. Nic. M., er født 18. Dec. 1816 i Svaneke. Han blev 1835 Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, tog 1841 medicinsk Examen og var fra 1843 praktiserende Læge i Frederiksværk. 1854 udnævntes han til Fysikus i Haderslev Østeramt, men blev 1864 afsat af den preussiske Regering. Han blev dog boende i Haderslev, hvor han siden som Byens eneste danske Læge har haft en omfattende Praxis. Tillige har han med stor Iver og Energi deltaget i den nationale Bevægelse i Sønderjylland, og der har i den sidste Menneskealder ikke været nogen folkelig Rørelse eller noget større nationalt Foretagende, uden at han har haft en væsentlig Andel deri, ligesom han ogsaa gjentagne Gange har været Sønderjydernes veltalende Ordfører paa større Fællesrejser. I en Aarrække har han været Formand i Haderslev Bankraad og Medlem af Bestyrelserne for Vælgerforeningen for Nordslesvig og for Samfundet til det danske Sprogs Bevarelse i Nordslesvig. 6. Maj 1848 ægtede han Camilla Mathilde Kyhl (f. 2. Juli 1826), Datter af Lotteriassistent Matthias Chr. K.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6 Udg.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Magdalena Sibylla, 1617—68, Prinsesse, blev født 23. Dec. 1617 i Dresden; hendes Forældre vare Kurfyrst Johan Georg I af Sachsen og Kurfyrstinde Magdalena Sibylla, Datter af Hertug Albrecht af Preussen. Fra 1630 var der Tale om en Forbindelse mellem hende og Prins Christian, Christian IV's ældste og til Tronfølger udvalgte Søn (III, 526); foreløbige Aftaler bleve trufne i Foråret 1631, men den officielle Forlovelse fejredes dog først 26. Sept. 1633 i Dresden. 5. Okt. 1634 fandt det pragtfulde Bryllup Sted paa Københavns Slot, hvorefter Ægtefællerne toge Ophold paa Nykjøbing Slot. Ægteskabet blev barnløst, og M. S.s Liv som dansk Prinsesse frembyder intet særlig mærkeligt; hun roses for sin Gavmildhed mod Præster og Kirker og samlede en Bønnebog. I Maj 1647 fulgte hun med sin Ægtefælle paa den Rejse, hvor han døde 2. Juni

paa Slottet Korbitz i Sachsen. Efter hans Død ønskede hun at blive boende paa Nykjøbing Slot og fik derfor i Juli 1647 sit Livgedingsbrev forandret, saaledes at hun erholdt Laaland og Falster i Steden for nogle jyske Len. Men 1651 trolovedes hun med Hertug Frederik Vilhelm af Sachsen-Altenburg og ægtede ham 11. Okt. 1652. I Avg. 1662 besøgte hun Danmark i Anledning af den foreløbige Forlovelse mellem den sachsiske Kurprins Johan Georg (III) og den danske Prinsesse Anna Sophie. Hun døde 6. Jan. 1668 paa Altenburg Slot, og Biskop Bircherod skriver i den Anledning i sin Dagbog, at hun var til sin Dødsstund god dansk. Sagittarius, Leichpredigt ub. M. S. (Altenburg 1668). *J. A. Fridericia.*

Magens, Johan Boye Junge, 1748—1814, Arkitekt, Søn af Johan M. og Magdalene f. Wisse (eller Weiss), blev født i Kjøbenhavn 23. Sept. ~~1814~~¹⁷⁴⁸ og uddannedes til Arkitekt, bl. a. ved Kunstakademiet, hvor han 1767 vandt den lille og 1769 den store Guldmedaille. Han arbejdede som kongl. Bygningskonduktør under Harsdorff, foretog en Rejse til Udlandet og blev efter sin Hjemkomst (1782) optaget som Medlem af Akademiet paa «en Realskole» 1783. Derefter blev han Bygningsinspektør og senere (1799) Professor i Perspektiv. Som kongl. Bygningsinspektør og senere som Hofbygmester havde han Tilsyn med de offentlige Bygninger og ledede Udsmykningen af flere kongl. Slotte. 1789 var han tillige bleven ansat som Søetatens Bygmester, og ved Akademiet beklædte han flere Gange betroede Stillinger. Han ægtede Clara f. Holst, Enke efter Hofarkitekt og Brandmajor Andr. Kirkerup (IX, 185), og døde 6. Juni 1814. Til hans selvstændige Byggearbejder kjender man foreløbig intet; hans Gravmæle paa Holmens Kirkegaard er af Dajon.

Weilbach, *Nyt Kunstnerlex.*

Erik Schiodte.

Magius, Christian Wilhelm, 1787—1848, Officer, født 29. Marts 1787 i Lybek. Faderen var Godsadministrator Ernst Albrecht M. († 1803). Da Moderen, Sophie Dorothea f. Jahn, døde 1797, kom M. hjemme fra, først paa Landet i Meklenborg, saa til Preetz og endelig 1802 til Heide til sin Morbroder Fysikus J. Chefen for det i Heide liggende sjællandske Jægerkorps, Grev Schack, udnævnte M. til Frikorporal og udvirkede, at M. 1805 kom paa Militærinstituttet i Kjøbenhavn. Under Hovedstadens Belejring 1807 deltog han i Udfaldene som Fændrik i norske Livregiment

og kæmpede paa Nørrebro mod en Broder i den tyske Legion. 1808 kom han som Lieutenant tilbage til sin gamle Afdeling, hvor han forblev (Kapitajn 1820, Major 1835), til han ved Omorganisationen i 1842 kom til 1. Jægerkorps. M. var i stor Yndest hos Frederik VI, som navnlig lyttede til hans Meninger om Forandringer i Hærens Udrustning. Efter Indbydelse af Kong Carl Johan overværede han i 1843 de svenske Troppøvelser. 1845 blev M. Oberstlieutenant og Kommandør for 3. Jægerkorps, med hvilket han 1848 rykkede i Felten. Han blev strax Kommandør for Avantgarden, som han førte med mønsterværdig Dygtighed og Koldblodighed først ved Bov og derefter i det berømte Slag ved Slesvig 23. April, hvor han til det sidste, ramt af en Kugle i Hovedet, hævdede sin Plads som en af Hærens mest udmærkede Officerer. Gift 7. Okt. 1814 med Anna Elisabeth Lind (f. 12. Juli 1790 † 2. Jan. 1840), hvis Fader ejede Græse Mølle.

Den dansk-tyske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I. Selmer, Nekrolog. Saml. I, 36 ff. *Lesser.*

Magius, Jens Erik Albert, 1816—84, Officer, er en Søn af ovennævnte Chr. Wilh. M., fødtes 28. Maj 1816, blev Kadet 1827, tog Officersexamen 1836 og ansattes som Sekondlieutenant ved slesvigske Jægerkorps. I 1838 blev han forsat til jyske Jægerkorps (senere 3. Jægerkorps, 19. og 25. Bataillon), hvorved han blev staaende i over 42 Aar og altsaa baade blev Premierlieutenant (1842), Kapitajn (1849), Major (1864), Oberstlieutenant (1866) og Oberst (1867). I 1848 rykkede han i Felten som Adjudant hos sin Fader og fik snart Lejlighed til at vise sine fortræffelige militære Egenskaber baade ved Bov, i Slaget ved Slesvig og i Kampene ved Nybøl og Dybbøl. Navnlig under Slaget ved Fredericia (1849), da han var bleven Kompagnichef, udmærkede han sig særdeles, i det han kastede en slesvig-holstensk Bataillon ned i Slugten nordvest for Fæstningen, erobrede den store Redoute og tog Parken ved Hejse Kro. I 1850 var han med ved Isted og var en Tid lang Forpostkommandør i Kokkendorf-Stillingen. Efter Krigen vendte han tilbage til Nyborg, hvor han blev Borgerrepræsentant, og hvor Kronprins Frederik blev ansat som Officer ved hans Kompagni. I 1863 ansattes han som Chef for 19. Regiments 2. Bataillon, hvormed han deltog i Krigen 1864.

Skjønt M. aldrig havde taget Del i politisk Virksomhed, valgtes han i 1866 til Landstingsmand for 6. Kreds og gjenvalgtes 1870 og

1878. Som saadan søgte han at udfylde Pladsen efter bedste Evne og at sætte al personlig Interesse til Side, men kom ikke til at spille nogen Rolle. I 1880 søgte og erholdt han sin Afsked fra Krigstjenesten efter i 1875 at være bleven Kommandør af Danebrog af 2. Grad. — Han døde 11. Juni 1884 i Fems. 9. Okt. 1844 var han bleven gift med Oline Christine Aarestrup, Datter af Justitsraad, Toldkasserer A. i Nyborg.

Vort Forsvar Nr. 95.

P. N. Nieuwenhuis.

Magnus den gode, 1024—47, Norges og Danmarks Konge. Kong Olaf den hellige havde med en Frille Alfhild Sønnen M., der fulgte med Faderen paa hans Flugt fra Norge 1028 og blev opdraget i Garderige hos Fyrst Jaroslav, indtil han 1035 indkaldtes til Norge og hyldedes som Konge. Efter Kampe med den danske Kong Hardeknud kom det til et Forlig paa Brennørerne ved Gotalvens Udløb, hvorved det bestemtes, at hvis en af Kongerne døde sønneløs, skulde den længstlevende arve hans Rige. Da Hardeknud døde 8. Juni 1042 uden at efterlade Sønner, blev den 18aarige M. hyldet i Danmark som Konge. For at forsone den nærmeste Slægtning af det gamle Kongebus, Svend, Søn af Knud den stores Søster Estrid, indsatte M. ham til Jarl. Svend greb dog ved første Lejlighed til Vaaben mod M., som imidlertid var ham overlegen i Kampene, og da M. i Slaget paa Lyrskovs Hede ved Slesvig 28. Sept. 1043 ikke blot selv havde kæmpet tappert, men tilføjet Venderne et knusende Nederlag, var hans Trone sikret. Ved sin kraftige og retfærdige Styrelse vandt den vennesæle Fyrste de danskes Agtelse og Kjærlighed og dermed Tilnavnet «den gode». Svend fortsatte dog endnu sine Angreb, indtil han efter en afgjørende Kamp ved Helgenæs maatte forlade Landet. M. fattede nu endog Planer om at drage mod England, men da fik han en ny Modstander i sin Faders Halvbroder Harald Sigurdsen (Haarderaade), der efter 15 Aars Fraværelse vendte hjem til Norden og forbandt sig med Svend. M. foretrak en Udsoning med Harald og delte sit Kongedømme med ham. Paa et Tog til Danmark døde M. 25. Okt. 1047 om Bord paa sit Skib efter et kort Sygeleje, som et Fald med Hesten havde foraarsaget; døende indsatte han Svend til Arving af Danmark. Hans Mænd førte hans Lig til Nidaros. M. var ugift; han havde en uægte Datter, Ragnhild, som ægtede Jarl Hakon Iversen (VIII, 329).

Munch, *Det norske Folks Hist.* I, 1—II. Ræder, Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Magnus (Nielsen), o. 1106—1134, var Søn af Kong Niels og Margrethe Fredkulla og opkaldt efter sin Farfader, Svend Estridsen, hvis kirkelige Navn var Magnus. Dronning Margrethe, som søgte at sikre Fred blandt Kongeætlingerne, lod M.s ældre Fætter Knud (Lavard), der endnu selv var Barn, staa Fadder til M., og senere svore de unge Frænder hinanden Broderskab. Ikke des mindre blev det Fjendskabet til Knud, som særlig kom til at kjendetegne M.s Plads i Historien. M., der havde store Mødrenegodser i Vestergötland, søgte efter Inge Halstensens Død (o. 1125) at blive Konge i Sverige. Østgøterne og Svearne valgte dog indfødte Konger, saa at M. maatte nøjes med en ringe Del af Landet, og et Tog, han gjorde til Smaaland og Øland, og hvorfra han hjembragte nogle store Thorshamre, gjorde ham kun hadet blandt Svenskerne og forøgede ikke hans Magt. Imidlertid blev M. trolovet med Richiza, Datter af den polske Hertug Boleslav, og deres Bryllup holdtes i Ribe. Denne Forbindelse og den svenske Kongetitel gave ganske vist M. en vis Anseelse, og tilmed var han velvoxen og kæmpestærk; men han havde ikke Knud Lavards ridderlige Elegance, end mindre hans overlegne Evner, og kom de 2 Frænder efter Niels' Død til at staa som Medbejlere til Tronen, kunde Udfaldet næppe være tvivlsomt. Dette nagede M. og forvandlede hans Følelser for Knud til bittert Had; hans Stifmoder, Dronning Ulvhild, og hans Fætter Henrik Skadelaar ophidsede ham yderligere, hans medfødte Godmodighed veg for hans lidenskabelige Heflighed, og dermed førtes han ind paa Snigmordets Veje. Aabent turde han ikke bryde med Knud, han gjorde ham endog tryk ved at bede ham til Fadder; men imidlertid dannede han og Henrik Skadelaar en Sammensværgelse. Da Knud tilbragte Julen 1130 i Roskilde, søgte M. forgjæves Lejlighed til at dræbe ham og maatte ty til en ynkelig Løgn for at forklare sin paafaldende Færd. For dog at komme ham til Livs foregav han at ville drage paa Pilgrimsfærd og bad Fætteren om imedens at varetage hans Sager, men Knud maatte da, for at høre nærmere herom, indfinde sig til et hemmeligt Møde. Knud lovede det og drog til Ringstedegnen, medens M. opholdt sig nærmere ved Roskilde. En Nat brød M. op med sine Mænd efter først at have sikret sig deres blinde Troskab; Hensigten var at indebrænde Knud, men det blev Daggy, før man naaede Maalet. M. skjulte nu sine Mænd i Skoven, medens han sendte den tyske Sanger Sivard til Knud for at hente ham til det aftalte Møde. Knud kom, aaben og frejdig, og da M.

var sikker paa at have ham i sin Magt, lod han sine Mænd bryde frem; selv overrumplede han Knud og kløvede hans Hoved med sit Sværd (7. Jan. 1131).

For Sjællændernes Harme maatte M. nu gaa i Landflygtighed til Sverige; men Niels kaldte ham tilbage, og dermed begyndte en blodig Borgerkrig, under hvilken M. blev sin Faders Medkonge. Vel standsede M. ved Danevirke Knuds Fosterfader, den tyske Kong Lothar, men maatte dog til sin Ydmygelse godkjende ham som Overherre. Dernæst kæmpede han ivrig mod Knuds Broder og Hævner, Erik Emune; ved Sejerø led han et Nederlag (1132), men vandt i andre Kampe og fik Erik jagen af Landet. Samtidig gjorde Kong Sverker sig imidlertid til Herre over hans svenske Lande, og paa et Møde i Halberstadt maatte M. endnu en Gang og paa end mere ydmygende Maade sværge Lothar Troskab (Paa-sken 1134). Efter sin Hjemkomst anførte han det store Tog mod Erik Emune i Skaane. De fleste af hans Krigere skulle have været forknytte; men M. stolede paa sin store Overmagt, og fyrig efter Kamp lod han Hæren udskibe ved Fodevig. Da kom Erik sprængende med sit Rytteri og knuste sine Fjender ved et voldsomt Angreb. M. kæmpede som rasende, men blev nedhugget (4. Juni 1134). En Krønikeskriver fra Roskilde begræd ham som «Danmarks Pryd»; men Saxo kalder ham «det navnkundigste Eksempel paa Troløshed». Med Richiza, som senere ægtede Kong Sverker, havde M. Sønnerne Knud, der blev Konge, og (i Følge Knytlinga Saga) Niels, der muligvis er den Niels Jarl, som (o. 1158) døde som Munk i Esrom. I Følge et Kongebrev fra 1194 synes M. endnu at have haft en tredje Søn, Christoffer. Endelig havde M. mindst én Datter.

H. Olrik, Knud Lavard.

Hans Olrik.

Magnus (Henriksen), —1161, svensk Modkonge, Søn af Henrik Skadelaar (VII, 360) og Ingerid (VIII, 298), havde efter sin Moder faaet betydelige Godser i det vestlige Sverige, og her synes han at have haft Ophold, medens han ikke vides at have taget Del i de brogede Begivenheder i Danmark. M. havde arvet sin Faders voldsomme Sind og hans Magtsyge, og støttet paa sine svenske Ejendomme og sin Moders Byrd som Kong Stenkils Sønnedatter higede han efter Sveriges Kongekrone. Om man kan tro Saxo, var det M., som købte Kong Sverkers Hestesvend til at myrde sin Herre (o. 1155), og skjønt han ingenlunde blev støttet fra Danmark, fik han vistnok efter Sverkers Død en Del af Sverige i sin

Magt. Dernæst overfaldt han Kong Erik Jedvarsen i Østre Aros, det nuværende Upsala, dræbte ham (1160) og gav dermed Sverige dets Folkehelgen. M. gjorde nu sin Broder Regnald til sin Jarl og herskede som Konge. Hans Stilling syntes ret stærk, fordi Kong Inge i Norge var hans Svoger. Men Inge faldt i Slaget ved Oslo (Febr. 1161), og deres fælles Halvbroder Orm maatte flygte til M. S. A. var det til Ende med dennes Herredømme: Carl Sverkensen rejste Svenskerne og fældede M. og Regnald ved Ørebro. M.s Hustru var Brigida, Datter af den norske Konge Harald Gille; tidligere havde hun været gift med den mægtige vestgøtiske Jarl Carl Sunesen, efter M.s Fald ægtede hun den berømte Jarl Birger Brosa (af Folkungeætten), men forlod ham atter for at ende sine Dage i Riseberga Cistercienserkloster i Nerike. *Hans Olrik.*

Magnus (Eriksen), —1176—, Frillesøn af Erik Lam, var under den store Tronstrid ivrig Tilhænger af Svend Grade og blev i dennes sidste Kamp med Valdemar (1157) tagen til Fange; men Valdemar behandlede ham mildt og søgte at vinde ham ved at give ham en ærefuld Stilling i sin Tjeneste. I Begyndelsen syntes denne Højmodighed ikke at være forgjæves. M., der slægtede sin Fader paa som fyrig Krieger, udmærkede sig i alt Fald paa Vender-togene; 1167 anførte han sammen med Absalon og den unge Christoffer Toget mod Tribsees, og paa Toget mod Pomrerne 1170 satte han ved sin Dristighed Livet i Vove og blev kun reddet ved Absalons Raadsnarhed. Men enten nu M. ikke saa sig tilstrækkelig belønnet, eller han var forbitret over, at Valdemar havde sikret sin Søn Knud Tronen, vist er det, at han tillige med Ærkebiskop Eskils Dattersønner Knud og Carl dannede en S sammensværgelse mod Valdemars Liv i Haab om derved selv at bane sig Vej til Kongestolen. Planen blev imidlertid røbet, og M. flygtede til Sachserhertugen Henrik Løve, som søgte at udsone ham med Valdemar (1176). En dansk Sendefærd paaviste imidlertid Hertugen M.s Brøde, men M. vilde da godtgjøre sin Uskyldighed ved Tvekamp. Sendefærden svarede, at dansk Lov krævede Jærnbjrd, og da M. ikke vilde underkaste sig denne, var hans Stilling hos Hertugen svækket, og han maatte love at indfinde sig hos Valdemar, dog med frit Løjde. Paa et Hirdstævne i Viby ved Aarhus kom M.s Sag da for. Imidlertid vare nogle af hans Breve blevne opsnappede og tjente som Vidnesbyrd imod ham. Absalon, som havde Medfølelse med sin gamle Krigskammerat, søgte at redde ham ved at

faa Kongen til at love ham Tilgivelse, saafremt han frivillig tilstod sin Brøde, og kunde derved samtidig fri Valdemar fra at maatte lade Sagen falde af Mangel paa Vidnebevis. M. fulgte Absalons Raad, tilstod og bad om Naade, og Valdemar nøjedes med at fjærne ham fra sig og forbyde ham alt Samkvem med sine medsammensvorne. Fra sit Opholdssted paa Fyn satte M. sig alligevel i Forbindelse med Knud og Carl i Sverige, men blev atter røbet og sat i Taarnet paa Søborg (1178). Her er han død, uvist naar. En Aarbog har den Optegnelse, at M. «Ulv» døde 1190, og man har antaget denne for M. Eriksen; hans Tilnavn skulde da være Modstykke til hans Faders. Men denne M. «Ulv» maa være den ansete Stormand M. Ulvsen, som i 1174—77 ofte nævnes i Kongens Følge.

Saxo ed. Müller, lib. XIV.

Hans Olrik.

Magnus, Konge af Lifland, 1540—83. M., der fødtes paa Kjøbenhavns Slot 26. Avg. 1540, var Kong Christian III's og Dronning Dorotheas næstældste Søn. Om hans Barndom vides kun lidt. Han blev opdraget sammen med sin yngre Broder Hans og den unge Grev Johan af Oldenburg. Hans Lærere vare først Hofprædikanten Poul Noviomagus, senere Caspar Mule og Lucas Bacmeister. Væsentlig lededes dog hans som de andre kongelige Børns Opdragelse af den strænge og myndige, men meget samvittighedsfulde Moder, som hævdede sit Formynderskab over Børnene indtil deres 20. Aar. Kun 2 Aar gammel mistede han under en Sygdom sit ene Øje, hvad der senere gav liflandske Historieskrivere Anledning til at skildre ham som et Uhyre med alle mulige legemlige Skavanker. Med Søsteren Kurfyrstinde Anna af Sachsen fulgte han, 17 Aar gammel, til Tyskland for at uddannes ved fremmede Hoffer. Men hans Opførsel her gav Faderen hyppig Anledning til alvorlige Formaninger; særlig ankede han over hans Ødselhed, Letsindighed og Sanselighed — Egenskaber, som senere fremtraadte i stærkere Lys og i høj Grad beherskede hans Livsførelse. 1559 vendte han tilbage til Danmark sammen med sin Svoger Kurfyrsten til Frederik II's Kroning.

For at undgaa Delinger af den kongelige Del af Hertugdømmerne havde det tidlig været paa Tale at forsørge den unge Prins andensteds. Forsøg paa at skaffe ham Koadjutoratet i Riga og senere paa at faa ham valgt til Biskop i Dorpat eller i Lybek eller til Ærkebisp i Bremen vare imidlertid strandede, og det var

først nu ved hans Hjemkomst, at det lykkedes at sætte en slig Plan igjennem. Allerede i Christian III's Regeringstid havde den samvittighedsløse Biskop af Øsel og Kurland Johan Münchhausen hemmelig tilbudt den danske Konge sit Bispedømme til Kjøbs, men Kong Christian havde afslaaet det. Hos Kong Frederik fandt Tilbudet derimod bedre Øre, og i Sept. 1559 kom Kjøbet i Orden. For 30000 Dlr. solgte Bispen sit Stift til Kongen med Ret for denne til at udnævne hans Efterfølger. Samtidig overdrog Kongen sine Rettigheder til Stiftet til Hertug M., imod at denne afstod ham al sin Ret til Part i Slesvig og Holsten. I Maj Maaned 1560 kom derpaa M., ledsaget af en Skare Landsknægte, til Øsel, hvor Domkapitlet strax valgte ham til Biskop.

Den unge Prinses Ankomst vakte store Forhaabninger i Lifland, som i dette Øjeblik truedes med Undergang saa vel ved Russernes Angreb som ved den polske Konges egennyttige Politik. En almindelig Forvirring herskede i Landet, og man greb efter hvert Halmstraa for at finde Redning. Mange saa hen til M. som Redningsmanden; kort efter sin Ankomst blev han valgt til Administrator af Reval Stift, og selv flere af Ordensmesteren Kettlers Tilhængere sluttede sig til ham. Kettler maatte endog anerkjende ham som Herre over Stifterne Øsel, Kurland og Reval, men hans Stilling viste sig dog snart uholdbar. Russerne skaanede lige saa lidt hans Lande som det øvrige Lifland, og da han var fuldstændig blottet for Midler til at lønne Lejetropperne, maatte han allerede i Febr. 1561 vende tilbage til Danmark for at søge Hjælp. Her indsaa man nu, at M. var ude af Stand til at magte de vanskelige Forhold, hvori man havde ført ham ind. Opgive Spillet kunde man dog ikke, og paa Enkedronningens ivrige Tilskyndelser gik Frederik II ind paa yderligere at understøtte Broderen med Penge og Tropper, dog paa den Betingelse, at hele den udøvende Myndighed i Stiftet lagdes i Hænderne paa en af Kongen udnævnt Statholder, og at Christoffer Valkendorf skulde ledsage Hertugen og være hans Raadgiver. I Maj 1561 vendte M. tilbage til sit Stift, denne Gang under strængt Formynderskab af Statholderen Diderich Behr og Christoffer Valkendorf.

Det var i dette Aar, at Ordensstatens Opløsning fuldbyrdedes. Svenskerne erobrede Estland og Reval, Russerne satte sig fast i det nordlige Estland, og Ordensstaten underkastede sig Polen. Det gik ogsaa ud over M.s Besiddelser: Kurland tilfaldt Ordensmesteren som Vasalstat af Polen, og Svenskerne erobrede Hapsal. M. ind-

skrænkedes væsentlig til Øsel, og her var det mere den af den danske Konge afhængige Statholder, der regerede, end Hertugen. Denne ynkelige Stilling søgte M. ofte at komme ud af. Han var ikke uden Foretagsomhed og Initiativ; men hans holdningsløse Personlighed vakte Mistillid overalt. Fra Hjemmet fik han ingen Støtte, hvor meget end hans Moder tilskyndede Kongen til at holde ham oppe. I Danmark betragtede man kun Øsel som en dansk Provins, og Hertugens hyppige Besøg her endte altid uden Resultat. Saa søgte han at vinde Kongen af Polen, men hans Frieri til en polsk Prinsesse blev afvist, og hermed faldt hans Forhaabninger om at erhverve Lifland som Len af Polen. Han satte sig nu i Spidsen for Skarer af herreløse Æventyrere, som huserede i det sønderrevne Land, og søgte at overrumple Reval; men Svenskerne vare paa deres Post, og Forsøget mislykkedes. Nu stod kun ét tilbage for ham, hvis han da ikke vilde vende hjem som den fortabte Søn, at slutte sig til Rusland og knytte Forbindelse med den frygtelige Zar Ivan Vasiliewitsch. Han vovede dette Skridt, rejste selv til Moskov 1570 og blev her modtaget med aabne Arme. Zaren kaldte ham sin Søn, lovede ham sin Niece til Ægte, udraabte ham til Konge af Lifland og satte ham i Spidsen for en Hær paa 70000 Mand, med hvilken han skulde erobre sit nye Kongerige. Angrebet gjaldt først Reval, men paa ny forsvarede denne Stad sig med et uforligneligt Heltemod, og alle Russernes Anstrængelser strandede paa dens Borgeres Mod og den svenske Besætnings Udholdenhed. Med Skam og Skade maatte M. trække sig tilbage. Zaren slog dog ikke Haanden af ham, han haabede at kunne bruge hans Navn til sin egen Fordel. Derimod opgav Kong Frederik nu fuldstændig sin Broder og erklærede, at han ikke vilde tilbagegive ham Øsel, før Forbundet med Zaren var opløst. M. drog endnu en Gang i Spidsen for en russisk Hær ind i Lifland, han ægtede 1573 den russiske Prinsesse Marie og smigrede sig med det Haab, at Russernes sejerrige Kampe skulde bringe Kongekronen til at sidde fast paa hans Hoved. Men Zaren havde andre Planer. Kongetitelen lod han ham beholde, men Magten tog han selv, og M. fik kun nogle faa spredte Ejendomme, hvor han knap fandt det nødvendige Underhold for sig og sin Hustru. Da knyttede han hemmelige Underhandlinger med Polen for at komme ud af det russiske Favntag. Men i Polen troede man ham ikke, og da ogsaa Zaren fattede Mistanke til ham, blev hans Stilling yderst fortvivlet. Han blev kastet i Fængsel, truet paa Livet,

maatte paa Knæ bede Zaren om Tilgivelse og erholdt den ogsaa — som man tilgiver en Hund. Endelig lykkedes det ham at undslippe, og i Polen fandt han sin sidste Tilflugt. Han afstod 1578 til Kong Stephan sine faa Besiddelser og levede sine sidste Aar som den polske Konges Lensmand i Pilten i Kurland, hvor han døde 18. Marts 1583. Hans Gemalinde drog senere tilbage til Rusland og døde her som klostergiven tillige med sin eneste Datter, Eudoxia. M. blev begravet i Slotskirken i Pilten, hvorfra hans Lig 79 Aar efter (1662) blev ført til Danmark og begravet i Roskilde Domkirke.

Busse, Herzog Magnus (1871). Møllerup, Danmarks Forhold til Lifland 1346—1561 S. 111 ff. Allg. Deutsche Biographie XX. *Møllerup.*

Magnus, —o. 1065, Biskop. Da det store Ribe Stift, der foruden en Del af Sønderjylland indbefattede hele Nørrejylland, efter Biskop Wals Død deltes i 4 Stifter, blev M., som da var Munk, af Svend Estridsen beskikket til Biskop i Vendsyssel Stift. Sin Bispevielse modtog han i Bremen; der fra vilde han vende hjem, men led undervejs Skibbrud og druknede i Elben. Hans Lig blev i Følge et Sagn, efter at være drevet til Land, jordet i den saakaldte «Bispegrav», som endnu findes paa Sjørring Kirkegaard i Thy, men rigtignok skriver sig fra en senere Tid.

Suhm, Hist. af Danm. IV, 321 f. Aarbøger f. nord. Oldkynd. 1877, S. 83 ff. *C. Weeke.*

Magnusen, s. Magnússon.

Magnussen, Johannes Julius Claudi, f. 1848, Oversætter og Forfatter. Som Søn af Lærer Julius M. og Johanne f. Claudi fødtes M. 11. Juni 1848 i Aalborg. blev 1869 Student (privat dimitteret), rejste Aaret efter til Kina i det store nordiske Telegrafselskabs Tjeneste og var senere ansat ved det kinesiske Toldvæsen til 1875, da han af Helbredshensyn vendte hjem og tog 2. Examen. Han underviste derpaa en Tid i Engelsk og var beskæftiget med litterære Sysler, særlig Oversætterarbejder, var Musikanmelder ved «Ude og hjemme» og, efter at dette Blad var gaaet ind, 1884--85 (med O. Borchsenius) Medredaktør af «Hjemme og ude». 1881--83 var han Realskolebestyrer i Lemvig, udfoldede derefter en betydelig Virksomhed som Oversætter (Th. Storm, Ebers, Reuter, Spielhagen og Lindau) og udgav sammen med Dr. Ad. Hansen en Række engelske Skolebøger. 1889 underkastede han sig Magisterkonferensen i Engelsk («Samuel Richardson, et Afsnit af Romanens Historie»

udkom 1891). Særlig skal fremhæves hans anerkjendt dygtige Oversættelse af de fleste af Schillers Tragedier. M. ægtede 1877 Hedvig Charlotte Cathrine Sommer, Datter af Admiral F. S. *Louis Bobé.*

Magnússon, Árni, 1663—1730, Professor, Arkivsekretær, Samler. Á. M., hvis Navn var den lærde Verden bedst kjendt i dets latiniserede Form Arnas Magnæus, fødtes 13. Nov. 1663 paa Kvennabrekka i det vestlige Island. Forældrene vare Magnús Jónsson, Stedets Præst (senere Sysselmand), og Guðrún Ketilsdatter; men Á. M. opdroges hos Moderens Slægt paa den nærliggende Præstegaard Hvammur, indtil han 1683 dimitteredes fra Skalholt Skole og immatrikuleredes ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han 1685 afsluttede sine Embedsstudier med en theologisk Attestats. Tidlig havde han kastet sig over Studiet af den nordiske Oldlitteratur og var bleven den kongl. Antikvar, Professor og Arkivsekretær Th. Bartholins Amanuensis. Samtidig med at han opsporede Materiale til denne, blev han selv en ivrig og heldig Samler af Bøger og Haandskrifter; sine Evner i denne Henseende fik han Lejlighed til at lægge for Dagen dels under et Vinterophold paa Island 1685—86, dels ved et Besøg i Norge 1689 og mindre Udflugter til Jylland og Skaane 1690. I dette Aar døde Bartholin, men Á. M. fik i Oversekretæren Gehejmeraad M. Moth en indflydelsesrig Beskytter, der skaffede ham Fribolig paa Borchs Kollegium 1691—93 og i de følgende 3 Aar satte ham i Stand til at studere ved tyske Universiteter og Bibliotheker. Efter sin Hjemkomst blev han Moths Bibliothekar og kom til at bo hos ham, og denne skaffede ham ogsaa hans første virkelige Ansættelse, i det Á. M., der 1694 var bleven designeret Professor, nu 1697 udnævntes til Arkivsekretær ved Gehejmarkivet. Med dette Embede forbandt Á. M. fra 1701 Stillingen som Professor philosophiæ et antiquitatum Danicarum ved Universitetet og blev 1721 Professor i Historie og Geografi, men indskrænkede væsentlig sin Universitetsvirksomhed til Deltagelse i Konsistoriums Arbejder. Derimod overtog han 1721 Posten som Underbibliothekar ved Universitetsbibliotheket og maa derefter antages at være dettes egentlige Bestyrer, ligesom han fra 1725 i Virkeligheden forestod Gehejmarkivet.

Imidlertid afbrødes Á. M.s kjøbenhavnske Virksomhed næsten fuldstændig 1702—12 ved hans Deltagelse i den islandske Landkommission, der foranledigedes ved de i de nærmest foregaaende Aar til Regeringen indløbne Besværinger over Landets økonomiske

Tilbagegang. 1702 overdroges det nemlig Á. M., med Vicelagmand Páll Jónsson Vídalín til Medhjælper, at begive sig til Island for der at lade udarbejde en almindelig Jordebog, til hvilket Hverv knyttede sig en Folketælling m. v., hvorhos det befaledes Kommissærerne at undersøge de utilfredsstillende Handelsforhold, at have Tilsyn med Retsplejen og afhjælpe Misligheder i Administration og Rettergang. Dette var en indviklet og vanskelig Opgave, som kun ved en sjælden Forening af Virkelyst og Betænksomhed kunde ventes gennemført i rimelig Tid og uden alt for stor Modstand fra de mange, hvis Interesser truedes. Á. M. har tydelig nok ønsket at tage Sagen alvorlig. Ikke alene har han gennem Forarbejderne til Jordebogen søgt at tilvejebringe et saa righoldigt Materiale som muligt til Underretning om Land og Folk, men paa selve Stedet har han villet undersøge Fæsteforholdene, Handelens Drift og Administrationen for saaledes ved Værkets Slutning at kunne indgive Forslag til en Reorganisation af hele Landets Bestyrelse, hvorved Fæsternes Kaar kunde lettes, Overgrebene fjærnes og Handeltvungen gjøres saa lempelig som muligt. Men han har overset, at — særlig under de smaa og forviklede Forhold — maatte overilet Strid med Lokaladministrationen og Indblanding i de allerede foreliggende eller ny opdukkende Retstrætter nødvendig føre bort fra Hovedopgaven. Dobbelt Forsigtighed krævedes af Kommissærerne som Dommere, da Landet manglede en tidssvarende Lovbog; Straffebestemmelserne bleve tilsyneladende vilkaarlige og ofte urimelig høje; heraf fulgte Appel til højere Instanser, og den ene Retssag drog den anden efter sig. I denne Henseende var det allerede en mislig Sag, at P. Vídalín fra Begyndelsen var paa Krigsfod med flere af Landets Embedsmænd, og Á. M. selv synes at have haft en lovlig stærk Følelse af egen Myndighed. Saaledes fik 1709 Á. M. en Højesteretsdom for under en Injurieproces at være gaaet alt for voldsomt frem mod Modparten, og begge Kommissærer fik 1713 deres Dom over Lagmand Sigurd Björnsson (paa Embeds- og Æresfortabelse), for hans Forhold i nogle paa ny til Paakjendelse optagne Retssager, underkjendt. Hovedværket, Jordebogens Udarbejdelse, trak i Langdrag, uden at Materialets Indsamling hverken tilendebragtes eller gennemførtes overalt af dem personlig, og efter at Regeringen flere Gange havde vist Tegn til Utaalmodighed, afbrødes det 1712, da Á. M. hjemkaldtes og — efter at have tilbragt Vinteren hos Torfæus i Norge — fra Foraaret 1713 igjen tog fast Ophold i Kjøbenhavn; sine Papirer og Samlinger maatte

han dog paa Grund af Krigsforholdene for en stor Del efterlade paa Island og gjensaa dem først 1720, da de førtes til Kjøbenhavn af Admiral Raben. — Nogen afsluttende Betænkning indkom ikke fra Kommissionen, og Jordebogen redigeredes aldrig efter Rentekammerets Ønske, medens Á. M. paa sin Side mente sig brøstholden ved, at Rentekammeret mod Slutningen af hans Kommissionstid havde ophørt at udbetale Diæter. Paa en Maade løb saaledes det hele Foretagende ud i Sandet. Men det i Jordebogen (hvor des værre nogle Sysler mangle) foreliggende Forarbejde til en islandsk Matrikel er i Virkeligheden en omstændelig statistisk-topografisk Beskrivelse af stor Værdi. Først efter Á. M.s Død oversattes Jordebogen paa Dansk, mod at Rentekammeret frafaldt den Fordring, det mente at have i hans Bo.

I den nævnte Periode var Á. M. kun 2 Gange i Kjøbenhavn, nemlig Vintrene 1705—6 og 1708—9. Under sit sidste Ophold ægtede han en velstaaende aldrende Enke, Mette Fischer af norsk Slægt, tidligere gift med Kongens tyske «Remmesnider». For Á. M. havde hans islandske Embedsvirksomhed haft en særlig Betydning ved den Lejlighed, der gaves ham til Indsamling af Haandskrifter og Diplomer. Af Haandskrifter (navnlig nordiske og fremfor alt norsk-islandske) saa vel som af Palæotyper og sjældne Bøger havde Á. M. dannet sig et enestaaende Bibliothek, da dette ved Kjøbenhavns Brand 1728 truedes med fuldstændig Undergang. Først i sidste Øjeblik besluttede han sig til at flytte, hans Samling af trykte Bøger maatte da ofres, hvorimod Haandskriftsamlingen — afvigende fra, hvad man tidligere har troet — i det væsentlige reddedes; dog bleve bl. a. mange af hans egenhændige Optegnelser et Rov for Luerne, og han naaede aldrig mere ret at faa ordnet sin Samling. Denne Ulykke tilføjede ham et Knæk, som han ikke forvandt. Ved Juletid 1729 kastedes han paa Sygelejet, og 7. Jan. 1730 døde han. Dagen forud havde han ladet gjøre Udkast til et Testamente, hvorved hans Bibliothek og efterladte Midler skjænkedes til det offentlige til hans Studiums Fremme og til Hjælp for islandske studerende. I Henhold hertil udarbejdedes en Fundats for det efter ham benævnte Arnamagnæanske Legat («Arnæ Magnæi Stiftelse»), hvorefter Renterne af Legatkapitalen (der nu er o. 64000 Kr.) skulde anvendes dels til Lønning af 2 islandske Stipendiærer, mod Arbejde i Legatets Tjeneste, dels til Udgivelse af Samlingens Haandskrifter og lign. Stiftelsen, der er knyttet til Kjøbenhavns Universitet, bestyres af en Kommission paa 5 Mand.

Til denne Samling — nu o. 2000 Haandskrifter og 6000 Diplomer — havde Á. M. allerede før Islandsrejsen tilvejebragt et anseligt Grundlag ad privat Vej eller ved Avktionsindkjøb, og ogsaa i den følgende Tid fik han betydningsfulde Erhvervelser uden for Island. Men særlig karakteristisk er den Indsamling, han under sit 10aarige Ophold paa Øen formaaede at gennemføre. De fleste af de store Skindbøger vare i Løbet af det 17. Aarhundrede sendte ud af Landet, eller de vare paa Island selv faldne fra hinanden i usammenhængende Fragmenter eller skudte til Side for de lettere læselige Papirshaandskrifter og i Massevis ødelagte. Hvad Á. M. fik af Skindbøger, var sædvanlig defekt og vanrøgtet; til disses Supplering blev ethvert Blad ham dyrebart, hvad enten det slidt og sværtet fandtes som Omslag om Bøger og Hæfter eller ituskaaret til Mønstre og Brugsgjenstande. Til yderligere Vejledning anstilledes de omhyggeligste Efterforskninger over Haandskriftets Historie, enhver Notits angaaende dette optegnedes, og Forespørgslerne fortsattes, saa længe der var mindste Haab om selv de ubetydeligste Rester. Selvfølgelig har Á. M.s Stilling som islandsk Landkommissær med de dertil knyttede Rejser og hans Tilstedeværelse ved de aarlige Alting, der frembøde den bekvemteste Lejlighed til at faa fjærnerestaaende i Tale, i høj Grad støttet hans Indsamling og til en vis Grad været en nødvendig Betingelse for dennes Gjennemførelse, men efter hvad der af de talrige Seddelnotitser kan sluttes, var det væsentlig Slægtninge og Venner, fra hvem de store Bidrag ere komne, ligesom det ogsaa vides, at Á. M. var en særdeles villig Betaler, hvor det gjaldt Indkjøb af Oldskrifter. Hvad han i sin Stilling som Embedsmand krævede sig tilstillet til Undersøgelse, var Gaardenes Ejendomsbreve; og de Klager, der senere kom til Orde, gjaldt ogsaa nærmest saadanne Dokumenters Tilbageholdelse. Fra Bispestolene fik han adskilligt, navnlig fra Skalholt, hvor han boede under sit Ophold paa Island. Da Á. M. forlod Island, havde han, halvvejs mod Forventning, gjort en smuk Høst eller Efterhøst, og senere modtog han jævnlig Tilsendelser, om end af mindre Betydning. Da hans Livsgjerning afsluttedes, var der saa godt som intet tilbage; det lidet, der levnedes, er til Dels senere forsvundet.

Á. M. var som ægte Samler langsom til at tilbagesende laante Sager, og ved hans Død fandtes adskillige saadanne Ting i hans Samling, som man under Boets Behandling registrerede sammen med det øvrige, og som saaledes faktisk indlemmedes i Hoved-

samlingen. Det mærkeligste af disse Laan ere de til norske Stiftsarkiver hørende Diplomer og Jordebøger. Hvad danske Sager angaar, kan mærkes, at en Del af Diplomerne (St. Clara Klosters Breve) oprindelig er laant Á. M. af Konsistorium. Derimod er der ingen Grund til at antage, at Á. M. i øvrigt ad retsstridig Vej skulde være kommen i Besiddelse af sin danske Diplomsamling. De islandske Sager foranledigede Admiral Raben 1720 ved Ankomsten her til beslaglagte, for at det kunde undersøges, hvorvidt det medbragte burde tilbageleveres Ejerne eller indlemmes i Gehejmearkivet, men i Følge kongl. Befaling udleveredes det hele til Á. M.

Uagtet Á. M. hele Livet igjennem, saa vidt hans praktiske Forretninger tillode det, studerede, optegnede og kritisk sigtede det indsamlede, er han dog saa at sige ikke optraadt som Forfatter. 2 smaa latinske Texter, henholdsvis til Belysning af Danmarks og Norges Historie («*Incerti autoris chronica Danorum et præcipue Sialandiæ*», 1695, og «*Testamentum Magni regis Norvegiæ*», 1719), ere alt, hvad Litteraturrexikonnerne af egentlige Publikationer vide at anføre under hans Navn. Hertil kan føjes en anonym, men af ham efter Moths Opfordring 1699 besørget Beretning om Besættelsen i Thisted (paa ny udg. af A. Ipsen 1891), der giver en god Forestilling om hans kølig-ironiske Opfattelse af Samtidens Overtro, som han ogsaa over for sine særlige Landsmænd med Styrke gjorde gjældende. Han havde betydelig Andel i Bartholins «*Antiquitates Danicæ*» og tog sig ivrig af Torfæus' Skrifters Udgivelse, men selv var han utilbøjelig til Publikation og havde vanskelig ved at afslutte et Arbejde. Forholdsvis vidt naaede han i sine (bevarede) Forarbejder til en kommenteret Udgave af «*Íslendingabók*»; en hertil hørende latinsk Biografi af Sæmund frode er senere trykt i 1. Bind af «*Sæmundar Edda*». Mangfoldige Seddelnotitser har han efterladt sig, indlagte i de paagjældende Haandskrifter. Saa vel af disse som af andre Optegnelser og Privatmeddelelser til samtidige lærde fremgaar som videnskabelige Karaktermærker hos ham kritisk Sans og sundt Judicium.

Á. M., der baade ved de ham betroede Embeder og sin pekuniære Uafhængighed indtog en anset Stilling, var en Mand med Selvfølelse og værdig Fremtræden. Han var af Naturen myndig og har aabenbart forstaaet at gjøre sig gjældende. Paa-faldende tidlig havde han et grundfæstet Ry for Indsigt i nordisk Sprog og Litteratur, og hertil kom senere et indgaaende Kjendskab

til Islands Forhold og Befolkningens Vilkaar, saa at han, trods Landkommissionens utilfredsstillende Forløb, vedblivende var Regeringens Konsulent i islandske Handelssager og lignende Anliggender. Han var langsom og med Sky for at fatte afgjørende Beslutninger, men tillige noget stivsindet, og det er ret overraskende at se, hvad Regeringen Aar efter Aar har ladet sig byde af passiv Modstand fra hans Side. Om hans Karakters Retskaffenhed herskede ingen Tvivl, og sin Fødeø omfattede han med oprigtig Kjærlighed.

Nord. Tidsskr. f. Oldkynd. III, 1 ff. Sturlunga saga (Oxford 1878) I, S. cxlvii ff. Katalog ov. den Arnamagnæanske håndskriftsamling II (1894), S. iii ff. A. D. Jørgensen, De danske Rigsarkivers Hist. *Kr. Kaalund.*

Magnússon, Eiríkur, f. 1833, Bibliothekar. E. M., Søn af Præsten Magnús Bergsson og Vilborg Eiríksdatter, er født 1. Febr. 1833 paa Berufjörður i det østlige Island. Han blev 1859 Kandidat fra Præsteskolen og havde 1857 ægtet Sigríður Sæmundsen fra Reykjavík. 1862 rejste han til England for at besørge Udgivelsen af en revideret islandsk Bibeloversættelse og er forblevet der, i det han 1871 ansattes som Underbibliothekar ved Universitetsbibliotheket i Cambridge. 1876 blev han Mag. art. pro meritis ved Universitetet dersteds, valgtes s. A. til Medlem af Trinity College og blev 1893 Privatdocent (Recognised university lecturer). Dette Aar erholdt han fra Sociéte des inventeurs i Paris Guldmedaille for Planen til en Bibliotheksbygning med ubegrænset Udvidelse (se «Ingeniøren» V, 26. 1896). I England har han dels alene, dels i Forbindelse med andre udgivet eller oversat nordisk Litteratur, særlig islandske Oldskrifter; mærkes kan «Lilja» (London 1870), «Thomas saga erkibyskups» I—II (1875—83, udg. og oversat for Master of rolls' series) og «Saga library» I—IV (London 1890 ff.; Oversættelser i Forbindelse med W. Morris). I forskjellige Tidsskrifter eller lærde Selskabers Skrifter er af ham offentliggjort adskillige mindre Afhandlinger vedkommende nordisk Mythologi og Oldkyndighed. Ogsaa sin Interesse for Fødeøens Anliggender har han gjentagne Gange givet Udtryk. *Kr. Kaalund.*

Magnússon, Finnur, 1781—1847, Gehejmearkivar, Oldforsker. Finn Magnusen, med Navnet i dansk Form, er født 27. Avg. 1781 paa Skalholt i Island, hvor Faderen, Magnús Ólafsson, der roses som en brav og samvittighedsfuld Mand, forvaltede Bispestolens Gods og 1779 var bleven gift med Biskoppen Finnur Jónssons Datter Ragnheiðr. Det store Jordskjælv 1784, der næsten fuldstændig øde-

lagde Bispegaarden, havde nær kostet den 3aarige F. M. Livet; næste Aar fratraadte hans Fader sin Stilling og tog Bolig paa Gaarden Medalfell, fra 1791 som Lagmand, hvortil han længe havde været designeret. Under sin Opvæxt undervistes F. M. nogen Tid af sin Morbroder Biskop Hannes Finnsson, hvorefter han 1797 privat dimitteredes. F. M. havde et hurtigt Nemme og tilhørte saa vel paa fædrene som mødrene Side en Slægt med videnskabelig Tilbøjelighed. Det var derfor naturligt, at han sendtes til Kjøbenhavn for at søge en videre Uddannelse. Efter ved Juletid at have naaet her til underkastede han sig 1798 de forberedende Universitets-examiner og valgte Jura som Embedsstudium, men tilbragte allerede en Del af det følgende Aar paa Island. Han kom dog snart tilbage, fik, under sin Farbroder Oldforskeren Jón Ólafssons Vejledning, nogen Beskæftigelse ved den til bedste for gammel nordisk Litteratur og Historie virkende Arnamagnæanske Stiftelse og var netop bleven Stipendiar, da han, efter Faderens i Jan. 1800 indtrufne Død, maatte vende tilbage til Island.

I 11 Aar levede F. M. her et ubemærket Liv, fra 1803 som Fuldmægtig hos Land- og Byfogeden i Reykjavik, fra 1806 tillige som Sagfører ved den derværende Overret, fjærnt fra videnskabelig Paavirkning, men med voxende Interesse for Nordens Oldtid, indtil han 1812 besluttede paa ny at rejse til Hovedstaden for at søge at skabe sig en Stilling, der bedre svarede til hans Tilbøjelighed. Forfatterdriften var tidlig vaagnet hos ham, og først fornemmelig i skjønlitterær Retning. Allerede 1800 havde han udgivet «Ubetydeligheder», en lille Samling af mest oversatte eller bearbejdede Digte — paa Dansk, ligesom han overhovedet med Forkjærlighed benytter sig af dette Sprog og lejlighedsvis udtaler, at han betragter sig som i lige Grad tilhørende begge Nationer, den islandske og danske, og paa en vis Maade i Besiddelse af et dobbelt Modersmaal (om end for Danskens Vedkommende et tillært) —, og hele Livet igjennem offentliggjorde han talrige Lejlighedsdigte i offentlig og privat Anledning. De første Aar efter sin Afrejse til Island redigerede han nogle Aargange af Tidsskriftet «Minnisverd Tíndi» og forelagde den Arnamagnæanske Kommission en Oversættelse af en mindre Saga. Senere vakte Ossians Digte hans Opmærksomhed, og han udarbejdede 2 Afhandlinger, «Forklaring over nogle Steder af Ossian» og «Om Pikterne», hvilke dog først tryktes efter hans Ankomst til Kjøbenhavn, og hvor han i denne tvivlsomme Kilde søger Spor af nordisk Gudetro og Historie.

1809 afbrødes Reykjaviklivets Ensformighed ved den af Æventyreren J. Jürgensen (IX, 7) foretagne Usurpation af Landets Regering, ved hvilken Lejlighed F. M. med Fasthed afviste Jürgensens Forsøg paa at benytte ham i Administrationen, en Omstændighed, der senere vandt ham Kongens Gunst og blev ham paa forskjellig Maade til Fordel. Efter Nedrejsen til Kjøbenhavn 1812, hvormed var forbundet en Maanedes Ophold i Edinburgh, gjensaa han kun Island paa korte Besøg 1814 og 1816. Han tænkte oprindeligt paa at faa Regeringen til paa selve Island at oprette et litterært Arkiv, hvis Bestyrer han kunde blive, men Finansernes Tilstand forbød sligt; senere haabede han en Tid paa et Professorat i Norge. 1815 erholdt F. M. det første Bevis paa kongelig Naade, i det Frederik VI udnævnte ham til titulær Professor. Gjennem hans Landsmænd, Videnskabsmændene Sk. Thorlacius og Thorkelin, fornyedes Forbindelsen med den Arnamagnæanske Kommission, for hvilken han afsluttede Bearbejdelsen af det 1818 udgivne 2. Bind af «Sæmundar Edda». Sin væsentligste Støtte havde han dog i den storslaaede Mæcen Gehejmekonferensraad Bülow til Sanderumgaard, som i de første trange Aar ved fortsat Understøttelse muliggjorde ham Opholdet i Hovedstaden og afholdt Omkostningerne ved hans litterære Arbejder.

Trods Danmarks fortvivlede Finanser var F. M. i en for ham heldig Tid kommen til Kjøbenhavn. Den almindelige Interesse var vakt for Nordens Oldtid, for mythologiske og sagnhistoriske Studier, men man manglede Vejledning og Hjælpemidler. I denne Henseende havde han som født Islænder det store Fortrin at beherske det oldnordiske Litteratursprog; hertil kom en stor Meddelelseslyst forbunden med en utrættelig Flid. 1816 begyndte F. M. Forelæsninger over Nordens ældste Litteratur og Mythologi, hvortil han i det følgende Aar fik en kongelig Understøttelse, og som han fra 1819, da han opnaaede fast aarlig Løn, tillige (henholdsvis til 1829 og 1828) holdt ved Kunstakademiet. End videre udsatte Bülow gennem Videnskabernes Selskab en Prisopgave for ham om Forholdet mellem Nordboernes og de indisk-persiske Nationers Religion. Dette førte henholdsvis til de 2 Arbejder: «Den ældre Edda», oversat og forklaret, I—IV (1821—23) og «Eddalæren og dens Oprindelse» I—IV (1824—26). Hertil kommer som F. M.s tredje mythologiske Hovedværk Afslutningen af «Sæmundar Edda» med 3. Bind (1828), hvori særlig mærkes hans «Priscæ veterum Borealium mythologiæ lexicon» og «Calendarium gentile». I hans ældre Edda fik Almenheden en læselig Over-

sættelse af Eddadigtningen, der forener en tro Gjengivelse med en tækkelig Form, samtidig med at de enkelte Digte gennemgaaes og kommenteres. I «Eddalæren» behandles den nordiske Mythologi afsnitsvis, saaledes at tillige en overvældende Stofmasse fra alle Landes Mythologier og theologisk-filosofiske Systemer inddrages til Sammenligning. I sit Lexicon mythologicum behandler han de enkelte Guddomme og mythologiske Forestillinger i alfabetisk Orden med udførlig Kildeangivelse; den hedenske Kalender endelig giver en Prøve paa hans ejendommelige kalendarisk-mythologiske System. Den i Gjennembrud værende Opfattelse af Guderne som væsentlig Naturguddomme fører F. M. til Yderlighed ved at underlægge de enkelte Mytetræk en fysisk Fortolkning og ved med Ensidighed at søge en astronomisk Forklaring, hvorigjennem han (især vildledet af Eddadigtet «Grímnismál») naar til f. Ex. ikke alene at tillægge hver Ugedag sin særlige Gud, men i Gudeboligerne saa de 12 Tegn i Dyrekredsen (Solhusene), i Odins Navne de 52 Uger osv. Med stor Svaghed for (og Usikkerhed i) sproglige Etymologier saa han i Buddha samme Navn som Odin og sammenligner nu i «Eddalæren» ikke alene Buddhismen og Asatroen, men paa en i Virkeligheden ørkesløs Maade denne med græsk Filosofi, orfiske Mysterier, ægyptisk, østerlandsk og hedensk Religion uden Hensyn til Kildernes Alder, Oprindelighed og Troværdighed. Vel navnlig gennem Lexicon mythologicum bleve hans mythologiske Studier bekjendte i Udlandet, og utvivlsomt har den deri indeholdte Sammenstilling gjort god Nytte og paa mange Maader befordret Kjendskabet til de nordiske Kilder. Da F. M. som Indledning til de nævnte Forelæsninger 1820 havde udgivet «Bidrag til nordisk Arkæologi», foranledigedes herved en hel lille mythologisk Fejde, i det navnlig Brødrene ^{A. A.} og Th. Baden — udæskede ved en naiv Fremhævelse af den nordiske Oldtids Bygningskunst og billedlige Fremstillinger — grebe Lejligheden til at fremdrage det den Gang brændende Spørgsmaal om den nordiske Mythologis Brugbarhed for de skjøne Kunster. Indlæggene ere gennemgaaende tarvelige, men den almindelige Mening viste sig de nordiske Æmner gunstig.

F. M., som 1823 havde faaet en underordnet Ansættelse ved Arkivet, udnævntes 1829 til Gehejmearkivar, fra 1839 med Titel af Etatsraad; han var en samvittighedsfuld Embedsmand, hvis store Arbejdslyst og heldige Valg af Medarbejdere fremhæves. Fra 1828 var F. M. Viceformand i det kongl. nordiske Oldskriftselskab og blev saaledes Rafns Medarbejder i dennes energiske Virksomhed

for at gjøre den oldnordiske Litteratur bekjendt i videre Kredse. Med ham har han deltaget i Udgivelsen af «Fornmanna sögur» VIII—X og har givet dansk Oversættelse til Digtene i «Oldnordiske Sagacr» VI—X; men navnlig har han væsentlig Andel i det fortjenstfulde Kildeskift «Grønlands historiske Mindesmærker» I—III (1838—42), som stedse bevarer sin Betydning, hvorvel man ogsaa der træffer uholdbare Gisninger. I Sammenhæng med denne Virksomhed kan nævnes, at F. M. 1822 blev Medlem af den Arnemagnæanske Kommission og fra 1829 var dennes Sekretær.

1816 var F. M. bleven beskikket til Medlem af Kommissionen for fædrelandske Oldsagers Bevaring, og saa vel denne Stilling som hans Forhold til Oldskriftselskabet affødte talrige Afhandlinger i de dertil knyttede Tidsskrifter. Som Afhandlinger af blivende Værd maa fremhæves hans Redegjørelse for Undersøgelsen af den 1820 aabnede Jellinghøj («Antikvar. Annaler» III—IV) og «Om de engelskes Handel paa Island i det 15. Aarhundrede» («Nord. Tidsskr. f. Oldkynd.» I). Særlig følte han sig hendraget til Runemindesmærkernes Fortolkning, og mangfoldige af hans Afhandlinger have dette Æmne til Gjenstand; men han naaede her, trods sit islandske Modersmaal, kun lidet tilfredsstillende Resultater; han ligesom instinktmæssig undviger det nærliggende og paa Forhaand sandsynlige for at blive staaende ved fantastiske og sproglig umulige Forklaringer. Paa dette Omraade beredte hans opsigtvækkende Fortolkning af Runamoindekriften ham, efter en forbigaaende Triumf, den største Skuffelse. Efter at denne allerede af Saxo omtalte blekingske Klippeformation med runelignende Tegn 1833 var bleven undersøgt paa Videnskabernes Selskabs Foranstaltning, og F. M. af Geologen Forchhammer havde faaet udpeget de formentlig kunstige Linjer blandt Basaltgangens Revner, læste han ved en mærkelig Selvsuggestion heri et oldnordisk bogstavrimet Vers med Hentydning til de Begivenheder, som efter Saxo maatte forudsættes. Og dog vare — som Worsaaes senere Undersøgelse paa selve Stedet godtgjorde — samtlige Linjer i Basalten naturlige Revner. F. M.s Læsning var naaet ved at forudsætte Anvendelsen af Binderuner i et ellers ukjendt Omfang og give disse Tegn en vilkaarlig Opløsning. Læsningen bekjendtgjordes foreløbig 1834, men først 1841 udkom F. M.s store herom handlende Værk: «Runamo og Runerne» (i Vidsk. Selskabs Skrifter), og Opdagelsen vandt ikke ringe Navnkundighed i Evropa, indtil Worsaaes Gjendrivelse 1844 slog den til Jorden. Næste Aar medførte for F. M. en næsten lige saa pinlig

Diskussion, i det Nordmanden P. A. Munch greb Lejligheden til skaanselløst at blotte F. M.s Læsning af Indskriften paa det skotske Ruthwell-Kors, hvis angelsachsisk-kristelige Indskrift ved en urigtig Fordeling af Stavelserne var undergaaet en besynderlig Forvandling.

Meget af F. M.s Tid optoges ved hans Forhold til den specielt islandske Litteratur og hans islandske Landsmænd. I det islandske litterære Selskab, hvor han ved sin Død var Formand og i en Aarrække havde været Embedsmand, paaførte de af Selskabet udgivne Skrifter ham betydeligt ulønnet Arbejde, og F. M.s Korrespondance paa Island kunde løbe op til o. 100 Breve i Aarets Sommermaaneder. For Regeringen besørgede han de islandske Anordninger oversatte, og fra 1837 redigerede han den islandske Almanak og gjenindførte i denne den nationale Kalender med dens ejendommelige Aarsinddeling. Da Stænderinstitutionen forberedtes, deltog han efter kongl. Befaling i Forsamlingen af oplyste Mænd og mødte i Roskilde som Deputeret for Island og Færøerne under Stænderforsamlingerne 1835—42.

F. M. var en umaadelig flittig Mand, der arbejdede Dagen igjennem fra den tidlige Morgen, Selskabslivet tiltrak ham ikke, over for fremmede var han sky og forlegen, men en blød Natur, beskeden og velvillig. I hans senere Aar søgte han desuden ved ihærdigt Arbejde at glemme sine huslige Sorger. Han havde i en Alder af 38 Aar forlovet sig med den knap 16aarige Nicoline Barbara Dorothea Frydensberg, Datter af Justitsraad F. i Kalundborg, der som By- og Landfoged i Reykjavik havde været hans tidligere Principal, og 6. Nov. 1821, saa snart hans Forhold nogenlunde tillode det, fandt Brylluppet Sted. F. M. elskede sin Hustru inderlig og bevarede sine Følelser uforandret under hendes Sygelighed, ja endog efter at hun ganske uformodentlig — uden nogen foregaaende Disharmoni — 1836 havde forlangt Separation, hvorefter hun en Tid tog Ophold uden for Kjøbenhavn. Ægteskabet var barnløst. F. M.s Finanser stode bestandig paa svage Fødder. Han havde svært ved at forvinde Følgerne af de første trange Aar i Kjøbenhavn, og hans Hus synes at have været ham temmelig kostbart; desuden var han en godgjørende og menneskevenlig Mand, som gjerne hjalp, hvor han kunde. Disse Omstændigheder havde tidlig ført ham ind paa at samle islandske Haandskrifter med det Formaal at sælge dem til Udlandet. Han har afhændet islandske Haandskriftsamlinger til Edinburgh, Berlin og 2 store engelske Bibliotheker. Uagtet Haandskrifterne ere forholdsvis unge,

findes der Sager iblandt af Værdi, om end F. M.s latinske Kataloger over Samlingerne — overensstemmende med hans Temperament — ere holdte i temmelig superlativiske Udtryk.

Med udenlandske lærde vedligeholdte F. M. udstrakte Forbindelser; de af ham behandlede Æmner, den Lethed og Fylde, hvormed han producerede, og hans overraskende Resultater vare desuden egnede til at fængsle Interessen. Det var derfor naturligt, at hans Arbejder jævnlig refereredes eller oversattes paa andre Sprog, og at adskillige videnskabelige Udmærkelser bleve ham til Del. Hans Skrifers blivende Betydning staar dog ikke højt. Dertil mangler han alt for meget Skjønsmhed og sund Sans, og hans af ingen Kritik beherskede Fantasi førte ham idelig paa Afveje, hvor hans forældede sproglig-historiske Standpunkt og videnskabelig set avtodidaktiske Uddannelse gjorde ham det dobbelt vanskeligt at finde sig til rette. — Han døde 24. Dec. 1847.

Erslew, Forf. Lex. Oversigt ov. Vidensk. Selsk. Forhandl. 1850. A. D. Jørgensen, De danske Rigsarkivers Hist. J. Steenstrup, Historieskrivn. i Danmark i 19. Aarh. J. Jørgensen, Saga Jörundar hundadagskóngs. F. M.s efterladte Brevskaber, Rigsarkivet. *Kr. Kaalund.*

Magnússon, Gísli, 1712—79, Biskop, fødtes 12. Sept. 1712 som Søn af Præsten Magnús Markússon paa Grenjadarstaður i det nordostlige Island og Guðrún Oddsdatter. Han blev, efter 1733 at have taget theologisk Attestats ved Universitetet, 1737 Rektor ved Skalholt Skole, 1746 Præst til Staðarstaður, 1755 Biskop paa Hólar, hvilket Embede flere Aar havde staaet ledigt. 1736 ægtede han sin Slægtning Ingibjörg Sigurðsdatter. Efter nogle Aars Svagelighed døde han 8. Marts 1779. G. M. skildres som en baade anselig og dygtig Mand, der under Uaar og vanskelige Tider efter Evne arbejdede for sit Stifts Fremgang. Under ham opbyggedes ved Tilskud fra de danske og norske Kirker Domkirken paa Hólar som en efter islandske Forhold imponerende Stenkirke. Hans litterære Virksomhed er uden Betydning.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. P. Pétursson, Hist. eccles. Island. S. 491 ff. *Kr. Kaalund.*

Magnússon (Magnæus), Guðmundur, 1741—98, Oldforsker, er født paa Hallormsstaður i det østlige Island, hvor Faderen, Magnus Guðmundsson, var Præst. Han indskreves ved Universitetet 1761 og drev forskjellige Studier, særlig dog nordisk-filologiske. 1776 ansattes han som Arnamagnæansk Stipendiar og indehavde denne

Stilling til sin Død, i Maj 1798. Han har hovedsagelig besørget det 1787 udkomne 1. Bind af «Sæmundar Edda» med tilhørende latinsk Oversættelse, Noter og Glossar, et Arbejde, der fordelagtig vidner om hans Indsigt i oldnordisk Sprog og Mythologi. Ligeledes skyldes ham Forarbejdet til den først 1809 udkomne Udgave af «Egils Saga» med latinsk Oversættelse (hvortil et utrykt Glossar). Efter Udgivelsen af Eddas 1. Bind beskæftigedes han med dette Værks Fortsættelse, men efterhaanden synes hans Arbejdsiver at være aftaget. En latinsk Skoleudgave af Terents i 2 Bind besørgede han 1780.

Worm, *Lex. ov. lærde Mænd.* P. Pétursson, *Hist. eccles. Island.* S. 424.
Kr. Kaalund.

Magnússon, Jón, 1601—75, Præst, Digter, er født paa Auðkúla som Søn af Præsten Magnús Eiríksson og Steinvör Pétursdatter. Tidlig forældreløs opdroges han hos sine Slægtninge paa Laufás, hvilket Kald han selv fra 1637 indehavde; hans Hustru hed Guðrún Jónsdatter. J. M. nød især Anseelse som gejstlig Digter, mange af hans Salmer optoges til Brug ved Gudstjenesten, og forskjellige Samlinger opbyggelige Digte af ham ere efterhaanden blevne trykte; den bekjendteste er maaske hans Hustavle («Oeconomia Christiana» eller «Hústafla»), som indskærper de forskjellige Familiemedlemmers og Stænders indbyrdes Pligter (3. Udg., Vidé 1842, med biografiske Oplysninger om Forfatteren). Han døde i Embede 1675.

Worm, *Lex. ov. lærde Mænd.* F. Johannæi *Hist. eccles. Island.* III, 580.
Kr. Kaalund.

Magnússon, Jón, 1662—1738, avtodidaktisk Litterat, er Broder til ovennævnte Árni M. Nogle Aar efter hans Fødsel var Faderens gejstlige Løbebane standset ved en Lejermaalsforscelse, og denne Skrøbelighed gik i forhøjet Grad i Arv til Sønnen. Allerede som Discipel i Skalholt Skole fik han en uægte Søn, men erholdt Oprejsning, blev Præst i Hjarðarholt og ægtede Kristín Jónsdatter, en Søster til Broderens Medkommissær P. Vídalín. Ikke des mindre mistede han paa Grund af Hor dette Kald 1699, men kom i verdslig Stilling som Sysselmand. Efter 1709 anden Gang at have begaaet Hor burde han — foruden Embedstab — efter Loven hudstryges, men benaadedes med Forvisning fra Skalholt Stift. Han bosatte sig i Skagafjord Syssel, men begik højt bedaget 1730 for 3. Gang Hor og skulde nu i Følge Storedommen egentlig miste Livet. Han

benaadedes dog og levede sine sidste Aar, skilt fra sin Hustru, hos en Søn, der var Præst paa Helgafell. Her døde han 7. Okt. 1738. J. M. var bekjendt for sine alsidige Talenter. Foruden alle mulige praktiske Færdigheder besad han Anlæg for de fleste Videnskaber. Han udarbejdede Genealogier, forfattede juridiske Afhandlinger, skrev om Lægekunst og Arithmetik, gav en islandsk Formlære af Betydning m. m. Af hans Arbejder er dog intet trykt, men flere opbevares i den Arnamagnæanske Samling.

Nord. Tidsskr. f. Oldkynd. III, 7 ff.

Kr. Kaalund.

Magnússon, Skúli, 1711—94, Landfoged, fødtes 12. Dec. 1711 paa Keldunes i det nordostlige Island, hvor Faderen, Magnús Einarsson — senere Præst til Húsavík —, den Gang var Hjælpepræst. Som Dreng deltog S. M. i Arbejdet paa Gaarden, var ogsaa nogle Somre Medhjælper ved Stedets Kjøbmandshandel og en Tid Skriver hos en juridisk Embedsmand, havde trange Kaar, saa meget mere som Moderen, Oddný Jónsdatter, var bleven Enke, men naaede dog ved Privatundervisning og Selvstudium saa vidt, at han 1731 kunde dimitteres af sin Stiffader, Præsten Thorleifur Skaptason. 1732 begav han sig til Kjøbenhavn, hvor han de første 8 Uger laa angrebet af Kopper. Ved Universitetet støttedes han af Hans Gram, der bl. a. skaffede ham nogle islandske Dokumenter at oversætte for Rentekammeret, og saaledes vendte hans Interesse sig til Jura. Han fik ogsaa Løfte om Befordring ad denne Vej og udnævntes 1734 til Sysselmand i Øster Skaftafells Syssel, hvorfra han 1737 befordredes til Skaganjord Syssel i det nordlige Island. I dette Embede viste han Dygtighed, navnlig ved Bestyrelsen af den da flere Aar ledigstaaende Bispestol Holar med tilhørende Trykkeri, og blev en anset og velstaaende, om end ikke særlig yndet, Mand. Tillige var Regeringen bleven opmærksom paa hans Interesse for de offentlige Anliggender og saa i ham en brugelig Kraft til det vigtige Landfogedembede, som overdroges ham (som den første Islænder) 1749. S. M. flyttede nu til Kongsgaarden Bessastadir i Nærheden af Reykjavík, men fik kort efter Øen Vidø anvist til Bolig, hvor Regeringen til hans Brug opførte et anseligt Hus, og her levede han Resten af sit Liv.

I alle følgende Aar optoges S. M. hovedsagelig af Arbejdet for de nyanlagte Fabrikker og hans dermed i Forbindelse staaende Kamp for forandrede Handelsforhold. Islands fortsatte økonomiske Tilbagegang havde vakt almindelig Bekymring, og saaledes lykkedes

det 1752 S. M. at vinde Regeringen for et Forsøg paa ad helt ny Vej at ophjælpe Landet, nemlig ved i Reykjavik (tidligere kun en almindelig Bondegaard) at anlægge en Klædefabrik, indføre Kornavl og Træplantning, anskaffe Fiskerhukkerter m. v. Flere af disse Planer vare forfejlede, for andre var Tiden ikke moden, og i hvert Fald maatte deres Gjennemførelse medføre Tab for den danske Monopolhandel. Saaledes affødtes en Række Processer og voldsomme Optrin mellem S. M. som Repræsentant for de nye «Indretninger» og det oktroierede Handelsselskab og dettes Fuldmægtige paa Island, og han var idelig paa Rejse mellem Island og Kjøbenhavn, medens Landfogedembedet maatte varetages af en Søn. De privilegerede Kjøbmænds Overgreb mente han kun kunde brydes ved Overgang til fri Handel, i hvilken han ogsaa saa den sikre Vej til Landets Opkomst og Befolkningens Fremgang, og flere Forslag herom indgaves af ham, men først mod Slutningen af sit Liv saa han Forholdene udvikle sig i denne Retning, i det 1787 Handelen frigaves for alle danske Undersaatter. Imidlertid hensygnede Fabrikkerne mere og mere og opgaves aldeles ved Aarhundredets Slutning efter at have paaført Staten store Tab.

S. M. var allerede som Barn egenraadig og voldsom, Egen-skaber, som vedbleve at følge ham, og hans Karakter og Privatliv synes at have haft stærke Skyggesider, men Arbejdskraft og en ubøjelig Ænergi kunne ikke frakjendes ham; over for sine Modstandere var han aldeles hensynsløs, sine overordnede var det ham umuligt at bøje sig for. Med Lokaladministrationen (saa vel som med Kjøbmændene) laa han i bestandig Strid, hvorimod han havde paalidelige Venner blandt de styrende i Kjøbenhavn. Mod Slutningen af hans Liv viste sig Uorden i hans Regnskaber, men kun højst ugjærne bekvemmede han sig 1793 som gammel Mand til at indgive Ansøgning om Afsked; Aaret efter døde han, 9. Nov. 1794. Han havde 1738 ægtet Steinunn, Datter af Provst Bjørn Thorlacius, og havde med hende adskillige Børn.

Bortset fra Indlæg, Indberetninger o. l. har S. M.s bevægede Liv ikke levnet ham megen Tid til skriftlig Fremstilling. Trykte ere nogle økonomisk-statistiske Arbejder i det islandske Litteraturselskabs Skrifter og et Gjensvar i Handelssagen. For Rentekammeret udarbejdede han 1760 en voluminøs Jordebog over hele Island, og i Haandskrift findes bl. a. en Beskrivelse af Guldbringe og Kjos Syssel. — Som Vidnesbyrd om det Had, Modpartiet nærrede til ham, kan anføres en paa Islandsk og Dansk udkommen

anonym Satire, «Lokalæte», hvor Lokemythen gjenfortælles med utvivlsom Hentydning paa ham.

Safn til sögu Íslands III, 1 ff. Ísafold V, 32 (1878, S. 125 ff.). Fjallkonan VI, 32 ff. (1889, S. 127 ff.). Tímarit XI (1890). J. Pétursson, Sýslumannæfir I, 411 f. *Kr. Kaalund.*

Maier, Michael, 1569—1622, Læge og Alkymist, var født i Rensborg, levede o. 1597 som Dr. med. i Rostock og blev derefter Livlæge og Alkymist hos Rudolf II i Prag. Her opnaede han hurtig stor Anseelse, blev kejserlig Pfalzgreve og Ridder og afhandlede Kejserens alkymistiske Ideer og Erfaringer i talrige Skrifter, hvoraf nogle oversattes paa Fransk, i det Forfatteren uden Navns Nævne betegnede som Chevalier impérial, hvilken usædvanlige Titel dels gjorde Reklame, dels skaffede M. Navn af Kejserens egentlige Livskribent. Efter Rudolf II's Død (1612) blev M. Livlæge hos Landgrev Morits af Hessen indtil 1619. 1620 var han bosat i Magdeburg, hvor han døde 1622. M. var et af de ivrigste Medlemmer af Rosenkreuzernes Selskab og udviklede ogsaa som saadan en stor Forfattervirksomhed. Flere af hans Skrifter ere paa Vers med Noder, enkelte udgivne efter hans Død. Hvor stor Anseelse han stod i hos Alkymisterne, ses af, at selv saa dunkle Udtalelser af ham som denne: «*Fac ex mare et femina circulum, inde quadrangulum, hinc triangulum, fac circulum et habebis lapidem philosophorum*» fandt Fortolkere. Men i øvrigt synes hans Skrifter ikke væsentlig forskjellige fra den Vrimmel af alkymistiske Bøger, som især i Tyskland udkom i den første Halvdel af det 17. Aarhundrede. Baade de sæere, markskrigerske Titler og det hyppig aldeles uforstaaelige Indhold stille dem ganske i samme Klasse.

Møller, Cimbr. lit. I. Schmieder, Gesch. d. Alchemie S. 353 f. Kopp, Die Alchemie, passim. Bauer, Chemie u. Alchymie in Oesterreich S. 18. H. Peters, Aus pharmazeutischer Vorzeit I, 269 ff. *S. M. Jørgensen.*

le Maire, Abraham Louis, f. 1836, Officer. Han er en Søn af Fuldmægtig i Admiralitetet David Chrétien le M. og Louise f. Müller og blev født i Kjøbenhavn 25. Jan. 1836. 17 Aar gammel kom han ind paa den kongl. militære Højskole, hvorfra han 1857 afgik som Sekondlieutenant i Artilleriet med Aldersorden fra 1853, men gennemgik 1859—61 nævnte Skoles Stabsafdeling (han blev Premierlieutenant 1860), saa at han, efter at have gjort Tjeneste ved de forskjellige Vaaben og ved den topografiske Afdeling, i Dec. 1863 blev ansat som Adjutant ved Overkommandoen og del-

tog som saadan i Felttoget 1864. I Vinteren 1864—65 var han Adjudant ved 2. Generalkommando, hvorfra han overgik til den topografiske Afdeling, ved hvilken han siden har tilbragt hele sin Tjenestetid, naar undtages, at han fra 1867, da han blev Kapitajn, til 1870 var Kompagnichef ved 2. Artilleribataillon og har haft enkelte Udkommandoer, saasom i 1873 ved Lejrdivisionens Stab, i 1874 til Sverige for at overvære Troppemanøvrer ved Jønkøping, i 1880 til Udlandet og i 1888 til Frankrig for at overvære Manøvrer. Desuden var han fra 1876—85 Lærer i Tegning ved Officersskolen. I 1882 udnævntes le M. til Oberstlieutenant (1888 til Oberst) og Chef for Generalstabens topografiske Afdeling, hvilken Stilling, der bragte ham i Forbindelse med mange forskjellige Myndigheder, han har udfyldt paa særlig fremragende Maade. Under hans Ledelse er Maalingen i 1:20000 af hele Landet ført til Ende, medens en ny Maaling af Landet øst for Store Bælt, hvilende paa et meget forbedret Grundlag, er sin Afslutning nær. Det kobberstukne Atlas i 1:40000 over Jylland — et monumentalt Værk — vil ligeledes snart være fuldført. Fotolithografien er bragt til stor Fuldkommenhed og bl. a. anvendt til Fremstilling af et fuldstændigt Danmarksatlas i 1:100000.

For hele sin Virksomhed erholdt le M., der i 1892 blev udnævnt til Kommandør af Danebrog, i 1894 Fortjenestmedaillen i Guld. Aaret efter blev han Formand for «Kommissionen til Danmarks geologiske Undersøgelse». Han er end videre en af Stifterne af Soldaterhjemmet i Kjøbenhavn (1882) og Medlem af Efterslægtelskabets og af det geografiske Selskabs Bestyrelser. — 27. Maj 1865 indgik han Ægteskab med Thora Vinzentine Amalie Wittusen, Datter af Konsul C. M. W. i Næstved. *P. N. Nieuwenhuis.*

le Maire, Chrétien Frédéric Emile, f. 1814, Handelsmand. E. le M. er født i Kjøbenhavn 23. Nov. 1814. Hans Forældre vare Kunstmaler og Tegnelerer Daniel Frédéric le M. og Marguerite Henriette Wilhelmine f. van Helsdingen. Faderen nedstammede fra en i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede indvandret Huguenotfamilie. I sit 14. Aar blev le M. ansat hos Joseph Hambro (VI, 522) og opnaede efterhaanden en meget betroet Stilling. Da Hambro nedsatte sig i London, fulgte le M. med ham, men rejste kort efter tilbage her til for sammen med Wilhelm Smidt at bestyre Bankierfirmaets kjøbenhavnske Afdeling. Nogen Tid før sin Død overdrog Hambro denne Del af Forretningen til de 2

nævnte, der 1. Jan. 1848 grundlagde Bankierhuset Smidt & le Maire. Aaret forud havde le M. ægtet Louise Frederikke Johanne Krogh († 8. April 1872), Datter af Kjøbmand Frederik Ludvig K. i Roskilde. Paa den Grundvold, Hambro havde lagt, byggede hans Efterfølgere videre med stor Dygtighed, og det varede ikke længe, før deres Firma kom til at staa i den almindelige Bevidsthed som et Indbegreb af faglig Dygtighed og grundmuret Soliditet. Navnlig i Krisen 1857 gjorde dets solide Stilling det muligt for det at yde betydelig Hjælp til handlende over hele Landet. Ogsaa i det ydre havde Firmaet sit Særpræg. Over de store Kontorer, hvor man aldrig — selv ikke i den travleste Forretningstid — hørte et højt Ord, hvilede der et fornemt, engelsk Præg. Efter Smidts Død (21. Juli 1884) ophævedes Forretningen.

le M., der vistnok var den aktiveste Kraft i Forretningen, er ikke traadt synderlig frem i det offentlige Liv, men har i forskellige Stillinger gjort et betydeligt Arbejde i Forhold vedrørende Handel og Omsætning. Allerede 1849 blev han Medlem af Grosserersocietetets Komité, hvori han havde Sæde til 1881, fra 1873 som Næstformand. Han var Medstifter af Privatbanken og Aktieselskabet «Burmeister & Wain». I særlig Grad har han været knyttet til Københavns Handelsbank, som han i 1873 stiftede i Forening med D. B. Adler og flere andre. Som Medlem af dens Bestyrelse fra dens Stiftelse og som Bestyrelsens Næstformand siden 1879 har han stadig taget virksom Del i dens Ledelse. Efter Direktør Reimanns Død (1888) fungerede han i længere Tid som Direktør for Banken. — Han har af sin store Formue anvendt betydelige Beløb til Velgjørenhed og bl. a. stiftet et Legat for trængende paa 30000 Kr. I længere Tid var han Medlem af Bestyrelsen for Efterslægtselskabets Skole og Ældste i Forstanderskabet for den tysk-reformerte Menighed. Han udnævntes 1889 til Kommandør af Danebrog. *E. Meyer.*

Mallet, Paul Henri, 1730—1807, Historiker. Han er en af de Franskænd, der indkaldtes til Danmark i det 18. Aarhundrede, og maa betragtes som en af de mest fortjenstfulde blandt disse. M. fødtes i Genf 20. Avg. 1730; Forældrene vare af gammel og anset, men ikke formuende Slægt. Særlig hans Moder udmærkede sig ved Begavelse og Dannelse og fik megen Indflydelse paa Sønnen. 1752, ikke længe efter hans Studiers Tilendebringelse, skaffede Theologen Professor Jacob Vernet ham Professorposten i

fransk Litteratur i Kjøbenhavn efter de la Beaumelle (I, 615). Denne Stilling gav ham ikke meget at bestille; men ved sin muntre, elskværdige og dannede Personlighed vandt han Venner og Beskyttere i de fornemme Kredse (A. G. Moltke, J. H. E. Bernstorff, A. G. Carstens) og fik snart saa megen Interesse for vort Land og Folk, at han efter sine Velynderes Opfordring gav sig til at sysle alvorlig med dansk Historie og Oldkyndighed. Frugter af dette Studium er en Række Skrifter. Først udkom (1755) «Introduction à l'histoire de Dannemarc», omhandlende Livet i Norden i Oldtiden (paa Dansk s. A.); dernæst «Monumens de la mythologie et de la poésie des Celtes, et particulièrement des anciens Scandinaves», en Fremstilling af den nordiske Mythologi efter de islandske Kilder, saaledes væsentlig en Oversættelse af Eddaerne; endelig «Histoire de Dannemarc» (3 Bd., 1758—77), som omfatter Tiden indtil Enevoldsmagtens Indførelse. Efter Udgivelsen af det indledende Værk blev han Lærer i Fransk for Kronprins Christian og fik Penge til en Rejse i Norge og Sverige. Om hans aabne Blik for dansk Aandsliv vidner Tidsskriftet «Le Mercure Danois», som han udgav 1753—58 sammen med Desroches de Parthenay (IV, 247), dets Fortsættelse «Mémoires de la littérature du Nord» (1759—60) og «Lettre sur M. le Baron de Holberg et ses ouvrages» (1754). Allerede 1748 siges han psevdonymt at have forsvaret Holberg mod la Beaumelles Angreb (i «La spectatrice Danoise») i Anledning af den danske Digters Omtale af Frimurerne; det er dog næppe rimeligt, at M. er «Philothée».

Danmark forlod M. 1760, mest maaske af Lyst til Forandring. I sin Fædrestad ansattes han som Professor i Historie, rejste en Del (han aflagde endnu en Gang et lille Besøg i Danmark og blev 1766 for kort Tid surnumerær Legationssekretær ved den danske Legation i Paris med det Hverv at indberette litterære Nyheder til Kjøbenhavn), deltog som aristokratisk Republikaner i Genfer-Republikkens Statsliv og maatte 1792 for en Tid forlade Byen, da den franske Revolutions Virkninger naaede der til; 1801 kom han tilbage og levede nu nogle rolige Aar, hædret og yndet for sin Karakter og sit fine, gammeldags Væsen, indtil han døde af Apoplexi i Genf 8. Febr. 1807. Han var 1. Febr. 1765 bleven optagen i den danske Adel, og i mange Aar nød han en Pension af den danske Regering, navnlig ved A. P. Bernstorffs Velvilje. Sit Studium af Danmarks Historie lagde han ingenlunde paa Hylden, fordi han ikke mere levede i vort Land, og fordi ogsaa andre historiske Arbejder be-

skæftigede ham (især «Histoire des Suisses», udkom 1803): han besørgede 2 nye, forøgede Udgaver af «Hist. de Dannemarc», hvori ogsaa de 2 indledende Skrifter ere optagne, og den nyeste af dem er ført helt ned til 1773. M.s Danmarkshistorie er et for sin Tid virkelig dygtigt Arbejde, livlig skrevet og udarbejdet med ikke ringe Omhu; navnlig det Afsnit, som omhandler Oldtiden, stod saa længe som en Hovedkilde for dansk Videnskabelighed, at Patrioter følte sig helt forargede over, at der foreløbig intet var at sætte i Steden for en fremmeds Værk.

Sismondi, Vie et écrits de P. H. Mallet (1807). Hist. Tidsskr. 5. R. IV. Holbergs Epistler ved Bruun I, 358. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist.

E. Gigas.

Malling, Heinrich August, 1807—93, Amtsforvalter, Forfatter, Søn af Toldinspektør i Langenfelde Peder M. (f. 10. Juli 1760 † 16. Avg. 1824) og Martine Georgine Cathrine f. Cretschmer (f. 18. Avg. 1770 † i Nov. 1851), var født 23. Dec. 1807 i Langenfelde og kom først i Skole i Hamborg, senere paa Sorø Akademi. Her blev han Student 1828, tog 1832 juridisk Examen og kom snart ind i Rentekammeret som Volontær. 1839 udnævntes han til Fuldmægtig i det slesvig-holstenske Landvæsenskantor, 1843 til Landskriver, Aktuar og Husfoged i Landskabet Stapelholm. I dette Embede forblev han under meget vanskelige Forhold til kort før Istedslaget. Efter at Oprørshæren var dreven tilbage over Ejderen, overdrog Tillisch ham først Krigskjørselskommissariatet for det sydlige Slesvig og faa Dage efter Ordningen af Embedsforholdene i Frederiksstad. Her opholdt han sig under Bombardementet og Stormen og var ogsaa i Husum for paa Regeringens Vegne at ordne forskjellige Embedsforhold. I Avg. 1850 konstitueredes han som Amtsforvalter og Aktuar i Husum Amt (1851 udnævnt). 1853 blev han Justitsraad, fik sin Afsked efter Krigen 1864 og bosatte sig i Kjøbenhavn, hvor han døde 28. Dec. 1893. Han var en ivrig Helstatsmand, men holdt sig tilbage fra aktiv Politik. Under Pseudonymet «H. Frank» udgav han flere historiske Skrifter og Noveller, saaledes «Cimbriske Noveller» I—II (1871—72) og «Gamle Tider» (1873). Efter hans Død udkom 1894 hans «Efterladte Erindringer og Betragtninger». 19. Okt. 1839 havde han ægtet Louise Birgitte Henriette Hagen (f. 21. Juli 1811 † 3. Febr. 1886).

H. A. Malling, Efterladte Erindr. og Betragtn. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Malling, Ingrid Mathilda, f. 1864, Forfatterinde. M. M. er født 20. Jan. 1864 paa Herregaarden, Oskarsfarm i Skaane og er Datter af Godsejer Frans Oskar Kruse og Mathilda f. Borgstrøm. Sin Barndom tilbragte hun hjemme paa Faderens Gaard, sin første Ungdom i Stockholm, hvor hun 1883 blev Student. Efter i 1884 at have besøgt en Skole i Schweits og efter i Vintermaanederne 1885 og 86 at have hørt Forelæsninger i Kjøbenhavn opholdt hun sig hos Forældrene, indtil hun 1890 ægtede Grosserer Peter Malling i Kjøbenhavn, hvor hun siden stadig har været bosat. — Et Par Noveller, som hun udgav i Aarene 1885 og 88 vakte ingen videre Opmærksomhed, men ved «En Roman om Førstekonsulen», der 1894 udkom paa Svensk og Aaret efter paa Dansk (3. Opl. 1895) vandt hun sig med ét Slag et stort og taknemmeligt Publikum i de skandinaviske Lande, og en ganske lignende Succes havde hun 1895 med «Gouvernørens Frue» (3. Opl. 1896). Fru M., der har et indgaaende og forstaaende Kjendskab til den rige franske Memoirelitteratur, forstaaer paa Grundlag heraf med fin Kunst at male en Række Interiører fra Empiretidens Saloner, og i sit senest udgivne Arbejde: «Eremitage-Idyllen» (1. og 2. Opl. 1896) synes hun med lige Sikkerhed at bevæge sig i Rokokoens Milieu.

Sophus Bauditz.

Malling, Jens Vilhelm, f. 1846, Forfatter. V. M. er født 5. April 1846 i Ringsted som Søn af Snedkermester og Organist Christian M. og Anne Marie f. Jørgensen. Fra 1862—65 var han Elev paa Jonstrup Seminarium og blev i 1867 kaldet til Lærer og Kirkesanger i Væterslev mellem Ringsted og Næstved. Fra 1868 begyndte han at forberede sig til Artium, i det han én Gang om Ugen tog de 2 Mil til Herlufsholm og her fik Undervisning af den daværende Rektor, Professor Listov, samt et Par af Lærerne. Allerede 1871 blev han Student, men opgav først endelig sin Skolegjerning 1874 efter at have taget Philosophicum (1872). 1876 blev han theologisk Kandidat og kaldedes s. A. til personel Kapellan i Helsingør og 1878 til Kapellan pro loco i Hillerød. 1881 blev han Sognepræst i Ørslevkloster og Ørum Pastorat (Viborg Stift) og virkede her, indtil han søgte sin Afsked fra 1. Jan. 1886 og samtidig anerkjendtes og beskikkedes til Valgmenighedspræst i Odder. 1876 havde han ægtet Sophie Johanne Conradine Holm, Datter af daværende Sognepræst i Dalum P. A. H. Foruden at røgte sin Præstegjerning har M. virket som folkelig Foredragsholder, navnlig i Jylland, og

har udgivet en anselig Række æsthetiske Arbejder, for største Delen Skuespil. 1880 udkom «Dagny, et Livsbillede i dramatisk Form», og senere fulgte «Fra Kjøbstadlivet i gamle Dage» (1882), «En af Folket», Skuespil (1885), «Paa Herregaarden», Skuespil (1887), «En frivillig, Fortælling fra Skolen» (1889), «Formaaende Venner», Lystspil (1892), og «I Sommerferien», Lystspil (1894). *Sophus Bauditz.*

Malling, Jørgen Henrik, f. 1836, Komponist. J. M., Søn af Direktør i Østifternes Kreditforening Ludvig Theodor M. († 1881) og Frederikke f. Næve, er født i Kjøbenhavn 31. Okt. 1836. Oprindelig bestemt til Handelsvejen fik han først Musikundervisning i sit 21. Aar og havde da J. C. Gebauer til Lærer, hvem han ogsaa taknemmelig tilegnede sit Op. 2, «8 Melodier til skotske Folkesange». Allerede hans første udgivne Sang, «Her er Fred! o her er saa stille» (1857), og endnu mere de nævnte skotske Melodier vise ham strax som en fint uddannet og selvstændig Komponist, hvor varm Følelse forbunden med dramatiske Anlæg gav store Løfter for Fremtiden. Men det Chevéske Sangsystem, som han under et Besøg i Paris lærte at kjende, gjorde et saadant Indtryk paa ham, at han anvendte sine bedste Aar paa at gjøre Propaganda her i Norden for denne Methode, der ved Siden af betydelige Mangler har det væsentlige Fortrin, at den lettere drager den store Mængde til Musikken. Med Undtagelse af Aarene 1869—72, hvor han var ansat som Organist i Svendborg, førte han derfor i en Række Aar en omflakkende Tilværelse for at arbejde for ovennævnte Sag, som han ansaa for sit Livs egentlige Opgave. Efter at have virket ved offentlige Foredrag og Oprettelsen af Kursus i Kjøbenhavn og Provinserne, hvor han vandt en Del Tilhængere, rejste han først til St. Petersborg og derefter til Sverige. Fra Stockholm og Norrkøping, i hvilke Byer han opholdt sig o. 3 Aar, berejste han de fleste svenske Kjøbstæder, drog derpaa til Tyskland, hvor han levede i længere Tid i Wien, Klagenfurt og flere Byer, og slog sig endelig ned i München, hvor han til nu har levet o. 12 Aar, træt af Kampen og sygelig paa Grund af de mange Aars Anstrængelser.

Trods sin store Virksomhed i musikpædagogisk Henseende, hvortil slutter sig hans Bearbejdelse af Émile Chevés «Elementær Musiklære» (1863) og flere Hæfter Sange til Skolebrug, har han dog i Aarenes Løb fundet Lejlighed til at komponere ikke saa lidt, saaledes en Mængde Sange, hvoraf i alt henved 80 ere ud-

komne, blandt dem den yndede lille Julekomposition: «Naar Træet tændes», flere Hæfter Klaverstykker, en Strygekvartet, et Koncertstykke: «Tonernas seger» for Soli, Kor og Orkester; desuden Operaerne «Frithiof» og «Lisinka» og et Musikdrama: «Küwala» (nylig opført i Leipzig). 1862 ægtede han Cathrine Schou, Datter af Landmand Hans S. og Elisabeth f. Ancker, og efter at dette Ægteskab var ophævet, ægtede han 1894 Malerinden Jenny Vandel.

Schytte, Musiklex. Neue Musik-Zeitung 1896, Nr. 6. *S. A. E. Hagen.*

Malling, Otto Valdemar, f. 1848, Komponist. O. M., yngre Broder til ovennævnte J. H. M., blev født i Kjøbenhavn 1. Juni 1848. I Besiddelse af fremtrædende musikalske Anlæg dyrkede han Musikken fra Barndommen af, og et Par Aar efter, at han var bleven Student, besluttede han at ofre sig helt til denne Kunst, hvorpaa han fra Jan. 1869 til Dec. 1871 gennemgik Musikkonservatoriet i Kjøbenhavn. S. A., som han endte dette Kursus, var han bleven Assistent i Studentersangforeningen, hvor han, da C. J. Hansen døde i 1875, blev dennes Eftermand som Dirigent og virkede i denne Stilling til 1884, da han fratraadte, væsentlig for at faa mere Tid og Ro til Komposition. Samtidig havde han forskjellig anden musikalsk Virksomhed. I 1874 deltog han i Stiftelsen af «Koncertforeningen», hvis Formaal var fortrinsvis at bringe nyere Værker af danske og fremmede Komponister til Opførelse, og han var denne Forenings dygtige og energiske Dirigent lige til dens Opløsning i 1893. Som god Orgelspiller, Elev af G. Matthison-Hansen, blev han end videre i 1878 ansat som Organist ved Petri Kirke, hvilken Stilling han i 1891 byttede med Embedet som Organist ved Helligaandskirken, som han fremdeles beklæder. Endelig har han siden 1885 været Lærer ved Musikkonservatoriet, hvor han efter Gades Død overtog dennes Fag. Som en Anerkjendelse af sin Virksomhed ved den store nordiske Musikfest i 1888 blev han 1889 udnævnt til Professor. I Nov. 1876 ægtede han i Kiel sin Kusine Ida Vilhelmine Bargum, Datter af Bankier Georg Julius B. og Betty f. Næve.

Ved Siden af sin praktiske Virksomhed som Dirigent, Organist og Konservatorielærer har M. udfoldet en betydelig Komponistvirksomhed. Antallet af hans Kompositioner naar nær op til de 70, hvorfra dog alle Ungdomsarbejder ere udelukkede, i det hans Op. 1 er en Studentersangforeningen dediceret Samling Sange for Mandkor, som er komponeret i 1879. Det store Opustal spænder

tillige over et stort Antal Felter, af hvilke det, han fortrinsvis har dyrket, er Korsang med Orkesterledsagelse, hyppigst kombineret med Solopartier. Iblandt hans 16 Kompositioner af denne Art kan nævnes den yndefulde «Troubadouren», der tillige med «Bækken» er opført saa vel i Koncert- som i Musikforeningen, «Den gyldne Legende», som er udgivet med Støtte af Samfundet til Udgivelse af dansk Musik, «Det hellige Land», der er antaget til Udgivelse af samme, end videre flere Kantater, hvoriblandt den af Studenter-sangforeningen udførte karakteristiske Kantate til J. P. E. Hartmann, den af de ældre danske Komponister, hvem M. mest har sluttet sig til, hvad der bl. a. ogsaa har fundet et Udtryk ved, at han har bearbejdet flere af dennes Kompositioner i Klaverudtog. Af Værker for Solostemmer med Orkester er «Reveille» udført i Musikforeningen, «Kvindens Skabelse» i Koncertforeningen. Blandt hans Kompositioner for Orkester bør særlig fremhæves hans i Koncertforeningen opførte Symfoni i D-Mol med dens mørkfarvede Andante, det lette og gratiøse Intermezzo og den formfuldendte, ogsaa kontrapunktisk fortrinlige Finale; den er udgiven af Samfundet til Udgivelse af dansk Musik. Af Kammermusik kan foruden en Oktet og en Kvartet fremhæves en Pianokvintet som hans bedste Arbejde paa dette Omraade. For Soloinstrumenter har han komponeret en Fantasi for Violin og en Koncert for Piano. Foruden 3 Samlinger Sange for Mandskor har han skrevet en stor Mængde Romancer og Sange for 1 Stemme samt mere koncertmæssig satte Solosange, ogsaa Salmemelodier og religiøse Sange, hvortil slutter sig hans «Salmeværk for Hjemmet», 143 Melodier udsatte for Klaver. Endelig har han foruden en Del Klaversager komponeret for Orgel 2 Præludier og et større Værk: «Christus», 12 Stemningsbilleder i 3 Afsnit, «Christi Fødsel», «Af Christi Liv» og «Christi Død og Opstandelse». Af alle disse Kompositioner ere henvend 50 udkomne i Trykken. Flere af hans Arbejder ere udførte i Udlandet, saaledes Pianokonzerten i St. Petersburg, Oktetten baade der og i Leipzig og Dresden og Kvintetten i Christiania; men navnlig ere hans Orgelkompositioner kjendte i Udlandet og udførte baade i Holland, England og Frankrig. En Instrumentationslære, der knytter sig til hans Undervisning i Konservatoriet, er under Udgivelse.

Schytte, Musiklex. A. Sørensen, Studenter-Sangforeningen 1839—89.

G. St. Bricka.

Malling, Ove, 1748—1829, Historiker og Gehejmestatsminister. Han var en Søn af Peder Pedersen M. og Charlotte Hylleborg f. Storm og født 10. Dec. 1748 paa Taarupgaard ved Viborg. Faderen købte Aaret efter Herregaarden Astrup i Salling, hvis Hovedbygning han opførte af ny, medens han forøgede og forbedrede Bøndergodset og afløste Bøndernes Hoveri med en Pengeafgift. O. M. blev sammen med en ældre Broder undervist i Hjemmet, et Par Aar i Viborg Skole; han blev Student 1763 og theologisk Kandidat 1766; Faderen sikrede ham faa Aar efter et Præstekald (Vistofte), som han dog aldrig tiltraadte. Hans lærde Uddannelse var maadelig; han brugte ikke Universitetets Vejledning, men læste i Hjemmet, og sine Examinere tog han med liden Hæder. Derimod søgte han med Iver at uddanne sig saa fyldig som muligt paa egen Haand ved Hjælp af Faderens righoldige Bogsamling og senere som Huslærer hos Hofjunker Holger Sehested paa Jungetgaard, ligeledes i Salling. Faderen maatte ved denne Tid opgive sin Ejendom og tage Embede som Borgmester i Viborg.

M. følte sig især aandsbeslægtet med de litterære Bestræbelser, som den Gang udgik fra Sorø med Sneedorff som Hovedmand; han lagde sig efter Modersmaalets Behandling i bunden og ubunden Stil tillige med de historiske Videnskaber. En Sproglærer fra Strasburg, der havde ført et omflakkende Liv, og som hans Fader havde udløst fra Militærtjenesten, havde tidlig vakt hans Interesse for de store Verdensbegivenheder, og paa de gamle jyske Herregaarde, der bevarede Minder om en Række Adelsslægter, saa vel som i det minderige Viborg var hans Sans for Fædrelandets Historie bleven rigt udviklet. Da han derfor endelig som Hovmester for Holger Sehesteds Sønner fik varigt Ophold i Hovedstaden, lagde han sig med Iver efter historiske Studier, medens han samtidig deltog i sine Lærlingers juridiske Øvelser, særlig under E. Colbjørnsens Vejledning. Han kom nu ogsaa i Forbindelse med de litterære Kredse, hvis Arbejder han tidlig havde følt sig tiltalt af, og hvis formaende Midtpunkt efter Sneedorffs Død Ove Guldberg var blevet; det blev hans kjæreste Tanke en Gang selv at blive knyttet til Akademiet i Sorø. «Selskabet for de skjøne Videnskaber» optog et Par Ode af ham i sine «Forsøg» (1774), og i Begyndelsen af 1776 opførtes et Syngespil af ham, «Bølsor i Hytten», der udmærkede sig ved sin lette Dialog og sit rene Sprog, men i øvrigt ingen Lykke gjorde.

Guldberg havde imidlertid særlig fæstet sin Opmærksomhed

paa M.s Sysselsættelse med Fædrelandets Historie. I Forordningen om de latinske Skoler (af 11. Maj 1775) nævntes blandt Lærebøger, som skulde bruges, ved Siden af Guldbergs *Vejdendshistorie* «en Samling af berømmelige og gode danskes, norskes og Holsteneres Handlinger, hvilken skal besørges udgiven»; denne Bog blev det overdraget M. at forfatte. Han fik en kongelig Understøttelse for at vinde Tid til at indsamle sit store Stof, og han maatte om Sommeren følge med Hoffet til Fredensborg, hvor han da levede sammen med Jacobi, Sporon og andre Skjønaander. Saaledes fremkom den navnkundige Bog: «Store og gode Handlinger af danske, norske og Holstenerer» (1777), senere udgivet i endnu 6 Oplag (til 1885) og oversat paa de 3 Verdenssprog. Planen, der var givet ham udefra, ordnede de historiske Minder om Personer og deres Handlinger, disse igjen efter deres moralske Karakter: Menneskekjærlighed, Kjærlighed til Fædrelandet, Sindighed osv.; han ender med en Oversigt over de 2 Rigers Historie under Titelen: *Store Fortjenester af Staten*. Fremstillingen tilhører helt igjennem Forfatteren: «Hvad Fortællingerne selv angaar,» hedder det i Fortællingen, «da har jeg for dem intet Mønster valgt: jeg har søgt at fremsætte enhver især saaledes, som jeg omtrent mundtlig vilde have fortalt dem for Folk af forskjellig Alder, naar jeg ønskede, at den unge skulde fatte, hvad jeg vilde sige, og den gamle ikke blive kjed af at høre til.» Derved opnaede M. denne jævne og levende Stil, der gjorde hans Bog til en Folkebog for 2 Menneskealdere; faa andre have som den bidraget til at vække Fædrelandskjærlighed og sprede Kundskab om vort Folks Historie i vide Kredse.

Dette Værk banede M. Vej til et ret anseligt Embede; 27. Jan. 1777 udnævntes han til «Sekretær og Chef for det vestindisk-guineiske Rente- og Generaltoldkammerkancelli», d. e. Kontorchef i Generaltoldkammerkollegiets Sekretariat. Her lærte man snart at sætte Pris paa hans klare Hoved og ualmindelige Arbejdsevne, særlig hans Lethed i at føre Pennen, og der blev i fuldt Maal lagt Beslag derpaa. Alt 1781 blev han tillige Kommitteret i Kollegiet (d. e. Deltager i de kollegiale Afgjørelser, med visse Departementschefsforretninger), 1797 Deputeret, fra 1801 ældste Deputeret, til 1809, da han forlod dette Kollegium. Samtidig paalagdes der ham dog en Række andre, til Dels meget omfattende Arbejder. I Maj 1787 fratraadte han som Kontorchef for som Medlem og Sekretær at kunne træde ind i den da nedsatte Kommission «til

at undersøge adskillige Poster, Handelen, Told- og Finansvæsen angaaende». Denne Kommission, der var sammensat af Medlemmer af de forskjellige Kollegier under Schimmelmanns Forsæde, skulde forberede en Række gennemgribende Foranstaltninger, paa en Maade udfyldende dem, den samtidige store Landbokommission var sysselsat med. Herfra udgik Forarbejderne til de vigtige Love om en friere Korn- og Kvæghandel (1788), om Oprettelsen af en dansk-norsk Speciesbank (1791), om Extrapaaudet af 1789, Kreditoplægets Udvidelse (1793), Planen til Hovedstadens Gjenopbyggelse efter Branden 1795, de vigtige Grundsætninger for «et friere Handels- og Toldsystem», der førte til den epokegjørende Toldlov af 1797, og Ordningen af Københavns Fattigstyrelse efter udpræget moderne og humane Ideer (1799). I det nye Aarhundrede standsede dette store Reformarbejde, og Kommissionen optoges nu af det bedrøvelige Hverv atter og atter at paavise nye Indtægtskilder for den haardt betrængte Statskasse.

M. var ikke blot den, som førte alle disse Arbejder i Pennen, men han udførte ogsaa en Hovedpart af de vidtløftige Forarbejder, som udkrævedes for at sætte Kommissionen i Stand til at give sig i Lag med dem. Han blev desuden nødt til at føre adskillige af dem ud i Livet. Saaledes blev han valgt ind i Bestyrelsen for Speciesbanken og Depositokassen (1791—1804), ligesom han blev 1. Direktør for Københavns Fattigvæsen (1799—1815). Men ikke nok hermed; hans ualmindelige Arbejdsevne blev samtidig taget i Beslag baade af Staten og Medborgere paa de forskjelligste Omraader. Fra 1783 valgtes han til Præsident for Landhusholdningsselskabet (indtil 1802); 1796—1811 var han Medlem af Kommissionen til Afbetaling af den Gjæld, som Hovedstaden havde paadraget sig som Følge af Ildebranden; 1801 dannedes efter hans Initiativ en Kommission for de kvæstede og de faldnes efterladte, hvis Midler bleve saa store, at den vedblev at bestaa hans Levetid ud; 1804—16 var han Medlem af Karantænedirektionen, der bl. a. udarbejdede en ny Karantæneforordning; 1807 blev han Medlem af og 1810 Præsident for den vigtige Kommission til Sjællands og Naboernes Providering under Krigen osv.

Ved Siden af disse Hverv, der alle knyttede sig til Statens og Samfundets materielle Interesser, havde M. ingen Sinde tabt Interessen for sin Ungdoms Sysler, og da han blev ældre, søgte han ogsaa mere og mere at føre sine Forretninger over paa dette Omraade. Som Præsident i Landhusholdningsselskabet vakte han

Opmærksomhed ved sin Veltalenhed; han kom snart til at føre Ordet ved alle festlige Lejligheder. Han blev ligeledes et ivrigt Medlem af den Kommission, som samlede og ordnede «Evangelisk-kristelig Salmebog» (1790—99); 1795 lod han sig overdrage Tilsynet med «Kamrenes forenede Arkiv», hvad der gav ham rig Anledning til at lære de den Gang lidet paaagtede Skatte i vore Regeringsarkiver at kjende; 1803 blev han 1. Direktør for Fødsels- og Opfostringsstiftelsen og overraskede her sine Kaldsfæller blandt Lægerne med sine anatomiske Kundskaber. Endelig udnævntes han 1805 til Medlem af den da oprettede Direktion for Universitetet og de lærde Skoler. Denne sidste Stilling samlede fra nu af hans Hovedinteresse, medens han efterhaanden trak sig ud af sine tidligere Forretninger; 1809 forlod han Generaltoldkammeret og modtog samtidig Udnævnelse som kongelig Historiograf. Som Medlem, fra 1810 faktisk, 1817 ogsaa formelt 1. Medlem, af Universitetsdirektionen udfoldede M. en ikke ringe Virksomhed, særlig for Gjenoprettelsen af Sorø Akademi. Som Historiograf afgav han Betænkninger om videnskabelige Foretagender i Fædrelandets Historie, og flere saadanne skyldte ham deres Virkeliggjørelse, saaledes især Vedel Simonsens Rejser for at undersøge Landets Embedsarkiver. Selv syslede han i sin Fritid stadig med historiske Æmner, ligesom han i stor Udstrækning lod Dokumenter opsøge og afskrive. Da han 1822 blev valgt til Formand for det kongl. danske Selskab, paaskyndede han dets Arbejder og fik i Løbet af faa Aar flere Bind af dets Skrifter udgivne. 1823 blev han Chef for det store kongelige Bibliothek, med Werlauff som Bibliothekar; det fik i hans Tid en meget betydelig Udvidelse af sine Lokaler, i det Kunstammerets Etage nu omdannedes til Bogsal.

Det lykkedes dog aldrig M., om det ellers var hans Ønske, at slippe bort fra Statsstyrelsens mere materielle Sider. Da Kongen i Dec. 1813 saa sig om efter paalidelige Raadgivere i den vanskelige politiske Stilling, var M. blandt dem, han henvendte sig til som en Slags udvidet Statsraad, og han blev fra nu af Direktør for Rigsbanken (til 1818). 1815 blev han 1. Medlem af Kommissionen til Afvikling af Pengeforholdet til Norge. Da denne endelig afsluttede sine Forhandlinger (1820), syntes M. at skulle komme til Ro, men 9. Jan. 1824 udnævntes han ved Niels Rosenkrantz' Død til Gehejmestatsminister. I denne Stilling saa vel som i Universitetsdirektionen og ved Bibliotheket forblev han til sin Død, 17. Nov. 1829, 81 Aar gammel.

Skjønt M. næppe var nogen egentlig fremragende Personlighed, maa han dog siges at indtage en betydelig Plads i den danske Embedsstand, særlig i Tiden før Aarhundredskiftet, ligesom han nar indlagt sig varig Berømmelse i vor historiske Litteratur. I hans Embedsførelse fremhæves, ved Siden af den store Øvelse i at forme sine Tanker klart og overbevisende, en ualmindelig Evne til at lede en Forhandling, mægle mellem Modsætninger og vende alting til det gode. Som Menneske roses han enstemmig for sin vennesele Karakter, sin utrættelige Hjælpsomhed og sit borgerlige Sindelag. Skjønt han naaede de højeste Ærestrin og Udmærkelser i Staten (Kommandør af Danebrog 1809, Storkors 1811, Gehejmekonferensraad 1812, Ridder af Elefanten 1826), vedblev han at være en jævn og let tilgængelig Mand; han var den første og ved Siden af Ørsted den eneste, som i Enevældens Tid blev Medlem af Gehejmestatsraadet og Ridder af Elefanten uden at være af Adel eller lade sig nobilitere.

O. M. ægtede 1781 Christiane Beck (f. 1761 † 1834), Datter af fhv. Plantageejer Jens B. og Louise Sophie f. Hagen. De havde 13 Børn, af hvilke de 10 naaede den voxne Alder, blandt dem den nedennævnte Arkitekt Peder M.

Erslew, Forf. Lex.

A. D. Jorgensen.

Malling, Peder, 1781—1865, Arkitekt, Søn af ovennævnte Statsminister Ove M., blev født 22. Dec. 1781 i Kjøbenhavn. Han uddannedes til Arkitekt dels af C. F. Hansen, dels ved Kunstakademiet, hvor han 1801 vandt den lille Guldmedaille for Opgaven «et Musæum, passende for Danmark, til Natur- og Kunstprodukter». Med C. F. Hansen var han i Tyskland og Altona og var senere hans Konduktør ved Christiansborg Slots og Kjøbenhavns Raad- og Domhuses Opførelse; 1809 blev han ansat som Stadsbygmester. 1811—15 foretog han med offentlig Understøttelse en Studierejse, særlig til Italien, hvor han deltog i det muntre Kunstnerliv, og efter sin Hjemkomst blev han agreeret af Kunstakademiet, til hvilket han 1818 indleverede sit Medlemsstykke, «en offentlig Plads med et Theater o. m.», der enstemmig blev antaget. Hans Studietegninger fra Rejsen vandt Akademiets Bifald, og 1817 fik han Titel af Professor; han var tillige ansat som Søetatens Bygmester.

Naar en Arkitekt som M. er Stadsbygmester i langt over en Menneskealder, bliver det vanskeligt at paavise, hvilke Arbejder der skyldes ham, da hans Virksomhed hovedsagelig er af ledende

og omformende Art. Af hans selvstændige Arbejder kjende vi kun Restavrationen af Bringstrup Kirke, Gravmælet over Tordenskjold i Holmens Kirkes Ligkapel, Universitetet og Sorø Akademi. Hans første Projekt til Universitetsbygningen, 1819, skal have været meget pragtfuldt i græsk Stil og omfattede hele Terrænet fra Nørregade til Fiolstræde; det var imidlertid for kostbart, og i Forbindelse med en nedsat Komité udarbejdede han et nyt Projekt, som approberedes 1831; Bygningen indviedes 1836 og kostede henved 400000 Kr. Trods den ret imponerende Façade og en vis Originalitet i Motivernes Sammenstilling og Behandling vakte Bygningen strax en Del Modstand, og navnlig Høyen kritiserede den indgaaende og strængt («Dansk Ugeskrift» 1835, Nr. 187), og en senere Tid har ikke fundet Anledning til at underkjende hans Dom. M.s energiske Forsøg paa at skaffe sin Ven Maleren Chr. F. Høyer (VIII, 263) Dekorationen af Universitetets Indre mislykkedes paa Grund af dennes Uduelighed lige over for den store Opgave. Gjenopførelsen af Sorø Akademi efter Branden 1813 fuldendtes 1828. M. har intet Hensyn taget til de endnu staaende Pavilloner, Resterne af Akademiets anden Bygning — den nuværende er den tredje —, men har valgt en simpel, lidt almindelig Paladsstil; uden at være noget betydeligt Værk virker Bygningen dog kjønt ved sin store, hvide Façade mellem de frodige, grønne Træer. — M. døde ugift 3. Maj 1865 i Kjøbenhavn. Hans Medvirken til, at Hetsch gjorde Danmark til sit andet og egentlige Fædreland, er maaske den af hans Gjerninger, der længst vil bevare hans Navn i dansk Kunsthistorie.

Weilbach, *Nyt Kunstnerlex.* Engelstoft og Werlauff, *Kjøbenhavns Universitets-Bygnings Hist.* S. 77 ff.

Erik Schiødt.

Malling-Hansen, Rasmus, † 1890, s. Hansen, Hans Rasmus Malling Johan (VI, 634).

Malmfred, —1130—, Dronning, var en Datter af den russiske Fyrst Mstislav eller Harald og Christine, en Datter af den svenske Konge Inge. M.s Moster Margrethe Fredkulla, Kong Niels' Hustru, synes at have virket for Forbindelser mellem nordiske Fyrstehuse, det er derfor maaske hende, som bragte et Ægteskab i Stand mellem M. og den norske Konge Sigurd Jorsalfarer o. 1120, ligesom hun havde faaet M.s Søster Ingeborg gift med Knud Lavard. Med Sigurd havde M. Datteren Christine, der senere ægtede Erling Skakke. I Slutningen af sin Levetid forskød Sigurd, der led under Anfald af Sindssyge, M. og tog en anden Hustru. Hun ægtede

derpaa sin Søsters Svoger Erik Emune o. 1132 og delte hans skiftende Skæbne under Kampene med Kong Niels og Magnus; saaledes fulgte hun ham til Norge paa Flugten 1133. Ved Eriks Tronbestigelse næste Aar blev M. Dronning; men om hendes senere Skæbne vides intet.

Munch, Det norske Folks Hist. II. Olrik, Knud Lavard.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Malmqvist, Carl Julius, 1819—59, Musiker, var Søn af Skomagersvend Magnus Peder M. og Marie Juliane f. Lilliendahl og fødtes i Kjøbenhavn 16. Juni 1819. Paa Grund af sine musikalske Anlæg slap han for at lære Faderens Haandværk og blev 1834 anbragt som Spillemand ved Hæren. Han havde faaet Undervisning paa Valdhorn, men sin øvrige musikalske Uddannelse skaffede han sig hovedsagelig ved Selvstudium. Som Dirigent for «Odeon» og andre Sangforeninger komponerede M. flere Kvartetter for Mandsstemmer, hvoraf særlig «Kong Valdemars vilde Jagt» gjorde ham bekjendt, og da han i Krigsaarene 1848—50 fulgte sin Brigade, var han i Sønderborg selvskreven som Dirigent for den den Gang stiftede Officerssangforening; ogsaa en Del melodiose Sange for 1 Stemme skyldes ham, og et Udvalg paa 27 foreligger trykt i nyere Tid. Han var tillige en dygtig Arrangør og har arrangeret og komponeret Musik til mange Theaterstykker, saaledes «Huldrebakken» (hvor den yndede «Nøkkens Sang»), «Mer end Perler og Guld», «Hyldemor», «Den graa Paletot» o. fl. En begyndende Brystlidelse tvang ham i 1856 til at trække sig tilbage, og han døde 4. Avg. 1859 i Hørsholm, hvorhen han for sit Helbreds Skyld var flyttet med sin Hustru, Hedevig Olivia f. Jørgensen. I sit sidste Leveaar komponerede han 2 Dele af en Symfoni, der ere spillede i Tivoli.

Schytte, Musiklex.

S. A. E. Hagen.

Maltzahn, s. Moltzahn.

Mandelberg, Johan Edvard, 1731—86, Maler, var Søn af en svensk Maler († 11. April 1747) og blev født i Stockholm 22. Juni 1731. Faderen lærte ham at tegne og bruge en Pensel; ved at se Lembkes Slagbilleder paa Drottningholm fik Ynglingen Lyst til Bataillemaleriet, og 3 fornemme svenske sendte ham 1752 til Paris med 300 Rdl. i Lommen. I Paris fik han Arbejde hos Boucher, en besynderlig Mester at lære Slagmaleri af, led Nød og maatte

hugge sig igjennem ved at gjøre smaa Bataillebilleder med Pen og Tusk. Han sluttede Venskab med sin Landsmand Alex. Roslin og med Medailløren Arbien. For at vinde M. for Danmark skrev Arbien om ham til Pilo; det lykkedes at interessere Wasserschlebe (dansk Legationssekretær i Paris), Bernstorff og Moltke og gjennem dem Frederik V for M., og Kongen skjænkede ham flere Aar igjennem en for den Tid ikke ringe Understøttelse, mod at M. forpligtede sig til «ewig Däne zu sein». Saa kom han da til Rom, hvor han traf Wiedewelt, med hvem han sluttede et Venskab, som kun Døden gjorde Ende paa. I Rom malede han flere Slagstykker: til Wiedewelt, til Hofmarskal Bülow osv. I Okt. 1758 kom han til Kjøbenhavn, hvor han 1759 baade blev agreeret af Akademiet og optaget til Medlem af dette. Da Billedhuggeren Petzold, som havde vendt Akademiet og Kjøbenhavn Ryggen, endelig 1763 var død i Altona, fik M. det saaledes ledigblevne (ulønnede) Professorat ved Akademiet. 1768 fik han ved Wiedewelts Uegennyttighed 300 Rdl. K. af Akademiets Sparepenge, omtrent paa samme Tid 300 Rdl. aarlig af Kongens Kasse. Snart efter, 9. Okt. 1771, ægtede han Hedevig Sørensen; hun maa være død før Jan. 1774, hvorefter en Søster til M. styrede hans Hus, til han anden Gang indgik Ægteskab.

I hans egentlige Fag, Slagmaleriet, blev der her hjemme ingen Brug af Betydenhed for ham, om han end var «kongl. Hof-Historie- og Bataillemaler». Han blev sysselsat nok, næsten mere, end han kunde overkomme, saa han maatte bruge dygtige Malersvende fra Kunstskolens Klasser — som Abildgaard — til at male efter hans Udkast, men det var «Ovidische Historien» (3: mythologiske Billeder) og «galante Skilderier» à la Boucher, man forlangte af ham. Han gjorde da ogsaa en Hob saadanne Ting, som kunne regnes for præsentable Dekorationsbilleder, saaledes Plafondmaleriet i Ridder salen paa (det i 1794 nedbrændte) Christiansborg og flere andre lignende Billeder der. I Kuppelen paa Fredensborg malede han fra 1758—68 8 store Billeder efter Motiver fra Iliaden, de hæve sig ikke over det almindelige; ogsaa Plafondmaleriet i Jourværelset og Dorstykket «Sommeren» sammesteds som og forskjellige Billeder, der fik Plads i Marskalsbygningen, ere af ham. 1761 havde han gjort et Plafondbillede, «Neptun», til Kronborg, 1769—72 forskjellige Arbejder til Frederiksberg Slot. Den kongl. Malerisamling bevarer 2 eller 3 Billeder af ham. Hans Medlemsstykke, «Træfning mellem Kristne og Tyrker», og et lignende, som tilhørte Wiedewelt, have

sikkert været noget af det bedste, han har ydet som Bataillemaler. — M. var altsaa ingen stor Kunstner, om end adskillige af hans samtidige paastode det, men dog heller ikke saa lille, som den bidske og med alt misfornøjede Ramdohr vil gjøre ham. Han havde 26. Maj 1781 ægtet Anna Margrethe Meyer (f. 1751). M. døde 8. Avg. 1786 og efterlod sin Enke i Armod. I 1794 og senere tilstodes der hende Pengehjælp af den ved Akademiets Salon udstillede Fattigblok! Hun døde 5. Maj 1823.

Minerva 1786. Ramdohr, Reise nach Dänemark (Hamb. 1792). Thiele, Kunstakad. og Heststatuen. Meier, Wiedewelt. Samme, Fredensborg. Ude og Hjemme 1878, Nr. 25 ff. F. J. Meier.

van Mander, Karel, o. 1610—1670, Historie- og Portrætmaler, var Sønesøn af den bekjendte hollandske Maler og Kunstforfatter af samme Navn (f. 1548 † 1606) og Søn af den hollandske Maler Karel van M. († 1623), som i Aaret 1616 kom til Kjøbenhavn til Christian IV for at gjøre Tegninger eller snarere male Kartonner til en Række Tapeter, som han skulde lade væve i Holland i en Tapetfabrik, som det synes han selv ejede og drev. Alt gik efter Akkorden, saaledes at han i 1619 kunde aflevere 19 Tapeter efter opgivne Æmner og fik Bestilling paa nogle flere, saa at han i alt inden sin Død havde afleveret 22 Tapeter. Disse gik imidlertid alle til Grunde ved Frederiksborg Slots Brand (1859). Da Kongen endnu var en Sum skyldig paa disse Tapeter, tog Kunstnerens Enke, Cornelia Roswijke, (1623) til Kjøbenhavn med sine 2 Børn og forblev her til sin Død 1637. Den ene af Børnene var Sønnen K. van M., vistnok født 1610—12 i Delft. Han har sikkert for Kongens Regning faaet sin Uddannelse til Maler i Holland og kom som ung Kunstner tilbage til Kjøbenhavn, hvor han blev sat i Virksomhed i Anledning af Prins Christians Bryllup (1634) med Tegninger til Dragter og Dekorationer. Til videre Uddannelse fik han, med Navn af kongl. Kontrafejer, 1635 et 3aarigt Rejsestipendium paa 200 Dlr. aarlig, «medens han opholder sig i Italien»; dog skulde han indsende Malerier for disse Summer. Han kom hjem 1638.

Han var nu en udviklet Kunstner, som, trods sit Ophold i Italien, væsentlig bevarede Præget af den hollandske Skole, hvorfra han var udgaet; han havde dens kraftige Tegning og naturlige Farve, om end med noget sværladent i begge Henseender. Han blev nu kongl. Hofkontrafejer og malede en Mængde Portrætter,

saa vel af Kongen som af Adelsmænd, lærde og enkelte fremtrædende Borgermænd. Hans' Portrætter af Christian IV fortjene med al Grund den Agt, de holdes i, formedelst det smukke, mandige Billede, de give af den folkekjære Konge. De 3 første af disse, der kjendes fra M.s Haand, ere fra 1639; et fik Hannibal Sehested med til Spanien, det andet, som Corfits Ulfeldt havde med til England, er nu havnet i den danske Stats Eje. Et stort Portræt af Christian IV til Hest findes paa Valdemars Slot paa Taasinge. Et lignende stort Rytterbillede gik til Grunde 1794 ved Christiansborg Slots Brand. En Mængde Portrætter bevares paa forskellige danske Herregaarde, andre ere forsvundne, men største Delen bevares og kjendes bedst fra de store Stik af Haelwegh (VI, 445). M. tjente saa godt ved disse Arbejder, at han kunde købe en stor Gaard paa Østergade, hvor han holdt en Slags Gjæstgiveri for fornemme Personer, navnlig udenlandske Statsafsendinger. Hans Hustru Marie († 1680) varetog Omsorgen for Gjæsterne. Han ejede ogsaa et Hus ved Gammelstrand, og efter hans Død købte Enken en Gaard paa Christianshavn.

Foruden Portrætter, hvortil det store, som historisk Maleri anordnede Billede, der forestiller den tatariske Sendefærd, som var i Kjøbenhavn 1655, vel nok kan regnes, malede han bl. a. «Prins Svends Lig findes» efter nogle Strofer i Tassos «Jerusalem liberata», 8. Bog, et stort Maaneskinsstykke af ejendommelig Virkning, Apostelen Peter som angrende, «Synet» og «Hørelsen» (fra 1639), der alle tilhøre den kongl. Malerisamling. I Moltkes Samling findes et prægtigt stort Knæstykke, kaldet «Ypperstepræsten Aaron». Paa Kronborg er ophængt et Billede, forestillende en Dværg med en stor Hund. M. var ogsaa Digter; han skal have skrevet morsomme Viser og forfattede et lunefuldt Digt til Snustobakkens Pris, der udkom o. 1665 og 1668 i 2 Oplag, samt et Digt om Cort Adeler. I sin Skribentvirksomhed brugte han det hollandske Sprog. Han ejede et betydeligt «Kunstkammer», omfattende ikke alene Kunstværker, Maleri og Skulptur, men naturhistoriske og ethnografiske Gjenstande foruden alle Slags Kuriositeter. Han synes ogsaa at have ført Tilsyn med Frederik III's Samlinger. I sine yngre Aar havde han været Tegnælærer for Kongedatteren Leonora Christina (1642—44), efter at hun var bleven gift med Corfits Ulfeldt. M. døde i April (begravet 6. April) 1670 og efterlod flere Børn.

F. R. Friis, Bidr. t. dsk. Kunsthist. S. 73 ff. Hertz, Ugentl. Blade 1859, Nr. 20. Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Ph. Weilbach.

Manderfelt, Carl, ^{27. Apr. 1747} ~~1750~~—1813, en svensk Æventyrer, der oprindelig hed Ingmann og efter en mislig Ungdom maatte forlade sit Fødeland. Det paastaas bl. a., at han var dømt for «aabenbart Tyveri», og han nævnes af K. L. Rahbek «Hestetyven Ingmann». Selv har han forklaret, at det var økonomiske Vanskeligheder, der dreve ham bort, og at hans Gjæld delvis var bleven betalt af Gustav III. I 1779 var han kommen hjem til Sverige, rigtignok uden at have faaet fuld Oprejsning for sine Forseelser. Han optraadte senere med Titel af Legationssekretær og Landraad, og som saadan dukkede han snart op i Norge, hvor han kom i Forbindelse med Grev Chr. Conr. Danneskjold-Laurwigen. Da denne døde 1783, ægtede M. hans Elskerinde, Fru Ingeborg Akeleye (I, 162), og i Fællesskab erholdt Parret af Grevens Bo ikke smaa Midler, der satte dem i Stand til at føre en mere bemærket social Tilværelse. M. holdt i nogen Tid et stort Hus i Christiania, hvor han boede i den saakaldte Mangelsgaard. I 1787 skuffedes han i sit Haab om at erholde det nyoprettede svenske Generalkonsulat og drog til Kjøbenhavn, hvor han ogsaa levede i stor Stil og bl. a. havde et Landsted, Carlsro. Han havde i Christiania været norsk Patriot og fortsatte i Kjøbenhavn som Kongehusets loyale Mand, hvad han søgte at manifestere ved forskellige Skrifter: «Folkets Røst til Kronprinsen» (1788) o. a. Af Regeringen ansaas han for at være en brugbar Mand, og for de Tjenester, der ventedes af ham, modtog han en aarlig Pension paa 2000 Rdl. d. K., hvilken han endnu oppebar for 1808. Hans danske Loyalitet forhindrede ham imidlertid ikke fra samtidig at være svensk Spion, og han sendte regelmæssige Rapporter til Gustav III om Forholdene i Danmark. I 1790 blev han kaldt til Værmeland for der, sammen med G. M. Armfelt, at underhandle med nogle misfornøjede Nordmænd. Men ved denne Anledning blottedes M.s Dobbeltspil, og Armfelt advarede Kongen mod at stole paa ham. M. gav sig ikke dermed. Han søgte at interessere Gustav III for sine Planer om en nordisk Triplealliance, men uden Held, og ligeledes mislykkedes hans Forsøg paa at vinde Anseelse i Fædrelandet gennem en i stor Stil anlagt litterær Reklame. Derefter vendte han sig paa ny til Danmark og slog sig atter ned i Kjøbenhavn, hvor dog ogsaa hans Stilling nu var rokket, og hvor han havde diverse personlige Ubehageligheder. Fruens Midler efter Grev Danneskjold vare forbrugte, og der maatte anvendes alle Haande Midler for at holde det gaaende. Da hun i 1804(?) døde, vendte han sig til Sverige. Efter Krigens Udbrud i

1808 anvendtes han paa ny som politisk Agent og aabnede Forhandlinger med den kommanderende General i Norge, Prins Christian August. I 1809 tilbød han atter sin Tjeneste som svensk Agent eller Spion i Norge; men han var for godt kjendt og blev afvist af Georg Adlersparre. S. A. havde han udgivet nogle politiske Smaaskrifter. Sine sidste Leveaar tilbragte han i Venersborg, hvor han døde 1813, d. 7. Marts.

Daae, Det gl. Christiania. Nyerup, Lit. Lex. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. I. Medd fra Krigsark. III og IV. B. Smith, Til Belysn. af lit. Personer og Forhold. *Yngvar Nielsen.*

Manderup, Niels Knudsen, —o. 1365, tilhørte en gammel Adelsslægt, der angives i umindelige Tider at have boet paa Barritskov ved Vejle Fjord, og var Søn af Hr. Knud Nielsen og Elsif Jensdatter. Faderen, der havde været en anset Mand, i sin Tid Kong Christoffers Raad, blev dræbt af sin egen Broder Hr. Niels M., og Sagnet knytter denne blodige Daad til selve Barritskov, muligvis dog med tvivlsom Ret, da Slægten paa den Tid synes mere at være knyttet til Sjælland end til Jylland. N. K. hørte i alt Fald utvivlsomt hjemme paa Sjælland og ejede og beboede Svanholm i Horns Herred. Ved sit Ægteskab med Cæcilie Nielsdatter Saltensee fik han 1346 af hendes Fader Hørningsholm som hendes Mødrenearv, og kort efter tilskjødede Svigerfaderen ham end videre Søholm og meget andet Gods. Endnu vides han at have ejet en Hovedgaard i Venslev, som han et Aars Tid før sin Død erhvervede ved Mageskifte. Senest 1354 blev han Ridder, og i Datidens Breve støder man jævnlig paa hans Navn. Saaledes nævnes han blandt de beseglende i den kalundborgske Reces 1360, og 1363 var han en af Kongens Forlovere for Betalingen af Frøken Ingeborgs Medgift. N. K. levede endnu 13. Jan. 1365, men var død 7. Sept. 1366, som det synes, i sin kraftigste Alder. Der kjendes 2 Børn af ham, en Søn og en Datter, men den første døde kort efter Faderen, saa Datteren blev eneste Arving. *Thiset.*

Mandix, Jacob, 1758—1831, Rentekammerdeputeret, Nationaløkonom, er født 18. Jan. 1758 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, Generalauditor Mauritz M. († 1787), den Gang var Regimentskvartermester. Moderen, Lucie Marie f. Ursin, døde allerede Aaret efter hans Fødsel, og Drengen blev nu sat i Pleje hos en Enke. Saa vel hos hende som senere i Faderens Hjem fik han en omhyggelig,

men temmelig ensidig Opdragelse, uden Omgang med andre Drenge og i det hele uden Berøring med Verden. Efter i Aaret 1774 at være blevet Student tog han i kort Tid (1777—79) theologisk, juridisk og filologisk Embedsexamen. Han fik et Rejsestipendium paa den Betingelse, at han skulde studere Statsvidenskab, og opholdt sig derfor 1781—83 i Göttingen, hvis Universitet paa den Tid indtog en fremragende Stilling paa dette Omraade. Ved sin Faders Hjælp fortsatte han sin Udenlandsrejse ved et Ophold i Frankrig, England og Holland og fik efter sin Hjemkomst i 1783 Plads som Avskultant i Rentekammeret. Han steg nu lidt efter lidt op ad Embedsstigen. 1786 blev han Revisor ved det da oprettede Kontor for Tilsyn med umyndiges Midler, 1790 Sekretær og Chef for det fynske og jyske Landvæsenskontor, 1797 Chef for det danske og norske Tabelkontor, men følte sig ikke tilfreds med Arbejdet i dette, navnlig da Folketællingen i 1801 forestod, og han søgte og fik derfor Embedet som Amtmand paa Bornholm (1801). Faa Aar efter (1804) blev han Kommitteret i Rentekammeret, 1807 tillige administrerende Medlem af Direktionen for Kreditkassen, 1822 Deputeret i Rentekammeret. Efter i Aaret 1800 at være bleven Kammerraad udnævntes han 1812 til Etatsraad og 1829 til Konferensraad. 1830 dispenseredes han fra sine Embedsforretninger og tog nu Ophold i Sorø, hvor hans eneste Datter var gift med Digteren Ingemann, og her døde han 22. Maj 1831 efter kort forinden at have faaet sin Afsked med fuld Gage i Pension. — I Aaret 1789 ægtede han Margaretha Elisabeth Hvistendahl, Datter af Kappellan ved Frue Kirke i Kjøbenhavn M. H., og levede med hende et lykkeligt Ægteskab indtil hendes Død i 1816.

Efter i 1785 og de følgende Aar at have skrevet en Del Afhandlinger i Maanedsskriftet «Minerva» (saaledes «Om Borgerfrihed under det danske Scepter», «Tanker i Anledning af vore høje Kornpriser» og «Om Religions- eller Samvittighedsfrihed») samt Recensioner i de af Riber udgivne «Lærde Efterretninger», hvorved han viste sig som en maadeholden Tilhænger af Tidens liberale Ideer, opgav han en Tid lang al litterær Virksomhed, indtil han i Aaret 1800 udgav sin «Haandbog over den danske Landvæsensret» I—II (2. Udg. 1813, med et Tillæg 1829). Senere paatog han sig Udarbejdelsen af et Par Bogstaver i Videnskabernes Selskabs danske Ordbog og udgav 1820 sin bekjendte og hyppig citerede Haandbog: «Om det danske Kammervæsen», der gjør omhyggelig Rede for Danmarks Skatter og Afgifter. 1830 udgav han en Afhandling om

«Danmarks Tilstand for o. 60 Aar siden, sammenlignet med den nuværende», der trods sin Tørhed vil læses med Interesse af enhver, der sysler med det 18. Aarhundredes Historie, og i det sidste Aar af sit Liv beskæftigede han sig med Udarbejdelsen af Skriftet «Om Danmarks Lovgivning i Christian V's Tid» (1831).

M. har efterladt sig et Minde som en redelig og samvittighedsfuld Embedsmand med grundige Kundskaber og et stille, bramfrit Væsen. Efter Ingemanns Udtalelse var han en Fjende af al vidtløftig og overflødig Tale, der ligefrem gjorde ham søsyg, og han ytrede sig overhovedet hellere skriftlig end mundtlig, naar det gjaldt Sager af Vigtighed. Var hans skriftlige Fremstilling end mere grundig end aandfuld, kan man dog vistnok i alt Fald give Ingemann Ret i, at M. søgte «at frigjøre sit Sprog fra de kollegiale Sprogformers Stivhed og give det Korrekthed uden pedantisk Ængstelighed», hvad der i hine Tider næppe har været let.

Dansk Lit. Tid. 1831, Nr. 27 f. Erslew, Forf. Lex. *H. Westergaard.*

Mandix, Jørgen, 1759—1835, norsk Højesteretsjustitiarius, var Broder til foregaaende og født i Kjøbenhavn 15. Jan. 1759. Han blev Student 1776 og juridisk Kandidat 1782. S. A. blev han Kancellisekretær, 1783 Kopist, 1792 Registrator og s. A. Kancellist i danske Kancelli, hvorpaa han 1796 udnævntes til Borgmester og Byfoged i Slagelse. 1805 forflyttedes han til Throndhjem som 2. Assessor i den derværende Stiftsoverret, og fra nu af tilhørte hans Virksomhed Norge. Ved Organisationen af den norske Højesteret i 1814 blev han udnævnt til Assessor i denne Ret. Da Chr. M. Falsen døde 1830, blev M. som Rettens ældste Assessor 1831 udnævnt til dens Justitiarius. I denne Stilling forblev han til 13. April 1835, da han tog Afsked. Han døde ugift i Christiania 8. Avg. 1835. Hans Forfattervirksomhed er ubetydelig. Som Medlem af Højesteret deltog han i Rigsretterne 1815, 1821 og 1827.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

Yngvar Nielsen.

Mangelsen, Johan, 1694—1769, Officer, Søn af Oberst og Kommandant paa Kongsvinger Marqvard M. og hans 2. Hustru, Ida Sophie Budde, var født 12. Sept. 1694, skal i sin første Ungdom have deltaget i «den brabantiske Krig», blev 1715 Sekondlieutenant ved 2. throndhjemskke nationale Infanteriregiment, 1718 karakt. Kapitajn og Generaladjutant-Lieutenant hos Morbroderen Generalmajor Vincents Budde, der var kommanderende General

nordensfjælds, s. A. Premierlieutenant ved Regimentet, 1719 Kompagnichef, 1728 karakt. Major, 1733 Oberstlieutenant ved 3. throndhjemse nationale Infanteriregiment, 1734 Oberst og Chef for 2. throndhjemse nationale Infanteriregiment og var fra 1743 Medlem af den 1736 nedsatte Kommission til Undersøgelse og Fastsettelse af Grænselinjen mellem Norge og Sverige. Med den svenske Oberst Klinckowstrøm afsluttede M. 1751 den endnu gjældende Grænsetraktat mellem Rigerne. M., der imidlertid 1749 var bleven Generalmajor, dekoreredes 1752 som Ridder af Danebrog, tog 1755 Afsked og fik 1758 Generallieutenants Karakter.

Ved sit Ægteskab (indgaaet 1724) med Cathrine f. Bygball (f. 1710 † 1765), eneste Datter af den rige Kancelliraad Søren B. og Halvsøster af Legatstifteren Thomas Angell (I, 266), fik M. betydelige Midler. Han var Parthaver i og i en Række af Aar ledende Medlem af Direktionen for Røros Kobberværk, i hvilken Egenskab han udfoldede megen Virksomhed, der dog senere paastodes ikke ubetinget at have været heldbringende for Værket og særlig dets Skove, i det Driften i denne Tid skal have været stærkt forceret. — 1758 flyttede M. fra Throndhjem til Christiania, hvor han efter den i 1757 afdøde Generallieutenant F. F. Hausmann (VII, 164) købte dennes, senere under Navn af «Mangelsgaarden» kjendte, Ejendom. Her døde M. 24. Febr. 1769. Han skal have haft megen Interesse for Læsning, særlig Historie, men i sin Ungdom ikke have erholdt nogen synderlig Undervisning; af Sprog kunde han saaledes kun dansk og tysk. Han var overordentlig heftig af Temperament, men ellers venlig og imødekommende mod alle og i høj Grad godgjørende.

Büsching, Mag. f. Hist. u. Geogr. II. Suhm, Saml. Skrifter XIII.

C. O. Munthe.

Mangor, Anna Marie, 1781—1865, Forfatterinde, fødtes 12. Juni 1781 i Kjøbenhavn som Datter af Assessor i Hof- og Stadsretten Andreas Bang († 6. April 1801) og Anna Sibylle f. Terkelsen. Hun ægtede 16. Okt. 1800 Cand. jur. Valentin Nicolai Mangor, der var Søn af ndfr. nævnte Stadsfysikus Chr. Elovius M. og havde Embede som Fuldmægtig i Hof- og Stadsretten, hvilken Stilling han dog opgav i 1803 for at indtræde i en fordelagtigere Plads i Handelsverdenen, hvor han først arbejdede hos forskellige og i 1811 selv løste Borgerskab som Grosserer; han døde imidlertid pludselig 4. April 1812, saa at hans Hustru i en Alder af 31 Aar blev Enke med 3 smaa Døtre.

Kaarene vare meget knappe; vel ydede enkelte kjærlige Slægtninge og Venner nogen Bistand, men der maatte arbejdes ihærdig og vises stor Nøjsomhed. En med Aandsdannelse samt et lyst kristeligt Sind forbunden virksom og selvstændig Karakter førte dog Fru M. ubøjet igjennem denne trange Periode, og den Udvej, der i saa Henseende fik størst Betydning saa vel for hende selv som for mange andre, var Udarbejdelsen og Udgivelsen i 1837 af «Kogebog for smaa Husholdninger». Det Materiale, hun hertil benyttede som Grundlag, bestod af Optegnelser, som hun i Aarenes Løb havde nedskrevet, oprindelig til Vejledning ved sin egen Husførelse, og som hun efterhaanden forøgede betydelig, ogsaa ved Bidrag fra sin Bekjendtskabskreds, og hvilke Anvisninger hun alle underkastede omhyggelige Prøver, inden de offentliggjordes, saa at det hele prægedes af en heldig Nøjagtighed i Maal- og Tidsangivelser m. m. Bogens Formaalstjenlighed synes bekræftet ved den for danske Forhold særdeles store Udbredelse, den har faaet — i 1887 allerede 28 Oplag, de fleste paa 3000 Exemplarer. Senere forfattedes en «Fortsættelse af Kogebog for smaa Husholdninger» (1841), udarbejdet efter samme Regler som Hovedværket, af hvilket det maa betragtes som en Udvidelse; deraf haves nu 20 Oplag, og af «Syltebog» (1840) foreligger 22. Oplag¹. En Børnebog, «Kogebog for Smaapiger», udkom i 1847 og er oversat paa Svensk. — Under Krigen 1864 skrev Fru M., der med sit varme, patriotiske Sind inderlig ønskede at kunne mildne det byrdefulde Liv for Hæren, en «Kogebog for Soldaten i Felten», der gav kort og følgeværdig Anvisning til Naturalforplejningens Tilberedning paa en hensigtsmæssig Maade. Papir og Trykning leveredes uden Vederlag af Fru M.s Kommissionsboghandler og Bogtrykker, og den lille Bog fordeltes i mange Tusende Exemplarer som Gave til Armeen, hvor den gjorde god Fyldest.

Fru M.s litterære Arbejder ere dog ikke indskrænkede til det husøkonomiske Omraade alene. I 1843 udgav hun «En Bedstemoders Fortællinger for sine Børnebørn», en Samling vakre Smaahistorier for Børn indtil 10 Aars Alderen, og i 1852 udkom «Tante Kusine», en Karakterskildring, som ved sin paalidelige Fremstilling af selvoplevede Begivenheder og Iagttagelser giver Bidrag til Forstaaelse af Livet i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Fru M.s Døtre vare efterhaanden blevne gifte,

¹ De 3 Bøger foreligge nu i henholdsvis 34., 26. og 28. Oplag. *Udg.*

og da hendes Forfattervirksomhed gav hende ikke ubetydelige Indtægter, befriedes hun for Bekymringer for Udkommet. I hendes hyggelige, om end tarvelige, Hjem samledes ofte en livlig Kreds af ældre og yngre Slægtninge og Venner, der følte sig stærkt tiltrukne af den varmhjærtede Husfrue. Døden bortkaldte hende 16. Maj 1865.

Erslew, Forf. Lex.

T. Rothe.

Mangor, Christian Elovius, 1739—1801, Læge, var født i Lyngby og døbt sammesteds 16. Jan. 1739. Hans Forældre vare Sognepræst i Gjentofte og Lyngby Christian Siegfried M. og Anna Gertrud f. Wienecken. Efter Undervisning i Hjemmet blev han 1756 privat dimitteret til Universitetet, studerede Medicin og blev Alumnus paa Borchs Kollegium. Efter at være udnævnt til Hospitalsmedikus i Christianssand 1764, nærmest til Bekæmpelse af den i Norge herskende Radesyge, erhvervede han s. A. den medicinske Doktorgrad ved en obstetricisk Afhandling, der vidner om, at han var en af C. J. Bergers dygtigste Disciple. 1767 blev han Landfysikus i Viborg og indgik næste Aar Ægteskab med Marie Elisabeth Klagenberg († 1823), Datter af Etatsraad, Kommitteret i Rentekammeret Valentin Nicolai K. Han aspirerede forgjæves til at blive Fabricius' Efterfølger i Overmedikatet paa Frederiks Hospital, men blev derimod Landfysikus i Næstved 1776. Dette Embede frasagde han sig 1782 og drog til Kjøbenhavn som praktiserende Læge. Her kom han det følgende Aar ind i omfattende, om end kun lavtlønnet, Embedsvirksomhed, i det han som Abildgaards Efterfølger overtog Stadsfysikatet, under hvilket den Gang ogsaa Kjøbenhavns Amt hørte. I denne Stilling forblev han til sin Død, 17. Marts 1801. 1795 blev han tillige Sekretær i Collegium medicum.

Han var en Mand med livlige og alsidige videnskabelige og praktiske Interesser, gjennemsyret af Tidens ideelle Virksomheds-trang og udrustet med stor Arbejdskraft. I sine Fysikatsstillinger virkede han overalt reformatorisk, ogsaa uden for sit Embedes Omraade. I den under hans Medvirkning stiftede Journal «Viborg Samler» skrev han flittig til bedste for Oplysning og Almenvæl og anlagde i Følge Bevilling 1772 et Bogtrykkeri i Viborg. I Kjøbenhavn tog han sig med overordentlig Iver af sine mangesidige Embedsforretninger og havde væsentlig Andel i Fattigvæsenets store Reform i 1799. Sammen med Tode arbejdede han energisk, men foreløbig uden Held, for Tilvejebringelsen af Anstalter til druknedes

og andre skindødes Redning, et af de medicinsk-humane Reformspørgsmaal, der den Gang trængte sig frem paa Dagsordenen. Som Medlem af Direktionen, senere af Præsidiet, for Borgerdyd selskabet tog han sig med utrættelig Iver af de mange her foreliggende Samfundsopgaver. Som Læge var han altid højt skattet af sit Klientel, og i Kjøbenhavn bleve mange af de fremragende og mest bekjendte Mænd paa én Gang hans Klienter og nære personlige Venner, saaledes Rahbek, J. Baden, Bastholm, Gamborg, Bärens og Tyge Rothe. Flere af dem have efter hans Død med stor Varme fremhævet hans ædle og udmærkede personlige Egenskaber, hans Begavelse, Indsigter og Dygtighed.

Der var imidlertid stadig noget meget uroligt over hele hans Færd og Gjerning. Han synes hurtig at være bleven træt i al sin forskjelligartede Virksomhed og bestandig at hige efter ny. Ogsaa i Kjøbenhavn søgte han igjen at komme bort fra sit Fysikat og over i andre Embedsstillinger. Særlig træder denne urolige Ustædighed frem i hans videnskabelige og litterære Bestræbelser. Han begyndte paa mange, til Dels stort anlagte litterære Arbejder, saaledes en Lægevidenskabens Historie, en dansk Ordbog, men fuldførte intet af større videnskabelig Betydning efter sin Ungdoms Doktordisputats. Hvad der foreligger fra hans Haand, er kun Smaaskrifter og Artikler i Tidsskrifter; en Del deraf bestaar i populære Anvisninger til Sygdommes Forebyggelse og Behandling. I sine senere Aar var han en flittig Recensent i «Lærde Tidender» og behandlede i denne Egenskab med sædvanlig Energi forskjellige af Dagens brændende Spørgsmaal. Han efterfulgte her Buchhave, til hvem han ogsaa stod i Venskabsforhold, og hvem han har helliget smukke Mindeord i «Politisk og fysisk Magasin».

Baden, Universitetsjournal 1801, S. 48. Tilskueren 1801, Nr. 18. Skand. Lit. Selsk. Skrifter 1806, I, 300 ff. Hundrup, Doctores medicinæ. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 543 f. *Jul. Petersen.*

Manicus, Claus, 1795—1877, Læge og Bladredaktør, Søn af Snedker og Bolsmand i Gammelbyskov i Angel Daniel Hinrich M. (f. 1745 † 25. Nov. 1829) og Anna Margaretha f. Schwennesen (f. 22. Avg. 1751 † 24. Marts 1832) — Familien skal oprindeligt stamme fra Grækenland og have baaret Navnet Manikos eller Mainakos —, var født 12. Sept. 1795, gik i Flensborg Latinskole og kom 1815 til Kjøbenhavn for at studere Kirurgi. 1816 ansattes han som Underkirurg ved Søetatens 2. Division, tog 1818 Examen

ved Kirurgisk Akademi og udnævntes 1820 til Landkirurg paa Færøerne. 1827 fik han Regimentskirurgs Karakter og udnævntes 1829 til Regimentskirurg ved slesvigske Jægerkorps, gjorde 1831 med dette Tjeneste ved Kolerakordonen i Lauenborg og fik det Hverv at oprette Koleralasarettet i det østlige Holsten og Slesvig. 1832 sendte Kolerakommissionen ham til Hamborg for at iagttage Koleraen. 1836 udnævntes M. til Læge ved Christians Plejehus i Ekernförde, hvor han 1842 forfremmedes til Overlæge. Fra 1824 skrev han en lang Række medicinske Afhandlinger, navnlig i «Bibliothek for Læger», af hvilke «Nogle Iagttagelser om de paa Færøerne herskende og de sammesteds manglende Sygdomme» have blivende Betydning. 1832 blev han Dr. med. i Halle. Men det var dog som politisk Skribent, at M. fortrinsvis vandt sig et Navn. I den sidste Halvdel af Trediverne skrev han hyppig Artikler af statsøkonomisk Indhold i «Kieler Korrespondenzblatt», men han blev tidlig opmærksom paa Færøerne ved den slesvig-holstenske Bevægelse og sluttede sig nøje til den Kreds af Mænd, som fra 1838 i «Danevirke» bekæmpede den nye Vranglære og hævdede Sønderjyllands Danskhed. 1846 skrev han under Pseudonymet «Dr. Davidson» «Die Angeln in Cimbrien u. England», 1847 under Pseudonymet «C. Hinrichsen» «Kort Oversigt over de separatistiske, saakaldte slesvig-holstenske Partibevægelser i den danske Stat» (udg. af Laurids Skau), som vakte umaadelig Opsigt og i Løbet af 2 Maaneder udkom i 2 Oplag, samt 1848 under sidstnævnte Pseudonym «Die Germanisten u. die Wege der Geschichte». 1850 var han en kort Tid Overlæge ved Lasarettet i Haderslev, flyttede s. A. til Flensborg og overtog 1851, efter at have taget sin Afsked som Overlæge ved Christians Plejehus, Redaktionen af «Flensburger Zeitung», ved hvilken han længe havde været en flittig Medarbejder, og fortsatte her med usvækket Energi Kampen for Danmarks Ret. 1851 var han Medlem af Notabelforsamlingen, og 1859 fik han Titel af Professor. 1864 afstod han «Flensburger Zeitung» og flyttede til Kjøbenhavn, hvor han s. A. udgav «Den dansk-tyske Strid», og hvor han døde 14. Sept. 1877. Hans Navn er bevaret paa Skamlingsbankestøtten. 9. Juli 1820 ægtede han Christiane Rosine Juncker (f. 11. Juni 1800 † i Juli 1874), Datter af Kirurg Karl August J.

Erslew, Forf. Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Manicus, Theodor Emil, f. 1823, Bladredaktør. E. M. er født 8. Maj 1823 i Thorshavn og er Søn af ovenstaaende Claus M. Efter at have modtaget Skoleundervisning i den lærde Skole i Rensborg studerede M. 1842—47 Filologi i Kiel og promoveredes 1846. I 1850 blev han Kollaborator ved den lærde Skole i Haderslev, 1853 Subrektor ved Domsolen i Slesvig, 1855 Konrektor sammesteds. I Febr. 1864 modtog han af Civilkommissæren i Flensborg Underretning om, at han var afskediget fra sit Embede, og rejste da til Kjøbenhavn. Her knyttede Redaktøren af «Berlingske Tidende» H. C. L. Buchheister ham strax til Bladet som udenrigspolitisk Medarbejder, og i 1873 overtog han efter J. F. C. Knudsens Død Bladets Redaktion, som han forestod indtil Udgangen af 1896. Den fremrykkede Stilling i den politiske Kamp, som «Berlingske Tidende» i M.s Redaktionsaar af og til har indtaget, maa næppe føres tilbage til et virksomt personligt Initiativ fra hans Side, men at M.s besindige og taktfulde Ledelse i det hele har været til det officøse Blads og dermed til det offentlige Livs Gavn, kan ikke betvivles. M. har i tidligere Aar i M. Steenstrups «Dansk Maanedsskrift» skrevet en betydelig Række Afhandlinger om politiske og nationale Bevægelser i den nyere Tid og om det lærde Skolevæsen i Udland og Indland, og Allens «Det danske Sprogs Historie i Slesvig» foreligger i en tysk Oversættelse fra hans Haand. Han ægtede 1852 Cecilie Wilhelmine Gandil (f. 1831 † 1881), Datter af Toldkontrollør i Kiel Louis G. og Antoinette f. Olsen.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

M. P. Friis.

Mannhardt, Johann Wilhelm Emanuel, 1831—80, Mytholog. M. tilhører kun for saa vidt Danmark, som han er født i Frederiksstad (26. Marts 1831), hvor hans Fader var Præst for Mennonitermenigheden. 5 Aar gammel kom han til Danzig, hvor han læste Folkebøger og Sagn og ved Grimms «Deutsche Mythologie» blev klar over sit Livsmaal. Fra det fantastiske Standpunkt i sine tidligere Skrifter arbejdede han sig ved ihærdigt Studium frem til den banebrydende Forskning af Folkeskik i «Baumkultus der Germanen» (1875) og de følgende Skrifter om antik Mythologi. Han døde i Forældrehjemmet (25. Dec. 1880) uden at have opnaaet nogen offentlig Anerkjendelse; senere nævntes han som «næst efter Jacob Grimm Tysklands største Mytholog i dette Aarhundrede».

Quellen u. Forschungen zur Sprach- u. Culturgesch. d. german. Völker II, Fortalen. Allg. Deutsche Biographie XX.

Axel Olrik.

Mannheimer, Isac Noa, 1793—1865, jødisk Præst, er født i Kjøbenhavn 17. Okt. 1793. Faderen, Noa Isac M. (†, 70 Aar gammel, 16. Sept. 1824), en født Østerriger, var Kantor ved den jødiske Menighed i Kjøbenhavn; Moderen hed Judithe f. Heymann (†, 73 Aar gammel, 19. Juli 1839). M. robede som Barn fremragende Evner. Allerede fra sit 4. Aar fik han Undervisning, gennemgik den nyoprettede jødiske Friskole og blev endelig, navnlig ved M. L. Nathansons Hjælp, 1808 sat i Metropolitanskolen, hvorfra han, som tillige havde dyrket Bibel- og Thalmudstudier, dimitteredes 1814. Han fortsatte derefter sine jødisk-theologiske Studier og hørte paa Universitetet Forelæsninger over nærliggende Fag, men kaldtes meget hurtig til praktisk Virksomhed. I den jødiske Menighed i Kjøbenhavn brødes det gamle og det nye stærkt. M. tilhørte paa denne Tid det reformsøgende Parti, og dette udvirkede, at M., for at den for Jøderne ved Forordning af 29. Marts 1814 paabudte Konfirmation af Ungdommen kunde finde Sted, blev udnævnt (17. Juli 1816) til Kateket ved Menigheden. Hans fremragende Talegaver og vindende Personlighed bleve ved den første Konfirmationshandling (Maj 1817) bekjendte i større Kredse, og Reformvennerne ønskede oftere at kunne høre ham prædike i Modersmaalet. Nogen Menighedssynagoge fandtes dog ikke, da den 1795 afbrændte paa Grund af Uenigheden i Samfundet ikke var bleven gjenopbygget, men Gudstjenesten afholdtes i en halv Snes mindre Lokaler. M.s Venner indførte da «Andagtsøvelser», der afholdtes om Onsdagen i et større lejet Lokale, ved hvilke M. prædikede og nogle Salmer bleve afsungne i Modersmaalet. Nogle af de afholdte Prædikener udgaves ogsaa (1819) i Trykken. Men Uoverensstemmelserne i Menigheden vare for store, og M. havde alt for meget taget Parti, til at han kunde vinde Menighedens endnu orthodoxe Majoritet. Han fik at se, at de indflydelsesrige Mænd, der havde ført ham frem, langt mere vilde vedblive at lede ham end lade sig lede af ham. Kun hos de yngste, der havde nydt godt af hans vækkende Religionsundervisning, fandt han fuldt Venskab, men disse havde endnu slet ingen Betydning i Menigheden. Andagtsøvelserne hørte da op 1821, og M. begav sig paa en længere Udenlandsrejse.

Han prædikede i Berlin under stort Bifald, blev opfordret til at komme til Wien, hvor han i Juli 1821 prædikede 3 Gange, og Begejstringen for hans indholdsrige, klare og formfuldendte Taler, der støttedes af et fortrinligt Organ, var endnu større end i Berlin. Nogen sluttet Menighed forefandt han ikke her, da det siden den

sidste Fordrivelse af Jøderne fra Wien 1670 ikke var blevet tilladt dem, der efterhaanden vare komne tilbage til denne By, at danne en Menighed. Men man bestræbte sig af al Magt for at komme til at danne en Menighed, og M. medvirkede ivrig hertil. Efter sin Hjemkomst til Kjøbenhavn forsøgte han paa ny at samle Menighedens stridende Partier, men da det ikke lykkedes ham, søgte han sin Afsked og fik den bevilget 21. Maj 1823 med Kancelliets Anerkjendelse af hans Virksomhed. Hermed var han tabt for Fædrelandet. Vel blev en Kaldelse til Berlin til intet, da Regeringen forbød tysk Prædiken i Synagogen, og et Ophold i Hamborg (hvor han 1824 efter 7 Aars Forlovelsestid ægtede Lisette Damier, f. i Hamborg 1. April 1799, † 24. Nov. 1858) og en Virken i Leipzig kun forbigaaende, men fra Leipzig kaldtes han som énstemmig valgt til Præst ved den imidlertid grundlagte Synagoge i Wien. De Fortjenester, han her indlagde sig, ere saa store, at de næppe kunne overvurderes. Med den inderligste Hengivelse i sit Kald virkede han som Jødedommens Forkynder, som Gudstjenestens Ordner og som Menighedsinstitutionernes Organisator. Som den begejstrede Talsmand for Religionen indad til, vækkende og belærende, revsende og støttende, og som den frygtløse Forkæmper for sin under smaaligt Tryk levende Menighed udad til arbejdede han utrættelig og saa rigt Udbytte af sin Gjerning. Af den ungdommelige Partifører var der intet tilbage hos den modnede Mand, der, uden at opgive sin Ungdoms Bestræbelser for at forskjønne Gudstjenestens Former, saa med andre Øjne paa det traditionelle end ved sin første Optræden i Kjøbenhavn. Med Undtagelse af faa yderliggaaende littede alle, højt dannede og jævne, til hans tankefyldige og formskønne Prædiken, beundrede hans selvforglemmende Personlighed og rene Tænkemaade og støttede ham i hans opofrende, menneskekjærlige Gjerning. Til litterært Arbejde ud over det rent praktisk religiøse levnedes der ham ikke Tid. I det politiske Liv tog han efter Revolutionen Del som Deputeret for Brody, men afslog senere at lade sig vælge. Sygdom, Alder, Tabet af Hustruen og en højt begavet voxen Søn bøjede en Tid M., men ved sin 70 Aars Fødselsdag stod han igjen i fuld Virksomhed og kunde modtage tallose Tegn paa Anerkjendelse. Han arbejdede igjen ufortrødent i sit Kald, indtil han 18. Marts 1865 efter et kort Sygeleje sov hen, endnu i sine allersidste Øjeblikke formanende sine Børn og bekjendende sin Tro. Med sin Slægt i Danmark stod han i stadig Forbindelse, besøgte ogsaa et

Par Gange Kjøbenhavn og tog sig varmt af danske, som han i Wien kunde være til Nytte.

G. Wolf, I. N. M. (1863). Wurzbach, Biogr. Lex. Oesterreichs XVI. Graetz, Gesch. d. Juden XI, 433 ff. D. Simonsen.

Mansa, Frederik Vilhelm, 1794—1879, Læge, Medicinalhistoriker, fødtes 29. Jan. 1794 paa Marienlyst som Søn af nedenævnte Gartner Joh. Ludv. M. M. dimitteredes 1812 fra Herlufsholm og tog 1818 kirurgisk Examen, hvorefter han i nogle Aar var kirurgisk Kandidat paa Frederiks Hospital. 1822 nedsatte han sig som Læge paa Vesterbro (1833 inde i Kjøbenhavn) og fik snart en betydelig Praxis. 1825 blev han Bataillonskirurg og fik s. A. Regimentskirurgs Karakter. Han sluttede sig nær til sin Lærer Herholdt, der satte særlig Pris paa M.s fremtrædende litterære Evne og Tilbøjelighed, og efter hvis Tilskyndelse han udarbejdede en Afhandling om mærkelige Epidemier og Lægevidenskabens Tilstand i Danmark i Middelalderen, hvilken 1831 skaffede ham den medicinske Doktorgrad fra Halles Universitet. I den følgende Tid udfoldede han en meget omfattende litterær Virksomhed, først og fremmest i Tilknytning til sin Doktordisputats paa den danske Medicinalhistories Omraade. Sammen med Herholdt udgav han «Samlinger til den danske Medicinalhistorie» (1833—35), i «Historisk Tidsskrift» offentliggjorde han et betydeligt Arbejde om «Pesten i Helsingør og Kjøbenhavn 1710 og 1711» (1844 udkom et Supplement, 1854 en ny, forøget Udgave), i forskellige Tidsskrifter mindre Afhandlinger, saaledes om den veneriske Sygdoms tidligere Historie i Danmark, om Henrik Harpestreng, om Epidemier i Danmark i det 16. Aarhundrede, om vore ældste Apotheker og deres Privilegier.

Ogsaa paa den aktuelle Lægevidenskabs Omraade var han en flittig Forfatter. Ikke blot gav han talrige Meddelelser i Datidens medicinske Tidsskrifter, men af de 2 nye, der fremstode i Trediverne, «Samlinger til Kundskab om Kolera» (1831—32) og «Journal for Medicin og Kirurgi» (1833—35), var han virksom Medudgiver. Han optraadte dertil som Oversætter og Bearbejder af fremmede lægevidenskabelige Værker, derimellem ogsaa flere populære Skrifter. Saaledes oversatte han Wiener-Professoren Ph. C. Hartmanns i sin Tid meget yndede «Lyksalighedslære for Menneskets fysiske Liv» (1833). Efter at han 1834 var bleven Læge ved Langgaards nyoprettede orthopædiske Institut paa Tuborg, udgav han i de 11 Aar, han derefter varetog Posten, flere Beretninger om sin Virksom-

hed i dette Specialfag, der den Gang begyndte at bryde sig Bane. 1834—38 var han Medredaktør af «Maanedsskrift for Litteratur» og skrev heri talrige Anmeldelser af lægevidenskabelige Skrifter; 1842—44 var han Medudgiver af «Borgervennen», hvortil han leverede forskellige historiske Bidrag. I Forhandlingerne ved de skandinaviske Naturforsker møder tog han stadig livlig Del som varmtfølcnde Skandinav, som videnskabelig Bidragyder og som en af de danske Ledere; lige fra det første Møde i Kjøbenhavn 1840 og til 1868 fungerede han som dansk Generalsekretær. I det kongl. medicinske Selskab var han i nogle Aar Sekretær og senere Vicepræsident.

Samtidig med en saadan omfattende litterær og videnskabelig Virken lagde en bestandig voxende Lægepraxis stærkt Beslag paa hans Tid og Kræfter; hans milde og kjærlige Personlighed, hans Utrættelighed og Samvittighedsfuldhed gjorde ham til en overordentlig skattet Huslæge. Snart kom han tillige ind i en fremskudt Embedsvirksomhed. Efter at han 1835 var bleven Divisionskirurg i Søetaten, beholdt han 1845 ved Winklers Død Udnævnelse til Etatens Stabslæge, hvormed fulgte Stillingen som Medlem af Direktionen for Søetatens Hospital, for Søkvæsthuset og Assistenshuset, end videre som Medlem af Sundhedskollegiet (fra 1846) og, indtil Omordningen af Søetatens Lægeforhold i 1856, som 1. Overlæge ved Hospitalet. I denne Egenskab var han Medudgiver af det anselige Tidsskrift «Hospitalsmeddelelser» og var ogsaa hertil en flittig litterær Bidragyder. Han fik nu efterhaanden de med en saadan Embedsstilling følgende Udmærkelser, blev 1854 titulær Professor, 1856 Etatsraad, 1864 Kommandør af Danebrog. Imidlertid laa en saadan overordnet og vanskelig administrativ Stilling næppe ret for hans bløde og bøjelige Naturel, og han kom ogsaa til at mærke dens Torne. Navnlig i Anledning af Lægeansættelser under Søetaten blev han gjentagne Gange Gjenstand for skarpe Angreb baade i den medicinske Fagpresse og i Dagspressen («Fædrelandet»). Det var ham derfor vist heller ikke uvelkomment, at han paa Grund af Sammensmeltningen af Sø- og Landetatens Medicinalvæsen 1864 fik sin Afsked, skjønt med sine fyldte 70 Aar endnu i Besiddelse af usvækket Arbejdskraft. Sin Stilling i Sundhedskollegiet fratraadte han først 1874.

Efter Entledigelsen fra sit Embede og navnlig efter, at han 1869 havde trukket sig tilbage fra sin store Lægepraxis, kunde han i uforstyrret Otium hellige sig de Sysler, som altid havde ligget

hans Hjærte nærmest, Studiet af den danske Medicinalhistorie og Dyrkelsen af Musikken; han tog ivrig Del i Musiklivet her hjemme, var en entusiastisk Violinist og efterlod sig en betydelig, af ham selv skreven Nodesamling, som han skjænkede Musikkonservatoriet. Ogsaa andre æsthetiske Interesser plejede han, besad en værdifuld Malerisamling og en ikke blot paa lægevidenskabelige Skrifter, men ogsaa paa Skjønletteratur rig Bogsamling. Det fortsatte Arbejde for Medicinalhistorien var dog hans Alderdoms Hovedgjerning. 1873 fik han fuldført det Hovedværk, hvortil han lige fra sin Ungdom havde gjort Forarbejder, hans righoldige Kildeskrift «Bidrag til Folkesygdommenes og Sundhedsplejens Historie i Danmark fra de ældste Tider til Begyndelsen af det 18. Aarhundrede».

Til sidst gjorde da Alderen sin Ret gjældende, og efter at have lidt under tiltagende Svækkelsestilfælde afgang han ved Døden 1. Okt. 1879. Hans Hustru, Vilhelmine f. Bech (Datter af Sognepræst for Tved i Fyn Christian B.), hvem han havde ægtet 1824, var allerede død 2. Nov. 1851.

Erslew, Forf. Lex. Søndagsposten 1869, Nr. 310. Illustr. Tid. 1879, Nr. 1046. Bibl. f. Læger 6. R. X, 172 ff. Hosp. Tid. 2. R. VII, 7.

Jul. Petersen.

Mansa, Jacob Henrik, 1797—1885, Officer, Lithograf og Korttegner, var en Broder til ovfr. nævnte Fred. Vilh. M. og fødtes 8. Juni 1797 i Hillerød. Efter at have nydt privat Undervisning optoges han 1810 paa Landkadetakademiet. 1815 udnævntes han til Sekondlieutenant i Kronens Regiment (senere 3. Livregiment), der den Gang laa i Garnison i Helsingør, med Anciennitet fra 24. Dec. 1813. 1824 blev han karakt. og 1826 virkelig Premierlieutenant. 1839 blev han karakt. Kapitajn, men allerede 1842 afskedigedes han i Anledning af Arméreduktionen i Naade og med Ventepenge. Fra 1831—42 var han Lærer i Skrivning ved Landkadetakademiet. I den 1. slesvigske Krig antoges han til Tjeneste under Krigen og ansattes ved Overkommandoen som Leder af topografiske Arbejder. 1849 blev han karakt. Major og 1851 karakt. Oberstlieutenant; endelig beholdt han 1869 nyt Afskedspatent som Oberst.

M., der havde kunstneriske Interesser, gjorde sig tidlig bemærket ved sine Anlæg for Kalligrafi og Tegning; hans Evner i denne Retning skulde snart udfolde sig i den ved det 18. Aarhundredes Slutning af Senefelder opfundne Lithografis Tjeneste. Efter at det 1815 af Musikhandler C. C. Lose oprettede første

lithografiske Institut i Kjøbenhavn 1820 var gaaet over i Statens Eje (s. VII, 336), udviklede «det kongl. Stentrykkeri» (som Instituttet nu kaldtes) sig hurtig under J. N. B. Abrahamson som Direktør, efter at denne med et særdeles skjønsomt Valg havde knyttet en Del yngre Officerer, af hvilke M. blev den bekendteste, til det. M.s Flid, faste Haand, Skjønhedssans, forstandige Arbejde og Arrangementstalent sikrede ham hurtig den indflydelsesrige Abrahamsons Velvilje. Han arbejdede i Instituttet, saa længe det bestod (til 1843), og blev en ogsaa uden for Danmark højt anset Lithograf, hvilket vil sige meget, da han i alt væsentligt har udviklet sig og tilegnet sig den ingenlunde lette Teknik paa egen Haand. Mangfoldige og mangeartede ere de Arbejder, han i denne sin første Periode, i hvilken han hovedsagelig arbejdede for det kongl. Stentrykkeri, har udført; men hans store Dygtighed som Lithograf fik dog først den rette Betydning, da han i 1837 for Alvor begyndte paa sine store Kortarbejder.

Paa den Tid fandtes kun Matrikkelmaalingen (1:4000) og Videnskaberne Selskabs Opmaaling (1:20000), udgivet i 1:120000 (Kobberstik). Paa Grundlag af disse Arbejder, navnlig Matrikkelmaalingen, tegnede og lithograferede M. sine berømte Kort, alt egenhændig. Vanskelig kan den, der ikke har udført noget lignende, danne sig et Begreb om det uhyre Arbejde, der udfordres for at reducere Matrikkelmaalingerne til den af M. anvendte Maalestok 1:160000 og derefter samle de mangfoldige Smaablade til ét Kort; dog, dette Arbejde er af skematisk Natur og kan udføres af enhver, der forstaar Opgaven, derimod er Tegningen, saaledes som M. fremstillede den uden Forbillede, ubestridelig (og ubestridt) et originalt, selvstændigt Arbejde, som kun den, der har Talent, kan udføre. Enhver, der vil sammenligne Videnskaberne Selskabs Kort, hvis Signaturer ere noget gammeldags og lidt naive, og hvis Indhold er forholdsvis tarveligt, med M.s første Kort, vil blive forbavset over det store Fremskridt, der paa én Gang er gjort ved disse, som i en meget mindre Maalestok indeholde langt mere og samtidig udmærke sig ved et overordentlig smagfuldt Udseende, en høj Grad af Overskuelighed, Fæsthed i Tegningen, rigtig Fordeling af Kraften og et beundringsværdigt Valg af de medtagne Terrængjenstande og af de anvendte Signaturer. I 1851 afsluttedes 1. Udgave af «Specialkortene» over Danmark, 16 Blade i 1:160000, og dermed havde han skabt et Kortværk, som næppe nogen anden før eller efter ham. 2. Udgave af Specialkortene, omarbejdet,

forbedret og forøget med Bornholm i 1:80000, udkom 1853—64, alt lithograferet paa ny og endnu smukkere og stilfuldere end 1. Udgave. Af andre Blade bør nævnes det særdeles smukke Kort over Als i 1:80000 (1851), Generalkort over Sjælland, Laaland og Falster, 2 Blade i 1:240000 (1866—76), over Jylland, 2 Blade i 1:320000 (1866), over Fyn i 1:240000 (1867), Kort over Skaane, 4 Blade i 1:200000 (1871), Generalkort over Danmark, 2 Blade i 1:520000 (1875), og endelig Skolekort over Danmark, 2 Blade i 1:480000 (1878) — Kort, der næsten alle have stor Betydning den Dag i Dag. — Skjønt vore Dages omhyggelige Terrænundersøgelser have tilvejebragt et stort, nyt og betydningsfuldt topografisk Materiale, og skjønt den nyere Tids Opfindelser have bragt Kortreproduktionen de mest overraskende Hjælpemidler, vil enhver fremtidig Kartograf dog gjøre vel i at studere M.s Kort, der i mange Henseender ville staa som stedsegyldige Mønstre.

I 1827 ægtede M. Louise Rebecca Thalbitzer (f. 9. Okt. 1801 † 28. Okt. 1870), Datter af preussisk Konsul Ch. T. i Helsingør. — M., der 1878 fik Kommandørkorset af Danebrog, døde 5. Juni 1885, arbejdsdygtig og flittig til det sidste.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. 1878, Nr. 977.

E. C. Rasmussen.

Mansa, Johan Ludvig, 1740—1820, Gartner, er født 10. April 1740 i Zweibrücken, hvor hans Fader var Hofgartner. 1765 kom han til Danmark og blev Gartner paa Herresædet Fuglsang. I Firserne fik han Ansættelse som Gartner og Slotsforvalter paa Marienlyst ved Helsingør og i 1794 som Gartner ved Frederiksborg Slotshave. Endelig blev han i 1799 ansat som Gartner og Slotsforvalter ved Fredensborg Slot. M. udmærkede sig særlig som Pomolog, men ogsaa paa Landskabsgartneriets Omraade har han indlagt sig Fortjeneste, navnlig ved Omlægning af Haver fra fransk til engelsk Stil. M. døde paa Fredensborg 13. April 1820. 1. Juli 1772 ægtede han Anne Christine Voigt og, efter hendes Død, 29. Okt. 1791 Louise Toxværd (f. 31. Dec. 1769 † 23. Marts 1853), Datter af Kjøbmand og senere Ejer af Ludvigslund paa Falster Henrik Christian Ludvig T. og Anna Margrethe f. Haugendorph.

M. har skrevet «Havekatekismus eller Grundregler for nyttige Havevæxters Dyrkning i Danmark» (1787), belønnet af det kongl. danske Landhusholdningsselskab. Skriftet udkom først 1789, efter at det paa Landhusholdningsselskabets Foranledning havde været gennemgaaet af 2 havekyndige Mænd: Inspektør Chr. Fr. Schmidt

og botanisk Gartner N. Bache. 5. Opl. udkom 1843 (besørget af Sønnen Gartner J. L. M.). End videre udkom 1798 «Udkast til Haveanlæg i den engelske Stil samt Anvisning til at inddele og beplante smaa Partier», 2 Hæfter. Endelig opbevares i den Bülowiske Manuskriptsamling i Sorø i Haandskrift: «Om Havedyrkingen».

Erslew, Forf. Lex.

L. Helweg.

v. Mansbach, Johan Frederik Friherre, 1744—1803, Officer, Herre til det adelige Gods Mansbach i Kredsen Hersfeld i Kurhessen, hvor han blev født 26. Okt. 1744. Hans Forældre vare hessisk Ritmester Friedrich Wilhelm von u. zu M., af gammel tysk Adel, og Sophia f. Bernstein. J. F. v. M. var, før han kom til Norden, Officer i Hessen-Kassel, blev dansk Oberstlieutenant med Anciennitet fra 5. Nov. 1772 og ansattes ved Dronningens Livregiment til Fods, blev 1774 Kammerherre, naturaliseredes 1776 som dansk friherrlig Adelsmand, blev 1783 Oberst (med Anciennitet fra 1779) og Chef for 2. vesterlenske nationale Infanteriregiment, 1785 Chef for 2. smaalenske nationale Infanteriregiment, 1787 Chef for søndenfjældske gevorbne Infanteriregiment og Inspektør over Infanteriet søndenfjælds, 1788 Generalmajor og førte s. A. en Feltbrigade under Indfaldet i Sverige. Under Vaabenstilstanden samme Høst fik M. Kommandoen i Dalsland og den i Følge Konventionen besatte Del af Værmeland. 1790 blev han kommanderende General søndenfjælds i Norge, s. A. Kommandant paa Frederikssten, 1791 Ridder af Danebrog og 1802 Generallieutenant (med Anciennitet fra 1789). Under Rustningerne mod England 1801 kommanderede han den Troppestykke, der skulde dække Kysterne af Jarlsbergs og Lavrviks Grevskaber. Han stod i Tjenesten som Regimentschef, Kommandant og kommanderende General, til han 15. Marts 1803 døde paa Frederikssten. — Gift med Isabella f. Oldenburg (f. 1769 † 1855), Datter af Generalmajor Adam Christopher O. og dennes 1. Hustru, Maria f. Schøller.

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner.

C. O. Munthe.

Manthey, Johan Daniel Timotheus, 1771—1831, Konferensraad, var født 30. Marts 1771 i Glückstadt, hvor hans Fader, Ludvig M. († ~~1775~~¹⁸¹³ som Præst ved Petri Kirke i Kjøbenhavn), var Slots- og Garnisonspræst; hans Moder var Sophia Dorothea f. Hermes.

M. blev Student 1788 og anvendte nogle Aar paa theologiske Studier, indtil han 1793 blev Huslærer for en af A. P. Bernstorffs Sønner, hvilket førte ham ind paa en anden Livsbane, i det han 1796 blev Konsulatssekretær i Algier. 1797 gik han som Legationssekretær til Paris, vendte 1800 tilbage til Danmark som Sekretær i Departementet for de udenlandske Sager, i hvilken Stilling han med en Afbrydelse 1803, da han var Chargé d'affaires i Hamborg, fungerede til 1808, da han udnævntes til Sekretær ved Ordenskapitlet. I dette Embede døde M., der 1804 var bleven Legationsraad, 1811 Gehejmelegationsraad, 1828 Konferensraad og 1829 Kommandør af Danebrog, 1. Okt. 1831. Foruden at være Censor for Hovedstadens politiske Blade beklædte M. fra 1829 den vanskelige Post som Direktør for Økonomien ved det kongl. Theater og Censor. Han havde flere gode Betingelser for at udfylde denne Plads: levende Interesse for de skønne Kunster, stor Belæsthed og en velvillig, human Tankegang, for hvilken det er betegnende, at han var den første Direktør, der indbød Skuespillerne til sit Hjem. Desuagtet lykkedes det ham ikke hos Personalet at vinde den fortjente Anerkjendelse, der først kom til Orde efter hans Død. Foruden nogle Taler, politiske Smaaskrifter m. m. har M. ladet trykke Begyndelsen til en, des værre aldrig udkommet, Samling Biografier af Riddere efter de til Ordenskapitlet indkomne Biografier. — Gift 23. Sept. 1803 med Lucie Margrethe Valentiner (f. 13. Nov. 1781 † 18. Juni 1824), Datter af Georg V. i Flensborg. *Erslew, Forf. Lex. Overskou, Den danske Skueplads V. G. L. Wad.*

Manthey, Johan Georg Ludvig, 1769 – 1842, Apotheker og Tekniker, er født 3. Juni 1769 i Glückstadt og Broder til ovfr. nævnte J. D. T. M. 1785 blev han dimitteret til Universitetet med Udmærkelse, studerede derpaa Medicin og blev allerede 1788 Overkirurg paa Orlogsskibet «Prinsesse Vilhelmine Caroline». Virksomheden her blev dog ikke af lang Varighed. Endnu s. A. blev han Lektor i Kemi ved det kirurgiske Akademi, hvad der synes forunderligt, da han først 1790 tog farmaceutisk-kemisk Examen. Nu tiltraadte han en Rejse til Sverige, Norge og Tyskland (Göttingen), støttet af det Cappelske Legat, og hjemkommen ægtede han 19. Avg. 1791 Augusta Günther, Datter af Løveapothekets Ejer, Apotheker Christopher G., der var død Aaret før. Ved sin Hustru arvede han det nævnte københavnske Apothek, som han, en Tid med H. C. Ørsted som Provisor, drev til 1805, da han solgte det. Hans

Interesser laa andensteds. Paa denne Tid, navnlig fra 1799—1805, skrev han en stor Del Artikler i «Bibliothek f. Fysik, Medicin og Økonomi», og 1795 modtog han Udnævnelse som overordentlig Professor i Kemi ved Universitetet. Han tilbød at holde Forelæsninger og fik Tilladelsen «uden at kunne vente Løn eller Forfremmelse ved Universitetet eller at staa i nogen Forbindelse med det». S. A. blev han paa ny Lektor i Kemi ved det kirurgiske Akademi og vedblev at holde Forelæsninger her til 1800, da han efter kongelig Befaling tiltraadte en Udenlandsrejse for at samle Kundskaber i Porcellænsfabrikationen. 1796 var han bleven adjungeret og succederende kunstforstandig Administrator ved den kongl. Porcellænsfabrik, og 1801 ansattes han endelig i denne Stilling, som han bevarede til 1812. Hans Administrationstid var imidlertid ingen lykkelig Tid for Fabrikken, og fra den og de ørholmske Fabrikker, som han bestyrede fra 1805—11, trak han sig tilbage til Hovedgaarden Falkenstein ved Slagelse, som han fik i Mageskifte for Søllerødgaard, og hvor han nu levede i mange Aar. Her blev han 1829 Etatsraad efter fra 1807 at have været Justitsraad. Allerede 1804 var han bleven Medlem af Videnskabernes Selskab. 1834 valgtes han til Stændersuppleant, men kom aldrig til at give Møde. 21. Jan. 1842 døde han i Kjøbenhavn. Efter sin ovennævnte Hustrus Død 6. Okt. 1806 ægtede han 24. Jan. 1808 Anna Poulina Holten (f. 29. Marts 1785 † 3. Marts 1855), Datter af Johannes H., Kontrollør ved Helsingørs Toldkammer, og Anna Margrethe f. Abildgaard.

Erslew, Forf. Lex. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevesen II, 500.
Rawert, Danmarks industr. Forhold S. 313 f. C. Nyrop.

Mantzius, Karl, f. 1860, Skuespiller. M., der er en Søn af ndfr. nævnte Skuespiller Kr. A. L. M., fødtes i Kjøbenhavn 20. Febr. 1860, blev 1878 Student, valgte romansk Filologi til sit Studium og rejste 1882 til Paris for ved Universitetet der at dyrke Sprogstudier; jævnsides med disse overværede han, der ved Skole- og Studenterforestillinger havde aabenbaret Skuespillertalent, de bekjendte Skuespillere Gots og Delaunays Undervisningstimer i Konservatoriet. Under dette Ophold i Paris engageredes M. uden Prøvetid som Skuespiller til det kongl. Theater, hvor han første Gang optraadte 1. Sept. 1883 som Jeronimus i «Erasmus Montanus»; ved Udgangen af 1888—89 forlod M. det kongl. Theater for sammen med C. Riis-Knudsen (IX, 290) og Julius Lehmann at overtage

Dagmartheatret. Dette Triumvirat, inden for hvilket M. var den ledende, opløstes allerede i Okt. 1889 ved Riis-Knudsens Eneovertagelse af Theatret, og M., der til Sæsonens Ende virkede som Administrator og Skuespiller ved Dagmartheatret, vendte fra den følgende Sæsons Begyndelse tilbage til det kongl. Theater, hvor han siden er forbleven. — M.s Spil er altid præget af en forstandig Klarhed og en vel overvejet Gjennemtænkthed, og hans Replikbehandling er naturlig i sin Samtaletone og omhyggelig i sproglig Henseende. Hans rolige Optræden og kølige Blik kunne i Forbindelse med hans tørre, noget ensformige Stemme give hans Spillemaade et Anstrøg af Fantasiløshed i de romantiske Skuespil og af Selvsikkerhed i de moderne Konversationsstykker, men paa den anden Side kunne disse Træk ogsaa give hans Figurer et Præg af uimodsigelig Myndighed, ja endog af djærv Paalidelighed. M., der i moderne Skuespil kun lidet anvender Maskering, har i nogle klassiske Komedieroller, som Magister Rosiflengius i «Det lykkelige Skibbrud», Jeronimus i «Pernilles korte Frøkenstand», Dobre Podolsky i «Den høflette Ambition» og Orgon i «Tartuffe», ligesom helt omskabt sig og netop derved naaet en Bredde og Originalitet i Karakteristikken som næppe i nogen af sine moderne Roller. — M. har oversat en Del franske Theaterstykker, bl. a. Molières «George Dandin» og Dumas den yngres «Francillon», og har under Udarbejdelse en historisk Fremstilling af Skuespilkunstens Udvikling, til hvis Forstudier han har modtaget Understøttelse af «Carlsberg-Fondet».

M. ægtede 7. Juni 1884 *Sofie Kirstine Elisabeth Rosenberg*, Datter af Dr. phil. C. R. Hun er født i Kjøbenhavn 15. Maj 1861, debuterede 9. Nov. 1882 som Antoinette i «Gnisten» paa det kongl. Theater, som hun forlod ved Udgangen af 1884—85, var det følgende Aar engageret ved Folketheatret, kom 1889 til Dagmartheatret, hvor hun forblev i 4 Sæsoner og vendte, efter et kortvarigt Engagement ved Kasino, i 1894—95 tilbage til det kongl. Theater. Fru M. besidder i sit Blik og sin Stemme en bunden Varme, der meddeler hendes Fremstilling af unge Piger og forkuede Existenser et troværdigt og sympathetisk Præg.

Arthur Aumont.

Mantzius, Kristian Andreas Leopold, 1819—79, Skuespiller. Kr. M., hvis Forældre vare Major Carl Johan Peter M. (f. 21. Okt. 1791 † 11. Juni 1859) og Mette Marie f. Fogh (f. 12. Okt. 1792 † 11. Maj 1870), fødtes i Viborg 4. Nov. 1819, kom, da hans Fader

et halvt Aars Tid efter forflyttedes, til Kjøbenhavn og gik fra sit 11. Aar i Metropolitanskolen, hvorfra han 1837 dimitteredes til Universitetet; det følgende Aar tog han 2. Examen og valgte derefter at studere Theologi. Det varede dog ikke længe, inden Theaterlysten, der allerede havde ytret sig i Skolen, begyndte at brydes med Brødstudiet, og det trofaste Venskab mellem M. og Skolekammeraten Hostrup, der netop i de Aar skrev sine første smaa Stykker, nærrede denne: M. var fra første Færd med i den Dilettanttroupe, der bragte Hostrups Begynderarbejder til Opførelse, først for en snæver Familiekræds, senere for «Academicums» større Publikum, og han gjorde sig hurtig gjældende her. Theaterlysten, der ogsaa fik Næring ved M.s Omgang med nogle yngre Skuespillere, bl. a. Michael Wiehe, sejrede over Theologien, og efter at have taget Afsked med Theologien ved en Oversættelse af Bauers «Lærebog i det gamle og det nye Testaments hebraiske Oldsager» (1842) meldte M. sig til Debut paa det kongl. Theater.

27. Sept. 1842 debuterede M. som Erasmus Montanus; han fremstillede denne Figur mere som den forurettede, noget nær en Martyr for sine Omgivelsers Dumhed, end som den udfordrende, en Latterliggjørelse af den boglærdes Overlegenhed; Publikum, der var vant til C. N. Rosenkildes stærke Understregning af Erasmus' Latterligheder, anerkjendte vel M.s dygtige Spil, ved hvilket kun faa Debutbehjælpssomheder klæbede, men hverken i denne eller i sine andre Debutroller — Arv i «Jean de France» (5. Nov. 1842) og Giulio Romano i «Correggio» (13. Jan. 1843) — slog M. afgjørende igjennem; dog havde han aabenbaret saa mange Muligheder, at Direktionen strax efter hans 3. Debut ansatte ham som Prøveskuespiller med 400 Rdl. i Gage. Da M. imidlertid i den følgende Sæson (1843—44) ikke fik sin kunstneriske Virkestrang tilfredsstillet ved de Opgaver, der stilledes ham, og da han 20. Febr. 1844 ved den Fæstforestilling, hvorved «Academicums» og «Studenteforeningens» Sæmslutning fejredes, som Lieutenant v. Buddinge i «Gjenboerne» ikke alene havde hørt sig ombrust af Jubel, men tillige følt, at han den Aften selv skrev sig sit Kunstnerbrev, tog han, der indsaa Umuligheden af nu at skaffe «Gjenboerne» Foretræde paa det kongl. Theater, ved Sæsonens Slutning sin Afsked og rejste om Efteraarct til Christiania, hvor han optraadte dels som Skuespiller paa Christiania Theater, dels som Oplæser, bl. a. af «Gjenboerne». Næste Aar vendte M. tilbage til Danmark og tog Engagement ved H. V. Langes (X, 25) Provinstheatretselskab; han fik her

Lejlighed til at prøve sine Evner i et stort og forskjelligartet Repertoire, men han længtes tilbage til Kjøbenhavn, og ved Konferensraad Jonas Collins Indflydelse fik han Tilladelse til at optræde paa det kongl. Theater som Gjæst 3 Aftener. Dette Gjæstespil — Colombet i «Ude og hjemme» (Maj 1846) og Præsten i «Intrigerne» (Okt. 1846) — aabnede lige saa lidt som den store Sejer, han vandt ved sin Optræden som v. Buddinge i «Gjenboerne» (Juni 1846) ved de mellemliggende Sommerforestillinger, Døren til det kongl. Theater for ham, og han maatte atter søge ud i Provinserne; Theatrets daværende Chef, Kammerherre Levetzau, følte sig frastødt af M.s akademiske Liberalisme, og der udkrævedes et Magtbud fra Frederik VII til at overvinde Levetzaus Modstand: i Avg. 1848 modtog M. Ansættelse som kongl. Skuespiller.

M.s Forhold til hans overordnede og Kammerater var alt andet end jævnt, thi lige saa elskværdig og imødekommende han var over for sine Venner, lige saa drilagtig og paastaaelig kunde han være over for dem, han en Gang havde faaet noget imod. Et Sammenstød med Aug. Bournonville i Slutningen af Sæsonen 1857—58 førte til, at M., der var misfornøjet med de daværende Forhold ved det kongl. Theater og alt andet end venskabeligsindet mod Direktør Christensen, søgte sin Afsked, der 22. Juni 1858 bevilgedes ham i Naade. De 2 følgende Sæsoner var M. engageret ved Folketheatret, hvor han skaffede sin Ven Hostrups, af det kongl. Theater afviste, Sangspil «Feriegjæsterne» en smuk scenisk Oprejsning ved sin livlige Iscenesættelse og sin udmærkede Udførelse af Professor Tusgaard. Paa M.s Tilskyndelse forsøgte Direktør Lange at indføre Holberg paa Folketheatret, men efter 7 Opførelser af «Jacob v. Thyboes» 2. Akt forbød Justitsministeriet Opførelsen af Holbergs Komedier uden for det kongl. Theater, og Folketheatret, der havde paabegyndt Indstuderingen af «Don Ranudo», maatte til M.s store Ærgrelse opgive disse Klassikerforestillinger.

Fra Begyndelsen af Sæsonen 1860—61 ansattes M. atter ved det kongl. Theater; fra først af var Engagementet kun paa ét Aar, men fra næste Theateraar gjenansattes han som kongl. Skuespiller med sin tidligere Anciennitet. Heller ikke nu faldt M. til Ro; hans højlydte, ofte ikke synderlig velvillige Omtale af saa vel overordnede som Kammerater gjorde ham hverken velset af de første eller afholdt af de sidste, og nægtes kan det vel heller ikke, at hans lidt buldrende Frisprog, især angaaende den Linde-Bernerske

Styrelse, ikke altid holdt sig inden for det passende, hans Ankers Velgrundethed i øvrigt ufortalt. M. havde saaledes alt længe staaet paa det sorte Bræt, da en Bladnotits blev den uforskyldte Anledning til en Række Sammenstød mellem M. og Theaterdirektionen, der endte med M.s Afskedigelse 17. April 1871 uden Pension. Den følgende Sæson optraadte M. som Gjæst dels ved det Müllerske Theaterselskab i de danske Provinser, dels paa Christiania Theater og endelig i Maj Maaned paa Kasino i Kjøbenhavn, hvor han blandt andre Roller spillede Falstaff (23. Maj 1872).

M. ernærede sig derefter ved en omfattende Oplæservirksomhed, hvori det centrale vel var den Række «folkelige Oplæsninger», han i Vintermaanederne holdt, først i Kasinos lille Sal, dernæst paa Universitetet, Søndag Eftermiddag, men som for øvrigt strakte sig over hele Landet; upaatvivlelig havde denne Virksomhed en ikke ringe folkeopdragende Betydning ved at udbrede Kjendskabet til den danske Litteratur i Befolkningens brede Lag. — I Begyndelses- og Slutningsmaaneden af 1877—78 var M. engageret til en Række Gjæsteforestillinger paa det kongl. Theater, bl. a. som Falstaff, Per Degn i «Erasmus Montanus», Jacob v. Thyboe. Hans sidste Optræden fandt Sted 31. Maj 1878 som Falstaff. Aaret efter optraadte M. som Gjæst paa Kasino, og her fandt hans sidste sceniske Optræden Sted 27. Febr. 1879 som Doktor Staal i L'Aronges Skuespil af samme Navn.

M. repræsenterer i dansk Skuespilkunst den Tidsaand og Kultur, som i dansk Skuespildigtning fandt sit klareste Udtryk i det første Afsnit af Hostrups Forfatterskab, og han, der uden for Scenen saa uforbeholdent gav sit Ord med i Laget, og som ret hyppig stod paa sin Mening med et temmelig uomgængeligt Rethaveri, naaede paa Scenen aldrig videre, end naar han udleverede til Latteren Personer, der skjulte deres sande Væsen bag en selskabelig Fernis, og hvem det mindst af alt kunde falde ind at modsige formaaende Folk. Der er i dette Galleri først og fremmest den udødelige Lieutenant v. Buddinge i «Gjenboerne», hvor M. gav en gennemført Parodi paa den angene Selskabskavaller; der er Konsul Varberg i «En Spurv i Tranedans», hvis opportunistiske Skaaltaleflom M. af Hjærtens Lyst tugtede; der er Jeronimus i «Pernilles korte Frøkenstand», over hvis devote Hykleri M. kastede en sjofel Fedtethed. Paa den anden Side kunde M. give sin Højtalenhed Vægt og sin Paastaaelighed Værdighed, hvilket kom Holbergs Jeronimuser til gode foruden andre Borgermænd som Amt-

manden i «De nygifte», Mynheer Phillips i «Tilfældet har Ret» og Messir Andruccio i «Advokaten og hans Myndling». M. havde hos Holberg ogsaa uden for Jeronimuserne et stort Repertoire, han spillede Jacob v. Thyboe og Diderich Menschenskræk, den politiske Kandestøber og Corfitz i «Barselstuen», Jacob Skomager i «Jeppe paa Bjærgen» og Jesper Ridefoged i «Erasmus Montanus»; rigest udarbejdet var vel nok de militære Karikaturer, som han gav med et lapset Kavallervæsen, i de andre nøjedes han med en komisk Betoning af de enkelte Replikker uden at forsøge en historisk eller en psykologisk Belysning af Karakteren. I en Række samtidige Karakter- og Farceroller skabte M. ved sit paa samme Tid haandgribelige og fantastisk-burleske, saftige og skarpe Lune et Galleri af udmærkede Figurer, blandt hvilke særlig maa nævnes den godmodige Skalholt i «Besøget i Kjøbenhavn», den salvesfulde Pastor Jensen i «Deklamationen», den forlorne Grønholt i «Mester og Lærling», den ondsksfulde Daniel Heire i «De unges Forbund» og den overgivne Anker i «Soldaterløjer»; M.s store Popularitet blandt Publikum tillod ham uden Skade for Stykket at spille Roller, der laa uden for hans Evners Rækkevidde.

M.s Stridbarhed gav sig Udslag i en stadig Krigen med Bladenes Theateranmeldere, særlig var «Fædrelandets», Clemens Petersen, ham forhadet, og han forfattede en vittig Satire mod ham: «Clemens Petersen paa Rejse og i Théâtre Français» (1862); ligeledes udgav M. efter sin Afskedigelse i 1871 en Brochure: «Bernier-Linde-Hall contra Mantzius».

M., i hvis Slægt der var Disposition til Brystsyge, havde vel i sin Ungdom været noget svagelig, men senere kunde han i mange Aar glæde sig ved et Jærnhelbred, indtil han i Efteraaret 1877 rantes af nogle voldsomme Blodbrækninger, der afkræftede og afmagrede den før saa stærke og svære Mand; og efter halvandet Aars tiltagende Svagelighed bukkede han 5. Juni 1879 under for sin Slægtssygdom. M. havde 20. Jan. 1859 ægtet Anna Margrethe Petrea Jørgensen (f. i Kjøbenhavn 10. Dec. 1841).

Overskou, Den danske Skueplads V—VII. Jubeludgave af Holbergs Komedier III. P. Hansen, Den danske Skueplads II—III. Erslew, Forf. Lex. Hostrup, Erindringer. Brandes, Dansk Skuespilkunst. Ude og hjemme II, Nr. 89. Borchsenius, Hjemlige Interiører. Nutiden III, Nr. 143. Skuespillerforeningens Julebog 1893. Arthur Aumont.

Marcellus, —1462 (ell. 1460), Biskop af Skalholt, var en ~~engelsk~~ Franciskanermunk. Han havde ført et højst æventyrligt Liv.
tyakt

Nogle fortælle, at han sammen med sin Broder havde udgivet sig for pavelig Legat og indsamlet Penge til Fordel for Kongen af Cypren, men at hans Bedrageri blev opdaget, og at han blev kastet i Fængsel i Köln, hvor han kun undgik Dødsstraf ved at helbrede Ærkebisen for en Sygdom. Andre give ham et bedre Skudsmaal og henvise til, at han opnaede flere gejstlige Værdigheder i tyske Stifter. Sandsynligvis er dog den første Fortælling en Forvexling med de nedenfor meddelte Begivenheder. 1448 udnævnte Paven ham til Biskop i Skalholt Stift og samtidig til Nuntius og Indsamler af Pavens Indtægter i de nordiske Riger. Ved sin Ankomst til Norden kom han hurtig til at spille en vigtig Rolle. Han kaldte sig pavelig Legat, indsmigrede sig hos Kong Christian I og drog med ham til Norge, hvor han sandsynligvis har kronet Kongen i Thronhjems Domkirke 1450. Vigtigere endnu var det, at Kongen samtidig tvang Kapitlet til at vælge ham til Ærkebiskop og selv lovede at anerkjende hans Valg, hvis han hos Paven kunde skaffe Kongen forskellige gejstlige og verdslige Begunstigelser. M. drog nu tilbage til Rom; men her havde Stemningen vendt sig imod ham. Paven havde kort forud afsat ham fra Indsamlerembedet og valgte samtidig en anden til Ærkebiskop i Thronhjem. M. maatte med uforrettet Sag forlade Rom, og paa Hjemreisen blev han paa den pavelige Legats Foranstaltning kastet i Fængsel i Köln (1451). Han undkom dog, og Kong Christian tog sig levende af hans Sag og klagede til Staden Köln over den Medfart, Bispen havde lidt. Ærkebiskop blev han imidlertid ikke, derimod anvendtes han i Kongens Kancelli, hvor han vistnok er Forfatter til de mange svulstige latinske Skrivelser, som i Kongens Navn udsendtes til Evropas Fyrster, og i hvilke ogsaa M. og hans forviklede Forhold stadig gjøres til Gjenstand for Klager. Kongen forlenede ham med Vestmanø og intervenerede gjentagne Gange for ham hos Paven og hos Staden Köln uden Resultat. Han døde efter Sigende ved Drukning under den svenske Kyst 1460 eller 1462. Det sidste Aar turde være det sandsynligste, da Kong Christian i Okt. 1462 anerkjendte Valget af hans Efterfølger til Biskop i Skalholt. Dette sit Stift havde M. aldrig betraadt, men ladet det bestyre ved Vikarer.

Hist. Tidsskr. 3. R. I, 312 ff. L. Daac, Chr. I's norske Hist. 1448—58 S. 58 ff. 104.

Møllerup.

Marcellus, Franciscus, 1559, s. Amsfortius (I, 197).

Marcher, Louise Rudolphine, s. Sahlgreen.

Marckmann, Jørgen Vilhelm, 1804—61, folkelig Forfatter. M. var en Søn af Prokurator, siden By- og Herredsskriver, Andreas M. og Ulrica Eleonora Amundin f. Grundtvig og fødtes i Rønne 21. Sept. 1804. Fra Fødebyens Skole dimitteredes han til Universitetet 1823 og tog theologisk Embedsexamen 1829. Efter i et Par Aar at have virket som Lærer ved Borgerdydskolen paa Christianshavn ansattes han 1831 som Kateket ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, 1844 som resid. Kapellan ved vor Frelsers Kirke paa Christianshavn, 1849 som Sognepræst i Højen og Jerlev, hvorfra han 1850 forflyttedes til Hoptrup ved Haderslev. M. var en djærv, varmhjærtet, noget formløs Personlighed, der grebes stærkt af Datidens politiske og nationale Vækkelse. Han blev et meget virksomt Medlem af Trykkefrihedsselskabet, udgav enkelte folkelige Skrifter, deriblandt en «Fortegnelse over Skrifter til Læsning for Menigmand» (1844), og repræsenterede sin Fødeø paa den grundlovgivende Rigsdag, ligesom han i de 3 følgende Samlinger var Folketingsmand for en jysk Kreds; men Politiker var han ikke. Mere Betydning havde derimod hans Virksomhed for den nationale Sag i Slesvig, som han paa den mest uegennyttige Maade støttede i Tale og Skrift. 1852 var han Medstifter af Folkeskriftselskabet i Haderslev, og 1860 udgav han «Danskhedens Skæbne i Slesvig», en livlig og populær Fremstilling af Nationalitetskampen paa Grundlag af C. F. Allens Hovedværk. M. døde i Hoptrup 11. Juli 1861. Han blev 1836 gift med Julie Frederikke Dorothea Olsen (f. 1813 † 1851), Datter af Etatsraad, Notarius publicus G. H. O.

Erslew, Forf. Lex. Kirkekal. f. Slesvig Stift I, 55. F Barfod, Rigsdagskal. I.

P. Lauridsen.

Marcussen, Ulrik Paul, f. 1848, Forfatter. Han er født 4. Febr. 1848 i Tanger i Marokko; Forældrene vare dansk Generalkonsul Marcus Pauli M. og Emilie Birgitte Gertrude f. Carstensen, en Søster til «Tivolis» Stifter (III, 409). Paul M. blev Student 1867 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn. Strax efter at han det næste Aar havde taget 2. Examen, debuterede han som Skuespilbearbejder, og med godt Humør og god Forstaaelse af vort Mellestandspublikums Smag ydede han efterhaanden Privattheatrene en Række dels frit bearbejdede, dels originale Kassestykker («Hvedebrød og Rugbrød», «Tommeliden», «Askepot», «Robinson Crusoe» osv.). Sammen med Skuespiller Carl Wulff indførte han desuden «Sommerrevue»-Genren.

Spredt rundt omkring har han skrevet mange Smaafortællinger, Feuilletoner og Vers, har en kort Tid redigeret et Par Vittighedsblade og har fra 1883—94 været Theater- og Litteraturanmelder samt Feuilletonist ved Dagbladet «Avisen». Alt imedens var han en flittig Lærer i Fransk, studerede romanske (særlig oldromanske) Sprog og Sanskrit og oversatte 1882 fra Originalsproget Kalidasas «Skybudet» paa rimede Vers. Han ægtede 1875 Pianistinden Rosalie Trier.

Vilhelm Møller.

Marezoll, Johan Gottlob, 1761—1828, Præst, blev født 25. Dec. 1761 i Plauen i Kongeriget Sachsen. Hans Fader, Johan Karl M., en østerrigsk militær, var død før Sønnens Fødsel; Moderen, Christiane Caroline f. Köhler, var efterladt i saare trange Kaar, saa M. kun ved Slægtninges Bistand kunde faa boglig Uddannelse. Han studerede i Leipzig 1778—83, udgav som Kandidat et Bind Prædikener efter Zollikofers Tilskyndelse og blev 1789 Universitetspræst i Göttingen. Fra hans Embedstid her stamme hans bekjendteste Skrifter: «Andagtsbog for Fruentimmer» (paa Dansk ved F. H. Guldberg (1794) og 2. Oplag (1797—98) ved M. F. Liebenberg) og «Om den gejstlige Talers Bestemmelse» (paa Dansk ved A. P. Meden, 1795). Dette sidste er det mest karakteristiske: En Prædiken skal ikke meddele, hvad Christus har lært, men hvad Christus vilde have lært, hvis han havde levet i det 18. Aarhundrede. Sligt passede godt i Tidens Kram, og M. regnedes blandt de største Lys i Præstestanden. Ved A. P. Bernstorffs Indflydelse valgtes han 1794 til Andenpræst ved St. Petri Kirke i Kjøbenhavn. Hidtil var han ikke ordineret; men nogle Uger før hans Afrejse til Danmark foretog Professor Stäudlin, som selv ikke var ordineret, en saakaldet Ordination af ham. I Kjøbenhavn vandt M. meget snart overordentlig Yndest. Han var Modepræst, som blev søgt saa godt som udelukkende af de studerende. Men hans Helbred taalte ikke det danske Klima, og han attraaede at komme tilbage til Tyskland. Ved Herders Bistand blev han 1803 kaldet til Superintendent og Professor i Jena. Her virkede han til sin Død, 15. Jan. 1828, og vandt et Navn som Forfatter og Lærer i praktisk Theologi. 1790 havde han ægtet Caroline Mayenberg (eneste Datter af Overkommisær M. i Göttingen), der overlevede ham.

Marezoll, Homilieen u. andere Predigten, hrsg. von H. A. Schott (1829). Allg. Deutsche Biographie XX. Nyeste Skilderi af Kbhvn. 1828, Nr. 33. Nyerup, Lit. Lex.

A. Jantzen.

Margrethe Fredkulla, —1117 (?), Dronning, var Datter af den svenske Konge Inge Stenkilsen og blev i ung Alder given den norske Konge Magnus Barfod til Ægte, hvorved en Fredslutning mellem Sverige og Norge blev stadfæstet (1101); deraf fik M. sit Tilnavn. I Medgift bragte hun Magnus Landskaberne vest for Gøtaelv, hvorom Striden mellem de 2 Konger havde drejet sig. Kun kortvarigt blev hendes første Ægteskab; under et Strandhug paa Irlands Kyst blev Magnus fældet (1102). M. havde ikke faaet de nye Omgivelser kjær, og hendes Ægteskab var barnløst, hvorved Norge gik glip af de Lande, som udgjorde hendes Medgift. Nordmændene paa deres Side havde ogsaa Mistillid til hende; det hed sig endog, at hun ved sin Bortrejse fra Norge havde ranet Hellig Olafs Relikvier. Kort efter at Niels havde besteg den danske Trone (1104), blev hun hans Dronning; de fik Sønnerne Magnus og Inge, af hvilke den sidste døde som Barn, sparket ihjel af en Hest. I Danmark gjorde M. sig gjældende som en kraftig Personlighed. Hun, der selv en Gang havde været et Fredspant, søgte at vedligeholde Freden i det danske Kongehus, især ved at knytte Ægteskabsforbindelser mellem sine Frænker og flere af de danske Kongeætlinger; fremfor alt lod hun Knud Lavard ægte hendes Søsterdatter Ingeborg (VIII, 282) og Henrik Skadelaar ægte hendes Broderdatter Ingerid (VIII, 298), og hver af de 2 Brude gav hun en Fjerdedel af sine svenske Godser i Medgift. M.s Politik sikrede ganske vist ikke Freden; dog siges det, at Striden ikke kunde udbryde, saa længe hun levede. Udad til synes hun ogsaa at have bidraget til at værne Danmark; Overleveringen henfører i alt Fald den østlige Del af Danevirke til en Dronning M., og det kan næppe være andre end hende. Over for Kirken var hun meget godgjørende; egenhændig baldyrede hun Messehagler og Alterduge, og Lunds Domkirke skjænkede hun en kostbar Guldkalk. Overhovedet efterlod hun sig et smukt Eftermæle. M. døde af Vand-sot. Dødsdagen var 4. Nov. Dødsaaret angives kun i en enkelt Aarbog, der sætter det til 1117; efter Begivenhedernes Sammenhæng vilde man snarest sætte det senere.

H. Olrik, Knud Lavard. A. D. Jørgensen, Bidrag til Nordens Hist. i Middelald. S. 7 ff. (Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. I, 272 f. H. Olrik, Konge og Præstestand I.

Hans Olrik.

Margrethe Sambiria, —1282, Dronning, var en Datter af den østpommerske Fyrste Sambor, Broder til Svantopolk den store;

hendes Moder hed Mechtilde og stammede fra Meklenborg. 1248 ægtede hun Valdemar Sejers yngste Søn, Christoffer, og 1252 blev hun kronet sammen med ham. Ægteskabet omtales som særdeles lykkeligt, og hun fødte sin Mand flere Børn, deriblandt 3 Sønner, af hvilke dog kun Erik (Glipping) naede Manddomsalder. Saa længe Christoffer I levede, nævnes M. kun sjælden; dog ses det, at hun sammen med sin Fader har søgt at mægle mellem Kongen og Ærkebisp Jacob Erlandsen. Efter sin Ægtefælles pludselige Død (29. Maj 1259) kom M. derimod til at spille den største Rolle, i det hun som Formynderske styrede for den kun 11aarige Erik. Ethvert Haab om at modstaa de talrige Fjender, Christoffer havde rejst imod sig, faldt til Jorden, da de sjællandske Bønder ved Næstved lede et knusende Nederlag over for Rygerfyrsten Jarimar, og M. maatte købe Freden ved Indrømmelser til alle Sider; den fængslede Ærkebisp frigaves, Erik Abelsøn blev forlenet med Sønderjylland. Snart slog M. atter ind paa den Politik, hendes afdøde Mand havde fulgt; til Trods for Ærkebispens Indsigelse lod hun de jyske Bisper krone Erik i Viborg, og 1261 rykkede hun i Spidsen for en Hær ind i Hertugdømmet. Hendes Fremgang var imidlertid kun kortvarig; Holstenerne kom til, og paa Lohede (28. Juli) sejrede de fuldstændig over de danske; den unge Konge og hans Moder faldt selv i Fjendernes Hænder. Nu viste M. sin ubøjelige Energi; fra sit Fængsel i Hamborg kaldte hun Albert af Brunsvig (I, 167) til Hjælp; det lykkedes denne at faa Dronningen frigivet, og i Forening vendte de tilbage til Danmark. Hertugen blev udnævnt til Rigets Forstander, og M. saa med Glæde, hvor voldsomt han fór frem mod Kongehusets Modstandere; hun skal endog selv, efter hvad der fortælles i den brunsvigske Rimkrønne, have fattet Elskov til den unge Hertug. 1263 forlod Albert igjen Danmark, men Aaret efter kunde M. i Steden hente sin egen Søn hjem, og 1266 blev denne erklæret for myndig.

Ved denne Tid fik M. for Livstid overladt Estland som Enke-eje; endnu vedblev hun dog længe at være den virkelig styrende i hele Riget, og hendes Energi skyldtes det vel, at Ærkebisperstriden førtes til en ret lykkelig Udgang, ligesom ogsaa, at Hertugdømmet efter Erik Abelsøns Død (1272) atter kom under Kronen. Senere træder hun mere tilbage, og endelig døde hun i Dec. 1282 under et Ophold i Rostock; i det nærliggende Cistercienserabbedi i Doberan, hvortil allerede hendes Fader havde staaet i venligt Forhold, fandt hun sit sidste Hvilested, og her vises endnu en mærkelig Træ-

statue af hende, der i sin Tid har dannet Dækpladen over hendes Sarkofag.

Til den Energi, M. udfoldede som Enke, svarer godt hendes Tilnavn Sprænghest; i Folkesagn kaldes hun ogsaa Sorte Grethe, men er her blandet sammen med sin store Navne, Margrethe Valdemarsdatter. Efter nogles Mening skal det have været M., der har bygget den Del af Danevirke, som kaldes Margrethevolden, hvad der dog er lidet rimeligt. Til det hellige Korsens Kloster i Rostock skjænkede M. noget Gods; snart efter hendes Død vidste man at fortælle, at det var hende, der havde stiftet Klosteret og givet det en Splint af det hellige Kors, som hun personlig havde modtaget som Gave af Pavens Haand, og som under Hjemreisen havde reddet hende og hendes Følge i stor Havsnød; alt dette fremstilledes i et Dokument, der foregaves udstedt af Dronningen selv, men hvis Uægthed maa anses for sikker.

Script. rer. Prussicarum I, 690 f. Videnskab. Selsk. Skr., Hist. phil. Afd., 5. R. IV, 377 ff. Aarb. f. nord. Oldkynd. 1877, S. 55 ff.; 1881, S. 50 ff.

Kr. Erslev.

Margrethe, 1353—1412, Dronning, Datter af Kong Valdemar Atterdag og Helvig af Sønderjylland, blev opkaldt efter en Søster, der var død som lille. Da M. kun var 6 Aar gammel, blev hun trolovet med Kong Haakon af Norge, med hvis Fader, Magnus Smek, Valdemar Atterdag da stod i Forbund; lige efter satte Valdemars Erobring af Skaane og senere af Gulland Forbindelsen i største Fare, men det lykkedes den danske Konge at formaa Folkungerne til at forny Venskabet med ham, og i April 1363 fejredes Brylluppet i Kjøbenhavn. Den 10aarige Brud kunde nu kalde sig Dronning af Sverige og Norge; hvad Sverige angaar, blev det dog strax en blot Titel, da de svenske Stormænd af Vrede over Giftermaalet satte Albrecht af Meklenborg paa Sveriges Trone. M. blev opdraget i Norge, og til Hofmesterinde havde hun den svenske Adelsdame Mæreta Ulfsdotter, en Datter af den hellige Birgitta, men selv, som det synes, mere verdensklog og politisk nøje knyttet til Herskerhuset. Allerede 1370 fødte M. sin Mand Sønnen Oluf, og et Brev fra denne Tid viser, hvor selvstændig den unge Dronning tog sig af Hoffets Styrelse. Snart skulde hendes Energi finde en større Skueplads.

Kampen mellem Meklenborgerne og Folkungerne om Sveriges Krone var foreløbig standset ved et Forlig i 1371, og snart efter var den gamle Magnus Smek omkommet ved et Ulykkestilfælde.

Afgjørelsen laa dog mindre i selve Sverige end i Danmark, hvor Valdemar Atterdag nys var vendt tilbage fra sin lange Udlændighed under Krigen med Hansestæderne; thi Valdemar var sønneløs, og M.s ældre Søster Ingeborg havde i sit Ægteskab med den meklenborgske Hertug Henrik en Søn, Albrecht, der, om det skulde gaa efter Arveret, vilde staa Danmarks Trone et Trin nærmere end den norske Oluf. Det blev M.s første politiske Bedrift, at hun efter Valdemars Død (Okt. 1375) fik holdt Meklenborgerne borte fra Danmark. Hun vandt de mest fremragende af de danske Stormænd, især Drosten Henning Podebusk; hun opgav de Arvekrav for sig selv, som hun først synes at have rejst, og anerkjendte Rigets fri Valgret; i Maj 1376 valgtes da Oluf til Danmarks Konge. Meklenborgerne rasede og gjorde flere Forsøg paa at vælte den trufne Afgjørelse, men forgjæves.

I de følgende Aar opholdt M. sig mest i Danmark og regerede for sin lille Søn; 1380 mistede hun sin Ægtefælle og maatte nu ogsaa overtage Styrelsen af Norge. Mest vare hendes Bestræbelser i denne Tid rettede mod at gjenvinde 2 halvvejs tabte Provinser; det vestlige Skaane havde Hansestæderne i Pant paa 15 Aar siden Freden i Stralsund (1370), Sønderjylland, hvor Hertuginjens sidste Mand var død lige før Kong Valdemar, havde de holstenske Grever sat sig i Besiddelse af. Hanseaterne, som kun viste ringe Lyst til at opgive det vigtige Pant, behandlede M. med overlegen Klogskab og Fasthed, og da de mærkede, at det vilde koste en ny Orlog, om de nægtede at udlevere de skaanske Slotte, gavede de efter (1385). Holstenerne anerkjendte i det mindste det danske Riges Lenshøjhed over Sønderjylland, og den ældste af Jærn-Henriks Sønner, Gerhard, modtog det som Arvelen af Olufs Haand i Nyborg 1386. Den unge Konge blev erklæret for myndig, og han antog nu Titelen af «sand Arving til Sverige»; det var at kaste Stridshandsken til Meklenborgerne.

Paa dette Tidspunkt rantes M. af den store Ulykke at miste sin førstefødte og eneste Søn; Oluf døde 3. Avg. 1387. Hvor dybt end Moderhjærtet var ramt, intet Øjeblik opgav M. dog de store Planer, hun hidtil havde knyttet til sin Søn, og det viste sig ogsaa, at man følte hendes Uundværlighed. Strax valgtes de danske hende til deres «Frue og Husbonde og hele Rigets mægtige Formynder»; al den Magt, hun hidtil havde øvet i sin Søns Navn, skulde hun beholde, indtil hun og hendes Undersaatter enedes om et nyt Kongevalg. Nordmændene fulgte Exempelet, og heller ikke afbrødes

de allerede indledede Forhandlinger med de svenske Stormænd; i Marts 1388 valgte ogsaa de M., og Aaret efter bragte Slaget paa Falen selve Albrecht i hendes Hænder. Stockholm gjorde vel endnu længe efter Modstand, og de tyske Vitalianere hærgede i de nordiske Farvande; men i Hovedsagen var dog Sejeren vundet, Meklenborgerne trængte ud af Norden og de 3 Riger samlede paa én Haand.

Næppe var M. selv valgt til Rigernes Styreinde, før hun sørgede for i sit Sted at faa indsat en Konge. Hun udsaa dertil sin nærmeste Frænde efter Meklenborgerne, Erik af Pommern; allerede 1389 blev han anerkjendt som Konge i Norge, 1396 valgtes han baade i Danmark og Sverige, og Aaret efter lod M. ham paa Kalmarmødet krone paa én Gang til Konge i alle 3 Riger. Da han voxede til, sørgede hun for at faa ham gift, og dermed havde hun da gjort alt sit for at sikre Kronens Overgang til et nyt Dynasti.

Ganske vist var det kun Magtens Skin, M. gav fra sig; saa længe hun levede, var det hende, der i alle Maader raadede for Rigernes Styrelse. Hun ledede det forenede Nordens Udenrigspolitik, og det lykkedes hende at gjenvinde Gulland, som af Meklenborgerne var overdraget til den preussiske Højmester; i Sønderjylland udnyttede hun den ulykkelige Stilling, hvori Hertugslægten kom, da Gerhard faldt paa et Krigstog mod Ditmarskerne (1404), og medens hun understøttede hans Enke, gled det ene af Hertugdømmets Len efter det andet over i hendes Hænder. I det indre tilbagetrængte hun Rigsraadernes Myndighed og lod de store Rigsembeder staa ubesatte; i Norge og end mere i Sverige stræbte hun at sikre sit Herredømme ved at indsætte danske og indkaldte Tyskere som Lensmænd og Bisper. Hun fik Adelens Ret underkjendt til det Kronens Gods, den havde tilegnet sig i de foregaaende Urostider, og Kronens Domæner udvidedes i højeste Grad; Gejstligheden beskyttede hun derimod og viste en endelos Gavnildhed over for Kirker og Klostre.

Om M.s Udseende vides intet; den liggende Statue paa hendes Gravmæle kan ikke antages at have nogen Portrætlighed, og de ofte gjentagne Paastande om hendes mandige Ydre og mørke Lød have intet paa sig. Heller ikke tillade Kilderne til Datidens Historie os at se mere end Hovedtrækkene i hendes Karakter; ret levende bliver hun ikke for os gennem de tørre Aktstykker og Historikernes faamælte Beretninger. I mange Retninger traadte M.

i sin Faders Fodspor, og hun yndede ogsaa at kalde sig «M. Valdemarsdatter». Hun har arvet Faderens Klogskab og Snildhed, hans store Herskerevner og hans seje Udholdenhed; men den gjærende Uro og de æventyrlige Planer, der hos Valdemar bryde sig imod hans ellers saa jordbundne Stræben, ere forsvundne hos Datteren; hun er netop saa stor, fordi hun altid véd at begrænse sig til det opnaaelige. Heller ikke Valdemars grumme Haardhed gjenfindes hos M.; at den Bedrager, der udgav sig for hendes afdøde Søn, blev brændt, var kun efter Tidens Skik, og den Haan, Folkevisen lader hende vise den fangne Kong Albrecht, har vel kun hjemme i Fantasiens Verden. Hendes politiske Færd var ganske vist ofte hverken aaben eller helt ærlig, og naar Datidens holstenske eller svenske Forfattere tale om hende, er «Snedighed» (astutia) det Ord, der først kommer dem paa Læberne; Valdemars fuldstændige Samvittighedsløshed i Politikken gaar dog ikke igjen hos Datteren. Langt har hun overgaaet sin Fader i Evnen til at vinde Mennesker; de stolte danske Adelsmænd, der saa ofte havde grebet til Vaaben mod Valdemar, bøjede sig lydig for M., og de svenske Stormænd, der havde fordrevet hendes Svigerfader og rejst sig mod den indkaldte Albrecht, toge hende til Herskerinde og gjorde hende større Indrømmelser, end Albrecht havde forlangt. Da hendes Fostersøn Erik skulde foretage en Rejse til Norge, indskærpede M. ham, at han skulde være velvillig og huldsalig mod høje og lave; saaledes har hun selv sikkert været. Men under al Venligheden gjemte sig den overlegne Vilje; hun fik alle til at bøje sig, fordi hun bag ved Kvindens ydre Smidighed havde den mandigste Energi.

Den store Plan til Nordens Forening kom ligesom af sig selv til M., hvis Fader var Danmarks Konge, og hvis Ægtefælle havde Norges Krone og Krav paa Sveriges; det var for hende en dynastisk Tanke, ikke en national skandinavisk. I Danmark fandt hun sin Hovedstøtte, og Danmark blev ogsaa Hovedlandet i Unionen, hvor megen Misnøje dette end vakte, særlig i Sverige. M. naaede sit Maal, og de 3 Riger, der før hendes Tid havde været svækkede ved indre og indbyrdes Strid, truede af Udlændingers Overmagt, stode ved hendes Død som en Enhed, uafhængige og overmægtige blandt Nabostaterne. Men hun forsøgte ikke ud over selve det fælles Kongedømme at skabe varige Institutioner, der kunde knytte Rigerne sammen, ja selve Unionsaftalerne fra Kalmarmødet i 1397 lod hun henligge udfærdigede, vel fordi hun ikke syntes om deres

stærke Betoning af de enkelte Rigers Selvstændighed. Det er maaske et kvindeligt Træk hos hende, at hun saaledes lægger ringe Vægt paa et formelt gyldigt Grundlag for Unionen; noget lignende spores ogsaa i hendes Holdning over for Sønderjylland, hvor hun i sine sidste Aar omhyggelig undgaar at faa Landets statsretlige Stilling ret klaret. Men der blev derved noget halvgjort over Rigerne Forening, og allerede i M.s Levetid skimtes det, der snart efter skulde føre til Unionens Sprængning.

Baggrunden for den ydre Magt, M. vandt, var den Ro og Fred, hun skaffede sine Lande, og hvortil de saa haardt trængte. Allerede Aaret efter Olufs Kongevalg fik hun den danske Adel til at besværges en almindelig Landefred; da hun selv var valgt i Sverige, lovede hun sine nye Undersaatter, at Fred, Lov og Ret skulde afløse al den «Voldgjæstning, Mord og Brand og ulovlige Beskatning», der hidtil havde hersket, og i denne Retning virkede hun gennem hele sin Regering. Den selvraadige Adel lærte at lystre; mangfoldige af disse Adelsborge, hvorfra der i Fortiden «var sket overmaade lidt Ret», bleve nedrevne, og Sagn, der siden levede i Adelslægterne, vide at fortælle om, hvor skarpt M. ofte skred ind. De kongelige Retterting dømte uden Persons Anseelse, og i den fredelskende Gejstlighed havde M. herved en god Støtte. Efter hendes Død anerkjendte man ogsaa, at «da den højbaarne Fyrstinde førte disse Riger tilsammen under ét Herskab, viste hun i alle Maader, at hun vilde hjælpe alle og enhver til lige Ret og Lov, styrke Retfærdighed og undertrykke al Uret, hvilket Gud hende lønne».

I M.s Følelsesliv kunne vi ikke trænge ind. Endnu ung af Alder blev hun Enke; hendes hurtige Tilkaldelse af Erik af Pommern efter Olufs Død viser dog, at et nyt Ægteskab har ligget hendes Tanker fjærnt. At hun har haft Abraham Brodersen (Baad, s. I, 384) til Elsker, er en løs Paastand, endnu løsere, at hun skal have staaet i Forhold til en Abbed i Sorø. Alt tyder paa, at hun er gaaet helt op i sine Regentpligter, i moderlig Omsorg for sin Søn og senere for sin Fostersøn. I M.s store Gavmildhed over for Kirken er der vel megen Politik, sikkert dog ogsaa virkelig Fromhed; den dybere Religiositet, der nys havde haft sin Talsmand i den hellige Birgitta, har ogsaa grebet M. Hun førte Birgittas Kanonisation igjennem; selv var hun Lægsøster i Vadstena Kloster, ligesom hun var Medlem af mange af Datidens religiøse Gilder. Blandt de omfattende testamentariske Bestemmelser, hun traf i 1411,

er der mange, der vise et mildt og menneskevenligt Sind, en kjærlighedsfuld Omsorg for hendes Undersaatters Vel.

I Efteraaret 1412 opholdt M. sig i Flensborg, og her døde hun pludselig 24. Okt. om Bord paa sit Skib i Byens Havn. Hendes Lig blev bisat i Sorø Kloster, men snart efter lod hendes trofaste Ven Biskop Peder Lodehat (X, 356) det føre til Roskilde Domkirke. Her hædredes Dronningen 4. Juli 1413 ved en Begængelse saa storslaaet, som man aldrig før havde set den i Norden, og Erik af Pommern bekostede et kostbar Marmorgravmæle, der blev fuldendt 1423, men som siden har mistet det meste af sin prægtige Dekoration; kun Dronningens legemsstore Billede, udført i hvid Alabast, er endnu vel bevaret.

Erslev, Dronning Margrethe og Kalmarunionens Grundlæggelse (1882).

Kr. Erslev.

Margrethe, Markgrevinde af Brandenburg, —1340, var en Datter af Kong Christoffer II og Euphemia af Pommern. Hendes Fader, der fortsatte sin Broders, Erik Menveds, Politik i Nordtyskland, søgte at støtte sin Indflydelse her ved en Forbindelse med den tyske Kong Ludvig af Bajern, og da denne i 1323 havde forlenet sin lille Søn af samme Navn med det ledige Markgrevskab Brandenburg, aftales det mellem ham og Christoffer, at den nye Markgreve skulde ægte M.; Brylluppet skulde finde Sted endnu i samme Efteraar, og Medgiften ansattes til 12000 Mark Sølv. Til aftalt Tid sejlede Christoffer med sin Datter over til Tyskland; men Kong Ludvig og hans Søn udebleve; Aaret efter fornyedes dog Aftalerne, og endelig stod Brylluppet paa Vordingborg Slot i Dec. 1324. Den danske Konge støttede sin Svigersøn ved at mægle mellem ham og hans Nabofyrster; Medgiften udbetalte han derimod ikke, hvor ofte den end blev krævet, og efter hans Død maatte af hans Sønner først Otto, senere Valdemar Atterdag søge at affinde sig med Brandenborgeren ved i Steden for Penge at give Anvisning paa Estland. Om M.s egen Skæbne vides ikke synderlig andet, end at hun døde i 1340; 31. Maj s. A. stiftede hendes Ægtefælle en Sjælemesse for hende, men allerede 2 Aar efter ophørte hans Enkemandstand, i det han ægtede Margrethe «Maultasch», Arving til Tyrol og Kärnthen. Han døde 1361.

Märkische Forschungen XIV, 296 ff.

Kr. Erslev.

Margrethe, Dronning af Skotland, 1456—87. M., Kong Christian I's Datter, blev allerede i Aaret 1460, kun 4 Aar gammel

bestemt til Brud for den unge, 7aarige Konge Jacob III af Skotland. Paa et Møde i Bourges i Okt. 1460, hvor den franske Konge Carl VII mæglede i Striden mellem Skotland og den danske Konge, paa Norges Riges Vegne, om Udredelsen af den siden 1426 tilbagestaaende Skat for Hebriderne, enedes begge Rigers Sendebud om, at et Giftermaal mellem de nævnte unge Mennesker var en passende Udvej til at afgjøre Striden. 8 Aar efter mindede Kong Christian om Sagen, og et skotsk Gesandtskab ankom i den Anledning til Danmark. 8. Sept. 1468 afsluttedes Ægteskabskontrakten, hvorved den ovennævnte Skat afkortedes i Medgiftssummen, af hvilken Kongen forpligtede sig til strax at betale 10000 Gylden, medens han for Resten, 50000 Gylden, skulde stille Orknøerne i Pant. Det følgende Aar kom et prægtigt Gesandtskab med Jarlen af Arran i Spidsen for at afhente Bruden. Brylluppet stod derpaa i Edinburgh 10. Juli 1469. Imidlertid havde Kong Christian kun 2000 Gylden rede af de 10000, og for Resten af Summen pantsatte han Skotland Shetlandsøerne. Det er bekjendt, at der aldrig fandtes Midler til at indløse Pantet, som saaledes kom fra Norges Krone. M. blev elsket og afholdt i Skotland. Skotske Historie-skrivere berømme hendes Skjønhed, Mildhed og Forstand. Desto mærkeligere er det, at der foreligger en Beretning fra hendes Søn, hvori han udtaler, at hun skal være blevet forgiven af Føreren for et af de politiske Partier i Skotland, Ramsay. Da denne Mand imidlertid senere vides at have staaet i høj Gunst hos Jacob IV, maa man antage, at Ramsay kun har været Gjenstand for Bagvaskelse af det Parti, som efter Jacob III's Død en Tid lang fuldstændig beherskede den unge Konge. M. døde 1487, et Aar før hendes Mand faldt.

Møllerup.

Margrethe, Dronning af Sverige, —1341, var en Datter af Kong Erik Glipping og Agnes af Brandenburg. Endnu medens Faderen levede, blev det aftalt, at M. skulde ægte den svenske Konge Magnus Ladelaas' ældste Søn, Birger, og den pavelige Dispensation, der var nødvendig paa Grund af de tilkommende Ægtefællers Slægtskab, erhvervedes i 1284; efter Eriks Drab 1286 besluttedes det yderligere, at M.s Broder Erik Menved skulde ægte Birgers Søster Ingeborg. Imidlertid blev Birger Konge 1290, og 25. Nov. 1298 fejredes hans Bryllup med stor Pragt i Stockholm; 1302 bleve Ægtefællerne kronede. Allerede 1296 havde den danske Konge hjemført sin svenske Brud, og Erik Menved var siden sin Svoger

en god Støtte under den atter og atter udbrydende Kiv, som denne havde med sine yngre Brødre. Dronning M. menes at have ophidset sin Mand mod Svogrene, og hun faar særlig Skyld for at have raadet ham til deres Fængsling paa Nyköping i Dec. 1317. Straffen fulgte dog strax efter og ramte ikke Dronningen mindst; hun maatte med Birger flygte fra Sverige, hvor man tog Hertug Eriks Søn Magnus til Konge, og hun maatte opleve, at hendes førstefødte, Magnus Birgersøn, faldt i Modstandernes Hænder og blev henrettet i Stockholm 1320. 2 Døtre, Agnes og Cathrine, ledsagede Forældrene i Landflygtighed. M. fandt Tilflugtssted i sit Fædreland, og hendes Broder Christoffer II overlod Birger Slottet Spikeborg ved Skjelskør med et Par Herreder til Underhold. Den fordrevne Konge døde dog allerede 31. Maj 1321, M. derimod først 2. Marts 1341; begge bleve de begravne i Ringsted Klosterkirke. Af Døtrene overlevede Agnes Moderen og blev Nonne i Slangstrup Kloster.

Kr. Erslev.

Margrethe, Hellig, —1176, var Frænke af Absalon og endnu nærmere i Slægt med Sunesønnerne, men for øvrigt kan hendes Familieforhold ikke nøjere oplyses. Hun var gift med en vis Herlog i Ølsemagle ved Kjøge; men han blev ond imod hende, dræbte hende og hængte hende paa en Bjælke, for at det kunde se ud, som om hun selv havde taget sig af Dage. Som Selvmorderske blev hun da ogsaa jordet i uindviet Jord paa Ølsemagle Strand; men snart mente Folk at se Lys over hendes Grav, og nu tog Absalon sig af Sagen, fik Herlog til at gaa til Bekjendelse og lod Liget højtidelig føre til Roskilde og skrinlægge i vor Frue Kirke, hvis Kloster samtidig forøgedes og omdannedes til et Hjem for Cisterciensernonner. Fra den Tid var Hellig M., skjønt hun ikke opnaede pavelig Kanonisation, den mest fejrede Helgeninde i Østsjælland; der ofredes hende «Margretheskud», og man valfartede til det Strandkapel, som blev rejst ved hendes oprindelige Grav.

H. Olrik, Danske Helgeners Lævned.

Hans Olrik.

Maria, s. Marie.

Maria Feodorowna, f. 1847, s. Dagmar (IV, 135).

Mariager, Anders Jensen, —1582, Præst, var Søn af Præsten Jens Nielsen i Durup og Stenild i Viborg Stift. Moderen hed Ellen Christensdatter. 1568 blev han Kapellan ved vor Frue Kirke

i Kjøbenhavn, 1571 Sognepræst ved Nicolai Kirke sammesteds og 1572 Magister. Til hans nærmeste Omgangskreds hørte, som det synes, Professorerne Anders Lauridsen og Hans Frandsen, Præsten Rasmus Katholm, Slotspræsten Anders Sørensen Vedel og Iver Bertelsen, den Gang Abbed i Sorø. Man tør deraf slutte, at han hørte til Mændene af Melanchthons og Niels Hemmingsens Skole. Han nød stor Anscelse baade for sin Lærdom og for sin Veltalenhed. 1580 udgav han «Fader vor og den almindelige Lærdom om en kristen Bøn». Skriftet var ledsaget af Digte om Bønnens Betydning af de ovennævnte Venner. Det var udarbejdet paa Grundlag af Ugedagsprædikener, som byggede paa Uddrag af Kirkefædrene, og fremtraadte i en smuk og enfoldig Form — et af de værdifuldste Arbejder, den danske Andagtslitteratur fra det 16. Aarhundrede har at opvise. Det var tilegnet Kong Frederik II, der gav ham 100 Dlr. derfor og paalagde Universitetet at kreere ham til Dr. theol. Men førend han opnaede denne Værdighed, døde han 1. Juli 1582. 1573 blev han anden Gang gift, nemlig med Karine, Datter af Professor Claus Lauridsen Skavbo. Efter hans Død blev hun gift med N. L. Arctander (I, 310).

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II, 747 f.

S. M. Gjellerup.

Mariager, Jens Jensen, 1602—66, Præst, stammede fra Jylland og gik først i Mariager Skole, hvor han fik Understøttelse til Skolegang, Bøger og Klæder af Fru Elisabeth Gyldenstjerne, gift med Lensmanden paa Mariager Kloster Oluf Rosensparre. Ligesom mange andre af Datidens Peblinger fra de smaa jyske Trivialskoler overgik M. siden til Roskilde Skole, hvorfra han blev Student 1626. Ogsaa efter den Tid vedblev han at nyde Understøttelse fra Rosensparrernes Slægt. Han var en flittig Forfatter, der udgav en Række Opbyggelsesskrifter, som dog vare uden blivende Betydning og hurtig sank til Bunds i det 17. Aarhundredes rige asketiske Litteratur. 1628 udgav han et længere Sørgedigt paa Latin og Dansk over Fru Elisabeth Rosensparre. 1634 blev han personel Kapellan og 1639 Sognekapellan i Store Heddinge, hvor han døde 1666. 1651 havde han ægtet Margrethe Rasmusdatter. *S. M. Gjellerup.*

Mariager, Peter, 1827—94, Journalist og Forfatter, blev født 23. Juli 1827 i Nyborg, hvor hans Fader, Sekretær Frederik Christian M., var Proviantforvalter ved Vagtskibsstationen i Store Bælt; Moderens Navn var Anine Christine f. Bondrop. Efter først at

have gaaet i Nyborg lærde Skole og derefter i Odense Cathedral-skole blev han privat dimitteret i Kjøbenhavn 1848. I hans Skoletid havde Fransk og Zoologi været hans Yndlingsfag; han besad som Skoledreng betydelige Naturaliesamlinger og var vel bevandret i den franske belletristiske Litteratur. Allerede før han blev Student, havde han begyndt at oversætte franske Romaner, og i de følgende Aar udgav han en Række Oversættelser af Gozlan, Méry, Soulié, Balzac, Souvestre o. fl., ligesom han, til Dels som Studie efter de franske Mønstre, i 1853 udgav et originalt Arbejde: «Frøkenen paa 30 Aar» under Pseudonymet «Maria G.». Ogsaa en Mængde Lejlighedsdigte og andre Poesier skrev han i disse Aar, hvoraf enkelte findes optagne i Chr. Winthers «Fortællinger og Digte af danske Forfattere» (1868).

Hans forskjellige Interesser, hvortil kom et betydeligt Tegnetalent, gjorde ham det vanskeligt at vælge et Fagstudium; en Tid tænkte han paa at blive Kunstner, og en Tid studerede han Medicin, men Resultatet blev, at han intet Fag valgte, hvorimod han ved sine forskjelligartede Beskæftigelser erhvervede et Fond af mangesidige Kundskaber, der kom ham til gode i hans senere Virksomhed som Journalist. Aarene 1853—57 tilbragte han i Hjemmet i Nyborg, og her paabegyndte han et ejendommeligt Studium af den oldklassiske Litteratur, nemlig med det Maal for Øje at opsøge alt, hvad der kunde findes af Oplysninger om det antike Privatliv, et Studium, som kom til at strække sig over en Tid af 20—25 Aar. Efter at være vendt tilbage til Kjøbenhavn blev han i 1859 knyttet til «Berlingske Tidende» som fast Medarbejder, i hvilken Stilling han virkede lige til sin Død, væsentlig som Litteratur- og Theateranmelder, højt skattet saa vel for sine mange Kundskaber som for sin besindige og fordomsfri Dom. Sin Kjærlighed til Naturvidenskaberne bevarede han imidlertid stadig, og i en Række Aar berigede han vor Litteratur med værdifulde Oversættelser af betydelige udenlandske Værker som Flammarions «Beboede Verdener» (1876), Pouchets «Naturens Vidundere» (1877), Hartwigs «Havet» (1878) og Brehms store Værker «Fuglenes Liv» (1877), «Krybdyrenes, Paddernes, Fiskenes og de lavere Dyrs Liv» (1879) og «Pattedyrenes Liv» (1881). Derfor vakte ogsaa Fjerkræavlens, da denne fra 1879 tog stærkt Opsving her i Landet, stor Interesse hos ham; han redigerede Tidsskriftet «Hønsegaarden» i 1881—82 og derefter «Maanedsskrift for Hønseavl» i 1882—88, lige-

som han i adskillige Aar stadig medvirkede som Dommer ved københavnske Fjerkræudstillinger.

I 1881 udkom M.s første Samling antike Fortællinger, «Fra Hellas», hvormed han betraadte et hidtil i vor Litteratur udyrket Omraade, som blev hans Specialitet og efterhaanden førte hans Navn langt ud over Danmarks Grænser. Det var Frugten af hans aarelange Studier over Oldtidens Privatliv, der her bødes det danske Publikum. Kun med Betænkelighed havde han, væsentlig efter sine nærmestes Tilskyndelse, besluttet sig til Udgivelsen heraf; men den Lykke, som disse første Fortællinger gjorde, førte snart flere efter sig, saaledes i 1884 «Den sidste Lamia» (i 1887 omarbejdet i dramatisk Form under Navnet «Sybaris»), i 1886 «Magthaverne paa Rhodos», i 1890 «Dronningen af Kyrene» og i 1893 «Et Bryllup i Katakomberne». Ved sin Død efterlod han sig en ufuldendt større Fortælling, «Sparta», hvormed han i lang Tid havde syslet, og som han betragtede som sit Hovedværk; den udkom i 1895, udgivet af hans Enke. Alle disse Fortællinger, som udmærke sig ved et fint, nobelt Sprog, en livlig og fængslende Fremstilling og ved den smagfulde Maade, hvorpaa de videnskabelige Forstudier underordne sig den egentlige Handling og ligesom unddrage sig Læserens Opmærksomhed, indtage med rette en almindelig anerkjendt Plads i vor Skjønliteratur, ligesom de gennem Oversættelser paa Svensk, Tysk, Engelsk, Hollandsk og Græsk have vundet et smukt Navn i Udlandet. Som Anerkjendelse af denne Forfattervirksomhed blev han i 1891 udnævnt til Professor.

M. var en fin Mand af den gamle Skole. Yndet af alle, hvem han kom i Berøring med, og navnlig velset som Lejlighedsdigter i selskabelige Lag elskede han dog mest Stilhed og æstetiske Nydelser, og hans nærmere Omgang vare faa, prøvede Venner, mest Kunstnere, Forfattere og Videnskabsmænd. Med sin Hustru, Larssigne f. Larsen (Datter af Handelsmand Anders L.), hvem han havde ægtet 7. Jan. 1863, foretog han flere Udenlandsrejser, i 1874 til Stockholm, i 1879 til Paris og i 1885 en paa Udbytte rig Rejse til Grækenland og Italien. I sine senere Aar led han af en uhelbredelig Sygdom, som lidt efter lidt nedbrød hans Kræfter; men hans Arbejdslyst svækkedes ikke, og endnu paa sin sidste Livsdag lagde han den første Haand paa en Fortælling, hvorom han var bleven anmodet af et ungarsk Blad. 7. Okt. 1894 endte hans virksomme Liv.

Erslew, Forf. Lex. Berl. Tid. 1894, Nr. 235. Politiken 1894, Nr. 281.

G. St. Bricka.

Mariane, † 1876, s. Caroline Charlotte Mariane (III, 392).

Mariboe, Carl Rudolph Ferdinand, 1800—60, Skolemand, var Søn af Grosserer Moscs Levin M. og Rose f. Henriques og fødtes i Kjøbenhavn 17. Nov. 1800. En Øjensvaghed afbrød hans Studier samme Aar, han skulde have taget Artium. Foreløbig gik han til Handelen og blev Grosserer 1823. Men 1828 blev han Translatør i Engelsk, Tysk og Fransk, s. A. Lærer ved Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og 3 Aar efter Lærer i Engelsk ved den kongl. militære Højskole (til 1841). Dette Sprog blev hans Specialitet. Efter at han paa en Rejse i England 1832—33 havde gjort sig bekjendt med Sprogundervisningen der, oprettede han 1833 den første højere Realskole i Kjøbenhavn og fik 1834 Titel af Professor. Til den militære Højskole saa vel som til Land- og Søkadetakademiet dimitterede han mange Elever fra sin Skole, der snart vandt et anset Navn. Ved at udgive en Række engelske Læsebøger og Sproglærer bidrog M. til at udbrede Kjendskab til det engelske Sprog her i Landet og ved Oversættelser og Udvalg af engelske Forfattere til større Fortrolighed med engelsk Litteratur. Tilmed havde han som Lærer Fortjeneste af Undervisningsmethodens Udvikling. Han fik derfor paa Kultusminister Halls Forslag 1856 bevilget en Pension paa 1200 Rdl., og samtidig blev «Mariboers Skole» overdraget til Professor G. F. F. Rung og Cand. theol. Newe. M. døde i Kjøbenhavn 20. Febr. 1860. Ægtede 1. (17. Nov. 1824) Frederikke Wessely († 19. Jan. 1852), Datter af Stadsmægler M. W., og 2. (25. Marts 1854) Susa Augusta Dalgas, Datter af Konsul J. A. D. Erslew, Forf. Lex. *Joakim Larsen.*

Mariboe, Jacob August, s. Stenfeldt.

Mariboe, Ludvig, 1782—1841, norsk Forretningsmand, Journalist og Politiker, var ældste Søn af Grosserer Moses Levin M. († i Grätz 1830) og dennes første Hustru, Bella f. Henriques, og fødtes i Kjøbenhavn 12. Okt. 1782. Som Barn blev han af sine mosaiske Forældre opdragen i den kristne Religion, dog uden at modtage Daaben, og bestemtes for Handelen, uagtet han dertil savnede al Lyst. 16 Aar gammel aflagde han, medens han gik paa Christianis Institut, sit første Besøg i Norge. Senere var han i 5 Aar paa et Handelskontor i Livorno, og da hans Morfader, der havde modsat sig hans Overgang, var død, lod han sig 1802 døbe om Bord paa en dansk Fregat. En kort Tid var han, efter

sin Tilbagekomst til Fædrelandet, ansat ved sin Faders Forretning; men da han allerede tidligere havde bestemt sig for at gaa til Norge og vælge dette Land til fremtidigt Opholdssted, antog han 1804 Bernt Ankers Tilbud om at forestaa hans udenlandske Korrespondance. Han flyttede til Christiania og bosatte sig her. Da Anker døde 1805, etablerede han sig som selvstændig Kjøbmand og deltog derhos i Arbejdet ved det store Ankerske Fideikommis' Forretninger. De Aar, som nu paafulgte, vare visselig de lykkeligste, der faldt i M.s Lod. Enthusiastisk begejstret for sit selvvalgte Fædreland udfoldede han en storartet Virksomhed og arbejdede med en mangesidig Bedrift, som dog sandsynligvis har været vel dristig anlagt, og som under de paafølgende ugunstige Konjunkturer i Krigsaarene undergravede hans økonomiske Stilling. Ved Siden af store Handelsforretninger med Korn (til Dels i Forening med M. G. Rosenkrantz) og Trælast drev han en omfattende industriel Forretning, der omfattede Anlæg af en højst forskjelligartet Beskaffenhed.

Hans Begejstring for Norge kom ogsaa til Syne i en Række af store Dotationer og en offervillig Virksomhed i fædrelandske Ojemed. Han skjænkede 1810 Selskabet for Norges Vel 12000 Rdl. d. K. til Landhusholdningens Fremme og tegnede sig 1811 ved Subskriptionen til det norske Universitet for et Bidrag af 4000 Rdl. d. K. Han gav ogsaa 1811 det første Stød til Oprettelsen af den fremdeles bestaaende Kunst- og Tegneskole i Christiania og foreslog at oprette en norsk Bank. I Krigsaarene var han utrættelig i sit Arbejde for Norges Kornforsyning, for hvis Skyld han foretog flere Rejser, og i 1808 oprettede han et frivilligt Artillerikorps, hvis Chef han var, og som han anførte under dette Aars Felttog. Ved Prins Christians Valg til Præsides i Selskabet for Norges Vel stemte M. ikke paa ham og markerede dermed sit politiske Standpunkt. Udnævnt til Kapitajn à la suite 1813 havde han 1814 Opsynet med Hærens Transportvæsen.

Som mange andre havde han i Aarene efter 1814 en haard Kamp at bestaa, og det viste sig efterhaanden umuligt at fortsætte den store Virksomhed, som han havde aabnet. Men i det denne standsede, aabnede der sig for ham helt nye Udsigter, og det saa ud, som om der var ham beskaaret en Fremtid paa den militære Bane. I Sept. 1817 flyttede han til Stockholm, hvor han blev Adjutant hos Kong Carl XIII. Der skal være givet ham Tilsagn om at blive Referent for den norske Hærs Anliggender hos Kongen.

Men dette blev kun en Skuffelse, og det antages, at hans egen Indiskretion heri var Skyld. Han havde desuden laant Penge af Carl Johan, og Opgjøret af dette Mellemværende voldte ogsaa Vanskeligheder.

Da M., efter 1822 at have faaet endelig Afsked fra Krigstjenesten, i 1823 vendte tilbage til Norge, var han en skuffet Mand. Der var ikke alene i hans ydre Livsforhold foregaaet et stort og afgjørende Brud. Maaske endnu større var det, som til samme Tid fandt Sted i hans Indre. Utilfredsstillet og krænket kastede han sig i Oppositionens Arme og blev med Bladet «*Patrouillen*», hvis Udgivelse han paabegyndte i Aaret 1824, dennes første litterære Ordfører. Trods Bladets bombastiske Sprog og diverse Besynderligheder betegner dets Fremkomst Indledningen til en helt ny Periode i den norske Journalistik. Men for M. personlig bragte ikke hans nye Stilling nogen personlig Lykke. Han havde trukket sig tilbage fra sine gamle Venner og stod til Dels fjendtlig over for disse, saaledes bl. a. Grev Wedel, hvem han nu angreb. Deltagelsen i Døgnets politiske Stridigheder indbragte ham væsentlig kun Ærgrelser og havde ingen heldig Indvirkning paa hans Sind. I 1830 mødte han paa Stortinget som Repræsentant for Hovedstaden, hvor han da boede efter at være flyttet fra sin store Ejendom Ejdsværket i Høland; men denne Virksomhed blev atter en Skuffelse. M. var en bøjet, lammet Mand, der ingen Indflydelse kunde øve. Ved Valgene i 1832 blev han atter valgt og mødte 1833 i en Del af Sessionen paa Stortinget, denne Gang som Repræsentant for Akershus Amt, hvor han nu (fra 1831) boede paa sin Gaard Økern. Stortingene 1833 og 1836 valgte ham til Statsrevisor.

Fra 1836—39 var M. for det meste udenlands, hvor han dels arbejdede for at gennemføre en stor Plan for Norges Dampskibsfart, dels virkede for at faa Bodøsagen gjenoptagen af det britiske Parlament (jvfr. VIII, 15). M. havde allerede fra Aarene 1820 og 1821 personlig kjendt den engelske Agent Denovan, der gennemdrev denne Sags for Norge ydmygende Udgang, og var da endt med at blive hans Uven. Denovan havde fremstillet sit Forhold til M. som den kristnes til Jøden — uagtet det her var Jøden, som laante Penge af den kristne — og paastaet, at M. forfulgte ham paa Grund af sin Races Uvilje mod alle Kristne. I Mellemtiden var det, fra 1832, blevet bekjendt, at Denovan havde forfalsket de Papirer, hvorved han havde paavirket den britiske Regering til at yde ham Bistand, og nu vilde M. medvirke ved Siden

af de nye, ved Gesandten i London Grev M. Bjørnstjerna aabnede Underhandlinger, der sigtede paa at erholde officiel Oprejsning for den lidte Tort. Under sit Ophold i London udgav han en historisk Fremstilling af Bodøsagen («An appeal to the Imperial Parliament etc.»), som uddeltes til samtlige Medlemmer af Parlamentet. Men hverken de private eller officielle Forestillinger viste sig i Stand til at udrette noget, og Bodøsagen blev ikke omgjort. Under alt dette mærkedes, at hans Aandskræfter alt mere vare medtagne, og han maatte 1840 anbringes paa Sindssygehospitalet ved Slesvig. Han blev her helbredet, men rammedes, i det han skulde rejse hjem, af et Hjærneslag, der endte hans Liv 19. Juni 1841.

M. ægtede 22. Juli 1809 Ragna Huwald (f. i Kjøbenhavn 22. Juli 1791, opdraget sammen med Chr. Winther hos dennes Moder, † 31. Jan. 1888), Datter af Fuldmægtig Christian Frederik Wilhelm H. († 1793) og Dorothea f. Giede († 1871).

Portræter af mærkelige Nordmænd II. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Y. Nielsen, Bodøsagen (1897). *Yngvar Nielsen.*

Mariboe, William Ludvig, 1828—66, Søofficer, Søn af ovennævnte Professor Carl Rud. Ferd. M., blev født 15. Dec. 1828, kom 1843 ind paa Søkadetakademiet, blev Sekondlieutenant 1849 og Lieutenant (Premierlieutenant) 1858; han døde 27. Sept. 1866. Som Kadetunderofficer udkommanderedes han 1849 med Linjeskibet «Christian VIII», men forflyttedes her fra til Fregatten «Freia», inden Ekernførdeaffæren havde fundet Sted; det paafølgende Aar gjorde han Tjeneste i Dampskibet «Holger Danske». 1853 var han med Korvetten «Saga» paa Togt til Island, Nordamerika og Vestindien, derefter temmelig uafbrudt i Fart enten med Orlogs- eller Koffardiskibe; 1864 ansattes han først i Panserbatteriet «Rolf Krake», senere som næstkommanderende i Dampskibet «Gejser» og til sidst i Panserfregatten «Danmark». Ved Siden af sin Virksomhed som Søofficer var M. en lige saa flittig som dygtig Oversætter af engelske Romaner. 1861 leverede han en forbedret Udgave af Ferral og Repps «Dansk-engelske Ordbog», 1856—58 var han Medudgiver af «Tidsskrift f. Søvæsen»; et lille Bind «Skitser fra en Sørejse» (1860) bærer Vidne om hans livlige Stil. Som Officer var han i høj Grad sømandsduelig og intelligent. 1855 ægtede M. Emma Wilhelmine Svendsen (f. 16. Juni 1823 † 18. Dec. 1895), Datter af Garvermester S. i Nakskov, fra sit 5. Aar opdraget hos Generalkrigskommissær Fr. E. Frisch.

Erslew, Forf. Lex.

C. With.

Marie (M. Amélie Françoise Hélène), f. 1865, Prinsesse. M., Datter af Hertug Robert af Chartres og Prinsesse Françoise af Joinville, blev født 13. Jan. 1865 i Ham ved Richmond, i Londons Omegn. Her hengik Prinsessens første Barndom. 1871 ophævedes den franske Nationalforsamlings Udvisningsdekret mod Familien Orléans, og Frankrig aabnede sig nu atter for Prinsesse M.s Forældre. I Forening med disse foretog hun Rejser i Evropa. 22. Okt. 1885 viedes hun i Slottet i Eu til Prins Valdemar af Danmark. I Dec. holdt det unge Ægtepar sit Indtog i Kjøbenhavn, hvor det fik det gule Palais i Amaliegade til Residens. I Ægteskabet er født 4 Prinser og en Prinsesse. Prinsessen sysler med bildende Kunst og er dygtig i Akvarelmaleriet. Hun tilhører den romersk-katholske Kirke.

A. Thorsoe.

Marie Elisabeth, Hertuginde af Gottorp, 1610—84, Søster til den ovfr. S. 41 nævnte Prinsesse Magdalena Sibylla, blev født 22. Nov. 1610. 21. Febr. 1630 havde hun Bryllup i Dresden med Hertug Frederik III af Gottorp (V, 329), hvem hun fødte 16 Børn. Efter hans Død 10. Avg. 1659 tog hun Ophold paa sit Enkesæde Husum Slot, foranledigede en Bibeludgave 1664 og døde 24. Juni 1684. Først 5. Febr. 1692 blev hun bisat i Slesvig Domkirke.

Møller, Cimbria lit. II, 530.

J. A. Fridericia.

Marie Sophie Frederikke, 1767—1852, Dronning. Prinsesse M., Datter af Landgrev Carl af Hessen-Kassel (III, 360) og Prinsesse Louise, Frederik V's yngste Datter (X, 402), blev født i Hanau 28. Okt. 1767. I Aaret 1769 udnævntes hendes Fader til Statholder i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, og Prinsessen voxede nu op i Forældrenes Hjem paa Gottorp Slot og paa Louisenlund. Prinsessen havde et smukt Ydre og udmærkede sig ved aandelige Interesser, der viste sig i en levende Sans for Litteratur og Kunst. Hun var begejstret for Klopstocks «Messiade», af hvilken hun lærte store Brudstykker udenad, og forsøgte sig selv i smaa Poesier. Fra Faderen havde hun arvet Tilbøjelighed til Mysticisme, hvad der gav sig Udslag i hendes Tro paa Drømme.

31. Juli 1790 viedes Prinsesse M. i Slotskapellet paa Gottorp til Kronprinsregenten Frederik (VI), og 14. Sept. s. A. holdt Ægteparret et glimrende Indtog i Kjøbenhavn, i det Prinsessen sad ved sin Svigerfaders Side. Poesien og den bildende Kunst forbandt sig her for at forherlige Ægteparret; men de officielle Lovprisninger

vare dog ingeniunde hult Flitterstads, thi Befolkningens Hjærte var virkelig med i Modtagelsen. Kronprinsesse M. hjemsøgte i de første 15 Aar af sit Ægteskab af store Sorger, i det hun mistede begge sine Sønner og 4 Døtre. Da Kronprinsen i Efteraaret 1805 tog Ophold i Holsten for at være Begivenhederne paa Fastlandet nærmere, fulgte Kronprinsessen med ham. Hun residerede nu paa Slottet i Kiel i de følgende 4 Aar, og her proklameredes hun altsaa som Dronning af Danmark og Norge 13. Marts 1808. 31. Okt. 1809 førte Kongen sin Gemalinde, der var ledsaget af den 16aarige Prinsesse Caroline, tilbage til Hovedstaden, hvilken hun nu første Gang saa som Dronning. Indtoget var overordentlig pragtfuldt og Befolkningens Stemning udpræget sympathetisk.

Efter Afslutningen af Freden i Kiel 1814 indtraadte der en politisk Episode i Dronning M.s Liv. Da Frederik VI begav sig til Wiener-Kongressen, overdrog han hende ved et Reskript af 5. Sept. Forsædet i Gehejmestatsraadet, i det hun samtidig bemyndigedes til at træffe Afgjørelsen i de Sager, der ikke skulde tilsendes Kongen. I det første Statsraadsmøde, hvori hun præsiderede, oplæste hun en af hende selv paa Fransk affattet Memoire om Danmarks politiske Stilling i Tidsrummet fra 1807—14. Hun søgte deri at forsvare Frederik VI's Forhold til Norge og omtalte i skarpe Udtryk Prins Christian Frederiks Optræden. Men i øvrigt gav hun Prinsen flere Tegn paa personlig Velvilje. Hun sendte saaledes Briggen «Bornholm» op til Norge for at hente ham ned til Danmark, efter at han havde frasagt sig den norske Krone, og da han betraadte Sjællands Grund, mødte han ogsaa fra hendes Side flere Tegn paa, at hun personlig var velvillig stemt mod ham. 1. Juni 1815 vendte Kongen tilbage til Kjøbenhavn, og Dronning M.s Virksomhed som Regentinde ophørte dermed. 31. Juli s. A. salvedes hun i Forening med Kongen i Frederiksborgs Slotskirke af Biskop Münter.

I de 24 Aar, der hengik mellem denne Begivenhed og Kongens Død, førte Dronning M. en stille, tilbagetrukken Tilværelse, der kun afbrødes, naar hun ved officielle Lejligheder viste sig ved Kongens Side. Denne tilbagetrukne Existens skyldtes væsentlig en Svaghed i Underlivet, der paabød hende den største Forsigtighed i Bevægelser. Hendes Svagelighed bevirkede ogsaa, at hun stillede sig særdeles liberalt over for Forholdet mellem hendes Gemal og Fru Dannemand (IV, 178). I øvrigt havde den ægteskabelige Forbindelse mellem Dronning M. og Kong Frederik den hjærteligste Karakter,

skjønt de vare meget forskellige Personligheder; de vare gjensidig gjennemtrængte af Højagtelse for hinanden, og de politiske Ulykkesaar havde bidraget til at knytte Baandet mellem dem fastere.

3. Dec. 1839 blev Dronning M. Enke, og hun levede fra den Tid af endnu mere tilbagetrukket, i det hendes Tilværelse var delt mellem Opholdet paa Amalienborg og paa Frederiksberg Slot. For det Liv, der udenfor ombølgede hende, med de moderne konstitutionelle og nationale Bevægelser, stod hun som en fremmed. Hun berørtes smertelig af det slesvig-holstenske Oprør 1848, fordi det medførte en Borgerkrig, men af det nationale Moment i Striden havde hun ingen Forstaaelse. Indtil sin sidste Levetid bevarede hun i sin Optræden den Ynde og Værdighed, der havde karakteriseret hende som ung. I Samtalen var hun livlig og elegant, og man mærkede, naar hun gik nærmere ind paa en Sag, at hun var en Dame med gode historiske Kundskaber. En skøn Side af hendes Karakter dannede hendes strænge Religiositet og store, i det skjulte udøvede Godgjørenhed. Det var ikke blot af Navn, at hun var Patronesse for det søsterlige Velgjørenhedsselskab, men hun udfoldede i den Retning en velsignelsesrig Virksomhed. Kort forinden sin Død tilintetgjorde hun en Del af den Korrespondance, hun havde ført. I sit Testamente bestemte hun, at Kongens Breve til hende, hans Forlovelsesring og en Medaillon med hans Billede skulde nedlægges i hendes Kiste. Hun døde paa Amalienborg 21. Marts 1852.

Danske Saml. II og VI. H. Martensen, Af mit Levnet II. *A. Thorsøe.*

— 1822—24 udgav Dronning Marie Sophie Frederikke anonymt «Supplement-Tafeln zu Joh. Hübners genealogischen Tabellen», men i alt Fald den lærde Verden har allerede den Gang ikke været uvidende om, at hun var Forfatterinden, hvilket fremgaar af de særdeles rosende Anmeldelser, som fremkom i udenlandske Tidsskrifter. Tabellerne, der omfattede de fleste af de den Gang i Evropa regerende Fyrstehuse, ere øjensynlig udarbejdede med stor Flid, men fuldstændige og fejlfri ere de rigtignok langt fra, ikke engang for den danske Kongeslægts Vedkommende, uagtet de vare gjennemsete og rettede af L. Engelstoft og A. B. Rothe. En ny Udgave var forberedt, til hvilken Dronningen havde skrevet en Række længere historiske Indledningsartikler om de enkelte Stater og Slægter, men den udkom aldrig; Manuskriptet henligger i det store kongl. Bibliothek.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Markdanner, Caspar, 1533—1618, til Søgaard. Hvor han stammer fra, vides ikke. I de Personalier, der oplæstes ved hans Ligbaare, siges blot, at han var af «ærlige, fromme Forældre»; men et gammelt Sagn beretter, at hans Fader var Kong Christian III og hans Moder en Skomagerdatter fra Omegnen af Kolding, og dette Sagn har, som det i Regelen gaar, haft let ved at vinde Indgang og er i Tidernes Løb blevet udpyntet. Kun saa meget turde være vist, at C. M. ikke ved Fødselen tilhørte Adelstanden, og at han voxede op under gode Forhold, siden der blev holdt Lærer til ham i hans Hjem til hans 12. Aar. Hans Skoleundervisning fortsattes derpaa i Roskilde og afsluttedes i Hamborg. Fra det Øjeblik, han kom her til, var han for en lang Aarrække, over 25 Aar, tabt for Fædrelandet. Med en Franskmand fulgte han til Frankrig, drog der fra til Spanien og siden over Italien til Østerrig, hvor han traadte i Kejsereus Tjeneste og 1571 blev adlet, og tjente til sidst i Brunsvig og hos Hertug Adolf af Gottorp. Paa gjentagne Opfordringer af Peder Oxe vendte han endelig 1574 tilbage til Danmark og fik Ansættelse ved Hoffet her. Havde han hidtil ført en urolig Tilværelse, snart paa Valpladsen, snart i fredelige Sende-færd, blev Resten af hans Liv saa meget roligere, og for hans Krigererfaring blev der ingen Brug. Efter en kort Tid at have tjent som Hofjunker udnævntes han af Frederik II til Køgemester, hvilken Stilling han beklædte til 1585, hvorpaa han blev Lensmand paa Koldinghus. Her sad han i 32 Aar (til 1617). I Norge havde han Senjen Len 1580—91 og i det sidste Aar af sit Liv (1617—18) Brunlag og Nummedal, men han betraadte vel næppe nogen Sinds dette Land. Søgaard (Rønningesøgaard) i Fyn tilskjødedes ham 1577 af Kongen, og ved Mageskifter forøgede han efterhaanden Gaardens Tilliggende; 1596 opførte han en ny Hovedbygning. Næsten 60 Aar gammel holdt han 9. April 1592 Bryllup med den knap 16aarige Sophie Oldeland († 1639), en Forbindelse, der gjorde ham til Ejer af Vejlegaard i Fyn. Højt bedaget døde han 22. Sept. 1618 paa Søgaard.

I Følge Sagnet skal han (af Kejseren ved sin Adling?) have faaet Navnet Danmarker, men have forandret det til Markdanner. Om der er noget sandt i Fortællingen om, at han paa Grund af sin Herkomst var ilde set af sine adelige Standsfæller, vides ikke. Ved sit lange Ophold i Udlandet havde han, som det synes, faaet en vis Forkjærlighed for det tyske, men hans Navn er dog knyttet til et af vore berømteste nationale Mindesmærker, i det han 1586

som Lensmand lod den ene Jellingesten, der var sunken om og bleven skjult, udgrave og opstille.

Bricka og Gjellerup, Den danske Adel I, 337 ff. Bendz, Efterr. om Rønninge og Rolfsted Sogne S. 56 ff. Fyhn, Efterr. om Kolding S. 40 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. VI, 126 f.; 2. R. I, 126. *C. F. Bricka.*

Markman, Carl Josef, 1840—94, Forfatter, er født i Kjøbenhavn 1. Jan. 1840 som Søn af Skræddermester Carl Frederik M. og Dorthe Christine f. Zander. Efter at være bleven Student 1858 og efter at have taget Philosophicum var han i nogen Tid Huslærer paa Landet, deltog i Krigen 1864 som Reservelieutenant og var senere Lærer i Kjøbenhavn (bl. a. ved Borgerdydskolen i Kjøbenhavn). 1873 ansattes han som Adjunkt paa Herlufsholm med Gymnastik som Hovedfag, men skjønt det under denne Virksomhed, som han sikkert havde mange Betingelser for at kunne udfylde, lykkedes ham at komme i mere end almindelig personligt Forhold til Eleverne, længtes han dog stadig tilbage til Hovedstaden, og i 1887 tog han derfor sin Afsked som Adjunkt og flyttede tilbage til Kjøbenhavn for udelukkende at syse med Forfattervirksomhed. Allerede 1879 havde han nemlig udgivet «Fortællinger i Ramme af C. M. Havn» og derefter — opgivende Anonymiteten — «Ariel, Komædie paa rimede Vers» (1881), «Studenter» (1881), «Havedøren» (1883) og «Mindre Fortællinger» (1885); men hvad han frembragte i sit senere Otium — «Poul Breinum» (1891) og Folkekomedien «Marstals Plads» (1888, sammen med P. Fristrup) — vakte ikke større Opmærksomhed end hans tidligere Arbejder, og Skuffelsen over de fejlslagne Forhaabninger bidrog vistnok til at forkorte hans Dage. Han døde ugift 25. Dec. 1894. — M. havde som Forfatter en ikke ganske ringe Originalitet, et skarpt iagttagende Blik og Evne til at gjengive navnlig jævne Folks Tankesæt og Udtryksmaade. Naar han alligevel aldrig slog igjennem, skyldtes det vel Mangel først og fremmest paa egentlig digterisk Begavelse og dernæst paa Evne til overhovedet at frembringe noget, der som Helhed kunde interessere Læseren. *Sophus Bauditz.*

Markússon, Björn, 1716—91, Lagmand, er Søn af Sysselmand Markús Bergsson og Elín Hjaltadatter og fødtes i Ögur ved Isafjord 31. Avg. 1716. Dimitteret 1735 indskreves han først 1744 ved Universitetet, blev Cand. juris 1746 og havde Beskæftigelse i Kjøbenhavn, til han 1749 blev Sysselmand i Skagafjord Syssel. 1757 udnævntes han til Lagmand for Syd- og Østlandet (med Bolig i Borgar-

fjord), til hvilket Embede han siden 1750 havde været designeret. Han døde 9. Marts 1791. Han havde i Kjøbenhavn 1749 ægtet Enken Anna Dorothea Glahn. I sin Sysselmandstid bestyrede han nogle Aar Bispegaarden Holar med det derværende Trykkeri og lod da her fra bl. a. 1756 udgaa 2 ret bekjendte Sagasamlinger: «Nockrer Marg-Frooder Sögu-thættur Islendinga» og «Agiætar Fornmanna Sögur». Han omtales som en livslysten, vel begavet og godmodig Mand.

Worm, *Lex. ov. lærde Mænd*. Espolin, *Árbækur Íslands*. Safn til sögu Íslands II, 157 ff. Tímarit III (1882) og XVII, 135. J. Pétursson, *Sýslumannaæfir I*, 412 ff. *Kr. Kaalund.*

Marmillod, Jean Rodolphe François, —1786, Ingeniør. Han var af Fødsel en Schweitser og havde i 14 Aar forestaaet Landevejsarbejder i Frankrig, da han i Marts 1764 indkaldtes til Danmark for her at lede Anlægget af de nye Hovedlandeveje. Reformen af det yderlig forsømte Vejvæsen var paabudt ved Frederik V's Reskript af 30. Dec. 1763 og lagt i Oversekretær F. C. Rosenkrantz' Haand; men Mangelen paa vejbygningskyndige havde gjort det nødvendigt at søge teknisk Bistand i Udlandet. I April 1764 ankom M. til Kjøbenhavn og tiltraadte strax sit Embede som Overvejnspektør med Kancelliraads Rang. Samtidig ansattes hans 2 Ledsagere, Baudin og de Sorbet, som Konduktører. Pengemangel hemmede Arbejdets hurtige Fremskridt, og Strid imellem Magthaverne førte til, at M. allerede i Nov. 1766 afskedigedes, da General Huth (VIII, 181) sattes i Spidsen for Vejvæsenet, som han med sine Ingeniører troede billigere at kunne bestride uden Hjælp af de fremmede. Men efter faa Maaneders Forløb faldt Huth i Unaade, Landevejene henlagdes under Rentekammeret, og M. blev atter ansat paa 7 Aar, med Tilsikring af Pension. Da den tekniske Ledelse af Vejvæsenet henlagdes til Overbygningsdirektionen, blev M. i Dec. 1771 Medlem af denne. Hans Kolleger paaskjønnede ham som «en berømmelig Mand og en ærekjær og redelig Betjent», hvis Indsigt, Talenter og Begavelse stillede ham uden for Sammenligning med hans Kaldsfæller. Han undgik ikke «Eftertale», men bevarede dog sin Anseelse og fik en fyldestgørende Oprejsning i et smigrende Brev fra A. P. Bernstorff, da dennes Godforvalter havde søgt at bringe M. til Fald. Da de 7 Aar vare gaaede, fik han Kongens mundtlige Tilsagn om ny Bestalling, men da denne udeblev, og den noget stive og paastaaelige Udlænding fandt sig forfordelt af Kammeret og fortrædiget af en militær Med-

arbejder, tog han tillige med sin som Elève géographique ansatte Søn Afsked i Maj 1775 og vendte tilbage til Frankrig. Af M.s Vejanlæg kan nævnes Hovedlandevejen til Fredensborg (først fuldendt 1776), Roskilde Landevej, undtagen Stykket fra Damhuset til Frederiksberg Slot, samt Vejen fra dette Slot til Falkonérgaarden. Desuden forestod han adskillige Brolægningsarbejder i Kjøbenhavn.

M. havde i 22 Aar været gift med Englænderinden Henriette f. Walthoe, der paa Grund af en ulægelig Svaghed levede hos Moderen i London, da dette Ægteskab i 1771 blev ophævet, og M. s. A. indgik et nyt, med Charlotte Henriette van Dockum († 1831), Datter af Martin van D. (jvfr. IV, 291). M. døde som Ingénieur en chef des ponts et des chaussées i Grenoble 27. Okt. 1786, hvorefter Enken ægtede hans Kollega Vigor i Epinal, i hvis Hjem Admiral C. E. van Dockum blev opdragen.

C. L. Paulsen, Hist. Beretn. om Vejvæsenet i Danmark, 1823 (Hdskr. i Rigsark.). C. Bruun, Kjøbenhavn III, 307. 311 ff. J. Bloch.

Marquardsen, Heinrich, f. 1826, Retslærd og Politiker. M. er født 25. Okt. 1826 i Byen Slesvig, hvor Faderen, slesvigsk Stænderdeputeret, var Senator. Han studerede Retsvidenskab ved Universiteterne i Kiel og Heidelberg, blev Dr. juris, Privatdocent og 1857 Professor ved sidstnævnte Universitet, hvorfra han 1861 kaldtes til Erlangen. Hans Lærefag have været Strafferet, Straffe-proces, Statsret og Folkeret. Han er Medlem af Universitetets Spruchkollegium og har end videre haft praktisk videnskabelig Virksomhed som Medlem af den tyske Lovgivningskommission samt af l'Institut de droit international. I Litteraturen foreligger der fra M.s Haand dels flere Monografier, dels talrige Artikler og Recensioner i tyske retsvidenskabelige Tidsskrifter, i Rotteck og Welckers «Staatslexikon», Bluntschlis «Staatswörterbuch» m. fl. St. Det er ikke udelukkende tysk Ret, han i sine Arbejder behandler, men særlig ogsaa engelske Retsforhold, baade historiske og aktuelle. En universel Karakter har ligeledes det store Samlerværk «Handbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart in Monographien», hvis Udgivelse M. paa-begyndte i 1885, og til hvis Udarbejdelse han har formaaet en stor Kreds af retslærde, ogsaa flere ikke-tyske, til at medvirke. Værket er i Aarenes Løb betydelig fremmet, men endnu ikke afsluttet. — Politisk Virksomhed har M. udfoldet som Medlem af det bajerske Andetkammer og som Medlem først af det tyske Toldparlament, senere af den tyske Rigsdag.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

Goos.

Marquard, Mogens Christian, 1708—86, Præst, var af nord-slesvigsk Æt. Hans Fader, Peder M. († 1733), var Præst i Vorning i Viborg Stift; hans Moder hed Gjørrild Olufsdatter († 1719). Forældrehjemmet var velhavende, og hans lærde Fader havde ofte unge Mennesker i Huset til Forberedelse til Universitetet. Han blev født 11. Juni 1708, dimitteredes af Faderen 1726, blev 2 Aar efter Kandidat og 1733 Præst til Kovsted og Raasted ved Randers. I samme Embede forblev han over 50 Aar lige til sin Død, 7. April 1786. Fra 1781 var han en kort Tid tillige Herredsprovst. M. var en stor Original. Skjønt han besad betydelig Formue, holdt han dog sin Præstegaard uslere end den ringeste Bondegaard; og skjønt han var en Mand af Lærdom og med megen videnskabelig Sans — en god Arv fra Faderen —, var han mere Bonde end Præst. Han drev selv Ploven og alt øvrigt Avlsarbejde, og i sine 52 Embedsaar kjørte han aldrig, men gik stedse til den 1/2 Mil fjærnede Annexkirke. Men hans Sognefolk holdt af ham; han var velvillig, godgjørende og pligtopyldende, og hans Minde lever endnu paa god Maade i Egnen. — Hans Skrifter omfatte en Lærebog i Filosofi («Philosophia scholastica», 1773), nogle mindre bibelske Lærebøger, en «Philosophia spiritualis» (1776) — den er dediceret Treenigheden — og et Bind Prædikener og Lejlighedstaler. Han var først gift med Maren f. Jespersen, en Provstedatter fra Ørsted (ved Randers); hun døde tidlig, og derefter begik han et sørgeligt Fejltrin; han fik Dom over sig til Afsked, men blev benaadet mod at erlægge en frivillig Kjendelse til gudeligt Brug. Tidligere havde han skjænket Randers Hospital og Skolen i Kovsted betydelige Gaver. Han indgik nyt Ægteskab, med en Bondedatter fra Blegvadgaarden i Raasted Sogn, og havde med hende 8 Børn, som han alle bestemte og opdrog til Bondestanden.

Nordlyset, et Maanedsskrift, X (Randers 1829), S. 433 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. III, 378. Stadfeldt, Beskr. ov. Randers S. 285 f. Nyerup, Lit. Lex.

A. Jantzen.

v. Marschalck, Johan Frederik, 1618—79, norsk Kansler, er født paa Bremervørde 26. Nov. 1618 og Søn af nedennævnte Levin v. M. Han blev 1652 naturaliseret i Danmark og var Hofjunker det følgende Aar, da Kongen 19. Juli paa Kjøbenhavns Slot holdt hans Bryllup med Dronningens Hofjomfru Margrethe Bielke, en Datter af den norske Kansler Jens B. (II, 332); hun var født paa Elingaard i Smaalenene 24. Okt. 1622 og døde i Kjøbenhavn 11. Nov. 1698. Med hende fik han Herregaardene Evje og Sande

i Smaalenene. J. F. v. M. var Canonicus i Lybek og fik 1660 Forleningsbrev paa Mariekirkens Provsti og Rakkestad Len; 1662—69 var han Amtmand i Bratsberg og blev i sidstnævnte Aar Befalingsmand paa Bergenhus og Vicekansler samt ved Svogeren Ove Bielkes Død 1674 (sidste) Kansler i Norge. 1673 blev han Ridder af Danebrog og var derhos Gehejmeraad samt Assessor i Statskollegiet og Højesteret, ligesom han i Norge var Medlem af Overhofretten. Han drev, som sine Standsfæller i Norge, Savbrug og Tømmerhandel og var en rig Mand, da han ved Ansættelsen til Krigsstyr i 1676 staar i 1. Klasse. Han afgik ved Døden paa Bergenhus 16. Marts 1679. Hans Slægt uddøde i Norden med hans Børn.

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. I, 189 f. (Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. II. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

v. Marschalck, Levin, —1629, Kansler, Søn af Franz v. M. til Krauenburg og Catharina v. d. Kuhla, hørte til en anset bremisk Adelsslægt og var, før han kom i dansk Tjeneste, Landdrost hos Ærkebisp Johan Frederik af Bremen og Provst for Klostrene Zeven og Neuenwalde. Tidlig sluttede han sig dog til det Parti, der virkede for Valget af Christian IV's Søn Hertug Frederik til Koadjutor i Bremen og blev ogsaa paa anden Maade benyttet af Kongen, saaledes 1623 til at tage Amtet Syke i Besiddelse for denne og 1625 ved Forhandlingerne om Forbundet i Lauenburg. Da Johan Frederik efter Slaget ved Lutter i Avg. 1626 forlod det bremiske og gik til Eutin, blev M. i Stade og sendtes af Christian IV i Okt. s. A. til Stænderne i Stiftet for at opfordre dem til Troskab mod Koadjutoren Hertug Frederik. I Sommeren 1627 var han hos Kongen i Tyskland. 24. April 1628 fik han Bestalling som tysk Kansler og var Medlem af det Gesandtskab, der i Foraaret 1629 forhandlede om Freden med Kejseren i Lybek. 3. Sept. s. A. døde han. Han var gift med Jutte v. Marschalck til Hutloh og roses som en blid, omgængelig og aabenhjærtig Mand af politisk Dygtighed. De kejserlige frygtede ham som en farlig Modstander, og han var ogsaa Forfatter til et af de Stridsskrifter mod Kejseren («Wilt du den Kaiser sehen», fra Begyndelsen af 1629), som vakte størst Opsigt.

Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist. I, 95. Allg. Deutsche Biographie XX. Opel, Der niedersächsisch-dänische Krieg III, 36 f. *J. A. Fridericia.*

Marschall, Andreas, 1783—1842, Pianofortefabrikant, er født 15. Nov. 1783 i Ternau (Ungarn) og kom som Snedkersvend til Kjøbenhavn 1810. I Tyskland havde han arbejdet hos forskellige Pianoforte-Instrumentmagere, og her tog han Arbejde hos Instrumentmager P. Chr. Uldahl. Men allerede 1812 etablerede han sig som selvstændig og vandt hurtig stor Anseelse ved sine med stor Omhyggelighed udførte Pianoforter; navnlig vare de taffelformede hans Specialitet. Han var tillige den første, der her i Landet anlagde en Luftvarmeindretning med Ventilation (1825—26); hans Maal med den var at faa Træet til sine Instrumenter tilstrækkelig tørt. 9. Febr. 1842 døde han paa Sindssygeanstalten i Slesvig. — 20. Jan. 1815 havde han ægtet Anna Marie Bagger (f. 29. Juli 1795 † 9. Febr. 1844).

C. Nyrop, Bidr. t. den danske Industris Hist. S. 329 f.

C. Nyrop.

Marselis, Constantin Baron, 1647—99, var født i Amsterdam 16. Okt. 1647 og Broder til Vilhelm Baron Guldencrone (VI, 333), sammen med hvem han tilbragte en Del af sin Ungdom paa Rejser, hvorefter de begge efter Frederik III's Ønske 1667 indfandt sig i Danmark for personlig at overtage de dem efter deres nedenævnte Fader Gabriel M. tilfaldne danske Godser; samtidig udnævntes begge til Hofjunkere og 1668 til Kammerjunkere. Efter Kongens Død tog M. Ophold paa sin Gaard Stadsgaard. 1680 optoges han i Friherrestanden, samtidig med at hans Hovedgaard Havreballegaard erigeredes til Baroniet Marselisborg. Gift 6. April 1670 med en Datter af Amtmand Peder Charisius (III, 439), Sophie Elisabeth C. (f. 8. Okt. 1647 † 21. Maj 1706), Kammerfrøken hos Prinsesse Frederikke Amalie. Med sin Hustru fik M. Palstrup, som han 1694 solgte. Efter M.s Død 16. Juni 1699 ægtede hun 1703 Peter Baron Rodsteen, efter at hun havde oprettet Stadsgaard til et Stamhus under Navn Constantinsborg. Under et pragtfuldt Epitafium af Qvilinus hviler M. med sin Hustru og Baron Rodsteen i Aarhus Domkirke.

Thottske Manusk., Fol., Nr. 1127. Danmarks Adels Aarbog 1890, S. 162. Danske Herregaarde XI: Palstrup; XVI: Constantinsborg. *G. L. Wad.*

Marselis, Gabriel, —1650—, Kjøbmand og Godsejer, hører til en oprindelig antwerpensk Slægt, der under de nederlandske Religionskampe som reformert var fortrukket til Amsterdam. Men medens Faderen, Gabriel M. den ældre, der var gift med Anna

Lermite, var flyttet der fra til Hamborg, hvor han 1628 blev Kongen af Danmarks Faktor, ledede Sønnen G. derimod et stort Handels-
hus i Amsterdam, der fik en ikke ringe Betydning for Danmark. 1638 omtales han for første Gang som Christian IV's Resident og Faktor i den nævnte By; da man beskyldte ham for Handel med Nederlandenes Fjender, Spanierne, dækkede han sig med denne Stilling. Det følgende Aar paatænkte han og hans Svoger Albert Baltser Berns i Hamborg (II, 137), der overtog sin Svigerfaders Forretning der, Oprettelsen af et ostindisk Kompagni i Glückstadt, som skulde forenes med det i Kjøbenhavn, og 1642 sluttede de en Kontrakt med den danske Regering om Afhentelsen af en stor Mængde af Spanien lovet Salt. Imidlertid havde han kastet sit Blik paa Norge; 1640 rejste han der til i den af den danske Regering billigede Hensigt at bringe Bjærgværkerne i bedre Stand; for sin Fader opnaede han ogsaa 1641 Privilegium paa Bærum Jærnværk ved Christiania, hvilket gik i Arv til ham og hans Broder Selius (s. ndfr.), og de erhvervede tillige senere sammen flere andre Bjærgværker, dels til Ejendom, dels i Forpagtning. Men hans største Virksomhed blev dog Leverancer til Holmen og Hoffet samt Laan til den danske Regering; hans Fordringer herfor beløb sig alene i Aarene 1642—47 til over 380000 Rdl. En ret betydningsfuld Hjælp kom han desuden til at yde Danmark under Krigen med Sverige 1643—45 dels ved politisk at støtte Danmarks Sag, dels ved Hidskaffelse af Vaaben, Skibe og Officerer. Han var nøje knyttet til de 2 Magthavere i Danmark og Norge Corfits Ulfeldt og Hannibal Sehested og stod i Pengeforbindelse med dem begge. Muligvis var det ogsaa ham, der gav Ulfeldt den første Idé til Planen om Sundtoldens Afløsning; i alt Fald bragte han den først frem i en bestemt Form i Efteraaret 1648 over for Amsterdams Raad. Men han havde ikke ydet Danmark de forskjellige Tjenester uden først og fremmest at sørge for sin personlige Fordel; sammen med Broderen Selius havde han opnaaet at faa baade Krongods i Norge tilskjødet (saaledes Vrem og Aaby Gaarde 1648) og Indtægter af Kronen anvist for sine Fordringer, og den efter Ulfeldts Fald 1651 nedsatte Undersøgelseskommission bragte betydelige Misligheder ved hans Leverancer for Dagens Lys.

Ikke desto mindre vedblev den danske Regering, der var pekuniært afhængig af ham, at staa i nøje Forbindelse med ham. I Sept. 1657 paatog han, Broderen Selius og Admiralitetsraaderne Poul Klingenberg og Henrik Müller sig Leverancer til Hæren til

Beløb af 165000 Rdl. mod Pant i en Del af Toldindtægterne, og i Juni 1658 fik han for sine Fordringer paa Kronen Hannibal Sehesteds 1651 afstaaede Gods i Norge. Men stadig stege under Krigen med Sverige hans Leverancer og Laan, og til Vederlag herfor fik han i Maj 1661 afstaaet Aarhusgaard (det tidligere Havreballegaard, senere Marselisborg) med Tilliggende samt i April 1664 Møen tilskjødet og i Juni s. A. Kalundborg Amt udlagt. Tilmed adledes han af Frederik III 7. Sept. 1665. Som Godsejer indlagde han sig imidlertid et slet Navn, i alt Fald paa Møen, og flere af de norske Bjærgværker underkastede han en Rovdrift, saa at han i Treserne enten maatte sælge dem eller standse deres Virksomhed. Hans Dødsaar kjendes ikke. I sit Ægteskab med Isabella van der Straaten havde han Sønnerne Vilhelm, der 1673 optoges i den danske Friherrestand under Navn af Guldencrone (VI, 333), og Constantin (s. ovfr.).

Budstikken VI, 706 ff. Paludan, Beskr. ov. Møen I, 379 ff. Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist. II, 231 f. Samme, Adelsvældens sidste Dage S. 8. 110 f.

J. A. Fridericia.

Marselis, Leonhard, —1650—, Kjøbmand i Hamborg, Broder til den ovfr. nævnte Gabriel M. I Kompagni med sin Svoger Albert Baltser Berns (II, 137) fortsatte han sin Faders, den ældre Gabriel M.s, store hamborgske Forretning paa Danmark, paatog sig omfattende Leverancer og Laan til den danske Regering og havde et Kanonstøberi i Glückstadt og et Skibsbyggeri i Neustadt. Efter Berns' Død 1652 drev han Forretningen videre sammen med dennes Arvinger, ofte i Forbindelse med sine Brødre Gabriel og Selius, og erhvervede efterhaanden stadig større Fordringer paa den danske Krone. 1651 havde han og Berns allerede til Erstatning for disse Fordringer faaet udlagt Lunde Hovedgaard paa Mors og Bustrup Hovedgaard i Salling, i Nov. 1661 fik Firmaet Skjøde paa Ørum Slot og Len og i Juni 1664 paa Mariager Kloster og Ladegaard. Han var gift med Alette van de Camer; hans Dødsaar kjendes ikke.

J. A. Fridericia.

Marselis, Selius, 1600—63, Kjøbmand og Postdirektør, Broder til de ovfr. nævnte Gabriel og Leonhard M., blev født i Amsterdam 15. (ny Stil?) Dec. 1600. I sit 20. Aar tiltraadte han en Udenlandsrejse, der varede 11 Aar og endog strakte sig til Ostindien; efter sin Hjemkomst ægtede han 28. April 1634 Anna van der Straaten († 3. Sept. 1654), Datter af Johannes v. d. S. Som Følge af

Familiens nøje Forbindelse med Danmark og Norge bosatte han sig 1645 i Christiania, hvor han ejede en Løkke uden for Byen, og udfoldede en betydelig Virksomhed under Krigen med Sverige, især ved at paatage sig at levere 8 Orlogsskibe. Ved Hannibal Sehesteds Gunst opnaaede han ogsaa i Juli 1646 store Særrettigheder i Henseende til Skattefrihed og til Religionsfrihed for sig og sit Hus som reformerte, og disse Privilegier bleve senere dels udvidede, dels forlængede til stor Misfornøjelse for Christiania Borgerskab. Baade under Christian IV og under Frederik III drev han store Forretninger med Regeringen, saa vel ved Leverancer som ved Laan, og ofte paa den hensynsløseste Maade. Men skjønt der 1651 opdagedes graverende Misligheder ved hans Leverancer, vedblev hans Indflydelse, og han fik i Okt. 1653 en Generalkvittering for Manglerne, ligesom der senere afstodes ham Jordegods og Bjærgværker og anvistes ham store Indtægter til Dækning af hans Krav. I Nov. 1653 fik han end videre, maaske paa Foranledning af den nye danske Generalpostmester Poul Klingenberg, Direktionen og Inspektionen over det norske Postvæsen; hertil kom i Jan. 1657 hans Udnævnelse til Bergamtsraad i Norge.

Da det stundede til Krig med Sverige i Foraaret 1657, sendtes han af Regeringen til Holland for at skaffe Laan og Søofficerer; i Efteraaret s. A. paatog han sig sammen med sin Broder Gabriel og nogle andre store Leverancer til Hæren, og i alt Fald fra 1658 af har han tilbragt den meste Tid i Kjøbenhavn. Under Stormen paa denne Stad 11. Febr. 1659 havde han en Kommando over hollandske Matroser ved Kastellet. I Sept. 1660 fik han Følgebrev til Bakke og Rejns Klosters Len i Norge; tillige var han Medlem af forskjellige Kommissioner. 20. Marts 1663 døde han i Kjøbenhavn.

Universitetsprogr. 1663. Det Thronhjemske Selsk. Skrifter III, 319 ff. Budstikken VI, 706 ff. Smaaskrifter, tilegnede A. F. Krieger, S. 219 ff. Daae, Det gamle Christiania, 2. Udg., S. 53 f. *J. A. Fridericia.*

Marstrand, Jacob Nicolai, f. 1848, Bagermester. M. er født 10. Avg. 1848 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Cand. polyt. Theodor M., var Værktøjsfabrikant; hans endnu levende Moder er Anna Henriette Mathilde f. Jansen. Da han tidlig blev faderløs (1863), var det hans ndfr. nævnte Farbroder Bager og Dampmøller Troels M., der traadte til i Faders Sted. Efter at have gennemgaaet Schneekloths Skole og taget Præliminærexamen med Udmærkelse kom han i Bagerlære. 1866 gjorde han Svendestykke og 1871

Mesterstykke, 1874 tog han Borgerskab som Bagermester i Kjøbenhavn og udviklede hurtig sit Bageri til at blive et af Byens første. Det var imidlertid ikke blot paa dette Omraade, at han fulgte sin Slægts Spor, han har ogsaa fortsat dens frisindede Traditioner. 1883 var han Medstifter af «Kjøbenhavns liberale Vælgerforening», i hvilken han stadig har været Næstformand, og fra 1893 har han virket som liberalt Medlem af Kjøbenhavns Borgerrepræsentation. Litterært har han medvirket i F. Falkenstjernes og Morten Pontoppidans Blad «Tidens Strøm», og han er Forfatter af et af Studentersamfundets Smaaskrifter: «Benjamin Franklin, en Borgers Historie» (1887). 8. Juni 1875 ægtede han Marie Elisabeth Neergaard (f. 20. Marts 1846), Datter af Snedkermester Peter N. og Cathrine Marie f. Fleron.

T. Marstrand, Slægten Marstrand.

C. Nyrop.

Marstrand, Nicolai Jacob, 1770—1829, Mekaniker, er født 5. Avg. 1770 ved Kvikne Kobberværk i Østerdalen i Norge, hvor hans Fader var Bergskriver; Moderen var Magdalene Elisabeth f. Schnitler. Omtr. 20 Aar gammel kom han til Danmark, blev Huslærer, Vejassistent og endelig Assistent ved Frederiksværk. Som saadan fik han 1802 offentlig Understøttelse til at studere Mekanik og vedblev nu til 1810 at faa Statsunderstøttelse til mekanisk Virksomhed; han byggede bl. A. Spindemaskiner. 1806 flyttede han til Kjøbenhavn, hvor han efter en med offentlig Understøttelse foretagen Englandsrejse (1807), der afbrødes ved Krigen, navnlig lagde sig efter Harpefabrikation. En af ham opfunden Dejæltmaskine førte imidlertid til, at han 1810 fik Bevilling til at anlægge et Bageri; han fik et større, rentefrit Laan af Staten til Indkjøb af en Bagergaard, og nu blev han Bager uden dog derfor at opgive sin mekaniske Virksomhed. 1809 havde han faaet Tilsynet med Døvstummeinstitutets Værksteder, 1813 blev han Bestyrer af Værkstederne i Forbedringshuset, 1812 opfandt han en Oljepresse, 1813 fik han Eneret paa en Hestegang, 1827 konstruerede han en Maskine til at kopiere Billedhuggerarbejder med, og 1828 udfandt han en Forbedring ved den hydrauliske Presse. 1811 var han bleven udnævnt til Kommerceraad. Livlig begavet og i høj Grad musikalsk førte han en Tid stort Hus, men urolig og kunstnerisk flagrende forstod han ikke at udnytte sin praktiske Virksomhed. Da han 12. Juli 1829 afgik ved Døden, efterlod han sig saa godt som intet, hvad der dog ikke forknyttede hans Enke, der modig fort-

satte Bagerivirksomheden. 1803 havde han ægtet Petra Othilia Smith (f. 28. Febr. 1778 † 15. Nov. 1847), Datter af Provst Troels S. og Anna Agnete f. Plum.

Erslew, Forf. Lex. Ch. Mourier, Om Brød og Brødbagning S. 231 f. Rawert, Danmarks industr. Forhold S. 413. C. Nyrop, Bidr. t. d. danske Industris Hist. S. 151 f. 318 f. T. Marstrand, Slægten Marstrand. C. Nyrop.

Marstrand, Osvald Julius, 1812—49, Søofficer, Søn af ovennævnte Kommerceraad Nic. Jac. M., er født 14. Juli 1812, blev Sekondlieutenant i Marinen 1830, Premierlieutenant 1840 og karakt. Kapitajnlieutenant 1849 i Marts; samtidig udtraadte han af Detaillen og ansattes som Navigationsdirektør samt 1. Lærer ved Søkadet-akademiet. Allerede som ung udmærkede han sig ved sine fortrinlige matematiske Anlæg, hvilket ogsaa førte til, at han som Officer slog ind paa den videnskabelige Vej. Efter at have i 2 Aar studeret paa den militære Højskole var han 1836 og 37 hos Kommandør M. J. P. Bille i Preussen, hvor Bille havde modtaget en Stilling som Navigationsdirektør, og hvor man forgjæves tilbød M. fast Ansættelse; efter Hjemkomsten foretog han nogle Togter til Middelhavet og Vestindien, var derefter fra 1837 knyttet til Søkadetakademiet som Lærer i Navigation og Matematik. Da han 1849, efter at være bleven udnævnt til Navigationsdirektør, ønskede at komme i aktiv Tjeneste, ansattes han i Linjeskibet «Christian VIII», hvor han kort efter Kommandoens Hejsning blev tredjekommanderende. Som saadan deltog han i den ulykkelige Ekernførdeaffære, i hvilken han fandt Døden 5. April, da Linjeskibet sprang i Luften. Med udmærkede Anlæg forbandt M. en sandhedskjærlig, human og djærv Karakter, han var dertil rastløs flittig og meget lovende som Videnskabsmand. Et Par Værker af ham angaaende Navigationen bærer Vidnesbyrd herom. Han døde ugift.

Selmer, Nekrolog. Saml. II, 81 ff. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, II, 1119 ff. Erslew, Forf. Lex. C. With.

Marstrand, Troels Caspar Daniel, 1815—89, Industridrivende, er født 13. Maj 1815 i Kjøbenhavn, Søn af ovennævnte Mekaniker Nic. Jac. M. Efter at have været Skriverdreng i Skjelskør og lært Bageriet i Kjøge rejste han 1835 udenlands. 1837 kom han tilbage og blev nu Kontorist hos Politimesteren i Helsingør, til han 1839 kunde overtage sin Moders indtil da udlejede Bageri. Dette drev han rask i Vejret ved Tilvirkning navnlig af Rugbrød og Skibs-

brød, og han udvidede Virksomheden med en Dampmølle (1850), hvad der vakte stor Opmærksomhed. 1857 købte han Wodroffgaards Mølle, hvor Mølleriet blev drevet i stor Maalestok, og hvor der fra 1865 ogsaa blev oprettet et Ølbryggeri, alt under Firmaet «Troels Marstrand», hvori Grossererne Jens Lund og F. W. Kjørboe deltog. M.s rastløse Virksomhedstrang nøjedes imidlertid ikke med det her skildrede daglige Arbejde. Som Oldermænd i Kjøbenhavns Bagerlav (1847—51) viste han sit Frisind ved at afskaffe den ilde beryggede Bagerkro; 1857 var han i et af Industriforeningen nedsat Udvalg virksom for Næringsfrihedens Indførelse, 1862 var han Medindbyder til Frihandelsforeningen, 1857—63 var han Borgerrepræsentant. Da han (efter 1865) af Helbredshensyn paa forskjellig Maade hvilede ud, bl. a. ved at foretage større og mindre Rejser, kom han og hans talrige Slægt (foruden sine egne havde han ogsaa en afdød Broders Børn at opdrage) i livlig Forbindelse med Højskolerne paa Askov og Vallekilde; og hele sin ejendommelige, selvstændige, men urolige Aand har han vist i sin Bog «Slægten Marstrand» (1885). Han døde 23. Avg. 1889. Han var 2 Gange gift: 1. (7. Nov. 1845) med Caroline Emilie f. Carlsen (f. 7. Maj 1812 † 21. Okt. 1859), Datter af Snedkermester C. og Christiane Marie f. Møller; 2. (24. Sept. 1880) med Sofie Emilie f. Jansen (f. 5. Maj 1829), Enke efter Forpagter Vilhelm Eggertsen og Datter af Malermester i Stege Tobias Jansen (Tiaden) og Anna Johanne f. Bruun.

T. Marstrand, Slægten Marstrand.

C. Nyrop.

Marstrand, Vilhelm Nicolai, 1810—73, Maler. V. M., Søn af ovfr. nævnte Kommerceraad Nic. Jac. M., blev født i Kjøbenhavn 24. Dec. 1810. Som Dreng blev han sat til Studeringerne, men da han kun havde ringe Interesse for Bogen, forlod han allerede i sit 16. Aar Metropolitanskolen for i Sommeren 1826 at indtræde som Elev hos Maleren Eckersberg. Han havde nemlig tidlig vist udprægede kunstneriske Tilbøjeligheder og lagt adskillige af de Evner for Dagen, som, udviklede og skolede, senere skulde blive de fremherskende i hans Kunst. Som 15 Aars Yngling tumlede han paa egen Haand med store Kompositioner, helst Genrebilleder med mange Figurer, ikke sjælden af satirisk Indhold eller baarne af et eget bredt karikerende Lune. Allerede paa dette Tidspunkt følte han Trang til at improvisere med Blyanten i Haanden og i faa, raske Træk nedskrive, hvad han saa og iagttog, eller hvad der havde bundet sig fast i hans Hukommelse.

Da han kom under Eckersbergs Vejledning og senere gennemgik Akademiets Skoler, maatte han naturligvis holde denne Lyst i Tømme, delvis endog undertrykke den, og man tager næppe fejl i, at hans Læreaar i mange Retninger have været ham besværlige og trykkende. Han saa den store, brogede Verden om sig og længtes kun efter at trænge ind i den med en stor kunstnerisk Evnes hele Modtagelighed og brændende Reproduktionslyst — i Steden maatte han tegne Gibsornamenter og Modelfigurer i sit Ansigts Sved. Der var Trang til Ørneflugt hos ham, men hans Mentor holdt ham haardnakket ved Jorden og tvang ham til at blive paa den gamle, akademiske Skolesti — Ærens Tornevej. Naturligvis havde han Fordel deraf, selv om han maatte lide den Skuffelse, at hans Forsøg paa at vinde Guldmedaillen — efter at han (1833) havde vundet begge Sølvmedailler — gjentagne Gange (1833 og 1835) mislykkedes. Paa dette Tidspunkt af hans Liv havde Opgaver som «Flugten til Ægypten» eller «Odysseus og Nausikæ» næppe synderlig Tillokkelse for ham; han interesserede sig mere for kjøbenhavnsk Gadeliv end for bibelske Motiver og græske Heroer.

Til Navnet M. knytter der sig hos alle danske en Forestilling om et grovkornet, festligt Lune, et lystigt, ungdommeligt, næsten paradoxalt Humor, isprængt med Satire, en komisk vis, nær beslægtet med Holbergs. Skjønt denne Evne visselig kun tangerer en enkelt Side og næppe engang den betydeligste i hans rige og dybe Natur, er det dog værd at lægge Mærke til, at han netop begyndte paa det Omraade, man kunde kalde det satiriske Genremaleri, troede sig kaldet til at sejre paa det og i Aarenes Løb, endog optagen af andre, store historiske eller monumentale, Opgaver, atter og atter vendte tilbage til det. Sit Lune satte han ingen Sinde over Styr, ihvorvel det efterhaanden mistede sin skarpeste Brod og fik en elskværdigere Klangfarve; end ikke Sorger og Lidelser formaaede at kue det. Tvært imod fandt han deri en Foryngelsens Kilde, som indgød ham ny Livslyst og bar ham oppe, naar Alderdom og Svaghed toge haardt fat paa hans Sjæl. Hans tidligste Arbejder paa dette Felt, der saa godt som alle ere specifik kjøbenhavnske, vakte stor Opsigt i Hovedstaden, fordi de vare noget nyt, en Popularisering eller Demokratisering af Kunsten, som vel var indledet af Eckersberg, men nu førtes videre. En saadan djærv Realisme havde man aldrig før set Mage til. «En Kanefart ved Maaneskin» (udst. 1829), «En Kilderejse» (1830), «En Flytte-

dagsscene» (1831), «Nedgang til en Kjælder» (1831), «Scene ved et Konsumtionshus» (1831), «Gadescene i Hundedagene» (1833), «Beskjænkede, der forlade Kjælderens» (1835) og endelig «En Avktions-scene» (1836) illustrerede det ret tarvelige, brave Kjøbenhavn i Trediverne med dets Originaler, Spidsborgere, Holmens Folk, Madammer, Gadedrenge og Hunde. Det var Datidens «Kjøbenhavneri» med et provinsielt Tilsnit, som her saa sig i Spejl og blev foreviget til Glæde for sig selv og Efterverdenen. Det var vel den Gang, at man ventede en Hogarth af den unge Kunstner, thi man troede at skimte den puritanske Moralprædikant bag hans Munterhed og Spot. Intet laa imidlertid M. fjærnere end at sætte sit Liv ind herpaa; han betragtede selv disse Arbejder som et Slags Impromptuer, i det væsentlige fremkomne for at tjene Brødet. Hans kjærnesunde Natur fandt Behag i at iagttage Almuen og saa at sige forberede sig til større Opgaver under Paavirkning af Folkelivets Oprindelighed, men samtidig — endog paa et meget tidligt Tidspunkt — følte han sig hendragen til Historiemaleriet («Svend Estridsen og Biskop Vilhelm», 1832), skjønt han længe tvivlede om sine Evner i denne Retning. Af hans egne Ytringer faar man nærmest det Indtryk, at han var sig Maalets Storhed bevidst, og at han vilde staa fuldt rustet til saadan mandelig Idræt, før han overhovedet turde indlade sig paa den for Alvor. Ogsaa begyndte han tidlig at kæmpe for en malerisk Virkning i Farvegivning og Behandling. Det «musikalske Aftenselskab» med Portrætfigurer fra 1834 afslører hans Bestræbelser i denne Retning og betegner saa at sige det Tidspunkt, da han fra at have været Karakterskildrer begyndte at føle sig som *Maler*.

Han vilde nu ud i Verden; han maatte lære, gjøre Erfaringer, se sig om, studere andre Kunstneres Arbejder, fordybe sig i fremmede Landes Natur, suge Honning som Bien af Fortidens og Udlandets Kunst. Med et Stipendium, der paa Akademiets varme Anbefaling bevilgedes ham af Fonden ad usus publicos, begav han sig paa Vej til Italien i Avg. 1836, og den Stemning, som den Gang beherskede ham, fremgaar af hans Breve til Hjemmet. «Mit Indre» — skriver han til sin Moder fra München — «er endnu et Pulterkammer, hvori jeg ikke selv kan hitte Rede, langt mindre andre. Jeg vil blot sige, at det var godt, jeg kom ud, thi her er uhyre meget at lære, og jeg har meget at kaste bort og glemme for at give Plads for noget bedre.» Saa overvældet var han af de mangeartede Indtryk, at han endnu i Jan. 1837 skriver fra Rom

(til Eckersberg): «Jeg har alt set meget, næsten for meget, thi man overfyldes af Ideer, og det ene fortrænger det andet, uden at Sjælen faar Tid til at bearbejde dem. Fantasien bliver derved uvirksom, og hvad min angaar, har den nu først rømmet de af de gamle Beboere opfyldte Værelser, og de nye, der flytte ind, rumstere saa frygteligt, inden de finde deres Plads, at jeg naturligvis er ganske uskikket til at faa et ordentligt Syn paa Tingene og komme til rigtig Besindelse om, hvad jeg egentlig først skal tage fat paa. Her er jeg alt over en Maaned og gjør intet!» I disse uforbeholdne Ytringer læses hans kunstneriske «Sturm- und Drangperiode» uden Vanskelighed mellem Linjerne.

Og dog blev Italien det Sted, hvor der skjænkedes ham den betydeligste Gave til hans Genis Udfoldelse og Blomstring. I sin Mindetale over den afdøde ved Kunstakademiets Aarshøjtid 1873 sagde Julius Lange, at «først i Italien syntes Skjønheden ret at være gaaet op for ham»; en anden Biograf har brugt det ikke mindre træffende Udtryk, at «Italien nobiliterede ham». Det gik M. som mange af Skjønhedens Apostle før ham, at han først i Rom fik den stærke Impuls, som fører ud over det døde Punkt langt ind i Skjønhedens Rige. I tvangløst og muntert Samliv med dygtige Kunstfæller og Kammerater af forskjellig Nationalitet, under den stærke Sol og den blaa Himmel, omgiven af Oldtidens Ruiner og Mindesmærker som Baggrund for et rigt sydlandsk Folkeliv faldt det ham som Skæl fra Øjnene. Han gjorde overalt Opdagelser, alle Vegne modtog han varige Indtryk, alt syntes ham skikket til malerisk Behandling; Poesiens og Kunstens Fe traadte ham smilende i Møde, hvor han end færdedes: paa Gader og Stræder, ude mellem Ruinerne, i Osterierne og Vignerne, i Kampagnen som i Bjærgbyerne. Der opstod et intimt Forhold mellem Kunstneren og Italien, ja, man kan sige, at M. tog noget af Sydens Sol hjem med sig til Norden, paa hemmelighedsfuld Maade opsamlet i sin Sjæl, og at han, hver Gang den var paa Nippet til at slippe op, vendte tilbage til Rom, Neapel eller Venedig for at indsamle nyt Forraad til at staa imod med. Naar Mismod eller mørke Tanker knugede ham, malede eller tegnede han sig til Ro ved sine italienske Minder. Hvad han har set, oplevet, iagttaget og bevaret i Erindringen fra de Aar, han levede syd for Alperne, grænser til det utrolige; hans mangfoldige Pennetegninger ere den Dag i Dag et levende Vidnesbyrd derom.

Sin Fortid tro søgte M. til Folkelivet, thi en Fristelse, som et

Øjeblik var opstaaet hos ham til at slaa ind paa det religiøse Maleri, trængte han hurtig tilbage. «Fængselsscene i Rom», som udstilledes i 1838, gjorde Indtryk ved sin fornemme kunstneriske Holdning og Alvor, men Kunstneren fandt dog først sig selv helt i de paafølgende Arbejder: «St. Antoniusfesten i Rom» (udst. 1839), «Scene af det neapolitanske Folkeliv» (1839), «Romerske Borgere forsamlede til Lystighed i et Osteri» (1840) og endelig «Scene af Oktoberfesten i Rom» (udstillet i 1840 i Rom og Aaret efter paa Charlottenborg, hvor det enstemmig tilkjendtes Udstillingsmedaillen). Det er med rette blevet bemærket om disse italienske Genrebilleder, at de ikke blot virke ved deres ungdommelige, sorgløse Livsglæde og sunde, smittende Humør, men tillige ved deres overvældende Rigdom. Der er i ethvert af dem Stof til mange Genrebilleder, thi Ideerne ere udstrøede i dem saa rundhaandet og ødselt, som kun en grand Seigneur i Aandens Rige ustraffet kan tillade sig.

Men Kunstneren glemte ikke sit Fædreland, fordi han havde drukket af Sydens lette, perlende Vin. De Ord, han mange Aar efter (i 1873) skrev til sin Søn i Udlandet: «Nu glæder jeg mig til, at du helst vil vende hjem igjen og her anvende den indsamlede Erfaring, tjene dit Fædreland og leve i Samvirken med, hvad der er dygtigt og godt her», kunde anvendes paa ham selv. Han betragtede sine Ophold i Italien som Læreaar, Indvielsens befrugtende Tid; han vilde nu «fremmane den danske Naturs Skjønhed for Folket gennem Kunsten» paa Grundlag af, hvad han havde lært i Udlandet. Men i Modsætning til den Høyenske Skoles Opfattelse, at Kunstnerne kun skulde beskæftige sig med nationale Æmner og til en vis Grad stænge sig ude fra fremmed Paavirkning, hævdede han med Eftertryk, at man netop skulde omplante det fremmede paa dansk Grund og lade det udvikle sig i det nordiske Klima og under nordiske Forhold. «Hvorfor» — spurgte han — «skulle vi lade os nøje med Hvidroer, naar vi kunne have Ferskener?» Selv søgte han i Aarenes Løb uophørlig bort fra den hjemlige Kube til Steder, hvor stærke kunstneriske Strømninger gik; saaledes var han fra 1845—48 atter i Italien, i 1850 studerede han svensk Folkeliv i Dalarna, i 1853—54 var han i Venedig, i 1861 i Paris og i 1869 paa ny i Italien, for sidste Gang. For saa vidt var der noget kosmopolitisk i hans Karakter; han nærede dyb Beundring for de store Italienerne, især Tizian og Paolo Veronese; han studerede Nederlænderne van der Helst, Rembrandt og van Dijck og kunde under sine Besøg i Udlandet skjæmte elskværdig

og vittig over Hjemmet. I 1847 skrev han f. Ex. til en Kunstfælle fra Rom: «Hils alle — ligesaa det ganske pæne Land Danmark med de bekjendte Bøgelunde — bare Kartofflerne maa blive gode i Aar!»

Efter sin første italienske Rejse (han blev paa Hjemvejen opholdt i München et Aar, saaledes at han først kom tilbage til Kjøbenhavn i Slutningen af 1841) følte han sig stærkt tiltrukket af Holberg, vistnok ikke blot fordi der var Slægtskab mellem ham og den store komiske Digter, men fordi han i den sidstes Komedier saa at sige forefandt det nationale — hvorefter han nu higede — i koncentreret Tilstand. Han brugte Holberg til at uddrive Italien med; ingen kunde bedre end den velmeriterede Borger og Indvaaner udi Kalundborg Hans Mikkelsen overbevise ham om, at man meget vel kunde finde sig til rette i Hvidroernes og Kartoffernes Land efter at have levet mellem Myrter og Oranger. Det virker som et Udslag af uforfalsket Holbergsk Lune, at M. besvarede den for Medlemsstykket udsatte Opgave: «Scene af det danske Folkeliv» ved at indsende «Erasmus Montanus», det vidt berømte Billede, hvoraf en Gjentagelse nu findes i den kongl. Malerisamling; men det taler samtidig til Ære for Akademiet, at det uden smaalige Indvendinger accepterede den sælsomme Besvarelse og enstemmig optog Kunstneren som Medlem 19. Juni 1843.

Et Øjeblik, men kun et Øjeblik, vendte han tilbage til sine første Motiver («Kjældermanden, som barberer sig» og «En uheldig Frier») — saa fordybede han sig atter i Holberg (Scene af «Barselstuen» i den kongl. Malerisamling) og skabte under den store komiske Digters Paavirkning en hel Række større og mindre Arbejder, der ere saa livfulde og selvstændige, at de snarere maa siges at være historiske Skildringer fra den Holbergske Tidsalder end Illustrationer til hans Komedier. Hertil høre «Den politiske Kandestøber» (1852), «Det lykkelige Skibbrud» (1859), «Per Degn synger» (1865) og m. fl. Nær beslægtede med disse ere Don Quixote-Billederne, Fremstillingerne af Holberg selv i forskjellige Situationer, end videre Wessel hos Guldberg (1865), Ewald og Arende (1865), Fru Gyllembourg i sit Hjem o. fl. Hele denne Virksomhed repræsenterer en ejendommelig Side i M.s Kunst, noget for sig selv, om man vil: et litterært paavirket Terræn, som ligger uden for hans øvrige, overordentlig omfattende Produktion.

Gjennembruddet, det afgjørende og store, var nemlig sket under Kunstnerens andet Ophold i Rom, 1845—48. Her gav han sig for

første Gang i Kast med at male legemsstore Figurer, hvilke efter hans eget Sigende kostede ham megen Anstrængelse — «man maa gjøre Rede for det mindste, og jeg befitter mig paa at være saa redelig mod mig selv og andre i den Henseende som muligt». Billedet, den vidt berømte italienske Osteriscene («Piger, der byde den indtrædende velkommen»), var allerede «temmelig avanceret» i 1846, men blev dog først udstillet 3 Aar efter. Samtidig tog han fat paa en Række Kompositioner til Udsmykningen af Universitetets Solennitetssal, ligesom han malede forskellige mindre Arbejder som «En Dans i det frie paa Ischia» (1849). Det var lykkelige Aar for ham; han havde selv Følelsen af, at der var foregaaet et Omslag i hans Kunst af gjennemgribende Betydning. Han havde forladt «sin sædvanlige Størrelse» og mente nu ikke længere, at «det alvorlige laa ham fjærnt». Nu gik det ogsaa op for hans Landsmænd, at de i ham havde en udmærket Mester, et Geni, som stillede alle Forgængerne i Skygge. Man forstod, at han var bleven mere maadeholden, rolig og bevidst end før; man saa den tidligere noget pyntelige og glatte Pensel vige for en bred og stort anlagt, hans Farve var bleven varmere og kraftigere, den maleriske Behandling ligesom friere og djærvere, hans Lune elskværdigere og mildere, hans Aand mere omfattende og almen. Disse Egenskaber udvikledes og styrkedes ved de paafølgende Rejser til Sverige (i 1850) saa vel som til Venedig, Nederlandene og Paris, selv om hans Kolorit af og til kunde blive tung og sort i Skyggerne, nærmest paa Grund af en Øjensygdom, og hans hele Malemaade for flygtig, saaledes at han nøjedes med Antydninger, hvor andre netop søgte at gaa Tingene paa Klingen.

Medens han vedblev at male italienske Motiver og fra Sverige bl. a. hjembragte den imponerende festlige «Søndag ved Siljansøen» (udst. 1853), som den Dag i Dag er en Pryd for den kongl. Malerisamling, tog han i Slutningen af Halvtredserne fat paa Portrætmaleriet i større Stil og med større Held end før. Vel havde han fra sin tidlige Ungdom udstillet Portrætter og Portrætgrupper, men ingen Sinde saa modne og dygtige som nu. En lang Række af Tidens bekjendte Mænd og Kvinder ere i Aarenes Løb blevne skildrede af M., deriblandt f. Ex. Professor Blache, Ingemann (1860), Orla Lehmann (1861), Grundtvig (1863), Fru Heiberg (1859), Constantin Hansen (1852 og 62), N. Høyen (1869), H. Puggaard (1873), og om alle disse Arbejder gjælder det mere eller mindre, at de ved deres livfulde Opfattelse af Personligheden virke med over-

bevisende Kraft og Sandhed. Gjennemførelsen af og Troskaben over for de enkelte Former kunne ikke sjælden lade adskilligt tilbage at ønske, men som Skildringer af Aand og Væsen, Personlighed og Karakter høre M.s Portrætter til de bedste hos os. For Kunstneren personlig blev Portrætmaleriet af største Betydning, thi herigjennem saa vel som ved det samtidige Billede af Hverdagslivet («Besøget», 1857), et af M.s skønneste og inderligste Genrebilleder, førtes han til den monumentale Kunst, Historiemaleriet, i hvilket hans Geni skulde sætte sig det varigste Minde.

Den kolossale Altertavle til Faaborg Kirke, «Christus i Emmaus» (malet i 1858), danner saa at sige Indledningen til den nye Retning, der skulde lægge Beslag paa Kunstnerens Kræfter i en Aarrække, ja i Grunden optage ham til hans Død. Det var nemlig i 1859, at Udsmykningen af Christian IV's Kapel i Roskilde Domkirke blev overdragen M., som ved sin Fortid og sin omfattende Begavelse syntes selvskreven til at overtage Arven efter Eddelien, hvem Døden havde standset i 1852. Motiverne til de 2 store Væg billeder: «Christian IV's Dom over Christoffer Rosenkrantz» og «Christian IV paa «Trefoldigheden» i Søslaget paa Kolberger-Heide», havde han arvet efter sin Forgænger, men hertil kom «Christi Opstandelse», som Kunstneren anbragte i det vanskelige Lys paa Pillen mellem Vinduerne, i Steden for Thorvaldsens Statue af Kongen, som befandtes for lille og uanselig. Efter 3 Aars ihærdige og anstrængende Arbejde stod Kapellet i 1866 færdigt i en Skikkelse, som i lige Grad er det historiske Sted og Mesteren værdig. Udførte i Olje i Modsætning til Loftets allegoriske Freskomalerier gjøre de store Væg billeder med deres kraftige Farver og overlegne maleriske Behandling, den fortrinlige Karakteristik af de historiske Personligheder og den gribende dramatiske Skildring et overordentlig livfuldt og fyldigt Indtryk; man imponeres ikke blot over Kunstnerens Talent til at komponere og fortælle, men maaske i endnu højere Grad over hans Evne til at give en svunden Tidsalder et uforfalsket Virkelighedspræg. Vistnok endnu mægtigere lægge disse Egenskaber sig for Dagen i det store Væg billede i Universitetets Festsal, som M. afleverede i 1871. Det forestiller «Universitetets Indvielse i Frue Kirke 1. Juni 1479» og indtager ved sin stilfulde Alvor og dog rent menneskelige Skildring af Begivenheden, sit sjælfulde Indhold parret med stræng malerisk Holdning en meget høj Rang i M.s Kunst, og man kan tilføje: i hele det danske Historiemaleri. I en vis Forstand kan dette Arbejde kaldes Mesterens Hovedværk,

som vil bære hans Navn gennem Tiderne, den fuldmodne Frugt af hans geniale Stræben.

Imellem de anførte Arbejder fik M. Tid til adskilligt andet; det var, som om en overvættes, næsten vidunderlig Produktions-trang holdt ham i Aande og uophørlig førte ham ind paa nye Opgaver. Lidende (af Sukkersyge), tungsindig og mørk efter sin Hustrus Dødsfald udstillede han i 1869 «Den store Nadver», Parabelen om Kongesønnens Bryllup, et Æmne, som i mange Aar havde beskæftiget ham og allerede havde foresvævet ham under Opholdet i Venedig, da han følte sig stærkt tiltrukken af Paolo Veronese. Ogsaa i dette Værk, om hvilket man har sagt, at det ligesom i en Sum udtaler hans dybe Humanitet og ædle Menneskehjærte, var hans Aand lysvaagen, rig og begejstret, og den vedblev at være det, endogsaa efter at et apoplektisk Anfald havde ramt ham i Okt. 1871, netop som han havde fuldført det store Universitetsbillede. Han vedblev at male og tegne og gjøre Udkast til Billeder, indtil han i April 1872 paadrog sig en Brystlidelse, som 25. Marts 1873 gjorde Ende paa hans Liv.

M. blev allerede 6. Nov. 1848 valgt til Professor i Modelskolen ved Akademiet og i 1853 til Akademiets Direktør efter Bissen, en Stilling, han — naar Aarene fra 1857—63 undtages — beklædte til sin Død. Som Lærer udøvede han naturligvis i Kraft af sin Begavelse, Dygtighed, Alvor og Myndighed en vis Indflydelse, men han dannede dog ikke Skole i dette Ords egentlige Forstand, saa lidt som han overhovedet ønskede at gjøre det. Han mente, at de unge saa vidt muligt skulde udvikle sig frit, og yndede ikke, at de efterlignede ham. Som Menneske var han en nobel og ædel Personlighed, en kjærlig Familiefader og en trofast Ven, selv om han undertiden kunde blive mut og afvisende, satirisk skarp eller endog frastødende utaalmodig. De, der kjendte ham til Bunds, vidste imidlertid, at der bag denne Skal skjulte sig et varmt og medfølelsende Sind, en frisk og mandig Aand, en ærlig og ligefrem Karakter, der holdt Sandheden højt i Ære. Over for udvortes Æresbevisninger, hvoraf flere bleve ham til Del (Etatsraad 1867, forskellige Ridderordener), stod han halv uforstaaende, eller han betragtede disse Udmærkelser med skeptisk Selvkritik. I 1850 ægtede han Margrethe Christine Weidemann (f. 1824, Datter af Justitsraad, Overretsprokurator P. F. W.), med hvem han havde 5 Børn. Hendes pludselige Død, 26. Jan. 1867, greb ham dybt og varig og nedbrød hans i Forvejen rystede Helbred. Da han selv var død, sørgede

ikke blot hans Slægt og Venner oprigtig og længe, men der gik en stærk Følelse gjennem Folket, en Følelse af, at en sjælden Kunstner var gaaet bort. M.s Minde er heller ikke senere blegnet. Det har tvært imod holdt Stand og vundet i Glans i Tidernes Løb; ingen har forsøgt at gjøre det den udmærkede Plads stridig, som det indtager i vor Kunsthistorie.

Weilbach, *Nyt Kunstnerlex.* Raffenberg, V. M. (1880). *Carl Bruun.*

Marsvin, Ellen, 1572—1649, til Lundegaard og Ellensborg, Datter af nedennævnte Jørgen M. († 1581), blev født 1. Febr. 1572 paa Landskrone Slot, hvor Faderen var Lensmand. 29. Juni 1589 ægtede hun Ludvig Munk til Nørlund, og efter hans Død (8. April 1602) havde hun 11. Jan. 1607 Bryllup i Odense med Knud Rud til Sandholt. Ogsaa denne Ægtefælle mistede hun ikke mange Aar efter (22. Juli 1611) og blev saa Enke Resten af sit Liv. 1615 indtraadte den ogsaa for hende afgjørende Begivenhed, at hun blev Christian IV's Svigermoder ved hans Ægteskab med hendes Datter Kirstine Munk. Som dette Ægteskab uden Tvivl har tiltalt hendes Ærgjerrighed, saaledes blev det hende ogsaa et Middel til at forbedre hendes materielle Stilling. Hun kom i nøje Pengeforbindelse med Kongen og bestyrede de Penge, som han skjænkede sine og hendes Datters Børn, af hvilke hun ogsaa opdrog de allerfleste hos sig i deres Barndom. Selv var hun i Besiddelse af økonomisk Sans og Indsigt i Landbruget, ogsaa af Stridbarhed og Hensynsløshed, og opnaede ved alt dette at blive en af Landets største Godsejere. Sandholt havde hun vel maattet afstaa til sin sidste Mands Broder Corfits Rud og tabte tilmed 1623 en Proces med ham, fordi hun havde borttaget Fløjene paa Gaardens Taarne. Derimod ejede hun Lundegaard paa Fyn efter sin Fader, og allerede 1616 købte hun baade den ene Part af Vallø paa Sjælland, Øster Vallø, og Lellinge af Holger Rosenkrantz den lærde og Ulfeldtsholm ved Nyborg af Rigskansleren Jacob Ulfeldt. Denne sidste Gaard omdøbte hun og gav den Navnet Ellensborg (nu Holckenhavn). Fra 1629—36 ombyggede hun den helt, forsynede den med 4 Taarne med kobbertækkede Spir og lod i den ene Fløj indrette et prægtigt Kapel med ypperligt Billedhuggerarbejde. Omtr. 1618 købte hun Kjærstrup paa Taasinge med den største Del af Øens Bøndergods af Jacob Rosenkrantz, og 1622—23, for over 240000 Rdl., af Otte Christopher Rosenkrantz' Kreditorer de 2 jyske Herregaarde Boller og Rosenvold; dog havde Kongen givet

Pengene, og Meningen maa have været, at hun skulde bestyre dem for sin Datter. 1625 solgte Claus Brockenhuus Vejlegaard paa Fyn til hende, og s. A. erhvervede hun ved Mageskifte med Kronen Øen Thurø ved Fyn. I dette Aar opgives hun ogsaa at eje over 7600 Tdr. Hartkorn. Rundt om paa sine Gaarde drev hun en stor Bedrift med Staldøxne og oprettede mægtige Ladegaarde. Tilmed havde hun fra 1620—39 med en kort Afbrydelse (1628—29) Dalum Kloster paa Fyn i Forlening og boede mest der, nøje knyttet til Biskoppen paa Fyn Hans Mikkelsen, der tidligere havde været hendes Huskapellan.

Hyppig modtog hun Besøg af Kongen eller besøgte ham. Da var det, at hans Brud med Kirstine Munk ogsaa kom til at berøre hende stærkt. Med Fortrydelse og Bekymring havde hun uden Tvivl set Datteren løsne Forholdet til sin Ægtefælle og indlade sig med Rhingrev Otto Ludvig; uden Betænkelighed over for ufine Midler havde hun søgt at vælte i alt Fald en Del af Skylden over paa Kongen ved at faa ham til at tage sig en Elskerinde, og dette lykkedes hende ogsaa, for saa vidt som Kongen, om end først efter Ophøret af Samlivet med Kirstine Munk, i Maj 1629 paa hendes Gaard tog Vibeke Kruse til Frille, som hun havde antaget i sin Tjeneste, efter at hun var bortjaget af Datteren (IX, 569). Hun forhindrede dog ikke den endelige, faktiske Skilsmisse mellem Kongen og Kirstine Munk i Jan. 1630, og E. M. kom strax til selv at lide ved den, i det hun fik Kongens Befaling til at udlevere Datteren Boller og Rosenvold, hvad hun dog først gjorde efter at have afbrudt alt af Bygningerne, som kunde afbrydes, og ladet det føre bort. Paa dette Tidspunkt var i det hele Forholdet mellem Moderen og Datteren alt andet end godt, og hun vedblev en Tid at staa ret venskabelig med Kongen; den omstridte Datter, Dorothea Elisabeth, opdroges endog i en Række Aar af hende. Fra Begyndelsen af 1633 er det først, at der spores en Misstemning mod hende fra Kongens Side, i det han bebrejdede hende Partiskhed over for Kirstine Munks Børn og især Forbigaaelse af Datteren Sophie Elisabeth, og fra 1635 er det, at hun, som det synes i Modsætning til tidligere, bestemt antager sig Kirstine Munks Sag over for Kongen. I Foraaret d. A. opfordrede hun ham til at tage Datteren til sig igjen, i Efteraaret 1636 udtalte hun sig ved et Besøg hos Hoffet paa Antvorskov om, at Dorothea Elisabeth lignede Kongen og altsaa maatte være hans Datter. Forbitret forlangte nu Kongen, at hun skulde aflægge Ed paa, at hun intet vidste om

Kirstine Munks Forseelser; dette dristede hun sig dog ikke til, men bad om Naade, hvilket Kongen afviste. Det følgende Aar tog han Dorothea Elisabeth fra hende, og 1639 mistede hun Dalum Kloster. Spændingen mellem hende og Christian IV blev stadig stærkere, og han foreslog hende endog 1640 at lade en Slags Jærnbjurd afgjøre Striden og udarbejdede et stort Anklageskrift mod hende, men E. M. vidste at unddrage sig for enhver bestemt Erklæring om sin Opfattelse af Datterens Forhold. I Foraaret 1641 afholdtes dog et Møde mellem hende og Kongen i Kjøbenhavn i hendes Børnebørns og deres Ægtefællers Overværelse; ret tilfreds vendte hun tilbage fra Mødet, hvis Forløb vi for øvrigt ikke kjende nærmere til, men Striden var ingenlunde bilagt dermed og blussede ofte op igjen. Imidlertid var E. M. bleven affældig og svag og holdt sig af den Grund i de sidste Aar af Christian IV's Regering uden for Partikampene ved Hoffet. Hun levede stille paa Ellensborg; baade Øster Vallø og Kjærstrup havde hun allerede tidligere overladt til Kirstine Munk. 11. Nov. 1649 døde hun og blev bisat i Odense.

Vedel Simonsen, Rugaards Hist. II, 1, 84 ff. Hist. Tidsskr. 3. R. I, 342 ff.
B. Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. I, passim. *J. A. Fridericia.*

Marsvin, Jørgen, —1524, til Lindved, Rigskansler, stammer fra en i Odense bosat gammel Adelslægt, der kan forfølges tilbage til Begyndelsen af det 14. Aarhundrede. Faderen, *Peder M.* eller, som han endnu 1460 efter sin Faders Fornavn kaldtes, *Peder Randel*, havde i sin Ungdom (1426) studeret i Rostock og taget Magistergraden, var 1447 Tolder i Aalborg, men indtog siden en fremragende Stilling i sin Hjemstavn, først som 2. og fra 1459 til sin Død 1470 som 1. Borgmester. Moderen, *Margrethe Jørgensdatter*, var af den adelige Slægt *Bryske*. J. M. arvede som eneste Barn Faderens Hovedgaard Lindved ved Odense og oprettede desuden af sammenkjøbt Bøndergods Hovedgaarden *Hollufgaard*. Alt i en ung Alder maa han have indtaget en ret fremtrædende Plads i den fynske Adel; han besegler saaledes 1487 Hyldingen i Lund, og allerede 2 Aar efter og mindst til 1494 sad han som Hovedsmand paa Nyborg Slot. I 1493 eller 94 overtog han Embedet som Rigskansler, hvilket han beklædte til 1521 eller maaske lige til sin Død. Om han har været denne betroede Stilling voxen, turde være tvivlsomt. Han synes i alt Fald ligesom flere af sine Forgængere og som sin Eftermand ikke at have kunnet

modstaa den nærliggende Fristelse at udnytte Stillingen til egen Fordel. I en Trætte, han havde med Dalum Kloster, beskyldtes han for under Rigens Indsegl at have udfærdiget urigtige Ride- og Lagdagsbreve, ja endog for at have udstedt Breve i Landsdommerens Navn uden dennes Samtykke. Ligeledes stod han paa en daarlig Fod med Biskoppen i Odense, den rigtignok meget stridbare Jens Andersen Beldenak. 1501 var han Lensmand paa Hagenskov. J. M.s Navn forekommer sidste Gang 1523, da han med flere fynske Adelsmænd paa ny tilsvor Kong Christian II Troskab. Aaret efter døde han. Hans Ægteskab med Enken efter Henning Valkendorf til Glorup, Anne Andersdatter Passov til Findstrup (nu Holstenshus), har sikkert bidraget meget til at hæve ham og hans Efterslægt op blandt Højadelen. *Thiset.*

Marsvin, Jørgen, —1581, til Dybæk, Rigsraad, var Søn af Peder M. til Hollufgaard og Sønesøn af nys nævnte Jørgen M. Moderen, Helle Tagesdatter, var af den skaanske Slægt Hollunger. Han maa være født kort efter Farfaderens Død og mistede sin Fader i sine første Barneaar. Som eneste Søn arvede han saa vel Fædrenegaarden Hollufgaard i Fyn som efter Moderen Dybæk i Skaane. Han var Hofsinde 1548 og var da med i det store Følge, som ledsagede Frøken Anna paa hendes Brudfærd til Sachsen; 1551 laa han en Tid paa Kalundborg for at opvarte den fangne Kong Christian. Aaret efter havde han erhvervet Kongens Tilladelse til at gaa i fremmed Krigstjeneste, men Kongen betænkte sig og tilbagekaldte Tilladelsen; derimod ledsagede J. M. 1554 Dronningen og Hertug Frederik til Wismar til et Fyrstebryllup. 1556 var han Skjænk. Endnu 1557 nævnes han blandt Hofsinderne, men da var han endelig kommen udenlands. Ved sin Hjemkomst ansaas han for en brugbar Mand, hvem de betydeligste Len kunde betros. Fra 1560 sad han nu som Lensmand paa Tranekjær, men ved Krigens Udbrud beskikkedes han 1563 til Ritmester for den jyske Fane. Denne førte han i de første Krigsaar, utvivlsomt til Kongens Tilfredshed, thi han fratraadte den kun i Foraaret 1565 for at overtage den under de givne Forhold langt vigtigere Stilling som Hovedsmand paa Helsingborg; Aaret før havde han faaet et mindre Pantelen i Skaane, Bursø. Da Kongen i Nov. 1565 forlod Skaane, paalagde han Bjørn Kaas, Jørgen Tidemand og J. M. at føre Tilsyn med alt, Landet vedrørende. Helsingborg Len ombyttede J. M. 1567 med Landskrone og Lundegaard og fik desuden Baldringe

i Pant, men dette sidste og Bursø indløstes atter 1569. Nu tog han ogsaa paa ny aktiv Del i Krigen, i det han fik Kommandoen over den skaanske Fane, ja strax i Begyndelsen af 1568 førte han som Feltøverste et større Troppekorps (2 Fane Ryttere og 4 Fæn- niker Knægte), som sendtes ind over Grænsen for at forene sig med Daniel Rantzaus Hær, hvilket dog ganske mislykkedes, som det synes paa Grund af et mangelfuldt Efterretningsvæsen: J. M. maatte vende tilbage med uforrettet Sag. Efter Krigen beholdt han Landskrone og Lundegaard til 1576 og havde derefter Odensegaard 1576—78 og sluttelig Sølvitsborg fra 1578 til sin Død. Fra 1576 havde han Sæde i Rigens Raad. Endnu maa nævnes, at han 1572 var Medlem af en Kommission, som afsendtes til Bornholm for at ordne Retsplejen m. m. paa Øen; og fra hans private Færd maa fremhæves, at han 1577 opførte en stadselig Hovedbygning paa Hollufgaard, der skal have været prydet med 7 Taarne; 3 staa endnu tilbage.

Alt tyder saaledes paa, at J. M. har været en dygtig og virksom Mand, men et og andet taler dog mindre til hans Fordel. Fra hans forskellige Len lode Klager fra hans undergivne over be- gaæde Overgreb, Klager, der omsider i 1578 paadrog ham en skarp Irettesættelse fra Kongen; med sine nærmeste Slægtninge maatte han føre en mangeaarig, bitter Proces, fordi de beskyldte ham for til egen Fordel at have misbrugt sin Stilling som Værge for sin Fæster Jomfru Anne M.; og endelig synes han at have været Sjælen i de egennyttige Forsøg, som hans Hustrus mødrene Slægt gjorde paa at kuldaste hendes Moster Birgitte Gjoes højsindede Stif- telse, den nyoprettede Skole paa Herlufsholm. J. M., der endnu 1580 maatte ledsage Kongen til Hertug Hans' Begravelse, døde paa Dybæk 2. Sept. 1581; Enken, Karen Ottesdatter Gyldenstjerne, hvem han havde ægtet 27. Maj 1565, og som havde skjænket ham en talrig Børneflokk, hvoriblandt ovennævnte Ellen M., blev begravet 20. Nov. 1589. *Thiset.*

Marsvin, Otte, 1573—1647, til Dybæk, Søn af ovennævnte Jørgen M. († 1581), blev født paa sin Fædrenegaard Dybæk 20. Okt. 1573 og ejede foruden denne Gaard Bursø, Sandby, Sinclairsholm og Krogholm i Skaane samt Clausholm i Jylland. De 2 sidste fik han med sin Hustru, Mette Brahe (f. 1579 † 15. April 1641), hvem han ægtede 29. Juli 1604. Hans Jordegods ansloges 1625 til 3769 Tdr. og 1638 til 4354 Tdr. Hartkorn. Han var Lensmand paa Christians-

stad 1618—27, paa Aalborg 1627—29 og paa Dronningborg 1629—46. Han opførte nye Hovedbygninger baade paa Krogholm og paa Burso, hvilken sidste Gaard efter ham fik Navnet Marsvinsholm. Hans nære Slægtskab med Fru Kirstine Munk, for hvem han i hendes unge Aar havde været Væрге, har mulig bidraget til at skaffe ham disse anselige Forleninger, men voldte ham siden utvivlsomt adskilligt Bryderi. Han havde været Væрге for hendes Søn Grev Valdemar Christian og maatte 1646 paa ny overtage Værgemaalet for den i Unaade faldne Fru Kirstine selv og hendes store Jordegods. Dette brydsomme Hverv var dog den gamle Mand for meget; han frasagde sig det i Jan. 1647 og døde selv kort efter, 31. Marts 1647. *Thiset.*

Martensen, Hans Andersen, 1782—1822, Søfarende, Forfatter, er født af Bondestand i Rurup, Haderslev Amt, 13. Jan. 1782. Fra Ungdommen fór han til Søs og brugtes derefter en Tid lang af Regeringen som Fører af et Provideringsfartøj, med hvilket han under Krigen i Aarhundredets Begyndelse førte Proviant til Norge. Han havde her det Uheld at blive opsnappet af Englænderne, kom i Fangenskab, led meget og mistede sit Helbred, saa at han maatte opgive Søvejen. Efter sin Hjemkomst slog han ind paa Forfattervejen og flyttede i den Anledning 1817 fra Flensborg til Kjøbenhavn. Han blev en flittig og kyndig Skribent og har udgivet forskellige Handelslærebøger, et «Kontor- og Handelslexikon» (1820—24) foruden et Par navtiske Værker, Logarithmetabeller o. fl.; fra 1818 til sin Død, 7. Okt. 1822, var han tillige Medudgiver af «Handels- og Industritidende». — M. var gift med Anna Marie f. Truelsen († 23. Marts 1853 i sit 72. Aar). Deres eneste Barn var nedennævnte Biskop H. L. M.

Erslew, Forf. Lex. Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26. H. Martensen, Af mit Levnet I. *C. With.*

Martensen, Hans Lassen, 1808—84, Biskop, er født 19. Avg. 1808 i Flensborg, hvor hans Fader, ovennævnte H. A. M. († 1822), den Gang var Skipper, men hvorfra Familien 1817 flyttede til Kjøbenhavn. Som sine Forældres eneste Barn voxede M. op, væsentlig henvist til sit eget indre Liv, medens alt det ydre var lagt kjærlik til rette for ham i tarvelige og nøjsomme Forhold. Hans Opvæxt faldt i en Tid, da Aanderne havde begyndt at vende sig bort fra den rationalistiske Subjektivisme og havde faaet Blikket

aabnet for Objektiviteten baade i Religionen, Historien og Naturen og for den hemmelighedsfulde Enhed, som forbinder det alt. Denne Aandsretning var fyldigst brudt frem i Tyskland med den romantiske Poesi og Filosofi, men havde ogsaa her i Danmark fundet sine Talsmænd paa de forskjellige Omraader. Allerede under sin Skolegang i Metropolitanskolen kom M. i Forhold til denne Strømning. Han blev stærkt greben af Oehlenschlägers Digtning, og gjennem et Skrift af Steffens opgik der for ham «en Anelse om, at der maatte kunne gives en Verdens- og Livsanskuelse, i hvilken alt, hvad der i Tilværelsen har Betydning, Natur og Aand, Natur og Historie, Poesi, Kunst, Filosofi, føjer sig harmonisk sammen til et Aandens Tempel, i hvilket Kristendommen er det altbeherskende og altforklarende Midtpunkt».

I Studenteraarene (1827—32) fængsledes han af H. N. Clausens ædle og faste Personlighed; men mest modtog han af F. C. Sibbern, der «hævdede, at naar Kristendommen er Sandheden, da maa Evangeliet ikke blot antages, fordi det staar skrevet, eller fordi det af Kirken er overleveret, ja ikke blot fordi det taler til vor Samvittighed og vort Hjærte, men ogsaa fordi dets Sandhed for Tanken erkjendes *som* Sandhed, i dets objektive Realitet og Gyldighed i sig selv». Herigjennem fik han den første Fornemmelse af, at Theologien maa være spekulativ Theologi. Uden for Universitetet kom han under Paavirkning af de to Hovedmænd i Datidens religiøse Vækkelse i vort Fædreland: Grundtvig og Mynster. Den Grundtvigske Bevægelse var den, han tidligst traadte i Forhold til; men den Mynsterske Aandsretning blev den, hvormed han efterhaanden følte sig mere og mere beslægtet. Der er i den Maade, hvorpaa han taler om Grundtvig i sit «Levned», en dyb Taknemmelighed og sympathetisk Forstaaelse. Han fandt i hans Skrifter (som tidligere hos Steffens) en storartet Anskuelse af Historien og Menneskelivet som en Kamp mellem Tro og Vantro, Sandhed og Løgn, med et Sejersmaal i det fjærne til Sandhedens og Lysets Triumf. Og han tilegnede sig for hele Livet hans Opfattelse af Aanden som det eneste virkelige og af Ordet som den højeste blandt Livets Magter. Ja, han udtaler, at han den Gang maaske af Grundtvig har modtaget mere, end han selv véd. Da han senere traadte i personligt Forhold til ham, fandt han ham, trods Differenserne, altid «tiltrækkende, ja fængslende». Først Striden 1863 afbrød al personlig Forbindelse imellem dem. Men hvad der fra Begyndelsen af frastødte ham, og det i bestandig stigende Grad, var baade

Grundtvigs Mangel paa «Theologi» og den stærke Fremtræden af det historiske og profetiske paa Bekostning af det psykologiske og ethiske, og desuden var det ham umuligt at gaa ind paa de egentlig Grundtvigske Særmener. Mynster betragtede han allerede i sin Ungdom med Ærbødighed; men han fandt heller ikke hos ham den Enhed af Tro og Erkjendelse, den spekulative Interesse, han søgte; det var først, da han senere traadte i personligt Forhold til ham, at han følte sig dybt og inderlig knyttet til ham. Han beundrede i Mynster den ethiserede Personlighed, den besindige, harmoniske Individualitet, den høje Dannelse og det dybe ethiske og psykologiske Blik. Han saa op til ham som Prædikant og Sjælesørger, og han erklærer hans «Betragtninger» for det betydeligste Opbyggelsesskrift, der i det 19. Aarhundrede er fremkommet i den protestantiske Kristenhed. Han sympathiserede i det hele og store med hans konservative Holdning baade i Kirkestyrelsen og over for Tidens almindelige Strømninger.

Men i videnskabelig Henseende modtog han den stærkeste og mest omfattende Paavirkning gennem Schleiermachers og Hegels Skrifter. Den Schleiermacherske Dogmatiks dybe Mystik og beundringsværdige Arkitektonik begejstrede ham; men han kunde ikke forlige sig med dens Subjektivisme; han trængte til en Theologi, som kunde belære os om Guds Væsen i sig selv og indføre os i Tilværelsens objektive Sandhed; og han krævede en større Lydighed mod Skriften og mod Frelsens Kjendsgjerninger. I alt dette blev han bestyrket, da Schleiermacher i Sept. 1833, faa Maaneder før sin Død, besøgte Kjøbenhavn; M., der Aaret forud var bleven Kandidat (med Udmærkelse) og just nu afsluttede Besvarelsen af en theologisk Prisopgave, havde den Lykke at faa Adgang til ham og hans befrugtende Samtale; til Festen paa Skydebanen skrev M. et tysk Digt, det første Arbejde, der er trykt fra hans Haand (findes i «Aus Schleiermachers Leben. In Briefen.» II, Berlin 1858, S. 475). Over for den Schleiermacherske Subjektivisme følte han sig mægtig tiltrukken af Hegel, hos hvem han beundrede Mesterskabet i den dialektiske Begrebsudvikling og især det objektive, altomfattende Sandhedssystem, hvor ogsaa de kristelige Dogmer skulde erkjendes ud af Tankens iboende Nødvendighed. Under Studiet af Hegel opsteg for ham «Anelsen om en Anskuelse, der paa Treenighedens Baggrund opfatter Christus som Midtpunktet i Tilværelsen, opfatter Universet som et System af koncentriske Kredse, der alle pege hen til den inderste Kreds, hvor Christus er, og kun i ham finde deres

Forklarelse og Forstaaelse». Men kunde denne Anelse finde sin Opfyldelse i det Hegelske System? Optagen af de heri liggende store Spørgsmaal tiltraadte han i Efteraaret 1834 (med sin Ven Juristen F. C. Bornemann) en zaarig Udenlandsrejse, som fik en afgjørende Betydning for Modnelsen af hans theologiske Standpunkt. Den første Station var Berlin, hvor han hørte Marheinecke og Steffens, og hvor han for øvrigt gennemgik en aandelig Krise, som han forklarer af, at hans Tro var bleven tilbagetrængt og uvirksom under den stærke intellektuelle Beskæftigelse; det blev ham et Memento om at bringe Tro og Erkjendelse i det rette Forhold i sit eget personlige Liv og ikke blot at spekulere derover i upersonlige Betragtninger. I Heidelberg fandt han Daub, af hvem han dog ikke modtog blivende Paavirkning, medens han derimod alvorlig fordybede sig i Mester Eckart og Dante. Der fra gik han til München for at høre Schelling og Fr. Baader. Hvor meget han end fængsledes af Schelling, formaaede han endnu ikke at faa et tilstrækkeligt Indblik i Helheden af denne Filosofis Lære. Desto mere Betydning fik hans Forhold til Baader, hos hvem han afsluttede sine egentlige Lærcaar. Baader indskærpede atter og atter, at Filosofien maa være *religiøs* Filosofi i Modsætning til alle den nyere Tids avtonomiske Systemer; kun den, som personlig staar i Religionen, kan filosofere over den. Ikke Ideen, men den personlige Gud selv, optaget i det troende Subjekt, er Erkjendelsens Princip. Baaders kristelige Filosofi var paa én Gang Mystik og Theosofi. Han stod selv i Mystikken som inderlig greben af Gud; og han besad den theosofiske Intuition, en Forening af spekulativ Tænkning og Fantasienskuelse, der med Gud som Midtpunktet omfatter Tilværelsen i dens Mangfoldighed, begyndende med Guds evige indre Liv og følgende Guds Riges Udvikling gennem Skaelse, Syndefald og Forløsning indtil alle Tings Fuldendelse. I ligefrem Betydning blev M. ikke Baaders Discipel; meget var der hos Baader, hvorpaa han ikke kunde gaa ind, og hele det theosofiske Element blev foreløbig kun et Sædekorn, der først langt senere kom til at spire hos ham. Men det var Baaders Paavirkning, der hjalp M. til Klarhed over, hvad der arbejdede sig frem hos ham selv, og hvorved han fandt sit eget Standpunkt som spekulativ Theolog. Fra nu af stod det fast for ham, at den menneskelige Tænkning ikke kan være avtonom, men maa have sit Udgangspunkt i Troen paa den givne Aabenbaring; paa dette Grundlag skal Theologien udfolde Troens egen Intelligens, fremstille Kristen-

dommen for den troende Erkjendelse som den objektive, i sig selv gyldige Sandhed, hvis enkelte Led fremgaa af selve den kristelige Sandhedsidé som nødvendig medhenhørende Momenter.

M.s Arbejde i de nærmest følgende Aar samlede sig om disse Grundtankers Udformning. Han begav sig fra München til Wien og traadte der i et fortroligt Venskabsforhold til den unge, senere saa ulykkelige, Digter Lenau; der er intet Navn, ved hvilket han i sit «Levned» dvæler saa længe som ved hans; thi han følte sig i Samlivet med ham, trods al Forskjel, alsidig befrugtet og bestyrket i sine dyrebareste Overbevisninger. Et Udtryk herfor er hans Afhandling om Lenaus «Faust», M.s første Skrift, udkommet paa Tysk 1836 og i udvidet Skikkelse næste Aar paa Dansk i Heibergs «Perseus». Han hævder her, at Lenaus Digt, skjønt det selvfølgelig i æsthetisk Henseende maa staa tilbage for Goethes, dog indeholder en langt dybere og sandere Forstaaelse af Faust-Sagnet end den, der kunde rummes i Goethes pantheiserende Livsanskuelser. Thi Faust-Sagnets Idé er, at Troen skal være baade Livets og Tænknings Grundvold, at den søgende Aand kun kan finde Sandheden i sin Skaber, d. v. s. ved at gaa ud fra sin Afhængighed af Gud, i Modsætning til hele den nyere Tænknings avtonome Stræben. Derfor finder han hos Lenau den rette Vej for Faust-Digtningen angivet. — Førend vi forlade M.s Udenlandsrejse, er det Stedet til at nævne to Venskabsforbindelser, som bleve af stor Betydning for hans følgende Liv. I Paris, den sidste Station paa Rejsen, traf han Ægteparret J. L. Heiberg. Faa Aar senere, i 1839, lærte han paa en Rejse til Kiel Professor I. A. Dorner at kjende. Denne Theolog var saa beslægtet med M. baade i Henseende til Uddannelse og Standpunkt, at der var ualmindelige Forudsætninger tilstede for et fortroligt og gjensidig befrugtende Venskab. Livets Forhold førte imidlertid med sig, at de kun sjælden saas og da kun i nogle faa Dage. Ikke desto mindre førte de et meget intensivt Samliv, nemlig i en Brevvexling, der var som en fortløbende Drøftelse af Tidens theologiske og kirkelige Spørgsmaal («Briefwechsel zwischen M. u. Dorner 1839—81», I—II, Berlin 1888).

Efter sin Hjemkomst udarbejdede han sin Licentiatdisputats: «De autonomia conscientiae sui humanæ, in theologiam dogmaticam nostri temporis introducta» (1837; oversat paa Dansk 1841). Dens Grundtanker kunne sammenfattes i følgende Sætninger. Filosofien staar ikke uden for eller over Religionen, som om den spekulative Tænkning skulde kunne begrunde Religionen. Det er ikke Reli-

gionen, der skal laane sin Gyldighed fra Spekulationen; men det er den spekulative Tænkning, der behøver Religionen til sit Princip. Thi i Samvittighedsforholdet, som baade er Menneskets inderste Væsen og Religionens egentlige Kjærne, bliver Mennesket sig bevidst som det, der ikke først er vidende om Gud, men fremfor alt vides af ham. Derfor maa den menneskelige Erkjendelse forblive inden for denne i Samvittigheden givne Afhængighed og erkjende, at Menneskeaaanden ikke ved egen Kraft formaar at finde Sandheden. Mennesket kan ikke umiddelbart stille sig paa det theocentriske Standpunkt; thi dermed vilde det fornægte sin Kreaturlighed og Syndighed. Vor Erkjendelse hviler paa Guds Aabenbaring, den hellige Historie; Troen paa denne er Forudsætningen for, at vi kunne faa det rette Blik for guddommelige og menneskelige Ting, og at den guddommelige Idé kan træde ind i Sjælen, skabe og beaande vor egen Erkjendelsesevne. Credo, ut intelligam. Saaledes afviser han de avtonome Standpunkter, som ere gjorte gjældende, paa den ene Side af den subjektive Rationalisme hos Kant og Schleiermacher, paa den anden Side af den objektive Rationalisme hos Hegel. — Dette er og bliver hans theologiske Program.

Vinteren derefter holdt han efter Opfordring fra en blandet Kreds Forelæsninger over den nyere Filosofis Historie og dens Forhold til Theologien fra Kant til Hegel. 21. April 1838 udnævntes han til Lektor i Theologien med Forpligtelse til indtil videre tillige at besørge de til den filologisk-filosofiske Examen henhørende Forelæsninger over Moralfilosofien, — det sidste foranlediget ved Vakancen efter Poul Møllers Død. Da han optraadte ved Universitetet, gjaldt han i den offentlige Mening for Hegelianer, hvad dog kun for saa vidt var rigtigt, som han gik ud fra, at den Hegelske, dialektisk-spekulative Tænkning var Videnskabens højeste Form. Men det stod paa den anden Side fast for ham, at Udgangspunktet baade i Theologien og i den sande Filosofi maatte tages i den kristelige Aabenbaring, hvorfor han strax fra Begyndelsen udtalte, at man maatte «gaa ud over Hegel». I den første Periode af sin Universitetsvirksomhed fandt han en Tilslutning og vakte han en intellektuel Begejstring, som vel næsten er enestaaende i vor Højskoles Historie; og dette er let forstaaeligt, naar vi betænke baade hans ualmindelige Docentgaver og Slægtskabet mellem hans Aandsretning og Tidens Krav. Han vendte tilbage til den gamle lutherske Kirkelære og vilde kun reproducere de kirkelige Dogmer, paa samme Tid som han stod midt i den nye Tids dygtigste

Tankearbejde og kraftigste Idébehandling. Han imødekom baade Troens og Erkjendelsens Trang og viste hen til begges Forening i den ene og samme aabenbarede Sandhed. Paa denne Højde kunde Tilslutningen naturligvis ikke holde sig, da Nyhedens Tillokkelse tabte sig, og da andre Interesser og Aandsretninger gjorde sig stærkt gjældende i den offentlige Mening, ogsaa i de Lag, han nærmest henvendte sig til; men lige til sin Fratræden fra Universitetet vedblev han at udøve en særlig Tiltrækning paa de studerende. Det kunde herefter synes dobbelt mærkeligt, at den Tanke en Tid (1844, se Brevvexlingen med Dorner) ikke var ham fremmed, at han kunde blive kaldet til et tysk Universitet. Men dette havde sin Grund i hans økonomiske Stilling, i det han vel i 1840 var bleven Professor extraordinarius, men først 1850 rykkede frem til Professor ordinarius. Det var den samme Grund, der ledede ham til ved samme Tid at søge Herlufsholms Præstekald. Men Kong Christian VIII gjorde Ende paa denne Usikkerhed ved at overdrage ham Embedet som Hofprædikant ved Siden af Professoratet (1845). Ved Universitetet omfattede hans Forelæsningscyklus den kristelige Dogmatik (første Gang under Navnet «spekulativ Dogmatik»), Symbolik, Ethik, det lutherske Lærebegrebs Historie, den nyere Filosofis Historie, Marcus-Evangeliet, Galater- og Efeser-Brevet og til sidst (1853—54) praktisk Theologi. — Af hans Forelæsninger i det filosofiske Fakultet over Moralfilosofien for de yngste studerende fremgik hans «Grundrids til Moralfilosofiens System», der udkom 1841, samme Aar, som Vakancen og dermed hans Hverv ophørte. Dette lille Skrift indtager i Henseende til systematisk Sluttethed og prægnant Fremstilling en høj Plads inden for M.s Produktion. Hans Tilslutning til Hegel er her paa sit højeste, hvilket noksom giver sig til Kjende baade i selve Begrebsudviklingen og især i Fortalen.

Hans øvrige Forfatterskab i den første Periode af hans Universitetstid bestod væsentlig i de 2 Skrifter «Mester Eckart, et Bidrag til at oplyse Middelalderens Mystik» (1840) og «Den kristelige Daab, betragtet med Hensyn paa det baptistiske Spørgsmaal» (1843). Det første var oprindelig bestemt til Afhandling for den theologiske Doktorgrad ved Universitetets Fest for Christian VIII's Kroning; men det theologiske Fakultet i Kiel besluttede forinden at tildele ham Æresgraden i samme festlige Anledning, hvorfor Bogen udkom med Dedikation til dette. De 2 Skrifter kunne paa en Maade siges at supplere hinanden og vise Sundheden i M.s theologiske Standpunkt: paa den ene Side Fordybelsen i Sjælens indre

Liv med Gud, paa den anden Side Fremhævelsen af Sakramenternes Uundværlighed som de af Herren indstiftede ydre Midler. — 1844—45 var han Medlem af den Komité, som Kjøbenhavns gejstlige Konvent nedsatte til en ny Salmebogs Udarbejdelse, og hvori Grundtvig skulde være den ledende Aand. Resultatet blev imidlertid kun et Prøvehæfte, der blev forkastet i Konventet.

M.s Arbejde i disse Aar samlede sig dog fremfor alt om Dogmatikken, der udkom 1849; de senere Oplag ere, hvad der gjentager sig i hele hans Forfatterskab, uforandrede Optryk af det første. Dette hans Livs Hovedværk maa sikkert betegnes som den mest helstøbte Dogmatik, der er udgaaet fra den Slægt af Theologer, som virkede ved Aarhundredets Midte. Dens Anseelse bredte sig over hele den protestantiske Kristenhed og har holdt sig gennem de skiftende Strømninger indtil denne Dag; ja den har fundet Vej til de theologiske Skoler baade i Rom og Athen. Dogmatikken giver os et fyldigt Billede af hans Forfatterindividualitet: den viser os hans vide Synskreds, der omfattede alle Tidens aandelige Rørelser, og hans mærkelige Evne til at lade sin Grundanskuelse befrugte af dem, — hans Tænknings Forening af Dybde og Klarhed, — den tiltrækkende Samvirken af det begrebsmæssige og det anskuelige, saa at han talte lige saa meget ud af Fantasianskuelse som af logisk Tankeforstaaelse, — hans plastiske og rige Sprog, hvori Tanken uden Kamp skaber sig det adækvate og fyldige Udtryk, — hans faste og gennemsigtige Systematik — og endelig hans idébeaandede Fremstilling, der overalt lader Helhedslyset gaa hen over Gjenstanden, ofte med overraskende Glimt, og som trods al Klarhed dog vækker Anelser om rigere Baggrunde, end hvad Mennesketanken kan gennemtrænge. Men midt i denne Rigdom føles der ofte et Savn af skarpe Begrebsbestemmelser. Dels træder Intuitionens Sikkerhed ofte i Steden for den logiske Bevisførelse; dels er Metoden hyppigst den dialektiske Vexelvirkning mellem modsatte Synspunkter, hvor Nødvendigheden af disses Forening vel altid fremhæves, men hvor den bestemte Fastsættelse af deres Grænser og Paavisningen af deres virkelige højere Enhed ofte mangler. Heraf er det en Følge, at Problemets Vanskelighed for Tanken ikke altid træder frem i sin fulde Skarphed. — Sit erkjendelsestheoretiske Standpunkt, det samme som i Skriftet om Avtonomien, udvikler han i Indledningen (§ 29—36). Hans Thesis er, at den kristelig gjenfødte Bevidsthed ud af sine egne Dybheder maa kunne videnskabelig gjenfremstille Skrift- og Kirkelæren. En-

heden af Tro og Erkjendelse er principielt givet i den ret forstaaede Lære om testimonium spiritus sancti; thi ved Troen optager Mennesket den kristelige Sandhedsideé, den guddommelige Visdomstanke, saa at det i Vexelvirkning med Skrift og Kirkelære kan naa til en spekulativ Begriben, der ser det enkelte fremgaa af Sandhedsideen selv. I Virkeligheden er hans Dogmatik, i Overensstemmelse med hans Program, en Reproduktion af den lutherske Kirkelære, uden at dog Afvigelser derfra ere udelukkede, f. Ex. i hans Englelære, hans Synergisme, hans Lære om Umuligheden af de gjenfødtes Frafald og hans Usikkerhed over for Læren om den evige Fordømmelse. Særlig maa fremhæves den Befrugtning, han har hentet fra Mystikken, f. Ex. i Læren om Frelsestilegnelsen og om Christi Gjerning. Ogsaa theosofiske Elementer begynde nu klart at gjøre sig gjældende, saaledes i Satanologien, der er stærkt paa- virket af Schellingske Ideer, og især paa de Punkter, som behandle Naturens og Universets Del i Aandens Fornyelse og Fuldendelse: Christus som Alskabningens Midtpunkt, der ikke blot har aandelig og moralsk, men den dybeste kosmiske Betydning, — Underet som en begyndende Naturforklarelse, — Sakramenterne som Naturmysterier, navnlig Nadveren som Næringen for Opstandelseslegemet. — Her hjemme blev Dogmatikken strax ved sin Fremkomst Gjenstand for et heftigt Angreb fra den S. Kierkegaardske Side, som havde Professor R. Nielsen til Ordfører. Angrebet gik ud paa, at M. havde misforstaaet baade Troens og Erkjendelsens Væsen; thi Kristendommen vil paa ingen Maade være Gjenstand for objektiv Viden, men er Paradoxet, det absurde, til hvilket man kun kan forholde sig i Troens uendelige Lidenskab; Erkjendelsen maa derimod tage sit selvstændige Udgangspunkt og kan ikke bygge paa Troens Forudsætninger. M. besvarede Angrebene i «Dogmatiske Oplysninger» (1850).

De nærmest følgende Aar vare vistnok de uroligste i hans Liv. Ved det slesvig-holstenske Oprørs Udbrud havde hans Slægtning Overkonsistorialraad N. J. E. Nielsen løst Soldaterne fra deres Troskabsed, i det han gav den sofistiske Forklaring, at Kongen for Tiden var ufri under det københavnske Demokratis Tryk og derfor ikke selv kunde varetage Hertugdømmernes Rettigheder; og han havde derefter paakaldt baade den tyske og den danske Gejstligheds, særlig M.s, Erklæring. M. tog, skjønt ugjærne, Ordet i et «Sendebrev» (1850) og fordømte i klare og skarpe Ord Nielsens Adfærd som ganske uethisk. Efter Krigen kom Sprogskriptet af

1851. Man trængte ind paa M., at han, baade fordi han var slesvigske født, og fordi hans Navn havde en god Klang i Tyskland, skulde overtage Slesvigs Bispestol; han lod sig overtale og skulde have været indviet i Febr. 1852; men kort Tid forinden fik han en uovervindelig Følelse af, at han ikke med god Samvittighed kunde medvirke til Sprogskriptets Gjennemførelse, og bad sig fritaget for Embedet. 1853 foretog han en Rejse i Slesvig og blev her ved Selvsyn bestyrket i den Mening, at man fra dansk Side havde fejlet ved i Utaalmodighed at ville naa pludselig, hvad der maatte have været Frugten af en langsom Forberedelse; derved mente han, at man baade havde skadet den danske Sag og forsyndet sig mod de paagjældende Menigheders kristelige og kirkelige Liv. Hans meget uforbeholdne Udtalelser herom gjorde ham i lang Tid upopulær i mange Kredse i Landet, især i de national-liberale, med hvilke han overhovedet aldrig sympathiserede. Han fastholdt imidlertid sin Opfattelse til det sidste og udtalte den endnu i sit «Levned», hvilket paa ny fremkaldte Modsigelse fra mange. I Dec. 1853 blev han Medlem af den af det Ørstedeske Ministerium nedsatte Kirkekommission. Han havde tidligere i sit Skrift «Den danske Kirkes Forfatningsspørgsmaal» (1851) taget Ordet for en Synodalforfatning. Han blev imidlertid snart betænkelig ved en umiddelbar Indførelse af en saadan, hvorved man udsatte sig for en ukirkelig Majoritets Herredømme. Desuden erkjendte han, at i den lutherske Kirke havde altid det konsistoriale Element, d. e. et kirkeligt Kollegium af faa, men kyndige Mænd, været Grundlaget, og at man ved en Kirkeforfatnings Indførelse maa gaa ud fra de historiske Tilknytningspunkter, som det bestaaende frembyder; en Synode kunde først komme i Stand, naar Lægfolket var forberedt gennem Menighedsraad. I denne Retning deltog han nu i Minoritetens Forslag om den midlertidige Foranstaltning, at Biskopperne skulde sammenkaldes aarlig for at afgive Betænkninger eller Forslag angaaende Folkekirkens Anliggender, og at samtidig dermed alle rent kirkelige Sager skulde undrages Rigsdagens Behandling. Under Kommissionens Forhandlinger døde Mynster, og Spørgsmaalet om den sjællandske Bispestols Besættelse kom til at foreligge paa en Tid, da den indre politiske Spænding var paa sit højeste. Valget stod mellem Clausen og M.; efter næsten et Fjerdingaars Forløb satte Ørsted M.s Udnævnelse igjennem, selv mod Kongens Ønske (15. April 1854). Søndagen efter Mynsters Død havde M. i en Prædiken i Slotskirken omtalt ham som «et

Sandhedsvidne». Denne Udtalelse blev for S. Kierkegaard Anledning til det stærke Stormløb mod «den officielle Kristendom», der optog det sidste Aar af hans Liv og satte Sindene i saa voldsom Bevægelse. Det var dog først i Slutningen af Aaret (18. Dec.), at han offentliggjorde sin første Artikel i «Fædrelandet». M. besvarede den meget skarpt i «Berlingske Tidende», men iagttog senere med Forsæt en fuldkommen Tavshed. Derimod udgav han et lille Skrift: «Til Erindring om J. P. Mynster» (1855).

Efter Tiltrædelsen af det biskoppelige Embede maatte den praktiske Gjerning: Prædiken, Visitatser og Kirkestyreelse blive hans Hovedopgave. Hans Prædikevirksomhed var jo allerede begyndt 1845; i Aarenes Løb har han udgivet 8 Bind Prædikener, af hvilke et Udvalg er samlet til en Postille (1875), desuden 3 Bind Ordinationstaler og en Mængde enkelte Lejlighedstaler, af hvilke en stor Del fremgik af hans Stilling som kongl. Konfessionarius efter Paullis Død 1865. Hvor alvorlig han opfatter Prædikegjerningen, fremgaar af hans Ytring, «at den kristelige Prædiken er det højeste aandelige Produkt, et Menneske kan frembringe, højere end Digterens, højere end Tænkerens, fordi det er et Værk af den hele, udelte, i sig sammentrængte Personlighed, for hvilken alt andet aandeligt er Middel». Hans Prædikens Midtpunkt er i en særegen Betydning Christi Person, en Fremstilling af Christusskikkelsen saa vel i dens ophøjede Storhed som i dens dragende Kraft. Hans Prædikens Styrke er ikke det vækkende eller det følelsesfulde, men den opbyggelige Betragtning. Formen er præget af ædel Simpelhed, forenet med plastisk Anskuclighed. Der er i Æmnets Udførelse en klar og gjennemsigtig Disposition og en deraf følgende streng Selvbegrænsning i Enkelthederne. Over det hele er der udbredt en Ro, som naar Menigheden fejrer sin Herre i beskuende Andagt. Om hans tidligere Prædikener kunde man maaske sige, at de have noget køligt og objektivt ved sig; men i de senere fremtræder det individualiserende, psykologiske og inderliggjørende Moment i større Fylde. Altid giver han nye Blik paa Texten, nye Belysninger af den gamle Sandhed. — Paa Visitatserne var han en udmærket Kateket. Det var overraskende at høre ham, der som faa formaaede at foredrage «Visdom for de fuldkomne», tale enfoldig med de enfoldige om Børnelærdommen. Det sidste Arbejde, han havde under Hænder, var et Udkast til en Katekismusforklaring, som han dog ikke bragte ud over de første forberedende Optegnelser. — I Kirkestyrelsen havde han udpræget konservative Prin-

cipper: det var ham om at gjøre at bevare det bestaaende i Mod-sætning til Tidens individualistiske Bestræbelser.

I en lang Aarrække bestod M.s Forfatterskab kun i Indlæg i Tidens kirkelige og theologiske Spørgsmaal. I den saakaldte Kragballeske Strid (IX, 446) gav han 2 saadanne, hvori han over for alle donatistiske Tilbøjeligheder hævdede den lutherske Bekjendelse, at Daaben, naar den udføres efter Indstiftelsen paa et kristent Kirkesamfunds Vegne, er gyldig og virkekraftig uden Hensyn til den udførendes Tro («I Anledning af Pastor Grundtvigs Oplysninger om Alterbogsdaaben», 1856; «Et Gjensvar i Striden om Alterbogsdaaben», 1857). Med denne Strid begynder for øvrigt den mellem M. og Biskop Laub førte, efter deres Død udgivne Brevvexling («Biskop O. Laubs Levned» II, 1, 1886), der i mindre Stil danner et Sidestykke til den Dornerske. 1863 udsendte han sit Skrift «Til Forsvar mod den saakaldte Grundtvigianisme», det betydeligste Bidrag, der er givet af nogen enkelt Mand til en kritisk Vurdering af denne kirkelige Retning. 1867 udgav han mod R. Nielsen, der utrættelig polemiserede mod Dogmatikken, sit Skrift «Om Tro og Viden», hvori han hævdede begges Enhed og afviste «Konkordaterne» imellem dem; heller ikke Videnskaben kan blive staaende ved det logiske eller fysiske, men kun ved det ethiske Gudsbegreb, i hvilket begge hine ere indeholdte som Momenter. Gud er baade Ideernes Idé og Naturprincippet; han er den naturfrie, men ikke den naturløse Gud; hans Væsen maa indeholde en Fysis, en Alfylde af Kræfter og Virksomhedspotenser. Denne Udvikling, i hvilken en Paavirkning af Schellings senere Standpunkt ikke kan miskjendes, indeholder en Række nye Synspunkter for Gudsbegrebet og den evige guddommelige Livsproces, ud over dem, han havde givet i Dogmatikken. S. A. tog han paa ny Ordet i Kirkeforfatningssagen («Den danske Folkekirkes Forfatningsspørgsmaal paa ny betragtet») i Anledning af, at Ministeriet Frijs havde forelagt en Valgmenighedslov i Rigsdagen. Han erklærede sig bestemt imod en saadan Lov som ét med en begyndende Opløsning af Folkekirken; han paaviser en Forfatnings Nødvendighed og udvikler sine Grundsætninger for en saadans Tilvejebringelse (jvfr. den første Kirkekommission og hans «Levned» III). En Synode, sammensat af gejstlige og Lægfolk, er vistnok Maalet; men den bør forberedes ved midlertidige Foranstaltninger: et raadgivende Bisperaad, uvidede Landemoder og Menighedsraad; og naar den indføres, maa den ved Siden af sig have et Overkirkeraad som Kongens Organ

i Udøvelsen af hans Kirkemagt i de rent kirkelige Sager, ligesom Kultusministeren er det i de blandede. Da Valgmenighedsloven, støttet af Biskop Kierkegaard som Kultusminister, fik bestandig større Udsigt til Vedtagelse, deltog M. med alle de øvrige Biskopper i Febr. 1868 i en offentlig Protest, som dog blev uden Virkning (jvfr. IX, 150). I den anden Kirkekommission (af 18. Juni 1868) gik M. med til at stemme for en Synodes Oprettelse, kun at han i Forening med Clausen krævede et lige Antal af gejstlige og læge Medlemmer; han gjorde det af Nød, fordi der ikke kunde sættes andet igjennem, og han dog maaske derved kunde bidrage til, at Synoden i det mindste blev sammensat efter kirkelige Principper.

Med Udgivelsen af «Den kristelige Ethiks» almindelige Del (1871) begynder det sidste Afsnit af M.s Forfattervirksomhed. Han ventede næppe selv at naa til at lade den specielle Del følge; men den Paaskjønnelse, som Værket alle Vegne fandt, var ham en saa stor Opmuntring, at han samlede hele sin Kraft paa Afslutningen, som virkelig fulgte (i 2 Bind) 1878. I Mellemtiden havde han udgivet et Lejlighedsskrift: «Katholicisme og Protestantisme» (1874), hvori han samler Forskjellen mellem Konfessionerne i de to Ord: Sikkerhed og Vished. Ethikken er hans omfangsrigeste Værk og tillige det populæreste. Den naar langt fra i systematisk Sluttethed den lille Moralfilosofi; men dette hænger sammen med, at medens hint Ungdomsarbejde bevægede sig væsentlig i Begrebernes Verden, inddrager den store Ethik Livets hele Mangfoldighed og alle Menneskeslægtens aandelige Interesser under sin Behandling. Han gaar ud fra, at Ethikkens Grundproblem er den sande Forening af det kristelige og det humane, en Afvisning baade af den rationalistiske og den pietistiske Ensiddighed. Han paaviser, at der ikke gives nogen Afkrog af Menneskelivet, hvorhen Kristendommen ikke har Ærende med sin Gjenfødelseskraft og sin Evne til at gennemtrænge alt. Naar dertil kommer det overlegne Kjendskab til Kulturens ypperste Frembringelser baade i Tænknings og Digtningens Verden og hans for alle dannede tilgængelige Sprog, vil det forstaas, at Ethikken har virket som en Læremester for Livet i en Grad, som yderst sjælden kan paavises ved et videnskabeligt Skrift. Den har virket som en mægtig Faktor til i vide Kredse at udbrede og befæste den kristelige Livsanskuelse, baade missionerende, apologetisk og opbyggende. — Efter Ethikkens Afslutning fordybede han sig en Tid ganske i theosofiske Studier, af hvilke Frugten blev hans «Jacob Böhme» (1881). Han finder i Theosofiens

Lære om Gud især to Begreber, som vi trænge til at optage for at naa til Skriftanskuelsens Fylde: Naturen i Gud (jvfr. «Om Tro og Viden» og Ethikken I, § 19) og Guds Herlighed eller den uskabte Himmel, Lyset, hvori Gud bor, og som hører evig med til hans Væsen som det fjerde ved Siden af den hellige Treenighed.

Hermed afsluttes M.s theologiske Produktion. Den danner en sjælden harmonisk Helhed, hvori hans Genius, som den fra Ungdommen traadte frem, kom til alsidig Udfoldelse. Dertil kan føjes, at han endnu fik Tid og Kraft til at samle sit Livs Erindringer («Af mit Levned», I—III, 1882—83), og at han, hvor mange Skuffelser og Bekymringer han end havde haft i sin Kirkestyrelse, dog oplevede at se sin Tanke om et Bispevaads Oprettelse virkelig gjort ved kongl. Resolution af 8. Okt. 1883. Anerkjendelse blev ham rigelig til Del baade hjemme og ude. Ved sit 25aarige Bispejubilæum 1879 modtog han Hyldest fra alle Sider, og ved Universitetets Firehundredaarsfest s. A. hædrede Kongen ham med Titel af Excellence. 1865 var han bleven Ordensbiskop, 1867 havde han faaet Danebrogsordenens Storkors; allerede 1841 var han bleven Medlem af Videnskabernes Selskab. Og han havde den Glæde at se, at overalt, hvor hans Arbejder bleve oversatte, fandt de levende Paaskjønnelse. Han beholdt sin Kraft usvækket ud over Støvets Aar. Men i Sommeren 1882 kom han overanstrengt hjem fra sin Visitatsrejse; og da Kræfterne stadig aftog, begjærede han til sidst sin Afsked. Denne blev ham tilstaaet fra 15. April 1884, 30 Aars Dagen for hans Udnævnelse til Biskop; men han døde allerede 3. Febr. — Han var 2 Gange gift: 1. (1838) med Helene Mathilde f. Hess (f. 1817 † 1847), Datter af Skibskapitajn og Havnefoged P. M. H.; 2. (1848) med Virginie Henriette Constance f. Bidoulac (f. 1817), Datter af fransk Sproglærer J. B.

H. Martensen, Af mit Levnet, I—III (1882—83). I «Mindre Skrifter og Taler af Biskop M.» (1885) er givet en kronologisk Fortegnelse over alle hans Skrifter. Erslew, Forf. Lex *P. Madsen.*

Martfelt, Christian, 1728—90, Nationaløkonom, blev født i Odense 8. Maj 1728. Hans Forældre vare August M., Borgmester i Odense, og Elisabeth Marie f. Bendixen. Han kom i 1748 til Universitetet og tog næste Aar Philosophicum. I nogen Tid levede han som Privatlærer i Kjøbenhavn og blev i 1758 Hovmester i Sorø for Hof- og Kammerjunker Carl Adolph Linstow. Ved Sneedorffs Forelæsninger over Montesquieus Lære fik han Interesse for

Statsvidenskaberne og foretog i den Anledning med Understøttelse af den rige Grosserer Ryberg fra 1761—68 Rejser i Ind- og Udland, der endte paa de vestindiske Øer. Efter sin Hjemkomst deltog han i Stiftelsen af det kongl. danske Landhusholdningsselskab (1769), hvis Sekretær han ved sin hele Uddannelse, sin Iver for Selskabets Trivsel og sin Interesse for Landøkonomi var selvskrevet til at blive. Han tilførte Selskabet en Mængde Medlemmer og virkede i 18 Aar med rastløs Energi i dets Tjeneste, indtil han mod Slutningen af sit Liv hjemsøgte af Sindssyge, et religiøst Vanvid, der medførte, at han efterhaanden fjærnedes fra sine Forretninger.

Det var i Landhusholdningsselskabets Tjeneste, at M. i Aaret 1770 sammen med Bergraad Blichfeldt undersøgte Stenkulslejerne paa Bornholm; i Forening med denne afgav han s. A. en Beretning derom. Det følgende Aar paafulgte en Afhandling om Irlands Handel med Fedevarer, der vakte en hel Del Opsigt og indbragte ham Selskabets Guldmedaille. I 1772 fik han atter en Guldmedaille af Selskabet, for en Afhandling om Aarsagerne til de høje Kornpriser, og fik s. A. kongelig Ordre til ved Toldstedernes Toldbøger og ved andre Hjælpekilder at beregne Danmarks Handelsbalance for de sidste 9 Aar. Han afleverede allerede sin Beregning i Slutningen af Aaret og blev belønnet med Fortjenstmedaillen i Guld. Disse Aar vare i det hele taget M.s Glansperiode. Ogsaa som politisk Forfatter optraadte han i denne Tid i Ly af Trykkefriheden. Han angreb under Mærket «Philocosmus» tidligere Regeringer i skarpe Udtryk og kritiserede ivrig Ove Guldbergs Udtalelser (skrevne under Mærket «Philodanus»), medens han anerkjendte Struensees Regimente.

I Jan. 1773 udnævntes han til Chef for Kommercekollegiets danske Sekretariat og tillige til Kommitteret i dette Kollegium, og et Par Uger derefter blev han gjort til Justitsraad (1770 var han bleven udnævnt til Kancelliraad); men snart maatte hans friere Anskuelse komme i Konflikt med den konservative Retning, som nu var bleven raadende. Allerede i 1774 entledigedes han fra sit Sæde i Kommercekollegiet og blev beskikket til Kommercekonsulent, i hvilken Stilling han vistnok ikke blev synderlig benyttet, og hans Skrift «Bevis, at Danmarks og Norges 40 Aar gamle Kornhandelsplan, lagt ved Forordning af 16. Sept. 1735, ikke naar sin Hensigt til Tronens og Statens bedste», som var færdigtrykt i 1774, blev holdt tilbage i 11 Aar til efter Guldbergs Fald. Efter 1774 skrev M. da ogsaa forholdsvis lidet.

M.s Navn er ikke mindst knyttet til det sidstnævnte Skrift, der sikkert har haft Betydning for den efterfølgende liberalere Lovgivning. Han hævder Handelsfriheden som Princip, men han er dog enig med Guldberg i, at Friheden skal være «ledsaget med Klogskab», og hertil hører Ind- og Udførselstold, der skal være et Øje ved Handelen, der vejleder uden at vildlede den. Helt fri for merkantilistiske Fejlsyn kan han dog næppe siges at have været (jvfr. saaledes Falbe Hansen og Scharling, Danmarks Statistik III, 394), men i det hele vidne hans Skrifter om en for hans Tid ualmindelig økonomisk Indsigt. — I 1779 udnævntes M. til Étatsraad. Han døde 8. Febr. 1790. Uden Tvivl har han aldrig været gift.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. Tidsskr. f. Landøkonomi 4. R. III.

H. Westergaard.

Martini, Ferdinand, 1734—94, Kirurg, fødtes i Rensborg 24. Marts 1734; hans Forældre vare Amtskirurg Peter M. og Clara Magdalene f. Waltermann. Faderen døde tidlig, og han fik en Stiffader, der ogsaa var Amtskirurg, og hos hvem han kom i Lære. 1753 sendtes han til Kjøbenhavn, hvor han uddannede sig i Anatomi og Kirurgi paa Amfiteatret og hos Heuermann. 1755 underkastede han sig Tentamen ved Theatret og sendtes derefter med offentlig Understøttelse til Preussen til Lasarettjeneste. 1758 blev han Underkirurg ved Felthospitalerne i Holsten og ansattes under Heuermann. Efter sin Tilbagekomst her fra udnævntes han 1762 til Regimentsfeltskær ved Husarerne, og 1764 absolverede han den kirurgiske Examen ved Theatret, i det han som en af de fremmelige og mere videnskabelig anlagte Kirurger forsvarede nogle til dette Øjemed skrevne «Chirurgische Streitschriften». S. A. blev han paa sin Generaldirektør Hennings' Forslag «som en meget erfaren og habil Mand» udnævnt til Kirurg i Varde og omliggende Herreder og paabegyndte derefter en livlig litterær Virksomhed ved Smaaskrifter om kirurgiske Æmner. 1768 forlod han Varde for at overtage en Hus- og Godskirurgtjeneste hos daværende Konferensraad Løvenskiold paa Løvenborg, men fratraadte denne Stilling allerede det følgende Aar. Rimeligvis var den i øvrigt meget frisindede Godsejer bleven fortørnet over hans Skribentvirksomhed, der paa én Gang slog ind paa det brændende Landbo-spørgsmaal; i et anonymt udgivet og i Sorø trykt Skrift, der vakte overordentlig Røre og Opsigt, «Briefe üb. den schlechten Zustand des Landmannes u. die Mittel ihn zu verbessern, aus dem Eng-

lischen», optraadte han med stor Voldsomhed som revolutionær Landboreformator og skildrede Godsejerne som noget forvorpent Udskud.

Han forlod nu igjen Sjælland og modtog 1769 en Udnævnelse til Regimentsfeltskær ved det slesvigske Infanteriregiment med Bopæl i Ribe. I den følgende Tid samlede hans Forfatterskab sig igjen hovedsagelig om Kirurgien, et Fag, han aabenbart omfattede med Begejstring, og hvori han foruden flere mindre Skrifter publicerede et omfangsrigt Arbejde (6 Bind), «Betrachtungen in der Lehre von den Kopfwunden» (Hamb. 1780—84), hvilket under hans sædvanlige febrilske og fortumlede Fremstillingsform skjuler adskilligt godt og dygtigt og ogsaa senere vandt nogen Anerkjendelse. Ved et Skrift, «Versuche u. Erfahrungen üb. die Empfindlichkeit der Sehnen» (1770), vandt han tillige en vis Anseelse som naturvidenskabelig Fysiolog i Hallers og sin Lærer Heuermanns Aand. Da Striden mellem Medicinerne og Kirurgerne i Halvfjerdserne blussede op i lys Lue, meldte M. sig hurtig og stillede sig i Brechen for de sidste; han optraadte i sin ustandselige polemiske Ordflom mod Doktorerne med saa stor Ildfuldhed og Energi, at han opnaaede en Art førende Stilling og samlede en Del Kirurger om sig, som af Modpartiet halv spottende kaldtes Martinianere. Men da det kirurgiske Akademi var stiftet, og dettes Direktører vare bleven myndige og ret hensynsløse Magthavere, brød den utæmmelige Oppositionsmand ogsaa Staven over dem og gjorde dem, særlig deres egentlige Chef Kølpin, til Skive for sine Angreb. Sin tidligere social-reformatoriske Agitation gjenoptog han samtidig. Da Landboproblemet igjen kom frem i første Række, og den store Landbokommission i 1786 var bleven nedsat, rykkede han, denne Gang under Navn, frem med et i Haderslev 1787 udgivet Skrift, «Freimüthig geäußerte Einfälle, veranlasst durch den Schriftstellerstreit üb. die Gerechtsame des Landmannes u. des Volkes», hvori hans Optræden efter egen Mening er meget afdæmpet, men dog saaledes, at den «grænser nærmere til Petulants end til Frimodighed», som en Kritik deraf i «Lærde Tidender» udtrykker sig, og hvori han for øvrigt fremsætter forskjellige yderst radikale Reformforslag.

M. bliver ofte sammenstillet med Riegels, hans yngre Medkæmper i mangen Kampagne, men han er dog en langt mere sympathetisk Personlighed end denne. Han var utvivlsomt en fanatisk Idealist, hvis vildt bistre Polemik aldrig fremgik af lave

Grundmotiver; han var kun, som Haller siger om ham, «vir excitati ingenii sibi que credens». Da han 21. Marts 1794 døde i Kjøbenhavn, fik han ogsaa fra sine medicinske Modstanderes egen Lejr det hædrende Skudsmaal, at han altid i sin Lægevirksomhed havde vist sig ikke blot videnskabelig dygtig, men tillige yderst uegenlyttig og opofrende, altid rede til Hjælp for hver, der trængte til ham. — Han var ugift.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevesen II, 461 f. Norrie, Georg Heuermann S. 26. Norrie, Chirurg. Academis Hist. S. 172 ff. E. Holm, Kampen om Landboreformerne S. 172 f. 186. Langebekiana S. 403 ff. *Jul. Petersen.*

Martinus de Dacia, † 1304, s. Mogensen, Morten.

Martzan, Melchior, —1654, Bogtrykker, vistnok en Brandenborger, nævnes som Bogtrykker i Kjøbenhavn fra 1626. Han har snart gjort sig bemærket, thi 1630 overdroges det ham og Universitetsbogtrykker Sal. Sartor at trykke Christian IV's Foliobibel, et Arbejde, hvorved M. var den virksomste og mest betroede. 1633 sendtes han til Holland for at bestille Typer til en paatænkt Bibeludgave i Grundsprogene. 1631 var der for ham oprettet Pladsen som Universitetets 2. Bogtrykker; efter Sartors Død 1644 blev han dets 1. 29. Juni 1634 fik M. og Boghandleren Joachim Moltke Privilegium paa at trykke og falholde «de ugentlige Aviser paa Dansk og Tysk» — det første danske Avisprivilegium (jvfr. VIII, 11). Tidlig havde han Boglade ved Koret i Frue Kirke, fra 1648 i Rochi Kapel i samme Kirke. Han har været en driftig, vel anset, men ikke formuende Mand. Han var Kommissionær her for hollandske Bogtrykkere, fra 1648 havde han et Trykkeri i Christiania. 1654 døde han af Pest (begravet 27. Juli). Han var gift 1. med Sidsel, Universitetsbogbinder Gabr. Saxes Enke, 2. (13. April 1651) med Cathrine Grefkens ell. Orchisdatter († 1667), Enke efter 2 Universitetsbogtrykkere: Sartor og Melch. Winckler.

Stolpe, Dagspressen i Danm. I, 126 ff. Ny kirkehist. Saml. VI, 436 ff.

P. Stolpe.

Masch, Jacob Mortensen, —1678, Præst, Kobberstikker. Han er rimeligvis den Jacobus Martini Raschius, der deponerede fra Bergen 1651. Han maa formodentlig meget snart efter sin Attestats have forladt Kjøbenhavn og søgt sit Livsophold i Norge, men man kjender intet til ham før 1659, da han findes som Informator i Brostrup Gjeddes Hus, hvor han tillige fik meget at gjøre med «general og special Afridsninger, Kongsberg Sølvværk angaaende».

Han blev hos Gjedde til hans Død (1668) og kom saa til Kansleren Joh. Fr. v. Marschalck, der 1674 sendte ham til Kjøbenhavn med sin Anbefaling, hvorpaa han 1675 blev Sognepræst til Jølster, hvor han døde 12. Avg. 1678. Om hans præstelige Virksomhed kjendes intet uden det, at han ikke nævnes i Kapitelsprotokollen, hvilket for den Tid altid betyder noget i god Retning, men han har et Navn som Tegner og Kobberstikker. Af hans Arbejder kjendes nu kun 5: Thronhjems Domkirke paa 2 Blade, Thronhjems By, et Portræt og Søtræfningen mellem 2 bergenske Skippere og en algiersk Korsar 1672. Om Thronhjems Domkirke har han ogsaa 1661 leveret et Klagedigt med norske og latinske Vers. Det er fremkaldt ved Kirkens Mishandling af Svenskerne, men er kun en almindelig Formaning til Bod uden Hentydninger til de historiske Begivenheder eller Tidens Forhold. — Gift med Maren Finde, Datter af Sognepræst til Førde Peder Jørgensen F. (f. 1610 † 1691) og hans første Hustru, Barbara Nitter. Hun var tidligere gift med hans Formand, Daniel Bugge, ved hvem hun blev Mormoder til Professor Knud Leem (IX, 159), og blev 3. Gang gift 9. Juni 1680 med Eftermanden, Søren Munthe.

Lampe, Bergens Stifts Biskoper og Præster II, 131. Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *D. Thrap.*

Maschmann, Hans Henrik, 1775—1860, Apotheker, Søn af Apotheker i Christiania Johan Heinrich M. (f. 1719 † 1785) og Karen Hansdatter f. Sverdrup (f. 1738 † 1797), der før havde været gift med Proprietær Hans Moe (f. 1734 † 1772), og hvis karakteristiske Optegnelser 1894 ere udgivne. Han er født 6. Maj 1775 i Christiania, nød sin første Undervisning her, senere i Hamborg, paa Frederikshald og Kongsberg og tog 1796 farmaceutisk Examen i Kjøbenhavn. Efter Moderens Død det følgende Aar fik han Bevilling, paa at drive det ham arvelig tilfaldne «Elefantapothek» i Christiania, som han 1839 overdrog til sin Søn, men efter dennes Død 1848 atter overtog og bestyrede til sin Død, 19. Nov. 1860. Han havde 1808 faaet Titel af Professor og har i Aarene 1818—20 virkelig holdt Forelæsninger i Kemi ved Universitetet. Han var en for dette Fag og dermed beslægtede Industriegrene stærkt interesseret Mand, ligesom han ogsaa har anstillet forskellige agromiske Forsøg, med Tilberedning af Brændevin af Kartofler og Sukker af Runkelroer, hvorhos han har skrevet ikke faa Brochurer og Artikler i Tidsskrifter angaaende Materier, der indgaa under

eller berøre de nævnte Fag. Han blev ligeledes anvendt i offentlige Kommissioner, der behandlede saadanne Æmner, og som Medlem af Selskabet for Norges Vel er han den første i Norge, der fremsatte Forslag om Dampskibsfart langs Kysten (1816). Han blev 1825 Medlem af Videnskabernes Selskab i Throndhjem. 18. Avg. 1802 blev han gift med Mette Cathrine Elisabeth Lillienkiold (f. 22. Juni 1774 † 20. Okt. 1854), Datter af Kammerherre Hans Gustav L. og Sophie Charlotte f. Heltzen.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Masius, Hector Gotfred, 1653—1709, Theolog, blev født 13. April 1653 i Schlagsdorf i Meklenborg, hvør hans Fader, Nicolai M. († 1668), var Præst; hans Moder, Elisabeth Bremer, var Søster til Hofpræst Johan B. og Mag. Chr. B. ved Petri Kirke i Kjøbenhavn (III, 52 f.). M. gik i Skole i Lybek og studerede derefter i Giessen. 1670 kom han første Gang til Kjøbenhavn for at besøge sin nævnte Morbroder Hofpræsten og opholdt sig længere Tid her. Men hans Studier førte ham paa ny til Tysklands forskjellige Højskoler. 1675 fik han Magistergraden i Giessen; studerede derefter bl. a. i Leiden og Utrecht, og kun Sygdom forhindrede ham i at komme til England. For sit Helbreds Skyld rejste han til Kjøbenhavn, prædikede flere Gange i Petri Kirke og vandt derved Storkansleren Fr. Ahlefeldts Gunst; han opnaede 1682 at faa Løfte paa det første ledige theologiske Professorat. Men allerede s. A. gik han som dansk Legationspræst til Paris. Her forfulgtes Huguenotterne paa denne Tid, og han gjennemlevede i Frankrigs Hovedstad de store Uroligheder som Følge af det nantiske Edikts Ophevelse 1685. Hans Præstegjerning fik derved en særegen Karakter og lagde Beslag paa alle hans Kræfter. 1684 udgav han et Forsvarsskrift paa Fransk mod Romerkirken. Fra Paris fik han ogsaa Lejlighed til at komme til England og gjøre sig bekjendt med Forholdene i Oxford. Det tilbødes ham at blive Generalsuperintendent i Lauenborg, men 1686 vendte han hjem efter Befaling af den danske Konge, i det han var udnævnt til Hofprædikant og Professor i Theologi. Disse Embeder beklædte han derefter i 23 Aar til sin Død. Ved hans Hjemkomst fra Paris vakte hans ydre Optræden stor Forundring. Han var den første Præst, som viste sig her til Lands med Allongeparyk. Hans Ophold i Frankrig havde ogsaa sat andre mærkbare Spor saa vel med Hensyn til hans Læremaade som til hans Stil.

Aaret efter (1687) fik han den theologiske Doktorgrad i Kjøbenhavn. Men ved samme Tid indvikledes han i heftig Strid. Han havde i Frankrig været de reformertes Beskytter; nu blev han deres hidsige Avindsmand i Danmark. Ved deres Trosfælles Dronning Charlotte Amalies Protektion havde de opnaaet adskillige Privilegier, men betragtedes dog stadig med mistænksomme Blikke af Præsterne og Theologerne her hjemme. Ved et latinsk Skrift, som M. udgav i Slutningen af 1687, blussede Ilden op paa ny. Det bar Titelen: «Den evangeliske Religions Vigtighed for Fyrsterne» («Interesse principum circa religionem evangelicam») og gik ud paa at vise, at Calvinismen i sin Helhed hyldede Folkesouveræniteten som sit Princip og derfor var farlig for den absolute Kongemagt. Allerede 1663 havde daværende Professor H. Vandal (d. æ.) i et Skrift anslaaet samme Streng, uden at det den Gang havde draget Følger efter sig. Men nu rejste sig et Ramaskrig fra reformerte Theologer rundt om, og Krigen fortsattes med tiltagende Bitterhed gennem flere Aar. Blandt Modstanderne kan særlig nævnes Professor Samuel Andreae i Marburg og Joh. Bekman i Frankfurt, som skrev under Mærket «Hubert Mosanus». Striden fik efterhaanden en fuldstændig politisk Karakter, og de reformerte fremførte bl. a. Bemærkninger om, at de danske Konger — t. Ex. Frederik II — tidligere havde dømt mildere om Calvinismen. I «Dania orthodoxa fidelis et pacifica» (1689) forsvarer M. den danske Regering mod Beskyldningen for Calvinisme. Denne Vending af Striden fremkaldte saa et Kongebrev af 5. Febr. 1689 til M. om strax at paatage sig at udarbejde en fuldstændig Danmarks Kirkehistorie, hvad der hidtil savnedes; til det Øjemed skulde Arkiverne staa til hans Raadighed. Sammen med den unge Fr. Rostgaard rejste saa M. s. A. til Nordtyskland for ogsaa her at drive arkivaliske Undersøgelser, ligesom det i den følgende Konges Tid paa tænktes at sende ham til Rom for i Vatikanet at skaffe Oplysninger til Nordens Kirkehistorie. Der blev imidlertid intet af hele Arbejdet; hans Samlinger dertil kjendes heller ikke. Nye Indlæg i den staaende Strid gav han 1690 i sit iltre Skrift «Das treue Lutherthum» og 1691 i «Epistola ad Bart. Botsaccum»; der den Gang var ansat i Brunsvig. Hans Yndlingsdiscipel S. Lintrup kom ham ogsaa til Undsætning 1692 med et sprænglærd Arbejde (X, 337). Imidlertid var den vittige Retsfilosof Chr. Thomasius i Halle kommet med paa Kamppladsen, og han viste sig baade af Navn og af Gavn at være «mere end Masius». Naar M. mod den Sætning,

at Kongemagten skulde være overdraget af Folket, indvendte, at ingen kan give, hvad han ikke har; derfor kan Folket heller ikke give nogen Kongemagt, — svarede Thomasius: «Jeg har ingen Ørefigen; men derfor kan jeg godt give Hr. M. en; thi jeg har, hvad der hører til.» M. blev rasende og fik Kongen overtalt til ikke blot at lade Thomasius' «Skandskrift» offentlig brænde af Bøddelen, men ogsaa til at sende en egenhændig Skrivelse til Kurfyrst Frederik Vilhelm af Brandenburg og deri forlange hans alvorlige Afstraffelse. Svaret blev en Gjenfordring fra Kurfyrsten til den danske Konge, at denne skulde straffe sin Hofpræst, der ikke blot havde rejst en theologisk Kontrovers, men meget mere krænket alle reformertes Ære og mistænkeliggjort deres Redelighed. M. høstede ingen Lavrbær i denne Strid, men han blev derved Aarsag til, at de reformertes Stilling i Danmark blev vanskeligere, deres Rettigheder indsnævrede, og at Forbud udgik imod, at unge Adelsmænd, der rejste udenlands, maatte opholde sig ved kalvinistiske Universiteter for ikke at blive smittede af republikanske Grundsætninger.

Strax efter sin Hjemkomst fra Paris havde M. — endnu ugift — taget en Del unge studerende, saa vel adelige som borgerlige, i Huset. Han var jo en kundskabsrig og berejst Mand, i hvis Omgang der kunde være meget at lære. «Man kunde snarere kalde det et lille Akademi end et Spisehus», skriver Fr. Rostgaard, som selv i 3 Aar opholdt sig i dette store Selskab og uddannedes af denne lærde. M. var en virksom og anset Universitetslærer og havde betydelig Indflydelse i Hofkredsen. Som Disputator lod han sig hyppig høre i Nærværelse af Landets øverste Mænd, og Æmnerne kunde omhandle noget saa sindrigt som «om Absalons Haar» (1693). Alle hans Disputatser udgaves samlede efter hans Død med en panegyrisk Levnedsskildring af S. Lintrup (Hamb. 1719). Desforuden haves adskillige asketiske Skrifter af M., ligesom han ogsaa har digtet en Del Salmer, optagne i Datidens Salmehøger. 1692 blev han af Kongen beordret at være Skriftefader hos Grevinden af Samsø, Sophie Amalie Moth. Han holdt 1703 Ligprædiken over hendes Søn, Chr. Gyldenløve. Den udkom 1709 i prægtig Udstyrelse.

I Paris blev M. i Avg. 1691 trolovet med en Søsterdatter af Gesandten, Gehejmeraad Meyercrone. Det var eneste Datter af Justitsraad And. v. Engberg (IV, 512), Birgitte Magdalene v. E., der ved Faderens Død (1690) som et 13 Aars forældreløst Barn var kommet i Huset hos sin Onkel. Ægteskabet kunde dog paa Grund

af Brudens Alder ikke fuldbyrdes før 4. Sept. 1692, hvorefter M. hjemførte til Danmark den rige Arving til Herregaarden Ravnstrup og flere Ejendomme. Hun døde allerede 15. Marts 1694 efter at have født en Søn. Aaret efter indgik han nyt Ægteskab, med Anna Cathrine Reimer, f. Drøge (f. 1661 † 1705), Enke efter Claus R., «en af de principaleste og rigeste Kjøbmænd i Kjøbenhavn», og Datter af Raadmand Johan D. Ved sine Giftermaal blev M. hovedrig. 1706 fik han Skjøde paa Gunderslevholm og ejede desuden Førslev og Fuglebjerg. I Sommeren 1709 tog hans svagelige Helbred Overhaand. Han flyttede ud til Ravnstrup; Sygdommen forværredes, og han døde her 20. Sept. s. A. Hans Børn bleve 1. Juli 1712 optagne i den danske Adelstand under Navn af «von der Maase», med hvilket Navn deres Farbroder Etatsraad Nicolai Henrik M., der døde 1719 uden at efterlade Afkom, allerede 1710 var adlet. Descendenter have indtil Nutiden beklædt høje Hofstillinger. Skiftet efter M. fremkaldte adskillige Forviklinger. Ved Dom af 26. Jan. 1718 bleve Arvingerne tilpligtede at udbetale en Kapital, som M. havde testamenteret til de fattige; derved oprettedes «det Masius-Rostgaardske Stipendium» ved Kjøbenhavns Universitet, hvilket Legat tildeles 4 Regensalumner.

Gl. kongl. Saml., Fol., Nr. 1076. Zwergius, Siellandske Clerisie S. 701 ff. Pontoppidan, Annales eccles. Dan. IV. 643 ff. Vernünfftige u. christl. Thomasische Gedancken (Halle 1724) II, 201 ff. Gigas, Briefe S. Pufendorfs an Chr. Thomasius (1897) S. 35 ff. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Krogh, De danske Majorater S. 200 ff.

A. Jantzen.

Masius, Heinrich, —1714, Rektor, blev født i Burg paa Femern, hvor hans Fader af samme Navn var Præst. Fra Gymnasiet i Lybek kom han til Universitetet i Kiel. 1678 blev han Konrektor i Flensborg og ægtede sit Bysbarn, en Søster til Professor, Dr. Kortholt i Kiel (IX, 576). 1682 blev han Konrektor i Slesvig og rykkede 1685 op til Rektoratet sammesteds. Men da Forholdet til Dompræsten, under hvis Inspktion Skolen stod, blev utaaleligt og meget spændt, gjorde dette ham Stillingen uholdbar, og hans Svoger hjalp ham til det ringere Embede som Rektor i Schwerin (1687). Her døde han 13. Juni 1714. Han er bekjendt som Salmedigter. Hans Salmer, hvoraf flere have holdt sig i Nutidens Salmebøger, ere indflettede i hans Opbyggelsesskrift «Elieser od. die preiswürdigste Hand Gottes» (Lyb. 1699); heri meddeler han ogsaa flere Træk af sin egen Livsførelse.

Allg. Deutsche Biographie XX. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Landesberichte I (1846) S. 61. E. E. Koch, Gesch. des Kirchenlieds u. Kirchengesangs, 3. Aufl., V, 548 f.

A. Jantzen.

v. Massau, Christian Albrecht, o. 1690—1752, Amtmand. M., der næppe hører til den bekjendte bagpommerske Adelsslægt v. Massow, formodes at være Søn af den 1693 afdøde gottorpske Hofraad Jacob v. M. og Anna Cathrine Bartels, der i 2. Ægteskab var gift med Gehejmeraad Johan Ludvig Pincier Friherre v. Königstein (IX, 636). Han blev i ung Alder Kammerjunker ved det danske Hof og nævnes som saadan 1714, da han sendtes til Kassel i Dronningens Ærende. 1723 blev han beskikket til Amtmand over Aabenraa og Løgumkloster Amter samt til Landraad i Hertugdømmerne. 1726 blev han udnævnt til Ceremonimester, fik 1733 Titel af Konferensraad, blev 1738 hvid Ridder og 1746 Gehejmeraad. M. døde i sit Embede som Amtmand 25. Avg. 1752. Han havde 21. Jan. 1724 i Kjøbenhavn ægtet Marsilia v. Grabow, Kammerfrøken hos Dronning Anna Sophic. M. nævnes allerede 1727 som Ejer af Godset Lasbeck i Holsten, der ved hans Død gik i Arv til hans Svigersøn Gehejmeraad Vilhelm August v. d. Osten.

Louis Bobé.

v. Massenbach, Philip Adam, 1621—1702, Officer, var født 1. April 1621 paa sin Slægts Stamgods Massenbach i Pfalz (nu i Würtemberg). Forældrene vare Hans v. M. og Dorothea v. Mørlau. Alt som Barn blev han af Trediveaarskrigens Rædsler forjaget fra Hjemmet. 1660 var han Oberstlieutenant ved det franske Rytterregiment Mazarin, men han var dog nærmest knyttet til Lotbringen, hvor han besad flere Godser og havde ægtet Claude Henriette d'Auxi. Siden var han kurkølnsk og derefter brunsvigsk Oberst. 20. Juli 1677 giftede han sig 2. Gang, med Ilsa Anna v. Hardenberg (f. 25. Avg. 1630, begr. 4. Sept. 1687); hun var Datter af brunsvigsk Oberst og Krigsraad Hans Christoph v. H. og Enke 1. efter Rabe Arndt v. Oyenhausen, 2. efter Stats Friedrich v. Post. I Dec. 1678 traadte M. i dansk Tjeneste som Generalmajor til Hest og stod den følgende Sommer ved Hovedhæren, der skulde dække Rigets Sydgrænse mod et truende fransk Indfald, men ikke kom i Aktion. Den Episode, hvortil M.s Navn særlig er knyttet, er Møllns Overrumpling 17. Marts 1684, da Christian V havde overdraget ham at gjøre «Exekution» hos Hertugerne af Sachsen-Lauenborg og Meklenborg-Schwerin for Penge, Kongen havde til gode. Under ganske pudsig Omstændigheder gjorde M. sig til Herre over nævnte lille Fæstning lige for Landsherrens Øjne og løste herved, uden at det kom til Blodsudgydelse, den Opgave, der var stillet

ham. M.s Konduite belønnedes med det hvide Baand. Senere var han med ved Belejringen af Ratzeburg 1693, men levede i øvrigt paa sin Ejendom Hellestrup ved Ringsted, hvor han døde 29. Sept. 1702.

H. v. Massenbach, *Gesch. der Herren u. des Lehnes v. M.* (1891). Vort Forsvar Nr. 372 (1895). *H. W. Harbou.*

Massmann, Nicolaus Henrich, 1766—1816, Præst, Søn af Senator og Kjøbmand Joachim M. og Catharina f. Schlichting, er født 10. Marts 1766 i Heiligenhafen i Holsten. Han afgik 1785 fra den lærde Skole i Kiel til Universitetet sammesteds, rejste 1788 til Jena, men vendte 1789 tilbage til Kiel, tog theologisk Embedsexamen i Glückstadt og kom s. A. til Kjøbenhavn som Huslærer for A. P. Bernstorffs Børn. 1792 blev han Sognepræst ved Frederiks tyske Kirke paa Christianshavn, i hvilket Embede han døde 26. Okt. 1816. Han ægtede 1793 Dorothea Elsabe v. Essen (f. 1775 † 1851), Datter af Advokat og Amtssekretær Michael v. E.

M. er Stifter af de københavnske Søndagsskoler, der endnu bære hans Navn. 21. Marts 1800 udkom der en Forordning om Haandværkslavene i Kjøbenhavn, hvorved det tilsigtedes at højne Standen. Samme Dag udsendte M. en Opfordring til at yde Bidrag til en Søndagsskole, hvor Haandværkslærlinger gratis skulde undervises i Regning og Skrivning. Der indkom et klækkeligt Beløb, og der meldte sig mange Deltagere, saa der bestandig maatte oprettes nye Klasser, og flere og flere Lokaler toges i Brug. Allerede det første Aar indrettedes der ogsaa et Kursus for Svende. 1802 var der 386 Elever, 1806 553. Nye Undervisningsfag optoges: Sang, Tegning, Skibsbygningstegning, Geografi, Fædrelandshistorie, Geometri. Skolen fik et betydeligt Tilskud fra den Reiersenske Fond; det inddroges vel 1805, da M. ikke vilde gjøre Skolen til en udelukkende Industriskole, men fornyedes 1808, da han i det væsentlige havde givet efter for de Fordringer, Fondens Bestyrelse stillede. M. udgav 1802 en Samling Sange for Eleverne, han lod slaa Medailler, der uddeltes til de dygtigste, og dette skete ved en Aarsfest, hvor Kongehuset var tilstede. Hver Afdeling havde 2 Bestyrere, og alle Bestyrerne tilsammen udgjorde Selskabet til Søndagsskolernes Befordring. Disse have haft stor Betydning for den københavnske Haandværksstands Udvikling, og mange lignende Skoler oprettedes i Kjøbstæderne.

Erslew, *Forf. Lex.* C. Nyrop, *Dansk Haandværkerundervisning* S. 55 f.

L. Koch.

Materna, Anna Cathrine, s. Passow.

Mathesius, s. Matthesius.

Mathiesen, jvfr. Matthiesen.

Mathiesen, Christian, 1807—50, Officer, født i Kjøbenhavn 20. Dec. 1807, Søn af Sekondlieutenant ved Kjøbenhavns Infanteriregiment Johan M., en født Nordmand, og Magdalene Charlotte f. Colditz. 3 Aar gammel mistede C. M. under tragiske Omstændigheder sin Fader og sit Hjem, hvornæst Kapitajn, siden Oberst, F. C. Hagen tog ham til sig. Han kom 1823 paa Landkadet-akademiet, blev 1829 Sekondlieutenant ved 1. Livregiment til Fods, 1836 Premierlieutenant, 1838 forsat til oldenborgske Regiment, ved Hærens Omordning 1842 til 11. Bataillon, 1846 til 15. Bataillon. Da han i 1848 havde maattet udstede Revers for at slippe bort fra Rensborg, kom han ikke til at deltage i dette Aars Felttog. Han forfremmedes s. A. til Kapitajn og efter at være ansat som Kompagnichef ved 1. Forstærkningsjægerkorps nævnedes han med Udmærkelse for sin Deltagelse i Felttoget 1849, særlig i Slaget ved Fredericia. 25. Juli 1850 faldt han for en fjendtlig Geværkugle, i det han førte sit Kompagni frem til Storm paa Isted By.

M. havde fra ung af været bekjendt for sin fremtrædende faglige Dygtighed og for sin bestemte, uafhængige Karakter. Saaledes havde han i 1838 haft et Sammenstød ved Parolen med sin Regimentschef. Den Krigsretssag, der rejste sig heraf, vakte megen Opsigt og havde til Følge, at M. blev forsat til Rensborg. Her var han 24. Marts 1848 blandt dem, der traadte skarpest op mod Prinsen af Noer, da denne opfordrede Garnisonens Officerer til at svinge deres Fane. Den Anseelse, M. nød hos Kammeraterne, fik et Udslag ved, at der var Planer oppe om at opstille ham som Kandidat ved det første Landstingsvalg, en Ære, han dog selv frabad sig. — Siden 10. Dec. 1848 havde han levet i barnløst Ægteskab med Emilie f. Møller, Datter af Kjøbmand Broder M. i Aalborg.

Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, III, 1512. Vort Forsvar Nr 90 (1884). Lange, Udvalg af Criminelsager V.

H. W. Harbou.

Mathiesen, Haagen, 1759—1842, Handelsmand, Søn af Lagmand i Christiania Jørgen M. (f. 1725 † 1764) og Karen f. Nielsen (f. 1730 † 1766), var født i Christiania 1759 (døbt 26. Okt.) og blev

(suocultans)

Student fra sin Fødebys Kathedralskole 1776, juridisk Kandidat 1780. I nogen Tid var han Assessor i General-Landøkonomi- og Kommercekollegiet, men flyttede senere (før 1790) tilbage til Christiania, hvor han 1800—4 var Branddirektør. 1800 erholdt han Kapitajns Karakter med Ret til at bære Armeens Feltegn. Hans hovedsagelige Virksomhed var en indbringende Skov- og Trælasthandel. Hans Formue ansloges snart til over en Tønde Guld. M. ejede den store Gaard Linderud i Nærheden af Christiania, hvor han jævnlig boede, ligesom han havde en større Ejendom i selve Byen. M. sluttede sig til den Kreds af Mænd, der i Christiania sværmede for den franske Revolution, og er kaldt en Godtkjøbs-Republikaner. Han var jævnlig med paa Demonstrationer for disse sine Ideer, for øvrigt af en meget uskyldig Art. Senere troede han, at en Forening med Sverige bedre kunde fremme disse, og han omtales gjentagne Gange som en Mand, der nærrede Sympathier for Sverige og var dette Land hengiven. I Norge nød han kun ringe Anseelse, og han havde et meget bekjendt Øgenavn, hvorunder han endog er bleven omtalt i tyske Aviser. I 1814 stillede han sig fjærnt fra den almindelige Begejstring og vægrede sig ved at bringe Ofre paa det betrængte Fædrelands Alter, medens han i 1811 havde ydet et større Bidrag til Subskriptionen for det norske Universitet. Efter Foreningen med Sverige modtog han i 1815 ikke mindre end 2 svenske Ordenstegn. Men han følte sig ikke i Længden tilfreds, hvortil det maaske kan have bidraget, at den anden svenske Statholder, Grev C. C. Mørner, viste sig alt andet end velvillig stemt mod ham. Mørner har udtalt, at han i M. saa en Mand, der drev sine Forretninger paa en Maade, som var til Landets Skade. Tilbagestødt af Statholderen begyndte M., som det synes, at drive hemmeligt Angiveri for at undergrave den Tillid, denne nød hos Carl Johan, og hans Virksomhed var i dette Punkt næppe uden Frugter. M. selv fandt sig under disse Forhold stedse mindre vel, og han, der havde arbejdet paa at sprænge Foreningen med Danmark, vendte sig nu til dette Land, hvor han, antagelig i 1824 eller et af de paafølgende Aar, opslog sin Bolig. 1826 modtog han af Frederik VI Titel af Generalkrigskommissær. Han døde i Kjøbenhavn 12. Okt. 1842.

Gift i Christiania 11. Marts 1790 med Martha Beate Mogensen (f. i Christiania 1766, † sammesteds 9. Nov. 1823), Datter af Linderuds Ejer Kancelliraad Mogens Larsen M. og Helene Cathrine f. Buckler. Derhos ere hans i Norge med Anna Catharina Buet

fødte Børn adopterede i Danmark efter kongl. Bevilling af 19. Dec. 1827.

E. A. Thomle, Stamtavle ov. Fam. Mathiesen (utrykt). C. Pavels, Dagbøger 1812—13. L. Daae, Det gamle Christiania. *Yngvar Nielsen.*

Mathiesen, Hans Lauritz, 1829—84, Handelsgartner, er født 25. Juni 1829 i Julianehaab paa Grønland, hvor hans Fader, Jens Mathias M., var Kolonibestyrer. I 1843 kom han i Gartnerlære paa Sorgenfri under Gartner Rønne, derefter var han Elev paa Rosenborg under Gartner Petersen og paa Bregentved under Gartner Büncher. Efter at han 1848 havde taget Gartnerexamen, blev han 1849 ansat som Gartner paa Gyldensten ved Bogense. I Aarene 1852—54 aftjente han sin Værnepligt og købte i 1854 en Ejendom i Korsør med tilliggende Kjøbstadgrund, o. 2½ Td. Land. I Begyndelsen arbejdede han under vanskelige pekuniære Forhold, men efterhaanden som Køkkengartneriet og Blomsterkulturen afløstes af Planteskoledrift, forbedredes hans Stilling, og samtidig udvidedes Jordarealet, i det han i Tidsrummet fra 1855—79 indkjøbte i alt 22 Tdr. Land. I 1872 plantedes Moderexemplarer af over 550 forskellige Frugttræsarter og over 1000 Sorter Roser. M. har gjort sig fortjent ved Indførelse her i Landet af mange nye fortrinlige Sorter Frugttræer, Frugtbuske og Roser samt ved at have været Banebryder for rationel og tidssvarende Planteskoledrift. Han døde 13. Marts 1884. M. ægtede 11. Maj 1856 Regia Richards (f. 26. Dec. 1826), Datter af Skræddermester George Louis R. i London.

L. Helweg.

Mathiesen, Lars, 1769—1852, Traktør, født 26. Dec. 1769. I 1801 nedsatte han sig i Allégade paa Frederiksberg som Traktor og vidste snart ved grovkornet Jovialitet og slagfærdig, men ofte plump Humor at skaffe sig en større Kundekreds blandt den jævne Middelstand, ligesom ogsaa Studenterne i en Række Aar hyppig fejrede deres Symposier der, og i disse deltog M. som Anfører, altid tiltalende sine Gæster med «du». Blandt de mere bekendte Mænd, som jævnlig søgte ham, var K. L. Rahbek. I M.s sidste Aar var hans Hus væsentlig kun søgt af de lavere Klasser. Han døde paa Frederiksberg 29. Marts 1852. Gift 1. med Inger f. Steenberg (f. 1772 † 1817), 2. med Hanne P. f. Hansen (f. 1793 † 1871).

Petersen, Gamle Minder om Frederiksberg S. 81 ff.

F. J. Meier.

Mathilde, s. Mechtilde.

Matras, Daniel, 1598—1689, Sprogmand, var fransk af Herkomst, født i Vendôme 3. Juli 1598, og blev 1623 Professor ved Sorø Akademi i Fransk og Italiensk, hvilket Embede han beklædte i mange Aar af sin ualmindelig lange Levetid. I sin Egenskab af Lærer udgav M. en Række Grammatikker og Ordbøger i de romanske Sprog, de første i Danmark udgivne. De ere mest affattede paa Tysk og paa Latin; en enkelt, «En kort og enfoldig fransøsk Grammatica», udkom 1663, fordansket af Hans Bachkoger. M.s Bøger ere væsentlig Bearbejdelser af fremmede, og som Kilder angiver han selv Dan. Martins franske og Franciosinis italienske Grammatik. De vigtigste ere: «Italianische Grammatica», «Brevis grammatica Gallica od. eine kurze französische Grammatica» (1637), en lille fransk-dansk Ordbog (1628), ikke ordnet alfabetisk, men efter Betydningsgrupper, en større Glosebog («Nomenclatura», 1643) i 4 Sprog — Fransk, Tysk, Italiensk og Dansk —, ligeledes ordnet efter dette Princip, hvad der ogsaa gjælder om en Samling af Ord-sprog og Talemaader i de samme 4 Sprog (1633); dog er der i de 2 sidstnævnte Bøger et alfabetisk Register for hvert Sprog.

Nyerup, Lit. Lex.

E. Gigas.

Mattat, Charles Louis Franciscus, 1791—1852, Handskefabrikant, er født 12. Maj 1791 i Grenoble og oplærtes der i Handskemagriet. Han kom til Danmark 1811, indkaldt af Kjøbmand O. C. Kellermann i Randers, der i denne By havde anlagt et Garveri og en Handskefabrik. Hele denne industrielle Virksomhed overtog M. nogle Aar senere, da Kellermann forlod Danmark, og under den nye Ejer voxede Virksomheden stærkt. «Randers Handsker» bleve paa ny en søgt Artikel, der blev afsat i baade Indland og Udland, og han sendte ogsaa i betydelig Udstrækning hvidgarvede Skind til England. Han støttede sig i sin Virksomhed til indkaldte franske Arbejdere. 1848 overdrog han den til 2 Sønner, der fortsatte den under Firmaet «Mattats Sønner», og flyttede selv til Kjøbenhavn, hvor han døde 2. Maj 1852. Han var gift med Charlotte Louise f. Klæstrup (f. 21. Juli 1785 † 3. Avg. 1832), Datter af Søren Christian K., Præst i Øster og Vester Alling, og Lene Margrethe f. Bay.

Rawert, Danmarks industr. Forhold S. 363. A. Bauer, Jydske Haandværkere.

C. Nyrop.

Matthesius, Henrik, —1681, Højesteretsassessor, var tysk født, men ellers vides intet om hans Herkomst. 1649—53 rejste han udenlands som Hovmester for Rigsmarsken Anders Billes Børn og blev i Sept. 1653 Præceptor for Prins Christian (V), men fik sin Afsked i Nov. 1655 paa Grund af Misfornøjelse med, at han var en fremmed. Han blev samtidig dermed udnævnt til kongelig Resident i Danzig, men kaldtes tilbage der fra i 1658 og blev i Nov. s. A. paa ny Prinsens Lærer. Fra Jan. 1661 var han Medlem af Statskollegiet og Højesteret, fulgte derefter 1662—63 Prinsen paa hans Udenlandsrejse og fik efter sin Hjemkomst i Avg. 1663 Bestalling som Medlem af de nævnte Institutioner; denne Bestalling fornyedes efter Christian V's Tronbestigelse. 1676 var han Medlem af den Kommission, der dømte Griffensfeld, og s. A. medbeskikket til at undersøge Vitus Berings Manuskript til den danske Kongekrønne. Han døde 23. Avg. 1681. 16. Marts 1666 havde han ægtet Anna Sophie (f. 28. Nov. 1642), Datter af Professor Henrik Ernst (IV, 569); hun døde i Begyndelsen af 1676.

Bruun, Gunde Rosenkrantz S. 62. Personalhist. Tidsskr. 2. R. III, 273.
A. D. Jørgensen, Griffensfeld I, 240. 479. *J. A. Fridericia.*

Matthiesen, Jacob, 1602—60, Biskop, er født 17. Okt. 1602 i Aarhus og Søn af Christian IV's Livlæge, Dr. Matthias Jacobsen († 1636). Moderen, Ingeborg († 1614), var Datter af Biskop Jens Gjødesen (VI, 50). M. gik først i Fødebyens Skole, men kom 1619 i Odense Skole, hvorfra han sendtes til Universitetet 1621. Som Student kom han i Huset hos J. Brochmand og optoges derefter 1623 i den lærde Holger Rosenkrantz' Kreds i Odense og paa Rosenholm, hvor han maatte lede 4 unge Adelsdamers Undervisning og desuden følge Husherrens «Formaninger» 3 Gange om Ugen, «saaledes at hans Otium blev et Negotium». 1624 rejste han efter Rosenkrantz' Anvisning til Wittenberg, hvor han særlig kastede sig over matematiske Studier, som han allerede havde begyndt paa Rosenholm. Han følte sig frastødt af det vilde Studenterliv, der gik op i Drik og Udsvævelser, og trak sig tilbage til en lille Kreds af Landsmænd, hvoriblandt nævnes Fr. P. Schandorph, Henr. Vilumsen, Hans Svanning fra Ribe og P. Vinstrup. Efter et kort Ophold i Hjemmet rejste han 1626 til Rostock og der fra til Nederlandene, hvor han i Harderwijk fortsatte sine matematiske Studier under Vejledning af sin Landsmand J. Isacsen Pontanus. Efter et længere Ophold i Leiden rejste han 1629 til England og studerede i London og Cambridge. 1630 blev han Professor eloquentiæ ved

Kjøbenhavns Universitet og 1631 Magister. Han vandt hurtig et Navn som en af Tidens fortrinligste Latinister. Christian IV, som havde Brug for en dygtig Latiner, tilbød ham paa gode Vilkaar en Plads i Kancelliet, men han foretrak at blive i sin Stilling ved Universitetet, hvor han havde en betydelig Indtægt som Forfatter af Testimonia publica, Programmer osv. 1638 blev han Hofpræst, 1640 Dr. theol. og 1645 Biskop i Aarhus. 1653 tilbød Frederik III ham Sjællands Bispestol, men han foretrak at blive i Aarhus og henviste til sin tiltagende Svagelighed. Den havde allerede hindret ham i at deltage i Hyldingen 1648, den øgedes yderligere under de Trængsler, der overgik Aarhus under Svenskekrigen, og endte med hans Død 3. Juni 1660. 1632 havde han ægtet Anna Bartholin († 1682), Datter af Lægen og Theologen Caspar B. (I, 551). Ved hende blev han Stamfader til Slægten Jacobæus. — Som Hofpræst og senere som Biskop nød han stor Anselse for sin Veltalenhed, hvorfor han var særlig søgt som Taler ved Brudevielser og Begravelser baade ved Hove og iblandt Adelen, en Virksomhed, som bragte ham store Indtægter.

Skjønt han havde hørt til den rosenholmske Kreds og havde haft særlig Lejlighed til at sætte sig ind i H. Rosenkrantz' Bibeltheologi — han havde endog en Gang i et Brev til Rosenkrantz erklæret, at hvad han havde lært ham, «vilde blive i al Evighed» —, sporer man i hans Skrifter saa godt som ingen Paavirkning fra den Side. Hans Skrift «Exilium pietatis», en Tale, han holdt i Leiden 1627 under et Studieophold, hvortil Rosenkrantz havde givet Anvisning, indeholder saaledes intet, der minder om den lærde Adelsmands Særretning, skjønt Skriftets Titel kunde tyde derpaa. Og da hans Mening blev æsket under den sidste, afgjørende Strid imellem H. Rosenkrantz og det theologiske Fakultet — han var den Gang Hofpræst —, indtog han et meget uklart og tilbageholdent Standpunkt. Foruden det ovennævnte Skrift har han udgivet 4 Ligprædikener og 2 Disputatser: «De recte tradendis disciplinis et artibus» (1630) og «De usu philologiæ in omni studiorum genere» (1635), Indlæg i den Tids Forhandlinger om Skole- og Universitetsforhold.

Zwergius, Siellandske Clerisie I, 577 ff. J. O. Andersen, Holger Rosenkrantz S. 275 f. og oftere. S. M. Gjellerup.

Matthiesen, Oscar Adam Otto William, f. 1861, Maler. Oscar M. er født i Byen Slesvig 8. Juli 1861 og Søn af Brand-

direktør og kongl. Husfoged Johan Peter M. († 1889) og Angelique f. v. Staffeldt. Da han tidlig viste Lyst til at male, kom han, efter at have gennemgaaet Teknisk Institut, i Malerlære i Kjøbenhavn; derefter var han 1878—84 Elev af Kunstakademiet og udstillede som saadan i 1883 sit første Maleri, «Kaiphas», efter Motiv fra Dante; s. A., som han afgik fra Akademiet, vandt han dettes mindre Guldmedaille for «Griffenfeld paa Munkholmen undervisende Børn». Senere udstillede han dels Portrætter, af hvilke det af Bispinde Grundtvig er det betydeligste, dels Kompositioner som «Faust og Margrethe», «Dante og Virgil» og «Hofnarren i Fængsel» og viste sig i dem som en Kunstner med udpræget Evne til livfuld Karakteristik. Efter i 1887 at have ægtet Camilla Larsen, Datter af Skræddermester L. Martin L., opholdt han sig et Par Aar i Paris, hvor han mest malede Heste; efter Hjemkomsten præmieredes hans for Universitetet malede Konkursbillede: «Holberg ved en Prøve paa «Erasmus Montanus»». I 1893 var han Kommissær ved Chicago-Udstillingen, gennemrejste derefter en stor Del af Amerika og malede der en Mængde Landskabsstudier; en anden Frugt af Rejsen var hans livlig skrevne Bog «Stjærner og Striber» (1896). M. har i de sidste Aar ivrig syslet med Freskomaleriets Teknik og har paa dette Omraade gjort en Opfindelse, der er patenteret i adskillige Lande og synes at vække ikke ringe Opmærksomhed.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Matthiesen, Søren, 1653—1740, Regnebogsforfatter, var i mange Aar Klokke ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn og tillige Lærer i Regning. Han udgav 2 mindre og en større Regnebog, af hvilke den sidste («Compendium arithmeticum eller Vejviser, hvorved man paa korteste og netteste Maade kan ledsages til Regnekunstens rette Brug», 1680) har bevaret hans Navn i et kjendt Mundheld til vore Dage. Den skulde være fuldstændigere og indeholde mere praktiske Opgaver end tidligere Regnebøger. Fuldstændigheden naaedes bedst; thi den indeholder et omfattende Stof, endogsaa geometriske og algebraiske Opgaver, men ordnet efter rent udvortes Hensyn med et Utal af Afdelinger og Underafdelinger, en Behandlingsmaade, der i det væsentlige holdt sig langt ind i det 19. Aarhundrede; thi Cramers Regnebog indeholder i Princippet intet væsentligt nyt. Bogen udkom i mange Oplag, 1747 med Tillæg af Professor C. Horrebow, og særskilt tryktes 1721 de snurrige Formularer i dens Slutning. For øvrigt synes S. M. at

have været en alt andet end uegennyttig Karakter. Uagtet han var en rig Mand, skaffede han sig Indtægt ved at lukke Folk op paa Rundetaarn; men da han ikke førte Tilsyn med dem, skete der Forstyrrelser ved det astronomiske Observatorium, hvorfor Professor J. Rasch 1713 klagede over ham til Konsistoriet. Han fik en Irettesættelse, men den frugtede ikke; thi 1716 førte Professor P. Horrebow Klage over «adskillige Enormiteter, som S. M. øvede ved det runde Taarn». Ved Ildebranden 1728 brændte hans Gaard, og han begik da den Vandalisme at bruge de fleste af de Runestene, som siden 1652 havde staaet ved Trinitatis Kirke, til Grundstene for det nye Hus, han lod opføre, saa at der af 13 kun blev 4 tilbage. — Hans Hustru hed Maren f. Banⁿer.

Nyerup, Lit. Lex. Samme, Kbhvns Univers. Annaler S. 261. Antiquar. Annaler III, 84.

Joakim Larsen.

Matthison-Hansen, s. Hansen, Matthison.

Matthiæ, Christianus, 1584—1655, Theolog. Han hed egentlig *Carsten Thiessen* og var født i Eppenwörden i Ditmarsken. Efter Skolegang i Meldorf studerede han i Wittenberg og i Giessen siden 1607. Blev 1614 Rektor ved Gymnasiet i Durlach og erhvervede 1617 den theologiske Doktorgrad i Giessen. 1618 blev han Professor i Theologi ved Universitetet i Altorf og allerede Aaret efter Universitetets Rektor. Tidlig havde han begyndt en theologisk Forfattervirksomhed, der efterhaanden antog et betydeligt Omfang og bragte den lærde Holger Rosenkrantz til at søge Forbindelse med ham, da C. M. optraadte som en ufortrøden Stridsmand for den orthodoxe Lære. 1622 kaldte Christian IV ham til Hovedpræst og Superintendent i Meldorf. Men da Kongen uden at spørge ham til Raads besatte Præsteembeder i Ditmarsken, holdt C. M. det for et Indgreb i sine Rettigheder og erklærede i en Skrivelse til Kongen denne Hs. Maj.s Adfærd for forargelig og farlig. Følgen var, at Kongen lod ham sætte fast paa Fæstningen Krempe, hvor han maatte blive henved et Aars Tid i Fangenskab. Da Professor Joh. Clüver fra Sorø (IV, 17) imidlertid var bleven hans Eftermand i Meldorf, kaldede Kongen i Dec. 1629 C. M. til theologisk Professor og tysk Præst i Sorø. Ogsaa her viste han sin Stridbarhed, i det han væltede sig ind paa den ansete Professor Johs. Meursius med Beskyldningen om, at han paavirkede den akademiske Ungdom i kalvinistisk Retning. Efter højere Befaling maatte C. M. dog holde inde med denne Mistænkeliggjørelse af en Kollega. 1634 blev han

kaldt til Kjøbenhavn for at foretage Tronfølgerens, Prins Christians, og Prinsesse Magdalena Sibyllas Formæling. Da han senere i en ubetydelig Anledning kom i en heftig Strid med Hofmesteren for Sorø Akademi, Hr. Just Høg (VIII, 223), førte dette til, at han 1638 nedlagde Embedet og drog til Holland, hvor han indtil 1641 privatiserede i Leiden. Derpaa blev han Præst for den evangelisk-lutherske Menighed i Haag. 1645 takkede han dog ogsaa af her og levede Resten af sit Liv uden Embede i Utrecht. Døde 22. Jan. 1655. — Der er ingen Tvivl om, at C. M. besad lige saa stor Begavelse som Iver for den rene lutherske Lære. En Meningsfælle har sagt om ham: «Er ist ein sehr hochgelehrter Gesetzprediger, im Disputiren gegen die Papisten, Calvinisten und Photinianer unüberwindlich, eine Säule der Christenheit und ein vornehmes Licht in Europa gewesen».

Møller, Cimbria lit. I. Allg. Deutsche Biographie XX. Tauber, Sorø Academies Forfatn. 1623—65. *H. F. Rørdam.*

Matthiæ, Georg, 1708—73, Læge, var en Søn af Præsten Clemens Matthiessen og Margrethe f. Ferbers og fødtes i Svesing ved Husum 20. Marts 1708. Han studerede Lægevidenskab og særlig Kirurgi i Helmstedt og derpaa i Berlin, hvor han allerede gjorde sig litterær bekjendt som Oversætter af Winsløws anatomiske Haandbog og andre franske Skrifter, virkede nogle Aar som Læge i sin Hjemstavn og blev 1736 Amanuensis hos Gesner ved det nye Universitetsbibliothek i Göttingen; senere blev han Kustos og (1748) Bibliothekar derved. I Göttingen erhvervede han sig 1741 den filosofiske Magister- og den medicinske Doktorgrad, 1755 blev han overordentlig, 1764 ordentlig medicinsk Professor ved Universitetet, beskæftigede sig særlig med Medicinens Historie, men gjorde sig i øvrigt mest bekjendt ved filologiske Arbejder og udgav blandt andet et latinsk-tysk Lexikon. 1748 ægtede han Anna Christine Louise Niemeyer, Enke efter Byfoged Johann Friedrich N. og Datter af Amtmand Wilhelm Küpecke. 9. Maj 1773 døde han i Göttingen.

Börner, Nachrichten von jetztlebenden berühmten Aerzten I, 875 ff. Allg. Deutsche Biographie XX. Biogr. Lex. der hervorrag. Aerzte IV. *Jul. Petersen.*

Matzen, Henning, f. 1840, Retslærd og Politiker. M. er født 28. Dec. 1840 i Landsbyen Rebbjærgskov i Satrup Sogn i Angel, hvor Faderen, der var Væver, ejede et Kaadnersted. Det skyldtes hans ældre Broder, ndfr. nævnte Skoleinspektør Matz M., at han blev sat i Stand til at studere. I 1855 optoges han i Flensborg

if. XIX, 467.

Latinskole, hvorfra han 1859 dimitteredes til Københavns Universitet. Her dyrkede han Retsvidenskaben og bestod i Jan. 1864 den fuldstændige juridiske Embedsexamen. De nærmest følgende Aar optoges af Deltagelse i praktisk juridisk Virksomhed og af Manuduktion. Et selvstændigt videnskabeligt Maal stillede han sig, da han forsøgte Besvarelsen af Universitetets i 1867 udsatte retsvidenskabelige Prisopgave: at fremstille Læren om Pant efter den ældre danske Ret. Maalet naaedes ikke blot, men blev overtruffet. I det Fakultetet tilkjendte Besvarelsen Guldmedaillen, udtalte det, at Arbejdet langt oversteg de Fordringer, som kunde stilles til et akademisk Prisskrift. Inden- og udenlandske Fagmænd have udtalt sig særdeles anerkjendende om det 1869 offentliggjorte Værk. — Det videnskabelige Kald, M. ved det nævnte Arbejde havde lagt for Dagen, bevirkede, at Fakultetet, da det i 1868 mistede Professor Holck, enstemmig indstillede M. til, uden Konkurrence, at blive hans Eftermand. For at M. ikke skulde nødes til at opgive en planlagt videnskabelig Udenlandsrejse, foreslog Fakultetet, at Pladsen henstod ubesat til hans Hjemkomst. M. tiltraadte sin Rejse i Jan. 1869, med Understøttelse af det Hurtigkarlske Stipendium, og dvælede navnlig i Paris, Zürich og Wien. Umiddelbart efter sin Hjemkomst i April 1870 udnævntes han til Professor i Lovkyndigheden.

Sin akademiske Virksomhed har M. derefter røgtet i 27 Aar. Det ihærdige Arbejde, han har ofret den, svækkedes ingen Sinde, selv ikke paa Tider, hvor hans Kraft var stærkt optagen af anden offentlig Gjerning. I Tidens Løb har han haft mange andre Hverv for Universitetet, som Referendarius consistorii, Formand for Stipendiebestyrelsen, Ud giver af Aarbogen m. m. Til Rektor valgtes han for Aaret 1892—93. Ved Jubelfesten 1879 overdroges det ham at give en Fremstilling af Universitetets Rets historie fra dets Stiftelse til Nutiden. I dette Værk (I—II, 1879) giver han ikke alene en i alle Enkeltheder indgaaende Fremstilling af Universitetets Retsliv i de forløbne 400 Aar, men han afvinder end videre Æmnet en mere almindelig Interesse ved sine Undersøgelser om Universiteternes Tilblivelse i Almindelighed i hin Tid. Ved Jubelfesten kreeredes han til Doctor juris honoris causa. Han er senere bleven Kommandør af Danebrog (1888 af 2. Grad, 1892 af 1. Grad) og i 1880 ekstraordinær Assessor i Højesteret.

M. overtog strax ved sin Tiltrædelse Foredraget af den danske Statsret. Hans Fremstilling af Forfatningsretten foreligger trykt i

3 Bind i flere, stadig paa ny gennemarbejdede Udgaver. Den herskende Tanke er, at Grundloven ordner et konstitutionelt Kongedømme i den Forstand, at den begrænser den øverste Statsmagt ved Retsstatens Krav, men ikke saaledes, at den aabenlyst eller tilsløret forandrer Magtens Subjekt, som Parlamentarismens Konsekvens er. Allerede i Efteraaret 1870, i sit første Foredrag over Æmnet, begrundede han dette Synspunkt og udtalte den Opfattelse, han i Medfør heraf kom til med Hensyn til Spørgsmaalet om foreløbige Finansloves Grundlovmæssighed. Da denne Lære senere fremsattes for den store Almenhed, var det derfor ikke Politikeren, der lagde sig en Theori til rette, men Videnskabsmanden, der ogsaa uden for Universitetets snævre Kreds vilde staa inde for sin Lære om et i det politiske Liv indgribende Spørgsmaal.

Ogsaa andre Forgreninger af den offentlige Ret har M. behandlet. Foredraget af Kirkeretten i Pastorseminariet overtog han efter Casse. I Forbindelse med nuværende Overretsassessor Timm har han udgivet en udførlig «Haandbog i den danske Kirkeret» (1889). I det kirkelige Raad indtraadte han (1883) ved Valg af det juridiske Fakultet og gjenvalgte, indtil han ønskede sig fritagen (1896). Folkeretten overtog M., da Goos udtraadte af Fakultetet (1891). Han er virksomt Medlem af «l'Institut de droit international». I de Konferencer i Haag om den internationale Privatret, hvortil Holland havde indbudt, har han deltaget som den danske Regerings delegerede.

Paa Privatrettens Omraade foreligger der fra M.s Haand dels en Fremstilling af den danske Tingsret, dels i «Nordisk Retsencyklopædi» Indledning og 1. Afdeling (Ejendomsretten) af den nordiske Tingsret. Af den nordiske Sølovskommission blev M. Medlem efter Aagesens Død, og han har ydet betydelige Bidrag til den omfattende nordiske Sølovgivning, som er bleven Kommissionens Frugt. Det til Grund for Lov af 1. April 1892 om danske Skibes Registrering liggende Forslag er M.s Værk.

Ved Siden af Statsretten er det dog navnlig Retshistorien, hvis Behandling kroner M.s videnskabelige Arbejde. Han overtog Faget 1875 efter Nellemanns Afgang fra Universitetet, og han har særlig i det sidste Decennium, efter at det trykte Kildestof var blevet saa betydelig forøget, anvendt et stort Arbejde paa det. Udbyttet foreligger i den nu snart fuldendte, trykte Fremstilling af den danske Retshistorie. Enkelte Partier have tidligere været trykte som Universitetsprogrammer («Danske Kongers Haandfæstninger», 1889; «Om

Bevisreglerne i den ældste danske Proces», 1893). Som Retshistoriker er M. ogsaa bleven Bidragyder til «Historisk Tidsskrift», særlig ved Indlæg i retshistoriske Stridsspørgsmaal.

Et i 1873 udgivet Skrift, «Grundloven og Folkets Selvstyrelse», blev Udgangspunktet for M.s politiske Virksomhed. Striden mellem de politiske Magtfaktorer var begyndt. M. forudsaa, at Striden maatte gennemkæmpes, førend en holdbar politisk Fred kunde naas. Det stod ham ogsaa klart, at han, der med videnskabelig Myndighed viste en Vej til at bekæmpe Parlamentarismen, der for saa vidt var ny, som den almindelige Opfattelse hidtil var lidet fortrolig med den, skyldte at tage Part i Arbejdet for under den uundgaaelige Kamp at bringe sin Tanke til praktisk Gyldighed. Med ét Slag vandt M. dog ikke de konservative Vælgeres Stemning for sig. Først i 1879, da efter Aagesens Død en Efterfølger i Landstinget skulde vælges for Kjøbenhavn, opnaaede han Sæde i Rigsdagen, og da i det Ting, til hvilket hans politiske Grundsyn nærmest maatte knytte ham. Sit Sæde i Landstinget har han ved Gjenvælg bevaret til Nutiden.

I Landstingets saglige Arbejde fik M. hurtig Anvendelse for sin Indsigt, Arbejdskraft og Redebonhed til at trække tunge Læs. Mangfoldige ere de Udvalg, af hvilke han i Aarenes Løb var Medlem, og for hvilke han da som oftest var Ordfører. Af vigtige Love, til hvilke han har medvirket, kan nævnes Vexelloven og Søloven. Under de gjentagne Forsøg paa at naa til en omfattende Toldreform var han Ordføreren for Landstingets konsekvent fastholdte Standpunkt. Det er dog ikke dette saglige Arbejde, som er det mest fremtrædende Træk af M. som Politiker, men derimod, at han under den lange politiske Kamp var Fører for Landstingets Højre og en af de virksomste Organisatorer af Højre Landet over. Hvad han udførte i sidstnævnte Hensende, vil længe mindes. Han tog fremtrædende Del i Dannelsen af Højres Arbejder- og Vælgerforening i Kjøbenhavn, i at forme det Program for Højrepartiet, som vedtoges 1883, i Organisationen af Fællesskabet mellem Landets Højreforeninger og i at skabe nye Presseorganer for Højre. Ganske særlig gav M. Stødet til Dannelse og Befæstelse af en Mængde lokale Højreforeninger ved den omfattende Virksomhed, han udfoldede som politisk Taler, der vandt ham en stor Popularitet inden for Højrepartiet. I Landstinget kom M. i denne politiske Kampperiode i en vis Modsætning til de ældre Førere af den national-liberale Retning, der nødigt saa Striden dreven paa

Spidsen og nærede liden Sympathi for de provisoriske Bevillingslove som Forsvarsmiddel. Denne Modsætning førte endog efter en heftig politisk Ordvexel til et Brud med Krieger, hvem han personlig havde staaet nær. Forholdenes Udvikling gav M. Sejeren lige over for denne ældre Retning. Men under den politiske Strids videre Forløb voxede Længselen inden for Højre efter at se Striden afsluttet. En Afslutning var ogsaa M.s Maal. Men med Hensyn til Vilkaarene opstod der afvigende Opfattelser. Under denne Uenighed med Hensyn til det Forlig, der nærmede sig, fandt M. at burde nedlægge sin Stilling som Formand i det organiserede Højres Bestyrelse. Denne tilbagetrukne politiske Holdning har M. bevaret efter Forliget 1894. Den maatte saa meget mere nu være ham paabudt, som han, da Liebe ønskede at fratræde, 1894 valgtes til Landstingets Formand og dermed overtog den Pligt at øve lige Ret og Skjel over for modstaaende Anskuelse, en Pligt, alle ville erkjende, at han fuldt ud har opfyldt.

Levnedsbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer. *Goos.*

Matzen, Matz, f. 1830, Skolemand, er Søn af Kaadner Henning M. og Anna f. Hansen. Han blev født 31. Maj 1830 i Rebbjærgskov, Satrup Sogn i Angel, dimitteret 1848 fra Skaarup Seminarium, var i et Par Aar Huslærer og Hjælpelærer, derpaa Degn og Skolelærer i Havetoft 1850—55 og i Bøl 1855—59, begge i de blandede Sprogdistrikter i Angel. 1859 blev M. Lærer ved Københavns Skolevæsen, 1. Jan. 1864 Lærer i Nørre St. Jørgen ved Flensborg, men 9 Maaneder efter afskediget af den preussiske Regering, derpaa atter ansat ved Hovedstadens Skolevæsen, hvor han 1869 blev konstit. Inspektør ved Skolen i Frelserens Arbejdshus, 1873 Inspektør ved Friskolen paa St. Hans Torv og 1881 ved Friskolen i Ryesgade. Ved sin solide Dygtighed har M. indtaget en fremskudt Plads i den københavnske Skoleverden, var Medlem af den i 1873 nedsatte Reformkommission og skrev 1875 som Frugt af en pædagogisk Rejse «Om Almueskolernes Organisation og Virksomhed i en Del større tyske Byer». Desuden har han vundet sig et godt Navn ved Udgivelsen af en Række meget udbredte Læsebøger og forskjellige Haandbøger til Brug ved Undervisningen i Dansk, Religion og Regning. Han ægtede 2. April 1877 Ida Jeanette Dall (f. 15. Febr. 1847). *Joakim Larsen.*

Mau, Heinrich August, 1806—50, Theolog, Søn af Præsten Dr. theol. Johan August M. og Maria Louise f. Carstens, var født i Hollingsted 20. Nov. 1806. Efter at have studeret Filologi i Leipzig og Theologi i Kiel underkastede han sig 1831 i Kiel den theologiske Embedsprøve. Derpaa blev han Lærer ved Kiels Gymnasium, og da han 1832 havde erhvervet den filosofiske Doktorgrad, optraadte han tillige som Privatdocent ved Universitetet. 1836 blev han Professor extraord., 1839 Professor ordinarius og Dr. theol.; 21. Avg. 1850 døde han af Kolera. Exegesen var M.s Hovedfag, og han er navnlig bekjendt ved en Afhandling «Vom Tode, dem Solde der Sünde, u. der Aufhebung desselben durch die Auferstehung Christi» (Kiel 1841). M. var en ivrig Slesvig-Holstener, og da Hengstenberg i sin «Evangelische Kirchenzeitung» havde udtalt sin Betænkelighed over for det slesvigske og holstenske Præsteskabs Holdning, mødte M. med et Forsvar («Evangel. Kirchenzeit.» 1850, Nr. 54 f.), i hvilket han søgte at vise, at det slesvig-holstenske Oprør ikke var en Opstand mod Landsherren, men «en Forsvarskrig mod det danske Folk». Han blev 1839 gift med Louise v. Rumohr, Datter af F. H. A. v. R. til Runtoft i Angel.

Theol. Literaturzeit. zur Allg. Kirchenzeit. 1857, Nr. 1. Allg. Deutsche Biographie XX. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

Fr. Nielsen.

Mau, Jens Christian Edvard Theodor, 1808—85, Præst, Forfatter, Søn af Apotheker Carl Heinrich M. og Juliane Marie f. Feveile, er født 10. Okt. 1808 i Odense, fra hvilken Bys Skole han blev Student 1827. Han tog theologisk Embedsexamen 1831. Herefter blev han Huslærer hos Grev E. Bernstorff til Gyldensten, i hvilken Stilling han tilbragte Vinteren 1832—33 paa Wotersen i Lauenborg. Derefter privatiserede han et Aar, først i Fyn, siden i Grejs Præstegaard ved Vejle. Begge Steder havde han Lejlighed til at lære de gudelige Forsamlinger, der da holdtes saa rigelig, at kjende, han deltog selv i dem og blev snart selvskreven som Ordfører ved dem. Det er formodentlig derved, han er bleven bekjendt med Grev F. A. Holstein paa Holsteinborg, efter hvis Indstilling han 1834 kaldtes til Sognepræst for Haarslev og Tingjellinge Sogne i Vester Flakkebjærg Herred. Her deltog han i det «vestsjællandske Broderkonvent», der vel hovedsagelig havde en grundtvigiansk Farve, men hvoraf dog adskillige Præster af andre Retninger vare Medlemmer. M. sluttede sig aldrig til Grundtvig; han var, siger Birkedal, «halv Pietist, halv ensidig luthersk». 1846

foretog han en Rejse til Norge for at lære de kirkelige Forhold at kjende, og 1848 blev han Medstifter og Medbestyrer af det kirkehistoriske Selskab. 1850 forflyttedes han til Skjellerup-Ellinge i Vinding Herred paa Fyn. Han, der 1849 havde stillet sig til Valg til Folketinget, blev nu Landstingsmand for Odense og Svendborg Amter 1852—53. I Aarene 1857—61 var han en virksom Deltager i de nordiske Kirkemøder i Kjøbenhavn, Lund og Christiania. 1860 foranledigede han, at der blev holdt et almindeligt Missionsmøde i Nyborg. 1863 forflyttedes han til Farum og Værløse. Fra dette Embede tog han 1880 sin Afsked og flyttede til Kjøbenhavn, hvor han døde 4. Avg. 1885. — 1835 havde han ægtet Adolphine Steensen (f. 1814 † 1892), Datter af Kapitajn, Godsejer Hans Henr. Otto S.

E. M. var en utrolig flittig Mand. Han gjorde Hus- og Sygebesøg i sit Sogn i en Udstrækning som faa andre Præster; men ved Siden af havde han ikke blot Tid til politisk Virksomhed, Rejser og Møder og til 1870 at foranstalte en Indsamling til de franske Krigsfanger i Tyskland, men han udfoldede en stor Forfattervirksomhed. Han har udgivet flere Prædikensamlinger, af hvilke hans «Evangelisk-kristelig Postil» (1843) udkom i 2 Oplag. Desuden skrev han talrige Artikler i forskjellige Tidsskrifter. Han redigerede selv «Kristelig Samler» (VII—XVII, 1844—54) og «Ny kristelig Samler» (I—XIII, 1855—67). Den bar sit Navn med rette; thi Indholdet var for største Delen samlet ved en udstrakt Læsning i dansk og fremmed Litteratur. I det hele var M. en Samler af første Klasse og af meget forskellige Sager. 1845 udgav han «Kristelige Betragtninger til hver Dag af Aaret efter F. Arndts «Morgenklänge aus Gottes Wort», der opnaede mange Oplag. Det samme gjælder om «400 Fortællinger for Skolen og Livet» (1847), af hvilke et Udtog endog blev oversat paa Lappisk. Flere af hans Skrifter oversattes paa Svensk. Fremdeles skal nævnes «Aandeligt Skatkammer» (1868) og «Dansk Ordsprogsskat» (I—II, 1879).

Den sidstnævnte Samling viser, at Forfatteren manglede baade Kundskaber og kritisk Sans; han kunde ikke sigte det Stof, han havde indsamlet. De oplysende og opbyggelige Samlinger have derimod gjort deres Nytte. Der er Slægtskab mellem dem og de engelske Traktater; de dannede Klasser have ikke følt sig tiltalt af dem, men Almuen saa meget desto mere. Der var i M. selv saa meget af Almuesmandens Natur og Tankegang, at han har for-

staaet at vælge det af sit store Stof, som vilde tiltale de jævne Læsere.

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 114. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Birkedal, Personl. Oplevelser II, 158 ff. *L. Koch.*

Maul, Martin, o. 1654—1727, Officer. M. M., som paa Dansk ofte kaldes Morten Berntsen Muhle, stammer fra Oldenburg. Han kom i dansk Tjeneste 1672 og gjorde som Fyrværker Felttogene med for Wismar og i Skaane 1675—76 og havde i Forvejen gjort et Felttog med i Elsass. Fra 1677 var han som Lieutenant ved Fyrværkerkammeret med i Resten af Krigen. Efter den forblev han ved Tøjhuset, ogsaa efter at han var bleven Kapitajn 1684. Han fik Kompagni ved Christianshavns Vold 1687, men da det blev opløst 1689, blev han igjen fast ansat ved Tøjhuset. 1691 fik han Kompagniet i Citadellet, men ombyttede det 8 Dage efter med det paa Christianshavn, for at han kunde være nærmere ved Haanden, naar Kongen «maatte behage ham noget at anbefale enten med Ridser eller andet, som ogsaa for de kongelige Prinsers Information». Han blev Major 1693, Oberstlieutenant 1700, Chef for danske Artillerikorps og Oberst til Fods 1703, Brigadér 1710 samt Oberst af Artilleriet 1716, hvorved han fik Rang som Generalmajor til Fods. S. A. var han designeret til at kommandere Feltartilleriet. 1727 søgte og fik han sin Afsked paa Grund af Svagelighed og døde 8 Dage derefter, 7. Juli, i sin Gaard paa Christianshavn og blev begravet i Helsingør i den Arentzenske Familiebegravelse. — M. har gjort sig fortjent som Konstruktor, i det en Mængde af Land- og Søetatens Skyts er konstrueret af ham. Han gjorde ogsaa adskillige Inventioner paa Krigsfyrværkeriets Omraade, men var ej ret heldig med dem.

M. var 3 Gange gift: 1. med Anna Wilster, en Datter af Felttøjmester, Oberstlieutenant Johan Jacob W. Efter hendes Død ansøgte han om at maatte ægte hendes Søster Dorthea, men da det afsloges, rejste han med hende til Tikjøb og lod sig der 10. Jan. 1698 vie til hende. Efter Tilbagekomsten til Kjøbenhavn blev han sat i Arrest i Citadellet, dog i mildt Fængsel, i det alle maatte besøge ham undtagen hans Hustru. Ægteskabet blev erklæret ugyldigt af en Kommission ved Konsistoriet og han stillet for en Overkrigsret, hvis Dom dog ikke kjendes. Efter 3 Maaneders Arrest blev han sat paa fri Fod, men hans Hustru sendt til Bornholm, hvor hun 1700 ægtede Kapitajn A. Dilleben. 3. Gang var

han gift med Charlotte Hedevig f. Arentzen, en Søster til General-lieutenant E. L. v. Arentskjold (I, 324). Hun døde i Rensborg 5. Avg. 1746.

P. C. Bang.

Maurenbrecher, Johan Gabriel, 1746—1801, Præst. Hvor meget Holberg end i sine Komedier driver Gjæk med Navnet «Maurenbrecher», tilhører det dog en velagtet og gammel Post-mesterslægt i Düsseldorf. Her blev M. født 13. Dec. 1746. Han studerede i Duisburg og Leiden og kom i 24 Aars Alderen til Kjøbenhavn; i 2 Aar — «de tungeste i mit Liv», skriver han selv — hjalp han ved Prædiketjenesten i tysk-reformert Kirke. Hans Familie kaldte ham imidlertid tilbage til hans Fædreland, hvor han saa i 9 Maaneder havde en ringe Kapellanplads i Nærheden af Aachen og derefter i 11 Aar et Sognekald i Brien ved Kleve. Han klagede over den øde Egn, sjærn fra al Omgang med ligestillede. 1784 blev han kaldet til Præst ved reformert Kirke i Kjøbenhavn. Hans Prædikener i Tidens Smag vandt meget Bifald i de første Aar, og flere af dem udkom ogsaa i dansk Oversættelse. 1792 opholdt han sig 9 Maaneder i Holland. Han døde i Kjøbenhavn efter langvarig Sygdom 27. Marts 1801, efterladende som Enke Mathilde Catharine f. Ham fra Kleve, med hvem han havde været gift siden 1778.

Clément, Notice sur l'église réform. française de Copenhague S. 75. Falletsen, Nyt Mag. f. Religionslærere VI, 850. Nyerup, Lit. Lex. *A. Jantzen.*

Mauritius, Caspar, 1615—75, Theolog, var født 2. Marts 1615 i Tønder, hvor hans Fader, Johannes M., var Præst og Provst. Efter at have besøgt Gymnasiet i Lybek studerede han i Rostock og Königsberg. Paa sidstnævnte Sted tog han 1638 Magistergraden, hvorpaa han vendte hjem. Blev 1639 Konrektor ved Bordesholm Skole, men nedlagde Embedet efter nogle Aars Forløb for at gaa til Rostock, hvor han 1644 blev Professor i Logik. Tog 1648 Doktorgraden i Theologien; 2 Aar efter blev han Professor i dette Fag samt Archidiaconus, fra 1653 Hovedpræst, ved St. Mariæ Kirke i Rostock. 1654 blev han tillige Superintendent. Han var orthodox Stridstheolog og har udgivet en lang Række akademiske Skrifter samt en Del Ligtaler. 1662 forlod han Rostock og blev Hovedpræst ved St. Jacobi Kirke i Hamborg. Døde 14. April 1675.

Møller, Cimbria lit. I. Allg. Deutsche Biographie XX. *H. F. Rørdam.*

Mauritius, Erik, 1598—1668, Vicekansler, er født 4. Febr. 1598 i Itzeho, Søn af derværende Raadmand Otto Moritz og Rebecca Brockdorff. Efter at have studeret ved flere tyske Universiteter og været Hovmester for Hans Rantzau, en Søn af Henrik R. til Neuenhaus, nedsatte han sig i sin fædrene By, hvor han 1631—53 var Borgmester. 1636 var han medbeskikket til at deltage i Revisionen af Hertugdømmernes Landret. I Sept. 1648 blev han Raad hos Hertug Joachim Ernst af Pløen, flyttede til dennes Residens 1653 og blev hans Kammerraad. I denne Tjeneste var han i 8 Aar, hvorpaa han blev «Rath von Haus aus» hos Hertug Christian Albrecht af Gottorp. Endelig blev han i Nov. 1666 udnævnt til Christian V's Regeringsraad og Vicekansler i Glückstadt, hvor han døde 21. April 1668. Han var gift 1. (1620) med Alheide († 1628), Datter af Peter Schade i Wilster og Enke efter Hinrich Leuwe, 2. (1630) med Margarethe, Datter af Pastor Nicolai Gorges i Wilster.

Arend, Leichpredigt ub. E. M. (Glückstadt 1670). Moller, Cimbria lit. I.

J. A. Fridericia.

Mauritius, Otto, 1637— , Jurist, Søn af den ovfr. nævnte Erik M. og Margarethe Gorges, er født i Itzeho. Han kom 1653 til Gymnasiet i Hamborg og 1659 til Universitetet i Leiden, blev senere Lic. jur., var 1661 i Kjøbenhavn hos den kongl. Raad Peter Bülche, blev 1662 Hofraad hos Hertug Johan Adolf af Pløen, men efter nogle Aars Forløb fjærnet i Unaade. Han træffes derefter paa Als, hvor han optraadte som Fuldmægtig for de forhenværende sønderborgske Hertuger; i Juli 1667 fik han derimod Bestalling som Frederik III's Korrespondent og brugtes som Spion med Bolig i Hamborg. Dog var han vedbleven at staa i nøje Forbindelse med Hertug Johan Adolf af Pløen, og paa hans Foranledning kaldtes han efter Griffenfelds Fald til Kjøbenhavn. Skjønt hans Ry allerede da ikke var godt, tog den danske Regering ikke i Betænkning at bruge ham som Anklager mod Rigskansleren; 14. April 1676 aflagde han Ed som «Justitarius» i Sagen, affattede Klageskrifterne og optraadte i den Grad haardt og ubønhørlig mod den anklagede, at han endog anbefalede efter Dommen at bruge Tortur imod ham. Endnu nogen Tid vedblev han at være knyttet til Hertugen af Pløen og fulgte ham paa Krigstoget til Skaane 1676. Men snart efter optraadte han uforsigtig med Beskyldninger mod forskellige Hofmænd, omtalte offentlig Hemmeligheder ved Griffenfelds Proces og gjorde sig desuden skyldig i ligefremme Forbrydelser, som Falsk-

nerier o. lign., der ogsaa gik ud over hans tidligere Beskytter, Hertugen af Pløen. Han stævnedes derfor i Febr. 1677 for Overhofretten og dømtes af denne 7. April til at have Ære, Liv og Gods forbrudt som skyldig i Mened, Falsk og Majestætsforbrydelse. Dommen stadfæstedes af Højesteret, men han mistede dog ikke Livet, hensattes derimod i Blaataarn, indtil han i Sept. 1678 førtes som Statsfange til Hammershus. Han levede der endnu 1682, men døde senere en ynkelig Død.

Nyt hist. Tidsskr. VI, 267 ff. Grevinde Ulfeldt's Jammersminde, 3. Udg., S. 271. A. D. Jørgensen, Griffenfeld II, 383 f. 447. *J. A. Fridericia.*

Mayer, Michael, † 1622, s. Maier (ovfr. S. 67).

Mechlenburg, Alfhilda Theodora Adelheid, f. 1830, Forfatterinde, er Datter af Kapitajn Johan Fedder Carsten Suenssen (f. 1795 † 1840) og Margrethe f. Juel (f. 1802 † 1882). Hun blev født 10. Febr. 1830 og ægtede 14. April 1864 Kapitajn og Kompagnichef i den norske Armé Carl Adolph Rothe Mechlenburg (f. 4. April 1821 † 12. Maj 1868). Under sit Ægteskab boede hun i Christiania, men vendte som Enke tilbage til Danmark. I 1883 fik hun her livsvarig Statsunderstøttelse. — Under Pseudonymet «Ivar Ring» og senere med sit eget Navn har hun udgivet «To Fortællinger» (1872), «Fortællinger» (1878), «Fjældblomster» (1880), «I Tidens Løb» (1881), «Et Kløverblad» (1882), «I Høst» (1883), «Gamle Minder» (1885), «Bregner» (1887), «Skibbrud» (1889), «Kamp» (1891), «Ungdom» (1893), «I Bølgegang» (1894) og «I Vaar» (1895). Sammen med sine Søstre Frøken Kirstine Margrethe Fanny Suenssen og Fru Teckla Juel (VIII, 609) udgav hun i 1880 et Bind Børnefortællinger: «Ej blot til Lyst», og de have end videre i Fællesskab forfattet «En Skilsmisse», Lystspil i 2 Akter, som i 1872 blev opført paa Christiania Theater og senere under Navnet «Et Ægteskab i Fare» paa Københavns Folketheater, og i 1875 «Judith», et Skuespil i 5 Akter, opført paa sidstnævnte Theater. Desuden har hun offentliggjort en Mængde Fortællinger og Skildringer i Blade og Tidsskrifter. — I Overensstemmelse med sine Evner vælger Fru M. helst mindre Episoder til sine underholdende Skildringer, i hvilke hun udfolder en ren og harmonisk Følelse, Sundhed og Hygge. Hun ynder det ædruelige og iklæder alt en ikke ejendommelig, men tiltalende Form, der minder om gode engelske Mønstre.

A. Andersen, Danske Forfatterinder.

Nic. Bøgh.

Mechlenburg, Ezechias Gustav, 1742—1804, Officer, er født 17. Okt. 1742 i Rensborg og Søn af Stykjunker, senere Oberstlieutenant i Artilleriet, Hans Erasmus M. og Rebecca Maria Christiane f. Vollprecht. Han kom 1754 i Tjenesten, blev Underfyrværker, 1756 reformé, 1758 virkelig Fyrværker, 1762 Stykjunker, alt i Holsten. Ved Artilleriets Omorganisation 1764 blev han Sekondlieutenant. Han havde med overordentlig Flid kastet sig over Studiet af Artilleriet og fik derfor 1767 kongelig Understøttelse til en Udenlandsrejse for videre at uddanne sig. Ved sin Hjemkomst 1768 blev han ansat som Lærer i Artilleri ved Korpset, i hvilken Stilling han virkede til 1783, hvorved han meget bidrog til, at Artillerikadetakademiet blev, hvad det blev. Det overdroges ogsaa ham at besørge Anskaffelserne til Artilleribibliotheket, hvortil han ved sit skjønnsomme Valg af Bøger lagde en god Grund. Han var imidlertid 1769 bleven Premierlieutenant, 1772 karakt. Kapitajn, var med General Huth i Norge, blev 1773 virkelig Kapitajn og Kompagnichef, fra 1776 Generaladjutant, 1781 karakt., 1785 virkelig Major og 1788 Oberstlieutenant og Kommandør for Detachementet i Holsten. Her fra kaldtes han hurtig for at overtage Befalingen over det Artilleri, der fulgte med Armeen paa Toget ind i Sverige. Han arbejdede med særdeles Iver paa at bringe Orden i alle de Ting, der vare forsømte. Prins Carl af Hessen skriver i et Brev til Bernstorff: «M. har gjort det utrolige». Efter Krigen forblev han i Norge til sent i 1789, da han kom til Kjøbenhavn, men overtog i 1790 igjen Befalingen over Detachementet i Rensborg. 1792 blev han Kommandør for Artillerikorpset, 1793 karakt. Oberst og gik 1802 af fra Artilleriet og blev Kommandant i Frederiksstad og Generalmajor af Infanteriet. Han døde der 15. Marts 1804.

M. var en dygtig og kundskabsrig Artillerist, en energisk Karakter og en Fremskridtsmand, hvorfor han ogsaa mødte megen Modstand i Korpset, men blev støttet fra oven. Hans «Abhandlung der Artilleriewissenschaft» foreligger kun i Manuskript, men er et for den Tid godt Arbejde, som ogsaa i mange Aar dannede Grundlaget for Artilleristudiet her hjemme. I Trykken har han kun udgivet en «Undervisning for dem, der betjene Feltartilleriet, især Regimentsartilleriet» (1786). — M. blev 15. Okt. 1773 gift med Margrethe Charlotte Amalie Bielefeldt (døbt 30. Okt. 1749 i Rensborg, † 16. April 1819), Datter af Oberst S. J. B. (II, 191).

Nyerup, Lit. Lex. Norsk milit. Tidskr. 1883. Anker, Biogr. Data om norske Generalpersoner. Blangstrup, Begivenhederne i Norden 1788.

P. C. Bang.

Mechlenburg, Georg Frederik, 1747—1812, Officer, blev født i Rensborg 18. Sept. 1747 og er Broder til ovennævnte E. G. M. 9 Aar gammel indtraadte han i det holstenske Artilleri, blev Fyrværker 1761 og ansattes 1764 som Sekondlieutenant i Kjøbenhavn. Paa Grund af en Uoverensstemmelse mellem General Køller-Banner og Oberst Bielefeldt bleve 14 Infanteriofficerer 1772 optagne i Artilleriet, hvilket bevirkede, at M. s. A. forlod sit Vaaben og gik over til Kavalleriet. 1774 blev han Premierlieutenant i Livregiment Dragoner, gennemgik Veterinærskolen i Kjøbenhavn, blev Ritmester 1781, Major 1790 og 1803 Oberstlieutenant i slesvigske Rytterregiment, fra hvilket han dog allerede 1806 kom tilbage til sit forrige Regiment, med hvilket han s. A. under General Ewalds Kommando dannede en Kordon mod Lybek. Da Rygtet om Franskmændenes forestaaende Indmarche i Holsten i Nov. fremkaldte Panik i Ewalds Korps, var M. den første, der standsede den tilbagegaaende Bevægelse og atter indtog sin tidligere Stilling. M. blev Oberst 1808, stilledes det følgende Aar à la suite og udnævntes til Deputeret i General-Kommissariatskollegiet samt til Generalmajor. Død 6. Juni 1812. Gift med Louise f. Decker, der overlevede ham. *Lesser.*

Mechtilde (Mathilde), Dronning, —1288, var en Datter af Grev Adolf IV af Holsten; opkaldt er hun vistnok efter sin Farmoder. 1237 ægtede hun Hertug Abel af Jylland (I, 33), efter hvad der allerede tidligere var aftalt mellem Valdemar Sejer og Grev Adolf, og hun fødte sin Mand flere Sønner. Dette Ægteskab blev skæbnesvangert for Danmark ved at drage Abel over imod Holsten; da hans Svigerfader var gaaet i Kloster, var han en Tid Formyndere for dennes unge Sønner og forsvarede siden disse mod sin Broder Erik Plovpenning. Efter Eriks Død blev M. kronet sammen med Abel i Roskilde (1. Nov. 1250); men 2 Aar efter maatte hun atter forlade Kongeriget; kun med Møje fik hun sin førstefødte Søn, Valdemar, udløst af hans Fængsel hos Ærkebispem af Köln, og efter at han 1253 i det mindste havde faaet sit fædrene Hertugdømme overgivet, bortreves han ved Døden 1257. Paa ny maatte M. kæmpe for sine Børns Arverettigheder; hun sluttede sig til Ærkebisp Jacob Erlandsen, og brydende det Kyskhedsløfte, hun havde givet efter Abels Død, ægtede hun 1261 Birger Jarl i Sverige for ogsaa her at finde Støtte. Denne døde allerede 1266, og M. opholdt sig siden i Kiel. Hun lagde Grunden til den holstenske Indflydelse i Sønderjylland; 1260 pantsatte hun til sine Brødre

Landet mellem Ejder og Sli, og lige før sin Død (1288) afstod hun ligefrem dette Land, som hun paastod at have arvet efter sin ældste Søn. Fra dansk Side var hun derfor Gjenstand for meget Had, og man paastod bl. a., at hun, «den tyske Kvinde, en Djævelens Datter», havde ødelagt de kostelige Adkomstbreve, som Valdemar Sejer havde faaet af Kejser og Pave paa Landene nord for Elben.

Kr. Erslev.

Mechtilde, Markgrevinde af Brandenburg, —1300—, var en Datter af Christoffer I og Margrethe Sambiria og rimeligvis opkaldt efter sin Mormoder. Efter at Erik Glipping 1264 var blevet trolovet med den brandenborgske Prinsesse Agnes (I, 120), ægtede M. 1269 (eller 1271) dennes Fætter Markgrev Albrecht, en Søn af Otto III. Hun fødte ham 2 Sønner og 2 Døtre. M. blev Enke 1300; hendes Dødsaar er ukjendt.

Kr. Erslev.

Mecklenburg, Vilhelm, 1615—77, Kommissarius, Søn af Borgmester i Haderslev Carsten M. († 1618) og Margrethe Schnell († 1647). Han fødtes 20. Marts 1615 i Haderslev, kom 1627 paa Grund af de kejserlige Troppers Indfald i Danmark med Moderen til Christiania, hvor Halvbroderen Niels Toller var bosat. 1630 sendtes han til London og andre udenlandske Stæder, i 1636 var han i Kjøbenhavn og 1642 i Dünkercken som dansk Agent eller Resident. Hjemkaldt 1648 blev han s. A. Krigskommissarius og det følgende Aar Zahlkommissarius i Norge; 1651 kaldes han Landkommissær og fik 1652 Sem Gaard og Eker Len i Forpagtning. 1657 blev han tilforordnet Krigskommissær søndenfjælds og 1658 virkelig saadan nordenfjælds. 1661 sattes han ind i den da oprettede Landkommission, udnævntes 1663 til Assistensraad, 1665 til Admiralitetsraad, 1666 til Assessor i Overhofretten, fik 1672 Rang med Højesteretsassessorer i Danmark og 1677 med Kommerceraader. I flere Aar havde han Fossesholm paa Eker i Forpagtning af Kronen, drev betydelig Trælasthandel og Skibsrederi og var en formuende Mand, der 1676 sattes i 3. Klasse ved Udredelsen af Krigsstyret til den skaanske Fejde. Han var en i sin Samtid vel anset og meget anvendt Mand og afgik ved Døden paa Strømsø 3. Nov. 1677. Medens han opholdt sig i Dünkercken, blev han 1644 der gift med Isabella de Brière, der var Enke efter en Spanier, Don Julian de Plaça, Kommandant paa Fortet Mardijk. Hun angives at være af fornem Slægt i Antwerpen, hvor hun var født 28. Okt.

1619, og døde paa Strømsø 16. Nov. 1676, efterladende en talrig Efterslægt i Norden af begge sine Ægteskaber.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. IV, 209; V, 69 ff. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Medelby, Poul Andersen, 1557—1632, Præst, var født 9. April 1557 i Mejlby (Medelby) i Aarhus Stift. Hans Forældre vare Bønderfolk. Men for øvrigt vides intet nærmere om hans Ungdom. Han tog Magistergraden ved Københavns Universitet 1593. Efter en Angivelse, hvis Paalidelighed vi ikke kunne anslaa højt, blev han Slotspræst i København 1585. Det sikre er, at han var i denne Stilling 1597, da han udgav sit Skrift «En liden Børneforklaring over vor Herres Jesu Christi Pines og Døds Historie», der ligesom flere senere homiletiske Skrifter af ham vandt megen Udbredelse og Yndest. Til sin Ulykke blev han 28. Juli 1597 beskikket til Sognepræst i Visby og Superintendent paa Gulland; thi han havde ikke været længe paa denne afsides Ø, før han ved en Heflighed, der synes at have staaet i nær Forbindelse med hans kirkelige Nidkjærhed, havde rodet sig ind i saa mange Vanskeligheder, at hans Forbliven paa Øen blev saa godt som en Umulighed. Det var Formandens Enke, det var Lensmanden Herman Juel (VIII, 569), og det var Borgmester og Raad i Visby, særlig Raadmand Jørgen Volders, han kom i Krig med, og da han var saa uforsigtig at benytte Prædikestolen til at stille sine Modstandere i Gabe-stokken, saa gik det ham ilde, og ved en kongl. Rettertingsdom af 16. Okt. 1599 dømtes han fra Embedet. Da Manden imidlertid trods sin Heflighed besad baade Retsindighed og Dygtighed, tog Rigens Kansler Arild Huitfeldt, der havde været med at dømme ham, sig senere af ham og kaldede ham 1602 til Sognepræst ved vor Frue Kirke i Odense. I denne Stilling vandt han baade Ære og Yndest som en ivrig og begavet Prædikant, hvis Prædikenbøger, særlig hans «Ungdomspostil» (1614 og ofte senere), vandt vid Udbredelse og betragtedes som Mønstre i deres Art. Han døde i en høj Alder 9. Maj 1632, og Biskop Hans Mikkelsen holdt Ligprædiken over ham. I sit Ægteskab med Else Jørgensdatter († 1642) havde han flere Børn.

Bloch, Den fyenske Geistligheds Hist. I, 752 ff. Lemke, Visby Stifts Herdaminne. *H. F. Rordam.*

Medelfar, Mads Jensen, 1579—1637, Biskop, var født 25. April 1579 i Middelfart, hvor hans Fader, Jens Rasmussen, var Raadmand.

1601 ell. 2 blev han Student, maaske fra Assens Skole; men da hans Kaar kun vare ringe, modtog han, efter 1603 at have erhvervet Bakkalavrgraden, den ham tilbudte Plads som Rektor i Svendborg. Efter et Aars Forløb blev han Kapellan ved St. Nicolai Kirke sammesteds. I denne Stilling vandt han i høj Grad Menighedens Yndest; men da han havde baade Lyst og Evne til grundigere Studier, opgav han 1606 sit Kald for at drage udenlands. I Wittenberg tilbragte han under flittig Studering o. 4 Aar, i det han dog gjorde kortere Udflugter til forskjellige andre Universiteter. Forsynet med et udmærket Vidnesbyrd fra sine Lærere i Wittenberg vendte han 1610 tilbage til Kjøbenhavn, hvor han i Okt. s. A. tog Magistergraden. Kort efter (Jan. 1611) blev han Sognepræst i Vejle og 1612 tillige Provst i Nørvangs Herred. 1613 blev han af St. Albani eller Graabrødre Menighed i Odense kaldet til dens Præst. Dette vakte imidlertid stor Fortrydelse i Vejle, og Menigheden her nedlagde Indsigelse derimod. I Følge Kongens Kjendelse maatte M. J. da efter et kortere Ophold i Odense gaa tilbage til Vejle. Men saa gjerne Beboerne i denne By end vilde holde fast paa den udmærkede Prædikant, nødtes de dog til at slippe ham, da Kongen selv 1614 kaldede ham til Sognepræst ved St. Nicolai Kirke i Kjøbenhavn. Her gjorde han sig snart bemærket som en Taler af Rang. Kansler Chr. Friis til Borreby sagde om ham: «Denne Præst kan med Føje kaldes en dansk Taler». 1615 kaldte Christian IV ham til Frederiksborg for at vie Kongen ved venstre Haand til Kirstine Munk. Aaret efter beskikkedes han til Hofpræst eller kongl. Konfessionarius. Som saadan havde han Bolig ved Frederiksborg Slot, hvor Hoffet mest opholdt sig, og 1617 aflagdes han med et Kanonikat i Roskilde. Endelig valgtes han 1620 til Biskop i Lund og kreeredes s. A. til Dr. theol.

Som Biskop deltog M. J. i de Forhandlinger angaaende kirkelige Sager, der forefaldt i hans Tid, uden at noget Særstandpunkt hos ham bemærkes. Hans endnu bevarede Visitatsbog giver et fyldigt Billede af hans Tilsynsvirksomhed. Blandt kirkelige Handlinger, som han udførte, kan særlig mærkes Indvielsen af den skønne Kirke i Christiansstad (1628), som Christian IV havde ladet bygge (s. «*Encœnia sacra*, eller Indvielsesprædiken, der H. Trefoldighedskirken i Christiansstad blev indviet», 1633). En lang Række Ligprædikener over Adelspersoner foreligger fra hans Haand. I sin Bispegjerning havde M. J. for øvrigt til Tider alvorlige Ubehageligheder. I Anledning af en Embedsbesættelse kom han saaledes 1629

i Strid med Holger Rosenkrantz til Glimminge, der paa en raa Maade skal have lagt Haand paa Biskoppen i hans eget Hus; og 1635 havde han den Tort, at en Landemodesdom, han havde fældet, underkjendtes af Herredagen, og han selv idømtes en Bøde paa 500 Rdl., der tilfaldt Frederiksborg Skole.

M. J. døde 14. Maj 1637. Han var 3 Gange gift: 1. (1611) med Inger, Datter af Borgmester Jacob Leth i Odense; 2. (1617) med Margrethe Torlofsdatter, Adelsmanden Torlof Knudsens Datter; 3. (1620) med Mette, Datter af Borgmester Mikkel Vibe i Kjøbenhavn. Blandt hans Børn kan mærkes: Justitiarius Christian Madsen Lund (X, 423), den ældgamle Provst Raphael Lund i Norge og Gehejmeraad Mikkel Vibe til Freienfeld. Af Døtrene bleve 2 Stammødre til ansete Slægter (Worm og Numsen).

Zwergius, Siellandske Cleresie S. 542 ff. Bloch, Den fyenske Geistligheds Hist. I, 611 ff. Kirkehist. Saml. 4. R. V. *H. F. Rordam..*

Meden, Andreas Peter, 1771—1831, Præst, tilhørte en oprindelig hollandsk Slægt. Han blev født paa Petersholm ved Vejle 11. Okt. 1771 af Forældrene Birkedommer og Godsinspektør Johan v. M. († 1806) og Mette Kirstine f. Terkelsen († 1825). 15 Aar gammel kom han i Frederiksborg Skole, hvorfra han 1790 blev Student med Udmærkelse; 1794 fik han Attestats. Aaret efter udnævntes han til Kapellan i Tikjøb (ved Helsingør); forflyttedes 1802 til Kapellaniet ved Frue Kirke i Aalborg; blev 1818 Sognepræst ved Michaelis Kirke i Fredericia og endelig 1830 — i Følge højere Ordre (fremkaldt ved en forargelig Strid, M. havde med en Kollega i Fredericia) om at søge et Landsbykald af ikke større Indkomster — Sognepræst i Kippinge og Brarup paa Falster. Her døde han 22. Sept. 1831. M. har udfoldet en betydelig litterær Virksomhed, særlig som Oversætter af tyske rationalistiske Værker. Han beundrede Marezoll og oversatte flere af hans Skrifter. Derhos antog han sig med Iver Fattig- og Skolevæsenet og fik oprettet Søndagsskoler for unge Haandværkere. — 1803 ægtede han Anna Kongslev († 1852 i Næstved), Datter af Professor L. L. K. (IX, 366).

Erslew, Forf. Lex. I. Barfod, Den falsterske Gejstligheds Personalhist. II, 111. *A. Jantzen.*

v. d. Meden, Martin, —1630—, Kancelliembedsmand, er født *d. 21. Okt. 1576* i Stade. Han blev Sekretær i det tyske Kancelli 1604, afgik derfra 1608, men blev atter ansat 1615. I den følgende Tid benyttede Christian IV ham særlig til Sendelser til hans Fødeegn for at virke

for hans Søn Hertug Frederiks Valg til Koadjutor i Bremen Stift og til Biskop i Verden Stift; saaledes fulgte han 1617 Hertugen til Bremen som Orator, var der 1618, 1620 og oftere. 1622 forfattede han et politisk Stridsskrift mod Hamborg. Det følgende Aar udtraadte han af Kancelliet og udnævntes til Kongens Gehejmeraad, men snart efter blev han Hertug Frederiks Kansler i Verden Stift, til hvis Biskop Hertugen var valgt 1623. Dog ophørte Kongen ikke at benytte hans Tjeneste, saaledes 1625 under Forhandlingerne om den nedersachsiske Kredses Optræden mod Kejseren. I Slutningen af 1627 blev han Medlem af det i Glückstadt oprettede Krigsraad og virkede i denne Egenskab ivrig for at faa Generalstaterne til at sende Hjælp til Elben; i Foraaret 1628 sendtes han ogsaa i det Ærende til Haag. 1630 ledsagede han som Sekretær det Gesandtskab, der i Danzig skulde søge at mægle mellem Gustav Adolf og Kejseren. 1637 blev han endelig Kansler hos Hertug Frederik som Ærkebisp i Bremen. Han var gift med en Datter af Marcus Schröder, Raadmand i Flensborg, og havde Kanonikater i Slesvig og Roskilde. Hans Dødsaar er ukjendt.

Moller, Cimbria lit. II. Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist. 1629—60 I, 93.

J. A. Fridericia.

Meerfeldt, s. Merfeldt.

v. Meerheim (Meerheimb), Hans Vilhelm Friherre, 1620—88, Officer, var født i Altenberg i Kursachsen 3. Dec. 1620. Hans Fader, Heinrich v. M., var sachsisk Officer, men hans Forfædre i flere Led havde været «Saltjunkere» i Halle; Moderen hed Anna v. Winkelholz. Som 8 Aars Dreng løb H. V. v. M. fra Hjemmet med et Rytterregiment, blev under Trediveaarskrigen kejserlig Officer og tjente sig op til Oberst, ligesom han blev optagen i den bøhmiske Friherrestand. Han ægtede 6. Jan. 1644 Anna Sabine Heber fra Thüringen, Enke 1. efter en Lieutenant v. Eck, 2. efter en Ritmester Zippe. Hun døde i Begyndelsen af 1660 og allerede 29. Maj s. A. giftede M. sig 2. Gang, med Eleonore Dorothea v. Oertzen (f. 26. Sept. 1639 † 29. Nov. 1705), Datter af Jasper v. O. til Roggow i Meklenborg. I hendes Hjemland erhvervede M. Gnemern m. fl. Godser, hvor han levede, indtil han i Okt. 1675, da den danske Hær laa foran Wismar, traadte i Christian V's Tjeneste som Generalmajor. Det paafølgende Foraar blev han Chef for Livregiment til Hest (som han beholdt indtil Avg. 1677) og fik nogle Maaneder senere Ordre til at støde til Hæren i Skaane.

I Skaane forblev M. indtil hen imod Krigens Slutning, kun fraeregnet nogle Maaneder af 1677, da han ledsagede Kongen paa Toget til Rygen. Saa længe de egentlige Felttog varede, fulgte M. Hovedhæren, og i Slagene ved Lund (4. Dec. 1676) og ved Landskrone (14. Juli 1677) havde han Del i Æren for det Held, som fulgte de danskes højre Fløj, men som rigtignok ikke blev afgjørende for Slagenes Udfald. Han hørte ogsaa til dem, der i de mange Krigsraad, der bleve holdte, forgjæves toge Ordet for en mere energisk Krigsførelse. Om Vinteren, naar Hovedhæren blev trukket hjem til Danmark, blev M. tilbage med et Par Rytterregimenter, der tillige med Besætningen i de erobrede Fæstninger skulde hævde Besiddelsen af Skaane. I Vinteren 1676—77 var det særlig M.s Opgave at dække Christiansstad. Et svensk Blokadekorpses Ankomst tvang ham til at kaste sig ind i Fæstningen, som han i et halvt Aar forsvarede med stor Berømmelse under ret vanskelige Forhold. Som ægte Kavallerist indskrænkede han sig ikke til et blot passivt Forsvar; Gang paa Gang gjorde han Fjenden stort Afbræk med sine Udfald. I Jan. gjorde han endog Forsøg paa at undsætte Carlshamn, men naaede først der hen Natten efter, at den tapre Kommandant, Krumsee, havde maattet kapitulere (s. IX, 557). I Slutningen af Maj 1677, da Svenskerne ved den danske Hærs Nærmelse saa sig tvungne til at hæve Blokaden, gjorde M. til Afsked med hele Besætningsstyrken endnu et Udfald mod den bortdragende Fjende, hvem han efter en heftig Kamp fratog mange Fanger og Trofæer foruden andet Bytte. Den lille Krig var i det hele M.s rette Element, eller, som en samtidig Annalist skriver, «det var M.s fait at gaa paa Parti, dertil havde han vendt sig af Ungdommen op, havde stor Forfarenhed og Lyst dertil». Ved saadanne Lejligheder støttede han og de af Svenskerne saa forhadte og frygtede Snaphaner gjensidig hinanden. I Vintrene 1677—78 og 1678—79 var Landskrone Udgangspunktet for M.s Strejftog. Sammen med Generalmajor Ditlev Rantzau indtog og afbrændte han saaledes 27. April 1678 Engelholm, der havde tjent de svenske Strejfpatrier til Støttepunkt, men dette er kun et Exempel blandt mange andre.

Den Gunst, hvori M. stod hos Christian V, synes, uvist af hvilken Grund, ikke at have staaet ret i Forhold til hans Bedrifter. Vel blev han efter Fredslutningen aflagt med Kommandantskabet i Nakkov og fik, da han 1683, fordi han ikke kunde taale det laalandske Klima, fratraadte Stillingen, det hvide Baand; men han

naaede aldrig nogen højere Grad end den, hvormed han fra først af var traadt i dansk Tjeneste, og da han 1684 tog sin Afsked, blev der endog gjort Vanskeligheder med at udbetale ham en Pension, der var lovet ham og hans Børn som Løn for hans tapre Forsvar af Christiansstad. Han døde paa Gnemern 25. Dec. 1688. Hans Efterkommere, hvoraf enkelte have været i dansk Tjeneste, ere nu bosatte i Meklenborg.

Personalia ved M.s Ligbegængelse (Rostock, u. A.). Milit. Repert. 2. R. IV, 396 ff. Suhms Saml. I, 2, 176 ff. *H. W. Harbou.*

v. Mehlen, Bernhard, —1521—, tilhørte en anset thüringsk Adelsslægt og traadte 1519 i Kong Christian II's Tjeneste. Han deltog som Landsknægtsfører i dennes Tog til Sverige og blev ved Kongens Kroning i Stockholm slaaet til Ridder og kort efter udnævnt til Befalingsmand paa Stegeborg. Dette Slot overgav han dog i Dec. 1521 til Gustav Vasa, nogle faa Dage før Søren Norbys Ankomst med Undsætning, hvilket gav denne Anledning til at beskyldte ham for Forræderi. Dette var maaske med urette, men noget mistænkeligt ser det ud, at han efter 2 Maaneders Fangenskab i Søderköping traadte i svensk Tjeneste som Befalingsmand paa Stegeborg. Han vandt snart Gustav Vasas Yndest, blev gift med en Slægtning af denne, Margrethe Vasa, Enke efter Erik Knutson af Slægten Tre Roser, og optoges i det svenske Rigsraad 1523. I Eftersommeren 1522 deltog han i Spidsen for en svensk Flaade i Lybekkernes Erobring af Bornholm, og i de første Dage af 1523 sendtes han i Forening med Lars Siggeson Sparre ned til Skaane og Halland med en betydelig Styrke for at erobre disse Lande fra Christian II, men dette Tog mislykkedes ganske. Derimod erobrede M. s. A. Bleking og skulde efter Gustav Vasas Mening derefter atter være gaaet mod Skaane, men lod sig af den skaanske Adel bevæge til at slutte en Vaabenstilstand. Senere hen paa Aaret lykkedes det M. ved «gode Ord og listelig Tale» at bevæge Kalmar Slot til Overgivelse, og han blev selv Befalingsmand paa Slottet. Næste Aar betroede Kongen ham Overkommandoen over den betydelige Hær og Flaade, der skulde fordrive Søren Norby fra Gulland. Trods sin store Overmagt var han dog ikke i Stand til at fravriste Hr. Søren det faste Visborg, og efter 4 Maaneders Belejring maatte han i Henhold til den i Malmø sluttede Reces mellem Danmark og Sverige rømme Gulland. Forholdet til Gustav Vasa blev herover meget spændt og forværredes yderligere ved Stridig-

heder om M.s Hustrus Arvegods. M. indlod sig nu i forræderiske Forbindelser med Søren Norby, vistnok allerede i Slutningen af 1524. Gustav Vasa fattede snart Mistanke til ham og søgte, men forgjæves, at fraliste ham Kalmar Slot. Kort efter forlod M. imidlertid med sin Hustru og sin Broder Henrik Sverige og gik til Meklenborg, og Kongen maatte med Vaabenmagt erobre Kalmar Slot fra hans Folk.

M. færdedes i de følgende Aar rundt omkring i Nordtyskland, ivrig beskæftiget med at spinde Intriger mod Gustav Vasa. I 1536 var han tilstede ved Fredsforhandlingerne mellem Danmark og Lybek i Hamborg og sendtes efter Fredens Slutning til Kjøbenhavn for at opfordre Hertug Albrecht og Grev Christoffer til at nedlægge Vaabnene. I 1537 er han paa ny i Kjøbenhavn som lyneborgsk Afsending ved Christian III's Kroning. M. træder derefter i Kurfyrst Johan Frederik af Sachsens Tjeneste og nævnes i de følgende Aar som Landfoged i Sachsen og Statholder i Wolfenbüttel. Han stod i en livlig Forbindelse med Kong Christian III, der, om end uden Held, søgte at mægle mellem ham og Gustav Vasa. Endnu 1570 nævnes M. som Landfoged i Thüringen. Efter sin første Hustrus Død ægtede han i Tyskland en Friherreinde v. Warberg.

Svenskt biogr. Lex., N. F. VII. Gauhe, Adels-Lex. I. Allen, De tre nord. Rigers Hist. L. Laursen.

van Mehren, August Ferdinand Michael, f. 1822, Orientalist, er Søn af Kjøbmand Joh. Fried. van M. (f. 1789 † 1853) og Claudine Amalia f. Liebmann (f. 1791 † 1852). Født i Helsingør 6. April 1822 blev han 1838 Student (privat dimitteret) og begyndte derefter at studere klassisk Filologi, men opgav snart dette for udelukkende at hellige sig til Studiet af de semitiske Sprog, hvori han fandt Vejledning og Støtte hos D. G. Monrad, der just havde begyndt at virke som Privatdocent i dette Fag. For at uddanne sig fyldigere, end det den Gang var muligt her hjemme, rejste han, understøttet af sin Fader, til Leipzig, hvor han 1843—44 studerede Arabisk under den udmærkede Arabist Professor H. L. Fleischer. Derefter opholdt han sig et Aars Tid i Kiel, hvor han under Professor J. Olshausen især studerede det gamle Testaments Fortolkning samt Persisk og i 1845 tog den filosofiske Doktorgrad ved sin Afhandling «*Epistola critica Nasifi al-Jazigi Berytensis ad De Sacyum, versione Latina et adnotationibus illustravit A. F. M.*» (udkom i Leipzig 1848). I Foraaret 1847 rejste han atter til Leipzig efter at

have opnaaet en zaarig Rejsseunderstøttelse af Staten. Her fra var det hans Agt at begive sig til Paris for der at fortsætte sine Studier; men de urolige politiske Forhold rundt omkring i Evropa forhindrede ham i at fuldføre denne Plan. Efter at han derpaa først fra April 1849 havde faaet en Understøttelse paa 2 Aar for, under den daværende Vakance i Professoratet for de semitisk-orientalske Sprog (jvfr. VII, 391), at holde Forelæsninger ved Kjøbenhavns Universitet over semitiske Sprog og navnlig Arabisk, blev han 1851 udnævnt til Lektor og 1854 til Professor i semitisk-orientalsk Filologi. I den lange Aarrække, i hvilken han har virket i denne Stilling, er det navnlig Arabisk — et Sprog, hvori han har sjælden grundige Indsigter —, der har udgjort Hovedgjenstanden for hans Undervisning, ved Siden af den mere elementære Vejledning i Hebraisk for vordende Theologer.

M.s første større Arbejde var «Die Rhetorik der Araber» (Kbh. og Wien 1853). End videre deltog han i det vidtløftige beskrivende Katalogarbejde over det store kongl. Bibliotheks orientalske Haandskrifter med «Codiccs Hebraici et Arabici bibliothecæ regiae Hafniensis» (1851) og «Codiccs Persici, Turcici, Hindustanici etc.» (1857). I de følgende Aar syslede han navnlig meget indgaaende med den arabiske geografiske Litteratur. Det første Resultat heraf var en omfattende og meget oplysende Afhandling: «Fremstilling af de islamitiske Folks almindelige geografiske Kundskaber» (i «Annaler f. nord. Oldkyndighed» 1857). Særlig vendte han sig til én arabisk Geograf, Shems-ed-din ed-Dimishkî (☉: fra Damaskus, f. 1256 e. Chr.), af hvem der haves et udførligt, den Gang endnu uudgivet geografisk Arbejde. En Udgave deraf var vel i sin Tid bleven paa-begyndt af den russiske Akademiker Fraehn, men den standsedes, efter at en Del af de trykte Ark vare blevne ødelagte ved en Ildebrand i Akademiets Trykkeri, og intet deraf fremkom for Offentligheden. I Steden herfor paatog M. sig nu for det kejserlige Akademi i St. Petersborg at give en hel ny Udgave af dette Værk, med Benyttelse af Haandskrifter i Paris, St. Petersborg, Leiden og Kjøbenhavn. Den udkom 1866 under Titelen «Cosmographie de Chems-ed-din Abou Abdallah Mohammed ed-Dimichqui. Texte Arabe». En fransk Oversættelse deraf udgav han 1874 med Understøttelse af det kongl. danske Videnskabernes Selskab: «Manuel de la cosmographie du moyen-âge, trad. de l'Arabe, etc., et accompagné d'éclaircissements».

1867—68 opholdt M. sig i Ægypten — hans første og eneste

Besøg i selve Orienten. Som Frugt af denne Rejse udgav han (i Universitetets Indbydelsesskrift til Reformationsfesten 1870) «Câhirah og Kerâfat», hvor han, efter indledende Bemærkninger om Ægyptens og særlig Câhirahs (Kairos) Historie osv., i 1. Del behandler Gravmonumenter paa Kerâfat eller de dødes Stad uden for Câhirah og i 2. Del religiøse Monumenter i Câhirah, samt i «Oversigt over Videnskab. Selskabs Forhandlinger» 1872 «Et Par Bidrag til Bedømmelse af den nyere Folkelitteratur i Ægypten». Af den første af disse Afhandlinger er en noget forøget fransk Oversættelse optagen i «Mélanges Asiatiques» IV (St. Petersb. 1869—71). I Forbindelse hermed staa end videre forskjellige mindre Afhandlinger til Oplysning om Islamismen og dens Historie, saaledes «Islams Reform ved Abu-l-Hasan el-Ashari i Slutningen af det 3. Aarhundrede H. og Udsigt over denne Religions videre Udvikling» (Vidensk. Selsk. Overs. 1877), udførligere paa Fransk i «Travaux du 3. congrès des Orientalistes» (St. Pétersb. 1876), o. fl. a. Under denne Syslen med den arabiske Religionshistorie og Filosofi førtes han særlig ind paa Studiet af Avicenna og hans Forhold til den græske Filosofi, med Benyttelse af forskjellige hidtil saa godt som ukjendte og uudgivne Smaaskrifter af den nævnte arabiske Filosof. Om dette Æmne har M. skrevet en Række Afhandlinger dels paa Fransk i det belgiske Tidsskrift «Muséon», dels paa Dansk i Videnskabernes Selskabs Oversigt (1881, 83, 86), hvorefter han har udgivet selve de arabiske Texter med Forklaring paa Fransk under Titelen «Traité mystiques d'Abou Ali al-Hosain b. Abdallah b. Sinâ ou d'Avicenne» (Leiden 1889—94). Som Ynder af orientalsk Numismatik har han foretaget en Revision af de orientalske Mønter i det herværende Møntkabinet og beskrevet og tydet forskjellige Sjældenheder dels i dette, dels i andre Samlinger.

M., der 1867 blev Medlem af det danske Videnskabernes Selskab, er tillige, som Udtryk for den Anseelse, han nyder blandt Orientalisterne, Medlem af adskillige udenlandske Akademier og Selskaber. 1892 blev han Kommandør af Danebrog. 7. Juli 1849 ægtede han Johanne Sophie Charlotte Justine Daue (f. 30. Juni 1816), Datter af Major Sev. D.; hun døde 10. Febr. 1866.

Erslew, Forf. Lex. Nord. Convers. Lex., 3. Udg. *Vilh. Thomsen.*

Mehrn, Peder Nielsen, —1675, Bibliothekar, var formodentlig født i Mern ved Præstø. I over 30 Aar var han knyttet til Sorø Skole og Akademi, til sidst som Inspektør for den adelige Ungdom,

som opholdt sig ved Akademiet. Da der i Febr. 1653 for første Gang holdtes Magisterpromotion i Sorø, modtog M. Graden. Ved denne Lejlighed kaldes han Adjunkt i det filosofiske Fakultet. S. A. kaldedes han til fast Underbibliothekar ved Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn og er den første, der har beklædt en saadan Stilling. Som Bidrag til hans tarvelige Løn aflagdes han 1657 med et Vikariat i Roskilde. Ved Siden af sin Gjerning ved Bibliotheket var han en flittig Oversætter af tyske religiøse Skrifter, og der findes mange Lejlighedsdigte (især latinske) fra hans Haand. 1671 fra- traadte han Stillingen som «Vicebibliothekar», formodentlig paa Grund af Svagelighed, og døde 1675. Hans Hustru, Margrethe v. Øsel, var død 1670.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd II. Kirkehist. Saml. 3. R. V.

H. F. Rørdam.

Meibom, Marcus, 1621—o. 1710, Bibliothekar, Polyhistor, var født i Tønning. Om hans tidligste Ungdom savnes Efterretninger. 1643 træffes han i Hamborg, hvor han var Huslærer for den som Polyhistor siden berømte Pet. Lambecius. I Sept. 1645 blev han, 24 Aar gammel, immatrikuleret i Leiden som Stud. med., og i Holland har han vistnok studeret i en Række Aar og erhvervet den store Lærdom i de gamle Sprog, i de matematiske Videnskaber og i Oldtidens Musik, som han besad. Hans første Skrift var «Observationes ad loca quædam Vitruvii de architectura» (Amst. 1649). Et senere Skrift, «Musicæ antiqvæ auctores septem, Græce et Latine» (Amst. 1652), havde han tilegnet den svenske Dronning Christine, og det gav Anledning til, at han 1652 blev ansat som Underbibliothekar ved det kongl. Bibliothek i Stockholm. Den lærde Dronning fandt saa meget Behag i hans Beskrivelse af de gamles Musik, at hun lod forfærdige Instrumenter efter hans Anvisning og formaaede ham til under Ledsagelse af disse Instrumenter at synge en græsk Arie ved en Hofkoncert. Men da M. ulige bedre kunde tale end synge Græsk, saa brast hele Forsamlingen i Latter ved hans Sang. Rasende herover sprang den af Naturen hidsige Mand op og gav Bourdelot, Dronningens Livlæge og Yndling, et Ørefigen. Efter denne Scene kunde han ikke længere blive i Stockholm, som han forlod i Avg. 1653, dog forsynet med Dronningens Pas, hvori han betegnes som «vor Bibliothekar, der agter sig til sit Fædreland, Tyskland». M. standsede dog i Kjøbenhavn, hvor han ved sin alsidige Lærdom fandt Indgang hos

Rigshofmester Joachim Gersdorff (V, 621), der var en stor Bogven. Denne skaffede ham Adgang til Frederik III og dermed Ansættelse.

Det synes først at have været bestemt, at M. skulde være Professor i Sorø, men i Steden derfor blev han i Efteraaret 1653 kongl. Bibliothekar og senere (1655) tillige Raad i det tyske Kancelli. Kongen bekostede Trykningen af flere Skrifter af ham, deriblandt «Dialogus de proportionibus» (1655), ved hvilket Skrift M. kom i en skarp litterær Fejde med den matematiske Professor Villum Lange (X, 48). Da Gersdorff ved sin Død 1661 testamenterede sin store Bogsamling til Kongen, besørgede M. Katalogiseringen og Samlingens Indordning i det kongl. Bibliothek. Men samtidig udtalte han sin Utilfredshed med Opholdet her i Landet, hvor han, som han sagde, «hverken kunde være Gud eller Menneker til Nytte». Dog nærede han Betænkelighed ved at modtage den ham tilbudte Post som Bibliothekar ved den forrige svenske Dronning Christines Hof i Rom, da han frygtede for at miste sit Otium ved Dronningens Omflakninger og desuden forudsaa, at han ikke vilde blive gammel i Rom uden at apostasere. Derimod overhængte han Frederik III saa længe om en bedre Stilling, til Kongen 1664 udnævnte ham til Forvalter (Direktør) ved Øresundstolden. Men denne Stilling, som han ikke passede for, blev han kjed af og opgav den frivillig eller ufrivillig 1668, hvorpaa han begav sig til Holland. En kort Tid var han ansat som Professor ved Gymnasiet i Amsterdam, men siden levede han som privatiserende lærd, i det han kummerlig nok søgte sit Livsophold som Korrektør. Skjønt han nød Anseelse som en overordentlig lærd Mand, undgik man ham dog helst, da han var frastødende i sit Væsen, egensindig og indbildsk. Han foregav at være i Besiddelse af forskjellige Arcana, som han bød til fals for en umaadelig høj Pris, f. Ex. et Middel til at uddybe Rhinens Løb, et ufejlbarligt Middel mod alle epidemiske Sygdomme, Oplysning om de gamles Fremgangsmaade ved Bygningen af Galejer, som han mod en uhyre Sum vilde aabenbare Hollænderne, for at de paa den Maade kunde komme i Besiddelse af Dünkerken, et Middel til efter poetiske Regler at forbedre den hebraiske Text i det gamle Testamente o. lign. Foruden de ovennævnte Skrifter har M. i Holland udgivet en Del andre lærde Værker i forskjellige Videnskaber. Han døde 1710 (ell. 11) i en meget høj Alder. Hans Hustru overlevede ham. En Datter af ham var gift med en dansk Mand, Hans Schade, polsk Resident i Kjøbenhavn.

Møller, Cimbria lit. III. Worm, Lex. ov. lærde Mænd II. Suhms Nye Saml. III, 112 f. Københavns Skilderi XI., 1233 ff. Werlauff, Efterr. om det st. kgl. Bibliothek, 2. Udg., S. 41 ff.

H. F. Rørdam.

Mejborg, Reinhold Frederik Severin, f. 1845, kulturhistorisk Forfatter. M. er født 28. Marts 1845 i Kjærteminde, hvor hans Fader, Rudolph M., var Maler; Moderen var Emilie f. Vander. Sygelighed i hans Opvæxt gjorde, at en Plan om at sende ham til Oplærelse hos en udenlandsk Arkitekt — Farfaderen var som Emigrant kommen her til i Slutningen af det 18. Aarhundrede — ikke blev virkeliggjort; han maatte nøjes med at tage Skolelærerexamen (1864, Jelling). Han var derefter Lærer forskjellige Steder, særlig i Hjørring (1867—72), hvor han navnlig underviste i Tegning og Naturvidenskab. Da han under et Fericophold i København tegnede i Zoologisk Musæum, kom han i Forbindelse med de ledende Mænd her, og han opgav nu sin Stilling i Hjørring og flyttede til København, hvor han hørte Forelæsninger og tegnede. I 2 Somre kom han derefter til at undersøge og aftegne Jordhundslag i Vendsyssel for Professorerne Steenstrup og Johnstrup, og nogle følgende Somre tegnede han for Kammerherre F. Sehested paa Broholm, medens han om Vinteren gik paa Kunstakademiet. Han kastede sig mere og mere over et kulturhistorisk Studium af vore Husbygningers Udvikling. Staten og Carlsberg-Fondet kom ham til Hjælp, og hans talrige Rejser i Ind- og Udland bragte nu efterhaanden betydelige Resultater, saaledes som det kan ses af «Borgerlige Bygninger» (1881), «Gamle danske Hjem» (1888), «Nordiske Bøndergaarde» I (1892) osv. 1893 fik han Professortitelen. 27. Nov. 1896 ægtede han Anna Petersen (f. 3. Jan. 1854), Datter af Boghandler Marinus P. og Hanne f. Haugaard.

C. Nyrop.

Meidell, Frederik Vilhelm Berg, f. 1833, Officer og historisk Forfatter. M. er Søn af Kapitajn Franz Henrik M. († 2. Avg. 1872) og Ida Bernhardine Adelaide f. Liebman († 11. Juni 1848) og fødtes 15. Juli 1833 i Helsingør. Tidlig bestemtes han til at gaa den militære Vej; han gennemgik Landkadetakademiet og blev Sekondlieutenant 1852. Han deltog i Krigen 1864, særlig i Kampen om Als 29. Juni; men efter Krigen søgte og fik han sin Afsked 1865 og traadte derpaa 1870 ind i Fodfolkets Forstærkning som Kapitajn (afskediget 1895). Han kastede sig nu over sproglige og historiske Studier og var en Tid Medarbejder ved «Fædrelandet». Samtidig fabrikerede han et Stof til Brandsikring af Værdigjemmer og foretog i den Anledning

med offentlig Understøttelse en Rejse til Udstillingen i Philadelphia 1876. Tilskyndet af de Erfaringer, han selv havde gjort i Krigen, havde han imidlertid kastet sig ind i selvstændige og paa arkivalske Undersøgelser grundede krigsvidenskabelige Studier, og som et smukt Resultat af disse fremkom 1884 hans Skrift «Fra Enevældens Dæmring i Danmark», i hvilket han paaviste den tidligere herskende fejlfulde Opfattelse af Rigsmarsken Anders Billes Optræden 1644 og 1657. Herigjennem lededes han ind paa Udarbejdelsen af det Værk, som har sikret ham en Plads i den historiske Litteratur, 2. Del af «Bille-Ættens Historie» (1888 ff.), i hvilket han, ofte med Aandfuldhed og Evne til fængslende Skildring, har fremstillet denne Slægts Historie fra Christian IV's Tidsalder indtil den nyere Tid. Forpligtelsen til at holde Værket inden for snævre Grænser virkede imidlertid deprimerende paa M. og svækkede hans Lyst til fortsat Forfattervirksomhed. Senere har han dog leveret historiske Bidrag bl. a. til «Samlinger t. jysk Hist. og Topogr.», «Musæum» og «Vort Forsvar», af hvilket sidste han er en flittig og skattet Medarbejder. Under Pseudonymet «Vilhelm Berg» udgav han 1883 «Smaa Bidrag til Fredericias Historie», og 1884 udkom hans «Fra Brydningstiden, Kadetlivsbilleder fra 1847—50». — 1861 ægtede han Johanne Hansine Geelmuyden, f. i Bergen. *Mollerup.*

Meier, jvfr. Meiger og Meyer.

Meier, Albert, 1528—1603, Præst, Naturgransker, var født i Pelworm paa Nordstrand, hvor hans Fader, nedenanførte Joh. Meiger, da var Præst. I sin Ungdom studerede han i Kjøbenhavn, hvor han med Beundring sluttede sig til Johs. Machabæus og Niels Hemmingsen og 1550 tog Magistergraden. Han var kun 22 Aar, da Christian III foreslog Universitetet at kalde ham til Professor i Mathematik, hvad han dog ikke blev, da man ønskede en Mand af større Anseelse og Lærdom. 1553 blev han Præst i Lindholm i den slesvigske Marsk, hvor han virkede i 50 Aar, dog ikke uden Anfægtelser, da han oftere laa i Strid med sine Sognemænd, der vare nær ved at betragte ham som en Trolldmand. Han var nemlig ikke blot Mathematiker, men ogsaa ivrig Astrolog, Alkemiist — han haabede stadig at finde «de vises Sten» — og Naturgransker. Han havde i sin Præstegaard indrettet sig et Musæum, i hvilket hans Venners Navne og Valgsprog vare anbragte i malede Ruder. 1575 gik Gaarden dog op i Luer ved Lynnedslag; men han fortsatte ufortrøden sine Granskninger, støttet af et livligt Sind

og et udmærket Helbred. Han udgav 1587 en Art Rejsehaandbog («Methodus vel ratio describendi regiones, urbes, arces et quid singulis locis in peregrinationibus studiosi expiscari et observare debeant»), der siden udkom i mange Oplag. Henrik Rantzau og andre samtidige omtale ham som en Mand af stor Lærdom. Han døde af Pest 17. Avg. 1603. Gift med Cæcilia, Datter af Præsten Diederich Becker (ell. Pistorius) i Husum. Efter hendes Død 1559 ægtede han s. A. Catharina, Datter af Frederik Johansen i Lindholm, der i Ditmarskerkrigen 1559 var en Art Overingeniør. Hun døde af Pest faa Dage efter Manden.

Møller, Cimbria lit. I. Giessing, Jubel-Lærere III, 92 ff. Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II. Nyerup, Univers. Annaler S. 17 ff. *H. F. Rørdam.*

Meier, Bernt, 1571—1634, Præst og Forfatter, var født i Flensborg, hvor hans Fader, Johan M., var Præst ved Mariekirken og Provst († 1584). Efter at have studeret udenlands og taget Magistergraden var han Rektor og Slotspræst i Haderslev 1602—9. Det er os ikke bekjendt, hvor han har virket i de følgende Aar. Men 1616 blev han Præst ved St. Petri tyske Menighed i Kjøbenhavn, der i hans Tid forøgedes stærkt ved Indvandringer under Trediveaarskrigen. M. aflagdes snart efter sin Ansættelse med et Vikariat og et Kanonikat i Roskilde Kapitel og nød Anseelse som en lærd Mand og heldig latinsk Digter; bl. a. forfattede han flere religiøse Dramer; men 1633 havde han et ubehageligt Sammenstød med Biskop H. P. Resen, der var misfornøjet med, at han lod tyske Studenter uden Attestats prædike for sig og i det hele ikke rettede sig efter de danske Kirkelove. Da M. ikke vilde bøje sig for Biskoppen, kom Sagen for Kongen og Rigsraadet, der dømte, at han skulde adlyde Biskoppen og rette sig efter Ordinansen og andre kongl. Forordninger om Kirkesager, hvorhos det paalagdes ham paa Prædikestolen og ellers at afholde sig fra al Skjælden og leve i et godt Forhold med de andre Præster i Hovedstaden samt endelig i Konsistorium gjøre dem og Bispen en Undskyldning for de ubeføjede Udtryk, han under Sagen havde brugt imod dem. Ikke længe efter døde han, 24. April 1634. Hans nedenauførte Søn, Hans M., har udgivet et smukt Mindedigt over ham.

Møller, Cimbria lit. I. Ny kirkehist. Saml. III. Rhode, Saml. t. Haderslev Amts Beskr. S. 239 f. *H. F. Rørdam.*

Meier, Detlev, 1582—1653, Præst, var en yngre Broder til ovennævnte Bernt M. og var født i Flensborg i Nov. 1582. Efter

1612-16 var M. Præst
v. St. Nicolai Kirke
i Kiel.

ligesom Broderen at have studeret udenlands og taget Magistergraden blev han 1613 Konrektor og Aaret efter Rektor ved Haderslev Skole samt Slotspræst. Der fra kaldedes han 1624 til Hovedpræst i Itzeho og Provst i den danske Konges Andel af Holsten. Men her, hvor han for øvrigt var yndet af Menigheden, kom han i Strid med Stedets Archidiaconus eller Andenpræst, M. Martin Krey (Coronæus), der mente at have opdaget kalvinistisk Vranglære i hans Prædikener, særlig med Hensyn til Fortolkningen af Artiklen om Christi Nedfart til Helvede, hvilken M. forklarede som et Udtryk for de svære sjælelige Lidelser, Herren maatte gennemgaa, i det han tillige afviste Tanken om at opfatte «Helvede» lokalt. Heraf opstod en litterær Fejde, og da M. tillige havde udtalt sig paa en besynderlig Maade om Christi Fyldestgjørelse for Menneskenes Synder, nedsattes efter kongl. Befaling en blandet, gejstlig og verdslig, Ret i Glückstadt for at dømme i Sagen. Da M. fastholdt Rigtigheden af de af ham brugte Udtryk, blev han afsat 1632. Det hjalp ham ikke, at han kort efter tilbagekaldte sine «Vildfarelser». Christian IV vilde ikke mere vide af ham at sige. Derimod kaldede Ærkebispem af Bremen, den senere Kong Frederik III, ham 1633 til Præst i Bremervørde, hvorfra han 1637 forflyttedes til Aurich i Ostfriesland. Her døde han 1653.

Møller, Cimbria lit. I. Zeitschrift d. Gesellsch. f. d. Gesch. Schlesw.-Holst. u. Lauenb. XIX, 45. Kirkehist. Saml. 4. R. IV, 806 ff. *H. F. Rørdam.*

Meier, Frederik Julius, f. 1835, Kunsthistoriker. M. er født i Kjøbenhavn 5. Febr. 1835 og Søn af Gymnastiklærer (1833⁵³—72 ved Herlufsholm), Krigsassessor Johan Frederik M. og Sophie Frederikke f. Bauer. 1848 tog han Adgangsexamen til Landkadetakademiet, men da han i 1851 ikke bestod i Mathematik ved en Oprykningsexamen, hvad der var nødvendigt, da Akademiet skulde gaa ind, og der hvert Aar inddroges en af dets Klasser, afskedigedes han af Korpset. For at friste Livet gav han sig nu til at undervise, men læste samtidig flittig og tog 1856 Seminaristexamen (Ranum), hvorefter han blev Lærer og Inspektør ved Aalborg Borgerskoles Pigeafdeling, og fra denne Stilling kæmpede han sig med Kraft videre frem. 1861 tog han Studenterexamen, virkede saa en Del Aar ved Kjøbenhavns Kommuneskoler, tog 1872 Magisterkonferens i Historie og 1877 Doktorgraden. Hans Disputats omhandlede Billedhuggeren Wiedewelt og Kunstakademiet paa dennes Tid og er et Kildeskift af Betydning, der er blevet efterfulgt af

flere lignende Skrifter med gode Oplysninger om vore Kunstnere og Kunstforhold i ældre Dage, saaledes «Fredensborg» (1880), «Marmorkirken» (1883), «Diderik Gercken» (1883) og «Frederiksberg Slot» (1896). Hertil slutter sig en stor Mængde Afhandlinger og Artikler om historiske, kulturhistoriske og kunstindustrielle Æmner i «Hist. Arkiv», «Nær og fjærn», «Ude og hjemme», «Tilskueren», «Tidsskrift f. Kunstindustri», «Musæum», Letterstedtske Tidsskrift osv. I «Nationaltidende» har han meddelt indholdsrige Skildringer fra sine mange og lange Rejser.

Universitetsprogr. til Reformationsfesten 1877.

C. Nyrop.

Meier, Frederik Nicolai, f. 1849, Præst. N. M. er Søn af den ndfr. omtalte Sognepræst Ivar Nielsen M. og blev født i Skaarp 1. Febr. 1849. Han er Student fra Odense (1869), blev theologisk Kandidat 1875 og var først Kapellan i Skelund og Visborg; senere blev han Sognepræst paa Jegindø (1878), i Ørum, Viskum og Vejrum (1885) og i Kjærteminde (1893). Som Gjengiver og Samler af kristelige Fortællinger har han et ret omfattende Forfatterskab; foruden talrige Bidrag til «Indre Missions Tidende», «Indre Missions Almanak», «Kirkeklokken», «Nationaltidendes» Søndagsnummer osv. har han af større Samlinger udgivet «Saronsroser, Fortællinger fra Israelsmissionen» (2. Opl. 1893) og «Herrens Herlighed, kristelige Fortællinger» (1894). Fra 1892 af er han Udgiver af «Kristelig Samler». — M. ægtede 9. Okt. 1878 Dagmar Margrethe Pedersen (f. 1858), Datter af Sognepræst i Skelund F. C. P. Under Mærket «Dagmar» arbejder hun for forskjellige Blade i samme Retning som hendes Mand.

V. Schousboe.

Meier, Habacuc, —1630, Præst, var fra Hervord i Westfalen. Efter at han en Tid havde studeret i Rostock, anbefalede Dr. David Chytræus ham varmt til at blive Kantor ved Haderslev Skole. 1601, da han tog Magistergraden i Rostock, var han Præst i Pløen. 1604 blev han kaldet til Præst i Tønning, hvor han strax med Kraft optraadte mod de derværende Gjendøbere (Dän. Bibl. IX, 371 ff.). Men han blev her kun $\frac{1}{4}$ Aar, da han modtog Kaldelse til Sognepræst ved Mariekirken i Flensborg. Dette betragtede Menigheden i Tønning som et Forræderi; man forment ham at holde Afskedsprædiken, og siden maatte han høre mange Spottegloser for den Sags Skyld; «Kukkuk-Meier» kaldte man ham: han kom med Gjøgen og fløj bort med den. I Flensborg kom han i

heftig Strid med Sværmerne Nic. Teting og Hartv. Lohmann (X, 360), og hans Adfærd imod dem bar da ogsaa Præg af alt andet end kristelig Visdom, saa mange mente, at han ved sin Philippica imod dem fra Prædikestolen snarere forcerede dem videre frem end holdt dem tilbage fra deres Afveje. 1611 udgav han en plat-tysk Huspostil; ogsaa hans «See-Kompass», en Opbyggelsesbog for Sømand (1620), er i dette Sprog. Han døde 3. Marts 1630.

Møller, Cimbria lit. II.

H. F. Rørdam.

Meier, Hans (ell. Johan), —o. 1660, Skolemand, Latindigter og Runolog, var en Søn af ovennævnte Bernt M. og født i Haderslev. Senere kom han med Faderen til Kjøbenhavn. 1627 deponerede han ved Universitetet i Rostock, og Aaret efter blev han immatrikuleret i Kjøbenhavn. Ligesom Faderen skrev han smukke latinske Vers, og han skal en Tid have undervist Hertug Ulrik, Christian IV's Søn, i denne Kunst. 1630 drog han til Leiden, anbefalet baade af sin Fader og Professor Lauremberg i Sorø til den lærde Filolog Gerh. Joh. Voss. Paa sine videre Rejser i Udlandet erhvervede han Titelen som kejserlig kronet Digter. Efter Hjemkomsten blev han 1635 Præceptor for Hertug Hans († 4. Dec. 1640), en Søn af Hertug Philip af Glücksborg. 1641 blev han Rektor i Ribe, skjønt Christian IV i sit kraftige Sprog betegnede ham som en «hoffærdig Æsel». 1643 tog han Magistergraden, men ved Nytaarstid 1647 forlod han uden Tilladelse sin Stilling i Ribe («undveg Skolen»), efter Sigende paa Grund af en ulykkelig Kjærlighed. For øvrigt var Skolen gaaet tilbage i hans Tid. I de følgende Aar gav han sig af med at efterspore og udtyde jyske Runeindskrifter. 1650 blev han Konrektor i Bordesholm, i hvilken Stilling han døde o. 1660. Blandt hans Disciple her var den yngre Otto Sperling, der har skjænket ham venlig Omtale. Oluf Borch, der havde været hans Discipel i Ribe, berømmer højlid hans smukke Digte; Rostgaard havde i Sinde at samle og udgive dem, hvad dog ikke skete. M.s Samling af Runeindskrifter er endnu bevaret i Afskrift.

Møller, Cimbria lit. I. Kinch, Ribe Bys Hist. II, 461 f. Rørdam, Hist. Saml. og Studier II. Christ. IV's egenh. Breve V, 341 f. Wimmer, Om Undersøg. og Tolkn. af vore Runemindesmærker S. 31 ff.

H. F. Rørdam.

Meier, Herman, 1631—85, Krigssekretær, var født i Rostock 12. Febr. 1631. Hans Fader, Dr. juris Herman M., stod da i meklenborgsk Tjeneste, men blev ikke længe efter gottorpsk Raad

og Staller i Ejdersted; Moderen hed Ursula v. Gehren. H. M. den yngre studerede først ved Gymnasiet i Hamborg, senere ved Universiteterne i Königsberg, Rostock og Helmstedt, hvorefter han gik paa Rejser i nogle Aar. 1657, ved Carl Gustavs-Krigens Udbrud, kom han til Kjøbenhavn og fik her Ansættelse som Krigssekretær, d. e. Sekretær ved det nydannede Krigsraad, der efter Enevoldsmagtens Indførelse fik en fastere Organisation som Krigskollegium. Denne fra først af temmelig underordnede Stilling fik i de 21 Aar, M. beklædte den, større og større Betydning, navnlig efter Christian V's Tronbestigelse. Strax efter at have tiltraadt Regeringen tog denne Konge ivrig fat paa at udvide Krigsmagten med den forestaaende Krig for Øje. Samtidig blev den gamle Præsident i Krigskollegiet, Feltherren Hans Schack, mere og mere affældig, og i samme Forhold gled Ledelsen af Hærens Anliggender over i Hænderne paa Rigskansleren Griffenfeld, som dog i Begyndelsen af 1676 atter maatte afgive den til den nye Præsident i Kollegiet, Johan Adolf af Pløen (s. VIII, 499 f.).

Under alt dette havde M., som de opbevarede Arkivalier noksom bære Vidnesbyrd om, baaret Hovedparten af Arbejdet ved Hæradministrationen, og hans Indflydelse har vistnok været i stadig Stigen; men det er dog først, da Johan Adolf 3 Fjerdingaar efter, at han var kommen til Roret, havde trukket sig tilbage, at M. bestemt træder frem i Forgrunden. Allerede 1670 havde Kongen som en personlig Begunstigelse overdraget ham foruden de fra Krigskollegiet udgaaede Expeditioner tillige at udfærdige «alle andre vores Militie immediate vedkommende Breve, som af os selv skal underskrives», et Hverv, der ikke blot som Følge af de til Indløsningen af Bestallinger o. l. knyttede Sportler var meget indbringende, men tillige bragte M. i stadig nær Berøring med Kongen selv; og da denne mere og mere blev tilbøjelig til at være sin egen Krigsminister og Overgeneral, havde han god Brug for M.s administrative Duelighed og nøje Kjendskab til Hærens Anliggender, som han jo havde været med til at ordne fra deres første Begyndelse. Ved de Krigsraad, som under de følgende Felttog mere og mere hørte til Dagens Orden, kom M. derfor til at spille en fremtrædende Rolle. Han var nu ikke længere blot Krigssekretær, d. e. Protokolfører, men var i Maj 1676 udnævnt til tillige at være Krigsraad med Sæde og Stemme ved Raadslagningerne; og da de øvrige Deltagere i disse, selv hvor det direkte gjaldt Krigsoperationerne, for største Delen vare Mænd, der savnede Indsigt dels i militære

Forhold overhovedet, dels i de særlige danske Forhold, havde M. ikke svært ved at gøre sig gjældende. Hans Meninger hørte i det hele til det fornuftigere af, hvad der kom frem; men militær var han ikke, og at al Fasthed og Energi i Krigsførelsen maatte kvæles under de evindelige Diskussioner, synes ikke at være faldet ham ind. Under det daadløse Felttog 1678 spillede M. en vigtigere Rolle end nogen Sinde. Det endte med, at Baahuses Belejring maatte opgives, og at Christiansstad faldt i Svenskernes Hænder, uden at den danske Hær havde saa meget som vovet et Slag for at redde Æren. Overgeneralen Fr. v. Arenstorff maatte falde som den naturlige Syndebuk for de begaaede Fejl (s. I, 322 f.).

M. havde snarere været Arenstorffs Modstander end hans Tilhænger, og det blev ham, der kom til at forfatte den første Anklage mod denne i Form af en Række «foreløbige Spørgsmaal», der forelagdes Generalen til Besvarelse. I en Række af Aar havde M. tillige været Generalavditør, og det var vel nærmest i denne Egenskab, at han formulerede Klagepunkterne; thi samtidig med at Arenstorff blev suspenderet fra sine Embeder, bl. a. som 1. Medlem af (Vicepræsident i) Krigskollegiet, fratraadte M. som dettes Sekretær. Han havde (som J. H. F. Jahn siger) banet Vejen for sin Efterfølger, Jens Harboe, til af Krigssekretæren at gøre en Krigsminister (eller rettere en Chef for Militærkabinettet, s. VII, 82). Hvorfor han forlod Posten, just som denne betydningsfulde Forandring forestod, er ikke klart; det var i hvert Fald ikke, fordi han var falden i Unaade. Han vedblev som sagt at være Generalavditør, indtil han efter Fredslutningen 1679 udnævntes til Deputeret i Admiralitetet og Kommercekollegiet. Kort efter fik han Titul af Etatsraad og blev Medlem af «Revisionskommissionen», der nedattes for at ordne Gjenindløsningen af det under Frederik III afhændede Krongods. 1682 blev M., der allerede som Krigssekretær havde været benyttet ved militærpolitiske Sendelser til forskellige nordtyske Fyrster, sendt til Stockholm som Envoyé extraordinaire, særlig for at modarbejde Gottorps Indflydelse, men blev, da Kongen i Begyndelsen af 1683 atter begyndte at ruste, kaldt hjem for at indtræde som Deputeret i det samtidig oprettede Generalkommissariat for Hær og Flaade. En Hær paa over 30000 Mand blev nu sammendraget i Holsten, og M. overtog her det vigtige Hverv som Chef for Feltkommissariatet (Forplejningsvæsenet). Muligen har han overanstrengt sig i denne Virksomhed. Af Helbredshensyn søgte han i Efteraaret 1684 over i Stillingen som Amt-

mand over det slesvigske Domkapitels Gods, men døde allerede 31. Jan. 1685.

22. Sept. 1664 havde M. ægtet Christine Madsdatter, hvis Fader, Mads Mortensen, var Tolder ved Øresund. Hun overlevede ham.

Progr. fun. Univ. Hafn. Milit. Repert. 2. R. IV, 419 ff. Personalhist. Tidsskr. 2. R. V, 5 ff. *H. W. Harbou.*

Meier, Ivar Nielsen, f. 1806, Præst og Skolemand. M. er Søn af Bolsmand Niels Nielsen og Kirsten Iversdatter f. Meier og født 12. Juni 1806 i Stepping Sogn i Haderslev Amt. Efter at have været Landsbylærer i 3 Aar i Ribe Stift kom han paa Skaarup Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1828. Derefter tog han Artium 1832 og theologisk Attestats 1839. Samtidig var han Lærer, først 4 Aar i Kjølstrop Præstegaard, derpaa 1832—57 ved Skaarup Seminarium. Fra 1857—93 var han Sognepræst i Verninge i Fyn. M. blev valgt til Folketingsmand 1852 i Svendborg og Aaret efter i Faaborg, men nedlagde sit Mandat 1854. Han deltog i Forhandlingerne om Skolens Reform i vore første Frihedsaar; men hans Afhandling «Grundstene til den nye Skolebygning» (1852) vandt ikke den af Grundejerforeningen udsatte Pris, og hans Forsøg paa som Folketingsmand at faa forandret Skolelærerexamen var resultatløst. Derimod havde han som Seminarielærer i Dansk og Regning og ved Udgivelsen af Lærebøger i disse Fag, der vise en skarp og original Tænkning, betydelig Indflydelse paa en Mængde Lærere. Ægtede 1. (7. Sept. 1844) Sophie Christine Bondesen (f. 19. Avg. 1813 † 17. Okt. 1845), Datter af Landinspektør B. i Skaarup, og 2. (30. Sept. 1846) Thora Camilla Jürgensen (f. 3. Maj 1823), Datter af Kjøbmand J. i Vordingborg.

Erslew, Forf. Lex.

Joakim Larsen.

Meier, Johan Herman, 1726—1804, Forfatter, blev født 18. Maj 1726 i Kjøbenhavn af borgerlige Forældre, Hartvig M. og Anna f. Lorentzen, der begge døde, da han var Barn, og efter at de havde mistet alt, hvad de ejede, i Stadens Ildebrand 1728. Han kom i Huset hos Professor P. Holm paa Regensen; men da han ikke vilde rette sig efter dennes Vilje med Hensyn til Studering, blev han Skrivedreng, først i Kjøbenhavn, siden i Fredericia og i Hertugdømmerne. 1759 kom han tilbage til Kjøbenhavn og var derefter i 10 Aar Fuldmægtig hos Hofbygmester Anthon. For at kunne gætte sig forlod han denne Stilling og ægtede 1769 Dorothea Røbel.

Han opnaaede Aaret efter en Plads som Handelsbogholder og blev endelig 1772 Kontorchef ved Tallotteriet. Efter henved 2 Aars Sygeleje døde han 4. Dec. 1804. Hans Hustru overlevede ham. — M. æsthetiserede en Del og lagde stor Interesse for Skuespilkunst for Dagen. For Theatret oversatte han adskillige tyske og franske Komedier. En Del andre Oversættelser af historisk og pædagogisk Art udkom ogsaa fra hans Haand; og endnu kan nævnes, at den af Fru Passow paabegyndte Oversættelse af Prevosts i sin Tid meget læste Roman «Clevelands Historie» fuldendte han for de 7 sidste Deles Vedkommende. Rundt om i Tidsskrifter findes ogsaa af ham forskellige Artikler af nationaløkonomisk Natur.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex.

A. Jantzen.

Mejer, Johannes, 1606—74, Kartograf. J. M., der var Søn af Præsten Johannes M. og Elisabeth Jüngling, fødtes i Husum i Okt. 1606, men da Faderen alt døde 1617 og efterlod Moderen med en stor Børneflokk i trange Kaar, kom Drengen i Huset hos Morbroderen Herredsfoged J. i Krop og tilbragte en Del af sin Ungdom med at vogte Kreaturer. Senere kom han til Kjøbenhavn, hvor Farbroderen Bernt M. var tysk Præst (s. ovfr.), og her lagde han sig efter matematiske og astrologiske Studier. Hans Ungdomsforhold ere for øvrigt ganske ukjendte. Efter Kejserkrigens Slutning 1629 synes han at have taget fast Ophold i Husum, hvor han fristede Livet ved at give Undervisning i Skrivning og Regning og ved at forfatte Begravelses- og Bryllupsbreve; men samtidig fortsatte han sine Studier og blev Matematiker i det 17. Aarhundredes Forstand, d. v. s. han var paa én Gang Astrolog, Kalenderudgiver og Kartograf. Fra 1640 og sandsynligvis aarlig lige til sin Død udgav han en Almanak, der fandt betydelig Udbredelse; men alt tidligere havde han begyndt sin kartografiske Virksomhed, og denne sikrede ham en varigere Berømmelse. Forholdene i de slesvigske Marskegne, særlig Jordernes store Værdi og lette Overskuelighed samt de kostbare Inddigningsarbejder, havde allerede i Slægtledet forud for M. fremkaldt en empirisk Geodæsi, som han ikke alene tillærte sig, men ved store naturlige Anlæg og Snille, støttet til Tyge Brahes, Longomontans og Laurembergs Arbejder, i høj Grad udviklede, og uagtet han var tysk født og tysk dannet, maa han dog betragtes som Elev af disse Mænd, særlig af den første.

1636 begyndte han at udarbejde Kort over Marskegnene omkring Husum, kom i Forbindelse saa vel med den frisiske Histo-

riker Peter Sax i Ejdersted, der øvede stor Indflydelse paa ham, som med den gottorpske Hertug, der overdrog ham at kortlægge Aabenraa Amt og Slistrømmen med dens Sildehegn og nærmeste Omgivelser. Disse Arbejder, et Par store Kortbøger i Folio, fuldførtes i Aarene 1640—41 og staa meget højt i M.s Produktion. 1642 overdrog Kong Christian IV ham at kortlægge Halvøens Vestkyst fra Varde til Glückstadt, men senere udvidedes Hvervet til at omfatte begge Hertugdømmerne; 1647 udnævntes M. til kongl. Matematiker, og op til 1648 fuldførtes Slesvigs og Holstens Kartering. 37 af hans Kort optoges i «Landesbeschreibung der zwei Herzogthümer», som 1652 udgaves af Brødreparrene Johannes og Samuel M og Caspar og Joachim Danckwerth (IV, 174). C. Danckwerth skrev Texten, men den staa langt under M.s Kort, og denne var endog saa utilfreds med Værkets politiske Tendens og topografiske Mangler, at han i det følgende Aar omarbejdede den fra Ende til anden. Det store Manuskript paa 1100 tætskrevne Foliosider, som endnu er i Behold, naaede han dog aldrig at faa trykt. Samtidig fortsatte han sit Arbejde som kongl. dansk Kartograf. 1650 tilstillede han Kong Frederik III et fortrinligt Kort over Danmark, 1654—55 kortlagdes Jylland, 1655—58 udarbejdedes «Skaanebogen» med 82 Kortblade over de østdanske Provinser, og støttet af en forbavsende Arbejdsevne forberedte han tillige Udgivelsen af et stort nordisk Atlas i Smag med «Landesbeschreibung». Det skulde bestaa af 7 Bind, omfattende Danmark med Hertugdømmerne samt Oldenborg og Delmenhorst, Norge med Island og Grønland og Sverige; 1657 udgav han en trykt Kortfortegnelse til Værket, og Hovedmassen af Kortene opbevares endnu i vore Samlinger, men den ulykkelige Krig og Landets Forarmelse standsede hans Planer.

Som Kartograf var M. i Besiddelse af en overlegen Evne til ved meget primitive Midler, uden tekniskdannet Medhjælp og i forbavsende kort Tid at levere et efter Datidens Krav fortrinligt Kort. Hans Kystomrids, Landets Hovedformer, Fuldstændigheden af hans Topografi og det i det hele og store godt lignende Billede af Landskabet fortjene megen Ros; men da han ikke kjendte den trigonometriske Maaling, og hans Arbejder altid udførtes med flyvende Fart, naaede han aldrig til virkelighedstro Gjengivelse. I Detaillen dynger han Fejl paa Fejl, og ingen af hans Kort kunne lægges til Grund for videnskabelige Undersøgelser. Men alligevel betød han for sin Tid et stort Fremskridt, og hans Kort over Hertugdømmerne — de eneste, der bleve trykte — afløstes først

efter 150 Aars Forløb af bedre Arbejder. Derimod ere hans historiske Kort over Nordfrisland, Helgoland m. m. uden mindste Værdi.

Efter 1660 levede M. i trange Kaar i Husum uden at kunne faa sin resterende Løn udbetalt af Kongen, stadig trængt af nærgaaende Kreditorer, i endeløse Retstrætter med Danckwertherne. Hans kartografiske Virksomhed sygnede lidt efter lidt hen, og i Juni 1674 døde han ugift i sin Fødeby.

Hist. Tidsskr. 6. R. I.

P. Lauridsen.

Meier, Reinholt, 1634—1701, Krigsdeputeret, er født i Slesvig 28. Febr. 1634 og Broder til ovennævnte Herman M. 15 Aar gammel sendtes han til Gymnasiet i Stade og 2 Aar efter til Universitetet i Helmstedt, hvor han studerede Jura. 1655 vendte han tilbage til Slesvig, men da Opholdet her ikke tiltalte ham, tog han s. A. Tjeneste hos en højere svensk Finansembedsmand og 1660 hos den senere svenske Præsident i Bremen Kleihe, hvem han fulgte paa en Gesandtskabsrejse til Wien og Tyrkiet. 1663 forlod han Kleihes Tjeneste og opholdt sig derefter i Slesvig, indtil han 1665 blev Sekretær hos Statholder Christoffer Gabel. 1670—85 var han Gehejmekammersekretær og en Tid Raad hos Enkedronning Sophie Amalie. 1686 udnævntes han til Kancelliraad, 1687 til Kammerraad og var som saadan Medlem af Kammerkollegiet til 1699. Ved Siden heraf var han fra 1689 Deputeret ved Land- og Søetaten, fra 1690 Deputeret i Landetatens Kommissariat og fra 1694 Deputeret i Land- og Søetatens Generalkommissariat. 1690 blev han Justitsraad, 1693 titulær Etatsraad og 1697 virkelig Etatsraad. Han var en nidkjær og dygtig Embedsmand, der foruden i Rentekammeret og de militære Kollegier brugtes meget i Kommissionerne i Raadstuen. En vigtig Rolle spillede M. under Mobiliseringen i Holsten 1689, Expeditionen til Ratzeburg 1693 og Felttoget i Slesvig og Holsten 1700, ved hvilke Lejligheder han var Chef for Feltkommissariatet (Forplejningsvæsenet). Han havde her en ret vanskelig Opgave, da de Pengemidler, der stode til hans Raadighed, vare alt andet end rigelige, og saa vel fra Troppeafdelingerne som fra M.s Kolleger i Generalkommissariatet i Kjøbenhavn kom der ogsaa en Del Misfornøjelse til Orde. Denne har dog i det væsentlige næppe været begrundet; i det mindste tog Overgeneralen i Aaret 1700, Hertug Ferdinand Vilhelm af Württemberg, bestemt M. i Forsvar over for Klagerne. Han døde 23. Jan. 1701. — I 1677 ægtede han Sophie Elisabeth v. Platen, Datter af kurkølnsk Raad Fr. v. P.

Progr. fun. Univ. Hafn. 1701.

L. Laursen.

Meier, Theodor, —1727, Musiker, blev i 1702 Kammersanger ved Frederik IV's Hof og udførte med Virtuositet de Arier og Solokantater, især af italienske og franske Komponister, som det den Gang var Skik at foredrage ved Taffelet, og hvor der ellers blev musiceret. 1711 bevilgedes der ham og den kongl. Direktør for Musikken Bernardi (II, 133) en Sum Penge for den Bekostning, de havde haft ved Opførelsen af en Opera, og der tillagdes ham et aarligt Honorar for at medvirke i Skuespillene ved Hoffet i Steden for en afgaaet fransk Sanger. Han var ogsaa Komponist. 1716 skrev han Musikken til et lille italiensk Divertissement, «Don Quixote», hvis Text endnu er bevaret, og man har ligeledes Ordene til et Par tyske Kantater, komponerede af ham 1720 og 1721. Han døde i Sommeren 1727. *V. C. Ravn.*

Meiercrone, s. Meyercrone.

Meiger, Johan, —1561, Præst, var født i Hamborg og blev Præst ved St. Catharinakirken sammesteds. Han sluttede sig tidlig til Reformationen og var den første Præst i Hamborg, som giftede sig. Da Luthers Lære havde vundet nogen Indgang paa Nordstrand, henvendte nogle af Øens Indvaanere sig til Hamborg om en luthersk Lærer. Stadens Magistrat gik villig ind paa denne Begjæring og sendte M., der 1525 blev Præst i Pelworm. I 7 Aar virkede han blandt Strandfriserne og har, som det synes, været det vigtigste Redskab til at gjøre Reformationen bekjendt blandt disse. Men 1532 forlod han Nordstrand, vistnok paa Grund af en Vandflod, som overgik Marskegnene, og hvorved mange omkom, deriblandt 3 Præster, over hvilke han har forfattet et endnu bevaret plattysk Vers. Han agtede at drage tilbage til Hamborg; men da han kom til Rensborg, blev han af Borgerne der kaldet til deres Præst. Senere blev han, saa vidt vides, ogsaa Provst i Rensborg Provsti. 1541 overdrog Christian III ham tillige med Præsten Rudolph van Nijmwegen fra Kiel at visitere og reformere de endnu bestaaende Klostre i Slesvig og Holsten. Hvervet udførtes til Kongens særdeles Tilfredshed. Da Rensborg 1544 ved Landdelingen tilfaldt Hertug Hans, synes M. at have været tvivlraadig, om han skulde blive der. Han drog i alt Fald til Kjøbenhavn for at tale med Kongen, til hvem han synes med særlig Hengivenhed at have sluttet sig. Enden blev dog, at han forblev i Rensborg til sin Død, 17. Febr. 1561. Hans Sønner, Albert Meier og Samuel Meiger,

omtales henholdsvis ovfr. og ndfr. Af Hensyn til Christian III's Ønske lod Faderen dem begge studere i Kjøbenhavn. Datteren Sara blev gift med Provst Jørgen Boie i Haderslev (II, 472).

Møller, Cimbria lit. I. Ny kirkehist. Saml. II, 741 ff. *H. F. Rørdam.*

Meiger, Samuel, o. 1532—o. 1611, Præst, Forfatter, var født i Rensborg, hvor hans Fader, ovennævnte Johan M., var Præst. I sin Ungdom studerede han i 9 Aar i Kjøbenhavn, understøttet af Kong Christian III. Fra dette Tidsrum haves der adskillige mærkelige Meddelelser fra hans Haand. Som Student var han 1555 i nogen Tid vikarierende Prædikant i Hollænderby paa Amager. Siden blev han Præst i Nortorf i Holsten, hvor han virkede i o. 50 Aar, men stadig bevarede et venligt Minde om de i Kjøbenhavn tilbragte Ungdomsaar, og da Kong Frederik II (der en Gang havde været M.s Gæst i hans Præstegaard) døde, udgav han et Digt om hans «salige Afsked». For øvrigt var M.s Forfattervirksomhed af moralsk og historisk Art. Et plattysk Skrift af ham om Hexeri og Troldom (1587) og «Ein Spiegel ehlicher Haushaltung» (1611) ere ikke uden Mærkelighed. Særlig fortjener dog at nævnes hans «Nucleus historiarum od. auserlesene, liebliche, denkwürdige u. wahrhaftige Historien» (Hamb. 1599 i Fol. og siden gjentagne Gange oplagt paa ny). Dette omfangsrige Værk, der er tilegnet Christian IV, indeholder en overordentlig rig historisk Exempelsamling, deriblandt mange kuriøse og mærkelige Anekdoter, samlede alle Vegne fra. De for os interessanteste grunde sig paa Forfatterens egne Oplevelser eller Erindringer. M.s Hustru, Gundel, døde 1602.

Møller, Cimbria lit. I. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621.

H. F. Rørdam.

Mejländer, Johan Georg, 1751—1824, Officer, Søn af Korporal Sam. Jängen ved oldenborgske gevorbne Infanteriregiment, men adopteret af Premierlieutenant ved 2. smaalenske nationale Infanteriregiment Johan Georg Mejländer, blev født i Rensborg 1. Avg. 1751. Han stod en Tid som Underofficer, blev 1773 Kadet, 1775 Sekondlieutenant ved 2. smaalenske nationale Infanteriregiment, 1778 Premierlieutenant, 1788 Kapitajnlieutenant og Adjudant i Feltmarskal, Prins Carl af Hessens Generalstab under Indfaldet i Baa-hus Len s. A., overførtes 1789 til thelemarkske nationale Infanteriregiment, hvor han s. A. blev virkelig Kapitajn, overførtes 1799 til oplandske nationale Infanteriregiment og blev 1800 Major og Kommandør for ullensakerske Bataillon, der 1801 annekteredes norske

Jægerkorps som en let Infanteribataillon. S. A. udnævntes M. til 1. Adjudant hos den kommanderende General søndenjælds, overførtes kort efter til nordenjældske og 1802 til søndenjældske gevorbne Infanteriregiment som 4. Stabsofficer, blev 1805 3. Stabsofficer (Premiermajor), 1808 Oberstlieutenant og Generaladjutant-Lieutenant ved den reorganiserede Generaladjutantstab, 1809 Kommandør for thelemarkske nationale Infanteriregiment, 1810 Oberst og Chef for Regimentet, 1814 Generalmajor og s. A. Chef for den i Trakten om Vallø og Tønsberg samlede Brigade, gik ved Arméreduktionen i Norge af paa Vartpenge fra Nytaar 1818, men udnævntes s. A. til Kommandant i Frederiksstad, gik 1822 atter af paa Vartpenge og døde paa Agnæs ved Lavrvik 24. Sept. 1824. — Gift 1791 med Anne Dorothea Grønvold (f. 1767 † 1837), Datter af Oberstlieutenant Bernt Chr. G.

Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner. Låstbom, Swea o. Götha Höfdinga Minne.

C. O. Munthe.

Meinert, Andreas Evald, f. 1821, Præst, Forfatter. M. blev født 23. Dec. 1821 i Kjøbenhavn; Søn af ndfr. omtalte Grosserer N. J. M. 1839 Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og 1844 theologisk Kandidat; tilbragte en Tid i Kjøbenhavn, beskæftiget dels med Lærervirksomhed, dels med litterære Sysler; 1848 vandt han Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en Prisopgave om Bispevalget i den danske Kirke før Reformationen. 1847 udstedte han efter Tilskyndelse af Stiftsprovst E. C. Tryde til de mange theologiske Kandidater, der i Kjøbenhavn laa ledige og ventede paa Embede, en Opfordring til at prædike i Kirkerne om Søndagene paa Tider uden for den sædvanlige Gudstjeneste, for at Tjenestefolk og andre, der havde vanskeligt ved at komme til at deltage i denne, lettere kunde komme til at høre Ordets Forkyndelse. 1855 blev han Kateket i Kjærteminde og var flere Gange konstitueret som Sognepræst i J. V. Blochs (II, 407) Fraværelse paa Rigsdagen. Sammen med Bloch og C. F. Viborg indgav han 1856 til Kultusministeriet et Forslag til Lov angaaende en Ordning af Folkekirkens Forfatning. Blev 1860 Sognepræst i Fjaltring og Trans, 1869 i Havrebjærg og Gudum og forflyttedes 1877 til Tostrup ved Holbæk; tog 1892 sin Afsked og har siden boet i Kjøbenhavn. 17. Marts 1859 gift med Agathe Benedicte Theodorine Bøggild (f. 5. Okt. 1830), Datter af Jens Lassen B., Sognepræst i Lintrup. — M. har skrevet forskellige Artikler, mest angaaende de kirkelige Forhold i de Egne, hvor han

virkede, og populære «Fortællinger om Kjøbenhavn» (1851, 2 Oplag); men større Betydning har han som Forfatter til «Naturen og Menneskelivet, en folkelig Jordbeskrivelse» i 2 Bind (1853—55).

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 532.

Vilh. Bang.

Meinert, Frederik Vilhelm August, f. 1833, Entomolog, Søn af nedennævnte Grosserer N. J. M. Han er født 3. Marts 1833, blev Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn 1850 og theologisk Kandidat 1857. Efter nogen Vaklen i Valget mellem præstelig Gjerning og zoologisk Studium sejrede hans Interesse for Entomologien, og han debuterede nogle Aar efter med et større Arbejde: «Bidrag til de danske Myrers Naturhistorie» (1861). S. A. udgav han en paa omhyggelige Undersøgelser grundet Kritik af Schroeder van der Kolks Anatomi af Hestebremsens Larve, og 1863 disputerede han for Doktorgraden («Anatomisk Undersøgelse af de danske Ørentviste»). 1870 fik han fast Ansættelse ved Zoologisk Musæum som Assistent hos Professor J. C. Schiødte, der i mange Aar havde været hans Lærer og Vejleder, og efter hvis Død M. i April 1885 overtog Stillingen som Inspektør for Musæets 3. Afdeling. 1881 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, og fra 1883—85 var han Docent ved Landbohøjskolen. Foruden de ovennævnte Arbejder har M. publiceret en stor Mængde Undersøgelser, der alle ligge inden for Leddyrenes Omraade; blandt hans favnistiske Afhandlinger maa nævnes hans forskjellige Bidrag til Kundskaben om Danmarks Tusendben og Krebsdyr, blandt hans biologiske Arbejder «De eucephale Myggelarver» (1886, med 4 Dobbelttavler). Særlig har han dog beskæftiget sig med anatomiske og fysiologiske Undersøgelser, og Resultaterne af disse ere nedlagte i en Række større og mindre Arbejder, blandt hvilke maa fremhæves: «Om Larvespirernes Oprindelse i Miastorlarven» (1864—65), «Fluernes Munddele» med 6 Tavler (1881), «Caput Scolopendræ» med 3 Tavler (1883) og «Sideorganerne hos Scarabælarverne» med 3 Tavler (1895). — 30. Okt. 1874 ægtede han Nanna Henriette Anna Elisabeth Krarup, Datter af Provst O. Th. N. K. (IX, 462).

Gosch, Danmarks zoolog. Lit.

Jonas Collin.

Meinert, Nicolai Jonathan, 1791—1877, Grosserer, Politiker, født 9. Febr. 1791 i Kjøbenhavn, Søn af Renteskriver Andreas Ewald M. (f. 1742 † 1809) og Maren Kirstine f. Noe (f. 1755 † 1842). Faderen, som var af nordfrisisk Byrd, havde ved Siden af sit Em-

bede en udstrakt Handelsvirksomhed og overtog 1799 sin Svigerfader Chr. Noes Hus, som især drev Handel paa Norge. Sønnen kom allerede 1804 paa Faderens Kontor og passede efter hans Død Forretningen for Moderen, indtil han 1821 helt overtog den. Om den end aldrig var meget betydelig, gav den ham dog et godt Levebrød og tillod ham at samle en ret stor Formue, skjønt han havde 10 Børn og udfoldede megen Godgjørenhed. Han nød ogsaa almindelig Agtelse og fik mange Tillidshverv; var 1834—67 Medlem af Grosserersocietetets Komité, 1835—39 og paa ny 1861—65 Repræsentant i Nationalbanken; blev 1837 en af Stadens 32 Mænd, 1840 Borgerrepræsentant og 1847 borgerlig Raadmand indtil Kommunalbestyrelsens Omordning 1858; 1852—58 tillige Medlem af Havnens Bestyrelse. — Skjønt ikke stærkt politisk anlagt tog han megen Del i det offentlige Liv, var 1835 Medstifter af Trykkefrihedsselskabet og 1842—48 Stænderdeputeret. Især viste han Iver for den slesvigske Sag, var 1843 Medstifter af Selskabet for dansk Undervisnings Fremme i Nordslesvig og 1844 af den slesvigske Hjælpeforening samt derefter Medlem af dennes Bestyrelse («Syvstjernen» kaldet); 1848 Medstiller af Kasino-Resolutionerne. Han søgte forgjæves Valg til den grundlovgivende Rigsforsamling 1848, men da det national-liberale Partis Førere af Frygt for Afsættelse trak sig ud af Kampen, lod han sig i Okt. 1854 vælge til Landstinget. Han spillede dog ingen Rolle her og blev Aaret efter, da Faren var overstaaet, igjen trængt til Side for at give Plads for hine Førere. Han døde 26. Febr. 1877 i det samme Hus — i Strandgade paa Christianshavn —, hvor han var født og havde tilbragt største Delen af sit Liv.

Han ægtede 1819 sin Søsterdatter Mette Christine Tang (f. 1799 † 1887), Datter af Godsejer N. K. T. til Nørre Vosborg. Af hans Døtre var *Mathilde M.* (f. 1826 † 1887) i mange Aar Forstanderinde for den kvindelige Plejeforening paa Christianshavn og var meget trofast i denne Gjerning.

Barfod, Dansk Rigsdagskal.

Emil Elberling.

Meinstrup, Anne, o. 1475—1535, var Datter af nedennævnte Henrik M. Omtr. 16 Aar gammel blev hun gift med Rigsraad Holger Eriksen Rosenkrantz til Boller, der døde allerede 1496. Hun blev derpaa gift med Jørgen Ahlefeldt til Søgaard i Sønderjylland, der faldt ved Hemmingstedt i Febr. 1500. I sin 35aarige Enkestand viser «Fru Anne Holgers», som hun sædvanlig kaldes,

sig som en af disse kraftige og virksomme Kvindeskikkelser, hvorpaa den Tids Adel kan opvise saa mange Exempler, adelsstolt, frygtløs og hvas i sin Tunge. Efter Faderen havde hun faaet Fredsgaard (Sneslev Sogn, Ringsted Herred) i Forlening af Roskilde Bispestol; o. 1503 fik hun Højstrup i Stævns Herred som Pantelen af Kronen og blev omtr. samtidig hermed Hofmesterinde hos Kong Hans' Dronning Christine og senere hos Christian II's Dronning Elisabeth. Da hun havde Mod nok til at bebrejde Kongen hans Forhold til Dyveke, vakte hun hans Vrede; dog kom denne først til Udbrud efter Dyvekes Død og Torben Oxes Hærettelse (Nov. 1517), hvorpaa hun ikke følte sig sikker og begav sig til Lybek; før eller efter hendes Bortfart tog Kongen egenmægtig Højstrup Pantelen fra hende, maaske ogsaa fordi Bønderne klagede over hende. Hun synes i disse Aar at have opholdt sig dels i Lybek, dels i Hertugdømmerne; i Aaret 1522 havde Kongen saaledes «indmanet» hende i Kiel for en Gjældsfordring fra Kong Hans' Tid, som hun nu maatte udrede. Efter Kongens Flugt kom hun tilbage til Danmark, fik atter Højstrup i Pant og blev o. 1526 atter Hofmesterinde, nu hos Frederik I's Dronning Sophie. Desuden ejede hun en Hovedgaard i Valsølle (Ringsted Herred).

I Begyndelsen af Grevefejden søgte Grev Christoffer at vinde hende for sig; hun fik Bekræftelse paa sit Pantelen Højstrup, forlenedes desuden med Sæbygaard i Løve Herred og opnaaede for sig og sit Gods et Beskjærmelsesbrev af Greven (7. Sept. 1534), hvori det bl. a. hedder: «Og efterdi hun er en Enke, skal ingen være hendes Retter og Dommer uden vi selv og vort elskelige Raad». Flere af hendes Breve vidne i den følgende Tid om stor Frygt for Borgere og Bønder og de fremmede tyske Krigsfolk, og ikke uden Grund. Hendes eneste dalevende Søn, Holger Rosenkrantz, var 16. Okt. s. A. falden ved Svendstrup i Jylland som en af Adels Hovedførere mod Bønderne; hendes Datter Sophie Rosenkrantz' Mand, Rigsraad Axel Brahe, var en af Hovedførerne for den skaanske Adel, som ved Juletid s. A. faldt fra Greven. Under disse Forhold udbrød Adelsstormen i Sjælland. Dog havde den nu 60aarige Kvinde Mod til 20. Jan. 1535 at give Møde paa Ringsted Landsting, hvorhen Greven havde stævnet Adel, Borgere og Bønder; hendes Gaarde, Højstrup og Valsø, bleve udplyndrede af Kjøge og Skjelskør Borgere, uvist dog om før eller efter 20. Jan. Hun beraabte sig da paa Tinget paa Grevens Beskjærmelsesbrev; men hendes hvasse Tunge fremkaldte Folkehobens Forbitrelse, og

hun blev under raa Mishandlinger nedhugget. Hendes Døtrebørn Sophie og Anne Glob, der ledsagede hende, reddedes med Nød og næppe af Grevens Adelsmænd op i Kirkens Klokketaarn. «Fru Anne Holgers' Mord» spillede en stor Rolle i den følgende Tids Fejdeskrifter; ved Kjøbenhavns Overgivelse 1536 undtoges Deltagerne deri fra den almindelige Amnesti, og et Par kjøbenhavnske Borgere henrettedes senere som Hovedmændene derfor. — A. M. begravedes først i Ringsted Kirke; senere er Liget flyttet til Hornslet Kirke i Jylland, hvor hun findes afbildet paa Ligstenen.

Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist. II, 80 ff. 92 ff. 212 ff. Personalhist. Tidsskr. 3. R. III, 124 ff. *A. Heise.*

Meinstrup, Henning, —1375—, Rigsraad, tilhørte en holstensk eller nordtysk Slægt, men var ligesom sin Broder Henrik M., der 1373 var Kong Valdemars Skjænk, hovedsagelig knyttet til Danmark. Han var 1367 Væbner, men 1369 Ridder, Hovedsmand paa Trane-kjær og havde formodentlig alt da Sæde i Rigens Raad. I alt Fald deltog han i de Fredsforhandlinger i Stralsund, som Rigsraadet i Kongens Fraværelse indledede med de vendiske Stæder. — Han optræder ogsaa ved andre Lejligheder som en af Kongens betroede Mænd, men maatte til Gjengjæld oftere forstrække Kongen med betydelige Pengesummer eller gaa i Borgen for dennes Laan hos andre. Ved Kongens Død var han Hovedsmand paa Sønderborg, Nordborg og Kegeborg paa Als samt Brodeborg i Sønderjylland, men faa Aar efter oplod han mod sit Æresord disse 4 Slotte til de holstenske Grever. Det synes, at han desuagtet vedblivende har befundet sig paa dansk Side, thi 1388 var han Lensmand paa Koldinghus, men fratraadte denne Stilling og blev det følgende Aar bandlyst af Ærkebispens i Lund for Udplyndring af Pughuset i Ribes Tjenere i Harsyssel. Dermed tabes hans Spor. *Thiset.*

Meinstrup, Henrik, —1497, Landsdommer og Rigsraad, maa antages at være Søn af Otto M. og Elene Hansdatter Rantzau, skjønt Slægtebøgerne have andre Angivelser. Forældrene besade i hvert Fald Gods paa Sjælland, og H. M.s senere Valg til Landsdommer forudsætter vel ogsaa, at han var født og opdraget her. Han, der forekommer første Gang 1445, synes ikke selv at have besiddet nogen Hovedgaard, i alt Fald skrives han aldrig til en saadan, hvorimod han ved Kjøb og Pant erhvervede sig en stor Del Bøndergods. 1455 havde han Fredsgaard i Forlening af Ros-

kilde Biskop, og han vedblev til sin Død at staa Gejstligheden nær. Af Næstved og Ringsted Klostre og St. Agnete Kloster i Roskilde havde han Gods i Forlening, bl. a. Sneslev Hovedgaard. 1467 blev han Landsdommer i Sjælland og beklædte dette Embede i 30 Aar. Samtidig, i hvert Fald før 1471, blev han Høvedsmand paa Korsør Slot, og senest fra 1469 havde han Sæde i Rigens Raad. I denne Egenskab deltog han i den Række Møder med de svenske, som i Aarene 1472—76 aarlig afholdtes i Kalmar. 1475 var han desuden Hofmester hos Junker Hans, og efter at denne var bleven Konge, beholdt han 1483 Ridderslaget. Efter et langt, virksomt Liv døde H. M. 1497, før 16. Maj. Af sit 1. Ægteskab med Berete Thott, Datter af den skaanske Landsdommer Hr. Peder Nielsen T., havde han en Søn, der blev voksen, men døde før Faderen; med sin 2. Hustru, Margrethe Daa, der overlevede ham, havde han den foran nævnte Datter Anne M. *Thiset.*

Meisling, Simon Sørensen, 1787—1856, Skolemand, Oversætter, var en Søn af Vildthandler Simon Sørensen M. († 1787) og Elise Christine f. Øckenholdt. M. blev født i Kjøbenhavn 7. (ell. 6.) Okt. 1787, tog 1803, dimitteret fra den kjøbenhavnske Borgerdydsskole, Examen artium med Udmærkelse, blev Alumnus i det pædagogiske Seminarium og vandt 1807 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om de romerske Municipier. S. A. tog han theologisk Embedsexamen og blev 1808 Adjunkt ved Latinskolen i Helsingør, 1809 Dr. phil. for en Afhandling «*De Ἀοιδῶν atqve Rhapsodis veterum Græcorum*». 1812 blev han Adjunkt (1819 titulær Overlærer) ved Metropolitanskolen i Kjøbenhavn, 1822 Rektor i Slagelse, 1826 i Helsingør, 1828 Professor, afgik fra sit Embede ved Skolens Nedlæggelse 1839, privatiserede derefter i Kjøbenhavn. 1812 ægtede han Inger Cathrine Hjarup (f. 1793 † 1854), Datter af Brændevinsbrænder H. i Kjøbenhavn. M. døde 8. April 1856. — M. var en dygtig, men stræng Skolemand. Hans Personlighed var noget cynisk, og han, der stadig spottede sine Disciple, maatte virke afskrækkende paa den begavede, men sæere H. C. Andersen, da denne i sit 18. Aar blev sat i Slagelse Skole. M. havde dog Blik for Andersens ualmindelige Evner, og da han blev forflyttet til Helsingør, tilbød han den lange Dreng at tage ham med og optage ham i sit Hus. Opholdet i dette blev dog Andersen en Pine, og i Skolen var det, som Digteren skriver, Rektoren en Morskab at latterliggjøre det unge Menneskes Person og tale om hans Mangel

paa Aandsevner. Da det efter et Aars Forløb blev bestemt, at Andersen skulde forlade Skolen for at blive privat dimitteret, var M.s sidste Ord til ham, at han aldrig vilde blive Student, at de Vers, han skrev, vilde blive Makulatur, og at han selv vilde ende paa Galehuset.

Blandt M.s talrige Skrifter maa fremhæves Oversættelser af mange Oldtidsforfattere med Oplysninger, saasom Virgils bucoliske Digte (1817), «Æneiden», 2 Dele (1824—26), Bion (1821), Moschus (1824), Theokrit (1825), Anakreon (1826), Ovids «Forvandlinger» (1831), Martialis (1832) foruden 7 Hæfter af «Digte fra Oldtiden» (1827—32). 1832 udgav M. «Undersøgelser om det heroiske Versemaals Skæbne». Af nyere Forfattere har han oversat «Dramatiske Æventyr» af Gozzi (1821) og sammes Maskekomedier (1825) samt Goethes udvalgte Skrifter (1832—33) m. m. Tidligere havde han udgivet et Sørgespil, «Munkelist» (1812). Fremdeles har han skrevet en spansk Grammatik (1841) og ydet mange Bidrag til forskjellige Tidsskrifter. Hans Oversættelser roses som smagfulde.

Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Lærerstanden ved Slagelse lærde Skole S. 21 ff. H. C. Andersen, Mit Livs Eventyr S. 59 ff. S. B. Thrige.

Meissenheim, Hans, † o. 1515, s. Bogbinder (II, 466).

Meitzner, Balthazar, —1718, Officer. Faderen, Søn af Professor i Wittenberg B. M., var først bosat i Baahus Len, men kom efter dette Landskabs Afstaaelse til Sverige til Frederikshald, hvor han blev Tolder. B. M. tjenstgjorde 1696—97 i Flandern som Premierlieutenant ved Bataillon af Prins Georgs Regiment, blev 1701 Kapitajn og 1704 Sekondmajor ved Ribe Stifts nationale Infanteriregiment, 1712 Oberstlieutenant ved det viborgske nationale Infanteriregiment, deltog s. A. med Udmærkelse i Slaget ved Gadebusch, blev her haardt saaret og fangen, blev 1714 karakt. Oberst og fulgte i Forsommeren 1716 sidstnævnte Regiment som dets Kommandør (Chef for 2 Batailloner) til Norge, hvor han henhørte under smaalske Kanton. 1717, da Regimentet opløstes, blev han Chef for 1. thronhjemske nationale Infanteriregiment. Ved Generallieutenant Armfelts Indfald i Thronhjems Stift 1718 var han posteret ved Stene i Værdalen, hvor han 12. Sept., da Stillingen blev omgaaet af Svenskerne, ved sin determinerede Optræden muliggjorde Nordmændenes ordnede Retræte. Han døde 22. Nov. s. A. i Thronhjem under den der paa den Tid herskende store Syge-

lighed. — Gift med Magdalene f. Peine (eller Pein) fra Krempe i Holsten, død i Throndhjem 16. Jan. 1751.

Norske Saml. II. Ny Minerva 1806, II.

C. O. Munthe.

Melbye, Anton Christian Cornelius, f. 1861, Forfatter, er Søn af Varemægler Julius M. og Antoinette f. Christensen. Han blev født i Kjøbenhavn 14. Okt. 1861, blev Student fra Bohrs Skole 1879, tog næste Aar 2. Examen, vaklede et Par Aars Tid mellem Studiet af Jura og Studiet af Sanskrit, men kastede sig saa over Journalistik og blev bl. a. fra 1887 Korrespondent til samtlige «radikale» Venstreblade i Provinserne. Fra 1885 har han, altid i Forening med en eller flere Medarbejdere, forfattet 24 større og mindre Revuer, Farcer og Parodifarcer. De rigtige «Sommer»-Revuer siden 1889 (saa vel som 8 Aargange af «Blæksprutten») har han skrevet sammen med Axel Henriques, ellers har han til Medarbejdere haft Joh. Buntzen, Faber-Daugaard, Fr. Ricard o. fl. Som Visedigter (o. 2000 Viser) udfolder han hyppig et spodsk Lune, der overrasker ved barokke Idéforbindelser og en barok Udnyttelse af det dagligdags Ordforraad.

Vilhelm Møller.

Melbye, Daniel Herman Anton, 1818—75, Sømler. Anton M. var Søn af kongl. Toldbetjent Jacob Buntzen M. (f. 1790 † 1869) og Anna Marie (Clara) Christine f. Løchte, adopt. Carstensen (f. 1791 † 1876), og han blev født i Kjøbenhavn 13. Febr. 1818. Fra først af skulde han have været Sømand, men da hans Nærsynethed hindrede det, blev han sat til at lære Skibsbygning; da han imidlertid havde meget Anlæg baade for Musik og Tegning, opgav han Konstruktionsskolen og lærte at spille paa Guitar. For at blive Sømler begyndte han at gaa paa Kunstakademiet (1838), men denne Undervisning fulgte han kun et Aars Tid. Frugtbarere for ham var den Vejledning, han nød hos C. V. Eckersberg, selv om den gamle Mester brummede ved den Lethed, hvormed han vilde gaa til Værks. Dog kunde han allerede 1840 udstille nogle Søstykker, som tildroge ham den tyske Kunstkjender C. F. Rumohrs Opmærksomhed, og dennes Anbefaling til Christian VIII førte til, at han fik Tilladelse til at følge med Korvetten «Flora» paa et Togt i Østersøen og siden med Linjeskibet «Christian VIII» til Nordsøen. I 1843 konkurrerede han og C. Dahl til den Neuhausenske Præmie om Opgaven «Skibe krydsende for Modvind». Dahl havde Tegningens Korrekthed, men savnede Kraft og Liv i

Farven; men om ogsaa Eckersberg gjorde opmærksom paa, at M.s Arbejde ikke havde den Sikkerhed i Enkelthederne, som man maatte fordré af et Konkursarbejde, vare det maleriske Foredrag og Behandlingen af Søen dog saa vindende, at største Delen af Forsamlingen gav hans Billede Fortrinnet, og Præmien blev ham tilkjendt. Ikke desto mindre synes et andet af hans udstillede Søstykker, «Flaade til Ankers ved Warnemünde», at have været nok saa godt. Christian VIII tilbød ham nu at tage med Dampskibet «Hekla» til Marokko, hvor han var med ved Tangers Bombardement (1844). Aaret efter søgte han for anden Gang Akademiets Rejsestipendium; men da han blev forbigaaet, reskriberede Kongen, at Akademiet skulde give ham Løfte paa Stipendiet for det følgende Aar. Det vilde helst have set ham som en mere modnet Kunstner, men Trykket var dog stærkt nok til, at han i Marts 1846 fik et Aars Stipendium, og da han s. A. udstillede det, senere til den kongl. Malerisamling erhvervede Billede «Eddystone Fyrtaarn», tilkjendte Akademiet det den Thorvaldsenske Udstillingsmedaille næsten enstemmig. Et Billede, «Huitfeldt i Kjøge Bugt» (tilh. Grev Moltke-Hvitfeldt), gav maaske Anledning til, at Christian VIII bestilte et større Billede af «Slaget i Kjøge Bugt», som først langt senere blev malet i Udlandet og i 1858 gik over til den kongl. Malerisamling. I det hele strømmede Bestillinger nu saa rask ind til ham, at han hvert Aar kunde udstille et ret anseligt Tal af Billeder og ikke kunde tiltræde sin Udenlandsrejse, før han, efter Akademiets gjentagne Tilhold, kom afsted til Paris i Sommeren 1847. Trods de urolige Forhold i 1848 forblev han der og fik andet Aars Stipendium bevilget. Opholdet forlængedes yderligere, hans Arbejder paa de franske Udstillinger gjorde hans Navn bekjendt, og i 1853 fik han fri Rejse med en fransk Expedition til Konstantinopel. Ogsaa her gjorde han Lykke, boede hos den franske Ambassadør og malede for Sultanen. Da han kom tilbage til Paris, udførte han et stort Billede efter Napoleons Bestilling og forblev endnu nogle Aar i Paris, stærkt optaget af at udføre modtagne Bestillinger, saaledes at han ved Nytaarstid 1858 vendte hjem til Fædrelandet med evropæisk Navn som Marinemaler. Aaret før havde han i Paris ægtet Alice Dupré, som efter hans Død giftede sig med en fransk Officer. S. A. blev han optaget til Medlem af Kunstakademiet. Faa Aar efter fik han Titel af Professor.

Han levede nu nogle Aar dels i Hjemmet, dels i Hamborg og Paris og udfoldede en rig Produktivitet. I de senere Aar synes

en tiltagende Syglighed at have hemmet hans Lyst til at male, medens den førte ham ind paa en ret fyldig Produktion af Marinebilleder udførte med Kul og Kridt, hvilke i fri og sikker Behandling og i kunstnerisk Virkning staa fuldt ved Siden af hans Malerier. Meningerne vare i hele hans Levetid delte om, hvor højt han skulde værdsættes som Kunstner. Medens det store Publikum baade her og i Udlandet følte sig stærkt greben af de store Op-gaver, han satte sig, og den virkningsfulde Sikkerhed, hvormed han, navnlig i rhythmisk og malerisk Henseende, som oftest løste disse, var Kunstner- og Kjenderkredsen her hjemme, der var vant til den danske Skoles ikke sjælden lidt nøgterne Redegjørelse, tilbøjelig til at mene, at hans hurtige og geniale Blik tit bragte ham til at overse, om hans Fremstillingsevne var udviklet nok til at bevare fuld kunstnerisk Overlegenhed og Frihed over for de Vanskeligheder, som Udførelsen af store Billeder frembyder. Det var med en vis Ærgrelse, at han saa tit hørte en Henvisning til «Eddystone Fyrtaarn» som hans bedste Billede; han mente, ikke uden Grund, at det var en daarlig anbefaling, om han ikke i de mange følgende Aar havde naaet videre. Man var vel ogsaa uretfærdig mod ham deri; men man forstod bedre de Fortrin, han havde i hint Billede, end den rigere Farve, den bredere Pensel, den stærkere maleriske Virkning, som traadte frem i Billeder, der gjengave Naturomgivelser, som til en vis Grad vare fremmede for danske Beskuere. Imidlertid vandt hans ubestridelige Begavelse ham ogsaa i Danmark en stedse voxende Kreds af Venner, og det var med stor Deltagelse, at man erfarede, at han var død i Paris 10. Jan. 1875, knap 57 Aar gammel.

Illustr. Tid. 1860, Nr. 19. Kunst-Chronijk 1875, S. 330. S. Müller, Nyere dansk Malerkunst. Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Melbye, Knud Frederik Vilhelm Hannibal, 1824—82, Sømaler. Vilh. M., ovennævnte D. H. Ant. M.s Broder, blev født i Helsingør 14. Maj 1824. Efter at have været i Handelslære og tilbragt et Aar i London kom han tilbage til Kjøbenhavn, hvor han blev Elev af sin Broder for at uddanne sig til Sømaler. Han besøgte Kunstakademiets Skoler i 1844—45, men gik dem ikke igjennem; samtidig tegnede han Perspektiv hos C. Dahl. Imidlertid kom han saa vidt, at han kunde udstille nogle Billeder i 1847, hvoraf det ene, «En Lodsbaad i uroligt Vejr», blev kjøbt til den kongl. Malerisamling. Han fandt ligesom Broderen en Beskytter i

Christian VIII, der gav ham fri Rejse med Korvetten «Valkyrjen» til Island. Han udstillede nu Billeder derfra, medens han under Krigsaarene 1848—50 malede nogle Æmner fra Søkrigen som «Heklas Affære med v. d. Tann» o. lign. Da han længtes efter at komme udenlands, solgte han ved Avktion nogle Billeder og Studier og rejste over Düsseldorf til Paris, hvor han gjorde Bekjendskab med Gudin og forblev et Aars Tid; i 1851 rejste han til London, saa at sige blottet for Midler, men det lykkedes ham hurtig at sælge nogle Billeder, senere ved en Anbefaling fra en dansk Ven i Paris at blive bekjendt i de bedre Kredse, og han levede nu 3 Aar i frugtbar Virksomhed, havde mange Bestillinger og udstillede paa de londonske Udstillinger. Opholdet var dog afbrudt ved en Rejse til Spanien, Portugal og Marokko, paa hvilken han første Gang saa Sydens Natur. I 1854 rejste han til Danmark, ægtede 18. Nov. s. A. Nanny Hedvig Christiane Matthison-Hansen (f. 1830), Datter af Domorganist H. M.-H. (VII, 59). Med sin Hustru vendte han tilbage til England, hvor hans vel anordnede, farverige Billeder havde skaffet ham et betydeligt Navn, og hvor han uden Vanskelighed kunde sælge sine Billeder. Derpaa var han atter et Aars Tid i Danmark, hvor hans «Fingals Hule, optrækkende Uvejr», der kjøbtes af Frederik VII, vakte megen Opsigt (udst. 1856), men ogsaa lod delte Meninger om Kunstnerens Fremstillingsmaade komme til Orde. Efter forskjellige Rejser, dels til England, dels til Italien og endelig til Norge og Sverige, rejste han i 1862 til Danmark for at bosætte sig der. Han boede nogle Aar i Roskilde, senere i Kjøbenhavn, blev 1871 Medlem af Kunstakademiet her og fik 1880 Titel af Professor. Efter en haabløs Sygdom afgik han ved Døden 6. Okt. 1882.

M. staar maaske i Beaandelse noget tilbage for sin ældre Broder, men kom efterhaanden til at overgaa ham i Naturstudium saa vel af Luft og Sø som ogsaa af Sømalers Aktører, Skibene. Dog frigjorde han sig aldrig ganske for en vis konventionel Farvegivning, der var virkningsfuld og slaaende nok, men savnede det ædruelige Virkelighedspræg, som danske Beskuere skatte saa højt. Blandt saadanne virkningsfulde Billeder, hvis fyldige, rige Stemning alligevel efterlod nogen Tvivl i Beskuerens Sjæl, kan nævnes «Reden ved Alicante, Aftenbelysning». «Udsigt over Kjøbenhavns Red» er gjengivet i lithograferet Farvetryk.

En tredje Broder, *Frits Sigfred Georg M.*, f. 24. Avg. 1826 i Helsingør, var ligeledes Anton M.s Elev som Sømalers; han ud-

stillede kun 2 Gange i Kjøbenhavn (1849 og 1858), i det han levede mest i Udlandet, Nordamerika og Kina, og vandt der megen Opmærksomhed for sine Arbejder. Han døde ugift i Shanghai 14. Dec. 1869.

Nyt illustr. Ugeblad 1873, Nr. 1. Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Ph. Weilbach.

Melbye, Mads, 1817—79, Præst, Søn af nedennævnte Sognepræst Thor M., blev født i Middelfart 18. April 1817. 1831 kom han i Odense Skole, og der fra afgang 1835 som Student til Universitetet. Da han sejlede over Store Bælt, fulgt af sin Klassekammerat L. N. Helveg (VII, 317), traf han paa Skibet C. J. Brandt (III, 1), og Bekjendtskabet med ham blev af stor Betydning for M. De to kom til at bo i Hus sammen i Kjøbenhavn, og der knyttedes mellem dem et Venskabsbaand, som holdt ud til det sidste (Dansk Kirketidende 1879, S. 395 f.). 1840 underkastede M. sig den theologiske Attestats, derpaa var han Huslærer, 2 Aar i Kiel, 1 Aar paa Hindsgavl og 1 Aar i Flensborg. 1844 blev han personel Kapellan i Vejlø og Vester Egesborg paa Sjælland og 1845, efter at være kaldet af Besidderen af Hindsgavl, Sognepræst i Asperup og Korslev paa Fyn. Der virkede han til sin Død, 31. Jan. 1879. — M. sluttede sig allerede i Studenteraarene til Grundtvigs Kreds, og han indtog en ejendommelig Plads i denne; Birkedal har kaldt ham «en Hedningekristen af det reneste Vand», fordi det nordiske hos ham paa en egen Maade var forklaret i Kristendommen. Under Opholdet i Kiel og Flensborg havde han tidlig lært at elske sit Fædreland og at føle sig som dansk, og ingen har som han kunnet tale begejstret og begejstrende om «den danske Folkeengel», der efter hans ejendommelige Opfattelse var et Udtryk for Guds Tanke med det danske Folk. I politisk Henseende stillede han sig paa det menige Folks Side over for alle Former af Aristokrati, og han havde store Gaver til at omgaas Almuen; han var jævn i sin Tale og bramfri i hele sin Færd. Foruden flere Prædikener og mindre Skrifter har han udgivet 2 Bind med «Fortællinger af Kirkehistorien» (1857—60; 3. Opl. 1877—78), der udmærke sig ved stor Friskhed og have bidraget ikke lidet til at vække og nære Sansen for Kirkens Historie i mange Hjem. 1845 ægtede M. sin Halvsøsters Datter Elisabeth Antoinette Louise Hansen, hvis Fader var Overretsprokurator C. M. H.

Erslew, Forf. Lex. L. Schrøder, M. M. (Kolding 1879). V. Birkedal, Personl. Oplevelser II, 125 f.

Fr. Nielsen.

Melbye, Thor, 1744—1829, Præst, Forfatter, blev født 8. Sept. 1744 i Odense, hvor hans Fader, Ulrik Christian M. († 1778), var Postmester; Moderen var Birgitte Thorsdatter f. v. Bergen. 1760 blev han Student fra Odense og tilbragte dernæst en Aarrække dels i Hjemmet, dels i Hovedstaden, hvor han 1763 tog theologisk Attestats. Han var, som saa mange af sin Samtid, Polyhistor, lagde sig efter Sprogstudier og var i en Del Aar en søgt Lærer i Fransk, studerede de saakaldte «skjønne Videnskaber», hørte medicinske Forelæsninger og tog 1768 dansk-juridisk Examen. 1774 blev han resid. Kapellan for Assens og Kjærum Menigheder, i hvilket tarvelige Embede han forblev, til han 1795 forflyttedes til Embedet som Sognepræst for Middelfart og Kavslunde, hvor han virkede, til han 1826 tog sin Afsked; han døde 16. Juni 1829. — Gift 1. (13. Maj 1775) med Sophie Dorothea Adrian (f. 20. Sept. 1748 † 27. Sept. 1803), Datter af Isak A., Branddirektør og Hofkobbersmed i København; 2. (8. Avg. 1805) med Caroline Christine Frederikke Maaløe (f. o. 1776 † 19. Jan. 1848), Datter af Sognepræst Mads P. M. i Gamborg. — M. har udgivet adskillige Bøger og Afhandlinger, dels originale, dels oversatte, saaledes «Felsenborg, en moralsk morsom Læsebog»; men større Betydning har han som flittig Medarbejder af Worms og Nyerups Litteraturlexika samt Blochs og Næraaes «Den fynske Gejstligheds Historie». M. havde selv tænkt paa at meddele et saadant Værk, men naaede ikke længere end til (1783) at faa udgivet 1. Hæfte (Baag Herred).

Erslew, Forf. Lex. Bloch, Den fynske Geistligheds Hist. II, 171 ff.

Vilh. Bang.

Melchior de Germania, 1523, s. Colditz (IV, 49).

Melchior, Hans Bøchman, 1773—1831, Skolemand og zoologisk Forfatter, Søn af Sognepræst Johan Henrik M. († 1784) og Anne Marie f. Olrog, blev født i Grenaa 14. Maj 1773. Han blev dimitteret fra Herlufsholms Skole 1790 og blev 1797 ansat samme steds som Hører. 1801 disputerede han for Doktorgraden («Comparatio inter commoda et incommoda educationis publicæ et privatæ») og blev 1820 udnævnt til Overlærer ved nævnte Skole med Titel af Professor. Af Skolen, hvis faktiske Styrer han var i en Aarrække, har M., der var en fremragende Pædagog, indlagt sig store Fortjenester. Han døde ugift 11. Sept. 1831. Foruden sin Doktordisputats publicerede han «Historisk Efterretning om den fric adlige Skole Herlufsholm» (1822; ny Udg. med Fortsættelse

af A. Leth 1865) og et Par mindre betydelige Smaaafhandlinger; mest bekjendt er han bleven ved sit posthume Arbejde: «Den danske Stats og Norges Pattedyr», der 1834 blev udgivet af Sophus Zahle. Dette Arbejde var som Manuskript tilkjendt Landhusholdningsselskabets Prisbelønning, men Censorerne havde opfordret Forfatteren til at afhjælpe visse Mangler derved, førend han udgav det. Døden hindrede ham deri, og Værket blev derefter paa Selskabets Foranstaltning udgivet i sin oprindelige Skikkelse med en kort Indledning. Det er forsynet med 13 Tavler, hvis Udførelse lader en Del tilbage at ønske. Som det eneste Arbejde over Danmarks Pattedyrfavna har det, indtil J. C. Schiødte i 1878 begyndte Udgivelsen af «Zoologia Danica», haft sin Betydning, navnlig ved de mange biologiske Meddelelser, det indeholder.

Erslew, Forf. Lex. Gosch, Danmarks zoolog. Lit. F. C. Sibbern, Til Minde om Herlovianeren H. B. M. (1834). Melchior, Den danske Stats og Norges Pattedyr, Forerindr. Leth og Wad, Dimitt. fra Herlufsholm S. 142 f.

Jonas Collin.

Melchior, Moritz Gerson, 1816—84, Handelsmand, var en Søn af Grosserer Gerson M. og Birgitte f. Israel og fødtes i Kjøbenhavn 22. Juni 1816. Bedstefaderen Moses M., der var indvandret fra Hamborg, nedsatte sig i Kjøbenhavn 1760 og grundlagde Handelshuset Moses & Søn G. Melchior. Efter hans Død 1816⁷ fortsattes det af Sønnen Gerson i Forening med hans 2 ældste Sønner. Det var allerede da et af de betydeligste herværende Handelshuse, som i ikke ringe Omfang drev Skibsrederi og {oversøisk Handel, navnlig paa St. Croix. Efter sin Konfirmation kom M. i Faderens Forretning, og 1840 fik han Borgerskab som Grosserer og optoges i Firmaet. Da den ene af hans ældre Brødre allerede var død 1834, og den anden saa vel som Faderen var svagelig, fik han allerede da en væsentlig Del i Forretningens Ledelse. Broderen døde 1843 og Faderen 1845, og M. var nu eneste Indehaver af den omfattende Forretning. Kort efter indtraadte hans yngre Broder Moses M. (s. ndfr.), der efter M.s Død har fortsat Forretningen sammen med M.s Søn Carl Henriques M. (f. 6. Avg. 1855). En kortere Tid var ogsaa den yngste Broder, Israel M., knyttet til Forretningen.

Handelshusets Virksomhed fortsattes i den gamle Stil med stadig voxende Omsætninger, med Sæde i Kjøbenhavn og Vestindien, med omfattende Handel paa egne Skibe mellem Evropa og de vestindiske Øer, og Ledernes Dygtighed viste sig navnlig i

at fortsætte Traditionen og udvide Forretningen under de fuldstændig forandrede Forhold i Verdenshandelen. Firmaet hører til de yderst faa københavnske Handelshuse fra det 18. Aarhundrede, der endnu i vore Dage kunne hævde Stillingen blandt Byens største og mest ansete Forretninger. En særlig Udvidelse af Forretningen forsøgtes 1853 ved Oprettelsen af en Filial i Melbourne, navnlig baseret paa Udførsel af danske Landbrugsprodukter til Avstralien. Efterhaanden som det avstralske Landbrug udviklede sig, fik denne Udførsel mindre Betydning, og Filialen ophævedes 1862.

Uden for Ledelsen af sin omfattende Forretning har M. paa mange Maader spillet en stor Rolle i Handelsverdenen og i Københavns borgerlige Liv. Baade hans Dygtighed og hans humane Sindelag, der gjorde, at han i Handelsforhold lige saa meget havde Blikket rettet paa det almene Vel som paa sine personlige Interesser, gave ham Adgang til adskillige Tillidsposter. Fra 1849 til sin Død var han Medlem af Grosserersocietetets Komité og fra 1873 Komiteens Formand. I denne Egenskab virkede han for Dannelsen af Fællesrepræsentationen for den danske Handelsstand og præsiderede kort før sin Død ved det første almindelige Handelsmøde. End videre medvirkede han som Medlem af Komiteen ved Købet af Borsbygningen (1855) og dens Ombygning. Af Sø- og Handelsretten var han Medlem fra dens Oprettelse 1862 til 1883. Fra 1851—69 var han Borgerrepræsentant og vedblev efter sin Afgang at være Medlem af Havneraadet, hvortil han valgtes 1859. Blandt de af Borgerrepræsentationens Arbejder, som han har haft en større Andel i, kan fremhæves Omordningen af Københavns Politi. I det hele udfoldede han saa vel i Borgerrepræsentationen som i Havneraadet en betydelig Virksomhed, ligesom han i det hele hørte til dem, der ikke paatage sig noget Hverv uden at føle sig forpligtet til at lægge sin Kraft i Arbejdet for det. Han har ogsaa været et virksomt Medlem af adskillige Kommissioner vedrørende Lods-væsen, Sukkerbeskatning, Skibsfartsforhold osv. I 1861 var han Medstifter af Frihandelsforeningen og valgtes til dens Formand. Fra denne Stilling trak han sig dog snart tilbage, da han ikke var tilbøjelig til at gaa saa vidt som andre Medlemmer af Foreningens Bestyrelse. Han var Medstifter af Privatbanken (1857) og havde Sæde i dennes Bestyrelse fra Stiftelsen til sin Død, siden 1876 som dens Næstformand. Ogsaa for den mosaiske Menighed i København har han udrettet en Del. Iblandt andet var han fra

1849—52 Medlem af dens Repræsentantskab, det sidste Aar som dets Formand.

Fra 1866—74 var M. Medlem af Landstinget, uden dog i denne Egenskab at komme til at spille nogen større Rolle i det offentlige Liv. Hertil bidroge forskjellige Omstændigheder. De større politiske Spørgsmaal, som allerede da begyndte at komme i Forgrunden, interesserede ham ikke tilstrækkelig, og han manglede desuden væsentlige Betingelser for parlamentarisk Virksomhed. Ikke alene savnede han Veltalenhed, men han havde heller ikke Evne til hurtig at klare sig i en Diskussion, en Mangel, der yderligere skærpedes ved, at han var temmelig tunghør.

Saa vel i sit offentlige som i sit private Liv var M. en særdeles afholdt og sympathetisk Personlighed, hvem man snarere bebrejdede en noget for stor Beskedenhed end modsatte Egenskaber. Rejstes der væsentligere Anker mod ham af Folk, der havde Anledning til at arbejde sammen med ham, gik disse vistnok ud paa, at han i Forhold, hvor noget skulde sættes igjennem, ikke altid optraadte med tilstrækkelig Energi og Skarphed. Det laa i hans Væsen at bruge milde og hensynfulde Former, hvormed ogsaa til Tider kunde følge for stor Eftergivenhed i Realiteten. Personlig viste han altid i alle Retninger en overordentlig Offerberedvillighed over for de utallige Krav, der stilledes til ham. M. ægtede 17. Juni 1846 sin Kusine Dorothea Henriques (f. 16. Febr. 1823 † 16. Febr. 1885), Datter af Vexellerer Ruben H. Ægteparret førte et særdeles gjæstfrit Hus, saa vel i deres Hjem i Kjøbenhavn som paa deres Landsted «Rolighed» ved Kalkbrænderierne. Navnlig samledes der bestandig en stor Kreds af Kunstnere og Forfattere hos dem. Blandt dem, der hørte til Familiens stadige Gjæster, og som en, der var meget nøje knyttet til den, kan nævnes H. C. Andersen, der ofte om Sommeren boede paa «Rolighed», hvor han ogsaa tilbragte sine sidste Levedage. — M. udnævntes 1876 til Etatsraad. Han døde 19. Sept. 1884.

Illustr. Tid. XXV, Nr. 1305.

E. Meyer.

Melchior, Moses, f. 1825, Handelsmand. M. M., Broder til ovennævnte Moritz Gerson M., er født i Kjøbenhavn 29. Jan. 1825. Efter at have faaet sin kjøbmandsmæssige Uddannelse hos Jacob Holm og Sønner traadte han ind i Faderens Forretning, hvori han allerede i en meget ung Alder fik en fremskudt Stilling. 1850 fik han Borgerskab som Grosserer. Siden da har han været en af

Hovedlederne for den store og omfattende Forretning, hvis Forbindelser han blandt andet har holdt vedlige ved gjentagne oversøiske Rejser, navnlig til dansk Vestindien, for hvis Forhold og Befolkning han i Ord og Handling har vist en stor Interesse. Da Firmaet, væsentlig i Følge hans Initiativ, oprettede en Filial i Melbourne (1853), rejste han der over for at organisere den, og da Foretagendet, der maatte begynde paa ganske bar Bund, i Begyndelsen stødte paa store Vanskeligheder, forblev han der i 2 Aar, hvorefter Filialen var saa konsolideret, at den kunde staa paa egne Ben. M. er siden 1885 Medlem af Grosserersocietetets Komité og siden 1883 af Sø- og Handelsretten. Fra 1869—84, da han flyttede til Frederiksberg, var han Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn. End videre har han været Medlem af forskjellige Kommissioner vedrørende Havne- og Søfartsforhold. I Bestridelsen af disse Hverv har han gjort et betydeligt Arbejde, men hans Hovedinteresse uden for Forretningslivet har dog været knyttet til Virksomheden for humane og filantropiske Formaal, til hvis Fremme han altid har været rede til at bringe Ofre. 1867 blev han Medlem af Bestyrelsen af Arbejdernes Byggeforening, og efter at Dr. Ulrik, der havde været Sjælen i Foretagendet, var traadt tilbage, blev han dens Næstformand. I denne Egenskab har han stadig personlig ledet alle Foreningens Forretninger. End videre er han tilkaldt Medlem af Hovedbestyrelsen for Kjøbenhavns Understøttelsesforening, ligesom han tager Del i Arbejdet for flere af den mosaiske Menigheds filantropiske Virksomheder, bl. a. som Formand for Sygeplejeselskabet.

Illustr. Tid. XXXVI, Nr. 18.

E. Meyer.

Melchior, Nathan Gerson, 1811—72, Læge, fødtes i Kjøbenhavn 2. Avg. 1811 som en Broder til ovennævnte Moritz Gerson og Moses M. Han blev Student privat 1828 og tog 1834 den kirurgiske, 1835 den medicinske Examen. Paa en Studierejse 1836—37 vakttes navnlig ved den berømte Øjenlæge v. Jaeger i Wien hans Interesse for Ophthalmologien, og han kastede sig derefter over Studiet af denne Specialitet og særlig over den den Gang nye operative Behandling af Skelen. Efter sin Hjemkomst virkede han navnlig som Øjenlæge og foretog talrige Skeleoperationer, hvorom ogsaa baade hans Licentiatdisputats 1839 og hans Doktordisputats 1841 dreje sig; hans heri givne, noget enthusiastiske Opfattelse blev i øvrigt Gjenstand for en temmelig ugunstig Kritik. Under

Krigen var han 1850 Overlæge ved et Lasaret i Kjøbenhavn. 1851 indgav han til Kultusministeriet et Forslag til Blindeinstituttets Udvidelse og tidssvarende Forbedring og blev det følgende Aar Medlem af den til dette Øjemed nedsatte Kommission. 1853 erholdt han Professortitelen og var s. A. Kolerælæge i Kjøbenhavn. 1853—55 virkede han som Privatdocent i Ofthalmologi. Da den ondartede ægyptiske Øjensygdom efter Krigen begyndte at brede sig i og uden for Garnisonerne, havde han Fortjenesten af tidlig at advare mod Faren og betone Lidelsens store Smitsomhed, hvorved han kom i Opposition til den da fremherskende antikontagionistiske Strømning. Af den 1856 angaaende denne Sygdom nedsatte Kommission blev han Medlem og foretog s. A. med offentligt Mandat en Rejse for at gjøre sig bekendt med de i Udlandet truffne Foranstaltninger mod Sygdommen ligesom ogsaa med Undervisningsmethoderne i Udlandets Blindeinstitutter. 1857 blev han Medlem af det nyoprettede Instituts Bestyrelse og deltog s. A. som en af Vicepræsidenterne i den ofthalmologiske Kongres i Brüssel; han blev ogsaa Medlem af flere udenlandske ofthalmologiske Selskaber. 1868 blev han Læge ved Blindeinstituttet. I Foreningen til Fremme af blindes Selverhverv var han et meget virksomt Bestyrelsesmedlem. Han døde 30. Jan. 1872. Gift: 1. (1841) med Dorothea f. Bloch († 1845), Datter af Kjøbmand Magnus Ekiva B.; 2. (1846) med Søsteren Sophie.

Erslew, Forf. Lex. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. Ugeskr. f. Læger 3. R. XIII, 95. Illustr. Ugeblad 1872, Nr. 6. *Jul. Petersen.*

Meldahl, Carl Eduard, f. 1835, Officer. M. er født 2. Marts 1835 i Kjøbenhavn og er en Søn af nedennævnte Jærnstøber H. J. M. († 1840). Han blev Landkadet og afgik fra Akademiet som Sekondlieutenant ved 4. Infanteribataillon med Aldersorden fra 1852. Han gennemgik derefter den kongl. militære Højskole 1855—59, blev da ansat ved den topografiske Afdeling, var til Tjeneste ved de forskjellige Vaaben og blev endelig ansat ved den topografiske Afdeling i 1862. Ved Mobiliseringen 1863 blev han først ansat ved 2. Divisions Stab, men kom efter at være bleven Kapitajn i Generalstaben til Overkommandoen, saa at han var med ved Danevirke, ved Dybbøls Forsvar og i Slaget 18. April. Fra 21. April s. A. ansattes han som Souschef ved 1. Division og havde som saadan megen Andel i Alsens Forsvar, ligesom han var med i Kampen 29. Juni. Efter Krigen var han en kort Tid ansat i Krigsmini-

steriet, men gjorde derefter Tjeneste indtil 1874 ved den topografiske Afdeling, ligesom han ogsaa i 1866 og fra 1867—71 var ansat ved den danske Gradmaaling. Her udmærkede han sig navnlig som fortrinlig Maaler, og den Nøjagtighed, hvormed han triangulerede Jylland, er ligefrem forbavsende. Fra 1874—79 var han til Tjeneste ved 14. Bataillon, blev dernæst Oberst og Chef for 8. Bataillon og kommanderedes som saadan i 1880 til en Troppe-samling i Frankrig. Fra 1885—88 var han Stabschef ved 2. Generalkommando og blev dernæst Chef for 8. Regiment, i 1890 Generalmajor og Chef for 2. sjællandske Brigade samt i 1895 Generalinspektør for Fodfolket.

Ved Siden af denne Virksomhed var M. bl. a. Medlem af Tjenestereglementscommissionen (1884—85 og 1893), Formand i Kommissionen til Bedømmelse af det værnepligtige Mandskabs Tjenstdygtighed og det udskrevne Mandskabs Fordeling (1893), ligesom han var Overkampdommer under de større Øvelser paa Fyn 1891 og paa Sjælland 1895. — For det statistiske Bureau udarbejdede han Populationskortet 1870 (i «Statistisk Tabelværk» 3. R. XVIII, 1874) og et Hartkornskort over Hartkornets Fordeling 1872 i Danmark (i samme Værk 3. R. XXXII, 1877). Endelig skrev han i «Militært Tidsskrift» flere Afhandlinger, saaledes Forberedelserne til Angrebet paa England 1803—5, de allieredes Indfald i Frankrig 1792 og om Luftballonernes Anvendelse under Krigen. M., som i 1893 blev Kommandør af Danebrog af 1. Grad, indgik 30. Okt. 1857 Ægteskab med Anine Poulina Hahn, Datter af Overlæge i Armeen Christian Heinrich Carl H. *P. N. Nieuwenhuis.*

Meldahl, Ferdinand, f. 1827, Arkitekt. M. er født i Kjøbenhavn 16. Marts 1827 som Søn af ndfr. nævnte Jærnstøber H. J. M. Efter en kort Tid at have været paa sin Faders Værksted lærte han Murerhaandværket hos Murmester Sibbern, blev Svend 1844 og arbejdede et Par Aar i denne Stilling, bl. a. paa Thorvaldsens Musæum. Samtidig besøgte han Kunstakademiet, hvis forskjellige Medailler han i Aarenes Løb erhvervede, den store Guldmedaille 1853 for Opgaven «en luthersk Hovedkirke». Under sin Studietid havde han et Par Gange været Konduktør for Bygmester Jacobsen, han havde foretaget flere Rejser i Udlandet, saaledes 1847 til Tyskland, hvor han særlig beundrede Schinkel, 1850 til Spanien sammen med Arkitekturmaler Heinrich Hansen, 1851 til Frankrig, Holland og England og med offentlig Understøttelse 1852—53 til Tyskland

og Schweits for at studere Landbygninger og siden til Italien; ligeledes havde han 1848 bygget sin første Bygning, Herregaarden Øja ved Ystad i Skaane efter en Skitse af Herholdt, og som frivillig havde han i kort Tid deltaget i Krigen. Sin Hovedstudierejse foretog han 1854—56 med Akademiets Stipendium, og foruden det meste af Evropa besøgte han paa denne Rejse Syrien, Palæstina og Ægypten, og siden den Tid kan det vistnok siges, at der næppe er gaaet et Aar, hvor han ikke har gjort en eller anden Rejse til Udlandet, snart med et, snart med et andet Formaal for Øje, hvad der naturligvis har bevirket, at han sidder inde med et ualmindeligt, paa Selvsyn baseret Kjendskab til de forskjellige Stilperioders Udvikling i de forskjellige Lande.

Efter sin Hjemkomst blev han agreeret af Akademiet 1857 og Aaret efter valgt til Medlem. I Akademiet har han spillet en betydelig Rolle, og han har haft en væsentlig Andel i hele dets nutidssvarende Omordning og de betydelige Forbedringer i Undervisningen, ikke mindst for Arkitekturskolens Vedkommende. Fra 1863 har han været Formand for Skoleraadet, fra 1864 Professor i Bygningskunst, fra 1873—90 Direktør for Akademiet, og i 17 Aar var han Udstillingskomiteens Formand. M. har udfoldet en rig Virksomhed som udøvende Arkitekt; vi nævne blandt hans betydeligste Arbejder følgende: Blindeinstituttet 1857—58, Raadhuset i Fredericia 1859, Idiotanstalten 1860, Tinghusene i Aalborg 1861 og Randers 1862, Altingshuset i Reykjavik, Navigationsskolen i Kjøbenhavn 1865, Herregaardene Christinelund og Snertingegaard, forskellige store Mejerier, Avlsgaarde, Skovfogedhuse, Villaer i Kjøbenhavn og Omegn osv. I Skaane har han bygget Herregaarden Ørtofta, Hamilton-House ved Helsingborg, Landbruksinstituttet Alnarp ved Malmø, Herregaardene Trolleholm og Trolleås (sammen med Alb. Jensen) o. fl. Han har ombygget og restavreret Bernstorff, Charlottenlund, Rosenborg og Kronborg Slotte (det sidste endnu ufuldført), flere Herregaarde som Frijsenborg 1860—67 og Pederstrup 1861—62, Roskilde Domkirkes Stiftsbibliothek, o. 40 Landsbykirker i Nordsjælland, det indre af Badstuen, Slottet Philippsruhe ved Hanau (for Landgreven af Hessen) o. fl.; hans 2 Hovedarbejder i denne Retning ere Gjenopførelsen af Frederiksborg Slot, hvis Ydre var færdigt 1865, medens den indre Udsmykning først fuldførtes 1893, og Frederikskirken i Kjøbenhavn (Marmorkirken) 1878—94. Men foruden disse mange Arbejder har han haft en væsentlig Del i Fremkomsten af Planlægningen af adskillige store Byggefretagender

som Toldboden og Toldbodbygningen, Gammelholmskvarteret, Nyboder, Glaciet, Frihavnen, det københavnske Byggeselskabs Ejendomme osv. Ved Konkurrencen om Gjenopførelsen af Christiansborg Slot fik han (sammen med Alb. Jensen) 1. Præmie (1887).

Som Arkitekt udmærker M. sig ved sit indgaaende Kjendskab til Bygningskunstens forskellige Former, saa at han med Held har kunnet arbejde i forskellige Stilarter; han har Fortjenesten af at have været en af de første moderne danske Bygmestre, der have anvendt Landets naturlige Byggæmne, den brændte Sten, ved deres Arbejder, men det har først været en senere Tid forbeholdt at finde de arkitektoniske Former, hvorunder dette Materiale til fulde er kommet til sin Ret. M.s sjældne Arbejdstrang og Arbejdsevne have bragt ham ind i mange forskellige Forhold; han er Formand for Thorvaldsens Musæums Bestyrelse, han har været Statens Raadgiver i Bygningssager i mange Aar og kongl. Bygningsinspektør fra 1860, i Borgerrepræsentationen sad han i 27 Aar (fra 1866) som et virksomt Medlem, han er Medlem af Havneraadet og en Mængde Kommissioner, han har flere Gange været tilkaldt som Dommer og Raadgiver ved arkitektoniske Spørgsmaal i Norge og Sverige, han har store Fortjenester af Licitationsvæsenets Ordning, kort sagt, han har paa mange Maader spillet en saa fremtrædende Rolle i hele vort offentlige Liv, som det sjælden falder i en Arkitekts Lod. Grunden hertil maa søges i hans myndige Personlighed, der ejer en egen Evne til at skaffe sig Avtoritet overalt, i hans utrættelige Flid og ubøjelige Energi, der have hjulpet ham til at løse Opgaver, som for de fleste andre vilde medføre uoverstigelige Vanskeligheder. Sin Aerkjendelse har han modtaget gennem en Række Udmærkelser og et betydeligt Antal af Ordener og Titler (han blev Etatsraad 1867, Kommandør af Danebrog 1874 og Kammerherre 1892). — 1860 ægtede han Caroline Amalie Ræder (f. 1838), Datter af Oberst Jacob Tode R. (f. 1798 † 1853) og Caroline Amalie f. Baur (f. 1810 † 1895).

M. har tillige udfoldet en temmelig omfangsrig litterær Virksomhed; i Blade og Tidsskrifter har han skrevet en Række Artikler om arkitektoniske Forhold (de norske Stavkirker, Europas Kuppelkirker, oprindelige Bygningsformer, Rejseerindringer osv.); han har udgivet Skrifter og Piecer om Licitationsforetagender, om Vedligeholdelse af Kirker, om Landbrugsbygninger, hygiejniske Spørgsmaal osv., og han har endelig udgivet et Par store, rigt illustrerede

Værker: «Denkmäler der Renaissance in Dänemark» (Berlin 1888) og «Frederikskirken i Kjøbenhavn» (1896).

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Erik Schiødt.

Meldahl, Henrich Joachim, 1776—1840, Jærnstøber, er født 8. Sept. 1776 i Kjøbenhavn, hvortil hans Fader, der var Murer, var indvandret fra Tyskland. Efter at han var bleven Mursvend, virkede han en Tid som Bygmester i Norge, i det han opførte en Del Gaarde ved Christiania; han kom derefter i Arbejde hos Jacob Aall (I, 14) paa Næs Jærnværk og vendte derpaa tilbage til Kjøbenhavn, hvor han 1811 fik Bevilling til at oprette et Jærnstøberi. Det blev anlagt paa Vesterbro, først som et Filial fra Næs, men senere som selvstændig Virksomhed. Det var det 3. Jærnstøberi i Danmark, men M. har, hedder det, «først vist, hvorledes Jærnstøbning bør være». Han blev hurtig bekjendt som den bedste danske Jærnstøber og søgtes derfor af mange, men han var ikke altid let tilgængelig. Han valgte det Arbejde, han vilde udføre. Efter hans Død, 24. Febr. 1840, fortsattes Virksomheden af hans Enke, Benedicte Louise f. Hansen (f. 1796 † 24. Sept. 1845). — Sønnen *Henrik M.*, der 1840 kom ypperlig oplært hjem fra England, rejste, efter at have sat Jærnstøberiet i ny Gang, paa ny ud og bragte sine nye Arbejdsmethoder til Næs, til Bergen og v. Würden i Stettin; først efter Moderens Død overtog han Støberiet, hvori den yngre Søn, nuværende Kammerherre F. M. (s. ovfr.), i meget ung Alder havde arbejdet som Former. Han drev det til sin Død, 17. Maj 1893.

Rawert, Danmarks industr. Forhold S. 159. C. Nyrop, O. J. og P. J. Winstrup.

C. Nyrop.

Meldahl, Thomas Hammond, o. 1742—1791, Amtmand, var en Søn af Kapitajn Augustinus M. (f. 1713 † 1782) paa Halse Gaard (Stangvik Sogn, Nordmøre) og hans 1. Hustru, Sophie f. Hammond (f. 1726 † 1762). Sønnen dimitteredes fra Thronhjems Skole 1770 og studerede en Tid i Kjøbenhavn, uden dog at tage Embedsexamen. Efter at have tjent under Vejbygningsdirektionen, først som Kopist og derpaa et Aars Tid som Interimskonduktør, udnævntes han 1776 til Vejkonduktør og gjorde som saadan Tjeneste i Sjælland og i Norge. 1782 fik han Titel af Vejmaster, 1785 Karakter og Rang af Kapitajn. Endelig blev han i 1790 udnævnt til Amtmand over Islands Sønderamt, hvor han allerede afgik ved Døden det følgende Aar ^{19. Sept.} ~~29. Juni~~ paa Gaarden Bessastadir. Han var et yndet Medlem af Norske

Selskab i Kjøbenhavn, hvor Rahbek karakteriserer ham som den «ædle, raske M., hvem vi andre kaldte Idealet af en Nordmand, men Nordmændene en sand Thrønder». Baade Rahbek og Cl. Fasting have sunget til hans Pris; den sidste siger, at han var «bedre Sanger, end han var Ganger», hvilket sigter til hans Fedme, som ogsaa J. H. Wessel omtaler.

Wessels Digte ved Levin S. 314.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Meldal, Julius Sophus, f. 1827, Søofficer, Søn af Sognepræst til Kallehave Carsten Nicolai M. (f. 1767 † 1833) og Birgitte Frederikke Sophie f. Nyholm (f. 1791 † 1834). M. er født 19. Juli 1827. 1835 kom han i Huset hos Kommandør F. A. Paludan i Kjøbenhavn, blev 1838 Søkadet og 1846 Sekondlieutenant; Aaret efter afgik han med Briggen «Ørnen» til Vestindien, anløb undervejs Guinea og var med til at dæmpe et Negeroprør der. Ved Hjemkomsten 1849 ansattes han i Fregatten «Bellona» paa Blokade ved Elben, det paafølgende Aar i Dampskibet «Ægir». 1852 avancerede han til Premierlieutenant. 1851 var M. rejst til Frankrig, opnaede her at blive Adjudant hos den kommanderende Admiral for Middelhavseskadren, var i Levanten under Admiral Hamelin, da Krimkrigen udbrød, men hjemkaldtes 1854 til Danmark. Om sin Tjeneste i den franske Marine har han udgivet «Erindringer» (1883). Efter et nyt Togt s. A. (1854) til Vestindien var han 1855—58 ansat som Kadetofficer og umiddelbart derefter en kort Tid ved Gesandtskabet i London. 1860 med Fregatten «Sjælland» til Rio Janeiro og Vestindien, derefter Fører af Postskib fra 1861—64. Under Krigen 1864 gjorde M. Tjeneste som næstkommanderende i Korvetten «Dagmar» i Nordsøen og Østersøen, var derefter i Middelhavet. 1866 i Fregatten «Peder Skram», der eskorterede Prinsesse Dagmar til Rusland, og var 1867—68 ansat som næstkommanderende ved Søkadet-akademiet. Herfra overtog han Stillingen som Adjudant hos Kongen, var 1870 Chef for Panserbatteriet «Lindormen», ledsagede i de paafølgende 2 Aar den kongl. Familie paa Rejsen til Athen og var 1874 Chef for Kadetskibet, der eskorterede Kongen om Bord i Fregatten «Jylland» til Tusendaarsfesten paa Island. M., der allerede 1867 var avanceret til Kapitajnlieutenant og 1868 til Kapitajn, blev 1874 Kommandør. Som saadan var han 1878 Chef for Fregatten «Sjælland» paa Togt til Norge. 1881 udnævntes han til Jagtkapitajn og foretog s. A. en Rejse til Sydfrankrig med en brystsvag Søn. 1885 var han Chef for Øvelseseskadren og avancerede

umiddelbart derefter til Kontreadmiral samt det paafølgende Aar til Viceadmiral. I denne Egenskab har han derefter oftere været Chef for de udrustede Øvelseseskadrer. 1878 fik han Kommandørkorset af Danebrog (1886 af 1. Grad), 1888 Storkorset. — M. blev 1. Jan. 1855 gift med Alvilde Nathalie Ellbrecht (f. 27. Avg. 1831), Datter af Kommandør Carl Ludvig E. (f. 1796 † 1869) og Birgitte Cathrine Kirstine f. van Deurs (f. 1799 † 1842). *C. With.*

Meldgaard, Anders Jensen, 1844—93, Forfatter, er født 23. Jan. 1844 i Landsbyen Hvinningdal (vest for Silkeborg). Faderen, Jens M., var Gaardmand, og Sønnen maatte fra lille af gjøre Gavn for Føden, først som Faarehyrde, senere — efter Faderens Død — som Dreng paa et Teglværk. Det lykkedes ham imidlertid at komme paa Blaagaards Seminarium, og efter at have taget Examen kaldedes han 1867 til Skolelærer i Emborg (det gamle Øm) ved Mos Sø. 1872 ægtede han Maria Munk og fik 1873 Embedet i Bjedstrup ved Skanderborg. Han døde 6. Dec. 1893. M. har under Forfatternavnet «Sigurd Lind» skrevet adskillige, til Dels historiske Fortællinger: «Ved Mos Sø» (1881; 2. Opl. 1882), «Krumstav og Kongespir» (1884), «Pastor Brandt» (1888), «Brydninger» (1891) og «Lyngblomster» (1893).

Højskolebladet 1894, Nr. 7.

Sophus Bauditz.

Meldrum, Thomas, —1693, Officer, Skotte af Fødsel, var allerede 1657 i dansk Tjeneste som Kapitajn ved sin Landsmand Generalmajor John Hendersons Regiment, som det paafølgende Foraar opløstes efter den sørgelige Affære ved Tybring Vig. Under Kjøbenhavns Belejring havde M. Kompagni ved Studenterkorpset, men stod senere i en lang Aarrække ved Ruses (1673 Weyhers) Regiment. Omtr. 1668 steg han til Major, 1669 til Oberstlieutenant og fungerede derefter et Aars Tid som Kommandant i Fredericia; 1676 blev han Oberst og Chef for Regimentet, der s. A. fik Navn efter Prins Frederik. Som Regimentschef deltog M. 1676 i Erobringen af Landskrone og Christiansstad, 1677 i Belejringen af Malmø. Han blev saaret ved den mislykkede Storm 26. Juni s. A. og var siden Medlem af den Kommission, der undersøgte Generallieutenant Ruses Forhold under Felttoget. 1678 deltog han under Gyldenløve i Belejringen af Baahus. 1684 blev M. Brigadér, 1685 Generalmajor og Kommandant i Nyborg, i hvilken Stilling han døde i Juli 1693.

H. W. Harbou.

Meller, Johannes Christensen, —1724, Stadshauptmand, Magistratspræsident, var oprindelig Brygger paa Christianshavn som maaske hans Fader († 1698) før ham. 1682 blev han en af Kjøbenhavns 32 Mænd, 1692 Raadmand, 1700 adjungeret og 1701 virkelig Stadshauptmand med Oberstlieutenants Rang, 1709 Justitsraad, 1710 Borgmester, 1713 Præsident og Etatsraad, 1722 Konferensraad. Ogsaa uden for sin egentlige Embedsgjerning blev M. stærkt benyttet til offentlige Hverv. 1682 blev han Værge for den endnu ufuldførte Frelsers Kirke, 1697 fik han Tilsyn med Garnisonskirkens Bygning og var desuden Medlem af en Mængde Kommissioner baade kommunale, saasom for Vand-, Brand- og Fattigvæscnet, og kongelige, navnlig de bekjendte vigtige Kommissioner i Raadstuen foran Slottet; 1724 blev han ogsaa Kommitteret i Politi- og Kommercekollegiet. End videre havde han det brydsomme og uhyggelige Hverv at være Medlem af den i Anledning af Pesten 1711 nedsatte overordentlige Sundhedskommission og omtales ved denne Lejlighed af en af sine Kolleger i Kommissionen, Professor medicinæ Hans Mule, som «en meget smuk Mand», d. e. en Hædersmand.

Især er M.s Navn dog knyttet til Kjøbenhavns Borgeres mandige og patriotiske Holdning, da Carl XII i Avg. 1700 havde gjort Landgang tæt uden for Hovedstaden. Som bekjendt vare Borgerne meget utilfredse med, at det i Kongens Fraværelse nedsatte Regeringskollegium, «Slotsloven», og navnlig dettes militære Medlem, Kommandanten Schack, efter deres Mening ikke optraadte med tilbørlig Energi, og de gave deres Følelser Luft i den ene Memorial efter den anden, hvori de tilkjendegave deres Villighed til at gjøre deres yderste for Stadens Forsvar. M. har formodentlig været en af Lederne af Bevægelsen, og da Stadshauptmanden Niels Enevoldsen var gammel og svag, blev M. efter Borgerskabets Forlangende adjungeret denne. Han satte strax Borgerne i Gang med at øve sig i Vaabenbrug og arbejde paa at forstærke Fæstningsværkerne. Faren drev dog over den Gang og ligeledes senere under den store nordiske Krig, men Forholdene vare dog gjentagende ret truende, og M. maatte da atter træde til, skjønt han 1713, da han blev Præsident, var afgaact som Stadshauptmand. Saaledes traadte han i Begyndelsen af 1716, da Carl XII atter paatænkte en Landgang paa Sjælland, med forskellige høje Land- og Søofficerer sammen i en Kommission for at overveje, hvorledes Forsvaret bedst skulde ordnes.

M. havde en stor Ejendom paa Christianshavn og købte 1714

den nuværende Postgaard. Han døde 10. Okt. 1724 og begravedes i Frelsers Kirke ved Siden af sin Hustru, Anna f. Hojer, der var gaaet forud i de sidste Dage af 1721.

O. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskr. VI.

H. W. Harbou.

Melsteð, Páll, 1791—1861, Amtmand, er født 31. Marts 1791 paa Vellir i Svarfærdal i det nordlige Island. Forældrene vare Stedets Præst Thórður Jónsson og Ingibjörg Jónsdatter, men han opdroges hos Morfaderen paa Præstegaarden Melstaður og tog herfra sit Efternavn, da han 1809 dimitteredes fra Skolen paa Bessastaðir. I de nærmest følgende Aar var han Kontorist hos Amtmanden paa Nordlandet Stefán Thórarinsson paa dennes Gaard Möðruvellir, men drog 1813 til Kjøbenhavn, hvor han efter 2 Aars Forløb underkastede sig dansk-juridisk Examen. Efter Tilbagekomsten til Island ægtede han 1815 sin Principals Datter Anna Sigríður, indehavde forskellige Sysselmandsstillinger og udnævntes 1849 til Amtmand paa Vestlandet med Bolig paa Stykkishólmur. 1859 blev han Kommandør af Danebrog. Han døde 9. Maj 1861. Efter sin første Hustrus Død ægtede han 1846 en Præstedatter, Ingileif Jónsdatter Bachmann.

M. viste allerede 1837 sin Interesse for offentlige Anliggender ved at virke for en særlig islandsk Stændersforsamling, og efter Altingets Oprettelse deltog han stadig i dets Forhandlinger, i Aarene 1849 og 1853—59 som kongl. Kommissarius; 1851 valgtes han i den særlig sammenkaldte Landsforsamling til Formand. M. havde i disse Aar som Regeringens Tillidsmand i de af Oppositionen beherskede politiske Forsamlinger en vanskelig Stilling, i hvilken hans Indsigtsfuldhed og Takt almindelig anerkjendtes. Han besad Anlæg for Forhandling, forbundet med en velvillig og mæglende Fremtræden.

Þjóðólfur XIII, 25 (1861). Fædrelandet 1861, Nr. 160. Erslew, Forf. Lex. Tímarit III (1882). Sunnanfari V, 1 (1895). *Kr. Kaalund.*

Melsteð, Páll, f. 1812, historisk Forfatter, Søn af ovennævnte P. M. og Anna Sigríður Stefánsdatter, er født paa Möðruvellir 13. Nov. 1812 og blev Student fra Skolen paa Bessastaðir 1834. I de følgende Aar studerede han i Kjøbenhavn med Jura som Embedsstudium, men uden afsluttende Examen. 1840 vendte han hjem og ægtede s. A. Jórunn, en Datter af Justitiarius ved den islandske Landsoverret Ísleifur Einarsson (IV, 476). 1855 begav

han sig paa ny til Kjøbenhavn, hvor han 2 Aar efter tog dansk-juridisk Examen. Derefter har han levet i Reykjavik, i en Aarrække som konstit. Prokurator ved Overretten, men tillige som Timelærer i Historie ved den lærde Skole. Historie var fra Ungdommen hans Yndlingsfag, og han har haft megen Indflydelse blandt sine Landsmænd ikke blot som vækkende og afholdt Lærer, men tillige som Forfatter af historiske Oversigtsarbejder til Skolebrug eller Selvstudium. Mærkes kan hans almindelige Verdenshistorie («Mannkynssaga», 1864—87, I—IV, uafsluttet) og hans Nordiske Rigers Historie («Norðurlandasaga», 1891), hvis Sprog og Fremstilling have vundet almindelig Anerkjendelse. Som Grundlægger og Medudgiver af forskellige af de periodiske Blade, der paa Island repræsenterer Avislitteraturen, har han bidraget sit til at fremme Almensans og Oplysning. Efter Aaret i Forvejen at have mistet sin 1. Hustru ægtede han 1859 Thora, Datter af Amtmand Grímur Jónsson (VIII, 548); i Forening med hende har han oprettet Islands første Kvindeskole (i Reykjavik 1874). Altinget bevilgede ham 1893 en fast aarlig Understøttelse, da han paa Grund af svækket Syn opgav sin Skolevirksomhed. — En Brodersøn af M. er *Bogi Thorarensen M.*, Søn af Præst til Klausturhólar Jón M. og Steinunn f. Thorarensen. Født 4. Maj 1860 blev han Student fra Reykjavik Skole 1882 og tog ved Universitetet Magisterkonferens i Historie 1890. Ansattes 1893 som extraordinær Assistent i Rigsarkivet. I Sommeren 1893 havde han Sæde i det islandske Alting. Han har 1891 udgivet en islandsk Anthologi for det 19. Aarhundrede («Sýnisbók íslenzkra bókmenta») samt offentliggjort mindre Afhandlinger af historisk-biografisk Indhold og Artikler om Skolevæsen, Politik og Samfærdselsforhold.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. XXXIV, 7 (1892). Tímarit III (1892). Sannanfari II, 1 (1892). *Kr. Kaalund.*

Meltzer, Frederik, 1779—1855, norsk Politiker, var Søn af den 1815 afdøde Kjøbmand Clamer M. og Henrikke f. Stoltz og var igjennem sit hele Liv knyttet til sin Fødeby Bergen. Født 29. Sept. 1779 blev han i sin Ungdom sendt udenlands og kom efter et 2aarigt Ophold i England og Frankrig tilbage til Bergen, hvor han omkring 1802 nedsatte sig som Kjøbmand paa Tyskebryggen. I 1816 blev han Bankadministrator, senere Overfiskevejer og fransk Vicekonsul samt tillige fra 1837 Børskommissær. Hvad der har gjort ham bekendt i sit Fædrelands Historie, er især hans

Deltagelse i dettes offentlige Liv. I 1814 mødte han som 2. Repræsentant for Bergen ved Rigsforsamlingen paa Ejdsvold og var der Medlem af Finanskomiteen. Senere repræsenterede han Bergen ved de ordentlige og overordentlige Storting 1821, 1822, 1824, 1827 og 1828 og var i den følgende Tid Medlem af forskjellige kongl. Kommissioner. Gjennem sin sunde, praktiske Sans og sin Forretningsdygtighed blev han et af de mere bemærkede Medlemmer af de Storting, ved hvilke han mødte, og paa sine gamle Dage nød han specielt stor Anseelse som en af de gjenlevende Ejdsvoldsmænd. Fra Rigsforsamlingen i 1814 efterlod han sig Dagbøger, som ere benyttede af hans Dattersøn F. M. Wallem i et Skrift om «Bergen og Bergenserne i 1813—14», men senere antages at være tabte. Derimod er hans Dagbog fra Stortinget i 1821 bevaret. M. har ogsaa oftere optraadt i Dagspressen med anonyme Indlæg. Han ægtede i April 1802 Margarethe Stub († 1832). Selv døde han i Bergen 15. Dec. 1855.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

Yngvar Nielsen.

Meng, Niels Hansen, —1676, Magistratspræsident, var født i Frederiksstad, hvor Faderen, Hans Pedersen, var en formuende Borger. Han skal først have været Herredsskriver i den nordre Del af Baahus Len, maaske allerede fra 1630, da han 1664 angiver at have tjent Kongen i 34 Aar; mellem 1644 og 1655 forekommer han som Foged paa nævnte Sted samt i Idde og Marker Len og var senere Tolder paa Halden og ved Rigsgrænsen. Allerede siden 1640 synes han bosat paa Halden, hvor han drev Savbrug og betydelig Trælasthandel, ligesom han ejede den nærliggende Gaard Eskeviken. Han var en rig Mand, men led betydelige Tab ved Haldens Belejringer 1658—60, under hvilke han indlagde sig ikke ringe Fortjenester. 1659 udnævntes han til Land- og Proviantkommissær og benyttedes 1661 som Grænsekommissær. Da Halden i 1665 havde faaet Kjøbstadsprivilegier (til Dels efter hans og hans ansete Svigersønners Initiativ), udnævnte Statholder Gyldenløve ham til den nye Kjøbstads (Frederikshalds) første Borgmester, hvilket Kongen stadfæstede, i det han forhøjede hans Titel til Præsident, ligesom han ogsaa var Medlem af Admiralitetsraadet. Han og hans Hustru fik 1656 kongl. Bevilling paa at nyde Dyne Gaard i Baahus Len paa Livstid fri for Skat og andre Paalæg. N. M. døde under Gyldenløvefejden i Avg. 1676 og efterlod en anselig Efterslægt.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. I, 74 ff. Topogr. Journal f. Norge II (5. H.), S. 36 f. (Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. II.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Mengel, Christian Gottlob, —1769, Boghandler, blev født i Schweidnitz i Schlesien og kom 1740 fra Dresden til Kjøbenhavn i Kondition hos Boghandler Preuss; men da denne allerede Aaret efter fallerede, begyndte M. for egen Regning en Boghandel. Hans Forretning nød dog aldrig Anseelse. Snart kom han i Retsstridigheder angaaende Holbergske Eftertryk; og den store Mængde Oversættelser af danske Skrifter til Tysk, han bragte i Handelen, var som Regel under al Kritik afhjasket. En Del besørgede han selv og nævnede sig da «Philander von der Westritz» (Weistritz er Navnet paa Floden ved hans Fødeby). Han døde 1769 i stor Fattigdom. 1754 havde han ægtet Engel Margrethe Thodbjerg († 1762), som har oversat et Par Traktater, udkomne paa Mandens Forlag.

Nyrop, Den danske Boghandels Hist. I, 319 f. Dansk Minerva, Okt. 1818, S. 289 ff. Museum 1893, II, 68 ff. Nyerup, Lit. Lex. *A. Jantzen.*

Mengs, Ismael Israel, 1690—1765, Maler, født i Kjøbenhavn, formodes at have været af jødisk Herkomst. Han lærte Portrætmaleri af Kontrafejeren Peter Jochumsen († 1711), men omtales ogsaa som Lærling af d'Agar, Coffre, Sam. Cooper og Paul Heinicke i Lybek. Da næsten hele hans Slægt bortreves i Pestens Tid, gik han til Udlandet, opholdt sig nogle Aar i Lybek og Hamborg og flakkede derefter om i Tyskland — hvor han 1720 ægtede Charlotte Burmann fra Zittau —, i Italien, Bøhmen og Østerrig. M. var en tarvelig Kunstner i Miniatur og Emaillé og levede i trange Kaar; ikke længe før sin Død opnaede han dog et Professorat ved Akademiet i Dresden og (1764) en Understøttelse af Hoffet der. Han var raa og brutal og opdrog sine Børn med Stokken. M. døde i Dresden 26. Dec. 1765. Han var Fader til den store Anton Rafael M. og til Miniaturmalerinden Therese Concordia M., der blev gift med den wienske Maler Anton Maron.

Hamb. Künstl. Lex. Meier, Wiedewelt. Samme, Frederiksberg. Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *F. J. Meier.*

Mensinga, Johannes Aletta Marinus, f. 1809, Præst. M., født 15. Avg. 1809 i Utrecht, er en Søn af Kjøbmand Eento Lesterhuis M. og Johanna Aletta f. Suidhoff. Han gik i Skole i sin Fødeby og studerede derpaa Filologi og Theologi ved dens Universitet. 1834 blev han Hjælpepræst, 1835 ordineret Præst i Sijbecarpsel i Nordholland, 1850 blev han kaldet til Præst for Remonstrantmenigheden i Frederiksstad i Slesvig. Til 1. Nov. 1881

røgtede han dette Embede; derpaa trak han sig tilbage til Flensborg. M. har paa Hollandsk skrevet et større Skrift om Madonna-yrkelsen (Haarlem 1846), en Afhandling om den nederlandsk-reformerte Kirkes liturgiske Bøger (Haag 1851), der blev kronet af det nederlandske Selskab «Pro defendenda fide Christiana», og flere kirkeretlige Artikler om den nederlandske Kirkes Forfatningsspørgsmaal. Ogsaa Prædikener og forskellige Bladartikler af belletristisk Indhold har han i Tidens Løb udgivet.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

Fr. Nielsen.

Mercker, Frederik, —1716, Overkrigskommissær, var formentlig født i Kjøbenhavn ved Midten af det 17. Aarhundrede og Søn af den derboende Kjøbmand Henrik M., der døde i Norge, hvorimod hans Hustru Cathrine døde i Kjøbenhavn 1658. Sønnen kom tidlig i Statholder U. F. Gyldenløves Tjeneste, i Følge en Beretning som Kammertjener, medens Gyldenløve selv 1675 kalder ham sin Bogholder. 1684 blev han Landkommissær, hvilket Embede han efter Begjæring fratraadte 1691, da han skal være bleven Krigskommissær. 1696 blev han Overkrigskommissær, 1702 Justitsraad og fik 1705 Paalæg om ogsaa at bestyre Krigskommissariatet i Akershus Distrikt. Han døde 25. Febr. 1716, men hans Skifte sluttedes først 1726, med et Overskud af o. 11000 Rdl. Han ses at have drevet borgerlig Næring (Tømmerhandel osv.) og havde som Emolumenter af Gyldenløve faaet Brugen af Hovedøen og Lindøen ved Akershus. Han var gift med en Datter af Anders Pedersen, Raadmand i Christiania († 1681), og Maren (Maria) Jacobsdatter Stockfleth ved Navn Anna Sophia (døbt i Christiania 20. Marts 1674 og begravet sammesteds 8. Marts 1698). Hans Broder *Johan Bertram M.* døde som Generalavditør i Norge 1711. Med disse Brødres Børn uddøde Familien der.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. V, 72; 3. R. II, 57. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

v. Merfeldt, Gert, —1587, Bøsse- og Klokketøber, skriver sig fra Flensborg, hvor der noget før virkede en anden Støber af samme Navn († 1558), men af hvem M. dog ikke er Søn. 1563 nævnes han i Kjøbenhavn, hvor han 1565 faar Bestalling som kongl. Bøsestøber og som saadan virker først i Petri Kirke og derpaa i Clara Kloster. Han bruges til at støbe baade Kanoner, Klokker og meget andet. 1584 gjælder det saaledes Kummen til et Springvand paa Kronborg, der skal gjøres «paa det kunstligste». Han

døde 9. Nov. 1587 og var gift med Abel Madsdatter, der overlevede ham og en Tid synes at have fortsat hans Støberi; der gives nemlig Klokker endnu fra 1588 med M.s Navn paa.

O. H. Møller, *Erneuertes Andenken des Bürgermeisters G. v. Merfeldt* (Flensb. 1773) S. 5. Kirkehist. Saml. 3. R. IV, 247 ff. Hist. Tidsskr. 5. R. IV.
C. Nyrop.

v. Merfeldt, Gert, 1548—99, Handelsmand, Legatstifter, var en Søn af ovennævnte Bøssesløber G. v. M. og fødtes i Flensborg 8. Jan. 1548. Fra sit 12. til 17. Aar opholdt han sig i Brunsvig, hvor han søgte at uddanne sig til Guldsmed; men efter sin Hjemkomst til Flensborg gik han i Kjøbmandslære og blev tidlig selvstændig. Da han under Krigen mellem Danmark og Sverige var paa en Handelsrejse til Narva, blev Skibet opbragt af Svenskerne og han selv ført i Fangenskab til Stockholm. Men efter $\frac{1}{2}$ Aars Forløb skaffede Hertugen af Finland (Johan III) ham Friheden. Senere drev han en betydelig og indbringende Handel i Forbindelse med sin Broder Heinrich v. M., især paa Sverige og Norge, og han blev i Tidens Løb en meget velhavende Mand og beklædte en Række borgerlige Ombud i Flensborg, som Kirkeværge ved Mariekirken, Oldemand for de deputerede Borgere, Raadmand, Medlem af Forstanderskabet for den latinske Skole og endelig fra 1598 som Borgmester. 1571 havde han ægtet Ingeborg Clawses, Enke efter Kjøbmand Evert Petersen. Ægteskabet var barnløst. Efter hendes Død 1598 tænkte han paa at gifte sig igjen; Brylluppet var bestemt, Bruden og hendes Slægt vare komne fra Hamborg, da G. v. M. døde 22. Sept. 1599, Dagen før Højtiden. Paa sit Dødsleje bestemte han, at en Del af hans store Formue skulde anvendes til Legater, navnlig til bedste for Flensborg Skole og til Brudeudstyr for Tjenestepiger. De Forsøg, der skete fra Brudens Slægt paa at faa Testamentet omstyrtet, mislykkedes, og v. M.s Legat har siden hjulpet mangfoldige fattige unge Mennesker frem paa den studerende Bane og mange hæderlige Piger ind i Ægtestanden.

O. H. Møller, *Erneuertes Andenken des Bürgermeisters G. v. M.* (Flensb. 1773).
H. F. Rørdam.

du Mesnil, François Poisson Marquis, —1697, Officer, var blandt de franske Adelsmænd, der forlode deres Fædreland som Følge af Ludvig XIV's Huguenotforfølgelser, en af de første, der traadte i dansk Tjeneste. Han fik 1683 som Generalmajor Inspek-

tion over Kavalleriet og Dragonerne i Hertugdømmerne, 1689, efter at være forfremmet til Generallieutenant, over samtlige Tropper i disse Landsdele. Han havde Kommando under Rustningerne mod Gottorp 1684 og 1689, ved Overfaldet paa Hamborg 1686 og Belæjringen af Ratzeburg 1693. Efter denne sidste modtog han Dannebrogordenen. du M., der døde 27. Juni 1697, kom saaledes ikke til at gribe ind i Begivenheder af virkelig historisk Betydning. Om han under saadanne havde været Mand for at overtage en Hovedrolle, er vistnok ogsaa tvivlsomt.

H. W. Harbou.

Metzner v. Salhausen, Leonhard, 1571—1629, Kancelliembedsmand og Professor, Søn af Frederik II's Møntmester Andreas M. og Anna Krøger, er født i Lüneburg 10. Juni 1571. Han, der efter at have gaaet i Skole i Hamborg og besøgt flere tyske Universiteter blev Dr. jur. i Basel, ansattes 1602 som Sekretær i det tyske Kancelli og fulgte s. A. Christian IV's Broder Hertug Hans paa hans ulykkelige Rejse til Rusland. Efter sin Hjemkomst ægtede han i Avg. 1603 Lisbet Hess, Datter af den afdøde Borgmester i Kjøbenhavn Marcus H. (VII, 428). Paa anbefaling af den tyske Kammerjunker Apitz v. Grønenberg udnævntes han i Avg. 1605 til Professor juris ved Universitetet, i hvilken Stilling han dog ikke erhvervede noget anset Navn; ved en af hans Disputatser («om Bryllup») bebrejdede Hans Poulsen Resen ham, at han ikke havde taget Hensyn til dansk Ret, men kun til Romerretten. Ved Siden af sit Universitetsembede vedblev han imidlertid at være ansat i Kancelliet, sendtes 1610 til Kejseren og skal da være bleven adlet af denne og fulgte 1611 Christian IV paa hans Tog mod Kalmar. 2. Juni 1615 udnævntes han til Hofraad og blev da eller noget efter Vicekansler i det tyske Kancelli; paa Grund heraf nedlagde han sit Embede som Professor. Han benyttedes i den følgende Tid til flere diplomatiske Sendelser og blev ved en af disse, til Brunsvig 1615, fangen af hanseatiske Tropper. Nogle Aar senere synes hans huslige Forhold at have grebet stærkt ind i hans Liv; hans Hustru klagede til Kongen over, at han søgte at skaffe sit og hendes Gods ud af Riget og i det hele ikke forholdt sig tilbørlig mod hende; i Okt. 1622 beskikkede Christian IV hende derfor en Værge. Fra April 1623 skal han have faaet Afsked som Kancellisekretær, men endnu det følgende Aar benyttedes han dog paa flere Maader i Statstjenesten, saaledes ved en Sendelse til Schwerin i Anledning af Kongens Broder Hertug Ulriks Død. 1625 flyttede

han til Flensborg, men forlod denne By 1627 paa Grund af Krigen og tilbragte atter sin sidste Tid i Kjøbenhavn, hvor han døde 1629, efter en Opgivelse 25. Juli, efter en anden 16. Juli; dog skal Nicolai Kirkes Begravelsesprotokol indeholde, at han er begravet der 26. Juni s. A.

Vinding, *Academia Hauniensis* S. 218 ff. Rørdam, *Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621* III, 625 ff.

J. A. Fridericia.

Meursius, Johannes, 1579—1639, Filolog og Historiker, var født i Loosduinen ved Haag i Holland 9. Febr. 1579. Hans Fader, Jacob Corneliszoon van Meurs, havde oprindeligt været Munk i Utrecht, men var senere bleven evangelisk Præst og havde giftet sig. Sønnen udmærkede sig ved stor Begavelse og tidlig Modenhed. Kun 6 Aar gammel fik han Undervisning i Latin af sin Fader. Efter i 4 Aar at have gaaet i Skole i Haag kom han til Leiden, hvor han 1591 blev immatrikuleret, skjønt han endnu gik i Skole. Han var da ogsaa den Gang kun 12 Aar gammel. I den gamle Historie og Antikviteter erhvervede han sig grundig Indsigt, og da hans Ven Johan Isaksen Pontanus (siden dansk Historiograf) 1597 udgav Macrobius, ledsagede han Værket med en tekstkritisk Afhandling. Inden M. endnu var 20 Aar, havde han udfoldet en forbavsende stor filologisk Forfattervirksomhed. Imidlertid antog den berømte Raadsherre Jan van Oldenbarnevelt ham til Lærer for sine Sønner, og i denne Stilling tilbragte han 10 Aar, en større Del af Tiden ved fremmede Højskoler. 1608 tog M. den juridiske Doktorgrad i Orleans, og 1610 blev han Professor i Historie og siden tillige i Græsk ved Universitetet i Leiden; Aaret efter beskikkede de hollandske Stater ham desuden til deres Historieskriver. Med utrolig Flid arbejdede han nu i den græske Litteratur, saa at han 1625 kunde sige, at han havde kommenteret og oversat saa mange græske Forfattere som alle Hollands øvrige lærde i 100 Aar. Men fra 1619, da hans Beskytter Oldenbarnevelt paa Grund af de politiske og religiøse Uroligheder i Holland var bleven henrettet paa Prins Morits' Foranstaltning, og da hans Ven Hugo Grotius med Møje havde undflyet Døden, var M.s Stilling bleven usikker og vel endog farefuld, især efter at hans tidligere Elever, Oldenbarnevelts Sønner, oprørte over den Uretfærdighed, der var vist mod deres højt fortjente Fader, havde forsøgt en Sømmensværgelse, der ogsaa havde bragt deres Hoveder under Bøddeløknen. Under disse Forhold var det vistnok M. kjært at faa en Kaldelse til Danmark.

Den nærmeste Anledning til, at M. kom til at tilbringe den sidste Del af sit Liv her i Landet, var, at han var kommen i Forbindelse med den lærde Holger Rosenkrantz, hvis Søn Gunde han havde undervist i Leiden. 1622 havde H. Rosenkrantz paa en Rejse i Holland selv besøgt M., der Aaret efter tilegnede ham sin «Pisistratus». Da Akademiet i Sorø var blevet oprettet 1623, har Rosenkrantz sikkert talt til sin Ven Kansler Christian Friis til Kragerup om, at det vilde være en Hæder og Lykke for det nye Akademi, om det kunde erhverve en saa berømt Videnskabsmand som M. Nok er det, at der 15. Juli 1624 udgik en kongl. Kaldelse til ham om at overtage Pladsen som Professor i Historie og Statsvidenskab ved Akademiet. Tillige blev Posten som kongl. dansk Historiograf ham tilbudt, vistnok af Hensyn til, at han hidtil havde været hollandsk Historiograf og, om end dette ikke havde været hans Hovedhverv, dog som saadan havde udgivet Vilhelm af Oraniens Historie (1622). — M. erklærede sig vel villig til at modtage Tilbudet, men maatte dog bede om nogen Udsættelse for at afvikle sine Forhold i Leiden, hvad ogsaa blev ham indrømmet. Sagen var vel især den, at han først vilde have et Skrift fuldendt, som han havde under Hænder, hans «Athenæ Bataviæ», en Beskrivelse af Staden og Universitetet Leiden, der udkom 1625, forsynet med en stor Mængde dejlige Kobberstik, særlig Billeder af næsten alle Leidens lærde Mænd. Skriftet er tilegnet ovennævnte Chr. Friis og viser, at M. da allerede havde søgt at gøre sig bekjendt med dansk Historie og Litteratur. Kort efter begav han sig paa Rejsen med sin Familie. Over Odense, hvor Holger Rosenkrantz modtog ham og beholdt ham en Maanedes Tid hos sig, naaede han i Juni 1625 til Sorø.

Det var jo en stor Forandring for M. at komme fra det blomstrende litterære Liv i Leiden, hvor Disciple fra mange Lande havde flokkedes om hans Lærestol, til det stille Sorø, hvor Discipelkredsen var lille, og hvor der kun var faa, der kunde skjønde paa hans Lærdom. Imidlertid blev der fra flere Sider vist M. saa megen Opmærksomhed, at han i Breve til sine hollandske Venner udtalte sig om sit Ophold i Danmark med Tilfredshed. Kun hans theologiske Kollega, Ditmarskeren Dr. Chr. Matthiæ (ovfr. S. 192), blev af konfessionelle Grunde ubehagelig imod ham. Men da M. havde Støtte hos de højeste Myndigheder, maatte Modstanderen holde inde med sine Angreb. Til Holger Rosenkrantz vedblev M. at staa i det venligste Forhold. Han var en Vejleder for sin Vel-

ynders Sønner under deres Studeringer ved Sorø Akademi, og naar unge Mænd, som Rosenkrantz interesserede sig for, rejste til Udlandet, forsynede M. dem med anbefalinger til sine lærde Venner.

I sin Egenskab som dansk Historiograf udgav M. 1630 «*Historia Danica de prioribus tribus familiæ Oldenburgicæ regibus*» (i 4°) og 1638 2 Bind i Folio, der indeholdt Historien fra de ældste Tider indtil Christian I's Tronbestigelse. I stilistisk Henseende vandt Arbejdet Kjenderes Bifald, men ellers har det ikke selvstændig Betydning, bl. a. som en Følge af, at M. ikke lærte ordentlig Dansk. Virkelig historisk Værd fik Værket først 100 Aar efter, da Hans Gram forsynede det med sine grundlærde Rettelser og Tillæg. Svanings latinske Danmarkshistorie, der henlæa i Manuskript, har været M.s vigtigste Kilde. I sin sidste Levetid arbejdede han paa Frederik I's og Christian III's Historie, men kom ikke til Ende dermed, da han døde 20. Sept. 1639. Gram sørgede dog senere for Udgivelsen af, hvad han havde efterladt, ogsaa hans Brevvexling, i den pragtfulde Udgave af M.s Værker, der i 12 Foliobind besørgeades af J. Lamius (Florents 1746 ff.).

M. havde 24. April 1612 ægtet Anna Catharina van Bilderbeeck, Datter af Hendrik van B., diplomatisk Agent for Generalstaterne. Hun overlevede sin Mand med Sønnen *Johannes van Meurs* og en Datter. Sønnen (f. 1613) udgav i Aarene nærmest efter Faderens Død flere lærde Smaaskrifter, hvorved han syntes at ville træde i det fædrene Fodspor. Nogen Ansættelse vides han dog ikke at have faaet; derimod giftede han sig med en dansk adelig Jomfru, Karen Harbou, Datter af Christen H. til Holris og Birgitte Mund; men da han døde tidlig og i ringe Kaar, maatte hans Enke og Arvinger 1648 frasige sig Arv og Gjæld.

Meursius, *Athenæ Bataviæ* S. 191 f. Worm, *Lex. ov. lærde Mænd II.* v. d. Aa, *Biogr. Woordenboek der Nederlanden.* Tauber, *Sorøe Academies Forfatn. 1623—65* S. 41 ff. *H. F. Rørdam.*

— J. Meursius var saa at sige opammet med Latin og Græsk, og man skulde have ventet Vidundere af ham som *Filolog*: i sit 12. Aar holdt han en Tale paa Latin, i sit 13. skrev han et Digt paa Græsk, i sit 16. gav han en Kommentar til Lykophrons overmaade dunkle og vanskelige Digt og næste Aar til Theokrit. Han arbejdede ogsaa særdeles flittig og leverede Udgaver af forskellige latinske og græske (deriblandt ogsaa flere byzantinske) Forfattere samt Behandlinger af mange forskellige Spørgsmaal

inden for Grækenlands Antikviteter og Litteraturhistorie m. m. Men hans hele Lærdom, særlig som den viser sig i hans antikvariske Stofsamlinger, var konfus og ukritisk, og man har ikke meget Udbytte af at bruge hans Skrifter. Af disse udgav han under sit Ophold i Danmark «Solon sive de ejus vita, legibus, dictis atqve scriptis» (1632) og «Regnum Atticum» (som udkom i Amsterdam 1633); desuden har han vist her samlet Materialier til flere andre, der først synes at være udgivne efter hans Død. Største Delen af disse findes samlede i Gronovii «Thesaurus antiqvitatum Græcarum».

M. Cl. Gertz.

Meybusch, Anton, o. 1645—1702, Medaillør, var født i Tyskland, men kom som ganske ungt Menneske til Stockholm, hvor han arbejdede som Guldsmed, men samtidig lagde sig efter Stempel-skærererkunsten. I 1667 kom han til Kjøbenhavn, hvor han opholdt sig et Par Aar eller 3, fra hvilken Tid der allerede haves et Par lidet betydelige Medailler fra hans Haand, hvorefter han gik tilbage til Stockholm og der fra til Paris for yderligere at uddanne sig i sin Kunst. Her arbejdede han noget for det franske Hof og skal have faaet Titelen «Medailleur du roi». Ogsaa lod han sig tidlig kalde, eller blev tidlig kaldt, «kongl. svensk og kongl. dansk Medaillør»; den sidste Stilling opnaaede han i alt Fald først senere. Efter at være kommen tilbage til Kjøbenhavn, hvor han nu forblev til sin Død, fik han fra 1. Jan. 1692 fast aarlig Løn af Partikulærkassen som kongl. dansk Medaillør og Tilsagn om særlig Betaling for, hvad Arbejde han leverede. Han udførte nu en stor Del Stempler: 1694 til adskillige Medailler til Kunstkammeret, til Medaillen i Anledning af en ny og bedre Møntfod, til Medaillerne paa Christian V's Død, paa Frederik IV's og Dronning Louises Salving, til Medaillen af 1701 med Kongeparrets Brystbilleder og til en Hob andre lignende i Anledning af større Festligheder eller Familiebegivenheder i Kongehuset. Medaillen paa Dronning Louises Fødselsdag 1702 var hans sidste Arbejde. — M.s Stempler ere for den Tid fortræffelige, skjønne og skarpe. Hans Medailler bleve slagne i stort Antal, 100 til henved 250 Exemplarer, og staa betydelig over, hvad de andre omtrent med ham samtidige Stempelskærere her hjemme formaaede at yde. Han pousserede ogsaa i Vox, saaledes 1692 til Kunstkammeret. M. var en velhavende Mand og ejede flere Ejendomme i Kjøbenhavn. 1685 havde han i Paris giftet sig med Marguerite Romer, som faa Aar efter døde, hvorefter han i

Stockholm ægtede Anna Catharine Warberg. M. døde i Kjøbenhavn 1. Maj 1702. Hans Enke overlevede ham i mange Aar, mistede sin Formue ved Byens Brand 1728 og døde i April 1731.

Weinwich, Kunstens Hist. i Danm. og Norge. Meier, Frederiksberg S. 109 f. Personalhist. Tidsskr. 2. R. IV, 20. Weillbach, Nyt Kunstnerlex. *F. J. Meier.*

Meyer, jvfr. Meier.

Meyer, Albert, f. 1839, Sanger og Sanglærer. A. M. blev født 29. Okt. 1839 i Sorø, hvor hans Fader, Matthias M., var Blikkenslager; Moderen Sophie f. Bauer. Han uddannedes i sin Faders Profession og blev Svend 1859, men kastede sig derpaa over Sungen, blev i 1860 optagen som Tenor i det kongl. Theaters Kor og fik Undervisning af H. Rung. Han optraadte nu paa en Mængde Koncerter, bl. a. Cæciliaforeningens, begyndte at faa Smaapartier ved Theatret og havde netop erholdt Max' Parti i «Jægerbruden» til Indstudering, da Krigen i 1864 kaldte ham fra denne Virksomhed. Efter Hjemkomsten fra Felten gav han i 1865 en Koncert, der skaffede ham Midler til i et Aar at tage Undervisning hos Lamperti i Mailand. Hjemvendt her fra i 1866 fik han Engagement ved Folketheatret og virkede her og en enkelt Sæson ved Kasino som Solosanger i Operettefaget, indtil han, der allerede i nogle Aar havde beskæftiget sig med Sangundervisning, i 1873 besluttede udelukkende at hellige sig til denne Virksomhed. Han skrev s. A. «Theoretisk-praktisk Sangskole», baseret paa fysiologiske Undersøgelser af Stemmемidlerne, hvori han havde faaet Vejledning af Professor Panum, der ledsagede hans Arbejde med en Fortale; Sangskolen blev antagen til Brug ved Musikkonservatoriet og udkom i flere Udgaver. Efter en Udenlandsrejse, paa hvilken han besøgte Konservatorierne i Berlin, Leipzig, Brüssel og Paris, aabnede han i 1876 et Sangkonservatorium, som snart opnaaede en betydelig Konflux af Elever; ved Siden heraf var han Dirigent for forskellige Sangkor, skrev en Del mindre Arbejder til Hjælp ved Sangundervisningen og udgav nogle Sangkompositioner. Da han imidlertid i 1882 blev ansat som Kordirigent ved Synagogen, gik Sangkonservatoriet ind. For den mosaiske Menighed samlede han i 1892 Synagogekorets Melodier ved Sabbathgudstjenesten, hvori nogle Salmemelodier af ham selv. 28. Dec. 1881 ægtede han Camilla Oettinger, Datter af Bogtrykker Sally O.

Schytte, Musiklex.

G. St. Bricka.

Meyer, Axel Julius Octav, f. 1846, Voxdugfabrikant. M. er født 22. Nov. 1846 i Kjøbenhavn og er Søn af den ndfr. nævnte Fabrikant Jørgen Ernst M. Efter at have besøgt Borgerdydskolen i Kjøbenhavn blev han efter sin Konfirmation uddannet som Maler og Lakerer i Faderens Virksomhed, samtidig med at han fik privat Undervisning i Sprog, Kemi og Tegning. Efter Faderens Død (1873) ledede han Fabrikken for sin Moder, tog Borgerskab 1877 og blev 1882 med sin ndfr. nævnte yngre Broder Emil M. Moderens Medinteressent i Firmaet «E. Meyer», som de 2 Brødre dygtig have ført videre. Men M.s mærkelig store Arbejdsevne kunde ikke nøjes hermed, og han har i stedse voxende Udstrækning deltaget i det offentlige Liv. Efter i 1874 at være bleven indvalgt i Industriforeningens Forevisningsudvalg blev han 1882 Medlem af denne Forenings Repræsentantskab og i 1888 af dens Bestyrelse, hvad han er endnu, og af den gjort til Medlem af Komiteen for den nordiske Udstilling 1888, i hvis Arbejder han tog virksom Del, navnlig ved Ordningen af dens store danske Industriafdeling. 1882 var han Medstifter af Rejsestipendieforeningen, hvis ivrige Formand han var 1885—94, og efter i 1885 at være bleven Delegeret i Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk valgtes han i 1889 ogsaa til dens Formand, d. v. s. til Formand for de danske Industri- og Haandværkerforeningers samlede Organisation. I denne Stilling, som han stadig beklæder, har han ihærdig arbejdet for at skaffe den danske Industri Indflydelse i vort Samfund, og som Mærkepunkter for hans Retning kan det nævnes, at det væsentlig var ved hans Bestræbelser, at Næringslovskommissionen blev nedsat i 1890, og at han i 1895, da der nedsattes en parlamentarisk Toldkommission, foranledigede, at Fællesrepræsentationen sammen med Foreningen «det nationale Arbejde» nedsatte et fagligt Toldudvalg til Støtte for den danske Industris Toldinteresser. 1889—97 var han Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn. 1895 blev han Medlem af Exportforeningens Bestyrelse, 1896 af Komiteen for Danmarks Deltagelse i Udstillingen i Stockholm osv. Ved Siden af at røgte alle disse industrielle Hverv har han endnu haft Tid til at være et i høj Grad virksomt Medlem af en Række velgjørende Foreninger, ikke at tale om, at han i 1894 indvalgtes i Direktionen for Tivoli. — 18. Dec. 1877 ægtede han Fanny Johanne Jensen (f. 2. Sept. 1856), Datter af fhv. Regnskabsfører ved Orlogsværftet Carl Gotfred J. og Caroline f. Lund.

Søndagsposten 8. Juli 1888. Haandværkerbladet 31. Avg. 1889. For Industri og Haandværk 1893, S. 278 ff.

C. Nyrop.

Meyer, Bendix, —1721, Officer, Diplomat, havde været i fransk Tjeneste og dernæst under Felittoget i Holsten 1700 gjort Tjeneste som Generaladjutant-Lieutenant hos Generalmajor Prins Carl Rudolph af Württemberg (III, 372), da han i Juli s. A. blev Lieutenant ved 2. fynske Rytterregiment. 2 Aar efter gik han til de danske Hjælpetropper i Nederlandene, hvor Generallieutenant Scholten ønskede ham til Adjudant. Han forfremmedes nominelt 1705 til Kapitajn ved Prins Carls Regiment og endnu s. A. ved Garden til Fods, men forrettede i øvrigt Tjeneste ved Scholtens Stab, i hvilken Stilling han gjorde fortrinlig Fyldest. Efter særlig at være fremhævet for sit udmærkede Forhold i Slaget ved Malplaquet 1709 blev han kaldt hjem og med Oberstlieutenants Karakter ansat som Generaladjutant hos Overgeneralen under Felittoget i Skaane, Grev Chr. D. Reventlow. Næste Foraar blev M. «paa Grund af sit nøje Kjendskab til mange Generaler» taget med paa Raad om, hvem der skulde være Reventlows Efterfølger som højstbefalende for Hæren i Danmark, og efter hans Anbefaling valgte man hans gamle Chef Scholten, hvis Datter M., som imidlertid var bleven Oberst og Generaladjutant hos Kongen, ægtede i Begyndelsen af 1711. Kort forinden havde han været sendt til Zar Peter for at underhandle om Afsendelsen af et russisk Hjælpekorps til Danmark. Han gennemførte Underhandlingerne med Held, men Omstændighederne hindrede, at Korpset kom videre end til Danzig.

Ogsaa i de følgende Aar anvendtes M. hovedsagelig ved de militærpolitiske Underhandlinger, hvortil «den nordiske Ligue» imod Carl XII gav saa rigelig Anledning. Fra Marts 1712 til Maj 1714 var han akkrediteret hos Kong August II af Sachsen-Polen. M. sendtes derefter til Berlin og gik 1715, da Preussen havde sluttet sig til Ligen, helt over i diplomatisk Tjeneste som overordentlig Gesandt ved det preussiske Hof. Samme Efteraar laa Admiral Chr. T. Sehested indespærret mellem Øen Usedom og en svensk Flaade, men udfriedes fra denne farlige Stilling, ved at et preussisk Korps fordrev Svenskerne fra Øen. At dette Korps kom tidsnok, skyldtes særlig den Energi, hvormed M. havde drevet paa dets Afmarche, hvorfor han ogsaa belønnedes med Generalmajors Karakter. At de Forhandlinger, der i Sommeren førtes med den preussiske Regering angaaende Overførselen af danske Tropper fra Nordtyskland til Sjælland, trak i Langdrag og nær vare strandede, kan ikke regnes M. til Last. Han beklædte baade ved denne Lejlighed og

i de senere Krigsaar med Samvittighedsfuldhed og Dygtighed sin Post, som ingenlunde altid hørte til de lette. Thi, som Frederik Vilhelm I ret cynisk ytrede til M., efter Datidens politiske Grundsatninger gjaldt det blot om paa bedst mulige Maade at bjærge til sig selv. I øvrigt fik M. ved flere Lejligheder Beviser paa, at den preussiske Konge satte Pris paa ham, og efter Freden modtog han 1721 fra sin egen Konge baade Adelsbrev og Danebrogsordenen. 16. Nov. s. A. afgik han uventet ved Døden efter faa Dages Sygeleje. Han efterlod en eneste Datter, der senere ægtede Generalmajor Jobst Conrad Rømeling.

Danske Mag. 5. R. III. Hist. Tidsskr. 5. R. III. *H. W. Harbou.*

Meyer, Christian Adolph, 1803—78, Højesteretsassessor, en Søn af ndfr. nævnte Rentekammerdeputeret Joh. Heinr. Elias M. († 1839), fødtes i Kjøbenhavn 24. Juni 1803, blev 1821 privat dimitteret til Universitetet, 1826 juridisk Kandidat, 1830 Avditor i Hæren, 1838 surnumerær Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, 1841 virkelig Assessor sammesteds, overgik 1845 som Assessor i Kriminal- og Politiretten og udnævntes 1856 til Assessor i Højesteret, i hvilken Stilling han forblev indtil sin Død, 10. April 1878 i Kjøbenhavn. M., der nød megen Anseelse for sin fremragende Dygtighed og store Skarpsindighed, fik 1836 Titel af Overavditor, 1852 af Justitsraad og udnævntes 1874 til Kommandør af 2. Grad af Danebrog. Ved Siden af sin egentlige Embedsgjerning fungerede han i en længere Aarrække paa Regeringens Vegne som Medlem af den sjællandske Jærnbanes Kontrolkomité. — 21. Nov. 1834 blev han gift med Emilie Johanne Blom (f. 30. Maj 1812 † 10. Febr. 1896), en Søster til Tømmermester J. A. B. (II, 421). *G. Kringelbach.*

Meyer, David Amsel, 1753—1813, Handels- og Finansmand. M., en Søn af Kjøbmand Amsel Jacob M. og dennes Kusine Brendle, fødtes i Kjøbenhavn 18. Jan. 1753. Han fik en mangelfuld Opdragelse, men havde gode Evner, især som Kjøbmand, hvad der kom ham til Nytte, da han i en ganske ung Alder begyndte selvstændig Handel. Ved Hjælp af betydelig Kredit hos Slægtninge i Altona og Amsterdam udvidedes hans Virksomhed hurtig, og i «den glimrende Handelsperiode» i det 18. Aarhundredes sidste Slægtled oparbejdede han en betydelig oversøisk og Vexelforretning. 1780 blev han, efter nogen Modstand af konfessionelle Hensyn, Grosserer. En Tid var en Broder af ham hans Kompagnon; en

Del Aar efter dennes Død optog han sin Neveu S. S. Trier i Firmaet (1793), og hermed grundlagdes saaledes det store Hus Meyer & Trier. — Huset forvandt let sine Tab ved Kjøbenhavns Ildebrand 1795, derimod var Situationen alvorligere, da den store Handelskrise 1799 gik sin Ødelæggelsesgang fra England over Hamborg til Kjøbenhavn. M. fik da den fortrinlige Idé at foreslaa Dannelsen af en Komité med Tilladelse til at udstede rentebærende Sedler, som kunde udlaanes til Kjøbmænd, der vare kjørte fast, mod Sikkerhed i deres Varelager. Planen om «Komité-sedler» vandt hurtig Tilslutning — og benyttedes ogsaa ved senere Lejlighed med Held —, og M. selv valgtes ind i Komiteen. Ved denne Lejlighed traf han formentlig første Gang sammen med Finansminister Schimmelmann.

M. havde foretaget gjentagne Rejser, der førte ham ind i større Forhold, end Omgangen i Hjemmet havde vænnet ham til. Med et stærkt begrænset Syn paa Livet havde han indrettet sig paa en saa økonomisk Maade, med Mistro og Uvilje over for al Luxus, at der, trods betydelig Velgjørenhed, kom et Gjerrighedens og Særhedens Præg over ham. Hans store finansielle Stilling og Indflydelse gjorde ham haardnakket i hans Bornerthed. Men Rejserne og Forbindelsen med det offentlige ved Aarhundredeskiftet skabte for saa vidt en Forandring i disse Forhold, som hans Interesser førtes i videre Retning, og da Krigsaarene i Aarhundredets Begyndelse viste Staternes vanskelige Stilling under den stigende Finanskrisis, bragtes han til ivrig at sysle ogsaa med sit Fædrelands Forhold paa dette Omraade, og snart udformede hans Anskuelser her sig paa bestemte Maade.

I Aaret 1806 udarbejdede M. en Plan, hvori han fremsatte sine alvorlige Betæneligheder over for den Maade, Landets Finansvæsen styredes paa, navnlig den uafbrudte Udstedelse af ufunderede Sedler. Han angreb med Iver den Luxus, som den Gang herskede, og han vilde skaffe Regeringen Midler til Sedlernes Fundering ved Paa-læggelse af en aarlig Skat af 5 pCt. af alt i Landet værende Sølv-tøj. Skatten kunde dog undgaas, naar man indleverede alt undværligt Sølv-tøj til Speciesbanken, der til Gjengjæld skulde give 4 Procents Obligationer, som langsomt amortiseredes. Med Hensyn til denne Plan bør det erindres, at Tvangsloan o. l. vare almindeligere i tidligere Tider end nu, og at Revolutions- og Napoleons-tiden mange Steder var de voldsomme Forholdsreglers Tid, ogsaa over for private Rettigheder. M.s Plan var imidlertid i den Hen-

seende særlig urimelig, at det sikkert ikke havde været gjørligt at faa Sølvet lokket frem i saa store Mængder, at der var opnaaet noget kjendeligt derved, og et saa odiøst Forslag maa naturligvis fremfor alt ikke være upraktisk.

Krigstiden bragte M. i nøjere Forbindelse med Finansministeren, og M. virkede stadig for det Formaal at opsamle reelle Værdier for at kunne øve saa stærk Modstand som muligt mod Seddelderouten. I Aaret 1808 kaldtes M. første Gang til Frederik VI. Det var jo den Gang Kabinetstyrelsens Dage, hvor Kongen gik sine egne Veje uden om Kollegier og Ministre, og i disses Sted traadte ofte uansvarlige Raadgivere. Der er ingen Tvivl om, at M. fra da af i en Aarrække har været medvirkende til adskillige af de Forholdsregler, der toges for at skaffe Statskassen Realiteter i Hænde. Han raadede til Opkjøb af Varer, som Kongen eller Staten saa spekulerede med, han har gjort sit til Skærpelsen af Udførselsforbudene, af Antiluxuslovene, af Formueskatterne, fremfor alt af de Foranstaltninger, der skulde hemme Kursspekulationerne. Men det kan næppe nægtes, at Forvirringen i Penge- og Omsætningsforholdene forøgedes ved en Del af disse Forholdsregler; den i Tidens Medfør naturlige Usikkerhed i al Handel og Vandel sattes saa at sige i System. For den Indflydelse, M. har haft paa hin Tids Lovstimmel — upopulær ogsaa i Landets højeste Kredse —, maatte han som andre af de uansvarlige Raadgivere bære sin Del af Misstemningen eller Hadet. Men Kulminationen naaedes dog først i det Aar, da han traadte i Forgrunden som Regeringens bestaltede Agent.

I Sommeren 1811 stod Seddelkursen omkr. 800 (Parikurs var 125 Dlr. K. à 6 Mark = 100 Specier Sølv; naar Kursen var 800, var en Daler i Sedler altsaa mindre værd, end en Mark skulde være). For største Delen hidrørte dette fra Forhold, der efter Omstændighederne ikke kunde ændres. Staten udstedte ufunderede Sedler i Millionvis; Udlandet skulde betales i Sølv, og man fik intet Sølv ind paa Grund af Udførselens Ophør; Sølv eller, hvad der var det samme, Vexler i Hamborger-Banko blev altsaa en kostbar Vare, imod hvilken Sedlerne fik en enorm Kurs. Men yderligere bidrog unægtelig hertil Spekulationen. Naar Spekulanterne opkjøbte Bankovexler, og det ikke var for at udlige virkelige Vareforretninger, gjordes Seddelkursen endnu ugunstigere, den opstaaede Bankotrang satte Prisen paa Banko yderligere op, og man kunde da tjene ved at kaste sin Banko paa Markedet, derefter begynde forfra, kort

sagt gjøre Forretninger i Spildifferencer o. l. Det var imod alt dette, de nye Omsætnings- og Vexellove bl. a. skulde virke, men for at kunne gribe direkte ind sattes desuden M. nu (Avg. 1811) til at «styre» Kursen. Store Beløb, indkomne ved Tvangslaan og lignende Forholdsregler, stilledes til hans Raadighed, og han opkøbte dermed Banko, hvorefter alle, der ønskede Banko, skulde henvende sig til ham, for at han kunde bestemme, om det var til Spekulation eller reel Forretning, og derefter tilbageholde eller sælge den. Men Kjøbmændene vilde i Længden ikke finde sig i hans Censur og søgte uden om ham, selve Finansautoriteterne gik ogsaa ad andre Veje for at faa de Vexler, de skulde bruge. Den Kurs, han en Tid officielt fastholdt, kunde derfor se plausibel nok ud, da han fik mindre og mindre Afsætning for sin Banko, men i Virkeligheden dannede der sig bag hans Ryg private Bankoforretninger, og under stigende Utilfredshed fra alle Sider endte Operationerne til sidst med et Brag. I Maj 1812 var den officielle Kurs 740, ved Slutningen af Aaret var den langt over det dobbelte! — Ulykken var, at en i øvrigt berettiget Fremgangsmaade, at opkøbe Banko og holde den parat til Nødstilfælde og til at bringes paa Markedet under akut Trang, blev forvexlet med Muligheden af at skabe Valutaer, hvor Grundlaget herfor i Virkeligheden manglede. I hvert Fald havde det dog været umuligt at holde Stillingen over for den stedse stigende Finansmisère, rent fraregnet Modtrækkene fra selve dets Side, i hvis Tjeneste Sagen foregik.

Efter Udgangen af Aaret 1811 havde M. trukket sig ud af Firmaet M. og Trier, men Huset havde fortsat Bankoforretningerne, under M.s Ansvar og Førerskab, ved de 2 tilbageblevne Kompagnoner, Trier og M. L. Nathanson (hvilken sidste var bleven optaget i Firmaet). Dette skete under stedse fornyede Tilskud fra Staten og under Kongens fortsatte Billigelse. Da en nedsat Finanskommission i Maj 1812 indstillede til Kongen, at Operationerne skulde ophøre, bebrejdede Kongen den, at den fremkom med saadanne Forslag uden at kunne sætte noget bedre i Stedet. Først i Sept. 1812 ophørte Operationerne definitivt, og Huset fik da en varm Takkeskrivelse fra Kongen for dets Virksomhed, som det havde udført «efter vor Ønske og Vilje med lige saa overordentlig Anstrængelse som umiskjendelig Opofrelse». Samtidig udnævntes M. til Hofraad.

Et Aars Tid efter, 30. Avg. 1813, afgik M. ved Døden. Hans Hustru Jacobine (en Kusine) døde 24. Maj 1843. Ægteskabet var

barnløst. Da M. døde, var allerede «den litterære Jødefejde» begyndt, i sit Ophav her hjemme ikke lidet paavirket af Misstemningen mod den Meyerske Indflydelse. Vreden over denne spores endnu i den Polemik, der samfulde 40 Aar efter opstod mellem M. L. Nathanson og A. S. Ørsted om hin Periode af vort offentlige Liv. — M. var et utvivlsomt betydeligt Finanstalent med en efterhaanden erhvervet stor Almensans, men med følelig Mangel paa Almindelse, med mange rigtige Ideer — rigtigere, end hans Samtid vidste af og forstod at vurdere —, men ikke tilstrækkelig skolde, en loyal og patriotisk Kongens Tjener, men uden Betingelser for at indtage en ledende Stilling i offentlige Forhold. Efter M.s Død knyttedes hans Navn til mangfoldige offentlige Formaal gennem den Fundats, hans Exekutorer udarbejdede. I Fundatsen (kongl. Konfirmation 20. Dec. 1822) disponeredes der over o. 30000 Rbdl. Sølv, hvoraf noget over 20000 Kr. kom kjøbenhavnsk jødisk Skole- og Fattigvæsen til gode, henved 40000 Kr. en tredive af Hovedstadens og Landets Institutioner for Videnskab, Kunst, Skolevæsen og Sygepleje m. m.

Huset M. og Trier fortsattes 7 Aar efter M.s Død. Dets Rigdom ansaas for uhyre, men Spekulationer og de stedse ulykkeligere Konjunkturer medførte dets Ruin i Sommeren 1820 (omtrent samtidig med det andet af vore største Huse, det Rybergske Firmas Fald). Dets Passiva udgjorde o. 5 Mill. Kr. Nutidsmønt! Forretningen søgtes efter nogen Tids Forløb paa ny oparbejdet af de tidligere Interessenter og under samme Firmanavn, samtidig med at Kommissærerne arbejdede paa Likvidationen af det gamle Bo ved Akkorder og Prolongationer osv., men i Aaret 1831 gik Huset anden Gang fallit og ophørte for stedse.

Nathanson, Hofraad D. A. M.s Levnet (1816). Samme, Børs-Operationerne og Coursens Gang, fornemmelig fra 1807 til 1814. Ørsted, Af mit Livs og min Tids Hist. IV. Rubin, 1807—14. Samme, Frederik VI's Tid. *Marcus Rubin*.

Meyer, Deodatus Fredericus Sextus, f. 1834, Officer, Brandinspektør. S. M. blev født i Kjøbenhavn (Frederiksberg) 11. Maj 1834 og er Søn af Kapitajn, Told- og Konsumtionsinspektør i Grenaa Christian Frederik M. (f. 1785 † 1836) og Maren f. Friis (f. 1796 † 1874). Han indtraadte i 1848 som Elev paa Landkadetakademiet, hvorfra han afgik i 1853, da han ansattes ved 7. Infanteribataillon som Sekondlieutenant med Anciennitet af 1. Nov. 1852. Fra 1857—61 gennemgik han den kongl. militære Højskole. Ved sin Afgang fra

Skolen udnævntes han til Sekondlieutenant i Ingeniørkorpset og ansattes strax ved Korpsets Stab, men overgik kort efter til Ingeniørtropperne, med hvilke han deltog i Befæstningsanlæggene i Danevirkestillingen. Endnu s. A. (1861) forflyttedes han til Ingeniørdirektionen i Slesvig og Aaret efter til Ingeniørdirektionen i Nørrejylland og Fyn, i hvilken Stilling han deltog i Fredericias Forsvar i 1864. Efter Fæstningens Rømning 26.—27. April overgik han til den aktive Armés Ingeniørkommando og forflyttedes i Slutningen af 1864 til Kjøbenhavns Fortifikation. Fra Begyndelsen af 1865 gjorde han paa ny Tjeneste i Fredericia, men forsattes senere paa Aaret til Ingeniørtropperne og erholdt kort efter Karakter som Premierlieutenant. I 1867 udnævntes han til Premierlieutenant og ansattes som Adjudant ved den nyoprettede 1. Ingeniørbataillon. Fra 1871—76 gjorde han Tjeneste ved 1. Ingeniørdirektion og fra 1876—80 ved Ingeniørkorpsets Stab. Efter i 1872 at være fremmet til Kapitajn blev han tillige i 1873 Kompagnichef ved 2. Ingeniørbataillon (Reservebataillon). I 1880 forflyttedes han til 1. Ingeniørbataillon som Kompagnichef, men blev nogle Maaneder efter Stabschef ved Ingeniørkorpset, i hvilken Stilling han forblev, indtil han i 1883 overtog Chefspladsen ved 2. Ingeniørdirektion. Efter i 1884 at have overtaget Stillingen som Brandinspektør i Kjøbenhavn traadte han s. A. uden for Nummer i Ingeniørkorpset og erholdt dernæst 1886 Afsked af Krigstjenesten med Oberstlieutenants Karakter. I 1895 fik han nyt Afskedspatent som Oberst.

Da M. overtog Ledelsen af Kjøbenhavns Brandvæsen, raadede dette over et i Forhold til Hovedstadens betydelige Udvikling ufyldstgjørende Personel og Materiel, og dets Organisation lod ogsaa en Del tilbage at ønske, hvilket bevistes i Praxis ved den store Brand, som kort efter hans Tiltrædelse af Brandinspektørpladsen, nemlig 3. Okt. 1884, lagde Christiansborg Slot i Aske. Denne Begivenhed foranledigede en vidtgaaende Diskussion i Borgerrepræsentationen om, hvorvidt Brandvæsenet var kraftigt nok til at imødegaa en større Ildsvaade, og Magistraten opfordredes da til at fremkomme med Forslag til en forandret og forbedret Organisation af det. Efter at have gjort sig bekendt med Brandvæsenet i flere større Byer i Nordevropa udarbejdede M. et saadant Forslag, som i 1887 af Magistraten forelagdes Borgerrepræsentationen og endelig vedtoges i 1889. Saa vel Personel som Materiel med Bepænding af Heste fik en betydelig Udvidelse, og hele Brandvæsenet, derunder Brandtelegrafanlægget med Brandalarmer og Brandtelefoner, ordnedes paa

en tidssvarende Maade. Ved Gjennemførelsen af den nye Ordning lagde M. stor Omsigt og Dygtighed for Dagen, ligesom hans militære Fordannelse kom ham til væsentlig Nytte, og det tør vel nok siges, at Kjøbenhavns Brandvæsen nu indtager en fremragende Plads blandt de større Stæders Brandkorpser. — M. ægtede 10. Maj 1866 Anna Emilie Levison (f. 1. Febr. 1838), Datter af Grosserer Pinnes L. i Kjøbenhavn.

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893.

V. E. Tychsen.

Meyer, Edvard, 1813—80, Journalist, født 6. Avg. 1813 i Kjøbenhavn, Søn af en jødisk Handelsmand Meyer Mathiassen (f. 1775 † 1819) og Frederikke f. Salomon (f. 1786 † 1832), opvoxede i fattige Kaar i en jødisk Stiftelse og fik kun tarvelig Undervisning, men var allerede som Dreng stærkt optagen af Skriverier. Han kom i Drejerlære hos en Slægting i Kjøge, blev 1831 Svend og arbejdede derefter i Kalundborg, hvor han 1834 ægtede Hanne Engell (f. 1816 † 1885), Datter af Kjøbmand, senere Slagter, Meyer Levin E. Han blev 1837 Mester og begyndte s. A. Udgivelsen af «Kalundborg Ugeblad», der fik 250 Holdere og senere tog Navnet «Sjællandsposten» og fra Jan. 1839 forenedes med M. Goldschmidts «Næstved Ugeblad». 1841 maatte han forlade Kalundborg og drog til Slagelse, men blev her aldeles forarmet, fordi man krævede et nyt Mesterstykke, og maatte sælge alt, hvad han ejede, for i 1842 at flytte til Kjøbenhavn. Her udgav han først «Kjøbenhavns Mor-skabsblad», som 1843 udvikledes til «Friskyttten», et humoristisk Ugeblad, der vilde kappes med «Korsaren» og naaede op til 900 Holdere; men herfra udvikledes i Jan. 1845 Dagbladet «Flyveposten», der virkeliggjorde hans Ønskers Maal. Det var grundlagt paa en Feuilleton af spændende franske Romaner, paa Meddelelse af Bynyt og paa en meget billig Pris og vandt hurtig Indgang, især hos den lavere Middelstand. Efter et halvt Aars Forløb havde det 3000 Holdere, men naaede paa sit Højdepunkt over 10000 og indbragte ham 45000 Kr. om Aaret. Forfulgt af Studenternes Spot og narret ved flere grove Mystifikationer tabte han Lysten til at fortsætte, solgte i Sept. 1852 Bladet til sine Medarbejdere Siesbye og Davidsen og drog til Paris, hvor han optraadte som fransk Forfatter. Hans «Contes de la mer Baltique» (1855) indeholdt bl. a. «Blade af en dansk Journalists Dagbog», en løjerlig Blanding af Digt og Sandhed om hans eget Levned; desuden skrev han et

Skuespil, «Struensée», som han med store Udgifter fik opført — én Gang. Efter at have tilsat en væsentlig Del af sine Penge vendte han 1856 tilbage til Kjøbenhavn, var i 2—3 Aar Fotograf, hvorved han tabte Resten af sin Formue, og blev 1861 Traadhandler, men udgav desuden 1858—67 et Maanedsskrift, «Folket», og flere Ugeblade samt en Mængde Romaner, mest saakaldte historiske. Endelig fik han 1867 Fribolig i en jødisk Stiftelse og døde her i stor Fattigdom 4. Avg. 1880.

M. havde hverken særlige Aandsgaver eller Kundskaber, men en vis Forretningsfiffighed og nogen Skrivefærdighed kunne ikke frakjendes ham. I sin Velmagts Dage var han godgjørende og hjælpsom, men hans Forfængelighed drev ham til at være Kunstsamler og føre stort Hus, og han savnede helt Evnen til at forvalte en Formue og var derfor tit i Pengeforlegenhed. Ogsaa var der fra første Færd udbredt et komisk Skjær over hans Person og Virksomhed.

Erslew, Forf. Lex. Løse Blade af en Journalists Dagbog (1855). Folket 15. Nov. og 15. Dec. 1859. Nær og Fjern 15. Avg. 1880. J. Michaelsen, Fra min Samtid I, 67 ff. F. Dreier, M. Goldschmidt. Med et Anhang om E. M. og Dyrene (1852).
Emil Elberling.

Meyer, Elias, 1763—1809, Maler, født i Kjøbenhavn, studerede ved Akademiet, hvor han i 1785 vandt den lille Sølvmedaille. Han lagde sig særlig efter Landskabs- og Blomstermaleri i Gouache og har ydet seværdige Ting, om han end mangler Varme og Kraft i Lysvirkning og Farvegivning. I 1799 gjorde han 2 norske Landskaber, paa hvilke han ønskede at agreeeres af Akademiet; dette kunde dog ikke ske, da han ikke havde studeret i Udlandet. Han opnaaede da 1800 af Fonden ad usus publicos Understøttelse til et Studieophold i Dresden, og efter at være kommen tilbage til Kjøbenhavn blev han 1801 agreeret og s. A. Medlem af Akademiet paa et Blomsterstykke og et Landskab, begge i Gouache. Han var af svageligt Helbred og sad i trange Kaar med Hustru, Cathrine Charlotte f. Ehrhart, og en Hob Børn; 1803 fik han en aarlig Understøttelse af Kongens Kasse. Han døde 26. Maj 1809, paa Solitude paa Nørrebro, af Brystsyege. Et Par af hans bedste Billeder og en Del Raderinger og Tegninger af ham ere i de kongelige Samlinger.

Weinwich, Kunstens Hist. i Danm. og Norge S. 201. Weilbach, Nyt Kunstnerlex.
F. J. Meier.

Meyer, Emil Georg, f. 1856, Voxdugfabrikant. M. er født 4. Nov. 1856 i Kjøbenhavn og er Søn af den ndfr. nævnte Fabrikant Jørgen Ernst M. Da han 1872 udgik af Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, kom han i Handelslære og foretog i 1876 for sin videre Uddannelse en Udenlandsrejse, der strakte sig til Amerika. Hjemkommen her fra virkede han i den af hans Moder efter Faderens Død under Firma «E. Meyer» fortsatte Fabrikation af Voxdug og lakerede Varer, i hvilken han 1882 sammen med sin ovfr. nævnte Broder Axel J. O. M. blev Medinteressent. Han er særlig Leder af Forretningens kommercielle Side. S. A. blev han Medlem af Bestyrelsen for Rejsestipendieforeningen for Haandværk og Industri, deltog 1888 ihærdig i dens Virksomhed for den nordiske Udstilling i Kjøbenhavn (Fremmedbureauet, Fagmøderne osv.) og har fra 1894 været dens Formand. Siden 1886 er han Medlem af Industribankens Bankraad, og han er ogsaa paa forskjellig Maade knyttet til Industriforeningen i Kjøbenhavn. Fra 1886—94 har han saaledes været Revisor i den, men særlig har han gjort sig bemærket ved sin dygtige Virksomhed i den af denne Forening nedsatte Komité for Danmarks Deltagelse i Udstillingen i Chicago 1893. Han var dansk Generalkommissær ved denne Lejlighed. Aaret efter forestod han Udgivelsen af en indholdsrig Beretning om denne amerikanske Udstilling, og det er ikke første Gang, at han har vist udprægede publicistiske Interesser. — 31. Juli 1882 ægtede han Julie Angelica Petersen (f. 12. Juli 1860), Datter af Professor Magnus P. og Camilla f. Hansen.

Morgenbladet 20. April 1888. Søndagsposten 1888, Nr. 1283. C. Nyrop.

Meyer, Emil Laurids, f. 1856, Nationaløkonom. M. er født 24. Maj 1856 i Kjøbenhavn; hans Forældre vare Grosserer Meyer Jacob M. og Rebecca f. Levysohn. Efter at være bleven Student i 1872 fra Mariboës Skole i Kjøbenhavn kom han i Lære hos en Vexellerer, senere hos D. B. Adler. Sin knappe Fritid benyttede han til Studier og tog i 1878 statsvidenskabelig Examen. I 1879 blev han Assistent i Nationalbanken, hvor han 1883 rykkede op til Fuldmægtig og 1888 til Kontorchef. 1892 overtog han Undervisningen i Nationaløkonomi og Statistik ved Handelshøjskolen i de Brockske Handelsskoler, en Stilling, han opgav i 1897, da Nationalbanken lagde større Beslag paa hans Kræfter. 12. Avg. 1888 ægtede han Johanna Laura Friedländer (f. 22. Nov. 1854), Datter af Grosserer Albert F. og Rosalie f. Bloch. — M. har ikke haft Otium

til at samle sig om et større videnskabeligt Arbejde, men han har i «Nationaløkonomisk Tidsskrift» og andensteds skrevet en Række Afhandlinger om nationaløkonomiske Æmner. De bære alle Vidne om et grundigt Studium og et klart Blik paa Forholdene. Her kan nævnes «Rentefodens Bevægelser» («Nationaløkonom. Tidsskr.» 1896), «Terminshandel og Priser» (sammesteds 1897) samt den fortræffelige lille Bog «Skatter» (Studentersamfundets Smaaskrifter 1895).

H. Westergaard.

Meyer, Ernst, 1797—1861, Genremaler. Ernst eller, som han egentlig hed, Ahron M. var Søn af Mægler Salomon M. og Brendle f. Meyer, en Søster til foran nævnte Hofraad D. A. M., og blev født i Altona 11. Maj 1797. Da hans Forældre bleve skilte Aaret efter hans Fødsel, tog hans Moder til Kjøbenhavn, og her blev hun 1801 anden Gang gift, med Kjøbmand Gottschalk Salomon. M. blev opdraget hos Faderen, men da hans Tilbøjelighed og Anlæg kun gik i Retning af at tegne og male, sendte Faderen ham i 1812 til Kjøbenhavn, hvor hans Moders Familie maatte tage sig af ham, da Faderen den Gang ikke havde Raad til at understøtte ham. Det var navnlig Datidens store Kunstelsker, Grosserer, senere Redaktør, M. L. Nathanson, som sørgede for ham, saa at han uden Frygt for det daglige Brød kunde besøge Kunstakademiet, medens han samtidig fik Plads i C. A. Lorentzens Malerskole. Han blev 1814 Elev af Modelskolen, vandt 1816 den mindre og 1818 den store Sølvmedaille. Efter Datidens Kunstneropdragelse maatte han under Lærerens Opsyn male Kopier efter ældre Billeder, og saadanne vare ogsaa hans første udstillede Arbejder.

Om ogsaa Samtiden i hans første originale Billeder sporede den unge Kunstners Talent og henregnede «En Yngling i saakaldet gammeltysk Dragt i fortrolig Samtale med en ung Dame» (1818) til hans «genifulde» Arbejder, kaldte man dem dog bisarre og mislykkede. Men efter at Eckersberg s. A. var bleven Professor ved Akademiet, synes det, som om dennes lyse Farve og sikre Tegning øvede deres Indflydelse paa M., der dog næppe var ligefrem hans Elev, thi hans i det næste Aar udstillede Arbejde, «Gretchen knælende for Mariebilledet», kaldes «en yndig Kunstblomst», hvori Eckersbergs Indflydelse tydelig spores. Man mærker dog i Æmnevalget den Sans for Erotik, som siden prægede sig i hans modnere Kunst, men ogsaa en vis Tyskhed, der minder om hele Tidens Smag og den oplomstrende Goethe-Begejstring.

Maalet var imidlertid at blive Historiemaler, og M. konkurrerede i 1819 til den mindre Guldmedaille. Opgaven var «Josef forestiller sin Fader for Farao», men han vandt ingen Præmie. Han rejste nu til München, hvorfra han, paa sine Venners indtrængende Opfordringer, dog vendte tilbage for at konkurrere i 1821. Midt under Udførelsen forlod han den Loge paa Akademiet, hvori han arbejdede, og tog sit Arbejde med sig. Dermed var Historiemaleriet opgivet for stædse.

Han vendte nu tilbage til München, og her sluttede han sig saa fuldstændig til den der blomstrende katholsksindede Malerskole med Peter Cornelius i Spidsen, at han paa et hængende Haar var gaaet ganske tabt for Danmark og for den Fremtid, der ventede ham. Her malede han i 3 Aar Æmner fra den katholske Middelalder, mest tagne fra tyske Digtere, men udstillede intet af dette i Danmark. Det var hans Ungdomsven fra Kjøbenhavn H. V. Bissen — med hvem han kunde tale plattysk —, der rev ham ud af disse Omgivelser og hele denne tysk-romantiske Tankekreds og førte ham (1824) med sig til Rom, hvor han, om end Danskerne den Gang ikke havde skilt sig fra den tyske Kunstnerkreds, dog kom til at staa i en ny og stadig Forbindelse med den dansk-romerske Kunstverden, hvori Thorvaldsen den Gang var Sjælen. Han fik snart Blikket opladt for det Folkeliv, som med saa umiddelbar Friskhed rorte sig om ham, og blev dettes mere og mere begejstrede Fortolker i en Stil, som baade fra først af og i sin senere Udvikling skilte sig fordelagtig fra den gængse tyske og engelske vel kunstig tillavede Opfattelse.

Et frisk og godmodigt Lune, hvis første Spire opdukker i en Radering fra o. 1820, forestillende en snurrig, gammel Opvarter ved Kunstakademiet, parrer sig nu i hans Arbejder dels med den skjælmske Erotik, som fulgte ham gennem Livet, dels med en Fremstillingsmaade, der i Form og Farve ganske anderledes end for slutter sig til den danske Skole, hvoraf han var udgaaet, og under hvis Paavirkning han atter var kommet ved Samlivet med de kjøbenhavnske Kunstner venner, der efterhaanden kom til Rom. Tilslutningen til Danmark viser sig ogsaa i, at han, saa snart de første forberedende Aar vare omme, atter fra 1827 udstiller i Kjøbenhavn og vedbliver dermed til sin Død, ligesom ogsaa mange danske slutte sig til den store Kreds, der købte hans Billeder. «En Brøndscene i Nærheden af et Kapucinerkloster», det første Billede, han udstillede i Kjøbenhavn (1827), viser Kunstneren omtrent

som paa Billederne i Thorvaldsens Musæum, om end nok saa heldig i Farven; ved Siden af de karakteristisk opfattede Haandbevægelser er der dog noget ufrit i Malemaaden, særlig i Ansigterne. I 1833 købte Prins Christian Frederik «En neapolitansk Fiskerfamilie» af ham. S. A. vakte han almindelig Opsigt ved «En offentlig Brevskriver», som oprindeligt var malet til Hofraad Hambro. En Gjentagelse med sit Sidestykke, hvor Skriveren læser et Brev op, tilhører Thorvaldsens Musæum. Det umaleriske Foredrag i disse fra Lunets og Opfattelsens Side saa fortrinlige Billeder viger efterhaanden for en bredere og mere tiltalende Penselføring; saaledes i «En Fisker, som ser efter Vinden» og «En Dreng føres af sine Forældre til Klosteret», begge i Thorvaldsens Musæum. Hans navnkundigste Billede, «Søfolk sætte rejsende i Land paa Capri», hvoraf et Exemplar tilhørte Godsejer Scavenius (udst. 1837), maatte han gjentage mange Gange. Det er gjengivet blandt «Billeder af danske Malere» ved A. Kittendorff; men andre af hans Billeder, f. Ex. «De 2 Venner», den lille Dreng og det store sorte Svin, have i Grunden større Lune og Indhold i Fortællingen og et friere Foredrag.

Det er nu en rig Fylde af tiltalende Billeder, som udgaar fra hans flittige Haand. Hele Italiens Folkeliv, solbrændte, nøgne Fiskere, velnærede Munke og Præster, unge — ganske lidt forelskede — Abbater og fremfor alt den romerske og neapolitanske Almues Kvinde, lige fra Barnealderen til den skjælske Elskerinde og den lykkelige Moder, glider forbi dens Blik, der har fulgt og erindrer M.s Udviklingsgang. Kunstneren havde oprindeligt et udmærket Helbred, men ikke alene hans utrættelige Flid, ogsaa en besynderlig Lyst til kaad Misbrug af Kræfterne virkede nedbrydende og paaførte ham navnlig stærke Anfald af Gigt og Rheumatisme. I 1841 maatte han forlade Italien for ved Badestedet Gräfenberg at forsøge paa at gjenoprette sit Helbred. Han brugte Kuren i 2 Somre og rejste 1843 til Danmark. Kunstakademiet udtalte nu Ønsket om at optage den fejrede, evropaberømte Kunstner til Medlem uden for de sædvanlige Regler, da hverken hans Helbred eller hans korte Ophold tillod ham at udføre et Receptionsarbejde. I Følge en kongl. Resolution blev han 18. Dec. optaget til Medlem af Akademiet. I 1844 forlod han atter Danmark, gennemrejste Evropa og havnede atter i Rom, indtil Revolutionsurolighederne i 1848 atter fordrevede ham, og han tilbragte o. 4 Aar i Tyskland, Frankrig og Schweits, men kom ikke til Danmark.

Den Gigt (Arthritis), som han led af, tog, som det synes,

under dette Ophold nord for Italien saa stærkt til, at han blev en værkbruden Mand, der kun kunde bevæge sig ved Hjælp af Krykker, og hvis Hænder og Arme vare saaledes fordrejede, at han maatte opgive Oljemaleriet. Han lærte — efter de Haandtegninger at dømme, som senere bleve Kobberstiksamlingens Eje — sig selv at male med Vandfarver, og det er mærkeligt at se, hvor ubehjælpssomme den øvede Kunstners første Forsøg vare i dette Materiale, og hvor hurtig han gjorde sig til virtuosmæssig Herre over de nye Midler. Navnlig fik han i sine Akvareller en Varme og Dybde i Farven, som kun sjælden saas i hans Oljebilleder. Trods sin Svaghed bevarede han sin Aandsfriskhed og sit Lune og færdedes hver Sommer paa Rejser, navnlig til Syditalien, lige til den sidste, han levede. Vinteren 1860—61 fandt ham i Rom glad og virksom som sædvanlig, indtil et Slagtilfælde om Morgenens 31. Jan. fældede ham. Han blev bragt bevidstløs hjem, yngre Kunstnere og Venner vaagede ved den ugifte gamle Kunstners Leje, og i den tidlige Morgenstund 1. Febr. 1861 var han hensovet. Et talrigt evropæisk Følge ledsagede den følgende Aften ved Fakkelskin den hensovede Kunstners jordiske Levninger til den mosaiske Kirkegaard i Rom.

Fædrelandet 15. Febr. 1861. Illustr. Tid. 1861, Nr. 74. Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Meyer, Ernst Heinrich August, 1802—50, Officer, født i Glückstadt 9. Marts 1802, Søn af Kapitajn i Dronningens Livregiment Gottfried Heinrich M. og Agnete Louise f. Stage. Han kom, 12 Aar gammel, paa Landkadetakademiet, fik 1820 Sekondlieutenants Anciennitet og afgik 1822 til jyske (det senere 5.) Dragonregiment i Randers. Først 1842 rykkede han op paa Premierlieutenants Gage efter 10 Aar forud at have faaet Karakter som saadan og 1841 at have faaet reserveret Ritmesters Anciennitet; 1848 blev han Ritmester og Skoleforstander ved Regimentet, Aaret efter Eskadronschef ved 4. Dragonregiment. — M. havde i mange Aar været anset for en af sit Vaabens første Instruktører, og han stadfæstede dette Ry ved den Uddannelse, han nu gav sin Eskadron. Dens Brugbarhed over for Fjenden var det, han havde for Øje, hvilket ogsaa blev almindelig anerkjendt, bl. a. af General Schleppegrell, hvem han var underlagt. Isteddagen, 25. Juli 1850, fulgte han Generalen, da det opdagedes, at Øvre Stolk var besat af Fjenden. Den ved Haanden værende Rytterstyrke blev strax sendt tilbage

for at drive Fjenden ud af Landsbyen, og under Angrebet paa denne blev M. ramt af en Kugle i Underlivet. Samme Aften døde han i Flensborg.

M. var gift 1. (1831) med sin Regimentschef, Generalmajor C. P. Christensens Datter Frederikke Henriette (f. 23. April 1804 † 30. Avg. 1834), 2. (1837) med hendes Søsterdatter, Justitsraad, Branddirektør C. J. Ørums Datter Jacobine Christiane (f. 6. Maj 1817). Den sidstnævnte, som endnu lever, modtog efter Ritmesterens Dod en af Eskadronens samtlige Underofficerer og menige underskrevne Adresse, der paa den smukkeste Maade tolkede den Højagtelse og Hengivenhed, han havde vundet hos sine undergivne — Følelser, der i fuldeste Maal deltes af Kammeraterne.

Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, III, 1207.

H. W. Harbou.

Meyer, Frederik Marquard, 1769—1834, Præst, blev født 12. Juni 1769 i Flækken Arnæs ved Slien, hvor hans Fader, Friedr. M. († 1806), var Præst. 1788 kom han til Universitetet i Kiel; blev examineret i Glückstadt 1792 og drog derefter til Paris, hvor han var Huslærer i det Lucknerske Hus. Han gennemlevede saaledes paa nært Hold Terrorismens Dage og var ikke alene Medlem, men begejstret Taler i Jacobinerklubben. Dette forhindrede ham dog ikke i 1796 at modtage en Kaldelse til Præst i Siversted i Flensborg Provsti. 1801 forflyttedes han til Adsbøl i Sundeved og 1806 til Hagenbjærg paa Als. Her døde han 6. Dec. 1834. M. var en Mand af mange Kundskaber, men egnede sig kun lidet til at beklæde Præstembede. Hans livlige Aand gjorde ham meget søgt af Hoffet paa Augustenborg, skjønt hans bidende Spot hverken skaanede høj eller lav. Det var ham, der ved et Avertissement i «Altonaer-Mercur» aabnede Felttoget mod de Harmske Theses 1817; men i øvrigt har han kun ladet trykke enkelte Smaadigte og et Par Lejlighedsskrifter af historisk og politisk Art.

J. G. Rist, Lebenserinnerungen II, 260. Wit v. Döring, Mein Jugendleben u. meine Reisen S. 6 ff. Helveg, Den danske Kirkes Hist. est. Reform., 2. Udg., II, 404 f. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. A. Jantzen.

Meyer, Fritz, 1806—77, Industridrivende, er født 30. Okt. 1806 i Aalborg, hvor hans Fader, *Friderich Wilhelm M.* (f. 24. Dec. 1774 † 30. Avg. 1844), drev en stor Blikkenslagerforretning. Han var 1802 indvandret fra Hamborg og tilhorte en udmærket dygtig Slægt, der i over 100 Aar stadig havde drevet Blikkenslageri i Tyskland;

1820 hedder det, at hans Arbejder ikke alene ere fortræffelige ved deres Udførelse, men at de ved «deres Form og Tegning satte denne Mand iblandt Rækken af Danmarks første Professionister». Ogsaa hans Hustru, Johanne Marie f. Wulff (f. 1773 † 1843), Datter af Skibskapitajn W. i Hals, var paa sin Vis fremragende, hun nævnes som «sin Tids dygtigste Kvinde i Haandarbejde i Aalborg». Efter Familiens Tradition skulde Sønnen selvfølgelig være Blikkenslager. Han blev oplært hos en Fætter, Diderich M. i Hamborg, og efter i 1829 at være bleven Svend rejste han paa sin Profession i Tyskland, hvor han navnlig opholdt sig i Dresden. Her blev han forlovet med sin senere Hustru, Therese Charlotte Wilhelmine Zincke (f. 19. Marts 1811 † 11. Marts 1869). Hjemkommen til Danmark etablerede han sig 1835 i Kjøbenhavn, hvor han anlagde et Blikkenslageri og Lakereri, hvis Arbejder fik et godt Omdømme allerede paa Udstillingen i Kjøbenhavn 1836, og dette gode Omdømme vedblev senere. 1843 udnævntes han til Hofblikkenslager. Det er herefter naturligt at se ham i Spidsen for Blikkenslagerlavet, han var dets Oldemand endog 2 Gange (1842—46 og 1865—72), og desuden var han livlig med i Tidens industrielle Bevægelser. Han var Medstifter af Industriforeningen (1838), af Teknisk Institut (1843) og af den nye Haandværkerskole (1868), sad i Industriforeningens Repræsentantskab (1838—66), i Bestyrelsen for Hjorths Haandværkerstiftelse, i Teknisk Selskabs Bestyrelse (1843—56), var Formand for Haandværkerforeningen (1845—47) osv. Han døde 24. April 1877, og hans Virksomhed gik da over til Sønnen Torben M. (f. 1. Okt. 1848), der stadig fortsætter den.

Rawert, *Industrien i de danske Provinser* (1820) S. 20. Tidsskr. f. Kunstind. 1895, S. 136. C. Nyrop, *Industriforeningen i Kbhvn.* Samme, *Dansk Haandværkerundervisn.* A. Bauer, *Haandværkerforeningen i Kbhvn.* C. Nyrop.

Meyer, Fritz, 1817—91, Højesteretsassessor, var en Søn af Inspektør paa Jægerspris Gods Adolph M. (f. 3. Dec. 1780 † 7. April 1849) og Cæcilie Birgitte f. Jacobsen (f. 8. Dec. 1796 † 20. Avg. 1867). Han fødtes paa Jægerspris 12. Dec. 1817, blev 1836 Student fra Sorø, 1842 juridisk Kandidat, udfoldede i de følgende Aar en betydelig og meget skattet Virksomhed som juridisk Manuduktør, var tillige fra 1844 Volontær i danske Kancelli, fra 1848 Kancellist i Justitsministeriet og blev i Begyndelsen af 1852 udnævnt til Fuldmægtig sammesteds, men havde allerede den Gang i nogle Maaneder fungeret som Medlem af Overjustitskommissionen for Hertug-

dømmet Slesvig og blev i Maj 1852 udnævnt til Medlem af Appellationsretten i Flensborg, i hvilken Stilling han forblev, indtil han under Okkupationen i 1864 blev fordreven der fra. 1865 blev han Medlem af den midlertidige kongl. Overjustitskommission for de tidligere til Hertugdømmet Slesvig hørende Distrikter, der i Følge Fredstraktaten vare forblevne ved den danske Stat. 1866 blev han Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, og fra 1868 til sin Død, 4. April 1891 paa Frederiksberg, var han Assessor i Højesteret. Fra 1871 var han desuden Censor ved de juridiske Examinere og fungerede i sine sidste Leveaar som Censorerne's Formand. M., der 1881 blev Kommandør af 2. Grad af Dannebrog og 1886 fik samme Ordens 1. Grad, var en fortrinlig begavet Mand, der med en klar Forstand og udmærkede juridiske Kundskaber forenede en høj Grad af Flid, praktisk Talent og Dygtighed. Disse Egenskaber i Forbindelse med hans trofaste og opofrende Karakter og varme Patriotisme skaffede ham da ogsaa under hans Ophold i Flensborg en fremragende Stilling dels som Medlem af Appellationsretten, dels som et Slags Bindeled imellem Regeringen og de sønderjyske Patrioter. Ligesom hans Virksomhed i disse Aar vel overhovedet maa betragtes som den betydningsfuldeste, hvor stor Anseelse han end nød i sine senere Embedsstillinger, saaledes vedblev den slesvigske Sag lige til hans Død at være hans Livssag. — 24. Juni 1855 ægtede han Marie Frederikke Dalberg (f. paa Frederiksværk 1. Marts 1832), en Søster til Generalmajor C. A. S. D. (IV, 153).

G. Kringelbach.

Meyer, Hans Wilhelm, 1824—95, Læge. W. M. var en Søn af Overlæge i Hæren Heinrich Christian M. og Henriette Cathrine f. Hornemann og fødtes i Fredericia 25. Okt. 1824. 2 Aar derefter blev Faderen forflyttet til Glückstadt, i hvis tyske Gymnasium Sønnen senere fik sin Undervisning, indtil han 1843 immatrikuleredes ved Københavns Universitet. Han studerede Medicin og underkastede sig allerede 1847 Lægeexamen med den meget sjælden givne Karakter laud. et quidem egregie. Da han derefter opholdt sig hos Forældrene ved Oprørets Udbrud, og da Faderen, der hørte til en tysk Slægt og var en fanatisk Tilhænger af Slesvig-Holsteinismen, trods sin danske Militærlægestilling strax overtog en ledende Lægepost ved Oprørsarmeen, besørgede han dennes Praxis i Glückstadt og lod sig desuden formaa til at modtage Lægeansættelse ved Insurgentlasareterne. Efter Krigens Ophør foretog

han en for hans hele Udvikling betydningsfuld, fleraarig Studierejse til Tyskland, Frankrig og England og nedsatte sig derefter i 1853 som Læge i Kjøbenhavn, hvor han efterhaanden fik en meget betydelig Praxis. Hans distingverede Personlighed og Noblesse, hans omfattende Dannelse og alsidige videnskabelige og kunstneriske Interesser ikke mindre end hans opofrende Utrættelighed erhvervede ham et varmt hengivent og varmt beundrende Klientel.

Imidlertid blev ved hans nævnte Forhold under den slesvigske Krig hans Stilling ret pinlig i Kjøbenhavn; den stærke nationale Strømning gjorde det vanskeligt at glemme eller tilgive det passerede, hvor forklarligt det end efter de foreliggende Omstændigheder kunde siges at være. Da hans Lærer og Velynder Fenger, der i sin begavede Discipel saa et særlig lovende Docentæmne, vilde have ham offentlig ansat, fremkom der kategoriske Protester baade i den national-liberale Presse, fra hans Kolleger og paa et sammenkaldt Studentermøde (1855). Han opnaaede da ingen Ansættelse, men maatte nøjes med at virke privat som en overordentlig skattet Manuduktør i medicinsk Sygdomslære. I Litteraturen fremtraadte han samtidig med en interessant historisk Afhandling om den medicinske Skole i Montpellier og med et større statistisk Arbejde om Dødelighedsforholdene i Danmark, der sluttede sig til Fengers forudgaaende betydelige Arbejder paa dette Omraade.

Efterhaanden arbejdede han sig nu i al Stilhed og avtodidaktisk ind i den Specialitet, i hvilken han har gjort sit Navn berømt Verden over, i Ørets Sygdomme, der den Gang endnu kun vare lidet ænsede inden for Lægevidenskaben. I 1865 var han saa vidt, at han kunde indrette sig en formelig Øreklinik, og i 1867 gjorde han den Opdagelse, som blev hans Livs store lægevidenskabelige Triumf. Han fandt i Rummet bag Næsehulen en hidtil væsentlig upaaagtet Sygdomsproces, en Udvikling af bløde, kirtelagtige Svulstdannelser, og efter at han havde undersøgt disse nøjagtig og konstateret dem som en hyppig Lidelse med skæbnesvangre Følger først og fremmest for Patienternes Høreevne, men tillige for deres Aandedræt, Stemme, Ansigtstudtryk og hele Liv, gav han i 1868 den første Meddelelse derom i «Hospitalstidende» og indførte den senere saa bekendte Betegnelse for Sygdommen «adenoide Vegetationer» i Videnskaben. I Begyndelsen blev Sagen kun lidet ænset i de lægevidenskabelige Kredse, men da han i 1873 —74 i Specialitetens tyske Hovedorgan, «Archiv f. Ohrenheilkunde», havde offentliggjort en udtømmende Fremstilling af Vegetationernes

pathologiske Forhold og deres effektive operative Behandling, trængte Opdagelsen snart igjennem, saaledes at han i Udlandets Øjne kom til at staa som en Forsker og Læge af fremragende Betydning; han fejredes som en saadan, da han i 1881 deltog i den internationale Lægekongres i London, og i endnu højere Grad var det Tilfældet ved den paafølgende Kongres i Kjøbenhavn 1884.

Denne Kongres medførte ogsaa et Omslag i hans hele Stilling her hjemme, hvor han hidtil bestandig havde levet i en vis reserveret Tilbagetrukkethed uden ret at formaa at assimilere sig med de herskende Aandsretninger i og uden for de kollegiale Kredse. Men netop hans ejendommelige, noget fremmedartede personlige Egenskaber, hans afgjort kosmopolitiske Anlæg, store lingvistiske Talent og repræsentative Evne var der ganske særlig Brug for ved et saadant internationalt Møde, og han blev optagen som Medlem af Kongresbestyrelsen og Præsident ikke blot for den otologiske Sektion, hvad han var selvskreven til, men tillige for Sektionen for Strubesygdomme. Han opfyldte fuldt de til ham stillede Forventninger og var Gjenstand for megen Hyldest fra de udenlandske Lægers Side. Efter Kongressen strømmede der ogsaa Hædersbevisninger ind paa ham rundt om fra Udlandet. Fra det Halle-Wittenbergske Universitet modtog han s. A. Æresdoktordiplomet, og han optoges som Medlem eller Æresmedlem af talrige lægevidenskabelige Selskaber. Og som Vidnesbyrd om, at han var bleven fuldt forsonet med sit Fædreland og paaskjønnet af dette, modtog han endelig i 1894 en officiel Æresbevisning ogsaa herfra, i det han udnævntes til Etatsraad. S. A. hædredes han i Anledning af sin 70 Aars Fødselsdag ved en i varme Udtryk affattet Adresse fra Landets yngre Ørelæger, der alle ere hans Disciple. Vinteren derefter blev hans hidtil særdeles kraftige Konstitution svækket af et alvorligt Influenzaanfald, og da han i det paafølgende Foraar foretog en Rekreatjonsrejse til Italien, rantes han i Venedig af en ondartet Febersygdom og døde der 3. Juni 1895. Han begravedes paa den derværende protestantiske Kirkegaard, hvor hans Klienter og Venner 1896 rejste ham et smukt Gravmonument. I Aerkjendelse af hans Fortjenester af Videnskaben og Menneskeheden ved hans Paavisning af de adenoide Vegetationer og deres Fjernelse er der af Læger og andre Velyndere fra alle Lande blevet indsamlet en større Kapital med det Formaal at rejse ham et offentligt Mindesmærke i Kjøbenhavn.

Hans efterladte litterære Produktion er kun ringe i Omfang,

men udmærker sig i høj Grad ved Grundighed og fuld Gjennemarbejdelse af Stoffet ligesom ved sin klare, koncise, i alle Henseender monsterværdige Form og Fremstilling, hvad enten Arbejderne ere skrevne paa Dansk, paa Tysk eller paa Engelsk. Over hans fint formede Stil er der udbredt et ejendommeligt solent, klassisk Præg. Denne Karakteristik gjælder baade hans nævnte banebrydende Afhandlinger angaaende de adenoide Vegetationer og andre litterære Arbejder, der i hans senere Periode alle omhandle hans Specialitet, og mellem hvilke hans Otologiens Historie, trykt i den af hans Ven Professor Schwartz i Halle udgivne «Handbuch der Ohrenheilkunde», fortjener særlig at fremhæves, ogsaa som Vidnesbyrd om hans omfattende medicinalhistoriske Indsigter. I sin sidste, i «Hospitalstidende» trykte Publikation har han givet et Omrids af de adenoide Vegetationers Opdagelses Historie og dernæst behandlet dem i deres Forekomst dels under forskjellige Klimater og Himmelstrøg, paa Grundlag af Efterforskninger, som paa hans Initiativ vare anstillede rundt om af andre Læger, dels i ældre Tider, i det han i saa Henseende støttede sig til udstrakte Undersøgelser, særlig af Kunstværker. Aanden i disse mærkelige Undersøgelser, ligesom ogsaa i andre af hans litterære Arbejder, peger hen paa, hvad der i hans personlige Liv og Færd altid traadte tydelig frem, at han, skjønt lægevidenskabelig Specialist og netop verdensberømt ved sin Specialisme, i sin Grund var polyhistorisk anlagt, bestandig søgende og samlende Kundskab paa de forskjellige Omraader, bestandig optagen af Interesser og Studier i mere universel Retning. Karakteristisk er det ogsaa for ham, at han nærede Uvilje mod den indsnævrende Betegnelse «Specialist».

1870 ægtede han Cathrine Jane Emerson, f. Baronesse de Bretton, Datter af Læge og Plantageejer paa St. Croix Frederik Baron de B. og Enke efter Kjøbmand og engelsk Konsul paa St. Thomas William Joseph E.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Hospitalstid. 1895, S. 644 ff. Ugeskr. f. Læger 1895, S. 575 f. Bibl. f. Læger 7. R. VI, 418 ff. og 444. Illustr. Tid. XXXVI, Nr. 40. K. Nørregaard, W. M. og hans Opdagelse (1896).
Jul. Petersen.

Meyer, Hildebrandt, 1722—85, Borgmester, historisk Samler, var født i Bergen. Hans Fader, af samme Navn, var Kjøbmand i denne By, hvor han døde før 1750. M. fik 1745 Borgerskab som Kjøbmand i sin Fødeby og blev, mod Erlæggelse af 600 Rdl. til Seminarium Fredericianum, 1751 udnævnt til Viceborgmester. 1763

blev han Borgmester og døde i Embedet 20. Okt. 1785. Hvad der har givet ham et Navn, er de af ham istandbragte Samlinger til Bergens Historie, der bestaa af 10 Bind i Folio og Kvart, og som dels ere Originalarbejder fra Samlerens egen Haand, dels Afskrifter af andres Arbejder. Efter M.s Død bleve disse i 1786 indkjøbte gjennem en i Bergen aabnet Subskription og derefter skjænkede til de deputerede Borgeres Arkiv paa Raadstuen. Disse Efterlædskaaber ere i vor Tid oftere benyttede. N. Nicolaysen har i «Norske Magazin» III aftrykt M.s Samlinger til Bergens Kirkehistorie, hvoraf ogsaa et Exemplar med Forfatterens egen Haand findes i Thottske Samling, og 1. Bind af hans Bergens Beskrivelse i Uddrag. De til sidstnævnte Værk hørende Tegninger af den bergenske Bygmester Joh. Joachim Reichborn ere for det meste gjengivne i L. Dietrichsons «Svundne Tider» (1806). — M. var gift med Helche Cathrine f. Flottmann (f. 1737 † 1788), Datter af Kjøbmand i Bergen Jan Baltzer F. og Anne f. Ludfer.

Nicolaysen, Norske Stiftelser III.

Yngvar Nielsen.

Meyer, Jacob Frederik, f. 1849, Ingeniør. M., Broder til ovennævnte Emil L. M. og nedennævnte Leop. M., fødtes i Kjøbenhavn 6. Dec. 1849, blev Student fra v. Westens Institut i 1867 og tog Aaret efter filosofisk Examen og Adgangsexamen til den polytekniske Lærestanstalt, hvorfra han udgik som Kandidat i Ingeniørfagene i 1875. Efter at have aftjent Værnepligten ansattes han fra 1. Okt. 1875 ved Kjøbenhavns Brolægning- og Vejvæsen, hvortil han siden da uafbrudt har været knyttet, først i de lavere Stillinger og fra 1. Dec. 1886 som Chef.

Den Periode, i hvilken M. har bestyret Kjøbenhavns Kommunes Vejvæsen, karakteriseres paa den ene Side ved en overmaade stærk Tiltagen af Hverdagsforretningerne, hidrørende fra Byens Tilvæxt og fra et skarpere Tilsyn fra Kommunens Side navnlig med private Spildevandsledninger, for hvis Udførelse M. har udarbejdet Regulativ, paa den anden Side ved de mange, endnu ikke afsluttede Diskussioner om Sporvejsdrift og om Dag- og Natrenovation; ofte har M. foretaget Rejser til Europas større Byer for at studere disse Spørgsmaals Udvikling, og talrige Brochurer og Tidsskriftsartikler vidne om hans Virksomhed i saa Henseende. Hans særlige Interesse for kommunal Hygiejne gav Stødet til en Række Forsøg med Forbrænding af Dagrenovation, som Kjøbenhavns Kommune lod anstille 1887—88, og har ligeledes holdt ham som mangeaarigt

Medlem af Bestyrelsen for Selskabet for Sundhedspleje i Danmark. — M. blev i 1892 udnævnt til Justitsraad; i en Aarrække har han været Medlem af Arbejderbankens Repræsentantskab og er siden 1. Jan. 1894 Medlem af det mosaiske Trossamfunds Repræsentantskab. 2. Dec. 1884 ægtede han Agnes Louise Bing, Datter af Grosserer J. M. B. *Alfred Lütken.*

Meyer, Johan, f. 1848, Forfatter. Han er født i Kjøbenhavn 8. Okt. 1848 som Søn af nedennævnte Kommandør Joh. Ant. M. 1867 dimitteredes han fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, blev 1874 medicinsk Kandidat og nedsatte sig 1878 som praktiserende Læge paa Fyn. Slægtens maritime Traditioner gjorde sig imidlertid nu saa stærkt gjældende hos ham, at han af Længsel efter Havet opgav sin Landpraxis og 1880 traadte ind i Flaaden som Skibslæge, i hvilken Egenskab han bl. a. gjentagne Gange har besøgt Middelhavet og Vestindien. — Som Forfatter optraadte han 1885 med Fortællingen «Rønnebær», der 1886 fulgtes af «Kinge Dage», begge udgivne anonymt; «Borgmesterens Datter» (1890) fremkom derimod under Navn. Alle 3 Bøger ere prægede af et fint og nobelt Syn paa Livet, og de bæres af den varme Fædrelandskjærlighed, som allerede gav sig Udslag i, at Forfatteren sammen med sin Ven Præsten Johannes C. E. Clausen (III, 627) indbød til Dannelsen af den første Forsvarsforening her i Landet: «Foreningen i Fyns Stift til Forsvarssagens Fremme» (stiftet 1880). Af «Vort Forsvar» er M. en jævnlig og skattet Medarbejder.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. *Sophus Bauditz.*

Meyer, Johan Anton, 1799—1875, Søofficer, Søn af Premierlieutenant Jacob M. (f. 13. Juli 1764, † i Middelhavet, antagelig 29. Dec. 1799, da Fregatten «Hvide Ørn» gik under med Mand og Mus) og Eleonora Henningette f. Gether (f. 21. April 1770 † 8. Okt. 1843). M. er født i Kjøbenhavn 12. April 1799, blev Sekondlieutenant i Marinen 1820, Premierlieutenant 1827, Kapitajnlieutenant 1840, Kapitajn 1847, karakt. Kommandørkapitajn 1852 (Orlogskapitajn fra 1858) og afskedigedes ved Reduktionen 1864 og fik da Kommandørkorset. M.s første Togt som Officer var med Korvetten «Najaden» til Vestindien 1820—21. Fra 1827—34 var han beskæftiget ved Opmaalingen af vore Farvande, et Hverv, der interesserede ham overordentlig meget, og fra hvilket han skilte sig med ualmindelig Dygtighed. 1835—37 var han ansat ved Kryds-

toldvæsenet, gjorde derefter nok et Togt til Vestindien og et Togt med Kadetskibet. Senere førte han Dampskibet «Kiel». Som Chef for Vagtskibet paa Elben ydede han 1842 virksom og kraftig Assistance ved den store Ildebrand i Hamborg og beholdt i den Anledning en Æresmedaille. 1846—47 førte han Briggen «Mercurius» paa Togt til Island, Guinea og Vestindien.

I den 1. slesvigske Krig ansattes M. som Chef for Fregatten «Gefion», og med dette Skib deltog han i den for Landet og Marinen saa sørgelige Kamp paa Ekernførde Fjord 5. April 1849. Angaaende de nærmere Enkeltheder ved Slaget henvises til V, 567; det skal her kun anføres, at M., uagtet han maatte overgive sig med Fregatten efter et betydeligt Mandefald, ved den senere nedsatte Krigsret blev frikendt «som en ærekjær Officer, der har udvist Mod, Kjækhed og Udholdenhed, og som ikke har strøget sit Flag, førend «Gefion» var i en saadan Tilstand, at ethvert Haab om Frelse for samme var tabt». — 1850 var M. Chef for Fregatten «Havfruen» paa Blokade for Elbmundingen. 1852 konstitueredes han et Aars Tid som Havnekapitajn i Kjøbenhavn og havde her Lejlighed til at gjøre sig gjældende baade som Administrator og ved sine Opmaalinger. 1855 var M. Chef for Linjeskibet «Valdemar». I Begyndelsen af Tresserne var han gjentagne Gange Flaadeinspektør; derimod beholdt han under Krigen 1864 ingen aktiv Tjeneste, men virkede som Formand for Priseretten, i det han allerede den Gang led af en generende Tunghørighed. 1869 fik han Titel af Kommandør. Han døde 17. Nov. 1875. — M. blev 1831 gift med en Søster til Gehejmeraad Hall (VI, 493), Karen Cecilie H. (f. paa Christianshavn 1. Juli 1807, † 18. Febr. 1870).

M. var som Officer en udmærket Type for den gamle Skole. Pligtopfyldende til det yderste, stræng, men retfærdig savnede han dog ikke et vist Anstrøg af Lune, der gjorde ham afholdt af sine underordnede. Som Sømand og Manøvrerist omtales han endnu som en af de mest fremragende Officerer, Marinen har besiddet. *C. With.*

Meyer, Johann Heinrich Elias, 1766—1839, Rentekammerdeputeret, Mathematiker, blev født 7. Jan. 1766 i Brunsvig og var Søn af Klosterforvalter ved Abbediet Gandersheim Johann Christian M. og Cathr. Wilhelmine Philippine f. Bode. Han studerede i Helmstedt, var en Tid Huslærer i Holsten, blev 1791 Dr. phil. ved Universitetet i Kiel og begyndte kort efter at holde Forelæsninger og Øvelser som Privatdocent. 1796 udnævntes han til Adjunkt ved

det filosofiske Fakultet der og fik derved (i Henhold til Indfødsretslovens Bestemmelser) dansk Naturalisationspatent. Allerede det følgende Aar kom han til Kjøbenhavn, i det han 1. Nov. 1797 blev Renteskriver i det 2. holstenske Kontor i Rentekammeret; fra 1811—15 var han tysk Sekretær i Kammerkancelliet, men var allerede 1814 bleven Kommitteret i Rentekammeret, hvor han 1827 blev 5. Deputeret, samtidig med at han blev 7. Deputeret for Finanserne (1831 henholdsvis 2. og 5. Deputeret). Men foruden denne Embedsgjerning udfoldede han ogsaa anden Virksomhed, hvorved Regeringen tog Nytte af hans ualmindelige Arbejdsevne og omfattende matematiske Kundskaber, i det han blev Medlem af Komiteen til Undersøgelse af alle private Forsørgelses- og Understøttelsesselskaber; dette Hverv omfattede han med den største Interesse lige til sin Død. 1813 blev han beordret til sammen med Navigationsdirektør Wleugel at undersøge den almindelige Enkekasses og den almindelige Forsørgelsesanstalts Tilstand, i 1815 blev han Medlem af en ny Kommission til Ordning af Forsørgelsesanstalten, og s. A. blev han (ulønnet) Medlem af Direktionen for den almindelige Enkekasse «med Forpligtelse til at forfatte alle de matematiske Kalkuler og, naar det behøvedes, nøje at undersøge Kassens Tilstand». Det overordentlig store Arbejde, han her udførte, viser, at han stod paa Højden af sin Tids Videnskab; saafremt Forslag, som han fremkom med: Præmiebetaling i Steden for Kapitalindskud og nye Dødelighedstariffer, — som først længe efter hans Død bragtes til Udførelse — vare blevne fulgte, havde Enkekassen ikke faaet en saa sørgelig stor Underbalance.

M., der i 1821 blev Medlem af den bestandige Justitskommission for Klasselotteriet, modtog mange Beviser paa Regeringens Anerkjendelse: han blev 1805 Kammerraad, 1812 Justitsraad, 1817 virkelig Etatsraad, 1831 Konferensraad og 1836 Kommandør af Danebrog. Han døde 23. April 1839 i Kjøbenhavn. — 28. Sept. 1798 blev han gift i Kiel med Anna Christiana Augusta Schlüter (f. der 3. Marts 1772, † 22. Marts 1836), Datter af Skovfoged Peter Frid. S. og Margrethe Elsabe f. Schultz.

Erslew, Forf. Lex. Elvius og Hiort-Lorenzen, Patriciske Slægter I, 183. Livsforsikringsanstaltens Festskrift 1892. Neuer Nekrolog der Deutschen XVII.

Sofus Elvius.

— J. H. E. Meyer har leveret et større *forsikringsmathematisk* Arbejde: «Allgemeine Anleitung zur Berechnung der Leibrenten u. Antwartschaften» I—II (1823). Det er nærmest bygget paa hans

Forgænger J. N. Tetens' bekjendte Arbejde: «*Einleitung zur Berechnung der Leibrenten u. Antwarschaften*» (1785—86) og maa vistnok betegnes som et forsvarligt og godt Arbejde. Noget nyt Materiale til Dødelighedsstatistikken bringer han ikke, men er i det hele klar over Manglerne ved de fleste indtil da udkomne Dødelighedstavler. *H. Westergaard.*

Meyer, Jørgen Ernst, 1802—73, Voxdugfabrikant, er født 17. Maj 1802 i Stoense Sogn paa Langeland, hvor Faderen, Frederik M., ejede Gaarden Charlottenlund; Moderen var Adamine Juliane Christine f. Thode. De trykkede Tider gjorde, at Undervisningen kun blev ringe; han blev tidlig sat i Malerlære i Odense, hvor han blev Svend 18 Aar gammel. Derefter gik han til Kjøbenhavn, hvor han fik Arbejde hos en af Byens største Malermestere, S. Hambro, hos hvem han efterhaanden blev en betroet Mand navnlig ved Anlægget af en Voxdugfabrik, der den Gang var noget nyt her i Landet, og som M. skal have givet Stødet til. Da han efter Hambros Død selv havde taget Borgerskab som Malermester (1834), var det herefter naturligt, at han ogsaa kastede sig over den nævnte Fabrikation. 1838 fik han Patent paa Tilvirkning af vandtætte Tøjer, og 1842 forenede han en Fabrik for lakerede Varer med sin øvrige Virksomhed; lakerede Bakker bleve nu en Specialitet hos ham, med hvilken han heldig deltog i en Række Udstillinger, f. Ex. i Wien 1873. 1838 var han Medstifter af Industriforeningen i Kjøbenhavn, i hvilken han var Repræsentant til 1840. Han var i det hele livlig med i alle Begivenheder paa Industriens Omraade, hvad man f. Ex. kan se af Beretningerne om Industrimoderne i hans Tid, men hans Interesser gik ogsaa i andre Retninger. Han var saaledes meget virksom ved Indsamlingen af Penge til Opførelsen af St. Johanneskirken (1856—61). Titelen Kapitajn, som han bar, skrev sig fra hans Stilling i Brandkorpset. Han døde 11. Sept. 1873. — 15. Marts 1845 ægtede han Johanne Nicoline Schneider (f. 15. Marts 1820), Datter af Musiker S.

Illustr. Tid. XV, 196.

C. Nyrop.

Meyer, Knud Adolf (Andreas), 1753—1835, Officer, blev døbt 3. Jan. 1754 i Skjeberg Kirke (i Norge); tidlig mistede han sine Forældre, Oberstlieutenant Frederik Christian M. (f. o. 1716 † 1757) og Christine Marie f. Sehested (f. 8. Avg. 1729 † 14. Jan. 1766). I sit 16. Aar indtraadte han i Randers i sin Morbroder General-

lieutenant Johan Frederik Sehesteds Rytterregiment, hvor han 1772 blev Sekondlieutenant, 4 Aar senere Premierlieutenant. 1778 kom han til holstenske Rytterregiment, 1783 blev han Ritmester, og 1789 kom han tilbage til Norge til oplandske Dragonregiment, hvor han det følgende Aar blev Major og 1802 Oberstlieutenant. 1808 blev M. Oberst for akershusiske Dragonregiment, 1809 Generalmajor og 1811 Chef for søndensfjældske Dragonregiment. 1814 forblev M. i Norge, hvor han endte sin militære Løbebane som Chef for akershusiske Armédivision. 1818 blev han sat paa Ventepenge, og han døde 22. Marts 1835. Gift 1. med Gernima Næser, f. Nissen († 1806), Enke efter Kirurg Joh. Aug. N.; 2. (1809) med Enkeprovstinde Sophie Cathrine Borchgrevingk (f. 1761 † 1841), Datter af Præst Fred. Grüner Mandahl (f. 1727 † 1802) og Karen Magdalene f. Dorph (f. 1738 † 1769).

Norsk milit. Tidsskr. 1882, S. 575 f.

Lesser.

Meyer, Leopold, f. 1852, Læge. M. er en Broder til ovfr. nævnte Kontorchef Emil L. M. og Direktør Jac. Fr. M. og fødtes i Kjøbenhavn 1. Nov. 1852. Dimitteret 1870 fra Mariboers Skole tog han 1875 Lægeexamen, var i de følgende Aar Assistent hos Professor Howitz og Kandidat ved Frederiksberg Hospital, Kandidat og klinisk Assistent ved Fødselsstiftelsen og Kandidat ved Kommunehospitalet. Efter 1880 at have erholdt Doktorgraden for en gynækologisk Afhandling («Uterinsygdomme som Sterilitetsaarsag») foretog han med offentlig Understøttelse en længere Studierejse og virkede derefter som Privatdocent i Fødselsvidenskab og Gynækologi. 1882—84 var han Reservekirurg ved Kommunehospitalet, 1885—87 Underaccouchør ved Fødselsstiftelsen. 1887 oprettede han en Privatklinik i Kjøbenhavn i sit Specialfag, fra 1889 har han fungeret som Censor ved Lægeexamen, fra 1890 som Medredaktør af «Bibliothek for Læger», fra 1893 tillige som Sekretær ved det Classenske Litteraturselskab. Foruden sin Doktordisputats har han paa sin Specialtets Omraade offentliggjort forskjellige Tidsskriftsafhandlinger og som særskilte Skrifter: «Det normale Svangerskab, Fødsel og Barselseng» (1882), der har vundet almindelig Udbredelse som Lærebog for de studerende og 1891 udkom i en omarbejdet Udgave, end videre «Menstruationsprocessen og dens sygelige Afvigelser» (1890) og «Den første Barnepleje, populært fremstillet» (1891), endelig (1897) under Medvirkning af Howitz en omfattende «Lærebog i Gynækologi, fremstillet for Læger og medicinske studerende». 1897 ud-

nævntes han, efter Konkurrence med J. Kaarsberg, til Professor ved Universitetet i Fødselsvidenskab, Kvindesygdomme og spæde Børns Sygdomme. — 1884 ægtede han Emma Josephine Bendix, Datter af Manufakturhandler Moritz B.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg.

Jul. Petersen.

Meyer, Ludvig Beatus, 1780—1854, Lexikograf, var en Broder til ovfr. anførte Konferensraad Joh. Heinr. E. M. og blev født 3. Jan. 1780 paa Gandersheim i Brunsvig. I Aarene 1799—1801 studerede han Retsvidenskab ved Kiels Universitet, blev strax derefter Lærer i Stockholm, men allerede 1803 kom han til Kjøbenhavn som Lærer ved en Privatskole og blev Aaret derpaa Hovmester i Grev Schimmelmanns Hus. Som dansk Undersaat naturaliseredes han 1810 og ansattes s. A. som Fuldmægtig i Finanskollegiets Sekretariat; 1816 forfremmedes han til Kontorchef under samme Kollegium, fra hvilken Stilling han afskedigedes 1821, i det han samtidig udnævntes til Professor. Siden privatiserede han i Kjøbenhavn og døde 23. Juli 1854 i Vester Velling Præstegaard. Han var gift med Frederikke Louise Charlotte f. Platou (f. 1790 † 1853), Datter af Provst F. C. P. — M. udgav 1837 «Kortfattet Lexikon over fremmede, i det danske Skrift- og Omgangssprog forekommende Ord». Det er den Bog, som er bleven meget yndet og benyttet under Navn af «M.s Fremmedordbog»; senere Udgaver ere besørgede af Professor F. P. J. Dahl, de nyeste (6. Udg. udkom 1892) ved dennes Sønner F. C. B. og B. T. Dahl. Desuden er M. Forfatter til «Seeland im Sommer 1807», en anonym Skildring af Englændernes Belejring af Kjøbenhavn, og har udgivet en Haandbog i den tyske poetiske Litteratur.

Erslew, Forf. Lex. Elvius og Hiort-Lorenzen, Patriciske Slægter. *E. Gigas.*

Meyer, Ove Gjerløw, 1742—90, Lagmand, født paa Frederikshald og Søn af daværende Rektor ved Byens Latinskole, senere Sognepræst paa Hvaløerne, Edvard Offesen M. Han kom i 1759 i Christianias den Gang gode og af flere senere berømte Disciple besøgte Skole under Rektor J. P. Hersleb og Konrektor S. S. Monrad. Han var Wessels Skolekammeret og blev Student 1762. Efter først at have taget theologisk Attestats blev han Jurist (latinsk Examen 1771), 1778 Byfoged og Byskriver i Tønsberg. 1790 blev han tillige Lagmand i Tønsbergs og Frederiksstads Lagdømme, ligesom han fra 1789 ogsaa var Assessor i Overhofretten. I disse Stillinger døde han 4. Nov. 1790. Han var en varm norsk Patriot og op-

traadte allerede 1771 i Trykkefrihedsperioden med en Brochure om et norsk Universitet, en Yndlingstanke, han stedse bevarede og søgte at gjøre gjældende for Kronprins Frederik (VI) ved hans Besøg i Norge 1788. Ogsaa som Embedsmand synes han at have været meget virksom og dygtig, men hvad der især har gjort ham bekjendt, er den Rolle, han spillede i «det norske Selskab», hvis Stifter han blev 1772, og som han i flere Aar som dets Formand ledede, medens rigtignok hans eneste poetiske Bidrag til dets Skrifter saa vel som hans Forsvar for Nordahl Bruns «Zarine» var uden Værd. Til hans i Nyerups «Lit. Lex.» anførte Skrifter maa tilføjes: «Noget om Kjøbstaden Tønsbergs Forfatning, 1788», der senere er trykt i «Budstikken» (3. Aarg., 1822). — Han var fra 1779 gift med Susanne Frederikke f. Hansen († 1785). I det norske Selskab i Christiania hænger hans oljemalede Brystbillede.

Bernhoft, Stamtavle ov. Fam. Bernhoft S. 174. J. H. Wessels Saml. Digte, udg. af Levin, passim. L. Daat.

Meyer, Peder Krog, 1780—1819, Biskop, Søn af Major Nicolaus M. og Inger Marie f. Krog, begge døde 1801, er født paa Gaarden Øgstad i Værdalen tæt ved Stiklestad 7. Jan. 1780. Han blev sat i Skole i Throndhjem, og her tog han, som det da var tilladt, Examen artium 1796. Hele sit Liv bevarede han Kjærligheden til sit Hjemsted; Snorre Sturlasons Krønneke og Schönings Beskrivelse af Throndhjems Domkirke hørte bestandig mellem hans kjæreste Bøger. Hans Rektor S. Monrad («Søren Latiner») gav ham en Kjærlighed til det latinske Sprog, som han beholdt; han talte og skrev det ogsaa ualmindelig rent. — 1797 kom han til Kjøbenhavn, hvor han 1800 tog theologisk Embedsexamen med Udmærkelse. Han indtraadte derefter paa det nyoprettede pædagogiske Seminarium, fik Borchs Kollegium og var Lærer i Christianis Institut og i Efterslægtselskabets Skole. 1801 vandt han Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en theologisk Prøveopgave. Efter i Anledning af Forældrenes Død at have været et Par Maaneder i Norge blev han 1801 Adjunkt ved Frue Skole i Kjøbenhavn og 1802 Overlærer og Medlem af Skoleraadet ved den da nyorganiserede Skole i Christiania. Her ægtede han 1804 Frederikke Wilhelmine Wexels (f. 1785 † 1830), Datter af Kammerraad og Administrator Hans W. i Christiania. Hans Sønner H. W. og C. C. F. E. A. Krog-M. ere nævnte ndfr. 1806 blev han extraordinær Professor i Theologi ved Kjøbenhavns Universitet og tillige — for at

kunne leve — Overlærer ved Frue Skole. Men det næste Aar brændte baade Universitetet, Skolen og hans Bolig tillige med alle hans Ejendele. Det kom ham derfor særlig til Pas, at Hertugen af Augustenborg 1808 tilbød ham Plads som Opdrager for sine Sønner; han fik her en vellønnet Stilling, og det skulde staa ham frit for at vende tilbage til Universitetet, naar hans Hverv var endt. Han kom til at staa den hertugelige Familie meget nær, dog uden at paavirkes af det Fjendskab, Hertugen nu nærrede mod Frederik VI. 1815 kom han til Kjøbenhavn og disputerede for den theologiske Doktorgrad, og 1816, da den yngste af hans Elever var konfirmeret, vendte han tilbage til Professoratet, uagtet han ogsaa havde Tilbud om Ansættelse ved Christianias Universitet. Det næste Aar blev han Professor ordinarius. Men han bar da alt paa en dødelig Sygdom. Paa sin Sygeseng udnævntes han efter Ønske af sin tidligere Elev Hertug Christian August til Biskop paa Als; men et Par Maaneder efter døde han 24. Juni 1819 uden at have tiltraadt Embedet.

Med Undtagelse af den Tid, da han var ansat ved Christiania Skole, som han skal have bidraget til at skaffe et særdeles godt Navn, var han saa kort i sine Embedsstillinger, at han ikke kunde udrette noget betydeligt i dem. Samtidige rose dog hans Evner som akademisk Lærer. Han gennemgik den samme Udvikling som alle hans dygtigere samtidige fra en stærkt rationaliserende Theologi til en mere positiv, saa han erkjendte Nødvendigheden af «at gjengive det vantro og kolde Hjærte vore Fædres Tro og Haab» (Lit. Tid. 1818, Nr. 13). I de søvnløse Nætter under sin sidste Sygdom gjentog han de Skriftsprog og Salmevers, som hans fromme Moder havde lært ham i hans Barndom. — Hans videnskabelige Ideal var dog Fortidens; i en akademisk Tale, som han skrev under sin Sygdom, nægtede han ikke blot den Lærdom Anerkjendelse, der erhvervedes af afledte Kilder, men ogsaa den, der indskrænkede sig til en enkelt Videnskab, men intet kjendte til de andre. Mænd som Leibnitz og C. Bartholin stode for ham som Forbilleder. Den egentlige Kilde, hvoraf Lærdommen skulde øses, var for ham de græske og latinske Forfattere.

Det betydeligste af hans Skrifter er «Lærebog i den kristelige Religions- og Sædelære» for de lærde Skoler (1818). Den blev allerede 1823 afløst af Fogtmanns Lærebog; man fandt med Grund dens Sprog for vanskeligt og abstrakt; men da den udkom, var den vistnok at foretrække for de Oversættelser fra Tysk, der hidtil

havde været i Brug. I enkelte Skoler benyttedes den endnu langt ned i Tiden.

J. Møller, Theolog. Bibl. XVII, 257 ff. Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Lærerstand ved Metropolitanskolen S. 63 ff. *L. Koch.*

Meyer, Peder Mandrup, f. 1841, Orgelspiller. Han er født 4. Febr. 1841 paa St. Thomas, hvor Faderen, Jørgen Scheel M. († 1880 som Distriktslæge i Horsens), den Gang var Læge; Moderen hed Halvordine Elise f. Tuxen. Allerede inden han 1859 blev Student fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, havde han bestemt sig til at blive Musiker, studerede i flere Aar Theori under Gebauer, der som gammel Elev af Kuhlau satte stor Pris paa M.s i Nutiden forholdsvis sjældnere Begavelse for det kontrapunktiske, og lagde sig med Iver efter Orgelspil, hvori Gade, der benyttede ham som Vikar i Holmens Kirke, gav ham den videre Uddannelse. En Koncert, han gav 1865 i Slotskirken, bragte ham megen Anerkjendelse som Orgelvirtuos paa Grund af hans betydelige Teknik, klare Spil og smagfulde Registrering. Senere har han levet som Lærer i Kjøbenhavn og er fra 1874 Kantor ved Frederiksberg Kirke. Af hans Kompositioner er kun udkommet et Par Hæfter Klaverstykker, ligesom et Hæfte Orgelstykker for Pedalsolo er under Pressen; andre Arbejder, som en større Samling Salmer for 3stemmig Damekor, kontrapunktiske Udarbejdelser osv., henligge endnu i Manuskript. 1889 ægtede han Marie Caroline Klenz, Datter af Snedkermester W. O. K.

Schytte, Musiklex.

S. A. E. Hagen.

Krog-Meyer, Hans Wexels, 1805—83, Præst, Søn af ovfr. nævnte Biskop Peder Krog M., er født i Christiania 31. Maj 1805. Han blev Student fra Metropolitanskolen 1824, theologisk Kandidat 1831 og s. A. personel Kapellan i Ulkebøl paa Als. Sognepræsten her var død, inden K.-M. blev ordineret; men denne blev konstitueret i Embedet og kort efter kaldet dertil. Her var han, til han 1864 afskedigedes af Preusserne «wegen Ihres Verhältnisses zu Dänemark». Endnu s. A. blev han Sognepræst for Snoldelev og Tune i Sjælland, hvor han døde 20. Jan. 1883. Han ægtede 1832 Johanne Sophie Gørtz (f. 1806 † 1890), Datter af Kapitajn Ole Joh. Pet. G. — Til Ulkebøl Præstegaard knytte sig talrige Minder fra begge de slesvigske Krige. K.-M. og hans Familie viste en aldrig træt Gjæstfrihed mod danske Officerer og Soldater. Da Preusserne gik

over til Als, laa Generalstaben i Præstegaarden. — K. M.s Broder *Christian Carl Frederik Emil August K.-M.*, f. 15. Juli 1818 † 11. Maj 1897, var 1848—64 Diakon i Sættrup i Sundeved og 1864—80 Sognepræst i Nidløse i Sjælland. Sin interessante Dagbog fra Trængselstiden 1864 har han meddelt i «Musæum» 1896, II.

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 471.

L. Koch.

Meyercrone, Henning, 1645—1707, Diplomat, er født i København 1. Avg. 1645 og var Søn af Hofapotheker Samuel Meier (f. 1609 † 25. Sept. 1658) og Magdalene Friis. Faderen, en Broder til Kartografen Johannes M. (ovfr. S. 227), tilhørte en bekjendt slesvigsk Præsteslægt og blev 1639 Hofapotheker, i hvilken Stilling han tjente sig op til at blive en formuende Mand. M. hørte altsaa ligesom Griffensfeld til den velhavende Borgerstand og fik en lærd Opdragelse, uden at man dog kan følge denne i det enkelte; dog vide vi, at han 1667 blev immatrikuleret ved Universitetet i Leiden og da studerede Jura. Efter sin Hjemkomst til Danmark ansattes han 1670 som Sekretær i tyske Kancelli og anvendtes vistnok først i underordnede Stillinger ved Legationerne i Udlandet; i alt Fald siger han i en Skrivelse fra 1679, at han nu i 9 Aar har tjent i Diplomatiets. Han viste sig snart som en særdeles duelig Embedsmand og sendtes i Juni 1673 som dansk Afsending til Fredskongressen i Köln mellem Frankrig, England og deres allierede paa den ene Side og Generalstaterne og deres allierede paa den anden. Hans Indberetninger her fra vandt i høj Grad Griffensfelds Bifald, og da man i 1674 som Følge af Udtalelser af den franske Afsending Terlon om Ludvig XIV's Tilbøjelighed til at træde i nærmere Forbindelse med Danmark besluttede at sende en Gesandt til Frankrig for nærmere at undersøge Forholdene, fordi man ikke rigtig stolede paa Terlons Forsikringer, faldt Valget paa den kun 29aarige M. Samtidig udnævntes han til kongl. Raad og ophøjedes i Adelstanden under Navnet *Meyercrone*. Denne overordentlig hurtige Karriere skyldtes foruden hans Dygtighed sikkert ogsaa for en ikke ringe Del den Omstændighed, at han i Efteraaret 1674 havde ægtet Kirstine Schrøder (f. o. 1652 † 1737), Datter af Herman S., Borgmester i Roskilde, og Eva Motzfeldt, en Søster til Griffensfelds Moder, ligesom at han i det hele sluttede sig meget nøje til Griffensfeld og hans Politik.

M.s Sendelse til Frankrig kronedes dog ikke med Held. Dan-

mark var bundet ved sine Traktater med Frankrigs Modstandere, og om end M. fik Ordre til at erklære, at de ikke vare alvorlig mente, og at man altid kunde finde paa Udflugter for at undgaa at opfylde dem, saa maatte han dog paa den anden Side hverken love Bistand eller Nevtralitet i Krigen. Han skulde se at opnaa Subsidier og i øvrigt trække Tiden ud, indtil man i Danmark blev klar over, til hvem man vilde slutte sig. Det var Meningen, at Sverige ogsaa skulde optages i et eventuelt dansk-fransk Forbund, men de Forhandlinger, der i den Anledning førtes mellem Danmark og Sverige, førte ikke til noget Resultat, og da Frankrig satte mere Pris paa Sveriges aktive Bistand end paa Danmarks usikre Løfter, afbrødes Forhandlingerne med M., der derefter i Slutningen af 1675 sendtes som Gesandt til Haag. Han deltog i de følgende Aar ivrig i Fredsforhandlingerne i Nimwegen og førte ved Siden af ogsaa hemmelige Forhandlinger med den franske Gesandt d'Avaux. Da Holland og Kejseren havde sluttet Fred med Frankrig, og Brandenburg sendte en Gesandt til Paris for at underhandle om Fred, sendte den danske Regering, der var bange for at komme til at staa helt alene over for Frankrig og Sverige, i Foraaet 1679 M. til Paris for at indlede direkte Fredsunderhandlinger med Frankrig. Disse Forhandlinger, der førtes jævnsides med Fredsforhandlingerne i Lund, vare yderst pinlige for M. Han maatte gjøre den ene Indrømmelse efter den anden og til sidst slutte Freden paa de af Ludvig XIV foreskrevne Betingelser. M. var sikkert uden Skyld i Forhandlingernes uheldige Udfald, men fik ikke desto mindre adskillige Ubehageligheder deraf. Han beskyldtes for at have indladt sig i Intriger med d'Avaux i Holland og for under Forhandlingerne i Paris at have været uforsigtig i sin Omgang med de franske Diplomater og ladet dem gennemlæse sine Relationer, inden han afsendte dem. Følgen heraf blev, at M. aldeles pludselig kaldtes tilbage fra Frankrig i Dec. 1679 paa en Maade, der tydelig viste, at han var falden i Unaade. Han fik Ordre til at begive sig til Holland for at aflægge Regnskab for de af ham oppebaarne Subsidier. Kort efter kaldtes han tilbage til Kjøbenhavn og fik Befaling til at indgive en skriftlig Redegjørelse for sine Forhandlinger i Holland og Paris.

Denne Redegjørelse har sikkert rensset ham for de fremsatte Beskyldninger, i alt Fald udnævntes han 1681 paa ny til Gesandt i Paris og beholdt nu denne betydelige og indflydelsesrige Stilling lige til 1706. Han erhvervede sig i den franske Hovedstad stor

Anseelse baade som Diplomat og Verdensmand og førte et meget selskabeligt Hus, hvorved hans begavede Hustru var ham til stor Støtte. Han tog sig meget varmt af de danske, der besøgte Paris, og hans Hus og udmærkede Bibliothek, der særlig var rigt paa historisk Litteratur, stode altid aabne for dem. I de sidste Aar blev hans Stilling dog noget vanskelig. Ludvig XIV var i høj Grad forbitret over, at danske Tropper i den spanske Arvefølgekrig kæmpede i hans Modstanderes Rækker, og lod ved flere Lejligheder sin Vrede gaa ud over M. Da dennes Helbred desuden var bleven stærkt rystet, bad han 1706 om at blive kaldt tilbage, hvilket ogsaa bevilgedes. Ludvig XIV var dog bleven saa forbitret paa ham, at han ikke vilde tilstaa ham nogen Afskedsavdiens, og da M.s Hustru samtidig kom til Paris i Anledning af en Søns Død og for at se til sin syge Mand, fik hun Ordre til at forlade Byen inden 8 Dage. Paa Hjemrejsen bleve M. og hans Følge uden for Aachen overfaldne af et Strejfkorps, der affyrede flere Salver paa dem. M. slap uskadt derfra, men hans Sekretær Numsen blev dræbt ved Siden af ham i Vognen. Man mistænkte i Almindelighed den franske Regering for ikke at have været helt fremmed for dette Overfald. M. havde den store Sorg, at hans Bibliothek, der var sendt hjem ad Søvejen, blev omtrent helt ødelagt, da Skibet strandede paa Jyllands Vestkyst.

Ved Siden af sin diplomatiske Post indtog M. ogsaa høje Stillinger i sit Fædreland. 1684 udnævntes han til virkelig Etatsraad og fik Exspektance paa et Stiftamtmandsembede, 1685 blev han Ridder af Danebrog og 1686 Vicestiftsbefalingsmand i Fyn; 1687 blev han Stiftsbefalingsmand i Aalborg Stift og Amtmand over Aalborghus Amt, hvilket Embede han beholdt lige til sin Død, desuden var han 1697—1703 Amtmand over Aastrup og Børglum Amter. Han varetog dog aldrig selv disse Embeder, men lod dem bestyre af Stedfortrædere. 1695 blev han Gehejmeraad. Han ejede Vennergaard (i Hind Herred), som Christian V havde skjænket ham 1693. — M. døde i Roskilde 28. Juli 1707. Hans Enke, der først døde 1737, oprettede M.s Stiftelse i Roskilde. *L. Laursen.*

Meyn, Peter, 1749—1808, Arkitekt, Søn af Snedkermester Anton (Anthoni) Christian M. (f. 1712 † 1782) og Helene f. Klefs, blev født i Kjøbenhavn og døbt 11. April 1749. Han gjenneingik Kunstakademiet med Hæder og vandt dets forskjellige Medailler, 1768 den store Guldmedaille for Opgaven «en kongl. Militærskole

for 100 Officersbørn». Han uddannede sig til Bygmester under Harsdorff og blev 1771 kongl. Bygningskonduktør, i hvilken Egenkab han bl. a. ledede Opførelsen af Christian VI's og Frederik V's Gravkapel ved Roskilde Domkirke. 1777 rejste han til Udlandet paa Akademiets Stipendium og blev borte i 6 Aar, hvori han særlig gjorde Studier i Frankrig og Italien. Ved sin Hjemkomst blev han agreeret af Akademiet og 1783 Medlem paa Opgaven «et publik Bibliothek»; s. A. udnævntes han til 2. Professor i Bygningskunst, 1789 til Stadsbygmester med Bolig i Prinsens Palais og 1799, efter Harsdorffs Død, til 1. Professor ved Akademiet.

Som Stadsbygmester spillede M. en betydelig Rolle ved alle offentlige Byggeforetagender; han var Medlem af Slotskommissionen, han arbejdede i 1787—88 ivrig for at faa oprejst en Statue af Tordenskjold paa St. Annæ Plads, han udviklede en ikke ringe Energi efter den store Ildebrand 1795, og han opførte Gitteret omkring Rosenborg Have med Butikkerne og de monumentale Portpartier 1804. Man har tillagt M. Bankbygningen, som 1786 blev opført ved Siden af Børsen og i Forbindelse med denne, men efter de nyeste Oplysninger mener man nu, at det er Harsdorffs ændrede Udkast, der er fulgt, og at M. kun har ledet Arbejdet; Bankbygningen er senere nedrevet. M.s Hovedværk er det kirurgiske Akademi i Bredgade, fuldført 1787, en anselig, velproportioneret Bygning, som ved sin Ro og Holdning altid vil bevare sin Stilling som en af Kjøbenhavns smukkeste Bygninger fra denne Periode; Winkler har stukket Tegningerne til den paa 7 Plader. M. døde 11. April 1808.

1783 ægtede M. Mette Marie Jensen (f. 1763 † 1785), Datter af Peder J. og Anne Marie f. Reimer, og efter dennes Død 1786 Charlotte Amalie Avemann (f. 1763 † 1830), Datter af Kjældermester Johan Vilhelm A. og Charlotte Amalie f. Svendsen.

Weilbach, *Nyt Kunstnerlex.* C. Bruun, Kjøbenhavn III, 735. 758. 767 ff.

Erik Schiødt.

de Meza, Christian Jacob Theophilus, 1756—1844, Læge, var en Søn af nedennævnte C. J. F. de M. og fødtes i Kjøbenhavn 26. Nov. 1756; Fornavnet Christian fik han først ved sin Daab 1783. Han studerede Lægevidenskab og optoges allerede 1774 som Medlem af Todes kirurgiske Privatselskab. 1781 fik han Plads som Kandidat paa Fødselsstiftelsen og paa Frederiks Hospital og blev samtidig Amanuensis hos Saxtorph. 1781 absolverede han en meget

hæderlig Examen for Fakultetet, hvorefter han, skjønt Jøde, fik Tilladelse til at stedes til Promotion, og efter at være immatrikuleret ved Universitetet erholdt han 1783 den medicinske Doktorgrad, dog uden Jus docendi et disputandi ex suprema cathedra. S. A. blev han døbt og derefter ordentligt Medlem af det nye kongl. medicinske Selskab; korresponderende Medlem af Selskabet havde han været fra 1781. 1784 nedsatte han sig som Læge i Helsingør, hvor han snart efter blev Læge og Meddirektør ved det nyoprettede Øresunds Sygehospital og 1794 udnævntes til Stadsfysikus; fra dette Embede entledigedes han 1803. Han havde en dramatisk Aare og skrev et Skuespil, «Dormon og Vilhelmine eller den vel udfaldne Hævn», som 1796 opførtes paa det kongl. Theater, men gjorde fuldstændig Fiasko. I 1804 udgav han i Helsingør en «Journal for Skuespillere og Skuespilyndere». Ogsaa som Oversætter af belletristiske Skrifter optraadte han i Litteraturen. Paa sin Videnskabs Omraade var han ligeledes, navnlig i de yngre Aar, en flittig Forfatter og har givet talrige mindre Bidrag til det medicinske Selskabs Skrifter og andre medicinske Tidsskrifter; en Del af hans Artikler omhandle hans Ungdoms Specialitet, Fødselsvidenskaben. 1816 blev han Justitsraad, 1819 Læge ved Helsingørs almindelige Hospital. Da han 1833 holdt sit 50 Aars Doktorjubilæum, hædredes han ved en stor Fest i Helsingør. Han døde her 6. April 1844. Han var gift 1. med Anne Henriette f. Lund († 1825), 2. med Anne Marie f. Prip.

Erslew, Forf. Lex. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevaesen II, 569 f. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Dagen 1833, Nr. 106. Overskou, Den danske Skueplads III, 638 ff. Bibl. f. Læger 7. R. III, 133 ff.

Jul. Petersen.

de Meza, Christian Julius, 1792—1865, Officer, er født 14. Jan. 1792 i Helsingør og Søn af ovennævnte Læge Chr. Jac. Theophilus de M. og dennes 1. Hustru. I Hjemmet taltes fremmede Sprog meget, hvorved alt tidlig Drengens Interesse for disse blev vakt. Efter at have besøgt Seminariet ved Brahetrolleborg kom han 1804 paa Artilleriinstituttet som Kadet, gjorde 1807 Tjeneste som Stykjunker og blev, efter i 1810 at have taget Officersexamen, Sekondlieutenant i Artilleriet. Han sendtes strax som Kontrolofficer til Frederiksværk; men udnævnt til Premierlieutenant Aaret efter kom han til Kjøbenhavn, hvor han blev Lærer i Danmarks Historie og Militærgeografi ved Artilleriinstituttet. Denne Virksomhed i Forening med hans Sprogtalent skaffede ham 1813

Plads som Adjoint i Generalstaben, men Hærreformen 1816 bragte ham tilbage til Artilleriet, i det han nu blev Lærer i de levende Sprog ved Instituttet. Denne Post beholdt han, da Instituttet i 1830 blev afløst af den militære Højskole, og først da han i 1842 blev Major ved 1. Artilleriregiment, opgav han den, men holdt saa Forelæsninger paa Universitetet om Sprogenes Fonetik. Musik havde han bestandig dyrket, og den var til hans Dødsdag hans kjæreste Adspredelse. Allerede fra ung af var hans ydre Fremtræden præget af en vis Originalitet, som tiltog med Aarene og gav sig Udslag paa mange Maader; saaledes kunde han finde paa de utroligste Midler til Forebyggelse af Træk, som han afskyede; ogsaa lagde han Vægt paa at vække Opsigt gennem sin Paaklædning og gennem en fransk Sirlighed, der i særlig Grad fandt sit Udtryk ikke alene i Indholdet, men ogsaa i den kaligrafiske Udførelse af hans Breve gennem tegnede Begyndelsesbogstaver osv. Kort sagt, han lagde an paa at blive en Særling, og det blev han, og som saadan var han kjendt af alle. At han havde et varmt Hjærte for Fædrelandet og alt, hvad der var dansk, vidste kun de færreste, og at der i ham var Stof til en Hærfører, anede ingen.

I 1821, det Aar, han blev Kapitajn, ægtede han (17. Juni) Elisabeth Birgitte Tscherning († 1861), Datter af Inspektør paa Frederiksværk, Oberst Peter Eiler T. Fra 1825—27 var han paa en længere Studierejse i Vestevropa, hvorefter han blev Batterichef i 1828; atter i 1837 gjorde han en Rejse til Paris, medens han 1846—47 var Formand i en Kommission, der skulde forberede Indførelsen af nye Haandskydevaaben.

Da Krigen kom i 1848, blev han udnævnt til højstkommanderende Artilleriofficer ved Hæren. Det forbavsede alle, thi han havde kun sjælden gjort Tjeneste i sit Vaaben, var fremmed for dets Anvendelse, og hans militære Viden stod ikke paa Højde med hans Sprogkundskaber. Da han var Svoger til Krigsminister Tscherning, laa det nær at betragte hans Ansættelse som et Udslag af Nepotisme. Men det var saare langt fra. Tscherning valgte M. i Overbevisningen om, at han var den rette Mand, og dette viste sig snart. Thi M. havde et sundt militært Blik, og dette i Forbindelse med en urokkelig Koldblodighed under Kampen — ved Bov, Slesvig, Nybøl og Dybbøl — skabte ham et Navn i 1848, saa han i Vaabenstilstandsperioden blev udnævnt til Oberst og Kommandør for 6. Infanteribrigade, en Udnævnelse, som hverken vakte Forbavselse eller Misnøje i Fodfolket. I Aprildagene

1849 viste han sig i Sundeved som en dygtig Brigadefører, og da Forandringen i Overkommandoen gjorde Posten som højstkommanderende for Flankekorpsset paa Als ledig, blev han udnævnt dertil, baaren frem ved Tilslutning fra alle Sider. Thi man var enig om, at han trods sine mange Særheder, som han gjorde sig en Fornøjelse af at bære offentlig til Skue, var en Personlighed, og at han ikke frygtede Ansaret. Hertil kom, at han fik Ry for, at hvor han var, der var ogsaa Heldet. Det kan derfor ikke undre, at da det efter lange Forhandlinger blev besluttet, at der 6. Juli 1849 skulde foretages et Udfald fra Fredericia, forlangte Krigsministeren, at M. skulde have Kommando over en Del af Udfaldstyrken. Han blev Kommandør for Avantgarden, som kom til at bestaa af hans tidligere 6. Brigade, der var trukken til fra Als. Af denne kom 1. lette Bataillon, Kjøbenhavnere og Nordsjællændere, til at danne Centrum. Bataillonen var gaaet rask frem, men maatte snart standse, thi bag begge dens Fløje udspandt der sig en heftig Kamp om Skanserne. Under disse Forhold vilde de fleste have trukket Bataillonen noget tilbage, men dette skete ikke, fordi M. med urokkelig Ro blev holdende bag Bataillonens Midte. Han udnævntes derefter med god Grund til Generalmajor og Kommandør af Danebrog.

Efter endt Felttog blev han Chef for Artilleriet; Sygdom, der foranledigede en Operation, var Aarsag i, at han ikke fik nogen Kommando, da Hæren blev mobiliseret i 1850. Men han blev dog saa rask, at han kunde overvære Slaget ved Isted i General Kroghs Stab som designeret til at overtage en passende Kommando, hvis en saadan blev ledig. Ved General Schleppegrells Fald indtraadte dette Tilfælde, og M. blev da opfordret til at overtage Kommandoen over hans (2.) Division. Med en i Hast improviseret Stab begav han sig hen til sine Tropper. Men de Meldinger, han fik af disse, vare saa mistrøstende, at han ved at indsende dem til General Krogh tilføjede: «Mit Raad er, at 1. Division og Reserven strax rykke frem og forcere Passet. Ellers ere vi blamerede.» Hans Adjudanter, som vare sendte frem for at undersøge Forholdene, bragte dog snart bedre Efterretninger; han samlede Tropperne og kunde sende en ny Melding om, at han var rede til at rykke frem. Om sin Virksomhed ved denne Lejlighed har han udtalt sig med alt for stor Beskedenhed i den indsendte Rapport, men Kongen forstod at paaskjønne den, i det M. beholdt Befalingen over 2. Division og hædredes med Storkorset.

Efter Krigen overtog M. paa ny sin Post som Artillerigeneral (1851—56), var 1856—58 Generalinspektør over Artilleriet, blev Præsæs i Krigsministeriets raadgivende Komité og Formand i Befæstningskommissionen af 1855, hvis fortrinlige Betænkning ikke mindst skyldes ham. 1858 blev han kommanderende General i Nørrejylland, Fyn og Slesvig og førte som saadan Kommandoen under Troppesamlingerne ved Flensborg 1859 og ved Danevirke 1862. Vel blev han i Sept. 1863 kommanderende General paa Sjælland, men allerede 25. Dec. s. A. blev han udnævnt til Overgeneral trods sine 72 Aar og sit noget svækkede Helbred. Udnævnelsen blev hilset med Glæde saa vel fra Hærens som fra Befolkningens Side. I Jan. 1864 indtraf han ved Hæren i Danevirkestillingen; han kjendte den nøje, thi den var anlagt under hans Øjne, men derfor vidste han ogsaa god Besked med dens Mangler og havde i den fra Befæstningskommissionen 1857 indsendte Betænkning udtrykkelig udtalt, at Stillingen ikke kunde bruges om Vinteren. Men nu var det Vinter, og det endog en ualmindelig stræng Vinter, og derfor havde det i militær Henseende været rigtigere, om Hæren aldrig havde besat den, men fra Begyndelsen af havde opstillet sig i Flankestillingerne. Men det vilde Ministeriet af politiske Hensyn ikke gaa ind paa, fordi der var bibragt Befolkningen den Tro, at det var ved Danevirke, Hovedslaget skulde staa. Monrad var endog af den Formening, at man burde ofre en Tredjedel af Hæren, inden man forlod Stillingen, en Tanke, som dog ikke var kommen til Orde i den under 13. Jan. af Regeringen givne Instrux for Stillingens Forsvar, hvori det hed, «at det i hvert enkelt Tilfælde bliver den kommanderende Generals Sag at fatte Beslutning om, hvor vidt Stillingens Forsvar skal drives», . . . og «at Kampen i Stillingen ikke tør føres saa vidt, at Hærens Tilværelse som Hær kompromitteres».

Næppe var derfor Krigen begyndt (1. Febr.) og havde Fjenden opstillet sig foran Stillingen, førend M. ansaa det for rigtigst at forlade den, og han vilde sikkert have fattet denne Beslutning paa eget Ansvar, hvis ikke Opinionen hos Befolkningen havde været saa stærk i modsat Retning. Derfor fandt han det rigtigst at støtte sig til et Krigsraad, der blev afholdt 4. Febr. om Aftenen. Kun ét Medlem, General Lüttichau (X, 565), vilde ikke stemme for Rømningen, uagtet han erklærede sig ude af Stand til at modbevise de Grunde, som M. og hans Stabschef, Oberst H. A. T. Kauffmann (IX, 105), anførte for Rømningen. Denne blev udført

den 5. om Aftenen, og Kl. 11, da Tilbagetoget var i fuld Gang, telegraferede M. Beslutningen til Kjøbenhavn, hvorefter den telegrafiske Forbindelse dermed strax blev afbrudt. Ankomsten til Flensborg Natten til 6. Febr. modtog M. strax følgende Telegram fra Krigsministeren: «Jeg anerkjender ikke, at Armeens øverstkommanderende General har holdt sig Instruxen efterrettelig, og forbeholder mig altsaa en Undersøgelse i saa Henseende. Det er endnu min Mening, at Danevirke burde forsvares.» M. vidste nu, hvad der ventede ham, og næppe ankomsten til Sønderborg blev han 7. Febr. med Stabschefen kaldt til Kjøbenhavn for at give Krigsminister Lundbye (X, 452) Oplysning om Tilbagetoget. Han gav 15. Febr. en Beretning, der imidlertid ikke tilfredsstillede Lundbye, men denne var Part i Sagen og kunde derfor ikke være Dommer i sin egen Sag. Retfærdigheden vilde have krævet Nedsættelsen af en Generalkommission, og der er ingen Tvivl om, at den vilde have frikjendt M. og hans Stabschef. Men der var opagiteret en Stemning i Kjøbenhavn imod Danevirkes Rømning, hvilken Stemning Monrad ikke søgte at dæmpe; derfor krævede Folket et Offer, og Ministeriet udleverede M. Han havde i sin Indberetning udtalt: «Jeg havde efter min Overbevisning kun Valget imellem enten at tiltræde en frivillig, ved strategiske Grunde motiveret Tilbagegang eller med ringe Udsigt til endnu i faa Dage at modstaa Fjendens Angreb at blive *tvungen* til en Retræte, hvis Følger vare uberegnelige, og som efter min Anskuelse maatte føre til Hærens Opløsning og Tilintetgjørelse.» Det lod sig ikke modbevise. Ikke mindre havde han Ret, naar han udtalte, «at en Overgenerals Mod ej blot skal vise sig paa Valpladsen, men aabenbare sig med samme Fasthed i Udførelsen af de Beslutninger, som til Løsningen af den ham stillede Opgave af ham ere erkjendte for at være i Armeens og Krigsførelsens sande Interesse». Men dertil tog Lundbye eller rettere Monrad, thi det var ham, der var den egentlige Krigsminister, intet Hensyn. Nogle af Hærens Generaler, deriblandt den midlertidige Overgeneral, fandt, at det var deres Pligt at indsende et Andragende til Kongen om, at M. maatte beholde Overkommandoen. Ministeriet holdt Andragendet tilbage, saa det ikke naede Kongen, og indstillede M. til Fjernelse fra Overkommandoen. 28. Febr. gik Kongen ind paa Indstillingen, M. overtog atter Generalkommandoen, men afskedigedes ved Reduktionen i Efteraaret 1864 som General.

Efter et kort Sygeleje afgik M. 16. Sept. 1865 ved Døden.

Han havde maattet gjøre den Erfaring, at det Folk, der havde set op til ham med Beundring og Taknemmelighed, da han vendte tilbage fra den 1. slesvigske Krig, i 1864 glemte alt, hvad det skyldte ham, fordi han havde Mod til at tage og udføre en Beslutning, der stred mod Folkets Ønsker, men som var til Gavn for Fædrelandet. Graven har længe dækket M.s Støv, men først nu er man bleven villig til at skjænke den døde den Retfærdighed, som man nægtede den levende.

Dansk milit. Tidsskr. 1865. Den dansk-tyske Krig 1864, udg. af Generalstabens. J. Nørregaard, Tre Hovedpersoner og Hovedbegivenheder i 1864 (1884). Vort Forsvar Nr. 212 A. 281 f. *P. N. Nieuwenhuis.*

de Meza, Christian Julius Frederik, 1727—1800, Læge, fødtes i Amsterdam 4. Sept. 1727 som en Søn af portugisisk Rabbiner Abraham de M. og Rachel Cahanet f. de Lara og bar indtil sin Daab (1783) Fornavnet Salomon, først alene, senere tillige Theophilus. I sit 13. Aar begyndte han at studere Medicin under Vejledning af sin Farbroder David de M., en anset Læge i Amsterdam. Ved Universitetet i Utrecht fuldendte han sine Studier og beholdt her 1749 den medicinske Doktorgrad. Efter at have suppleret sin Uddannelse i Harderwijk og i nogen Tid opholdt sig i Hamborg kom han 1753 til Kjøbenhavn, hvor han antog Fornavnet Theophilus og, efter at have legitimeret sig ved det medicinske Fakultet, begyndte at praktisere, i det han samtidig gjorde sig bekjendt ved sin smukke Sangstemme, som han lod høre i den nye Synagoge. I den følgende Tid optraadte han som latinsk lægevidenskabelig Forfatter med nogle Smaaskrifter, men mest bekjendt blev han ved et lille fransk hygiejnisk Skrift: «De l'éducation des enfans tant physique que morale» (1769), hvori han efter fremmede Forbilleder og i Tidens Aand giver livlig Belæring om dette vigtige Spørgsmaal; men hans Fremstilling blev af Kritikken betegnet som løs og nær strejfende det lascive, hvad unægtelig var Tilfældet. Imidlertid erhvervede han sig dog i det hele en vis Anseelse for Lærdom, hvorom det ogsaa vidner, at han strax efter det medicinske Selskabs Stiftelse i 1772 blev optagen som Medlem af dette, der da endnu ikke var «kongeligt». Til Selskabets Skrifter ydede han i den følgende Tid adskillige Bidrag, ligesom han ogsaa vedblev at være litterært virksom paa anden Maade. Men i saa Henseende var han dog fremdeles mindre heldig. Hans største Skrift, «Tentamen historiae medicæ» (I—II, 1795), blev ikke uden

Grund haardt medtaget af den tyske sagkyndige Kritik; det var et tarveligt Kompilationsarbejde. Som Læge slog han derimod godt an i Kjøbenhavn, hvor han, der i lang Tid var den eneste jødiske Læge, benyttedes af sine fleste Trosfæller ligesom ogsaa af den kristne Befolkning, der skattede «Jødedoktoren», som han almindelig kaldtes, for hans praktiske Dygtighed og personlige Elskværdighed. Efter at hans Hustru, Regina Cahanet f. Belinfante, 1783 var død, lod han s. A. først sine 2 Børn, den ovennævnte Søn og en Datter (hans 2 andre Sønner, begge Medicinere, vare tidligere døde), og derpaa sig selv døbe af Bastholm og skiftede derved Fornavne. Den Trosbekjendelse, han aflagde, tillige med den Tale, som Bastholm ved denne Lejlighed holdt, blev s. A. udgivet i Trykken. Efter at have været svagelig i nogle Aar døde han i Juni 1800.

Worm, *Lex. ov. lærde Mænd* III. Nyeste Sundhedstid. 1800, Nr. 40. *Hist. Tidsskr.* 4. R. IV, 353. Ingerslev, *Danmarks Læger og Lægevæsen* II, 422 f. *Bibl. f. Læger* 7. R. III, 127 ff. Nathanson, *Jødernes Stilling i Danmark* S. 92.

Jul. Petersen.

Miani, Hieronimo, —1740—, Maler, var fra Venedig og kom til Danmark sidst i Frederik IV's eller først i Christian VI's Tid. Han gjorde et stort Plafondbillede og flere større Figurmalerier til Christiansborg og malede Frederik V (som Kronprins) til Hest, hvilket Billede han selv stak. Stikket er tarveligt, og efter det at dømme har Maleriet ogsaa været det. Efter Krocks Død (1738) traadte M. (og le Clerc) i Spidsen for «Tegne- og Malerakademiet», som nu fik Lokale i M.s Bolig ved Gammelstrand; det talte kun 10—12 «Discentes», blandt disse Johannes Wiedewelt, og nød ved kongl. Resolution af 24. Avg. 1740 en Subvention paa 500 Rdl. K. af Kongens Partikulærkasse. Med disse faa Skillinger kunde Akademiet selvfølgelig ingen Vegne komme, og det var da ogsaa den rene Elendighed, da Eigtved greb Styret, 3 Aar efter, at M. med en ham 1745 tilstaaet kongl. Gave af 500 Rdl. K. forlod Danmark og vendte tilbage til Italien. Hans senere Skæbne er ubekjendt.

Meier, *Fredensborg* S. 7. 167. 187 f. *Samme, Frederiksberg* S. 141. *Tilskueren* 1886, S. 518 ff.

F. J. Meier.

Michael, s. Mikkel.

Michaelis, Gregorius, 1625—86, Superintendent, blev født i Rostock, hvor hans Fader, Mag. Christian M., var Superintendent; Moderen hed Catharina Voss. Efter Skolegang i Lybek studerede

han i Königsberg og Leipzig og fik Magistergraden. 1645 overværede han Religionssamtalen i Thorn mellem Katholiker og Protestanter. Senere (1650) kom han til Slesvig og ægtede Sophia Klotz, Datter af Generalsuperintendent St. K. (IX, 239). 1659 blev han Præst i Eskris i Flensborg Provsti; forflyttedes 1665 til Flensborg som Præst ved Mariekirken og blev 1667 sin Svigerfaders Efterfølger som Provst og Præst ved Nicolai Kirke sammesteds. Endelig 1680 kom han som Generalsuperintendent til Oldenburg og døde i Maj 1686. Han omtales som en Mand af megen Lærdom; men stærke Spor har denne ikke sat i Litteraturen.

Møller, *Cimbria lit.* II.

A. Jantzen.

Michaëlis, Sophus August Berthel, f. 1865, Forfatter. S. M. er født i Odense 14. Maj 1865, Søn af Skrædder Johan August M. (f. i Hannover 1832) og Hedevig f. Greve (f. i Middelfart 1834, † 1866). Faderen sad i smaa Kaar, men Sønnen blev hjulpet frem af Odense Byraad og Apotheker G. Lotze. Han blev Student 1884, dyrkede Sprog og Kunsthistorie, syslede med Arkæologi og Numismatik og tog 1891 Skoleembedsexamen i Fransk, Latin og Tysk. M. har foruden Anmeldelser af Kunst og Musik offentliggjort 2 Digtsamlinger («Digte» 1888, «Solblomster» 1893), 1891 «Synd», et Par Nutidsfortællinger, 1892 «Vanemennesker», en Roman, 1895 «Æbelø», et romantisk Prosadigt. 1893 udgav han en Oversættelse af den oldfranske Digtning «Aucassin og Nicolette», og han har skrevet Text til Ennas Opera af samme Navn (1896). Han har gjort et Par Rejser syd paa, i 1894 til Norditalien, 1896 til Tyskland. Han ægtede 29. Okt. 1895 Katharina Marie Bech Brøndum (f. i Randers 20. Marts 1872), Datter af Telegrafist Jacob B. og Nielsine Petrine f. Bech.

Niels Møller.

Michaelsen, Christian Ditlev, 1728—1803, Officer, blev født 29. Febr. 1728 som Søn af den som Chef for nørrejyske nationale Infanteriregiment 5. Febr. 1749 afdøde Oberst Gust. Joach. M., hvis Fader var en indvandret svensk Major; Moderen var Cathrine Elisabeth f. Harbou († 28. Marts 1762). M. var 1749 Fændrik i Kongen af Sardinien Tjeneste og blev kort efter udnævnt til dansk Premierlieutenant, men først 1751 ansat ved et Regiment, nemlig ved Arveprins Frederiks. Han blev Kapitajn 1760 og 1764 forsat til det nyoprettede langelandske gevorbne Regiment og 1767, da dette blev inddraget, til Kongens Regiment. Han omtales som en

tjenstivrig og tjenstdygtig Officer med et lyst Hoved. Major 1773, Oberstlieutenant 1788 og Oberst 1790. Som Chef for norske Livregiment til Fods (fra 1795) deltog han 1801 i Sjællands Forsvar, og s. A. blev han Generalmajor. Død i Kjøbenhavn 1803 (begravet 10. Nov.). Gift med Margrethe Elisabeth f. Harding († 1787).

Lesser.

Michaelsen, Gustav Joachim, 1764—1847, Officer. Som Søn af ovfr. nævnte Generalmajor C. D. M. blev M. døbt i Kjøbenhavn 31. Marts 1764. Han blev Landkadet 1780, Sekondlieutenant i sjællandske Infanteriregiment 1785, Premierlieutenant 1790, Kapitajn 1801, forsat 1803 til Marineregimentet, med hvilket han deltog i Kjøbenhavns Forsvar 1807, Major 1808 og s. A. forsat til Kjøbenhavns Infanteriregiment. 1815 blev han udkommanderet med det danske Kontingent til Frankrig, Aaret efter blev han Oberstlieutenant i 2. jyske Infanteriregiment, 1826 Oberst og 1833 Chef for Kronens Regiment (fra 1839 3. Livregiment). 1839 Kommandant paa Kronborg, 1840 Generalmajor, 1841 Kommandør af Danebrog. Afsked ved Hærens Omordning 1842. Død 20. Dec. 1847. Gift 1805 med Bodil Marie Blicher, Datter af Sognepræst i Søllerød Jens Matth. B. († 1786) og Cathrine Elisabeth f. Thestrup († 1809).

Lesser.

Michaelsen, Joseph, f. 1826, Postembedsmand og politisk Forfatter. Han er Søn af Kjøbmand i Næstved Jehuda M. og Rebecca Israel f. Levin (Roskilde) og fødtes 1. Sept. 1826. Han kom i Skole i Vordingborg, senere i det v. Westenske Institut i Kjøbenhavn, hvorfra han dimitteredes 1845. 1846—51 var han Medarbejder ved «Fædrelandet», derpaa en kort Tid ved «Flyveposten». I 1853 blev han statsvidenskabelig Kandidat, hvorefter han blev ansat i Finansministeriet. Samtidig gav han sig af med forskjellig journalistisk Virksomhed og var saaledes Redaktør af «I Hjemmet» (1855—61), af Goldschmidts «Hjemme og ude» (senere «Norden») (1861—63) og af Dagbladet «Danmark» (Jan.—Marts 1863). 1859 blev han ansat i Generalpostdirektoratet, hvor han avancerede til Expeditionssekretær. 1876 blev han, til Dels imod sit Ønske, sendt som Postmester til Slagelse (indtil 1879).

Den Aandslivlighed og Almensans, der har været M. egen, gav sig betydningsfulde Udslag baade paa Postvæsenets og Politikens Omraade. Han fik tidlig Øje for det uheldige i den daværende primitive Ordning af det udenrigske Postvæsen, og han

havde Mod til som ung Assistent i Generalpostdirektoratet (1859) at fremsætte sin Plan til Transitportoens Afskaffelse eller Afløsning, men han fik ikke Held til at se sin Paternitet til denne i Virkeligheden epokegjørende Tanke officielt anerkjendt, da Planen i 1874 førtes ud i Livet ved Dannelsen af Verdenspostforeningen. Hans journalistiske Virksomhed bragte ham i nær Forbindelse med mange af Samtidens ledende Mænd, og i det han stedse har staaet i Opposition til den regerende National-Liberalisme og dens Arvtagerer, var han efter den ulykkelige Krig 1864 særlig virksom ved Dannelsen af Ministeriet Frijs-Frijsenborg paa Basis af, hvad man nu vilde kalde et agrarisk Program. I Forbindelse med Professor Frederiksen og Vexellerer Gedalia stiftede han Landmandsbanken i 1871. — Foruden en Mængde Artikler i politiske Blade har M., der er en Stilist af Rang, bl. a. skrevet «Fra min Samtid» (I—II, 1890—93) samt forskjellige Brochurer, ligesom han har besørget adskillige Bearbejdelser og Oversættelser. — Han ægtede i 1854 Louise Dorothea Frederikke Hammer (f. 1831), Datter af Murmester Fr. H.

Erslew, Forf. Lex.

C. Christensen.

Michelbecker, Gysbert Wigand, 1636—92, Handelsmand, fødtes 17. Jan. 1636 i Marburg, hvor Faderen, Erich M., var Raadmand. Moderen hed Elisabeth v. Salzbudden. Efter at have staaet i Lære hos de bekjendte kjøbenhavnske Vinhandlere Johan Lehn og Johan Edinger tog M. 1661 til Amsterdam, men vendte Aaret efter tilbage og grundlagde her en betydelig Vinhandel. 1682 udnævntes han til kongl. Kjældermester. 1687 byggede M. en anelig Gaard med tilliggende Huse og Lejevaaninger ved Frederiksholms Kanal, hvor nu Prinsens Palais ligger. Da denne var «Staden til god og mærkelig Sirat», benaadedes han s. A. baade med 20 Aars Skattefrihed og et Handelsprivilegium, ligesom Gaden (officielt Ny Vestergade) længe bar Navnet Wigandsgade efter ham. Med sin Hustru, Anna Ludvig (Ludewig) († 4. Okt. 1724), en Datter af en ret velstaaende Handelsmand i Kjøbenhavn, Johan L., havde M. adskillige Børn, af hvilke han mistede en Datter ved Hoftheatrets Brand 1689. Den første Kirke for de reformerte i Kjøbenhavn indrettedes i M.s Hus 1685. M., der 1691 regnedes blandt de største Skibsredere i Kjøbenhavn, beklædte flere Tillidshverv i Byens Tjeneste, saaledes var han en af Stadens 32 Mænd og Meddirektør for Vandledningen. Han døde 25. April 1692.

Giessing, Jubel-Lærere III, 435. Hist. Tidsskr. II, 118. G. L. Grove.

Michelet, Jørgen, 1742—1818, Officer, Søn af Oberstlieutenant Christian Fredrik M. til Hersæter i Trygstad i Smaalenene og dennes 2. Hustru, Johanne Christiane Augusta f. Holst, var født i Sorum i Norge 1. Juni 1742, blev 1760 Fændrik reformé ved 1. søndenfjældske nationale Dragonregiment, 1763 virkelig Fændrik, 1766 Sekondlieutenant ved 2. søndenfjældske (senere smaalenske) nationale Dragonregiment, 1772 Premierlieutenant, 1785 Kapitajnlieutenant, 1786 Kapitajn, deltog 1788 i Indfaldet i Baahus Len og udmærkede sig 29. Sept. i Træfningen ved Kvistrum, i hvilken Anledning han af Kronprins Frederik fik overrakt en Gulddaase. 1790 blev M. Sekondmajor, 1794 Premiermajor, 1802 Oberstlieutenant, fik 1808 Obersts Karakter. Ved Svenskernes Fremrykning over Grænsen i April 1808 havde M. Inspektionen over Grænseposterne i Rødenæs og paa Sitskoven; han blev 1809 Chef for thronhjemske nationale Dragonregiment, s. A. Generalmajor og tog 1811 Afsked paa Vartpenge. Han ejede Gaarden Solberg i Trygstad, hvor han døde 26. Febr. 1818. Ugift.

Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner.

C. O. Munthe.

Michelsen, jvfr. Mikkelsen.

Michelsen, Andreas Ludvig Jakob, 1801—81, Historiker og Politiker, født 31. Maj 1801 i Sottrup i Sundeved og Søn af der-værende Andenpræst Frants M. fra Flensborg og Johanne Henriette f. v. Born fra Aabenraa. Efter at have været Sognepræst i Ødis ved Haderslev i et Aars Tid døde Faderen 1806, og Moderen flyttede nu til Aabenraa, hvor Sønnen opvoxede i tarvelige Kaar, indtil han 1816 ved Grev Blücher-Altonas Hjælp kom til Gymnasiet i Altona og optoges i hans Hus. Han studerede derefter Lovkyn-dighed i Kiel og Göttingen og tog 1823 Examen ved Overretten paa Gottorp. Fra forskjellige Sider opfordret til at gaa den viden-skabelige Vej for en Gang at blive Professor i Kiel søgte og fik han herefter en Understøttelse af 800 Rbdl. aarlig i 2 Aar til at fortsætte sine Studeringer i Udlandet. Han gik først til Berlin, hvor han tog den juridiske Doktorgrad, derpaa til Heidelberg og endelig til Paris for at sætte sig ind i fransk Rettergang. Ved Nytaar 1826 kom han til Kjøbenhavn, dels for at studere dansk og overhovedet nordisk Ret til Hjælp ved Fortolkningen særlig af Hertugdømmernes Retsforfatning, dels for at samle Stof til disses Historie i de herværende Arkiver og Bibliotheker. Han fik til den Ende sit Stipendium forlænget paa et Aar.

I Kjøbenhavn fandt M., som fra Barndommen dansktalende Nordslesviger, sig snart til rette; han kom i nøje Forbindelse med danske Videnskabsmænd, fremfor alle med Chr. Molbech, og optoges i det kongl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, det islandske Litteraturselskab og det norske Videnskabernes Selskab. Molbech affattede og udgav en ret udførlig historisk-topografisk Rejsebeskrivelse fra Jylland i Sommeren 1829 i Form af et Brev til M. og udtaler ved denne Lejlighed: «Jeg tror, uagtet vort Samliv hverken er meget hyppigt eller mange Aar gammelt, at De kjender mig bedre og nøjere end mange andre, med hvem Selskabslivets Forhold i en meget længere Tid har sat mig i nærmere Berøring». Efterhaanden samlede M.s Interesser sig mere og mere om de rent historiske Forhold; han anlagde betydelige Samlinger af Afskrifter til Hertugdømmernes Historie og offentliggjorde alt nu værdifulde Afhandlinger, især til Oplysning af Strandfrisernes og Ditmarskernes ældre Samfundsforhold. 1829 blev M. Dahlmanns Efterfølger som Professor i Historie ved Universitetet i Kiel, og han udfoldede fra nu af en særdeles rig Virksomhed til Oplysning af Hertugdømmernes Historie, særlig ved Udgivelsen af Aktstykker fra Middelalderen. 1833 gav han Stødet til Dannelsen af en historisk Forening, og han blev dens første Sekretær og Udgiver af dens Tidsskrift, indtil han 1842 udnævntes til Professor i Stats- og Folkeret i Jena. Her steg han i Aarenes Løb til Gehejmejustitsraad og Medlem af Overappellationsretten og udfoldede en rig Forfattervirksomhed i tysk Historie og Lovkyndighed. 1862 blev han Bestyrer («erster Vorstand») af det germaniske Musæum i Nürnberg, men vendte Aaret efter tilbage til sit snævrere Fædreland for ikke mere at forlade det.

Alt tidlig havde M. med stor Energi sluttet sig til de politiske Bevægelser her hjemme. Man mindedes i Hovedstaden hans ivrige konstitutionelle Debatter i Læseselskabet «Athenæum» og den Kraft, hvormed han over for Indvendingerne med Hensyn til Kongens Stilling under en fri Forfatning forsikrede, at «Kongen skal sove». I 1830 var han i Følge med Uwe Lornsen, da denne tog her fra til Kiel for at rejse Forfatningsspørgsmaalet, og i den følgende Tid optraadte M. som Talsmand for de uadelige Stænders, særlig Bondestandens, historiske Ret til Deltagelse i det offentlige Liv. Det blev dog især Arvefølgen i Hertugdømmerne, som nogle Aar senere sysselsatte ham og uafbrudt optog hans Interesser, selv efter at han havde forladt Kiel. Han blev Augustenborgernes stats-

retlige Sagfører, ufortrøden i at kæmpe for deres Ret til begge Hertugdømmer, men paa Grundlag af Retstilstande og Forhold, som for længst havde maattet vige for politiske Afgjørelser og Hensyn, der syntes at ligge uden for hans Synskreds. I 1848 stillede han sig til Oprørsregeringens Raadighed og blev brugt til en Scendelse til Berlin; noget senere valgtes han til Repræsentant for 1. slesvigske Valgkreds i Frankfurt, indtil han i Maj 1849, skuffet, vendte hele denne Bevægelse Ryggen. Da han efter Overfaldet paa Danmark 1864 gjenoptog sin Virksomhed for Augustenborgerne, maatte han opleve det store Skibbrud, som deres Forhaabninger lede over for den preussiske Politik. M. trak sig nu, dybt skuffet og saaret, tilbage fra al offentlig og Embedsvirksomhed, bosatte sig i Byen Slesvig og syslede med de nærmest liggende historiske Æmner. Saaledes bearbejdede og udgav han H. N. A. Jensens sønderjyske Kirkehistorie og fremsatte den opsigtvækkende Paastand, at Tacitus' Nerthusø («Herthadal») var at søge paa Als. Det opfattedes som et Udtryk for hans Harme og Skuffelse ved Hjemlandets Skæbne og en gjenvaagnende Følelse for de nordiske Tilknæytninger i hans Barndom og Ungdom, da han i Aarene efter 1864 gav sin store juridiske Bogsamling til det kongl. Bibliothek i Stockholm — Danmark havde han jo uigjenkaldelig brudt med. Senere testamenterede han dog sine historiske Samlinger til Universitetet i Kiel. M. døde 11. Febr. 1881. Gift med Ernestine Sophie Frederikke f. Komtesse Brockdorff († 1872), Datter af den bekjendte Kansler i Glückstadt Cai Lorents Greve B. (III, 98).

Zeitschr. d. Vereins f. thüring. Gesch., Neue Folge II. Zeitschr. f. Schles.-Holst.-Lauenb. Gesch. XII. Allg. Deutsche Biographie XXI. Nord. Tidsskr. f. Hist., Lit. og Konst III, 582 f. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

A. D. Jørgensen.

Michelsen, Carl, f. 1853, Guldsmed. M. er født i Kjøbenhavn 30. Sept. 1853 og Søn af Hofjuveler Anton M. (f. 1. Juli 1809 i Odense, † 14. Dec. 1877 i Kjøbenhavn) og Ida Johanne Cecilie Margrethe f. Hansen (f. 26. Avg. 1815 † 13. Nov. 1889). *Anton M.*, der lærte i Odense, kom 1830 til Kjøbenhavn, hvor han bl. a. arbejdede hos J. B. Dalhoff, og hvor han efter en Udenlandsrejse (1837—40) etablerede sig i 1841. Han fik her en stadig voxende Virksomhed, i hvilken det Dalhoffske Værksted blev optaget, og han var den første danske Guldsmed, der deltog i en Verdensudstilling (Paris 1855). 1848 blev han Hofjuveler. Det var hans Mening, at hans 2 Sønner William og Carl skulde fortsætte hans

Forretning, den første som teknisk, den anden som merkantil Leder. Men da William M., der var oplært i Paris, døde 1876, gik Virksomheden ved Faderens Død Aaret efter udelukkende over til Carl M., der 1872 var bleven Student fra Metropolitanskolen. Under ham er Virksomheden væsentlig bleven udviklet, hvad han bl. a. har vist paa forskjellige Udstillinger (Malmø 1881, Kjøbenhavn 1888, Chicago 1893 osv.) og ved de f. Ex. i Anledning af Kong Christian IX's og Dronning Louises Guldbryllup (1892) og Kronprins Frederiks og Kronprinsesse Louises Sølvbryllup (1894) med dygtig Kunstnerhjælp udførte større Arbejder. 1878 var han bleven Ordensjuveler og i 1880 Hofjuveler.

M. har imidlertid deltaget i Arbejdet for den danske Industris Udvikling ogsaa paa anden Maade end som udøvende Guldsmed. 1881 blev han Medlem af Industriforeningens Repræsentantskab og erhvervede sig her saa megen Tillid, at han 1889 blev Medlem af dens Bestyrelse og 1890 dens Formand, en Plads, som han endnu beklæder. Det er herefter givet, at han ivrig har deltaget i alle Industriforeningens Arbejder. Han har saaledes været medvirkende eller ledende ved Danmarks Deltagelse i Udstillingerne i Malmø 1881, Kjøbenhavn 1888, Chicago 1893 og Malmø 1896 og været Foreningens delegerede i Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk (fra 1882; fra 1893 Formand for den kjøbenhavnske Afdeling) og i det tekniske Selskabs Skole (fra 1888); men navnlig har han været virksom for Oprettelsen af det danske Kunstindustri-musæum, indviet 1895 og aabnet 1896, hvis første Formand han er. Det kan endnu nævnes, at han fra 1882—91 var Medlem af Rejestipendieforeningens Bestyrelse, at han 1882 udnævntes til Medlem af Kommissionen angaaende Stempeling af ædle Metaller, 1890 til Medlem af Næringslovskommissionen og 1896 til Medlem af Regeringskommissionen for Danmarks Deltagelse i Udstillingen i Stockholm 1897. — 12. Maj 1880 ægtede han Ellen Margrethe Ulrich (f. 21. Sept. 1861), Datter af Direktør i den almindelige Brandforsikring for Landbygninger, Justitsraad G. H. J. U. og Gyrithe Christine Margrethe f. Kemp.

C. Nyrop, Dansk Guldsmedekunst.

C. Nyrop.

Michelsen, Conrad Anton, 1804—62, Skolemand og Landøkonom, blev født 14. Maj 1804 i Sottrup i Sundeved og var Broder til ovennævnte A. L. J. M. Han studerede Theologi i Kiel, blev Kandidat 1830, Dr. phil. 1835, ansattes 1837 som Kollaborator ved

Haderslev lærde Skole, blev Subrektor 1838 og Konrektor 1848, afskedigedes 1850, var i 1854—55 konstitueret som Seminarieinspektør i Alfeld i Hannover og udnævntes i 1858 til Direktør for den bekjendte Agerbrugsskole ved Hildesheim. Han var gift med Johanne Caroline Elisabeth f. Jürs fra Altona, og han døde 16. Maj 1862. Foruden en stor Del grammatiske og gudelige Skrifter udgav M. i 1862 et Skrift om Regnskabsføring paa de mindre Landbrug, og efter hans Død udkom et større Værk: «Landwirthschaftliche Lebensfragen».

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

H. Hertel.

Michelsen, Gustav, 1800—46, Veterinær, blev født 25. Febr. 1800 i Odense, hvor hans Fader, Peder M., var Stiftsdyrlæge og Smeddemester. Han gik nogen Tid i Latinskolen, men lærte senere Smeddehaandværket hos sin Fader; 1821 rejste han til Kjøbenhavn og gjorde Svendestykke. Derefter blev han Elev paa Veterinærskolen og tog Dyr lægeexamen 1825. Samtidig besøgte han i flere Aar Kunstakademiets Modelskole. Han synes at have været en lovende ung Mand, der vandt formaaende Velyndere, ved hvis Hjælp han strax efter Examen fik et kongeligt Rejsestipendium. Efter at have ledsaget Stutterikommissionen paa dens Rejse gjennem Jylland og Hertugdømmerne tog han til Göttingen for at studere hos Blumenbach og Stromeyer. Senere besøgte han Landvæsensakademiet i Møglin, hvor han vandt den berømte Thaers Velvilje, saaledes at denne tilbød ham frit Ophold og fri Undervisning, naar han samtidig vilde gjøre Nytte med sine Kundskaber. Han blev i Møglin et Aar og studerede især Faareavl, som paa den Tid spillede en stor Rolle; til Gjengjæld underviste han i Exterior. I øvrigt besøgte han paa sin Rejse Stutterierne i Trakehnen og i Ungarn samt forskjellige tyske veterinære og landøkonomiske Institutter.

I Efteraaret 1828 vendte han hjem og blev strax ansat som Dyr læge ved de kongelige Gaarde i Jylland og paa Sjælland. 1830 forlod han denne Stilling for at ordne de betydelige Schæferier paa Lerchenborg Gods (o. 10000 Stykker Faar), og uagtet hans Virksomhed her blev stærkt kritiseret, fordi han ikke i Tide standse et Udbrud af Faareskab, synes han dog i det hele at have indlagt sig Fortjeneste derved. 1832 blev han tillige Landvæsenskommissær i Holbæk Amt og fik Rang med Kammerraader. S. A. vandt han en af Landhusholdningsselskabet udsat Præmie for en Afhandling om de Grundsætninger, hvorefter Danmarks Hesteavl

burde ledes. Han tog heri med stor Varme Ordet for Indførelse af Fuldblodsheste og Indretningen af Hestevæddeløb, og han gav Stødet til en stærk Bevægelse i den Retning; Resterne af den gamle Bestand fra Frederiksborg Stutteri bleve solgte og erstattede af Fuldblod, der oprettedes Aktieselskaber for Hold af Fuldblodshingste osv. Hele denne Bevægelse, af hvilken han havde lovet Samfundet glimrende Resultater, gjorde dog snarest Skade, i hvert Fald næppe nogen Nytte, og hans Virksomhed for at reformere Hesteavl blev meget strængt kritiseret, især af J. V. Neergaard («Danmarks forkvaklede Hestevæsen», 1842); navnlig bebrejdede man ham, at han stik imod sine oprindelig fremsatte Grundsætninger medvirkede til Indførelse af Halvblodshingste (de saakaldte Nathansonske Hingste) som Landstodhingste i Jylland. M. arbejdede med stor Iver for at skaffe nye Ideer angaaende Husdyravl og Husdyrbrug Indgang; 1833—34 udgav han et Ugeskrift, «Landøkonomisk Veterinærtidende», han indførte de Guénonske Kjendetegn paa gode Malkekøer, oversatte Skrifter om Mejerikøers fordelagtigste Vinterpleje, om finuldede Faar, bearbejdede Liebigs kemiske Breve osv. Han holdt i 1836 og 37 offentlige Foredrag i Kjøbenhavn over landøkonomiske Gjenstande, især vedrørende Husdyr, skrev Artikler derom i «Berlingske Tidende», virkede i Landhusholdningsselskabets Agerdyrkningskommission, var i nogle Aar Stutterikommissær og fra 1837 Hjælpelærer ved Veterinærskolen, hvor han foredrog Schæferivæsen, Hesteavl og Hestehold samt i de første Aar tillige Beslaglære. Hans Undervisning siges at have været livlig og skikket til at vække Elevernes Interesse, og der kan i det hele næppe være Tvivl om, at han har været en vel begavet Mand, et «let Hoved», men han synes at have savnet Grundighed og dybere Studium. Han døde 28. Juni 1846. Han var gift med Murdochine f. Brinck.

Erslew, Forf. Lex.

B. Bang.

Michelsen, Ove Wilhelm, 1800—80, Søofficer, Marineminister, Søn af Raadmand og Stadssekretær i Tønning Christoph Friedrich M. og Margrethe Christine f. Waltern. M. er født i Tønning 28. Avg. 1800, blev Sekondlieutenant i Marinen 1818, Premierlieutenant 1825, Kapitajnlieutenant 1834, Kapitajn 1842, Kommandørkapitajn 1850, Kommandør 1852 samt ved sin Afgang karakt. Kontreadmiral 1859. — Kort efter sin Udnævnelse til Officer ansattes M. som Lærer ved Søkadetakademiet i militær og Landtonings Tegning, foretog et Par Togter som Kadetofficer og af-

gik 1820 om Bord paa Korvetten «Najaden» til Vestindien, hvor Korvetten stødte paa et Rev og kun i næsten synkefærdig Tilstand frelstes ind til St. Thomas, og hvor Besætningen blev angreben af gul Feber, under hvilken Halvdelen af Officererne samt en Femtedel af Mandskabet døde. Ved Hjemkomsten ansattes han ved Søartilleriet, studerede derefter sit Vaabens Videnskab, uddannede sig yderligere i 2^{1/2} Aar paa en Rejse til Sverige, Holland, Frankrig og England og udnævntes da (1830) til Undertøjmester ved Søartilleriet samt Medlem af Konstruktions- og Regleringskommissionen. 1833—53 beklædte han tillige Posten som Lærer i Artilleri for Søkadetterne, for hvem han forfattede en Lærebog (1836), der lige op til Indførelsen af det riflede Skyts baade her og i Udlandet betragtedes som et Hovedværk. 1835 forfremmedes M. til Tøjmester og Chef for Artillerikorpsset, hvilken Stilling han med stor Dygtighed beklædte indtil 1854.

Ved sin Grundighed og Flid havde han efterhaanden erhvervet sig saa megen Anseelse, at Kongen, da det Bangske Ministerium dannedes i Dec. 1854, efter at have bevidnet ham sin Paaskjønnelse af Virksomheden som Tøjmester overdrog ham Marineministerportefeullen, med hvilken han senere overtraadte i Andræs og Halls Ministerier. Som Marineminister gennemførte han Organisationsloven af 1856, et i flere Henseender fortjenstfuldt Arbejde, der dog i Søofficersstandens Øjne havde den Skavank, at den paa en for Kommandoforholdene noget forstyrrende Maade forandrede og sammendrog de fra Fortiden nedarvede Betegnelser paa Officersgraderne. En Tid lang — fra Maj 1857 til Juli 1858 — fungerede M. endogsaa som Interimsudenrigsminister, en Stilling, hvori det dog næppe lykkedes ham fuldt ud at gjøre Fyldest. 1855 valgtes han ved Kaaring til Folketingsmand for Fredericia. Som Marineminister optraadte M. med en rolig, fornem Værdighed, der — parret med Humanitet og Velvilje — ikke undlod at gjøre sin Virkning; men da hans Virksomhed jo faldt i en forholdsvis rolig Fredsperiode, har den dog egentlig ikke efterladt sig ret mange blivende Spor; i Debatten i Tingene led M. noget af en vis Stivhed, der til Tider kunde gjøre ham mindre slagfærdig, end ønskeligt var. Da det Rottwitske Ministerium i Dec. 1859 dannedes, gik M. af og beholdt da Kontreadmirals Karakter; Storkorset havde han allerede Aaret forinden opnaaet, 1855 var han bleven Kammerherre, ligesom han i Tidens Løb dekoreredes med en stor Mængde udenlandske Ordener. — Sine sidste Aar henlevede M. i Ro og ubemærket

Stilhed, saa at han ved sin Død, der indtraf 20. April 1880, næsten var bleven glemt til Trods for den fremtrædende Rolle, han i sit Livs Arbejdsperiode havde spillet.

M. var 2 Gange gift: 1. (1822) med Nicoline Christine f. Wleugel (f. 30. Juli 1798 † 18. Okt. 1844), adopteret Datter af Kontreadmiral Peter Johan W.; 2. (1856) med Marie f. Duntzfelt (f. 4. April 1819), Datter af Etatsraad William Frederik D. (IV, 365).

Erslew, Forf. Lex.

C. With.

Middelboe, Bernhard Ulrich, 1768—1825, Søofficer, Søn af ndfr. nævnte Biskop Stephan M., er født i Aarhus 16. Nov. 1768, blev Sekondlieutenant i Marinen 1789, Premierlieutenant 1796, Kapitajnlieutenant 1804, Kapitajn 1810 og beholdt 1815 Afsked (fra 1816 med Titel af Kommandørkapitajn). Han døde i Kjøbenhavn 25. Okt. 1825 og var gift med Magdalene f. Foersom (f. i Øster Linnet 1. Juli 1773, † i Ribe 23. Dec. 1861), Datter af Provst Chr. F. og Enke efter Konsumtionsinspektør P. Buch i Viborg. M. var i hollandsk Tjeneste 1793—95, hvorfra han vendte syg hjem; gjorde derefter Tjeneste ved den glückstadtiske Ekvipage, var derpaa ansat ved Indrulleringen i Aabenraa; kommanderede Skonnerten «den aarvaagne» i Vestindien 1799 og bestod her ærefuldt en Kamp med en engelsk Kaper. Efter sin Hjemkomst beordredes han til Indrulleringen i Randers. I Slaget paa Kjøbenhavns Red 2. April 1801 var M. Chef for Stykprammen «Søhesten»; i Kampen havde hans Besætning (74 Mand) 25 dræbte og 22 saarede; efter et tappert Forsvar mod 3 Fregatter og nogle Brigger maatte han stryge Flaget for Overmagten. Under Englændernes Overfald 1807 var han Chef for Batteriet «Prøvesten». Da han ved Reduktionen 1815 var bleven afskediget, købte han Landejendommen Pedersdal paa Amager og bosatte sig der, men kom i de paafølgende daarlige Tider i stort Betryk og døde i temmelig trange Kaar. C. With.

Middelboe, Christian Giørtz, f. 1852, Søofficer, Forfatter. M., født i Ribe 9. Marts 1852, er Søn af Toldkasserer, Justitsraad Chr. M. (f. 6. Okt. 1805 † 27. Maj 1887) og Caroline Christiane f. Giørtz (f. 26. April 1831 † 17. April 1875). Da hans Fader i 1862 forflyttedes til Aalborg, fulgte Drengen med der til, hvor han gik i den lærde Skole, indtil han i Slutningen af 1866 sendtes til Kjøbenhavn for i Mariboers Skole at forberedes til Søkadetakademiet. I 1867 blev han udnævnt til Søkadet og i 1872 til Sekondlieutenant,

1873 til Premierlieutenant i Marinen. 1877 blev han ansat ved Søminevæsenet, og 1885 udnævntes han til Kapitajn. Han er en meget anset Officer. 17. Jan. 1878 ægtede han Hedvig Therese Lund (f. 10. Dec. 1853), Datter af Vinhandler S. J. L. og Betty Jacobine f. Tetzen. — Som Forfatter har M. dels med Navn, dels anonymt — meget ofte i «Tidsskrift for Søvæsen» — offentliggjort en Mængde Afhandlinger, som behandle Spørgsmaal, der høre ind under hans Fag. I belletristisk Retning har han i Skrifter, udgivne ved Udvalget for Folkeoplysningens Fremme, og i forskjellige Tidsskrifter, dels under Mærket —e—, dels med Navn, skrevet i alt 23 friske og kvikke, godt fortalte og ægte sømandsmæssige Skildringer, næsten udelukkende fra Sømandslivet. *Nic. Bøgh.*

Middelboe, Stephan, 1730—1811, Biskop, blev født 22. Sept. 1730 i Sogndal (Stavanger Amt), hvor hans Fader, Oluf Amundsen M., var Handelsmand; Moderen hed Magdalene Marie f. Hindsholm. Han blev Student 1751 fra Bergens Skole, rejste s. A. tilbage til Norge som Huslærer, tog Attestats 1755. Aaret efter blev han personel Kapellan i Askevold (Bergens Stift) hos den senere Biskop Arentz; derefter en kort Tid Hjælpepræst hos den gamle Stiftsprovst Bützow i Kjøbenhavn; blev Feltpræst 1762, Sognepræst til Askevold 1763 og ægtede nu den følgende Sommer Marie Kirstine Bildsøe, ældste Datter af Dr. theol. P. M. B. (II, 199), hvem det som Biskop i Aarhus lykkedes at faa denne sin Svigersøn til Provst og Sognepræst ved Frue Kirke i Aarhus 1766. Her virkede M. i 15 Aar, indtil han 1781 blev Stiftsprovst i Ribe og endelig 1786 Biskop sammesteds. 1779 var der tildelt ham fraværende den theologiske Doktorgrad ved den store Promotion i Anledning af Universitetets 300 Aars Jubilæum. Paa Grund af Alder entledigedes han 1811 og døde 1. Dec. s. A. Han var meget yndet af Stiftets Præster for sin Humanitet og Omhu for deres Vel. — 2. Febr. 1807 døde hans ovennævnte Hustru; men 7 Maaneder efter indgik den 77aarige Biskop nyt Ægteskab, med Georgine Grubbe Kaas (f. 1760 † 1835), Datter af Kommandørkapitajn Malte K. Hun havde været Hofdame hos de russiske Prinsesser i Horsens.

Lampe, Bergens Stifts Biskoper og Præster II, 109. Frost, Efterretn. om Ribe Domkirke S. 118 ff. Hertel, Aarhus Domkirke II, 510 f. Norsk theol. Tidsskr., Ny R., VI, 139 f. *A. Jantzen.*

Middelboe, Stephan, 1802—56, Søofficer, Søn af foran nævnte Bernh. Ulr. M., er født i Kjøbenhavn 8. Marts 1802, blev Sekond-

lieutenant i Marinen 1823, Premierlieutenant 1832 og erholdt Aaret efter Afsked som Kapitajnlieutenant, i det han samtidig ansattes som Navigationsexaminator for Slesvig og Holsten. Efter egen Begjæring ansattes han under Krigen i 1848—50 som Reservelieutenant i Marinen og gjorde Tjeneste paa Kanonbaadene. Han døde i Ottensen 16. Juli 1856 og var gift med Johanne f. thor Straten (f. 1807 † 1861), Datter af Borgmester i Flensborg P. P. thor S. og Anna Maria f. Rønnenkamp. — Som ung Officer studerede han særlig Mathematik; 1833 ansattes han som Avskultant i Konstruktions- og Regleringskommissionen, men afgik kort efter igjen. Som Navigationsexaminator tildeltes der ham kort før hans Død Generalkrigskommissærstitelen. I sine sidste Leveaar var hans Helbred svageligt, hvorfor han jævnlig maatte foretage Rejser til tyske Badesteder. Som Forfatter af navigationsvidenskabelige Skrifter, bl. a. «Haandbog for den praktiske Navigator» (1843), har M. gjort sig fordelagtig bekjendt.

Erslew, Forf. Lex.

C. With.

Middelfart, Mads Jensen, † 1637, s. Medelfar (ovfr. S. 207).

Middelthon, Henrik Bryssel, 1741—87, Forfatter, født i Bergen 12. Juli 1741 af Forældrene Kjøbmand Johan M. og Dorthe Magdalene f. Bryssel. Han deponerede fra Bergens Skole 1758, men tog ingen Embedsexamen, syslede med Æsthetik og leverede 1770 et Sørgespil, «Claus Rhynholt», hvis Sujet stemmer med Tidens Smag: den standhaftige Dyd, som ved tvingende Omstændigheder bringes til at glemme sig selv. Hvor og naar han skrev dette, kjendes ikke, og der er i det hele lidet bekjendt om ham før denne Tid, da han i Bergen som 4. Lekties Hører i Latinskolen vandt et Navn som en vittig, lærd og retskaffen Lærer. Her begyndte han i Sept. 1772 Udgivelsen af et Hæfteskift, «Det bergenske Magasin», hvis 10. og sidste Hæfte udkom i Juni 1773. Det indeholder Morskabslæsning — Anekdoter, Drikkeviser, Allegorier osv. —, men giver tillige Indblik i Bergens Handelsforhold paa denne Tid og har reddet den ved M. Schnabel og Christoffer Frimann udførte Fortsættelse af Miltzows «Presbyterologia Voss-Hardangriana», der fylder de sidste Hæfter. Han døde ugift 8. Sept. 1787.

L. Sagen, Om Bergens Latinskole (Bergen 1828).

D. Thrap.

Midelfart, Hans Christian Ulrik, 1772—1823, Præst, født paa Bynæsset 22. Juli 1772, Søn af Sognepræst Albrecht Angell M.

(f. 29. Sept. 1714 † 8. Maj 1788) og Stinken f. Tønder (f. 26. Avg. 1732 † 23. Jan. 1793), deponerede fra Thronhjems Skole 1789 og fik Attestats 1794, blev s. A. Kollega ved Thronhjems Skole og 1800 konstit. Konrektor. 1802 blev han Sognepræst til Bejtstaden og 1804 Provst i Vestre Indherred. Her vandt han i høj Grad Biskop Bugges Anerkjendelse for sin Virksomhed i Skolevæsenets Tjeneste, og hans Skoleungdom karakteriseres som den «mest dannede» i Stiftet. Under Krigsaarene led han de haardeste Trængsler og ofrede alt, hvad han havde, for Menigheden. Med nedtrykt Sind maatte han 1814 gaa til Ejdsvold som 1. Repræsentant for Nordre Thronhjems Amt, kom hid med Tvivl om Norges Evne til at opretholde sin Selvstændighed, men besluttede sig til at følge Majoriteten. Han var Medlem af Konstitutionskomiteen, tog dog kun liden Del i de politiske Forhandlinger, men var virksom, hvor det gjaldt Kirkens og Skolens Sager. Han ansaas af alle for en af Rigsforsamlingens dygtigste og mest dannede Mænd. Da han kom hjem, blev han i Slutningen af Aaret udnævnt til Sognepræst i Skognen, hvor han døde 1. Dec. 1823. Til Politik havde han ingen Lyst, men han kunde ikke undgaa at blive valgt til Stortingsmand samme Aar, han døde. Han havde ypperlige filologiske Kundskaber og maa baade som Skolemand og Præst regnes til de dygtigste Mænd, Norge har haft i det 19. Aarhundrede. Han blev 18. Sept. 1800 gift med Eleonore Christiane Fabricius (f. 17. Febr. 1773 † 16. Juni 1826), Datter af Peter Heiberg F., Provst og Sognepræst til Støren (f. 1730 † 1790), og Johanne Margrethe f. Borchgrevink.

D. Thrap, Bidrag t. d. norske Kirkes Hist. i 19. Aarh. I, 330 ff. Erlandsen, Thronhjems Stifts Geistlighed S. 309.

D. Thrap.

Mikkel (Nielsen ell. Klausen, Michael Nicolai), —1492—, Digter. Om Hr. M., Vicepræst ved St. Albani Kirke i Odense, vides kun, at han 1492 medvirkede ved Stiftelsen af et Alter og et Mariæ Psalters Broderskab ved sin Kirke, og at han altsaa har været greben af den religiøse Vækkelse, som henimod Reformationen ytrede sig, især inden for Dominikanerordenen, ved Iver for Mariadyrkelsen og Oprettelse af Broderskaber til regelmæssig Læsning af «Mariæ Psalter» 3: Rækker af Avers og Bønner til den hellige Jomfru, inddelte efter Rosenkransens Stene eller Perler. Omtr. 1496 udarbejdede han paa Opfordring af Dronning Christine sin store asketiske Digtning «Om Jomfru Mariæ Rosenkrans og dens Broderskab», en Samling rimede Uddrag og Referater af den

franske Sværmer Alanus de Rupes latinske Skrifter om dette Æmne, som den Gang vare meget udbredte ogsaa i Danmark og Sverige. Dertil føjede Hr. M. et Par kortere og klarere Digte af bibelsk-episk og moraliserende Indhold, om Skabelse og Syndefald og om Menneskens Levned, begge vistnok efter nu ukjendte latinske Originaler. Det sidste skildrer det verdslige Menneskes forskellige Livsaldre fra Fødselen til Døden og Dommen i en Monologform, der minder om Dødedansen.

Hr. M.s Digte, der først bleve trykte 1514 og 15, og hvoraf C. Molbech besørgede en ny Udgave 1836, udmærke sig ikke alene ved at være ganske let og flydende rimede i de gammeldags Knittelvers, men ogsaa, trods den grove katholske Overtro og Værk-hellighed, ved inderlig religiøs Følelse og alvorlig Syndsbevidsthed. Derfor have visse Dele af denne «Katholicismens Svanesang i Norden», «kristelig forvendte» og reformatorisk udrensede, faaet Plads i vore senere Salmebøger.

Aarsberetn. fra det st. kongl. Bibl. I, 223.

J. Paludan.

Mikkelsen, jvfr. Michelsen.

Mikkelsen, Aksel, f. 1849, Sløjdscolemand. M., Søn af Former Jørgen M. og Ane Margrethe f. Løth, er født i Hjørring 14. Avg. 1849. Han lærte Maskinfaget og drev 1872—83 et Jærnstøberi og Maskinværksted i Vester Brønderslev, i nogle Aar i Forbindelse med en Haandværkerskole. Siden har han udelukkende virket for Sløjdens Indførelse som Skolefag. Efter i 2 Aar at have været Forstander for den tekniske Skole i Næstved flyttede han 1885 til Hovedstaden, underviste ved forskellige Skoler og blev 1886 Forstander for «Dansk Sløjdlærerskole», støttet af den s. A. oprettede «Dansk Sløjdforening» og fra 1888 af Staten. M. leder de aarlige Sommerkursus til Uddannelse af Lærere i Sløjd og har desuden givet en Mængde Børn og voxne Undervisning i dette Fag paa sin Skole. Under megen Modstand, især af den fra Nääs udgaaede Retning i Sløjdundervisningen, har han uddannet et eget Sløjdsystem, der endog har vundet Udbredelse uden for Danmark. I en Række Afhandlinger, Skrifter og Billedværker har han søgt at paavise Sløjdens Betydning for Opdragelsen, give Anvisning til dens Udførelse («Modeltegninger», 1888, «Sløjdlære», 1894) og anbefale god Holdning baade ved dette og andet legemligt Arbejde («Arbejdsstillinger for Sløjdskolen», 1888, «Fysiologiske Tegninger», 1892,

«Arbejdsstillinger», 1896). Ægte 2. Marts 1873 Maren Nielsen, Datter af Skovfoged N., Tøjstrup ved Ryslinge.

Aarsberetn. fra Dansk Sløjdforen. 1887 ff. A. Mikkelsen, Opdrageren,
2. Aarg. Nr. 7. *Joakim Larsen.*

Mikkelsen, Anders, † 1615, s. Kolding (IX, 357).

Mikkelsen, Christoffer, —1556, religiøs Sværmer. Han var 1551 Læsemester ved St. Knuds Kirke i Odense, da han i Forening med Præsten Laurids Helgesen (VII, 293) vakte et stærkt Røre ved sine heftige Angreb paa Knudsbrødrene eller Præsterne i det da endnu bestaaende St. Knuds Kloster. Da alle Biskop Jørgen Sado-lins Formaninger om at holde Fred viste sig frugtesløse, blev C. M. ved Landemodets Dom erklæret for afsat. Sagen kom siden for det akademiske Konsistorium, som dog heller ikke kunde bevæge C. M. til Eftergivenhed; han udtalte sig endog paa en uærbødig Maade om Kongen og sagde, at det havde været bedre, at Hs. Maj. havde jævnet alle Klostre med Jorden, end at frede om Munkevæsenets Levninger. Endelig stilledes der C. M. Valget mellem at gjøre sin Biskop Afbigt for de Beskyldninger, han havde rettet imod ham, eller at gaa i Fængsel. Da han blev ved sit, ind-sattes han 1552 i Sorø Klosterfængsel, hvor han døde 23. April 1556.

Saml. 1. Fyens Hist. og Topogr. IV, 70 ff.

H. F. Rørdam.

Mikkelsen, Hans, —1532, Borgmester, Christian II's Raad, forekommer fra 1503 som Raadmand, fra 1508 som Borgmester i Malmø. Han var en rig og driftig Kjøbmand, der besad store Ejendomme baade i Malmø og Kjøbenhavn; som Borgmester anlagde han Volde om Malmø og foretog flere Forbedringer i Staden. Mest bekjendt er han dog bleven som Hovedmanden for det demokratiske Borgerparti, der søgte sin Støtte i en udvidet Kongemagt i Modsætning til Præste- og Adelsvælden. Omtr. fra 1517 traadte han i nærmere Forbindelse med Christian II og Sigbrit; han skal i dette Aar i Modsætning til Rigsraadet have tilskyndet Kongen til at begynde Krigen med Sverige og beklædte en Tid, medens Kongen (1518 ell. 20) var i Sverige, midlertidig Stillingen som Befalingsmand paa Kjøbenhavns Slot; tillige forlenedes han, skjønt han var borgerlig født, med det rige Børringe Kloster i Skaane og fik 1520 Pant heri for en stor Sum. 1519 var han virksom ved Christian II's Forsøg paa at bemægtige sig den pavelige Legat Arcimboldus og dennes Gods. 1520 blev han, samtidig med det stock-

holmske Blodbad, kaldt til Stockholm for i Forening med 3 andre Kjøbmænd fra Kjøbenhavn og Malmø som «menige Danmarks Riges Kjøbmænds fuldmægtige Sendebud» med Borgmestre og Raad i Stockholm at indgaa et nordisk Handelsforbund som Modvægt mod Hanseforbundet, og han var vistnok den egentlige Ophavsmand til denne store Plan saa vel som til Christian II's øvrige Planer om at fremhjelpe den nordiske Handel. Størst Betydning fik han dog som Hovedforfatteren af de nye Landslove, som udstedtes i Slutningen af Kongens Regering, og hvorved der gjordes saa stærke Indgreb i Adels- og Præstevælden. At han tillige arbejdede for at skaffe Kongen arvelig Regering, maa anses for utvivlsomt; i Ud-lændigheden kommer han tilbage til denne Tanke og opfordrer Kongen til, naar han kom tilbage til sine Riger, fornemmelig at iværksætte denne Plan. Selv blev H. M. i Følge den ved den nye Lov indførte Ordning af Kjøbstadsstyrelsen af Kongen indsat til «Skultus» (Overborgmester) i Malmø.

H. M. var saaledes nøje knyttet til det bedste i Christian II's Regeringssystem og følte en stor Hengivenhed for ham, om han end i sine Venners Kreds stærkt skal have dadlet Kongens tyranniske Gjerninger. 1523 opgav han sine store Ejendomme og sin Stilling i Malmø for at følge Kongen i Landflygtighed. Hvor stor Forbitrelsen da var imod ham, ses ogsaa deraf, at Børringe Kloster strax med Magt blev taget fra hans efterladte Familie, og at H. M. og Sigbrit vare de eneste, som ved Kjøbenhavns og Malmøs Overgivelse i Dec. 1523 undtoges fra den almindelige Amnesti. Hans efterladte Hustru, Elsebet, og hans Døtre, Bodil, gift med Mester Martin Bussart (III, 266), og Margrethe, gift med Nicolaus Leysener, en rig Borger i Malmø af tysk Byrd, beholdt Hustruens Halvpart af Ejendommene, medens H. M.s Halvpart inddroges. Dog stod Godset urørt i 2 Aar, og H. M. skal ogsaa af flere af Rigenes Raad have faaet Opfordring til at vende tilbage, men han afslog det. I Aaret 1525 blev H. M.s Halvpart af Godset derpaa skjænket til Johan Rantzau, som dog solgte den til Familien, der saaledes igjen en Tid kom i Besiddelse af det hele. H. M. havde imidlertid under Christian II's Ophold i Wittenberg 1523 sluttet sig til Luthers Lære, og da Kongen vilde lade det nye Testamente oversætte paa Dansk, fik H. M. Tilsyn med dette Arbejde, der væsentligst besørgedes af Kongens Sekretær Mester Christiern Winter, og oversatte selv efter Luthers tyske Oversættelse Pauli Breve og flere andre Stykker. Bogen udkom i 1524, men foran Pauli Breve havde

H. M. indskudt en Fortale, hvori han foruden heftige Angreb paa den katholske Præstestand skildrede Christian II som den ved Evangeliet blødgjorte Fyrste, der angrede sin forrige Færd, og bebrejdede sine Landsmænd, at de havde fordrevet ham. Da H. M. derpaa 1525 i Danmark tillige lod udsprede en af ham selv besørget Udgave af et i Christian II's Navn til den dantzigske Borgmester Johan Wendeland skikket Brev, hvori Kongen ligeledes skildredes som den omvendte Fyrste og gik ind paa Wendelands Plan om ved en luthersk-demokratisk Rejsning i Hansestæderne at søge at bane Vejen for Kongens Restitution, vaktes Forbitrelsen atter stærkt mod H. M. i Danmark. I Dec. 1526 forfattede Poul Helgesen sit «Svar til H. M.», hvori han paa det hvasseste tog fat baade paa H. M. selv, dennes Fortale og hele Oversættelsen af Testamentet, der som et første Forsøg ogsaa i sproglig Henseende var meget mangelfuldt. Samtidig fængsledes H. M.s Hustru og Datter Margrethe og udvistes til sidst af Landet, medens Nicolaus Leysener i 2 Aar holdtes i Fængsel som Forræder og kun undgik Døden ved Hertug Christian (III)s Forbøn og derpaa begav sig til Nederlandene. Paa Herredagen i Odense 1527 forbødes desuden «H. M.s Bøger». Alt Godset blev atter konfiskeret, og hele Familien, med Undtagelse af Martin Bussart, der havde sluttet sig til Frederik I, samledes i Lier, hvor H. M. havde Ophold som Kong Christians Raad og Hofmester.

Den store, endnu til Dels opbevarede Brevvexling, som H. M. i disse Aar, navnlig medens Christian II 1526—28 opholdt sig i Tyskland, førte med denne, viser til fulde, hvor stor Pris Christian II satte paa ham. Intet Foretagende af Vigtighed blev iværksat, uden at hans Raad indhentedes, men det fulgtes rigtignok ikke altid. H. M. viser i denne Brevvexling stadig sin store Hengivenhed for Kongens Sag og sin retskafne og hæderlige Karakter. Hans Raad ere i Regelen besindige, og ofte fraraader han vovelige Foretagender eller overilede Planer. Han havde desuden en stærk Følelse af det mislige i Christian II's Lyst til at betro sig til æventyrlige Existenser, der kun søgte egen Fordel. Den Sparsommelighed, som H. M. maatte udvise som Styrer af Kongens fortvivlede Pengeforhold, vakte megen Uvilje imod ham hos mange af Kongens Mænd. Dertil kom, at han var ilde set ved Hoffet i Brüssel, hvor man ansaa hans «nye Lov» som Hovedaarsagen til Kongens For drivelse, og hvor hans trofaste Vedhængen ved Luthers Lære, hvormed ogsaa flere af ham forfattede religiøse skriftlige Opsatser bære Vidne

ikke kunde forblive skjult. 1528 kastedes han tillige med flere af Kongens Mænd af den Grund i Fængsel i Vilvoorde, og kun Kongens personlige Indgriben og Hævden af, at dette Skridt stred mod det ham og hans Mænd givne kejserlige Lejde, skaffede ham atter fri og frelste ham fra Kjætterdøden.

1531 fulgte H. M. Kongen til Norge. Medens Kongen, efter at der var sluttet Vaabenstilstand med Mogens Gyldenstjerne, foretog sit Tog til Baahus Len, førte H. M. Befalingen i Oslo; men for øvrigt er H. M. ikke meget fremtrædende i Norge; hans Betydning giver sig ogsaa mere til Kjende i Lønkammerets Forhandlinger end i krigerisk eller diplomatisk Færd. Han skal stærkt have fraraadet at gaa ind paa Kontrakten i Oslo af 1. Juli 1532 og at stole paa det givne Lejde. Da Kongen førtes til Kjøbenhavn, rejste H. M. tilbage til Nederlandene med det originale Lejdebrev, senere et frygteligt Vaaben i Kong Frederiks Fjenders Haand. Her fik han Underretning om Kongens Fængsling og døde faa Maaneder efter, 20. Dec. 1532, i Harderwijk i Geldern. — Hans Hustru synes at være død faa Aar efter; Nicolaus Leysener, der som Skibsfører havde deltaget i Toget til Norge, steg til en høj Stilling dels i engelsk, dels i nederlandsk Tjeneste og døde som Admiral i Carl V's Tjeneste i Slutningen af 1539 eller Begyndelsen af 1540.

Danske Mag. 3. R. I, 238 ff. Allen, De tre nord. Rigers Hist. II, 338 ff.; IV, 2, 458 ff. Allen, Breve og Aktst. t. Chr. II's og Fred. I's Hist. I. Aarsberetn. fra det st. kongl. Bibl. I, 315 ff.

A. Heise.

Mikkelsen, Hans, —1601, Skolemand, var født i Randers, vistnok ved den Tid, da Reformationen gennemførtes her; men om hans Studeringer vides intet, før vi henimod 1560 træffe ham i Kjøbenhavn som Lærer for Brødrene Arild og Jacob Huitfeldt, der da vare i Huset hos Professor Poul Madsen (s. ovfr. S. 21). Efter at H. M. i nogle Aar med stor Dygtighed havde ledet de unge Menneskers Undervisning i Kjøbenhavn, blev det 1562 overdraget ham at ledsage dem til Gymnasiet i Strasburg, der den Gang styredes af den berømte Pædagog Johs. Sturm og stod i megen Anseelse. Her tilbragte han henved 3 Aar. Ved hans Bortrejse omtalte Sturm ham i et Brev til Kong Frederik II som en særdeles brav, flittig og velstuderet Mand. 1565 kom han hjem, og ikke længe efter antog Fru Birgitte Gjøe ham til Rektor for den nys oprettede «fri» Skole paa Herlufsholm, der i sin Art var

noget nyt her til Lands og særlig var beregnet paa at være en Kostskole for den adelige Ungdom. 1566 tog han Magistergraden i Kjøbenhavn. Som Tillæg til sin tarvelige Løn fik han 1570 et Kanonikat i Roskilde, og Aaret efter blev han Sognepræst for Herlufsholm uden derfor at opgive Lærergjerningen. 1578 var han en af de Mænd, som Universitetet anbefalede til at blive Biskop i Throndhjem. Biskop blev han dog ikke; men da Kongen forlangte, at ovennævnte Poul Madsen, der nu var Sjællands Biskop, skulde give Anvisning paa «en god, from, fin, lærd og gudfrygtig Mand», der egnede sig til at være dansk Hofprædikant, saa vidste han ingen bedre at pæge paa end H. M., som da ogsaa blev kaldet til denne anselige Stilling. 1580 forlod han Herlufsholm og tog Bolig ved Frederiksborg, hvor Hoffet mest opholdt sig.

Da Kong Frederik II's ældste Søn, Christian (IV), var i den Alder, at han skulde have en Lærer, bestemte Kongen sig, efter Rigsraadets Anbefaling, for H. M., der «før havde omgaaedes med Børn og vel vidste at skikke sig i den Lejlighed». 1583 overtog han den vigtige Gjerning at opdrage Rigernes tilkommende Styrer, og i 11 Aar forestod han den med ualmindelig Dygtighed (s. III, 494). En saa kompetent Dommer som Dr. Hans Poulsen Resen siger, at H. M. var «vidt berømt for sin synderlige Skikkelighed til Ungdommen at oplære», og at han «med stor Lov og Ære» havde varetaget sit Embede som Kong Christians Tugtemester. Da han endelig havde fuldendt sit Hverv, trak han sig tilbage til det Prælatur i Lund, hvormed han allerede 1583 var bleven forlenet. Men den unge Konges Yndest og Tillid kaldte ham 1597 til den betydelige Post som Forstander for Sorø Skole og Klostergoods, i hvilken Stilling han forblev til sin Død, 13. Dec. 1601. En fremmed rejsende, der 1600 besøgte Danmark, omtaler ham som «Vir corpore grandis et annis consilioque potens», altsaa en ærefrygtindgydende og ærværdig Skikkelse. — Hans Hustru, Lisbet Munthe, overlevede ham med flere Børn, hvoriblandt M. Christian Hansen Lund, Rektor i Odense og Professor ved Gymnasiet sammesteds.

Ny kirkehist. Saml. VI.

H. F. Rørdam.

Mikkelsen, Hans, 1578—1651, Biskop, var født i Odense 1. Jan. 1578, Søn af Mikkil Pedersen, Borger sammesteds, og Hustru Karen Hansdatter. Det var sikkert snarere Fattigdom end Mangel paa Flid og gode Evner, der bevirkede, at han først 1601 blev Student fra sin Fødeby's Skole. Rimeligvis har han som andre

fattige Disciple i en Række Aar forrettet Degnetjeneste i omliggende Sogne. Han havde næppe været $\frac{1}{2}$ Aar ved Universitetet, da det blev lukket paa Grund af en voldsom Pest. Hjemkommen til Odense antog Biskop Jacob Madsen Veile ham som sin Haandskriver, og da han havde lært hans Dygtighed at kjende, kaldede han ham 1602 til Rektor i Nyborg. Dette Embede har han dog maaske ikke tiltraadt, da der strax efter tilbød sig en Lejlighed for ham til en længere Udenlandsrejse. Eiler Bryske til Dallund (III, 196) ønskede ham nemlig til Hovmester for sin Søn Iver, der skulde se sig om i Verden og erhverve de Kundskaber og Erfaringer, som man den Gang mente, at unge Adelsmænd kunde naa i Udlandet. Paa Grund af det unge Menneskes Sygdom trak Afrejsen dog ud til Marts 1603. I 5 Aar færdedes de nu i Tyskland, Schweits og Frankrig, saa og oplevede meget og vandt Færdighed i de fremmede Sprog. En Tid tænkte H. M. paa at lægge sig efter Medicinen og raadførte sig i den Anledning med den berømte Dr. Caspar Bauhin i Basel. Men han opgav dog senere denne Plan.

I April 1608 kom de unge Mænd hjem; kort efter kaldede Fyns daværende Biskop, M. Hans Knudsen Veile, H. M. til Rektor for Odense Skole, og s. A. tog han Magistergraden i Kjøbenhavn. I 6 Aar forestod han sit Embede med stor Flid, da Fru Ellen Marsvin (ovfr. S. 155), gift med Knud Rud, opfordrede ham til at blive hendes Husprædikant paa Lundegaard (i Nørre Broby Sogn). H. M. havde ikke ringe Betænkelighed ved at opgive sit Embede for at modtage en saadan privat Stilling; men da den lærde Holger Rosenkrantz, som han spurgte til Raads, indtrængende tilskyndede ham dertil, saa modtog han Pladsen (1614) og overtog tillige at undervise Fru Ellens Datter af et tidligere Ægteskab, den siden saa bekjendte Kirstine Munk, i det tyske og franske Sprog.

Forbindelsen med den kloge og kraftige Fru Ellen Marsvin, der traadte i et aldrig forstyrret Venskabsforhold til H. M., blev Anledning til, at han med rivende Fart steg fra en Værdighed til en anden, saa at han inden faa Aar sad paa Fyns Bispestol, noget, som hans betydelige Evner og harmonisk-sikre Personlighed for øvrigt ikke gjorde ham uværdig til, skjønt han vistnok ikke var naaet saa vidt, hvis han ikke havde haft indflydelsesrige Talsmænd. I Jan. 1615 blev han Sognepræst i Assens og Kjærum og s. A. Provst i Baag Herred. Allerede i Okt. s. A. kaldedes han til Slotspræst i Kjøbenhavn og Professor ved Universitetet. Næppe havde

han tiltraadt disse Stillinger, før han 17. Febr. 1616 beskikkedes til kongl. Hofprædikant, hvorpaa han 27. April s. A. kreeredes til Dr. theol. Da Biskoppen i Fyns Stift, ovennævnte M. Hans Knudsen Veile, i Juni 1616 var bleven afsat paa Grund af sin Hælden til Calvinismen, faldt Valget paa H. M. til at blive hans Eftermand, og 28. Juli s. A. indviedes han i St. Knuds Kirke af Biskop Iver Hemmet fra Ribe.

I over 34 Aar forestod H. M. det udstrakte Stift, den Gang ogsaa omfattende Als samt Laaland og Falster, med stor og altid urokket Anseelse. I alle betydeligere kirkelige Afgjørelser fra hin Tid havde han sin Part. Hans Personlighed var præget af Klogskab, Arbejdsomhed og Kraft, forbunden med en konservativ Besindighed, der lod ham sky enhver Yderlighed. Blandt Adelen stod han i megen Anseelse, hvorfor han ofte kaldtes til at udføre kirkelige Handlinger for Medlemmer af denne Stand. Der haves ikke mindre end 37 store trykte Ligprædikener fra hans Haand. Da han plejede at oppebære store Honorarer for slige Forretninger, blev han efterhaanden en rig Mand, der kunde opbygge smukke Præstegaarde for sine Sønner og desuden efterlade en betydelig Formue. Han døde 25. Marts 1651 uden forudgaaende Sygdom. — Kort efter, at han var bleven Biskop, havde han ægtet Catharina Henriksdatter († 1655), en hamborgsk Jomfru fra Fru Ellen Marsvins Hus, med hvem han havde 4 Børn. Sønnerne fik alle gode Ansættelser i Faderens Stift. — Blandt H. M.s litterære Frembringelser ere hans haandskrevne Dagbøger nu af størst Interesse for os (trykte i «Saml. t. Fyns Hist. og Topogr.» V—VII).

Bloch, Den fynske Geistligheds Hist. I. Kirkehist. Saml. 2. R. VI; 3. R. V—VI.

H. F. Rørdam.

Mikkelsen, Henrik, 1580—1646, Præst, var født i Haderslev, hvor hans Fader, Mikkal Henriksen Tisdorph, da var Kantor, senere Præst i Roager († 1598). M. H. tog 1607 Magistergraden i Kjøbenhavn og blev s. A. Konrektor ved Haderslev Skole. Der fra kaldtes han 1617 til Sognepræst ved St. Hans Kirke i Odense. Her havde han mange Stridigheder, navnlig efter at han 1630 tillige var bleven Hospitalsforstander. Da Sagen mod Mystikeren Hartvig Lohmann (X, 360) 1635 førtes for det akademiske Konsistorium, var H. M. den beskikkede Aktør imod ham. S. A. blev han Præst i Haderslev og Provst i det tilhørende Distrikt. «Her afskaffede han det kjære tyske Sprog og forrettede alle Ting paa Dansk, men var

derfor ogsaa altid anskreven paa det sorte Bræt.» Bl. a. anklagedes han 1636 for at have tilladt nogle «Gjøglerer» at opføre en bibelsk Marionetkomedie om den rige Mand og Lazarus i nogle af Provstiets Kirker. Københavns Universitets Professorer, til hvis Betænkning Sagen kom, undskyldte ham dog. Da der imidlertid ogsaa var andre Ting i Vejen, blev han afsat 1639. Han døde 1646 i Hamborg. I hans Ægteskab med Margrethe, Datter af Biskop Peder Hegelund i Ribe, havde han bl. a. Sønnen Michael Henriksen Tistorph, i sin Tid en af Københavns mest ansete Præster.

Bloch, Den fyenske Geistligheds Hist. I, 820 ff. Rhode, Haderslev Amts Beskriv. S. 164. Slesvigske Prov.-Efterretn. III, 8. Kirkehist. Saml. 3 R. V.

H. F. Rørdam.

Mikkelsen, Jacob, 1577—1644, Borgmester, en Raadmandsson fra Malmø, blev 1597 Student fra Lund og rejste det følgende Aar udenlands for at uddanne sig ved hollandske, tyske og engelske Universiteter; men da han efter Aars Forløb vendte hjem, var hans Interesse for Studierne kølnet, og han slog ind paa en ny Bane ved at tage Ansættelse som Skriver paa Sølvitsborg Slot, hvor han blev i 10 Aar. 1613 holdt han Bryllup med Anne Mortensdatter (f. 1578 † 1642), Enke efter Renteskriver Christen Hammer, faa Uger efter at være bleven ansat som kongl. Tolder i København. Sandsynligvis stod denne Forfremmelse i Forbindelse med hans Ægteskab, thi hans Hustru, der som ung Pige havde tjent 5 Aar ved Hove, var yndet af Christian IV, der lige til hendes Død viste hende stor Tillid og betroede hende mange Hverv, til sidst i en Slags Hofstilling. 1625 blev J. M. efter Kongens Ønske Raadmand i København og umiddelbart derpaa Borgmester, hvilken Stilling han indtog lige til sin Død, 25. Avg. 1644. Han synes at have været en dygtig og anset Mand. Han sad i Bestyrelserne for det østindiske og det islandske Handelskompagni, fik 1639 Sæde i den da oprettede Søretsdomstol og var forlenet med Ærkedegnedømmet i Aarhus. Ogsaa uden for sin Handelsvirksomhed var han en foretagsom Mand, der f. Ex. var med at anlægge en Kro og Skydebane uden for Vesterport, sammen med et Par andre københavnske Borgere fik en (dog snart tilbagekaldt) Tilladelse til at oprette en Mønt og 1634 forpagtede Indkomsterne fra Færøerne.

Progr. fun. Univ. Hafn. 1642 og 1644. Chr. IV's egenhænd. Breve III, 83 f. O. Nielsen, Københavns Hist. og Beskriv. III, 208 ff. *C. F. Bricka.*

Mikkelsen, Jens, —1388, Biskop, hørte efter sit Vaaben til Adelslægten Laxmand. Han gik den gejstlige Vej og lagde sig

efter kanonisk Ret; tidlig opnaaede han Kannikedommer baade i Ribe og Slesvig, og 1361, da han opholdt sig ved den pavelige Kurie, blev han udnævnt til Provst i Vidaa. Det var da intet Under, at ved Ribe Bispestols Ledighed faldt Kapitlets Valg paa J. M.; Paven havde imidlertid reserveret sig Embedets Besættelse, og i Avignon traf J. M. Biskop Mogens af Børglum (VI, 221), som ønskede at ombytte sit Stift med Ribe og ved Valdemar Atterdags Støtte ogsaa opnaaede dette. J. M. maatte i Steden nøjes med Børglum (1365), og først da Mogens døde, fik han Bispestolen i Ribe (1369). Han deltog i de følgende Aar i Datidens Politik, var saaledes med til at vælge Oluf til Konge 1376 og overværede 10 Aar efter i Nyborg Schaumburgernes Forlening med Sønderjylland. Til Dronning Margrethe stod han i venligt Forhold og laante hende Penge; han stiftede ogsaa 1387 en Messe for hende i sin Domkirke. J. M. døde 5. Dec. 1388 efter at have betænkt Ribe Kirke med rige Gaver.

Kinch, Ribe Bys Hist. I, 223. 227 f. 251 ff. Moltesen, De avignonske Pavers Forhold til Danmark S. 104 f. 108 ff. *Kr. Erslev.*

Mikkelsen, Knud, —1460—, Biskop. Hans Familieforhold ere ganske ukjendte, og i ældre Tid har han endogsaa gaaet under det urigtige Navn Knud Kobsen; som Biskop førte han et paa langs delt Vaabenskjold med et 4føddet Dyr i hvert Felt. Hans Hjemstavn maa efter den Maade, hvorpaa han hyppig betegnes i sine yngre Aar, have været Aarhus By eller i alt Fald Aarhus Stift. Han immatrikuleredes i Rostock 1421 og blev Baccalaureus her, men drog senere til Erfurt, hvor han tog Magistergraden 1425. I den følgende Tid maa han være vendt hjem, i det han sikkert er identisk med en Magister Knud fra Aarhus, Klerk og kejserlig Notar, der var tilstede ved Fredsforhandlingerne i Horsens 1432; men senere træffes han atter i Erfurt, hvor han var Universitetets Rektor i Vinteren 1434—35 og blev Doctor juris utriusque. I 1440 forekommer han som Dekan i Kjøbenhavns Kapitel og beklædte dette Embede (hvormed han forenede Kanonikater i Aarhus og Ribe), indtil han i 1451 blev Bisp i Viborg.

Om K. M.s Virksomhed som Biskop vides ikke meget, og det er mest paa andre Omraader, at han har vundet sig et Navn. Maaske er han Forfatter til et i Datiden meget udbredt lille medicinsk Arbejde om Pesten; men i øvrigt er det, hvad jo ogsaa hans akademiske Løbebane lod formode, mest som Jurist (s. ndfr.) og

som Statsmand, at han har gjort sig bekendt. Han blev Kongens Kammermester 1445, men 2 Aar senere var han det ikke mere; ogsaa Rigsraad var han allerede som Dekan i Kjøbenhavn. Især anvendtes han hyppig som Diplomat, saaledes til Forhandlinger med Hansestæder og nordtyske Fyrster 1443, med England 1449 og 1465, med Skotland 1460, med de preussiske Stæder og Polen 1462 og med Ludvig XI's misfornøjede Vasaller nogle Aar senere; at han i Regelen deltog i de store Møder med Svenskerne i 1470erne, er næsten en Selvfølge. — Hans Dødsaar kjendes ikke, men falder i Tiden 1478—88; hans Eftermand Niels Glob var allerede i 1478 ved pavelig Provision bleven udnævnt til Biskop i Viborg, i det Stiftet var blevet ledigt ved K. M.s Resignation.

Rørdam, Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelald. S. 99 ff. 379. Heise, Diplom. Viberg. S. LV. Kirkehist. Saml. 4. R. V. *William Christensen.*

— Biskop Knud Mikkelsen er blevet bekendt paa Grund af det Udbytte, som hans *juridiske* Studier have haft for Fædrelandets Ret. Han skrev en Del latinske Noter («Gloser») til Jyske Lov, indeholdende værdifulde Oplysninger om Retsbrugen efter nu tabte Domme og Sammenstillinger med kanonisk og romersk Ret, som endnu kunne spare Arbejde for den moderne Forsker. De tryktes i de 2 ældste Udgaver af Loven. Paa Dansk har han leveret en Fremstilling af Rettergangsmaaden ved gejstlig Ret, der dog maaske er en Oversættelse af en ældre latinsk Text. Den er trykt i «Ny danske Mag.» VI.

Kofod Ancher, Dansk Lov-Hist. I, 199 ff. Holberg, Dansk og fremmed Ret. *V. A. Secher.*

Mikkelsen, Kristian Mathias, f. 1845, Filolog og Skolemand. M. er født 22. Nov. 1845 i Kjøbenhavn og er Søn af Restavrator Søren Michelsen og Karen f. Nielsen. 1854 blev han sat i Efterslægtsselskabets Realskole og 1860 i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, hvorfra han blev Student 1864. 1871 erholdt han Accessit for en Besvarelse af Universitetets Prisspørgsmaal i klassisk Filologi, og 1872 underkastede han sig den filologisk-historiske Skoleembeds-examen. Var 1873—74 Alumnus paa Borchs Kollegium. 1873 opholdt han sig med Understøttelse af Universitetet en kort Tid i München. 1872—76 var M. Lærer først ved det v. Westenske Institut og senere ved Borgerdydskolen i Kjøbenhavn. 1876 blev han Adjunkt og 1892 Overlærer ved Roskilde Kathedralskole. Han

giftede sig 1878 med Hansine Vilhelmine Nissen. — M. har dels i Foredrag, dels i Afhandlinger behandlet filologiske Æmner, især Syntax og Textkritik, samt pædagogiske Spørgsmaal, hvorunder indbefattet Spørgsmaal om Uddannelsen af Lærere ved de lærde Skoler. Desuden har han udgivet en latinsk Elementærbog (1878). Hans Studier have ogsaa omfattet dansk Sprog. 1890 vandt han en af Kultusministeriet udsat Pris for den bedste danske Sproglære, og i de følgende Aar udgav han foruden flere Skoleudgaver sin «Dansk Sproglære, Haandbog for Lærere og viderekomne» (1893—94). Denne Bog, det 19. Aarhundredes mest udførlige Skildring af det nyere danske Sprog, betegner, navnlig ved sin store Samling af Materiale til Oplysning af Syntaxen, et betydeligt Fremskridt i Studiet af det danske Sprog.

Progr. fra Borgerdydskolen i Kbhvn. 1875, S. 15. *P. K. Thorsen.*

Mikkelsen, Søren Rasmussen, 1790—1843, Bonde, er født i Haar under Frijsenborg. Faderen, Rasmus Nielsen, var Gaardfæster, Moderen hed Ane Sørensdatter. Udgaet fra et fattigt Hjem, med en tarvelig Almueskoleundervisning som Grundlag, arbejder M. sig frem til med rette at kunne kaldes en sjælden oplyst og dygtig Landmand. Sammen med Mænd som Knudstrup (IX, 290) og Bjerregaard (II, 351) er han da et Vidnesbyrd om den Udviklingsevne, der, trods alt, fandtes i Datidens Bondestand, og Mænd som de her nævnte pege da i Virkeligheden ud over deres egen Tid og hen paa Nutiden, da Danmarks Bondestand med rette nævnes som en af Europas fremmeligste. 1821 overtog M. Fædrenegaarden i Fæste, og snart anvendte han de bedste Løftestænger, som Tiden kjendte: Vexeldrift, Mergling, Brakfrugtavl osv.; han indførte nye Agerdyrkningsredskaber, anstillede Forsøg med Sæd- og Græsarter, forbedrede sin Besætning osv. Dertil læste han flittig baade i den hjemlige og fremmede Landbrugslitteratur. Hans Bondelandbrug blev bekjendt over en stor Del af Halvøen, og hans Drift tjente til følgeværdigt Exempel for mange baade i og uden for Bondestanden. Han hædredes da ogsaa paa forskjellig Vis og røgtede flere Tillidshverv. 12. Juli 1822 ægtede han Sidsel Sørensdatter, Datter af en Gaardfæster i Sandby. Han døde 8. April 1843.

Landhusholdningsselskabets Aarsberetninger 1840—43. Tidsskr. f. Landøkon. 1847. Rugaard, Fremrag. danske Bønder. *H. Hertel.*

Milan, Gabriel, o. 1631—1689, Gouvernør paa St. Thomas, tilhørte en jødisk Slægt Milan eller Milano, hvoraf flere Medlemmer have været bosatte i Hamborg. Efter hans egen Beretning havde han først været militær og tjent under Mazarin. I Forbindelse med Danmark kom han først 1667, da han var Kjøbmand i Amsterdam og blev Bankier for Prins Jørgen paa dennes Udenlandsrejse 1667—70. Griffenfeld brugte ham meget ofte i de følgende Aar til at besørge Indkjøb af Juveler til Dronningen og Kunstsager og Kuriosa til Kongen. Det er vistnok ogsaa væsentlig ved Griffenfelds Hjælp, at han 1668 blev udnævnt til dansk Faktor i Amsterdam og 1671 til Generalfaktor. Som saadan skulde han sende politiske Nyheder hjem, men hans væsentligste Virksomhed var dog som hidtil af finansiell Natur. Han forstrakte Gesandterne i Udlandet med Penge, besørgede Indkjøb til Rigets høje Embedsmænd og kom herved til at spille en ikke ringe Rolle. 1672 fik han tillige Forsendelsen af de danske Breve ved det nederlandske Postvæsen overdraget. Hans Held varede dog ikke længe. Han synes at have tillagt sig selv lovlig stor Betydning og kom snart i et meget skjævt Forhold til den danske Legation i Haag. Samtidig forværredes hans Pengeforhold i høj Grad, da han stadig maatte staa i Forskud for Kronen for betydelige Summer. Særlig galt blev det, da hans Svoger Josva Abensur, med hvis Penge han havde opereret, døde. 1678 rejste han til Kjøbenhavn for ved sin personlige Nærværelse at faa nogle af sine Fordringer inddrevne. Dermed gik det dog langsomt, og M. led med sin Familie stor Nød i de følgende Aar, i hvilke han opholdt sig dels i Glückstadt, dels i Kjøbenhavn. En gunstigere Tid syntes at skulle oprinde for ham, da han 1684 udnævntes til Gouvernør paa St. Thomas, men hans Styrelse her blev en fuldstændig Skandale. Forgængereren i Embedet, A. Esmit (IV, 599), som han havde faaet Ordre til at sende hjem, kastede han i Steden for i Fængsel for at presse nogle Penge ud af ham, og over for Befolkningen optraadte han i høj Grad tyrannisk. Til sidst bleve Klagerne over ham saa stærke, at Kompagniet 1686 sendte en Kommissær over for at hente ham hjem. M., der nu synes helt at have tabt Ligevægten, vilde først sætte sig til Modværge, men da Planterne paa Øen gjorde fælles Sag med den udsendte Kommissær, maatte han overgive sig. Efter sin Hjemkomst blev M. med Familie anbragt i Citadellet, og der nedsattes en Kommission til at paakjende Klagerne mod ham. Denne dømte ham 1687 til Fortabelse af Ære, Liv og Gods, hvilken Dom stad-

fæstedes af Højesteret 1689. 26. Marts 1689 henrettedes M. paa Nytorv i Kjøbenhavn. — Han var først gift med en Datter af Lægen Benjamin Mussaphia og efter hendes Død med en Enke, Juliane Regina v. Breitenbach, der overlevede ham.

Personalhist. Tidsskr. 3. R. II, 102 ff.; III, 1 ff.

L. Laurson.

Milling, Rasmus Pedersen, 1811—73, Politiker, født 21. Sept. 1811 i Horne ved Faaborg, eneste Søn af Gaardfæster Peder Pedersen (f. 1773 † 1830), overtog 1838 Fødegaarden i Fæste og var 1842—44 samt paa ny 1848—53 Medlem af Sogneforstanderskabet og 1856—62 af Svendborg Amdsraad. Han stillede sig 1849 forgjæves til Folketingsvalg i Faaborgkredsen (imod Andræ), men valgtes her 1852 og gjenvalgtes i Febr. 1853; han stemte imod Toldloven og var derefter en af de 4 fynske Bønder, der under Valgkampen fulgte B. Christensen paa hans Møder i Fyn og talte imod ham. Derimod afholdt han sig fra Stemmegivning i Arvefølgesagen og stillede sig ikke ved de nye Valg i Maj 1853. Han valgtes 1859 til Landstinget og sad her indtil 1866; hørte til Bondevennerne og stemte imod den nye Grundlov. Allerede 1852 tog han Ordet for tvungen Fæsteafløsning og udtalte den Mening, at Bønderne gjerne vilde vende tilbage fra Rigsdagen til deres Plov, naar den Sag blot var bleven ordnet. Ogsaa i Landstinget talte han varmt for Fæsternes Rettigheder og tilraadete tillige Tiendens Afløsning. Krænket over, at han 1866 ikke valgtes paa ny til Landstinget, og misnojet med Oktoberforeningens Færd skilte han sig senere fra Venstre og optraadte kort før sin Død bestemt imod det. Han var et klart Hoved og ualmindelig veltalende. Døde 21. Dec. 1873. — M. ægtede 1834 Husfæster og Smed Lars Jørgensens Datter Johanne (f. 1813 † 1894).

Dansk Folketid. 1874, S. 7.

Emil Elberling.

Milo, Carl Christian, f. 1851, Boghandler og Bogtrykkeriejer. M. er født 31. Okt. 1851 i Kornerup Præstegaard; Faderen var Sognepræst Friderich Wilhelm M. og Moderen Charlotte Emilie f. Bruun. Efter at have gennemgaaet Roskilde Kathedralskole blev han 1870 sat til Boghandelen i Kjøbenhavn og kom 1876 til Farbroderens Bogetablissement i Odense (s. ndfr.). Som den 5. af Slægten Milo overtog han det selvstændig 1882, og 1896 blev han tillige Ejer af Slægtens Herresæde Hesbjærg. Fra «den danske Provinsboghandlerforenings» Stiftelse i 1891 har han været dens

virksomme Formand, og han beklæder desuden en Række Tillidshverv i Institutioner og Selskaber, der ere knyttede til Odense og Fyn. 3. Okt. 1882 ægtede han Ida Vilhelmine Petersen (f. 23. Maj 1857), Datter af Justitsraad, Herredsfoged Fr. Jul. Kønnemann P. og Anna Marie f. Leth.

Dolleris, Danmarks Boghandlere.

C. Nyrop.

Milo, Friderich Wilhelm, 1759—1844, Boghandler, er født 11. Dec. 1759 i Odense, hvor hans Fader, Bogbinder Johan Friderich M., der 1717 var født i Königsberg, havde bosat sig 1748 og Aaret efter ægtede Ane Marie Hansdatter, Enke efter Bogbinder Poul Fred. Junge. M. var først Skrædder, men fik efter Faderens Død 1783 Bevilling til at fortsætte hans Bogbinderi, sammen med hvilket han ogsaa drev Boghandel. Som anset næringsdrivende blev han bl. a. eligeret Borger i Odense. 8. Maj 1787 ægtede han Anne Marie Smidt, Datter af Snedkermester S. i Odense, og døde 24. Jan. 1844 efter allerede i 1824 at have overdraget sin Virksomhed til Sønnen *Johan M.* (f. 21. Juni 1788 † 26. Sept. 1861), der med Boghandelen og Bogbinderiet forenede baade en Papirhandel (1834) og et Bogtrykkeri (1847). Og denne samlede Virksomhed fortsattes af sidstnævntes Søn *Hans Christian Andreas M.* (f. 19. Jan. 1819 † 11. Dec. 1881), der 1865 tillige blev Godsejer ved Købet af Hovedgaarden Hesbjerg og 1873 holdt et stort 125 Aars Jubilæum for den Miloske Boghandel, der hele Tiden havde været drevet af Slægten og i det samme Sted i Odense.

Mindeblad til den Miloske Boglades 125. Aars Jubilæum 12. Sept. 1873.

C. Nyrop.

Miltzow, Gert Henriksen, 1629—88, Præst, historisk Forfatter, var født paa Voss, hvor Faderen, Henrik M., var Sognepræst, 16. Febr. 1629, blev 1648 Student ved Københavns Universitet, tilbragte flere Aar ved udenlandske Universiteter og blev ved Tilbagekomsten til København kreeret til Magister 1657. Det følgende Aar fik han Udnævnelse som Kapellan hos Faderen, ved hvis Død i 1666 han blev dennes Efterfølger i Sognepræsteembedet. Efter at han fra 1669 tillige havde været Provst i Hardanger og Voss Provsti, afgik han ved Døden i 1688. I sit Ægteskab med Susanne Skjelderup, Datter af Biskop i Bergen Jens S. og Datterdatter af Professor Ole Worm, havde han flere Born. — G. M. var en velstuderet Mand af flersidige litterære Interesser. Han udgav Oversættelser af engelske og tyske Andagtsbøger, han forsøgte sig som

latinsk Poet og dansk Salmedigter, han optraadte som topografisk-historisk Forfatter. I sidstnævnte Henseende har han indlagt sig en ikke ringe Fortjeneste ved sin i 1679 udgivne «Presbyterologia Norvegico-Vos-Hardangeriana», der for flere Partiers Vedkommende hviler paa nu tabte Kilder, og som ikke blot indeholder Oplysninger om Præster i den katholske og protestantiske Tid, men tillige adskillige interessante kulturhistoriske Meddelelser. Flere endnu opbevarede oldnorske Manuskripter og historiske Optegnelser fra Reformationsaarhundredet have i sin Tid været i hans Eje. Om det af Faderen grundlagte og af ham doterede Hospital for fattige Enker fra Voss henvises til Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 687 f. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. V, 161 ff. *A. Chr. Bang.*

Mitchel, Andrew, —1800—, Mekaniker, er født i Skotland og kom til Danmark i 1788, da Admiralitetet ønskede et ved Damp drevet Ankersmedderi indrettet paa Holmen. Dampmaskinen var den Gang omgiven af stor Hemmelighedsfuldhed; det var derfor vanskeligt at faa en kyndig Mand her til, og M.s Ja opnaaedes først, efter at det ved en kongelig Resolution var tilsagt ham, at han for Livstid skulde faa Eneret til at anlægge Dampmaskiner i Danmark og Norge, at han, naar Holmens Dampmaskine var færdig, skulde faa en særlig Belønning, og at han stadig skulde være Tilsynsmand ved den. Da Maskinen i 1790 kom i Gang, fastsattes hans Belønning til 10000 Rdl., og han fik som Tilsynsmand ved den Ret til at beholde sin hidtidige, efter Datidens Forhold store Gage, 130 Rdl. om Maaneden. Over for Eneretten til at anlægge Dampmaskiner gjorde imidlertid Kommercekollegiet i den danske Industris Interesse Indsigelse, og den blev da til M.s store Harme fortolket som kun gjældende Dampmaskiner til Ankersmedderi af samme Konstruktion som Holmens. Men for øvrigt imødekom man den, som det synes, foretagsomme Mand paa anden Maade. Allerede 1789 søgte han Eneret paa her at anlægge Bomulds-spinderier, men da dette stred mod tidligere givne Privilegier, var han betænkt paa at anlægge et Garveri, indtil det endte med, at han i 1791 fik Privilegium paa Oprettelsen af en Knapfabrik. Den blev anlagt paa Christianshavn; en anden Englænder, Philip Fruchard, blev hans Kompagnon, og 1797 anlagde de sammen med Hofjuveler Fr. Fabritius (V, 36) et Presse- og Valseværk. Det havde imidlertid efterhaanden vist sig, at M. langt fra var den dygtige Mand, man havde troet. Holmens Dampmaskine var kun daarlig, 1802

maatte den helt kasseres, og M. blev som «unyttig» akkorderet til at opgive den ham for Livstid tilsagte Stilling mod at faa 4 Aars Gage udbetalt. Han forsvinder derefter helt og er da formentlig vendt tilbage til England. Han var gift og havde stor Familie.

Rawert, Danmarks industr. Forhold S. 208 f. Meddelelser fra Sølieutenant-Selskabets Arkiv 1884. A. Bauer, Dampmaskinens Indførelse i Danmark. C. Nyrop, Et Stykke dansk Haandværks- og Fabrikhist. C. Nyrop.

Modeweg, Johan Carl, 1782—1849, Klædefabrikant, er født 25. Nov. 1782 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, der var kommen her til fra Magdeburg, var Urmager. I det 19. Aarhundredes Begyndelse nedsatte M. sig i Kjøbenhavn som Urtekræmmer, men Tidsforholdene tvang ham til at ophøre, og et Tilfælde lod ham i 1810 anskaffe sig en Væv og 2 Skotrokke, hvad der efterhaanden udviklede sig til en saa betydelig Fabrikvirksomhed, at han 1832, sammen med Etatsraad Suhr, kunde købe Brede ved Lyngby og flytte Fabrikken der til. M. var den første, der her i Landet anskaffede Maskinvæve og Valsevalkemøller, og hans Virksomhed, som han stadig forsynede med nye Maskiner, blomstrede stærkt op. Den naaede til at beskæftige c. 170 Arbejdere og i et Aar at producere o. 50000 Alen Klæde. 1806 havde han ægtet Magdalene Bock († 1843), efter hvis Død han indgik andet Ægteskab, med Petrine Nicoline Tangen, Datter af Skibskapitajn T. Han døde 20. Avg. 1849, og Brede Klædefabrik gik nu over til hans Søn Agent *Julius Emil M.* (f. 29. Juli 1813 † 11. Febr. 1869), hvis Enke, Anna Elisabeth f. Gudmann (f. 16. Okt. 1817 † 10. Sept. 1880), Datter af islandsk Kjøbmand Johan G., fortsatte Virksomheden til 1872, da den under det tidligere Firma «J. C. Modeweg & Søn» blev overtagen af Grosserer William Salomonsen.

Selmer, Nekrolog. Saml. II, 274 ff. Rawert, Danmarks industr. Forhold S. 574 f. C. Nyrop.

Moe, Carl Julius, f. 1848, Præst, er Søn af Præsten Frederik Olaus M. og Emma Dianora f. Techt; han er født i Roskilde 22. Maj 1848 og blev Student 1866 (fra Ribe), theologisk Kandidat 1872. Efter at have været personel Kapellan blev han 1877 Sognepræst i Harboøre og forflyttedes der fra til Skanderup 1885. M., der er en af de yngre Præster, som i videstgaaende Maal tilhører «Indre Mission», samler om sin Forkyndelse en talrig Tilhørerkreds, der 1891 foranstaltede en Aargang af hans Prædikener udgivet («Naaden og Sandheden, Prædikener til Kirkeaarets Søn- og Hellig-

dage»). Ved Skarphed i sin Optræden har han nogle Gange i særlig Grad henledet Opmærksomheden paa sig, saaledes ved den Ligtale, han holdt over de i Nov. 1893 forulykkede Fiskere fra Harboøre, ligesom ogsaa (Okt. 1894) ved en Udtalelse i Vamdrup Kirke, der affødte en Indsigelse og en Retssag, som fik det Udfald, at M. ved Højesterets Dom blev idømt en Bøde. Hans Hustru er Thalia Frederikke f. Michelsen (f. 29. Marts 1845), Datter af Lærer i Præstø, Cand. theol. G. C. M.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 178. Indre Missions Tid. 31. Dec. 1893. Dagbladet 8., 13. og 19. Dec. 1893. L. Nyegaard, Evangeliet med Evangeliets Alvor, et Indlæg i Harboøresagen (1894). Berlingske Tid. 12. og 13. Okt. 1896.

V. Schousboe.

Mogens, s. Magnus.

Mogensen, Hans, 1525—95, Biskop. Født i Kjøbenhavn blev han Student i 1544, tog Bakkalavrgarden det følgende Aar, tilbragte derefter en længere Tid paa en Studierejse i Tyskland og Frankrig og blev efter Tilbagekomsten til Danmark i 1558 kreeret til Magister ved Kjøbenhavns Universitet og s. A. udnævnt til Professor pædagogicus. Dette Embede ombyttede han i 1559 med Professoratet i Græsk, fik i 1564 et Kanonikat i Roskilde og valgtes i 1566 til Dekan i det filosofiske Fakultet. Om hans Dygtighed og Virksomhed i Egenskab af Universitetslærer haves ingen nævneværdig Efterretning. I 1563 ses Niels Hemmingsen at have optraadt mod ham og beskyldt ham for at have gjort sig skyldig i Løgn og andre Synder og krænket det hele Universitet, en Beskyldning, der ikke synes at have hvilet paa stærke Grunde. Efter at have taget Afsked som Professor i 1567 og derpaa virket som Sognepræst i et Landskald i Skaane blev han i Avg. 1578 udnævnt til Medhjælper hos og Efterfølger af den gamle og affældige Biskop Hans Gaas i Throndhjem (V, 504), en Stilling, hvortil Professorerne ved Universitetet havde anbefalet ham som en lærd, forstandig og dygtig gejstlig. Men før H. M. havde forladt Danmark, var Biskop Gaas afgaaet ved Døden, saa han da lige fra først af kom til at overtage Bispeembedet med alle dets Rettigheder og Pligter.

H. M. var ved sin Udnævnelse til Biskop i det den Gang saa store Throndhjems Stift en Mand af svagelig Helbred og liden Energi; hans Virksomhed i hans nye Stilling blev derfor heller ikke af nogen synderlig Betydning. Man faar i det hele taget

det Indtryk af ham, at han var en stille, god og from Mand, der befandt sig bedst blandt sine Bøger. I 1591 var han tilstede ved Kongehyldingen i Oslo sammen med Norges øvrige Biskopper. Og efterladende sig «et elendigt og gjældslagent Hus» døde han i Throndhjem 30. Nov. 1595 i en Alder af 70 Aar. Hans Enke hed Boel Eriksdatter. Hans efterladte (utrykte og trykte) litterære Arbejder ere ikke betydelige.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II, 502 ff. Daae, Throndhjems Stifts geistl. Hist. S. 46 ff. A. C. Bang, Den norske Kirkes Hist. i Reform.-Aarh. S. 193 ff. *A. Chr. Bang.*

Mogensen, Morten (Martinus de Dacia), —1304, Theolog og kongl. Kansler, havde faaet sin Uddannelse ved Studiet i Paris. Selv blev han en anset skolastisk Filosof, der skrev flere Afhandlinger, af hvilke navnlig en, «De modis significandi» (d. e. i den skolastiske Logiks Sprog, i Modsætning til «modi intelligendi», «modi, qui conveniunt dictioni ex impositione et illi sunt a significato inseparabiles»), kom vide om under Navnet «Mester Martins System» (Systema Martinianum). Efter Hjemkomsten fra Paris, hvor han vandt den theologiske Doktorgrad, blev han Kannik i Roskilde, og 1288 træffe vi ham i hans Egenskab af Kansler hos Enkedronning Agnes som Vitterlighedsvidne paa en Tilladelse til Franciskanerne til at bygge et Kloster i Kolding. I den følgende Tid nævnes han i samme Egenskab i forskellige Gavebreve, og 1289, da Ærkestolen i Lund var bleven ledig, var han i Rom, hvor han udtalte, at Jens Grand baade var den værdigste og den dygtigste i Danmark til at beklæde den ledige Plads. Da Striden brød ud mellem Erik Menved og Jens Grand, stod M. M. paa Kongens Side, og 1296 gav Kong Erik paa sine egne og sin Broders, Junker Christoffers, Vegne Mester M. og Ribekanniken Guido Fuldmagt til i Rom at føre Sagen mod Jens Grand. 15. Marts 1299 skjænkede Pave Bonifacius VIII Aflad til alle dem, der besøgte det Alter, som «vor elskede Søn, Magister Martinus fra Dacien, Doktor i Theologien og Provst for Kirken i Slesvig», i denne Kirke havde rejst til Ære for Marie og St. Martin. 3 Dage senere udtalte Paven i et Brev sin Harme over den ilde Medfart, M. M. og hans Ledsagere havde lidt paa Vejen til Rom. I Slesvig oprettede M. M. i Sognet Sywertmanrip et Vikariat, og 1303 grundede han i Roskilde et Alter til Ære for St. Martin. 10. Avg. 1304 døde han i Paris og blev begravet ved Notre-Dame-Kirken der. Hvorvidt han har været Medlem

af Dominikanerordenen, som senere Efterretninger tyde paa, kan ikke med Sikkerhed afgjøres.

F. Richardus, Script. ord. prædicat. (Paris 1719) I, 736. Dän. Bibl. VII, 494 f. Suhm, Hist. af Danmark XI. Les registres de Boniface VIII, publ. p. Digard, (Paris 1891) S. 397 f. *Fr. Nielsen.*

Mogensen, Svend, —1547, Klosterprovst, var Skriver paa Skanderborg Slot under Mogens Gjøs og præsteviet; han blev tillige Forstander for St. Karens Hospital i Aarhus og 1526 ogsaa Sognepræst for Viby Kirke. Det er formodentlig ham, der i Aaret 1528 under Betegnelsen som Mogens Gjøs Præst S. var denne behjælpelig med Graabrødrenes Udjagelse af Flensborg. S. A. blev han af Priorissen for Ørslev Kloster og Konventet sammesteds udnævnt til Forstander for dette Kloster. Han fik ogsaa kongl. Bekræftelse paa denne Stilling, men Biskoppen i Viborg, Jørgen Friis, gjorde ham Berettigelsen hertil stridig, da Klosteret ellers bortforlenedes af Biskoppen. 1530 var han imidlertid ved Mogens Gjøs Hjælp bleven forlenet med det rige Vestervig Kloster som Provst herfor mod at forpligte sig til at underholde de derværende Korherrer af Augustins Orden. 1531 afstod han derpaa St. Karens Hospital til en anden og maatte vel ogsaa samtidig opgive Ørslev Kloster. I Vestervig søgte han at indføre Reformationen; til Lektor for Munkene udnævntes den lutherske Mag. Frants Berg, senere Superintendent i Oslo, og 1532 fik han et kongl. Missive, at Guds Ord og Evangelium skulde prædikes i de Klosteret tillagte Sognekirker. — Kirkens Trængsels-tider vare imidlertid begyndte; for at tilfredsstille Regeringens Penge-trang maatte Provsten sælge eller pantsætte en Del af Klosterets Gods og plagede Bønderne med forøgede Skattepaalæg. Under Skipper Clements Fejde blev Klosteret ogsaa udplyndret af en af dennes Underførere, Oluf Duus, som Provst S. derfor 1537 fik dømt fra Livet. Med Strænghed var Provsten efter Rejsningens Ophør optraadt mod Thylands Bønder, saa at Christian III maatte advare ham, at han ikke ved sin Fremfærd skulde fremkalde en ny Opstand; desuden var det paalagt ham i hele Thy at opkræve den saakaldte Halsløsning af de oprørske Herreder. 1546 maatte han forpligte sig til, at han eller hans Arvinger inden 4 Aar gjenindløste det Gods, der i hans Tid var pantsat fra Klosteret. 1547 døde han; han havde giftet sig og efterlod en Enke, Gese. *A. Heise.*

Mohr, Nicolai, 1742—90, Natur- og Sprogkyndig, blev født i Thorshavn paa Færøerne 22. Nov. 1742, deponerede fra den der-

værende Skole 1765 og blev 1780 sendt til Island paa kongelig Bekostning, nærmest for at søge efter Kaolin til Porcellænsfabrikken; han vendte tilbage det følgende Aar, men blev 1786 beordret til at deltage som naturkyndig i Løvenørns Expedition til Grønlands Østerbygd. 1786 blev han Kontrollør ved Porcellænsfabrikken og døde 4. Febr. 1790, efterladende Enken Anna Cathrine f. Pedersen. Han udgav «Forsøg til en islandsk Naturhistorie» med 7 Tavler (1786), hvori der navnlig gives gode Bidrag til de nordiske Fugles Biologi, og «Om Maaden, hvorpaa Færøenserne, Skotterne og Indbyggerne paa Hetland fange Yngelen af Sejen» («Isl. Lit. Selsk. Skr.» III).

Nyerup, Lit. Lex. Gosch, Danmarks zoolog. Lit.

Jonas Collin.

— Forinden Rejsen til Island havde N. Mohr med kongelig Understøttelse gjort en 3aarig Undersøgelsesrejse til *Færøerne* (1776—78) og indsamlet et betydeligt Materiale til en fysisk Beskrivelse af Øerne, hvilket siden kom hans Ven og Studiefælle J. C. Svabo til gode ved dennes Udarbejdelse af sin store Rejseberetning til Rentekammeret. Samarbejdet mellem disse 2 flittige og kundskabsrige Færinger var alt begyndt paa Regensen, hvor Kontubernalerne i Forening lagde Grunden til det fortjenstlige store færøske Ord-bogsarbejde, som de senere fortsatte og udvidede hver for sig. (Se Artiklen Jens Chr. Svabo.)

J. Bloch.

Molbech, Christian, 1783—1857, Historiker, Litterærhistoriker, Sprogmand. M. fødtes i Sorø 8. Okt. 1783; hans Forældre vare Johan Christian M., Professor i Filosofi og Mathematik ved Sorø Akademi (f. 1744 † 1824), og Louise Philippine Friderike f. Tübel, der var født i Brunsvig. Forholdene i Hjemmet vare næppe lyse, og der var smaa Kaar. M. selv havde et svagt Helbred; en Broder af ham blev senere sindssyg. M. var bleven indskreven som Søkadet, men saa besluttede man sig til at sende ham til Indien som Handelslærling; paa Grund af en Brystlidelse standsedes Rejsen allerede i Helsingør (1796). Undervist af sin Fader tog han da fat paa Studeringer og indskreves privat ved Universitetet 1802.

M. begyndte paa juridiske Studier, men maatte for at leve paatage sig Arbejde ved Bibliothekerne, hvad der ogsaa tilfreds-stillede hans store Higen efter Læsning. Saaledes naaede han da allerede 1805 at blive 1. Amanuensis ved det kongl. Bibliothek, hvilken Institution han skulde vie sine Kræfter indtil sin Død; han steg efterhaanden til 3. (1812), 2. (1814), 1. Sekretær (1823).

M. var imidlertid begyndt sin Forfattervirksomhed. En Samling melankolske Digte i Bogen «Vaarblomster og Hedeurter, metriske og prosaiske Blandinger» (1810) vidnede om den Hang til klynkende Klage, hvortil M. næsten hele sit Liv var tilbøjelig til at falde tilbage, i hvert Fald naar han talte om sin Ungdom, sit Helbred eller sine svigtende Kræfter. Virkeligheden saa dog ikke saa jammerlig ud. Helbredets Skrøbelighed holdtes i Skak af hans stærke Sjæl og store Virketrang, Melankolien var aldeles ikke at den sløvende, selvfortærende Art, den var kun en vis Synsvinkel, hvortil han havde vænnet sig. Hans Udholdenhed i Arbejde, hans Evne til uophørlig at finde nye Opgaver, jævnlig af mægtigt Omfang, maatte sætte alle i Forbavselse, og Frejdighed og Friskhed afløste meget ofte hans gnavne Jamren. Saaledes var der meget sundt og frisk ved det Skrift, som først gjorde M.s Navn bekjendt for den store Almenhed, «Ungdomsvandring i mit Fødeland» (1811). Det var lykkedes ham i denne Række Breve at aabne Øjnene for Skjønheden og Særpræget ved mangen sjællandsk Egn og at levendegjøre Fortidens Tildragelser ved at fortælle om de stedbundne Minder. Læserne fik en Følelse af, at Danmarks Historie ikke ensidig burde knyttes til Hovedstaden, og Fædrelandskjærligheden fik ny Næring. Mangen Udtalelse var svulmende og højstemt, meget lød tamt og mat, men i sin Helhed tiltalte Bogen og gjorde Nytte.

Paa denne Vej fortsatte M. senere, dog med aftagende Held. Saaledes udgav han «Breve fra Sverige 1812» (3 Dele, 1814—17), der oversattes paa flere Sprog, «Fragmenter af en Dagbog paa en Rejse i Danmark 1813» (1815), «Rejse gennem en Del af Tyskland, Frankrig, England og Italien 1819 og 1820» (3 Dele, 1821—22), «Lund, Upsala og Stockholm i Sommeren 1842» (1844). I de senere Bøger er ganske vist Ungdommens Følsomhed forladt og Erfaringen voxet, men man mærkede alt for meget, at Kundskaberne vare vundne gennem Læsning af Bøger og Meddelelser paa anden Haand, ikke Ansigt til Ansigt. Mange danske Videnskabsmænd og Kunstnere, som traf M. i Udlandet, gave da ogsaa morsomme Beretninger om hans Rejseliv inden for Hotellernes Døre.

Ved Siden af disse Rejsebøger havde M., som vi skulle se, tidlig udfoldet en stor Forfattervirksomhed paa det litteraturhistoriske, sproglige og historiske Omraade, og denne ustandselige, hastige Produktion havde ikke virket heldig paa Udviklingen af M.s Sjæleliv, ligesom den havde bragt ham adskillige personlige Skuffelser.

Grundtvig havde saaledes hørt til M.s Venner, med ham havde han foretaget nogle af sine Ungdomsvandring; i Begejstringens Øjeblik var hverken M. eller Vennen bleven den dybe Forskjel mellem dem var, indtil Skællet faldt fra Øjet, Bruddet indtraadte, og begge erklærede, at den ene havde været mere for den andens Aand end for hans Hjærte. Opgjøret skete i omhyggelig udarbejdede Breve, der afvexlende sendtes med Posten eller offentliggjordes i «Kjøbenhavns Skilderi». Endnu skarpere blev Skilsmissen, da M. (1813) traadte op mod Grundtvigs Opfattelse af Historien i hans Verdenskrønike.

En anden Skuffelse led M. over for Fru Rahbek. Han var bleven indført af Werlauff paa Bakkehuset 1812, og Kamma Rahbek fik efterhaanden Interesse for M. Der udspandt sig en Brevvexling mellem dem (udg. 1883 af M.s Søn), og denne Udvexling af Tanker og Følelser berusede dem et Øjeblik. Fru Rahbek var M. langt overlegen i Brevkunsten, hendes Stil er lige saa personlig, klar og mandig, som hans er bred og boglig og i Tonen ofte henfalder til en pigeagtig Klynken. Der er ogsaa en ejendommelig Modsætning mellem hendes karakterfulde Sikkerhed i Syn og Tro og M.s varme, men hensvømmende og uafklarede Gemyt. Det er derfor forstaaeligt, at Brevvexlingen maatte ende i en Dissonans. Hun havde haabet at paavirke hans Udvikling, at lære ham at spøge i Alvoren, at give ham Mod, «hvorved jeg ogsaa mener Højmodighed og Taalmodighed», «Mod til at være lykkelig eller ulykkelig», men hun mærkede det stillestaaende hos M. og dernæst, hvorledes han nød denne Korrespondance som en litterær Produktion. Endelig saaredes Fru Rahbek ved, at M. ikke aabent tilstod, at hans Besøg i Bakkehuset tillige havde det Maal at træffe en ung Pige, Johanne Christine Langberg, Datter af Dispachør K. E. L. Med hende blev han forlovet, og Brylluppet stod 23. Okt. 1820. — M. bevarede dog altid Mindet om K. M. Rahbek og hendes Indvirkning paa ham i Taknemmelighed. Men heller ikke senere kom M. bort fra sin Forblanding af Breve, der rumme de personlige Udtalelsers og skjulte Bekjendelsers stille Værdi, og saa litterær Produktion. Efter at være traadt i Venskabsforhold til Johanne Luise Heiberg bad han ofte om at maatte knytte en Brevvexling med hende, men hun afslog det stedse i venlige Ord. Fru Heiberg fandt det affektert, at Mand og Kvinde i samme By skulde vexle Breve om lærde og kuriøse Materier, naar Samtale dog gav fornoden Lejlighed til at udtale sig og faa Svar.

Kamma Rahbeks Betegnelse for M. var «Udgiveren», hvad der især var foranlediget ved, at M. fra 1814—17 udgav Maanedsskriftet «Athene», som Nyerup Aaret før havde begyndt. Med afgjort Talent vidste M. at samle en stor Del Medarbejdere og at finde gode Æmner for sit Tidsskrift. Oehlenschlägers Venner fandt især Tilhold i «Athene»; det var her, at P. Hjort offentliggjorde sine «Tolv Paragraffer», fra hvis Ensidighed M. dog strax tog nogen Afstand. Baggesen lod naturligvis sin Vrede og sit Vid gaa ud over de «gule» Hæfter, hvori Vandet løb fra «Molbækkene», og andre stillede sig ved hans Side; det var i det hele bevægede Tider for «Sekretær M. i Athenes Baggaard» (M. boede den Gang hos Kancelliraad Deichmann, Ejer af den Gyldendalske Boghandel og «Athenes» Forlægger, i Baghuset af den bekjendte Gaard i Klareboderne). M.s udskjældende Svar til Baggesen var dog lidet heldigt. Til sidst trættes M. ved den evindelige Polemik og standsede sit Tidsskrift, dog med den Plan senere at begynde et nyt af en noget forandret Karakter. Et saadant udkom 1827—36: «Nordisk Tidsskrift for Historie, Litteratur og Kunst» (4 Bind); det indeholdt flere værdifulde Afhandlinger af blivende videnskabelig Værd, foruden at det gav Samtiden mange nyttige Oplysninger om Udlandets Forhold. Endelig var M. Medredaktør af «Maanedsskrift for Litteratur» fra 3. Bind af (1830). Til M.s Udgivernavn knytter sig saaledes megen Ære, men den Gang Rask som grammatisk Exempel dannede Sætningen: «C. M. udgiver mange Bøger», laa der heri rigtignok en bidende Kritik. Den rammede hans Overproduktion og den Mangel paa indtrængende Fordybelse, som kom frem i hans litterære Virken.

Litterærhistorien var dog stadig det Fag, som M. med For kjærlighed dyrkede. 1822 offentliggjorde han «Indledning til Forelæsninger over det danske Sprog og den danske Nationallitteraturens Historie». I Tidsskriftsartikler og i sine Rejsebeskrivelser havde han ligeledes jævnlig behandlet æsthetiske og litteraturhistoriske Æmner, og han udgav vigtige Litteraturminder fra Middelalderen (om disse sidste og om hans Studier over det danske Sprog s. ndfr.). 1829 udnævntes M. til Professor ved Universitetet i Litterærhistorie (1819 var han bleven titulær Professor), og allerede 1831 udgav han «Tolv Forelæsninger over den videnskabelige Kulturs og Litteraturens Historie i den gamle Verden, særdeles i Orienten», 1831—32 «Forelæsninger over den danske Poesi» (2 Bind). I øvrigt var han ikke særlig heldig paa Kathedret, i det han med pibende Stemme læste

sine Udarbejdelser op. En flittig Universitetslærer blev M. heller ikke; 1846 tilstodcs der ham Tilladelse til kun at holde de Forelæsninger, han selv ønskede at holde. Ved en lang Række af Skrifter havde han imidlertid virket for Udbredelse af litteraturhistorisk Kundskab og god æsthetisk Læsning. Her kan saaledes nævnes: «Dansk poetisk Anthologi» (I—II og IV, 1, 1830—40), «Johs. Ewalds Levned» (1831), «Dansk Læsebog i Prosa» (1832; 9. Opl. 1869), «Julegave for Børn» (5 Bd., 1835—39), «Udvalgte Æventyr og Fortællinger» (1843; 4. Udg. 1882), «Studier over Oehlenschlägers Poesi» (1850), «Digteren Schack Staffeldt» (1851), «Yduns Aars-gave 1854».

M. blev efter Rahbeks Død Medlem af Theaterdirektionen 1830, til hvilken Stilling han maatte synes at have saare ringe Adkomst. Dramatisk Digtning kjendte han kun gennem Bøger, ikke gennem Besøg i Theatret, hvor han sjælden havde sat sin Fod. Paa Administration af et Theater havde han ikke mindste Forstand, hans ofte lidt smaalige Syn og hans Heflighed maatte føre ham i Sammenstød baade med Skuespillere og Forfattere, hos hvilke sidste ogsaa et uheldigt Regulativ om Beregning af Forfatterhonoraret vakte Uvilje. M. mærkede, at han havde vovet sig for langt frem og valgte Censuren over de indleverede Stykker som sin nærmeste Opgave. End videre oversatte han Skuespil for Theatret, saaledes nogle Stykker af Scribe og Schillers «Don Carlos» (1831). Det kan her ogsaa nævnes, at han udgav Peder Rosenstand-Goiskes «Kritiske Efterretninger om den kongl. danske Skueplads» (1839). 1842 søgte han og fik Afsked med Pension fra denne Stilling.

Saaledes havde M. i Tyverne og Trediverne en fremskudt Plads i det litterære Liv som æsthetisk Dommer og Kritiker. Han besad hverken Peder Hjortsskarpe Blik eller Heibergs fine poetiske Sans, han manglede over for de litteraturhistoriske Æmner N. M. Petersens lysende Skildreevne, hans Fart og Farve. Det skortede ham paa den Friskhed, der lader det skønne umiddelbart paavirke Sindet; han havde vrantne Naturers Tilbøjelighed til over enkelte Fejl og Smaating at glemme Helhedens Skjønhed og Sandhed eller Udtrykkets Højhed, han maalte det nye for meget med det gamles Alen. M. maatte desuden ofte have Paavirkning udefra, inden hans Dom blev klar; saaledes lærte han først af andre at fatte Interesse for Schack Staffeldt, han skrev hans Levned (1851), men uden at hans Syn aabnedes for denne Digtters Dybde og Ejendommelighed.

Ligeledes var M. alt for meget hildet i Forestillingen om, at Poesiens Love vare fundne og Vejene afstukne som i en Have; saaledes naar han hævdede, at til det tragiske Stof hørte, for at udfylde Kunstværkets Idé, nødvendig den højere versificerede Diktion (dog gjorde senere Tanken om Lessings «Emilie Galotti» ham betænkelig), og naar han bestred, at Folkevisernes naive Poesi kunde yde nogen Frugt for Nutidens egen Digtning, uagtet Hertz og senere Christian Winther og Ploug praktisk godtgjorde Sætningens Uholdbarhed. Især savnede M. Evne til at følge Geniets dristige Flugt. Endnu 1840 kunde han udtale, at Welhaven er «det nye Norges eneste originale Digter», og for hans Opfattelse stod Thorvaldsens Musæum alene som et Foster af Lune og barok Fantasi. Mest Uret havde han i sin ensidige og uforstandige Dom over Ingemanns og Hauchs historiske Romaner, som paadrog ham hvasse Svar i den førstes «Huldregaverne» og i Bladartikler af den sidste. Uagtet alle disse Mangler i M.s æstetiske Syn — og han var uheldigere, naar han dadlede, end naar han roste — fremsatte han dog ofte en sund og skarpsindig Kritik; han kunde vise god Iagttagelsesevne over for Digteres Ejendommelighed, han bedømte med Forstaaelse og Varme flere af vore Lyrikere, han kunde fremsætte berettigede Indvendinger mod Stil og Sprog. Og over for M.s Forsyndelser maa det ikke glemmes, hvilke store og uvisnelige Fortjenester han har haft ved at gøre det danske Folk bekjendt med dets litterære Mindesmærker fra Middelalderen, ved at have lettet Forstaaelsen af Digterne fra de sidste Aarhundreder og ved paa mange Maader at have vækket Sansen for litteraturhistoriske Studier.

M. havde end videre alt som ung Mand taget Sigte paa Historieskrivningen. Det var ikke nogen dybere Indtrængen i de gamle Krønikeskrivere, ikke Trangen til at fremdrage nye Kilder, som kaldte ham til Historien, det var især Læsningen af Udlandets store Forfattere. Han vilde give Skildringer af Danmarks Historie, der i lige Grad kunde tiltale ved en smagfuld Fremstilling og et omhyggeligt Studium. Hans «Historie om Ditmarskerkrigen» (1813) gav da ogsaa en værdig og simpel Beretning med god Benyttelse af Kilderne. Ikke saa betydelig var «Kong Erik Plovpenning's Historie» (1821); til at behandle et Materiale bestaaende af magre Krøniker og tørre Aktstykker manglede M. fornøden Taalmod og Skarpsind. Han vendte derfor tilbage til sit Yndlingsfag Litterærhistorien, og først paa et langt senere Tidspunkt kom han til at

yde den danske Historieskrivning en uforglemmelig Tjeneste, nemlig da han stiftede «den danske historiske Forening» (1839) og ledede dens Virksomhed i en lang Aarrække. Foreningens Formaal var i Følge Vedtægterne at vække historisk Aand og Interesse, at fremme historisk Kunst og historiske Arbejder. Alle danske Historikere sluttede sig i Enighed om dette Foretagende, og Selskabet vandt hurtig et betydeligt Antal Medlemmer. M., som var Foreningens Sekretær og Redaktør indtil 1854, da han efter sit Ønske fratraadte, skrev omtrent Halvdelen af Artiklerne i Tidsskriftets 1. Række. I sin indledende Afhandling som i senere Artikler udpegede M. træffende Ejendommelighederne ved den danske Historie og den tidligere Behandling af den; han satte Historieforskningen nye Opgaver og advarede imod, at man for ensidig kastede sig over den nordiske Oldtids Historie, han hævdede med Føje, at et nøjere Kjendskab til den senere Tids Historie vilde bidrage til Forstaaelse af Samtiden, han ønskede, at der maatte tages større Hensyn til de europæiske Strømningers Indvirkning paa Landets Udvikling, og at den indre Historie maatte blive flittigere gransket. Da det biografiske Studium hidtil var blevet forsømt, lod han Foreningen udgive «Historisk-biografiske Samlinger» (1847—51). M.s Artikler i «Historisk Tidsskrift» vare gode; saaledes skrev han heri «Bemærkninger angaaende Hoveriets, Vornedskabets og Herregaardenes Oprindelse», om Corfits Ulfeldt, om Saxo Grammaticus. I nogle andre af Historieskrivningens forskjellige Retninger havde M. mindre Held. Paa det begyndte arkæologiske Studium saa M. med Sympathi og skrev ogsaa derom, men her skortede det ham paa real Sans; at han heller ikke udmærkede sig ved en klar filosofisk Tænkning, viste hans «Forelæsninger over Historiens Filosofi» (2 Dele, 1840—41), og som historisk Fortæller — han udgav for Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug «Fortællinger og Skildringer af den danske Historie» (2 Dele, 1837—40) — manglede han Folkets Øre. Af hans andre historiske Arbejder kan nævnes: «Det kongl. danske Videnskabernes Selskabs Historie 1742—1842» (1843). Han udgav «Uddrag af Biskop Bircherods Dagbøger» (1846); af «Kong Christian IV's egenhændige Breve» udkom kun 1. Bind (1848), og af M.s og N. M. Petersens «Udvalg af hidtil utrykte danske Diplomer og Breve» kun 3 Hæfter (1842—58).

I det foregaaende er det forsøgt at samle M.s umaadelige, mangeartede Produktion inden for nogle enkelte Rammer, men dog er der ikke nævnt en Tiendepart af, hvad han har skrevet. I Ers-

lews Forfatterlexikon fylder Artiklen Molbech 23 Sider, og der var Tidsrum, saaledes omkring 1830, da hans Forfatterskab aarlig beløb sig til over 1000 Sider. Det kunde derfor ogsaa hænde, at M. selv glemte, at han havde behandlet et Emne. Stundum søgte han at bringe sine spredte Afhandlinger under fælles Tag, saaledes i »Blandede Smaaskrifter» (2 Bd., 1834—36) og «Blandede Skrifter, 2. Saml.» (4 Bd., 1853—56). Hvad der bidrog til at forøge hans Arbejders Rumfang, var hans Stils Bredde; han gav sig hverken Tid til at finde den korteste Form eller det fyndigste Udtryk. Samtiden roste M. ret ofte som Stilist, og hans Skrivemaade kunde man med en vis Ret kalde smagfuld og pletfri, men der savnedes da til Gjengjæld de værdifuldere Egenskaber, at Talen var omskiftelig efter Æmnets Art og ikke mattende ved sin Ensformighed, at den fulgte Tankens og Følelsens Bevægelser, som det skjøne Klædebon følger Legemets; M. arbejdede næsten altid i den lange, noget højtidelige Talar.

M. besad ikke personlig Skjønhed. Hans Udseende og hans Stemme gave Kamma Rahbek Anledning til at betegne ham som «Ulven»; der var dog paa de Tider foruden Tænksomhed i Udtrykket og Sjæl i Blikket en vis Erotik over hans Person. Senere bleve hans Træk mere markerede, og da Gnavenhed ogsaa satte sit Præg paa dem, virkede hans Ydre skræmmende paa mange. M. kunde desuden i Hidsighed forløbe sig, endog grovelig forse sig, saaledes over for Svend Grundtvig, da denne fremsatte sin Plan om en ny Udgave af Folkeviserne, hvad der førte til en heftig Fejde (1847). Ved andre Lejligheder kom hans Selvraadighed frem, som da han 1842 — efter engelsk Forbillede — fik «det Holbergske Samfund» stiftet, men tiltog sig Bestyrelsen uden at indkalde en Generalforsamling; allerede Aaret efter udgav han for Samfundet 1. Bind af Holbergs Komedier med Indledning og Oplysninger, men Bogen tilfredsstillede i ringe Grad Kravet om en god Udgave, og M. blev styrtet. Med Pressen laa M. i den seneste Tid af sit Liv idelig i Polemik. Imidlertid vare alle enige om, at M.s Natur i Bunden var elskværdig. Grundtvig kalder ham, uagtet al Strid og trods M.s kjedsommelige Gnavenhed, «en ærlig Sjæl og godmodig Natur», med J. L. Heiberg stod han efter nogle Skjærmydsler paa venlig Fod, og han kom i det Heibergske Hus. Fru Heiberg nærede megen Godhed for M.; hun siger i sine Erindringer: «Kun faa vare i Besiddelse af den Ridderlighed og det fine Galanteri mod Damer som M.» Og hun tilføjer: «Hans skjønneste Egen-

skab var Trofasthed i Venskab i Liv og Død», hvilket Vidnesbyrd mange samtidige bekræfte, ligesom de vidne om, at den ellers saa sære lærde, naar han efter endt Arbejde deltog i Selskabslivet, kunde være en livlig og underholdende Vært eller Gjæst.

I politisk Henseende holdt M. fast ved Enevoldstidens Anskuelse; han var en ivrig Helstatsmand og Modstander af det national-liberale Røre. I Piecer og Bladartikler med og uden Navn tog han Del i den politiske Debat — saaledes skrev han i Fyr og Flamme over H. N. Clausens Skrift «Ved Tronskiftet 1848» sin Bog «Kong Christian VIII domfældt af Prof. Clausen» —, derfor saa man ham jævnlig hudflettet i de liberale Blade. Et besynderligt Standpunkt indtog M. over for den skandinaviske Bevægelse. M. havde, som alt fortalt, tidlig været paa Rejser i Sverige og her knyttet Bekjendtskaber. Morsomt nok havde han 1812 paa sin første Rejse til Lund været Spion; han havde Regeringens Ordre om «at iagttage ved bestandige Ekursioner alle Bevægelser i Skaane og Bleking ligesom ved Universitetet og af Skaanes Herremænd at oplyses om Rigsdagen». I Sept. s. A. drog han paa en Rejse til Stockholm med lignende Hverv. Hans senere svenske Rejser havde dog ikke politiske Øjemed, de gjaldt især Lund, hvor han havde mange Venner, særlig Brunius; i øvrigt brevvexlede han med mange svenske Videnskabsmænd og Forfattere, saaledes med Atterbom. Han har megen Fortjeneste af i sine Bøger og Tidsskrifter at have gjort Sveriges litterære, sociale og økonomiske Forhold bekjendte her hjemme (han skrev 1835 «Om Sveriges Statistik»). Ikke desto mindre blev M. aldrig Skandinav. Rigtignok betegnede han sig som den ældste Skandinav, men med stor Uret. For Norge havde han, uagtet hans fædrene Slægt var norsk — Farfaderen var Sadelmager i Christiania —, ikke synderlig Sympathi; Svenskerne interesserede ham varmt, men han var en afgjort Modstander af baade den litterære og den politiske Skandinavisme. Han synes ikke at have kunnet glemme, hvorledes Sverige igjennem Tiderne var steget i Magt og Ære ved Erobringer fra Danmark; han saa i Skandinavismen en Tilintetgjørelse af selvstændig Danskhed i Sproget, en Krænkelser af Folkeindividualiteten og af den politiske Statsorganisme, det var en stodderagtig Tiggen hos et Nabofolk. Da det skandinaviske Selskab stiftedes 1843, angreb M. strax dets Virken, og Monrad maatte tage ham skarpt i Skole. Kampen fortsattes i en lang Aarrække med andre Modstandere; endnu i sit Dødsaar skrev

M. en Piece: «Den skandinaviske Enhedstanke» (1857), for hvilken han blodig revsedes af den liberale Presse.

M.s Arbejdskraft tog ikke af med Aarene. Han havde frigjort sig for Byrderne ved sine Stillinger ved Theatret og Universitetet; kun ved det kongl. Bibliothek vedblev han sin Virksomhed. Her var jo ogsaa det store Kildespring for hans litterære Virken, her modtog han Udlandets friske Litteratur med aabne Arme. Men M. ydede ogsaa Bibliotheket store og varige Tjenester. Han arbejdede med Omhu og Flid, havde god Indsigt i et Bibliotheks Administration, hvorom hans Afhandling «Om offentlige Bibliotheker» (1829, oversat paa Tysk 1832) og hans Skrivelse til Professor Eschricht om det kongl. Bibliothek (i «Hist.-biogr. Samlinger» 1851) vidne; dog hævdede han for stærkt Bibliothekets Opgave at sørge for Litteraturens Bevaring for Esterverdenen, og han vurderede ikke højt nok Udlaanets Betydning. M. kunde synes forsømmelig, eftersom man kun sjælden traf ham paa Bibliotheket før henimod Lukningstiden; han ansaa sig som fritaget for at deltage i det daglige Laan, men arbejdede i flere Timer, efter at Kontortiden var endt, og alt var blevet stille. Særlig maa det fremhæves, at han var en fortrinlig Vejleder ved Bogindkjøbet.

M. var 1845 bleven Etatsraad, 1853 Kommandør af Danebrog. Danske Selskab optog ham til Medlem 1813, Videnskabernes Selskab 1829, han var tillige Medlem af en stor Del udenlandske Selskaber. M. døde efter et kortere Sygeleje 23. Juni 1857 og begravedes i Sorø. Hans Enke boede i sine sidste Leveaar i Sorø, og døde her 24. Juli 1879.

Erslew, Forf. Lex. Nord. Univers. Tidsskr. 1858, I. Chr. Molbech og Karen Margr. Rahbek, udg. af C. K. F. Molbech (1883). Chr. Molbech og N. F. S. Grundtvig, udg. af L. Schrøder (1888). Steenstrup, Historieskrivningen i Danm. i d. 19. Aarh.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

— Ogsaa som *dansk Sprogmand* har C. Molbech ved sin store Flid og Foretagsomhed udrettet meget. I en lang Aarrække var han nøje knyttet til Udgivelsen af Videnskabernes Selskabs danske Ordbog, først som Medarbejder (fra 1806) og Medredaktør af 3.—5. Bind og senere som Medlem af Ordbogskommissionen (fra 1834), hvilket paa forskjellig Maade blev af Betydning for hans øvrige sproglige Virksomhed, i det han derved tidlig fik Kjendskab til denne Ordbogs Plan, Kilder og Forarbejder og tillige kom i Ry for Kyndighed i dansk Sprog. 1807 sendte Videnskabernes Selskab Præsterne skriftlig Anmodning om at indsamle Ord af Almuemaalene

til Brug for Ordbogen. Dette ledte M. paa den Tanke at skaffe sig Materiale til et Dialektlexikon ad en noget lignende Vej, og han udgav derfor 1811 et lille Skrift: «Om Dialekter eller Mundarter og Samling af danske Landskabsord». 1808 opfordrede Universitetsboghandler F. Brummer M. til at besørge en ny Udgave af Jac. Badens «Dansk orthografisk Ordbog» (1799), hvilket foranledigede, at han 1813 udgav «Dansk Haandordbog», og s. A., som denne udkom, foreslog Boghandler J. Deichmann ham at udarbejde en større dansk Ordbog, hvad han ogsaa var villig til. I de følgende 10 Aar tilvejebragte M. betydelige Samlinger til Ordbøger og gjorde endnu flere Forarbejder til Oplysning om Sprogets og Litteraturens Beskaffenhed i ældre og nyere Tid. Der udkom fra hans Haand: «Dansk Ordbog» (1828—33; ny Udg. 1854—59); «Dansk Dialektlexikon» (1833—41); «Dansk Glossarium eller Ordbog over forældede danske Ord fra 13. til 16. Aarhundrede» (1853—66). Foruden en Mængde mindre Texter, aftrykte i Tidsskrifter og Samlinger, udgav han af gammeldanske Sprogmindesmærker: «Den danske Rimkrønike 1495» (1825), «Henrik Harpestrengs danske Lægebog fra det 13. Aarhundrede» (1826), «Den ældste danske Bibeloversættelse fra 15. Aarhundrede» (1828), «Præsten i Odense, Hr. Michaels danske Rimværker» (1836).

M. høstede megen Ros, ogsaa fra anset og kompetent Side. Bredsdorff gav Ordbogen (1833) det Vidnesbyrd, at den tilfredsstillede billige Fordringer, i det han tillige fremhævede, at dette maatte siges at være en stor Ros, da den var den første i sit Slags. Men M. var ogsaa ofte udsat for heftige, undertiden ganske meningsløse, Angreb. Det var til Skade, at han altid havde for mange Jærn i Ilden, og at det paa flere Punkter skortede ham paa grundig Indsigt. I en Avisfejde med Rask 1808 røbede han saa forvirrede Begreber om Etymologi, at Rask tabte baade Taalmodighed og Sindsligevægt, hvorfor det hele endte i gjensidig Misstemning (Lærde Efterretn. 1808, Nr. 4. 15. Kbhvns Skilderi 1808, Nr. 60 ff. Rasks Saml. Afhandl. I, 12). Kort Tid efter søgte han Undervisning i Islandsk hos Rask. Udbyttet blev dog kun ringe, og heller ikke i sit senere Liv erhvervede han sig synderlig Kundskab i dette Sprog eller i de nordiske Sprogs Historie, saa lidt som han i det hele naaede til klar Forstaaelse af det nye i Sprogvidenskaben, der førtes frem ved Rask, Bredsdorff og N. M. Petersen. Han vedblev til det sidste at lære, at der i de jyske Almuemaal findes Ejendommeligheder, der vise, at Jyderne oprindelig ikke have været

en skandinavisk, men en tysk, frisisk eller angelsaxisk Folkestamme, som i ældgammel Tid er bleven daniseret ved at blandes med nord og øst fra fremtrængende Skandinaver (Fortæll. og Skildringer af den danske Hist. I, II. 79. 167. Oversigt ov. Vidensk. Selsk. Forhandl. 1852, S. 144 ff.; 1853, S. 270 ff.; 1856, S. 287 ff.). Om Sønderjyllands Nationalitetsforhold i hans egen Levetid gav han ogsaa sit Ord med i Laget, og det var ikke altid godt egnet til at bibringe Læserne rigtige Forestillinger om de virkelige Forhold (Hist. Tidsskr. V, 646. Nyt hist. Tidsskr. V, 612). M. var dog langt fra altid blind for Manglerne. Han indsaa saaledes allerede 1811, at et Dialektlexikon ikke blot burde optage Almuemaalenes særegne Ord, men ogsaa «Almuens Udtale af Skrifsprogets Ord». Men han troede sig ikke i Besiddelse af de Evner og Kundskaber, som dertil udfordredes. Han har sandt og træffende karakteriseret sig selv «som den, der i lang Tid har dyrket vort Modersmaal uden at være kaldet til at følge denne Dyrkelse paa hin overordentlige Flids og Lærdoms Vej, som Hr. Professor Rask er gaaet, og uden at mene, min egen Vej derfor skulde være en rent unyttig Afvej».

En vigtig Side af M.s sproglige Virksomhed er hans Stilling til Retskrivningsspørgsmaalet. I sin Ungdom var han let smittet af Lysten til Forandringer. Han skrev *ks*, *kv* for *x*, *qv*. Men i Haandordbogen 1813 vendte han helt tilbage til det gamle, og siden var han i smaat som i stort en ivrig og trofast Forsvarer af den traditionelle Retskrivning. Dette bragte ham i Strid med Rask og med den af Rask dannede Skole, og 1825 kom det til den anden Avisfejde mellem Rask og M. (Rask, Hermod 1825, Nr. 2. Kbhvns Skilderi 1825, Nr. 54 ff. Nyt Aftenblad 1825, Nr. 24 ff. Dagen 1825, Nr. 211). Rask fremkom offentlig med den Paastand, at Bogstavet *ǧ* findes anvendt i et dansk Haandskrift fra Middelalderen, hvorfor dets Optagelse i dansk Skrift kun vilde være Gjendførelse af en oprindelig dansk Skrivebrug. Imod denne Lære tog M. skarpt til Orde: «Naar Vildfarelser som ovenanførte paa den mest positive Maade bringes ud ved en Mand, hvis Lærdom og Navnkundighed kunde give dem en, i det mindste for historisk Sandhed skadelig Vægt, er det ikke overflødigt at gjendrive dem.» Han viser, at det Tegn, som Rask antog for *ǧ*, i Virkeligheden intet har med dette Bogstav at gjøre, og at Brugen af *aa* lader sig forfølge tilbage til Middelalderen saa langt, som der er danske Haandskrifter. Der var mange, som blandede sig i Striden, og

den førtes med stor Hidsighed. Resultatet blev, at hver haardnakket fastholdt sin Mening. M.s Indlæg, der ogsaa bekæmpe andre af Rasks Forslag, ere gjennemgaaende gode og fornuftige, og det er for længe siden — dog først efter M.s Død — indrømmet af alle nordiske sproglærde, at M. her havde Retten paa sin Side. M. har i det hele nøje overvejet og med Klarhed gjort Rede for sin Stilling til Retskrivningsspørgsmaalet. Efter hans Opfattelse ere Retskrivning og Sprogriktighed uadskillelig forbundne Begreber, der bestemmes af Sprogbrugen. «Paa denne alene beror al Sprogriktighed eller Nøjagtighed i det skriftlige og mundtlige Udtryk.» «Orthografen eller den, som vil fremsætte Reglerne for rigtig dansk Skrift, er lige saa lidt Lovgiver i Skriftriget, som Forfatteren af en Lærebog i den danske Lovkyndighed er Lovgiver i Danmark. Hvad vilde dog være urimeligere, end om en saadan Forfatter, der troede at indse det urigtige eller mindre gode og gavnende i et gjældende Lovbud, vilde i sin Lærebog blande et nyt Lovforslag imellem Lovgivningens positive Forskrifter.» M. skjelner altid bestemt mellem Rask som Videnskabsmand og Rask som Retskrivningsreformator. Rasks videnskabelige Fortjenester fremhæver han i meget stærke Udtryk ved enhver Lejlighed. Han nævner ham «vor lærdeste nordiske Sproggransker», «vor Tids ypperste Sproggransker i Norden» m. m.

M.s Formaal var ikke blot det rent filologiske, men fuldt saa meget Modersmaalets Forherligelse, og han glædede sig over her at have Rask paa sin Side. Han saa i det danske Sprog Bæreren af dansk Nationalitet og dansk Kultur og var paa sin Post overalt, hvor han troede at øjne Farer, der truede dets Existens, dets Fremtid. I Retskrivningsforandringen og den dermed følgende Splittelse og Usikkerhed saa han en Fare for selve det danske Sprog. Men ogsaa for Videnskabens Domstol staa hans sproglige Virksomhed, set i Historiens Lys, sin Prøve. Skrev han end adskilligt, der allerede ved dets Fremkomst var af ringe Værd, saa maa Dommen lyde anderledes, naar Talen er om de Værker, paa hvilke han har anvendt noget af sit Livs bedste Kraft. Textudgaverne have fremmet Historiens og Sprogets Studium, og M.s Ordbog og Dialektolexikon hævde endnu deres Plads som Hovedværker i dansk Litteratur.

P. K. Thorsen.

Molbech, Christian Knud Frederik, 1821—88, Digter, er Søn af ovenstaaende Chr. M. og blev født 20. Juli 1821 i Kjøben-

havn. Han optoges 1830 i den københavnske Borgerdydskole, der den Gang var i Tilbagegang; med Taknemmelighed mindedes han dog C. Mynster, som paa en vækkende Maade underviste ham i Religion og Dansk. Frihedslysten i ham var stor og artede sig undertiden som Uvornhed. Hans Mangel paa Respekt for Skolens Fordringer fik i 1837 hans Fader til at anbringe ham i Huset hos den aandfulde og dygtige Pastor Spang i Udby ved Vordingborg, hvor de fik Lov til «at gjøre med ham, hvad de vilde». Han var doven, selvisk, drilagtig og undertiden ligefrem diabolisk, men røbede meget gode Evner, der bevirkede, at Spang fik gamle Molbechs Tilladelse til at sætte ham i Vordingborg Skoles øverste Klasse. Nu kom han i Huset hos den kundskabsrige, klart tænkende og fint dannede Overlærer Fr. Lange (X, 20) og var under den humane og forstandige Rektor Suhrs Paavirkning. Stor Indflydelse paa ham havde den aandfulde og praktisk dygtige Fru Lange; men størst Betydning for ham fik hans Bekjendtskab med Aagaards paa Iselinge, af hvis ædle, kjærlige Familieliv han blev velsignelsesrigt paavirket i alle Retninger. Efter kyndiges Sigende foregik der her en stor Forandring med ham, og noget af sin Taknemmelighedsfølelse herfor udsang han ved Fru Aagaards Død 1858 i sit Digt «Ved en Grav». Da han i 1839 blev Student, havde han, om end ikke nogen fast Plan for sin Fremtidsvirksomhed, saa dog en klar Bevidsthed om, at den maatte blive af aandelig Natur. Efter at have taget den filosofiske Examen studerede han Theologi med P. C. Kierkegaard som Manuduktør; men da denne i 1842 blev Præst og derfor maatte opgive sin Manuduktionsvirksomhed, svandt lidt efter lidt M.s Lyst til at fortsætte det paabegyndte Studium. Hertil bidrog en allerede i Udby vakt, men senere mere og mere udviklet poetisk og æsthetisk Produktionsdrift. Allerede i sit Rusaar udgav han, 19 Aar gammel, «Billeder af Jesu Liv» (1840), som f. Ex. «Fædrelandet» roste stærkt; det beundrede, at en saa ung Mand kunde vise et saadant Kjendskab til det danske Sprogs Rigdom og en saadan Færdighed i at behandle det smagfuldt og elegant. Ogsaa «Tidsskrift for Litteratur og Kritik» roser ham og siger, at han behersker og benytter hele Sprogets Fylde, har en rig, levende Fantasi i Forening med en grandios Lyrik og dybe, gribende, fra Hjærtets inderste Rod udstrømmende Toner, men at han ødsler med Billedpragt og derved trætter. S. A. vandt han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling «Om Billedhuggerkunsten og dens Poesi». Det var ikke underligt, at denne unge

Mand betragtede sig selv som en af Poesiens kaldede, skjønt han hverken den Gang eller senere regnede sig til de udvalgte.

I 1843 blev han Volontær (senere Amanuensis) ved det store kongl. Bibliothek, og — i Haabet om en Gang at kunne blive Universitetsprofessor — begyndte han nu at studere Æsthetik og Litteraturhistorie. Livlig deltog han i Studenterlivet, navnlig i «Akademisk Forening», og i «Fædrelandet» optraadte han som Kritiker. Sammen med C. Ploug og H. Brøchner forfattede han «Johan Ludvig Heiberg, en apokalyptisk Komædie i 4 Akter af Adam Howitz» (1842), et Indlæg mod det Heibergske Hegemoni og hans Kamp mod de politisk liberale. En Artikel med et Kors over, hvori «Korsaren» havde meddelt, at «Danmark har mistet sin Heiberg», gav de 3 unge Mænd Ideen til deres Komædie, der tager sit Udgangspunkt fra Heibergs et Aar tidligere udkomne «En Sjæl efter Døden». 1845 fik han opført paa det kongl. Theater de 2 lyrisk-romantiske Skuespil «Klintekongens Brud» og «Venusbjærgtet». Trods disse Arbejders lyriske Skjønheder, der dog vare noget trivielle, det gode Sprog og den klare Disposition gjorde de — paa Grund af udramatisk Handling og svag Karaktertegning — ringe Lykke. 1846 udgav han «Digtinger», der indeholdt «Venusbjærgtet» og en Del mindre, til Dels ubetydelige Digte.

Af egen Drift foranledigede Christian VIII, at M. s. A. fik offentlig Understøttelse til en Udenlandsrejse. Med et Sejlskib tog han til Sydspanien, og Resultatet af Opholdet der blev hans Bog «En Maaned i Spanien» (1848). Fra Gibraltar tog han over Malta, Sicilien og Neapel til Rom, hvor han opholdt sig i 8 Maaneder. Over Norditalien og Paris naæde han atter Danmark, hvor snart den slesvigske Treaarskrig greb hans patriotiske Sind stærkt. Han paabegyndte sin Oversættelse af Dante, hvilket Mesterværk han selv betragtede som sit Livs egentlige og væsentligste Gjerning. Her udfolder han en stor filologisk Nøjagtighed i Forbindelse med betydelig digterisk Frihed. 1851 udkom 1. Del heraf («Helvede» og Indledningen). For dette Arbejdes Skyld var han atter i 1852—53 i Rom, ligesom forrige Gang i Følge med H. Brøchner. Under hans Fraværelse udkom hans Tragedie «Dante» (1852), som Heiberg mærkværdig nok forkastede til Opførelse paa det kongl. Theater, og M. holdt sig nu i 23 Aar borte fra denne Kunstanstalt. I 1851 havde han tillige udgivet sin Digtsamling «Dæmring», der fik et stort Publikum; den indholder ogsaa saa ypperlige Digte som «Oehenschläger», «Naturaanderne ved Ørsteds Grav», «General

Rye» og Kantaten ved Indvielsen af Konferensraad C. F. Holms nye Hus. 1855 udkom «Skærsilden» og 1863 «Paradiset». Det samlede Værk foreligger nu i 3 Oplag.

Under hans andet Ophold i Rom tilbød uden Foranledning fra hans Side den slesvigske Minister Grev Carl Moltke ham Pladsen som extraordinær Professor i dansk og nordisk Litteratur ved Kiels Universitet, og efter en smertelig Kamp tiltraadte han i Foraaet 1853 denne Stilling; noget senere blev han tillige Lektor i dansk Sprog og i 1858 Professor i det filosofiske Fakultet der; det blev tillige overdraget ham at afholde Prøve i dansk Sprog ved den theologiske Embedsexamen i Holsten og senere (1855) at prøve embedssøgende Holstenere i det danske Sprog. Sine Forelæsninger maatte han holde paa Tysk. Han følte sig meget ensom der nede. Hans triste Tilværelse afsluttedes, i det han 19. Febr. 1859 ægtede Mathilde Krabbe (f. 24. Marts 1841), Datter af Generallieutenant Ole K. (IX, 397). I politisk Heenseende var hans Stilling i Kiel naturligvis vanskelig; men han vandt dog Studenternes Gunst. Under Forholdene efter Frederik VII's Død blev den imidlertid pinlig. Han holdt sig den danske Regerings Instruktion efterrettelig og var nu Gjenstand for megen Forfølgelse; han blev endog af Wrangel arresteret i sin Bolig, hans Papirer beslaglagdes, og han selv førtes som Fange til Flensborg, hvor han dog snart igjen løslodes, men med Ordre til hurtigst muligt at forlade Slesvigs Grund. Tappert protesterede han atter i Kiel — ogsaa paa Tryk — mod al den Lovløshed, han var omgivet af; men efter mange Haande Brydninger endte det med, at han i Juli 1864 blev afskediget af Forbunds-kommissærerne. Hans patriotiske Vrede gav sig bl. a. Udtryk i det store Digt, han anonymt udgav: «Til Fjenden i vor egen Lejr».

Efter sin Tilbagekomst til Kjøbenhavn tog han Ansættelse som fast Medarbejder ved «Dagbladet», hvor hans fine kritiske Sans og udsøgte litterære Dannelse gave ham stor Avtoritet. En mindre, men væsentlig Del af sine der offentliggjorte politiske, æstetiske og kritiske Artikler udgav han i 1873 under Titelen «Fra Danaidernes Kar», en særdeles god Bog, der i mange Maader kan stilles op som Mønster for, hvorledes god Kritik bør skrives. — Med Undtagelse af en Udflugt paa 3 Maaneder i Sommeren 1856 i Sverige havde M. siden sin Ansættelse i Kiel ikke været ude paa nogen større Rejse, da han i 1865 ved Hjælp af det Anckerske Stipendium drog til Schweits og Rom, hvor han en Vinter igjennem

fortsatte sine Studier af italiensk Sprog og Litteratur. Senere foretog han flere Gange Sommerrejser syd paa. — 1871 udnævntes han efter C. Hauch til Censor ved det kongl. Theater og fik nu atter Lyst til at skrive for denne Skueplads. Flere Stykker oversatte han og forfattede selv i Anledning af Holbergstatuens Afsløring «Renteskriveren» (1875) og i 1878 «Ambrosius», hvilke 2 Arbejder — navnlig det sidste, der nu foreligger i 10 Oplag og i 4 Aar blev spillet 73 Gange — gjorde stor Lykke. 1888 udkom det paa Fransk. 1879 opførtes hans «Faraos Ring», Folkeskuespil i 5 Akter. Den radikale Retnings Forkæmpere i vor Litteratur havde længe haft et godt Øje til M., hvis Kritik havde modarbejdet dens Tendens, og som efter Evne havde benyttet sin Censorstilling til at holde deres Arbejder borte fra den nationale Scene; efter Opførelsen af «Faraos Ring» toge de Hævn over ham og haanede dette Arbejde lige saa vel som hans i 1881 opførte «Opad!». Intet af disse 2 Skuespil havde virkelig Livskraft i sig. Medens han laa for Døden, opførtes «Dante», som heller ikke gjorde stor Virkning. I Disharmoni med Theaterchefen Fallesen, der i Offentliggjørelsen af hans Censur over Bjørnsons «Leonarda» havde gjort et utaaleligt Brud paa Tro og Love, søgte M. i Sommeren 1881 sin Afsked som Censor.

Ved Københavns Universitets Firehundredaarsfest i 1879 udnævntes han til dets Æresdoktor. Tidligere var han bleven Medlem af Accademia de'gli Arcadi i Rom og senere af Academia Tiberina sammesteds. 1884 tog M. Ophold i Bagsvær, hvor han levede meget tilbagetrukkent; han sagde selv, at hans Digt «Stille» indeholdt Forklaringen af hans daværende Liv. Han fandt nu mest Behag i at beskæftige sig med svundne Tider og disses Mennesker. I Slutningen af sit Ophold i København havde han udgivet «Chr. Molbech og Karen Margrethe Rahbek», en Brevvexling (1883). I Bagsvær samlede han «Chr. Molbech og N. F. S. Grundtvig», en Brevvexling, som efter hans Død blev udgivet af L. Schrøder (1888). — M. havde i mange Aar lidt af Halskatarrh, der medførte en heftig Hoste; i de sidste Aar var ogsaa hans Hoved svagt, og til sidst viste det sig, at han var angreben af Mavekræft. Efter et forholdsvis kort Sygeleje paa Kommunehospitalet i København døde han 20. Maj 1888 og blev begravet paa Sorø Kirkegaard, hvor en Kreds af Venner har rejst et af L. Frølich og Saabye komponeret Dobbeltmindesmærke over ham og Faderen. — Hans samlede poetiske Arbejder udkom 1863 og 1879. Hans «Efterladte Digte» udgav E. v. d. Recke (1888). Det sidste Afsnit af disse viser, hvilken

mærkelig rig Produktivitet den aldrende Digter udfoldede i sit Livs Aften.

Som Digter udmærkede M. sig ved sin Renhed i Stilen, sin store Beherskethed, sin udprægede Fremstillingsevne og sin faststøbte, fuldendte Form, der var Udtryk for en klar, koncis Tanke, en varm Skjønhedsfølelse og et oprigtigt Sind. Først og fremmest var han Stemningsdigter og naaede derfor ikke Højdepunktet i dramatisk Frembringelse. Hans fine Intelligens, hans i god Forstand frie Sind, kritiske Blik og smagfulde, sikre Dom gjorde ham til en kyndig Vejleder for mange. Af Ydre var han en høj, slank og anselig Skikkelse, som Menneske var han aaben og grundærlig, men ogsaa heftig — somme Tider indtil Hensynsløshed, dog altid i ædel Sandhedsbegejstring. Retfærdighed var hans Kjendemærke, og denne solide, noble og mandige Karakter bøjede sig ikke for Luner og Vilkaarlighed. Bag hans tilsyneladende haarde Form bankede der et meget varmt, let henrevet og dog saa trofast Hjærte, som ikke sjælden kunde faa hans Stemme til at briste og hans Øje til at blive vaadt. Han var en af vor Litteraturs Adelsmænd.

Erslew, Forf. Lex. P. Hansen, Illustr. dansk Lit. Hist. Samme, Den danske Skueplads. Borchsenius, Fra Fyrrerne. Samme, Hjemlige Interiører. Danskeren III (1890). Illustr. Tid. XX, Nr. 1010; XXIX, Nr. 35. Levnedsbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer.

Nic. Bøgh.

Molberg, Christian Gran, o. 1730—99, Avditør, Forfatter. Da han ønskede at gjælde for en Søstersøn af Ludvig Holberg, har han i Worms «Lex. over lærde Mænd» (III, 524 f.) leveret en Avtobiografi, der vrimler af urigtige Meddelelser. Hans virkelige Forældre vare Joachim M., Capitaine des armes og senere Politibetjent i Bergen (begravet 11. Jan. 1765), og Else Kirstine Andersdatter (begravet 29. Juni 1772). Privat dimitteret blev han 1752 Student og tog ikke andre Examina, men var 1756 Huslærer paa Romerige i Norge, hvorefter han skal have opholdt sig nogen Tid i Sverige. Skjønt han ved flere Lejligheder havde benyttet falske Attester og i 1760 var arresteret i Kjøbenhavn for Bedrageri, lykkedes det ham s. A. at blive Garnisonsavditør og 1764 Stabssekretær i Throndhjem, hvor han dog allerede i Sept. 1765 blev kasseret paa Grund af Udfærdigelse af falsk Attest. 1781 lykkedes det ham at faa Krigsretsdommen formildet, saa han fik «Afsked», og han skal derefter have oppebaaret en Pension af 200 Rdl. Medens

han gik ledig, forsøgte han sig i Throndhjem som Forfatter af Lejlighedsdigte, men forlagde senere sin Virksomhed til Kjøbenhavn og vandt 1781 det kongl. Landhusholdningsselskabs 2. Guldmedaille for en Afhandling om Saltvandsfiskerierne, der er trykt i Selskabets Skrifter III. 1780 havde han baade i Kjøbenhavn og Throndhjem ladet trykke «Zoroaster og Selines Levneds historie», der er et Kapitel af hans 1784—85 i Kjøbenhavn udgivne Skrift «Persiens berømmelige Monark Cyrus i hans Ungdom og paa hans Rejser» (en paatænkt 3. Del udkom aldrig). Han døde paa Frederiks Hospital i Kjøbenhavn 17. Dec. 1799 «af Alderdom». Hans Hustru, Christine Marie f. Fuchs (døbt paa Kongsberg 20. Maj 1729, † i Throndhjem i Marts 1788), var en Datter af Bernhard Nicolai F., senest Tolder i Christianssand.

Personalhist. Tidsskr. 3. R. VI.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Moldenhauer, Peter Wilhelm, 1800—64, Legatstifter, var Søn af Juveler Maximilian Wilhelm Ivan M. og Elisabeth f. Larsen og blev født i Kjøbenhavn 24. Marts 1800. Han uddannede sig i sin Faders Profession og havde i mange Aar en lille Guldsmeddebutik i St. Kongensgade, men drev i øvrigt mest Forretninger med Perler og Diamanter samt Pengeforretninger. Da han var ugift og levede meget ensomt og sparsommelig, blev han efterhaanden en velhavende Mand. Musik var hans eneste Lidenskab. Han var selv en ret dygtig Dilettant og omgikkes næsten udelukkende Musikere, og da han døde 27. Sept. 1864, havde han i et efterladt Testament skjænket 5000 Rdl. til det kongl. Kapels Enkekasse og sin Øjsten, Grev Yoldis bekjendte Stradivarius, til Kapellets Instrumentsamling, medens hele Resten, o. 72000 Rdl., var bestemt til Oprettelse af et Musikkonservatorium, en Tanke, som i mange Aar havde været fremme, men hidtil af Brist paa Midler ikke havde kunnet realiseres. Ved denne store Gave blev den gennemført, og 2. Jan. 1867 begyndte «Kjøbenhavns Musikkonservatorium» sin Virksomhed under Ledelse af den af Testator udpegede Bestyrelse: Gade, J. P. E. Hartmann og Paulli.

Hammerich, Kjøbenhavns Musikkonservatorium 1867—92. Schytte, Musiklex. *G. St. Bricka.*

Moldenhawer, Daniel Gotthilf, Bibliothekar, Theolog, 1753(?)—1823. Om hans Fødselsaar var 1753 eller 1754, kan ikke siges med Sikkerhed; Fødselsdagen var 11. Dec. og Fødestedet Kønigs-

berg, hvor hans Fader, Johann Heinrich Daniel M., da var theologisk Professor ved det derværende Universitet (siden blev han Dompræst i Hamborg og døde der 1790). I sin Fødeby havde han en Tid Herder til Lærer. M. studerede fra 1773 i Göttingen, især under den berømte Filolog Heyne, og delte sig i de Aar mellem Filologi og Theologi. Hans første Ansættelse var, ligeledes i Göttingen, som Repetent ved det theologiske Fakultet (1776); men allerede 1777 kom han i dansk Tjeneste, i det han udnævntes til extraordinær filosofisk Professor ved Universitetet i Kiel, navnlig for at læse over orientalske Sprog, samt til Adjunkt i det theologiske Fakultet. Næste Aar blev han extraordinær theologisk Professor, 1779 ordinær, 1782 Dr. theol. Under en lang videnskabelig Rejse, som M. foretog med Statsunderstøttelse 1782—84 i Frankrig, England, Holland, Italien og Spanien, fik han Udnævnelse (1783) som Professor i Theologi ved Kjøbenhavns Universitet. Efter at han endnu en Gang havde gjort en Rejse i Spanien (1786—87), til Dels med et politisk Hverv, ansattes han 1788 som Overbibliothekar ved det store kongl. Bibliothek, i det han tillige beholdt sin Professorpost indtil 1805. Desuden blev han 1790 Medlem af Kommissionen for Universitetet og de lærde Skoler, 1805 Medlem af den nyoprettede Direktion for disse Institutioner (til 1817), 1800 Direktør for det nye pædagogiske Seminarium (der snart gik ind) og 1811 Medlem af Kommissionen for det norske Universitets Anlæg. Af Videnskabernes Selskab var han bleven Medlem 1789; 1804 fik han Etatsraads Rang, 1805 udnævntes han til virkelig Etatsraad og 1811 til Konferensraad. Overbibliothekar vedblev han at være til sin Død, 21. Nov. 1823. M. ægtede 1787 Margrethe Christine Eitzen (f. 1766 † 1823). Ved sine mange Embeder samlede han sig en anselig Formue, førte et selskabeligt Hus og havde et smukt Landsted paa Strandvejen. Han omtales for øvrigt som en ikke videre sympathetisk Personlighed, bl. a. temmelig opblæst og fornemladende. At tale dansk fik han aldrig ordentlig lært. Men som Bibliothekar var M. en ganske ualmindelig Kapacitet, og de 35 Aar, i hvilke han styrede Landets første Bogsamling, ere vel nok det betydningsfuldste Tidsrum i dens Historie.

M. var i Besiddelse af betydelig og mangesidig Lærdom, navnlig en fortræffelig Latiner, havde Verdenskundskab, hurtig Opfattelsesevne og klart Overblik, en udmærket Hukommelse og en stor Arbejdsdygtighed. Bibliofil var han egentlig ikke, hvor stor en Bogkjender han end var, og Palæotyper, Pragtudgaver o. lign.

interesserede ham ikke synderlig, ligesom han ikke holdt af at ofre meget paa Indbinding. Hans Hovedinteresse var den praktiske at forsyne Bibliotheket i alle Retninger med nyere videnskabelig Litteratur, saa at det ret kunde komme Studierne til Gavn; han traf fordelagtige Arrangementer med Boghandlere i Danmark og Udlandet, søgte Bistand hos rejsende Videnskabsmænd, naar det lod sig gjøre, og næsten til sin sidste Dag sørgede han personlig med overordentlig Omhu for Anskaffelsen af tysk Litteratur. Desuden forsømte han ingenlunde de indenlandske Avktioner, af hvilke der ved et lykkeligt Træf indfaldt en Mængde under hans Bestyrelsestid. Paa Avktionen over de trykte Bøger i det Thottske Bibliothek kjøbtes over 50000 Bind for 10000 Rdl. Det andet store Kjøb under M.'s Bestyrelse var af P. F. Suhms Bogsamling (1796); M. fik det ordnet saaledes, at Betalingen blev i Form af en Livrente til Suhm og Hustru, og Heldet søjede det saaledes, at begge døde kort efter Kjøbets Afslutning. Af de mange andre store Avktionsindkjøb og Gaver, hvormed Bibliotheket berigedes i denne mærkelige Periode, skulle her nævnes de vigtigste: Kjøbene paa B. W. Luxdorps og Kofod Anchers Avktioner, det af det Müllerske Pinakothek 1797 (mod en aarlig Livrente til Samlerens Datter), det af det grevelig Bernstorffske Bibliothek 1803 og af den Kallske Manuskriptsamling 1822; 1803 skjænkedes den Uldallske Manuskriptsamling til Bibliotheket, og en endnu kosteligere Skat kom det til at eje ved Foræringen af den Hielmstjerne-Rosencroneske Samling af ældre dansk Litteratur, der i Følge en kongl. Resolution af 1807 opstilledes som en særskilt Afdeling. Ved alle disse Forøgelse voksede det kongl. Bibliothek under M. til 300000 Bind, det tredobbelte af den Størrelse, som det havde ved hans Embedstiltrædelse. Til at bestride Udgifterne ved de storartede Indkjøb behøvedes et større aarligt Fond end, hvad Bibliotheket hidtil havde kunnet raade over, og trods de i finansiell Henseende vanskelige Tider for Landet fik M. sat igjennem, at det forøgedes betydelig. M. havde en god Støtte i de Bibliothekschefer, under hvem han virkede, nemlig Cai Reventlow, A. P. Bernstorff og især Hertug Frederik Christian af Augustenborg, med hvem han ogsaa virkede sammen i Universitetsdirektionen, og hos hvem han havde megen Indflydelse.

En Foranstaltning af vidtrækkende Betydning, der skete i M.'s Bibliothekartid, var det kongl. Bibliotheks Aabning til offentlig Benyttelse. Reskriptet desangaaende er dateret 15. Nov. 1793; de

reglementariske Bestemmelser fra samme Aar maa siges at imødekomme Tidens Krav og det dalevende Publikums Tarv, og M. viste altid en priselig Liberalitet saa vel over for danske som over for fremmede lærde, saa at Bibliotheket snart benyttedes i høj Grad, baade dets Udlaan og dets Læsesal.

En anden vigtig Sag, der allerede bragtes paa Bane i den Instrux, som udstedtes for M. ved hans Ansættelse, var Tilvejebringelsen af fuldstændige Kataloger, saa vel en systematisk som en alfabetisk. Her indlagde M. sig atter megen Fortjeneste. Til Dels paa Grundlag af det i Göttingen anvendte bibliografiske System udkastede han en ypperlig Plan til Bibliothekets Opstilling og Katalogisering. Da M. døde, var omtrent Halvdelen af Bibliothekets udenlandske Afdeling færdig katalogiseret, medens man 1788 ikke havde haft nogen anden systematisk Katalog, der duede, end Erichsens over den gamle kongl. Manuskriptsamling.

Foruden sit Administrationstalent besad M. et ikke ringe Forfattertalent. Dette fik han imidlertid kun liden Lejlighed til at udøve. Han havde fra sine Rejser hjembragt talrige Excerpter og Samlinger, omfattende politisk Historie, Kirke- og Litteraturhistorie, Theologi og østerlandsk Filologi, men han kom ikke til at bearbejde meget deraf. Dels var han næsten bestandig stærkt optagen af sin Embedsvirksomhed, især Bibliotheksarbejdet, der var hans kjæreste Syssel, dels var han i sine sidste Leveaar temmelig affældig, dels anvendte han megen Tid og Omhu paa Udarbejdelsen af sine faa Skrifter. Hans latinske Tale over A. P. Bernstorff (1798) udmærkede sig ved saadanne formelle Fortrin, at den betegnedes som «næsten klassisk». I det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter 1806 og 1808 meddelte han 2 Afhandlinger om Hannibal Sehesteds første Ambassade i Frankrig, sammesteds offentliggjorde han en mindre Afhandling om Bogcensurens Oprindelse. M. som Theolog vil blive omtalt nedenfor. I 1809 forelagde han Planen til et stort Udgifterarbejde, der stod i Forbindelse med det kongl. Bibliotheks Haandskriftsamlinger, et «Musæum» i Lighed med de parisiske «Notices et extraits des manuscrits de la bibliothèque du roi». Der nedsattes en Redaktionskomité, hvori bl. a. M. fik Sæde, med Hertugen af Augustenborg som Præsæs. Blandt de paatænkte Kildestudier og Uddrag vare ogsaa adskillige vedrørende Spaniens Historie, som altid var Gjenstand for M.s specielle Interesse. Men der blev ikke noget af det hele, hvorfor navnlig Landets haarde Vilkaar i Krigsaarene bare Skylden. Nogle

af de videnskabelige Arbejder, hvis Ønskelighed M. den Gang paa-pegede, ere senere udførte ved andre, saaledes Udgivelsen af Christian IV's Breve og Benyttelsen af Bibliothekets Kilder til Frederik III's Historie.

Molbech, D. G. M. som Bibliothekar (1824). Werlauff, Efterretn. om det st. kgl. Bibliothek, 2. Udg., S. 245 ff. Erslew, Forf. Lex. Thiele, Af mit Livs Aarbøger S. 189 ff. *E. Gigas.*

— 1780, 3 Aar efter sin Ansættelse i Kiel, begyndte D. G. Moldenhawer sin *theologiske* Forfattervirksomhed med Udgivelsen af en tysk, metrisk Oversættelse af Jobs Bog, der viser, at han ikke alene i sin Barndom havde gaaet i Skole hos Herder. Paa Udenlandsrejsen 1782—84 fandt han i Abbediet St. Germain des Prés i Paris Akterne i den store Proces mod Tempelherrerne, som førte til Ordenens Opløsning. Ved at udgive disse i tysk Oversættelse («Process gegen den Orden der Tempelherren», Hamb. 1792) indledede M. et Omslag i den ældre Betragtning, som havde fæstet næsten ubetinget Lid til Anklagerne mod den mægtige Orden. Andre Frugter af denne og en senere Rejse til Spanien (1786—87) vare et Par Afhandlinger om Inkquisitionens Oprindelse («Det danske Videnskab. Selsk. Skrifter», Ny Saml. III) og om de spanske Jøder («Det skandinav. Lit.-Selsk. Skrifter» 1806, II) samt forskellige Kollationer af Evangelie- og Septuaginta-Haandskrifter, der kom Videnskaben til gode, de første gennem A. Birch (II, 280), de sidste gennem Englænderen Holmes.

Strax efter sin Hjemkomst 1784 tiltraadte M. Embedet som theologisk Professor i Kjøbenhavn. I Begyndelsen kunde han ikke tale dansk, og han lærte aldrig til fulde dette Sprog, hvorfor han stadig holdt sine Forelæsninger paa Latin. Men Ciceros Modersmaal blev paa hans Læber et levende Sprog, og de samtidige vare fulde af Beundring over hans henrivende Veltalenhed paa det fremmede Maal; «næppe har nogen hørt dens Lige», skrev P. E. Müller ved hans Død (Lærde Tidender 1823, Nr. 48). Hans Forelæsninger drejede sig om Dogmatik, Moral, Fortolkning af det gamle og det nye Testamente. De sidste vare især højt skattede paa Grund af Foredragets Friskhed og Klarhed, men dybere Aander som Mynster (Meddelelser om mit Levned S. 66) satte ikke stor Pris paa M. som Docent. «Han meddelte intet», skriver han, «uden hvad man lige saa godt kunde finde i de bekjendteste Haandbøger og Kommentarer.» Heller ikke H. N. Clausen havde

meget tilovers for M. Det stod for ham som en slaaende Mod-sætning til den danske Jævnhed hos Fr. Münter, «naar Tyskeren M. fór prustende frem med det oppustede Ansigt og det kolossale Kalvekrøs; den kalkunske Hane paatrængte sig tidlig som træffende Billede. Ved Universitetet, i Forelæsninger og ved Examina kom Latinen ham til Hjælp; det danske Maal har han kun i yderste Nød og i vanskabt Form ført over sine Læber» (Optegnelser om mit Levneds og min Tids Hist. S. 35). M. var i det hele mere Filolog end Theolog, og i Theologien repræsenterede han en rationel Supranaturalisme og en stærkt afbleget Kristendom, der hverken tiltalte den gamle eller den nye Skole. *Fr. Nielsen.*

Moldenhawer, Johannes, f. 1829, Abnormskolemand. M. er Søn af Justitsraad, Inspektør paa det kongl. Bibliotheks Læsesal Carl Edvard M. (ovennævnte Overbibliothekar D. G. M.s Søn) og Maria Elisabeth f. Brockhausen og født i Kjøbenhavn 14. Juli 1829. Han gik i Efterslægtselskabets Skole, blev Student 1847, tog Aaret efter anden Examen og studerede derpaa Filologi, medens han samtidig var Lærer, især i Sprog. Efter en pædagogisk Udenlandsrejse udgav han «Besøg i nogle Idiotanstalter paa en Rejse i Tyskland og Schweits i Sommeren 1854» og «Om Blindeinstituttet i Lausanne» (i «Dansk Maanedsskrift» 1855). Med offentlig Understøttelse berejste han 1855 og 1857 England, Holland, Belgien, Frankrig, Tyskland og Østerrig-Ungarn, først for at besøge baade Blinde- og Idiotanstalter, senere udelukkende for Blindesagen, da han i Mellemtiden var bleven Lærer ved det ældre Blindeinstitut og forberedte Overgangen til det nye Institut, der oprettedes ved Lov af 21. Jan. 1857 og aabnedes 5. Nov. s. A., efter at M. fra 1. Avg. var bleven ansat der som Forstander og Førstelærer. Han har siden indtaget en fremragende Plads paa sin spcielle Skoles Omraade, 1862 deltaget i Oprettelsen af «Foreningen til at fremme blindes Selvvirksomhed», offentliggjort en Mængde Artikler om Blindesagen i forskjellige Tidsskrifter og som selvstændige Arbejder udgivet «Fremstilling af Blindeforholdene i Danmark, støttet paa statistiske Data, samt Meddelelser om Blindeforholdene i andre Lande» (1879) og «Det kongl. Blindeinstituts Historie tillige med en Oversigt over Blindesagens Udvikling i Danmark 1811—83 (1883). I Forening med Joh. Keller (IX, 120) udgav han «Nord. Tidsskrift for Blinde-, Døvstumme- og Idiotskolen» 1867—84. Ogsaa uden for Danmarks Grænser har M.s Virksomhed strakt sig, i det han

har deltaget i de fleste internationale Blindelærerkongresser og skrevet Artikler om Blindesagen i udenlandske Tidsskrifter. 31. Juli 1858 giftede han sig med Ovine Hauch, Datter af Departementschef C. J. H. (VII, 141).

F. Thomassen, Fortegn. ov. dansk pædagog. Lit.

Joakim Larsen.

Moldenit, Johannes, 1593—1653, Præst, var født i Tønning. Efter at have besøgt Gymnasiet i Bordesholm studerede han i Jena, hvor han 1621 tog Magistergraden. 1622 blev han Præst i Kotzenbøl i Ejdersted, senere (1630) i sin Fødeby Tønning og tillige (1633) Provst i Ejdersted, i hvilken Stilling han døde 3. April 1653. Han har gjort sig bemærket ved den Iver, hvormed han bekæmpede David-Joriterne, et religiøst Parti, der havde Navn efter en Glas-mager David Joris fra Delft († 1556 i Basel), der i Reformations-tiden havde vakt en stærk Bevægelse ved foregivne Aabenbaringer og gjendøberiske Lærdomme. Da M. 1635 blev opmærksom paa, at den nævnte Sværms Bøger vare i Omløb i hans Menighed, tog han, understøttet af Statsmagten, stærkt fat paa Undertrykkelsen af den truende Vranglære og fortsatte dermed i en Aarrække, støttet af sin Svigersøn M. Fried. Jessen, der var Diaconus i Tønning og senere blev Præst i Kiel (VIII, 474). M.s Nidkjærhed, f. Ex. hans Ivren imod de da brugelige Fastelavnsløjer og Udklædninger, skaffede ham mange andre Stridigheder. Hans Skrifter dreje sig mest om David Joris' Vildfarelser.

Møller, Cimbria lit. I. Jensen u. Michelsen, Schlesw.-Holst. Kirchengesch. III, 310 f.

H. F. Rørdam.

Møller, Johannes, 1661—1725, Skolemand, Litteraturhistoriker. Denne af Hertugdømmernes Litteraturhistorie overordentlig fortjente Mand var født i Flensborg 27. Febr. 1661. Hans Fader, Ole ell. Olaus Møller (Søn af Møller Claus Jensen i Frørup ved Flensborg), en from og lærd Mand, var i mange Aar Præst ved St. Nicolai Kirke i Flensborg († 1685); Moderen, Christine Brekling, var en Søster til den bekjendte Mystiker Fr. B. (III, 50). Familienavnet, der hidrørte fra Stamfaderens Haandtering, blev i Sønnesønnens latinske Skrifter til Mollerus.

Allerede som Skolediscipel i Flensborg samlede M. med den utrættelige Iver, der fulgte ham Livet igjennem, paa Oplysninger om gamle og nye Skribenter og deres Værker. Hans fast utrolige Hukommelse tillod ham at beholde saa godt som alt, hvad han

læste, og tidlig vandt han et stort Herredømme over de gamle Sprog. 15 Aar gammel afgik han 1676 til Universitetet i Kiel. Blandt sine Lærere her fremhæver han foruden Theologerne Chr. Kortholt og Christoffer Francke særlig Polyhistoren D. G. Morhof, hvis vidtrækkende Lærdom passede saa godt til M.s Smag, og med hvem han siden bevarede Forbindelsen. 1678 drog M. til Leipzig, hvor han i et Aars Tid arbejdede med stor Flid. Efter at have været hjemme et Par Aar begav han sig 1681 til Hamborg, hvor der var gode Betingelser for hans litterærhistoriske Studier, og siden (1684) til Kjøbenhavn, hvor han havde en Støtte i Medlemmer af den indflydelsesrige flensborgske Familie Moth. I de rige Bog- og Manuskriptsamlinger, han her fik Adgang til, erhvervede han saa mange Oplysninger om dansk og svensk Litteratur, at han senere kunde yde væsentlige Bidrag til disse Landes Litterærhistorie. Selv ytrer han, at «man finder ikke let andre Byer, der ere saa rige paa store Bibliotheker og lærde Mænd som Hamborg og Kjøbenhavn». Efter at M. var rejst hjem, vedbleve hans Ven og Bysbarn Andreas Kellinghusen (senere luthersk Præst i Dublin) og andre at forsyne ham med litterære Bidrag fra kjøbenhavnske Bogsamlinger.

Det var Forældrenes Ønske, at M. skulde blive Præst, men dertil følte den samvittighedsfulde unge Mand sig ikke dygtig, derimod mente han, at han bedre kunde forene sine lærde Studier med en Skolevirksomhed, og skjønt hans «Venner ved Hoffet i Kjøbenhavn» gjerne vilde have skaffet ham noget bedre, bevægede dog hans stærke Hjemkærlighed ham til 1685 at modtage den beskedne Plads som nederste Lærer («Qvintus») ved Flensborg Skole. Det er ret betegnende, at han ved sin Tiltrædelse af Embedet holdt en latinsk Tale om de berømte Mænd, Flensborg havde frembragt. Ved Skolen her forblev han hele sit følgende Liv, fra 1687 som «Qvartus», fra 1690 som Konrektor og endelig fra Juni 1701 til sin Død, 20. Okt. 1725, som Rektor. Den Beskedenhed og Nøjsomhed, der havde vist sig i Valget af hans første Livstilling, bevægede ham ogsaa siden til at afvise litterære Udmærkelser og fordelagtige Embeder, der bleve ham tilbudte. Han, der var lærdere end tusend af dem, der kaldtes Magistre og Doktorer, erhvervede aldrig nogen akademisk Grad; han attraaede intet højere end at blive og være «Rector scholæ patriæ Flensburgensis». Han skaffede Skolen et Bibliothek, som den hidtil havde savnet, og han var flittig og tro i Opfyldelsen af sine Embedspligter; han forstod at foredrage alt med Tydelighed for Disciplene, men for-

langte strængt, at de skulde kunne deres Ting. Hvor han opdagede Spor af videnskabelig Interesse hos de unge, viste han dem venlig Deltagelse. Rektorens vidt bekendte Lærdom kastede Glans over Skolen, og hans utrolige Flid maatte give Ungdommen et godt Exempel. For øvrigt var han en stille Mand; men naar Samtalen kom paa litterærhistoriske Æmner, da kom der Liv i ham, saa var han i sit Element. Hans dybe Religiositet, en Arv fra Fædrehuset, gjorde ham til en Ven af den Spenserske Pietisme; men skjønt han vogtede sig for enhver offentlig Ytring, der kunde give Retningens talrige og haarde Modstandere Anledning til Angreb, undgik han dog ikke saadanne, da Præsten H. Braker (II, 623) søgte at fremstille ham for den kirkelige Øvrighed som en farlig Lærer for Ungdommen.

Allerede 1687 havde M. i et til den lærde Bogsamler Marquard Gude (VI, 275) rettet Skrift givet en «*Prodromus Cimbriæ litteratæ*». At udføre den her udkastede Plan blev nu hans Livs Hovedopgave; men den Udførlighed, hvori han havde anlagt Værket, gjorde, at han ikke lettelig kunde naa til en Afslutning, især da han 1708 pludselig mistede Synet paa det ene Øje, og 2 Fingre paa hans højre Haand bleve stive af den megen Skriven. Imidlertid fik han udgivet adskillige andre Skrifter, der til en vis Grad kunne betragtes som Forarbejder til det større Værk, saasom «*Isagoge ad historiam chersonesi Cimbricæ*» (1691) og «*Bibliotheca septentrionis eruditi*» (1699). Det sidstnævnte Skrift indeholder bl. a. en ny Udgave af Alb. Bartholins «*Liber de scriptis Danorum, Norvagorum et Islandorum*» (I, 549) med mange Tillæg samt af Joh. Scheffers «*Svecia litterata*», suppleret og forøget. «*Homonymoscopia historico-philologico-critica*» (1697) roses af Gram som et udmærket Vidnesbyrd om M.s vidtstrakte Lærdom, medens Tyskeren J. F. Reimann har en Del at udsætte derpaa. 1707 udgav M. sin Velynder D. G. Morhøfs store efterladte Værk «*Polyhistor*». En Del mindre Skrifter og Afhandlinger skulle her ikke nævnes; thi alt dette er kun lidet at regne mod Hovedværket: «*Cimbria litterata*». Ved «*Cimbria*» forstaar M. den Del af Halvøen, der ligger sønden for Kongeaaen. Forfatterne fra Hamborg og Lybek ere medtagne og have selvfølgelig afgivet et stort Kontingent til Værket; Ribe og Kolding ere ogsaa medregnede. I 3 Rækker har M. behandlet alle ham bekendte Forfattere, der ere fødte eller have virket inden for de nævnte Grænser. Alle deres Skrifter — ogsaa deres efterladte Haandskrifter — opregnes i stor Fuldstændighed, dertil kommer

kortere eller længere — undertiden meget udførlige — Oplysninger om Forfatterens Lævnedsomstændigheder og saa et sandt Hav af litterære Henvisninger, — alt vidnende om en forbavsende Læsning.

Efter M.s Død henlaa Værket utrykt hos Arvingerne; Midlerne til Udgivelse manglede, og hverken i «Cimbrien» eller det rige Hamborg var der nogen Forlægger, som ønskede at inklade sig dermed, skjønt Forfatterens Broder Provst Frants Møller i Flensborg og M.s 2 dygtige Sønner, Bernhard M. og Olaus Henrik M. (s. ndfr.), gjorde, hvad de kunde, for at henlede Opmærksomheden derpaa, bl. a. ved 1734 at udgive et Skrift: «*Commentatio de vita et scriptis Johannis Mølleri*». Endelig tog Gehejmeraad J. L. Holstein (VIII, 37) sig af Sagen. Han lod Haandskriftet komme til Kjøbenhavn, og da han havde gjort sig bekjendt dermed, erhvervede han kongl. Bevilling til at lade det trykke paa Waisenhusets Forlag og i det med denne Stiftelse forbundne Trykkeri under Videnskabernes Selskabs Tilsyn. Ovennævnte *Bernhard M.* (f. 1708 † 1751), der havde arbejdet paa at gøre Værket færdigt til Trykning, vilde gjerne have ledet Udgivelsen; men da han nys (1741) var bleven udnævnt til Diaconus i Trelstorp i Vestslesvig, kunde han ikke saa længe være borte fra sit Embede. Arbejdet blev da overladt til den yngre Broder, O. H. M., som med stor Flid og Dygtighed fremmede det saaledes, at Værket 1745 forelaa trykt i 3 anselige Foliobind. Hans Gram har forsynet Værket med en fortrinlig Fortale, der anviser det den Hædersplads i Litteraturen, som det fortjener.

M. havde 2. Dec. 1700 ægtet Anna Stricker, Datter af Raadmand Bernhard S. i Flensborg; hun overlevede ham i 45 Aar († 10. Maj 1770 i sit 90. Aar).

Møller, *Cimbria lit.* I. Staatsbürg. Mag. V, 745 ff. Brasch, Flensborg Latinskoles Hist. Allg. Deutsche Biographie XXII. Jensen u. Michelsen, Schlesw.-Holst. Kirchengesch. IV, 182. *H. F. Rørdam.*

Møller, Olaus Henrik, 1715—96, Skolemand og Personalhistoriker, var en Søn af ovennævnte Johs. M. († 1725) og blev født 9. Maj 1715 i Flensborg. Efter at have nydt Undervisning i sin Fødebys Latinskole samt privat Vejledning af Byens Præster, Abrah. Kall, F. W. Cleffel og Mich. Geerkens, afgik han 1734 til Universitetet i Jena, hvor han hørte Forelæsninger, mest theologiske; han boede i Huset hos den bekjendte Kirkeraad og Professor J. G. Walch, hvis Sønner han underviste i Græsk. Fra sin Fader havde

han arvet Sansen for Litteraturhistorie, som han flittig dyrkede. Efter Hjemkomsten 1737 blev han Aaret efter Huslærer hos Konsistorialraad A. C. Rohne, Præst ved Petri Kirke i Kjøbenhavn. Den Tid, som Opfyldelsen af hans Lærerpligter levede ham, tilbragte han mest i det kongl. Bibliothek og i Professor H. Grams Bogsamling, der ligesom dennes Hus stedse stod ham aaben. M. var en ung Mand ret efter Grams Sind — «juvenis plane egregius» kalder han ham. 1742 opgav han Lærerstillingen, da det blev ham allerhøjest overdraget at udgive «Cimbria litterata», som hans Fader havde efterladt, men som endnu trængte til Estersyn, inden Værket overgaves til Trykken. Tillige fik han det Hverv at fortsætte Udgivelsen af «Dänische Bibliothek», hvoraf L. Harboe og J. Langebek tidligere havde udgivet 3 Dele, og hvortil M. nu 1743—47 føjede 6 Bind, især indeholdende Bidrag til Hertugdømmernes Kirkehistorie. 1744 anmeldte han, at han vilde udgive Slesvigs og Holstens Præste- og Skolehistorie, der dog aldrig udkom, skjønt han siden leverede mange Bidrag dertil i mindre Skrifter. S. A. udnævntes han til Professor ordinarius i Litterærhistorie ved Kjøbenhavns Universitet og tog Magistergraden. Paa «Cimbria litterata» arbejdede han med saa udholdende Iver, at det store Værk allerede 1745 var færdigt fra Pressen; men gennem hele sit følgende Liv vedblev M. at samle Notitser til Supplering og Fortsættelse af Faderens Værk, uden at disse dog ere komne til Anvendelse. 18. Juni 1745 ægtede han Anna Catharina Esmarch, Datter af Justitsraad Joh. Marquard E. i Kjøbenhavn og Anna Cathr. f. Meybusch.

I Følge en fra Flensborgs Magistrat 1749 udgaaet Kaldelse tiltraadte M. 29. Maj 1750 Pladsen som Rektor ved Latinskolen i sin Fødeby, hvor hans Faders Minde blev holdt højt i Ære, og Slægtskabsbaand knyttede ham til de mest formaaende Familier. Skolen var gaaet betydelig tilbage siden Faderens Tid, saa Discipelantallet var sunket ned til 20; men det lykkedes M. atter at bringe den paa Fode, og saa længe Kræfterne stode ham bi, gik det godt, skjønt han hyldede gammeldags Undervisningsgrundsætninger, der ikke ret svarede til den fremskredne Tids Krav. Hans elskværdige Karakter skaffede ham mange Venner. Da han blev ældre — og han blev en meget gammel Mand —, støttedes han af sine Sønner Henrik Christian M. († 1784) og Georg Frederik M., der vare Lærere ved Skolen; men da den sidstnævnte 1790 blev Præst i Treja († 1816), kom den gamle Rektor til at staa mere ene, og Forholdene vare nær ved at voxte ham over Hovedet. Da nu hans

ovennevnte Hustru var død (27. Juli 1794), og Øjensvaghed kom til, tog han sin Afsked 1795. Snart efter døde han, 5. April 1796, 81 Aar gammel.

Hele sit Liv var M. en saare flittig Litterator og en stor Bogven — hans Bibliothek beløb sig til 10000 Bind, hvoriblandt ikke faa Sjældenheder. Der haves en stor Mængde mindre Skrifter og Afhandlinger fra hans Haand (de sidstnævnte trykte i «Schlesw.-Holst. Provinzial-Berichte» og i «Nachrichten vom Baltischen Meere»), næsten alle vedrørende Slesvigs og særlig Flensborgs Lokal- og Personalhistorie, Genealogier over adelige og borgerlige Slægter, Udgaver af ældre historisk-topografiske Haandskrifter o. lign. Blandt Skrifterne kan især mærkes: «Histor., genealog. u. diplomat. Nachricht von dem uralten adlichen Geschlecht derer v. Ahlefeldt» (1771) og «Vermischte Nachrichten u. Urkunden, welche Ludolph Naamani, wie auch den Franciscanerorden u. dessen Schicksale in Dännemark, besonders zur Zeit der Reformation, betreffen» (1775).

Alle mere fremtrædende slesvigske Slægter kjendte M. nøje i alle deres Forgreninger, og da han besad en udmærket Hukommelse, var han som et levende Lexikon paa dette Omraade. Af hans mange haandskrevne Samlinger og Optegnelser er en stor Del kommen til det kongl. Bibliothek i Kjøbenhavn, en Mængde haandskrevne Stamtavler findes i den Feddersenske Samling i Mariekirken i Flensborg (s. Brasch, Flensborg Latinskoles Hist. S. 190 ff.). Da M. siden 1776 var et virksomt Medlem af det kongl. genealogisk-heraldiske Selskab i Kjøbenhavn, findes der ogsaa en Del af hans Optegnelser blandt dette Selskabs Papirer i Rigsarkivet. — Af M.s 12 Børn kan foruden de 2 ovfr. omtalte Sønner nævnes Johan Marquard M., der 1788 blev luthersk Præst i Dublin.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd II—III. Kordes, Schlesw.-Holst. Schriftsteller-Lex. Allgem. Deutsche Biographie XXII. H. F. Rørdam.

Møllerup, Arthur William Julius, f. 1846, Historiker. W. M. er Søn af Cand. jur. Thom. Joachim Andr. M. († 1852) og A. M. f. Kieler († 1892) og født i Kjøbenhavn 19. Sept. 1846. Han blev Student 1866 og tog Magisterkonferens i Historie 1872. Efter et kort Ophold for videnskabelige Studier ved Arkivet i Stockholm rejste han 1874 til Italien, hvor han et Aar var Sekretær ved det danske Konsulat. Efter at være vendt tilbage til Kjøbenhavn levede han af at undervise samt ved litterært Arbejde. M. har fra 1883—97 været Medlem af Kommissionen til Afholdelse af almindelig

Forberedelsesexamen, fra 1802—07 Lærer i Historie og Geografi ved Officersskolen, tillige er han Censor ved Skoleembedsexamen i Historie. Fra 1876 medvirkede M. ved Udarbejdelsen af Supplementet til «*Regesta Danica*»; Udgivelsen af dets 2. Bind har paa hvilet ham alene. Sammen med Professor Kr. Erslev udgav han 1879 «*Frederik I's danske Registranter*» og 1881—82 «*Danske Kancelliregistranter 1535—50*»; han var Medredaktør af 3. Udg. af «*Nord. Konversationslexikon*» fra 4. Bd. (1887) af. Selvstændigt videnskabeligt Arbejde nedlagde han i sin omhyggelige Studie over «*Danmarks Forhold til Liffland 1346—1561*», hvilken Bog han 1880 forsvarede for den filosofiske Doktorgrad (den oversattes paa Tysk 1884); andre Afhandlinger, især over Nordens Historie i det 15. og 16. Aarhundrede, har han offentliggjort i «*Hist. Tidsskrift*». Hans store, fortjenstfulde Bog «*Bille-Ættens Historie*» I (1893), der omfatter Familiens Historie indtil 1596 (2. Del er forfattet af Fr. Meidell), udmærker sig ved under stadig Belysning af Landets almindelige Historie at give frisk opfattede og veltegnede Skildringer af Personlighederne. M.s Virksomhed har end videre været knyttet til Fortidsminderne, dels ved litterært Arbejde — 1892 udgav han Folioværket «*Helligaandskirken i Kjøbenhavn*» (Tegningerne af Professor H. Storck) —, dels ved Embedsgjerning. Efter at han i Aarene 1882—84 havde været Assistent ved Rosenborgsamlingerne, knyttedes han 1893 som Assistent til Nationalmusæets 2. Afdeling, til hvis Direktør han udnævntes 1896 efter Dr. Henry Petersens Død. M. er ligeledes Formand i det særlige Kirkesyn og Ministeriets Repræsentant ved Dansk Folkemusæum. 1896 blev han Medlem af det kongl. danske Selskab. — M. ægtede 1879 Caroline Susanne Ewald Rothe, Datter af Sognepræst i Vemmelev, Dr. theol. Wilh. R.

Universitetsprogr. ved Reformationsfesten 1880.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Møllerup, Herman Andreas, 1798—1886, Højesteretsassessor, var en Søn af Brygger Søren M. (f. 1758 † 1832) og Dorthea f. de Place (f. 1777 † 1852). Han fødtes i Kjøbenhavn 19. Nov. 1798, blev 1815 privat dimitteret til Universitetet, 1819 juridisk Kandidat, s. A. Volontær i det danske Kancelli, 1825 Kancellist, 1827 Protokolsekretær i Højesteret, 1831 surnumerær og 1833 virkelig Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, 1846 Borgmester i Kjøbenhavn, 1854 Justitiarius i sidstnævnte Ret, s. A. tillige ekstraordinær Assessor i Højesteret, i hvilken Ret han 1856—80 havde Sæde som

ordinær Assessor, og var desuden 1862—75 konstitueret som General-avditør i Søetaten. End videre havde han 1841—46 Tilsynet med Hovedstadens privilegerede Blade og var 1849—59 Medlem af Missionskollegiet, 1849—80 Medlem af Direktionen for Waisenhuset samt 1857—75 Medlem af Kjøbenhavns Borgerrepræsentation og beklædte i en længere Aarrække Stillingen som dens Viceformand. 1842 blev han Justitsraad, 1849 Etatsraad, 1862 Konferensraad, 1867 Kommandør af Danebrog, 1875 Storkors af samme Orden og ved sin Afsked 1880 Gehejmekonferensraad. Han døde 1. Marts 1886 i Kjøbenhavn. Af sin offentlige Gjerning røgtede han med levende Interesse, stor Dygtighed, ufortrøden Iver og Samvittighedsfuldhed, og i Højesteret indtog han en fremragende Plads blandt Rettens tilforordnede ved sin betydelige Indsigt og rige Erfaring, ligesom han ogsaa her som andensteds var i høj Grad skattet for sin store personlige Elskværdighed og Beskedenhed. — 22. Maj 1840 blev han gift med Caroline Elisabeth Buchwald (f. 25. Maj 1810 † 3. Sept. 1890), en Datter af Justitsraad, Generalkasserer ved det kongl. Tal-
lotteri Frederik B. og Elisabeth f. Berg. *G. Kringelbach.*

Mols, Niels Pedersen, f. 1859, Dyr- og Landskabsmaler. N. P. M. er født i Landsbyen Grimstrup ved Skanderborg 27. Marts 1859. Forældrene, Peder Nielsen M. og Ane Karlsdatter, vare fattige Husmandsfolk, og Drengen maatte allerede i en Alder af 8 Aar ernære sig selv som Røgterdreng; Lyst og Evne til at tegne viste han dog tidlig, og 15 Aar gammel lykkedes det ham at komme i Malerlære hos en Mester i Aarhus, hvor han tillige var Elev af den tekniske Skole. Efter at have gennemgaaet denne kom han i 1880 til Kunstakademiet i Kjøbenhavn og tegnede der i 4 Aar; sit Brød tjente han som Malersvend og kunde endda sammenspare saa meget, at han i 1883 var i Stand til at gaa ud paa sin første Studierejse i Indlandet; Udbyttet deraf var 2 mindre Billeder, «En Kurvemager» og «En Kostald», der kom paa Juleudstillingen s. A. Siden udstillede han hvert Foraar paa Charlottenborg, og det varede ikke længe, før hans Arbejder vakte Opmærksomhed; dette gjaldt saa vel om hans smaa Landskaber — Graavejrsbilleder, udmærkede ved overordentlig Finhed i Farvestemningen — som især om hans Dyrestykker; i 1888 købte Nationalgalleriet hans store «Roeoptagning», hvori 2 prægtig malede Stude dominerede; senere erhvervedes hans «Gæslinger» til Samlingen; som Hovedværker kunne desuden nævnes «Frysende

Kalve ved et Led», «En Hoppe og et Føl» (Kunstforeningen 1888), «Køer i Regn», «Heste i Blæst ved en Stranding» og «Redningsbaaden kjøres ud», hvilket sidste i 1893 indbragte ham Akademiets Aarsmedaille, der atter tilkjendtes ham det følgende Aar for «Regnvej». Den Neuhausenske Præmie fik han i 1895 for «En Billedhugger i sit Værksted»; flere Gange har han kunnet rejse med offentlig Understøttelse, i 1890 saaledes til Italien, og paa udenlandske Udstillinger er der tildelt ham Medailler, saaledes i Paris, Chicago og Antwerpen. M. hører til vor Tids betydeligste Dyrmalere saa vel i Kraft af sin sunde og ejendommelige Naturopfattelse og udprægede Evne til dyb og sympathetisk Karakteristik som ved fremragende Formdygtighed og betydelig Udvikling som Tekniker.

Weilbach, *Nyt Kunstnerlex.*

Sigurd Müller.

Moltesen, Laust Jevsen, f. 1865, Kirkhistoriker. M., Søn af Gaardejer Peter M. († 1886) og Bodil f. Lauritzen († 1873), fødtes i Rodhede i Nordslesvig 18. Nov. 1865, blev Student 1883, Cand. theol. 1888, var dernæst i 5 Aar Alumnus paa Borchs Kollegium og redigerede 1890—95 sammen med Pastor J. H. Monrad «Dansk Kirketidende», men optoges samtidig stærkt af kirkehistoriske Studier og syslede særlig med den religiøse Følelses Udviklingshistorie. Frugt af disse Studier, for hvis Skyld M. i 1890 gjorde en Rejse til Hamborg og Holland, var en med megen Friskhed skreven Bog: «Frederik Brekling, et Bidrag til Pietismens Udviklings Historie» (1893). 1894—95 opholdt M. sig med offentlig Understøttelse i Rom og studerede i det vatikanske Arkiv, hvorfra han har medbragt en Mængde Afskrifter af Pavebreve vedrørende Danmark. Paa Grundlag af disse Arkivstudier udarbejdede M. det fortjenstfulde Skrift «De avignonske Pavers Forhold til Danmark» (1896), hvorved han vandt den filosofiske Doktorgrad. M., der før sin store Udenlandsrejse havde været theologisk Manuduktør og Lærer ved forskellige københavnske Skoler, er siden 1896 knyttet til Askov udvidede Højskole.

Universitetsprogr. ved Reformationsfesten 1896.

Hans Olrik.

Moltke, Adam Ferdinand Gottlob Greve, 1748—1820, Søofficer, 8. Barn af nedennævnte Adam Gottlob Greve M., er født 1. Jan. 1748, blev Sekondlieutenant i Marinen 1757, sprang Premierlieutenantsklassen over og forfremmedes 1760 til Kapitajn, blev 1767 Kommandørkapitajn, 1775 Kommandør og 1781 Kontreadmiral.

Blandt hans Togter som ung Officer kan anføres, at han 1757—58 fulgte Kommandør Lützow paa dennes Rejse til Konstantinopel. 1768 ansattes M. som Avskultant i Admiralitetet; Aaret efter rejste han udenlands og udnævntes til Generaladjutant. 1770 gik han med Schoutbynacht Kaas paa Togt mod Algier; fra dette hjemsendtes han med Efterretninger om Expeditionens uheldige Udfald, fik 2 Skibe under sin Kommando og sejlede med dem for at forstærke Eskadren i Middelhavet, hvor Kaas afløstes af Hooglandt. Under denne og som Chef for Linjeskibet «Grønland» foretog han derefter flere Krydsture, opbragte Skibe og viste sig i det hele meget virksom. Han kom tilbage 1773, foretog det paafølgende Aar de indledende Havneopmaalinger til Anlægget af Ejderkanalen og blev 1775 Assessor i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet. 1778 og 80 fulgte han den engelske Flaade under en Del af dennes Krigsoperationer mod Franskmændene. 1781 viste han sig ligeledes som Chef for Linjeskibet «Prinsesse Sophie Frederikke» ualmindelig driftig ved Opbringelse af Kapere. Ved Kollegiernes Adskillelse s. A. overtog han Stillingen som 3. Deputeret i Admiralitetskollegiet. 1782—84 førte han Linjeskibet «Oldenborg» paa Togt i Middelhavet, hvor han var Gjenstand for megen Opmærksomhed ved den sicilianske Konges Hof. Ved Oversekretæren Rosenkrantz' Afgang 1788 beholdt han Referatet af Søetatens Sager for Kongen. M. var i 1784—89 Medlem af mange vigtige Kommissioner til Ordning af Marinens Forhold o. a. 1791 ægtede han Bertha Komtesse Raben (f. 5. Okt. 1774 † 13. Avg. 1820), Datter af Otto Ludvig Greve R. og Henningia f. Buchwald. 1797 beholdt han Afsked med Viceadmirals Karakter og døde som Kammerherre og Storkors af Dannebrog 16. Avg. 1820. M., der 1784 blev Æresmedlem af Videnskabernes Selskab, omtales af Baden (Chr. VII's Reg. Aarb. S. 161) som «den brave M.», der i Jylland henlevede sine sidste Aar i en beklagelig Sindssvaghed.

Molbech, Vidensk. Selsk. Hist.

C. With.

Moltke, Adam Frederik, 1821—86, Amtmand, en Søn af By-skriver i Svendborg og Herredsskriver i Sunds og Gudme Herreder Christian Julius Frederik August M. (f. 18. Dec. 1787 † 9. Nov. 1845) og Catharine Margrethe Dorothea f. Colding († 13. Avg. 1873), fødtes i Svendborg 1. Febr. 1821, blev 1839 Student fra Sorø, 1846 juridisk Kandidat, s. A. Volontær i Rentekammeret, overgik 1848 der fra til Finansministeriet, tog 1853 slesvigsk juridisk Examen, ansattes

s. A. som Kancellist i Ministeriet for Hertugdømmet Slesvig, blev 1855 Fuldmægtig sammesteds, udnævntes 1856 til 1. Expeditionssekretær i Ministeriet for Monarkiets fælles indre Anliggender, men stillede 1858, da dette Ministerium ophævedes, til Raadighed for Finansministeriet. 1859 beskikkedes han, der i flere Aar ved Siden af sin egentlige Embedsgjerning havde fungeret som Fuldmægtig paa Kjøbenhavns Amts Kontor, til Herredsfoged i Vis og Ugle Herreder i Flensborg Amt, hvorfra han 1864 fjærnedes af den preussisk-østerrigske Civiløvrighed. Det følgende Aar konstitueredes han, og 1866 fik han fast Ansættelse som Byfoged og Byskriver i Sæby samt Herredsfoged og Skriver i Dronninglund Herred; 1868 blev han tillige Borgmester i Sæby, og fra 1880 til sin Død, 21. Nov. 1886, var han Amtmand over Hjørring Amt. 1856 blev han Kammerjunker og 1882 Kammerherre. Paa Grund af sin tiltalende Personlighed, sin noble Karakter, sin humane og besindige Optræden var han almindelig afholdt af Befolkningen i de Egne af Landet, hvor han virkede som Embedsmand. — Han blev 31. Maj 1861 gift med Louise Augusta Gertrude Rosen (f. 31. Juli 1837), en Datter af Kammerherre, Amtmand Carl Vilhelm Ludvig R. i Segeberg.

G. Kringelbach.

Moltke, Adam Friedrich Adamson Greve, 1816—85, Regeringspræsident, Søn af nedennævnte Adam Gottlob Ditlev Greve M. af dennes 3. Ægteskab, fødtes 17. April 1816 i Ottensen, studerede i Heidelberg og Kiel og tog 1842 juridisk Examen i Kiel. Derefter var han først 2 Aar Amtssekretær paa Gottorp Amthus, 4 Aar Avskultant ved Regeringen i Lauenborg, konstitueredes 1848 og udnævntes 1852 til 2. Embedsmand over Lauenborg Amt (fra 1854 med Titel af Amtmand), Gerichtsschulze i Lauenborg By og Politikommissær for begge Jurisdiktionerne i Lauenborg, 1860 til Amtmand over Segeberg Amt og 1862 til Amtmand over Reinbek Amt. Fra 1848—60 var han tillige Kommissær for den Del af Jærnbanen mellem Hamborg og Berlin, som gik gennem Lauenborg. Under den lange Strid med det tyske Forbund om Holstens Forfatning stod M. afgjort paa Ministeriet Halls Side og blev da ogsaa 1862 Præsident i den særlige holstenske Regering i Pløen, 1863 Kommandør af Danebrog. Med Krigen 1864 afsluttedes hans Embedsvirksomhed, og han levede afvexlende i Lybek, Wandsbek og Kiel til sin Død, 10. Dec. 1885 i Kiel. Han var gift: 1. (16. Marts 1849) med Fanny Charlotte Anna Louise f. Komtesse Rantzau (f. 12. Juni

1824 † 19. Marts 1866), Datter af Gehejmekonferensraad, Gouvernør og Landdrost i Lauenborg Christian Greve R. til Rastorf; 2. (27. Okt. 1868) med Agathe Friedrike Charlotte f. Olshausen (f. 14. Sept. 1834).
H. R. Hiort-Lorenzen.

Moltke, Adam Gottlob Greve, 1710—92, Hofmand og Statsmand, var født 10. Nov. 1710 paa Godset Riesenow i Meklenborg og var tysk af Fødsel. Hans Fader, Oberstlieutenant Joachim M. († 1730), gift med Magdalene Sophie f. v. Cothmann, havde dog været dansk Officer, en af hans Farbrødre var Staldmester hos Frederik IV's Broder Prins Carl, en anden var Amtmand paa Møen. Denne sidste, Caspar Gottlob M. (s. ndfr.), fik ham i Aaret 1722 ansat som Page hos den daværende Kronprins Christian, og da han i Aaret 1730 blev udnævnt til Kammerpage hos den 7aarige Prins Frederik (den senere Frederik V), grundedes det nøje Forhold imellem ham og denne, der trofast varede indtil den sidstnævntes Død. Saadan som M.s Løbebane blev, var det umuligt for ham at opnaa nogen rig aandelig Uddannelse ved Studier eller Rejser; derimod var han tidlig religiøs vakt og synes i nogen Tid at have staaet i Berøring med Herrnhuterne; religiøse Stemninger træde da ogsaa stærkt frem i hans efterladte Optegnelser. Skjønt Prinsen holdt overordentlig meget af ham, følte M. sig dog trykket, medens han som Kammerjunker (fra 1735) virkede ved hans Hof. Han havde nemlig, fattig som han var, 1735 ægtet en Datter af Oberstlieutenant G. H. Brüggemann, Christiane Frederikke (f. 1712 † 1760), som han havde været forlovet med i 7 Aar, og hun fødte ham det ene Barn efter det andet. Han attraaede derfor blot at faa en nogenlunde god Stilling som Amtmand paa Møen, og han fik ogsaa Tilsagn om at blive det; men da overraskede Christian VI ham ved (1743) at gjøre ham til Hofmarskal hos Prinsen, det følgende Aar stillede han ham som Overkammerér i Spidsen for Sønnens Hofstat, og snart efter gjorde han ham til hvid Ridder (1745). Et betydningsfuldt Vidnesbyrd om, hvilken Tillid han havde til M., gav han, da han frygtede for, at Sønnen var ved at skeje ud i sædelig Henseende, og da han saa i Fortrolighed søgte M.s Hjælp for at faa Klarhed herpaa og for at faa daarlige Elementer fjærned fra Sønnens Omgivelser.

Næppe var Frederik V bleven Konge 1746, førend han overvældede M. med Naadesbevisninger; han gjorde ham til Overhofmarskal (13. Sept. 1746), forærede ham Godset Bregentved og ud-

nævnte ham til Gehejmeraad (1747). Faa Aar efter (31. Marts 1750) ophøjede han Bregentved tillige med flere Godser, som M. imidlertid havde kjøbt, til et Lensgrevskab.

Overhofmarskalembedet havde tidligere været en blot Hofcharge; men nu under Frederik V blev det den ydre Stilling, der gav M. Lejlighed til som Kongens fortrolige Ven at være om ham tidlig og silde. Da Frederik V talte med ham om alt, hvad der laa ham paa Sinde, var det muligt for ham ved Samtaler og Referater at gjøre sin Indflydelse gjældende paa alle Omraader, hvor det lystede ham. Han attraaede derfor aldeles ikke at staa i Spidsen for noget Regeringskollegium eller engang at være Medlem af Konseillet. Da Kongen i Aaret 1763 udtrykkelig gav ham Sæde i dette Kollegium, opnaaede han at faa Fritagelse for at møde der. Ganske sikkert var det ogsaa overflødigt for ham at tage Del i Konseillets Forhandlinger, da Ministrene maatte holde det for nødvendigt at tale med ham om mangfoldige Sager og at sikre sig hans Medvirkning, naar det gjaldt noget af Vigtighed. De fremmede Diplomater havde saa vidtgaaende Tanker om hans Indflydelse, at en af dem lejlighedsvis udtalte, at han efter Behag kunde af- og indsætte Ministre. Derfor holdt de det tit for lige saa vigtigt at forhandle med ham som med selve Udenrigsministeren, ja undertiden for endnu vigtigere.

Den Opfattelse, de fremmede Diplomater havde, faldt ganske sammen med, hvad der var den almindelige Mening i selve Landet, baade hos høje og lave; ingen var i Tvivl om, at den bedste Vej til at opnaa noget hos Kongen var at vinde M. for sin Sag. Men hvad sagde Ministrene hertil? De kunde, skulde man tro, ikke finde andet, end at det var et ganske utaaleligt Forhold; det maatte efter al Sandsynlighed enten føre til højst pinagtige Rivninger eller til, at Ministrene sank ned til at blive Nikkedukker i M.s Haand. Men dog er det et helt andet Syn, Frederik V's Regeringshistorie frembyder, og det maa siges først og fremmest at være M.s Fortjeneste, at det ikke kom til at gaa, som man kunde frygte for. M. var nemlig lykkeligvis ikke en almindelig «Favorit», men sin Konges trofaste Ven og en god dansk Fædrelandsven, der, om han end til sine Tider ikke glemte sin egen Fordel, dog paa flere Maader med Alvor arbejdede for Landets Vel. Han, der havde en god Forstand og i det mindste i flere Retninger et sundt Blik, men ingenlunde var en Mand med overlegen Begavelse, kjendte godt sin egen Begrænsning, og han var

lykkeligvis uden den Ærgjerrighed at ville være alt. Derfor tilraadede han ogsaa Kongen strax i Begyndelsen af hans Regering, at han, om han end saa vidt muligt burde se med egne Øjne, dog tillige skulde støtte sig til Konseillets Overvejelser, og han opfordrede ham tillige til at bevare dette i dets daværende Sammensætning. Da han desuden selv aabenbart var hensynsfuld og behagelig i sit Væsen, forstod han personlig at stille sig i det rette Forhold til Konseillet og de andre Regeringskollegier. Vistnok mangler det ingenlunde paa Kabinetsordrer fra Kongen eller paa Forandringer fra dennes Side i Kollegiernes Indstillinger, ligesom det ogsaa temmelig jævnlig skete, at Kongen ved Embedsudnævnelser gik sine egne Veje, og i alt sligt har han ganske sikkert raadført sig med M.; men Regeringens fremherskende Træk, i det mindste hvad hele Sider af de indre Forhold angaar, var dog en Kollegiestyrelse, hvori M. ikke blandede sig.

Særlig Interesse har M.s personlige Forhold til de 2 betydelige Statsmænd, der spillede den største Rolle under Frederik V's Regering, nemlig Schulin og J. H. E. Bernstorff. For den første af disse nærede han stor Ærbødighed, og han synes at have opfattet ham som den, der havde været et Slags Velynder for ham. Med god Grund mente derfor de fremmede Diplomater, at M. ganske rettede sig efter den Politik, som Schulin ansaa for den rigtige, at han støttede den hos Kongen og aldrig modarbejdede den. Anderledes blev Forholdet, da Schulin døde i 1750, og efter en kort Mellemtid Bernstorff i 1751 baade blev Udenrigsminister og Medlem af Konseillet. Det var vistnok med rette, det den Gang blev sagt, at M. hellere saa denne Plads besat med Bernstorff end med den anden fremragende Diplomat, hvormed der kunde være Tale, nemlig Grev Lynar. Men den Ærbødighed, M. havde haft for Schulin, der var saa meget ældre end han, følte han ikke over for den med ham samtidige Bernstorff. Det synes ogsaa, som om denne, ved Siden af al den fine Form, der udmærkede ham, har haft en vis docerende Bredde, der kunde virke irriterende, og at han nok holdt af at lade sin aandelige Overlegenhed træde frem. Nok er det, at M. følte sig stødt ved hans Væsen, og det var der dem, som forstode at benytte sig af. Oven i Kjøbet var det en ikke ualmindelig, om end sikkert i det væsentlige uberettiget, Opfattelse, at Bernstorffs politiske System var forskjelligt fra M.s, at han nemlig var engelsksindet, medens M. var franksindet. Særlig Frederik II af Preussen hadede Bernstorff,

og den ene Gang efter den anden pønsede han derfor paa, om det ikke skulde være muligt at faa M. til at styrte Bernstorff. Men til Lykke for Staten gav M. ikke sin vrantne Stemning lige over for Bernstorff Spillerum; han saa, at det var Pligt at lade denne blive siddende paa sin Plads, og saaledes skete det da. Efter at han her havde taget sit Parti, fulgte han Bernstorffs Fane lige saa trofast, som han havde fulgt Schulins, og han var stadig en værdifuld Støtte for Bernstorff, medens Staten slap for et Rænkespil, der paa det daværende farlige Tidspunkt kunde have været ødelæggende. Den Gavn, han gjorde ved Siden af Bernstorff, traadte klarest frem i 1762 under den Fare, som den Gang truede fra Rusland. Man maa kalde det en Lykke for Landet, at han paa dette Tidspunkt, da adskillige tabte Modet, var enig med Bernstorff i at staa fast og byde den russiske Kejser Peter III Spidsen.

Det var saa at sige bag Kulisserne, at vi have set M. virke som Kongens Raadgiver, baade hvad den ydre Politik angaar og med Hensyn til den egentlige Statsstyrelse. Det gjorde, som tidligere omtalt, ikke stor Forandring heri, at han 18. Marts 1763 blev Medlem af Konseillet, da han holdt sig borte fra Møderne. Faa Maaneder i Forvejen (2. Dec. 1762) var han bleven Medlem af Overskattedirektionen, og skjønt Schimmelmans afgjort var Hovedmanden her, kom han dog ved denne Stilling officielt i Forbindelse med en vigtig Gren af Statsforvaltningen. Ved Siden deraf havde han dels det Hverv at bestyre Kongens Partikulærkasse, dels traadte han tydelig frem for Offentligheden ved den overordnede Ledelse, Kongen lod ham faa paa visse aandelige Omraader. Da nemlig Kunstakademiet blev stiftet 31. Marts 1754, gjorde Frederik V ham til Præsident for dette, og tillige lagde han en ny videnskabelig Institution under ham, nemlig det i 1759 oprettede Natural- og Husholdningsselskab, for øvrigt en besynderlig Ordning, da man skulde tro, at en saadan Institution naturlig hørte sammen med Universitetet. Ikke mindre maatte der blive lagt Mærke til, at M. fik den ypperste Plads ved Styrelsen af Frederiks Hospital, der netop stiftedes paa denne Tid (1756). Skjønt Forfængelighed hos M. kan have haft Del med i, at han kom til at træde frem paa denne Maade, vil man ikke kunne frakjende ham virkelig Interesse for de Sager, han saaledes fik at gjøre med. At han havde Sans for Kunst, derom synes den udmærkede Samling af Malerier, som han har efterladt sig, klart at vidne, han anskaffede en betydelig Naturaliesamling, og at de økonomiske Spørgsmaal, som paa den

Tid kom op, satte ham i stærk Bevægelse, viste han, da han udvirkede en kongl. Kundgjørelse af 31. Marts 1755, hvorved Folk bleve opfordrede til at udarbejde Afhandlinger over herhen hørende Æmner; hvad de skreve, vilde da blive trykt paa offentlig Bekostning. Virkningen heraf blev den livlige Forhandling i Litteraturen, som vi særlig kjende fra «Økonomisk Magasin» og fra Frederik Lützens «Økonomiske Tanker til højere Eftertanke». Iblant de Æmner, som paa den Maade bleve behandlede, var Landbo-spørgsmaalet afgjort det vigtigste, og man maa rose M. for at have ladet der være fuldstændigt Frisprog paa dette Omraade, thi han sympathiserede ikke med den Opfattelse, som begyndte at komme stærkt frem i Litteraturen, at der burde indføres betydelige Reformer for at hæve Bondestanden. M. var selv stor Godsejer. Ikke blot ejede han de betydelige Godser, der nu danne Grevskabet Bregentved (han havde af dem 1747 kjøbt Thurebyholm af Staten, 1750 Juellinge af Grev Frederik Danneberg og 1751 Alslev og Tryggevælde af Grev Oertzen); men han ejede tillige til forskjellig Tid Glorup og Rygaard i Fyn, Baronierne Lindenberg og Høgholm samt Dronninglund og Dronninggaard i Jylland, Gammelgaard paa Laaland, Nygaard paa Møen, som han siden solgte til Schimmelmann, Noer i Sydslesvig og Testorf i Holsten. Det er ikke usandsynligt, at de store Herremandsinteresser, han saaledes havde, have bragt ham til, uagtet han som Godsejer var god imod sine Bønder, ikke at søge Forbedringen af de slette Landboforhold i en Forandring af Bøndernes sociale Stilling, men derimod i et mere tidssvarende Agerbrug og i Ophævelsen af det for Herremænd saa vel som for Bønder fordærlige Fællesskab. Han var som Godsejer iblandt de forreste med at faa indført den holstenske Kobbeldrift i Steden for det forældede Trevangsbrug; han indførte Dyrkning af Hvede paa Sjælland og forøgede ved sine forskjellige Forandringer Kornproduktionen paa sine Godser meget betydelig. Efter en Opgivelse af ham i Aaret 1776 gave hans sjællandske Hovedgaarde alene en forøget Afgrøde paa 4000 Tdr., hvoriblandt 2000 Tdr. Hvede; Forøgelsen af Bøndernes Høst paa de samme Godser regnede han til 8000 Tdr. Ved Siden af, hvad han udrettede som Godsejer, havde han stor Del i de første Skridt, der skete for at indskrænke Fællesskabet (Forordningerne af 29. Dec. 1758, 28. Dec. 1759 og 8. Marts 1760).

Men M. var ikke blot Godsejer, han tog ogsaa Del i Handelsforetagender, hvad fornemme Folk i det hele taget ikke sjælden

indlode sig paa i den Tid. De Handelskompagnier, der opstode, ansaa det for at være fordelagtigt at have Stormænd i Spidsen for sig. Fremfor alle maatte da en Mand, der i den Grad som M. havde Kongens Øre, og som havde hans Indflydelse i Regeringskredsene, være et ypperligt Præsidentæmne. Han beklædte denne Stilling baade i det vestindisk-guineiske og det asiatiske Kompagni; han var endogsaa det sidstnævnte Kompagnis Præsident i 21 Aar (1750—71). Men uheldigvis kom han netop i sit Forhold til det asiatiske Kompagni til at vise, at det kunde være misligt for et Handelsselskab at have en Hofmand til Præsident. Da nemlig det ny Frederiks Kvarter i Kjøbenhavn blev anlagt (1749), kom den Tanke frem, at det skulde smykkes med Kongens Statue. Frederik V var forfængelig nok til at forelske sig i denne Plan, og ikke blot støttede M. ham heri, men han forstod ogsaa at finde Penge dertil ved som Præsident i det asiatiske Kompagni at formaa dette til at paatage sig Bekostningen som en Erkjendtlighed for de Tjenester, Kongen ved flere Lejligheder havde vist det. Aktionærerne gik villig ind paa Forslaget; men da Udgifterne, takket være Snyderier og slet Kontrol, efterhaanden svulmede op til det monstrøse, blev deres Stemning alt andet end tilfreds. Den Kulde, de viste M., da han 1771 fratraadte Præsidentstillingen, hang maaske i ikke ringe Grad sammen hermed.

Medens M. i denne Sag vel meget havde vist sig som Hofmanden, tilkommer der ham i det hele den Ros, at han i sit Forhold til Frederik V ærlig og trofast har søgt at gavne denne. Han har blandt andet aabenbart gjort, hvad han kunde, for at støtte Kongen imod de Fristelser, som hans sanselige Temperament og hans svage Karakter udsatte ham for. De Breve fra Kongen til ham, som vi kjende, ere paa en Maade lidet indholdsrige, de indeholde kun Udbrud af Frederik V's Stemninger; men de have Betydning ved det stærke Indtryk, de give af, at M. mange Gange hellere har udsat sig for Kongens Heflighed end villet undlade at holde igjen imod hans Udskejelser. Han har paa dette Omraade været sin Konges gode Aand. En stor Løn høstede M. unægtelig ved det trofaste Venskab, som Frederik V nærrede for ham, lige indtil han, saa at sige, udaandede i hans Arme. Han gav denne Følelse Udtryk, ikke blot ved Æresbevisninger som dem, der ovenfor ere nævnte, hvortil kan føjes, at M. 1747 fik Ordenen de la fidelité og 1752 blev Ridder af Elefanten, men særlig derved, at han efter Dronning Louises Død vilde ægte en Datter af M.

Denne, der mindst af alt i Verden manglede Forsigtighed, var imidlertid besindig nok til at afværge denne farlige Ære.

Til Uheld for M. svarede ikke en almindelig Yndest til det Venskab, Kongen nærrede for ham. I og for sig var det naturligt, at der opstod Misundelse imod ham, ikke mindre end at de bleve vrede, der havde søgt den højtstaaende Mands Hjælp og ikke opnaaet, hvad de ønskede. Hertil kom, at der var en ret almindelig Misstemning i Slutningen af Kongens Regeringstid imod dem, der vare dennes nærmeste Raadgivere. Vistnok kunde man sige, at Lykken havde begunstiget den Bernstorffske, af M. stærkt støttede Politik. Den Fare, der 1762 havde truet ved den russiske Kejser Peter III's Fjendskab, var drevet over ved hans Afsættelse og Død, og der var Udsigt til paa fredelig Maade at faa det plagende gottorpske Spørgsmaal bragt ud af Verden. Men dels havde Folk ingen Kundskab om, hvorledes det stod til, dels havde de ingen Forstand derpaa; de saa blot paa de Ulemper, som Forholdet udad til havde bragt over Folket ved at fremkalde nye Skatter og bringe Pengevæsenet i Forvirring. Herfor gav man Ministrene Skylden; men Uviljen vendte sig særlig imod M., fordi han vitterlig efterhaanden var bleven en rig Mand; hans Palais paa Amalienborg gjaldt med Grund for at være den pragtfuldest udstyrede Privatbolig i Byen.

Naar Folk dømte strængt om M., var det for en stor Del, fordi de sigtede ham for at bruge sin Indflydelse hos Kongen til sin egen Fordel. Dette var dog en uretsfærdig Beskyldning. Naar man undtager et enkelt, i Virkeligheden temmelig ubetydeligt Træk, vil man ikke kunne paavise, at han har gjort sig Fordele paa en uforsvarlig Maade. Sin Formue har han i Hovedsagen forstaaet at skaffe sig ved at være en god Økonom og ved at købe sine Godser paa en Tid, da Prisen paa Landejendomme var overordentlig lav i Sammenligning med, hvad den blev allerede i Slutningen af Frederik V's Regering. Ogsaa havde han flere Gange i en mærkelig Grad Lykken med sig, saaledes vandt hans Hustru en Gang ikke mindre end 60000 Rdl. i Lotteriet. Den fremragende Stilling, han indtog, har naturligvis haft til Følge, at de fremmede Diplomater oftere have udtalt sig om hans Karakter. Deres Domme lyde meget forskjellig. Man kan se ham blive omtalt som «en forstandig Hofmand, en brav Karakter, fast og paalidelig i, hvad han lover, omhyggelig i at sætte sig ind i alle Sager, meget øm om sin Herres Ære»; men han er ogsaa bleven skildret som en

højest uelskværdig Personlighed, der bare tænkte paa at berige sig selv og tilfredsstille sin Herskesyge, og som holdt en Skare Spejdere omkring i Kjøbenhavn, saaledes at han blev i Stand til at plage alle dem i deres Privatforhold, som han ikke offentlig kunde undertrykke. Diplomaterne ere imidlertid kun alt for tit overfladiske og lidenskabelige Iagttagere, hvis Domme bestemmes af, hvorvidt de finde Behag i den Mands Politik, som de dømme om. Sikkert er det, at om der end ikke kan siges at være noget storslaaet hos M. i nogen Retning, som vækker levende Sympathi, vidner ikke blot det, vi paa anden Maade høre om hans Forhold til Kongen og til Statsmændene paa Frederik V's Tid, fordelagtig for hans Karakter; men Udtalelser fra flere forskellige Personligheder, der kom i Berøring med ham, tyde ogsaa paa, at han i sin Grund har været en brav og hæderlig Mand, der netop har holdt af at gavne, men ikke af at skade andre. Man har et Brev fra Bernstorff til ham, skrevet i Dec. 1770, hvori det bl. a. hedder: «I 26 Aar har Deres Excellence aldrig kjendt hverken Hævn eller Hovmod eller nogen Sinde misbrugt Deres Magt, De har gjort vel imod alle, ondt imod ingen, De har gjort det Tidsrum, i hvilket De havde Indflydelse, til Ærens og Velgjerningernes Epoke.»

Da Frederik V døde 14. Jan. 1766, var M.s Magtperiode forbi. Christian VII kunde ikke lide ham, og det fortælles, at han, med Hentydning til M.s høje Væxt, sagde om ham: «Storch vom unten, Fuchs vom oben»; han havde en Fjende i Enkedronning Sophie Magdalene, der i nogen Tid var vel lidt af Christian VII og havde været skinsyg paa M. for hans Indflydelse paa Frederik V. Danne-skjold havde lige siden sin Afsked i 1746 et Horn i Siden paa ham, og han lagde sig ud med den af Kongen meget yndede unge Prins Carl af Hessen, da han bekæmpede dennes Giftermaal med Kongens Søster, Prinsesse Louise. Det var under disse Forhold dobbelt uheldigt, at det vidstes, at han var alt andet end populær. Allerede strax efter Christian VII's Tronbestigelse blev der af Uvenner, deriblandt af hans egen Svoger Statsministeren Ditlev Reventlow, rettet Angreb paa ham for hans Bestyrelse af Partikulærkassen, og selv om han, efter hvad han fortæller, ganske afviste disse Angreb, er det ikke usandsynligt, at der er blevet nogen Mistanke tilbage hos Kongen. En Kjendsgjerning er det under alle Omstændigheder, at han allerede i Juli 1766 pludselig fik sin Afsked fra sine vigtigste Embeder, og det uden Pension, et tydeligt Bevis paa, at han var faldet i Unaade. Han trak sig

herefter tilbage til Bregentved. Men snart kom han atter til at føle et Pust af Lykken. Ikke alene blev han indbudt til at overvære Kongens Salving (1. Maj 1767), men han havde ogsaa den Glæde, at Kunstakademiet s. A. hædrede ham med en Guldmedaille som Anerkjendelse af hans Fortjenester af det, og under den Svingning, der i Vinteren 1767—68 fandt Sted ved Hoffet, til Dels som en Følge af russisk Indflydelse, kom han, der var en ivrig Talsmand for Tilslutningen til Rusland, atter ind i Konseillet (8. Febr. 1768). Samme Dag blev han paa ny Præsæs for Overskattedirektionen og fik Sæde i den i 1767 oprettede Landvæsenskommission, der 15. April 1768 blev omdannet til General-Landvæsenskollegiet. Han havde her Lejlighed til at virke for den Side af Landboforholdene, som vi ovenfor have set interesserede ham, nemlig den økonomiske, bl. a. for en videre Udvikling af Fællesskabets Ophævelse (Forordning af 28. Juni 1769). Imidlertid varede hans Virksomhed baade her og i Konseillet ikke længe. Da han afslog at ville have noget at gjøre med Rantzau-Ascheberg og Struensee, afskedigedes han 10. Dec. 1770, og det atter uden Pension. Fra nu af var hans Rolle udspillet for stedse. Det var forgjæves, at Beringskjold i Slutningen af 1771 søgte at faa ham til at være med i Sæmmensværgelsen imod Struensee; ikke blot M.s Forsigtighed, men ogsaa det nøje Kjendskab, han fra tidligere Tid havde til Beringskjolds Upaalidelighed, maatte afholde ham fra at være med i sligt. Struensees Fald 17. Jan. 1772 fremkaldte ingen Forandring i hans Stilling; men efter Mageskiftet 1773 tildeltes der ham en Pension paa 4000 Rdl., hvad der mere maatte opfattes som et Bevis paa Anerkjendelse end som en nødvendig Hjælp. Han fortæller selv, at han faa Aar i Forvejen i Anledning af Rygter om, at han havde samlet en kolossal Formue (10—12 Mill. Rdl.), havde ladet denne opgjøre, og at det da havde vist sig, at han ikke ejede 1 Mill. Men selv om han maatte have Ret heri, var han dog en efter den Tids Forhold ualmindelig rig Mand. Den sidste Aarrække af sit Liv indtil sin Død, 25. Sept. 1792, tilbragte han i Stilhed, om Vinteren i Kjøbenhavn, om Sommeren paa Bregentved.

Han afsluttede i denne Tid Optegnelser, som han tidligere havde gjort vedrørende Frederik V's Historie og sine egne Oplevelser. Allerede strax efter hans Død blev der talt om, at han havde efterladt sig saadanne; men det var dog ikke førend i 1870, at de offentliggjordes i «Hist. Tidsskrift» (4. R. II). Som de her

kom til at foreligge, omfattede de en Paavisning af, hvorvidt Frederik V havde fulgt en af M. ved hans Tronbestigelse udarbejdet Plan for hans Styrelse, endvidere en Fremstilling af de vigtigste Begivenheder under Frederik V's Regering, nogle Træk af Underhandlingerne med Rusland om den gottorpske Sag og M.s egen Selvbiografi. Et Par Aar senere offentliggjordes i det samme Tidsskrift (4. R. IV) selve M.s ovennævnte Plan for Frederik V's Regering. Uagtet M. fuldstændig beherskede det danske Sprog i Skrift som i Tale, vedblev hans Modersmaal, Tysk, dog at ligge ham nærmest, og det er ogsaa i dette Sprog, at hans Optegnelser ere affattede. De have betydelig Værd ved de Oplysninger, de give om M.s Opfattelse af en Række vigtige Forhold og Regeringskridt i Frederik V's Tid ligesom ogsaa om hans Stilling til denne Konge. De have den Fortjeneste at være jævnt og naturlig affattede uden Tilsætning af haarde Domme om andre, endsige af Bagvaskelser eller af Lyst til at fortælle Skandaler. De vidne derved til Fordel for deres Forfatters Karakter. Ikke faa Steder indeholde de ogsaa historisk vigtige Enkeltheder, og de vise, hvor nøje indviet M. har været i, hvad der skete af Betydning i politisk Henseende; men uangribelige for Kritikken ere de ingeniunde. M. har rimeligvis stolet paa sin Hukommelse, da han nedskrev dem, og den har ikke helt sjælden ganske svigtet ham. Der er paafaldende Fejl i dem, og det endog paa Punkter, hvor man mindst skulde have ventet det.

Efter sin første Hustrus Død 1760 ægtede han s. A. Sophie Hedevig Raben (f. 1732 † 1802), Datter af Gehejmeraad Fred. R. Aaret efter sin Mands Død stiftede hun Stamhuset Moltkenborg for sine Sønner med Greven.

Hist. Tidsskr. 4. R. II og IV. Langhorn, De danske Moltker S. 27 ff. Museum 1890, S. 505 ff.

E. Holm.

Moltke, Adam Gottlob Ditlev Greve, 1765—1843, Godsejer, Forfatter, var en Søn af nedennævnte Generalmajor Chr. Magn. Fred. Greve M. og født i Odense 15. Jan. 1765. Han studerede ved flere tyske Universiteter, men især i Kiel, hvor han sluttede Venskab med B. G. Niebuhr; derefter gjorde han en større Rejse i Tyskland, til Dels i Selskab med Baggesen. Efter sin Hjemkomst bosatte han sig paa Godset Noer i Slesvig, som han havde arvet, men købte senere Nütschau ved Oldeslo. Dette afstod han i 1826 til sin ældste Søn Carl og flyttede med sin øvrige Familie til Lybek,

hvor han døde 17. Juni 1843. Baade paa sine Godser og i Lybek levede han et behageligt, uafhængigt Liv, for en stor Del helliget historiske og poetiske Sysler, agtet og afholdt af sine Omgivelser. Foruden til de ovennævnte, Niebuhr og Baggesen, kom han til at staa i venskabeligt Forhold til G. Zoëga, Wilh. v. Humboldt og Boghandler Fr. Perthes i Gotha, hvorom flere Brevsamlinger vidne. Han var en Mand med en livlig Fantasi og et aabent Øje og Hjærte for de lavere Klassers Vel; han blev stærkt greben og reven med af den franske Revolution, ligeledes af de revolutionære Bevægelser i Hertugdømmerne, og tog Del i det holstenske Ridder-skabs Forfatningsforhandlinger 1815—23 under Dahlmanns Ledelse. Som Forfatter optraadte han først med «Reise nach Mainz» (2 Bind, 1794—95), senere som Digter af den Klopstockske Skole med «Oden» (Zürich 1806) og «Gedichte» (s. A.). Enkelte Digte offentligjordes senere i «Vaterländ. Museum». I politisk Retning udgav han «Ansichten bei den Ansichten» (Kiel 1816), «Die Erinnerung» (s. A.), «Was schwere Auflagen schwerer macht, Neckers Wort mit einem Vorwort» (1818); i Anledning af det af J. U. Lornsen fremkaldte politiske Røre skrev han «Einiges über die Verfassung Schleswig-Holsteins u. die Ritterschaft» (1833) samt endelig «Radirte Blätter in Anleitung der Schrift: Rechtliches Bedenken eines Zollpflichtigen üb. das zu Kiel publizierte Votum eines Zollfreien» (1838). Hans betydelige historiske Studier, navnlig over de italienske Republikker i Middelalderen, have ikke sat nogen litterær Frugt. Han var gift: 1. med Auguste f. v. Wiebel, 2. med hendes Søster Marie Christiane, 3. med Caroline f. Klüwer.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1843. Falck, Archiv f. Gesch. der Herzogth. II, 575 f.; III, 438 ff. Allg. Deutsche Biographie XXII. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. C. A. Nissen.

Moltke, Adam Ludvig, 1743—1810, Officer. Den indflydelsesrige Stilling, som ovfr. omtalte A. G. Greve M. († 1792) indtog hos Frederik V, bevægede Broderen *Johan Georg M.* (f. 12. Febr. 1703 † 20. Jan. 1764), der var gift med Elisabeth Jeanette f. Baronesse Wolzogen (f. 24. Juni 1715 † 30. Jan. 1788), til 1753 at forlade den hessiske og indtræde i den danske Krigstjeneste, hvor han strax blev Generalmajor og Chef for fynske Rytterregiment. Dette ombyttede han 1755 med Livregimentet Dragoner; 1759 blev han Generallieutenant og Kommandant paa Kronborg og Aaret efter hvid Ridder. Af Hensyn til Successionsretten til Grevskabet Bre-

gentved søgte J. G. M.s ældste, i Danmark værende Søn, nemlig Adam Ludvig M., født 6. Dec. 1743 i Hessen-Kassel, om Naturalisation, og ved den Lejlighed blev han optaget i den danske Adel. J. G. M.s yngre Søn, ndfr. nævnte Gehejmerraad Fred. M., derimod behøvede ikke at naturaliseres, da han var født i Odense, men desuagtet hører hans Slægt ikke til den danske Adel.

Den strænge Opdragelse, A. L. M. nød i sit Fædrenehjem, gav hans Ydre en Stivhed og Alvor, der harmonerede lidet med hans varme Følelse for alt smukt og godt. Hans Lyst stod oprindelig til Bogen, men efter at være bleven Student traadte han ind i Livregimentet Dragoner, hvor han allerede som 11 Aars Dreng var bleven Fændrik, og hvor han nu hurtig fik de lavere Officersgrader (Kapitajn af Dragonerne 1762 og Major 1765, desuden Kammerjunker 1762), saa at han var Major, da han 1769 var blandt de udvalgte Officerer, som efter Cathrine II's Ønske gik i russisk Tjeneste. Som Generalkvartermester deltog han i Tyrkekrigen, men blev for Bender saaret i venstre Arm, som derefter forblev stiv. Efter at være helbredet, til Dels i Hjemmet, vendte han tilbage til den russiske Hær, hvor hans Ry allerede var i den Grad fæstnet, at han blev Brigadechef, og som saadan deltog han under Romanzow i Krigen i Moldau. Efter Opfordring kom han hjem i Slutningen af 1772, men kunde ikke strax opnaa den i Rusland erhvervede Oberstcharge; han maatte nøjes med gjentagne Tillæg til Ventepenge og med Kammerherrenøglen (1773). Først 1774 blev han Oberst og efter Forslag af Køller-Banner Kommandør for falsterske Infanteriregiment (senere 3. jyske Regiment, nu 11. Bataillon), som han beholdt i 32 Aar, fra 35 Aars Alderen som Generalmajor og Chef.

M. var et Mønster som Regimentschef. Uden at løsne Subordinationens Baand knyttede han det uensartede, hvervede Mandskab til sig, i det han ved Oprettelse af Spindehus, Fattigkasse o. l. forbedrede dets usle Kaar. Som Tegn paa, at han tog sig af sine Officerers Uddannelse, staar den af ham indførte og derefter i mange Aar i den danske Hær gjældende Bestemmelse om Føring af Ordrebøger. Regimentets Tarv fremmedes ved Bygning af det endnu i Aalborg eksisterende Exercerhus, det første uden for Hovedstaden. Sin mangeaarige Garnisonsby Aalborg omfattede han med stor Interesse; han anlagde «Frederikskilde», i hvilket Anlæg senere er rejst en Støtte til Minde om ham. Hans almennyttige Foretagender medførte, at han levede under pekuniært Tryk, der dog mildnedes ved Laan og Pengegaver fra Kronprins Frederik.

M., der 1782 blev hvid Ridder, blev snart bekjendt ud over sit Regiment og sin Garnison. Ved 1788 at kommandere et ved Aalborg samlet Korps, der skulde have været overført til Sverige for ved Gøteborg at forenes med den fra Norge fremrykkende Troppstyrke, og ved fra 1791 som Infanteriinspektør at færdes i de jyske Garnisoner kom han i Berøring med Embedsmænd og Borgere, hos hvem han vandt stor Popularitet. Dette kom ham til Nytte, da han efter Englændernes Overfald paa Danmark 1801 fik Befaling til at træffe Forsvarsanstalter langs de jyske Kyster, i hvilken Anledning han rapporterede direkte til Kronprinsen. Han optraadte med stor Energi og Daadskraft og erstattede Landeværnet, hvis Oprettelse havde staaet i Stampe i Jylland, med en hurtig dannet, frivillig Kystbevæbning paa 19000 Mand, i det han undgik den af Kronprinsen begaaede Fejl, at de, som ikke havde været Soldater, vare fri for Tjeneste. M. gav saaledes Anledning til den Forordning, at alle paa Landet boende skulde forsvare deres Provins til deres 50. Aar. Foruden Kystbevæbninger oprettede M. Borgerkorpser i alle Byer, og for at sikre Provinsens Forsyning med Krigsmateriel anlagde han ved Beboernes Hjælp i Randers et Tøjhus, hvor der findes en Mindestøtte over ham. Som Belønning for den af ham viste «udmærkede Flid og Nidkjærhed» udvirkede Kronprinsen, at den nordre Skanse ved Fladstrand (Frederikshavn) blev opkaldt efter M. Han var nemlig «den første Drivfjeder og den heldige Udfører» af Havnen ved Fladstrand, hvis Overbestyrelse han først fratraadte 1809, og som til hans Glæde betydelig lettede Korntilførselen til Norge under Krigen med England.

M. var 1802 bleven General, var under Hærsamlingen 1803 i Holsten Kronprinsen behjælpelig med Forarbejdet til Indførelsen af den nationale Hærordning, blev 1804 kommanderende General i Nørrejylland, fratraadte 1806 efter Ansøgning sit Regiment med Tilladelse til stedse at bære dettes Uniform og beordredes 1807 til at organisere Landeværnet og lede Forsvaret af sit Generalkommandodistrikt. Med sædvanlig Energi tog han fat, men hans svækkede Helbred tvang ham gjentagne Gange til at søge sin Afsked, som Frederik VI endelig gav ham 1808 som General med Bibehold af alle Indtægter og som Elefantridder. M. døde 20. Jan. 1810 i Kjøbenhavn. Gift 24. April 1778 med Margrethe Sophie Hauch (f. 16. Okt. 1757 † 9. Febr. 1829), Datter af General A. H. (VII,

139) i 1. Ægteskab. Hun blev 22. Marts 1811 gift med sin Svoger, ndfr. nævnte Gehejmeraad Fr. M. († 1836).

Medd. fra Krigsark. I—IV. Manthey, Ridderes Levnetsløb 1809—17 S. 7 ff. Skand. Folkekal. 1844, S. 248 ff. *Lesser.*

Moltke, Adam Ludvig Joachim, 1805—72, Oversætter. Født i Aalborg 10. Dec. 1805 som Søn af nedennævnte Kammerherre Andreas Georg Adam M. († 1846) blev L. M. 1822 Student fra Aalborg, 1829 juridisk Kandidat. 1838 fik han Ansættelse som Kopist i Justitskontoret under Landsover- samt Hof- og Stadsretten, senere i Københavns Skifteret, og 1849 valgtes han til Sekretær («Notarius») ved Københavns Borgerrepræsentation. Han døde i København 29. Avg. 1872. Siden 1835 oversatte M. en stor Mængde Bøger fra Engelsk, især Romaner af Dickens, Bulwer, Cooper, Marryat, James, Ch. Lever, ogsaa historiske Skrifter og Rejsebeskrivelser af Prescott, Layard, Washington Irving og W. Russell; fra Tysk og Fransk har han ligeledes oversat et og andet. Skjønt især hans Oversættelser af Dickens ere blevne meget læste, og han har indlagt sig virkelig Fortjeneste ved at indføre denne udmærkede Forfatter i den danske Litteratur, kan det ikke skjules, at hans Fordanskninger undertiden ere temmelig fejlfulde og bære Præg af Hastværk. M. blev i den Anledning Gjenstand for et heftigt Angreb af Translatør Ferd. C. Sørensen («Litteratur og Makulatur», 1872). 1840—47 var han Medredaktør af «Juridisk Ugeskrift». Han ægtede 1840 Louise Ernestine Bramsen (f. 1806 † 1878), Søster til Direktør L. E. B. (II, 630).

Erslew, Forf. Lex.

E. Gigas.

Moltke, Adam Wilhelm Greve, 1785—1864, Statsmand, var Søn af nedennævnte Statsminister Joachim Godske Greve M. Han blev født paa Einsiedelsborg i Fyn 25. Avg. 1785, dimitteredes privat 1801 af den senere Biskop J. P. Mynster, tog juridisk Examen 1805 og blev kort efter Avskultant i Højesteret, hvis Justitiarius den Gang var den af Landboreformerne saa højt fortjente Chr. Colbjørnsen. En lille Udflugt gjorde han i Diplomati, i det han 1809 var «Gesandtskabskavaller» under Fredsunderhandlingerne i Jønkøping, men ved sin Hjemkomst der fra vendte han tilbage til den højeste Domstol, hvor han s. A., endnu ikke fuldmyndig, blev Assessor. Vistnok efter Paavirkning af Colbjørnsen gik han der fra over i den administrative Statstjeneste, hvilken han ofrede Resten

af sit Liv, og hvor han efterhaanden kom til at beklæde de højeste Stillinger. Han begyndte 1812 som Deputeret i Rentekammeret og blev 1816 tillige Medlem af Finansdeputationen samt Medlem af Direktionen for Statsgjælden og den synkende Fond. 2 Aar efter, i Okt. 1818, arvede han ved Faderens Død Grevskabet Bregentved, som han siden forøgede ved Kjøbet af Jomfruens Egede og andet Jordegods. Da han s. A. blev Kurator for Vallø og Vemmetofte og overtog Bestyrelsen af Grevskabet Knuthenborg for den endnu umyndige F. M. Knuth, hans Hustrus Brodersøn (IX, 300), havde han under sin Ledelse et større Komplex af Hartkorn end nogen anden Godsejer i Landet. Han udnævntes 1831 til Finansminister (efter Møsting) og blev s. A. Gehejmestatsminister med Rang som Excellence, hvortil 1836 kom Elefantordenen; Storkorset af Danebrog havde han baaret siden 1828. Med hans høje Embedsstilling forenedes Forsædet i flere vigtige Direktioner og Kommissioner, og 1845 udnævntes han til Præsident i Rentekammeret.

I det Statsraad, som bestod under Christian VIII's Regering, var Grev M. saaledes et af de mest fremtrædende og indflydelsesrige Medlemmer, men med Kolleger som Stemann og A. S. Ørsted har han dog sikkert snarest fulgt end angivet hin Styrelses politiske Retning. Den Opposition, som rettedes imod denne baade af liberale og nationale Grunde, havde derfor heller ikke nogen personlig Adresse til ham; hans store Velvilje og fordomsfrie Elskværdighed vare kjendte og skattede af alle, og hans Navn var populært i alle Samfundsklasser. Da den afgjørende Krisis kom i Marts 1848, maatte Tanken derfor naturlig henledes paa ham som den Mand, der fremfor nogen kunde, hvis han vilde, bygge Broen mellem den gamle og den nye Tid. Det var ikke at vente, at Grev M. efter sin hele Fortid og sine Forbindelser skulde fuldt ud billige de stærke folkelige Rørelser eller med uforbeholden Tillid stille sig i Spidsen for dem. Han har sikkert ogsaa haft sine store Betænkeligheder, men han folte, at Tiden var kommen, hvor det gamle System maatte vige Pladsen for et nyt, han indsaa, at Fædrelandets højeste Vel stod paa Spil, og han havde et saa varmt dansk Hjærte, at han ikke kunde eller vilde unddrage sig det Kald, der lød til ham baade fra Konge og Folk. Den Tjeneste, som Grev M. herved viste Danmark og den danske Nation, kan ikke skattes højt nok. Dette, at den ansete Statsmand, der havde tjent de 2 sidste Enevoldskonger, stillede sig i Spidsen for et Ministerium, som i sig havde optaget de mest udprægede Førere for Folkestemningen, gav

den nye Styrelse et Legitimitetens og Paalidelighedens Præg, som havde den allerstørste Betydning, og bidrog sit til at holde «Aanden fra 1848» inden for de rette Skranker. Ogsaa for de vanskelige finansielle Forhold i det første Krigsjaar var hans Forbliven som Finansminister en vigtig Garanti. Hvor fuldt og uforbeholdent Grev M. traadte ind under den nye Tids Fane, viste sig bedst, da Regeringen under hans Forsæde indbragte sit Grundlovsforslag, og han holdt ud med denne Sag indtil Enden, saa at hans Navn er det første efter Kongens under Grundloven af 5. Juni 1849. I Nov. 1848 afgav han Finansministeriet til Grev Sponneck og overtog selv midlertidig Udenrigsministeriet (med C. H. Bille som Direktør), hvilket han beholdt indtil Avg. 1850, da det overtoges af C. H. Reedtz. Ogsaa i det tredje konstitutionelle Ministerium, som dannedes i Juli 1851, førte han Forsædet, men efter at Reedtz i Okt. s. A. var afløst af C. A. Bluhme, bøjede Regeringens Politik sig mere og mere i en helstatlig Retning, som M. efter de sidste Aars Begivenheder ikke troede at kunne følge, og 27. Jan. 1852, Dagen før den Kundgjørelse, der slog Helstaten fast som det Maal, hvortil der fra nu af skulde arbejdes hen, indgav han sin og Ministeriets Demission, efterfulgt af C. A. Bluhme med Carl Moltke og H. Reventlow-Criminil som Kolleger. Som Landstingsmand, hvad han havde været siden 1849, vedblev han at følge det politiske Liv, uden dog at tage nogen fremtrædende Del deri. Han kunde ikke sympathisere med den Politik, som først Bluhme og siden A. S. Ørsted søgte at tvinge igjennem, men det laa ikke for hans Natur at gaa i forreste Række af Oppositionen eller at tage Del i de lidenskabelige Kampe, som førtes i hine Aar. Han modtog derfor ogsaa Valget til det ved Forordningen af 26. Juli 1854 skabte raadgivende Rigsraad for Monarkiet og var dettes Præsident. Efter Forfatningen af 2. Okt. 1855 valgtes han til Medlem af dennes Rigsraad og vedblev som saadan indtil 1863.

Hovedtrækket i Grev M.s Personlighed var Mildhed, Velvilje, et varmt Hjærte, Sympathi for enhver alvorlig og ædel Stræben, Lyst til at fremhjælpe alt godt. Han var gjennemgaaende human, fri for al bureaukratisk Fordom, liberal i sin Tænkemaade, frastødt af alle Yderligheder, gennemtrængt af en dyb national Følelse. Hvad der manglede ham, var en sikker, bestemt Vilje og Kraft og Energi til at sætte denne Vilje igjennem. I en meget sympathetisk Karakteristik, som H. E. Schack har givet af ham, hedder det: «Intet hos ham minder om Kontorerne i Kancellibygningen,

men desto mere er der, som erindrings om Salene paa Amalienborg og paa Bregentved. Disse to Steder synes begge at have paatrykt ham deres Præg: man ser paa én Gang Amalienborgs gamle Hofmand med det høflige Smil, der ser saa oprigtigt ud, og Bregentveds patriarkalske Godsejer med den velvillige Mine, som vistnok er aldeles oprigtig. Thi at Grev M. i Egenskab af Godsejer har ment det godt med alle paa Bregentved, er lige saa sikkert, som at han i Egenskab af Statsminister mener det godt med alle i Danmark. Ulykken har blot været, at han ikke i nogen af de nævnte Egenskaber ret har kunnet føre sin Mening igjennem. Forvalterne paa det ene Sted have været lige saa vanskelige at faa Bugt med som Etatsraaderne paa det andet.» At Grev M. var en i højeste Grad samvittighedsfuld Bestyrer af de udstrakte Godser, som vare under hans Værge, er uimodsigeligt, men hans praktiske Ledelse var noget mangelfuld, og han havde indrettet sig et «Skuffesystem», som han haardnakket holdt fast ved, og som ofte forhindrede den frie Rørelse og den fulde Varetagelse af alle Interesser. Han var en varm Forsvarer af Fæstevæsenet og vilde ikke opgive det; det var hans Overbevisning, at Gaardenes Overgang til Selvejendom vilde i Løbet af faa Generationer føre til Bondestandens Ophør som saadan, en Følge, der i hans Øjne fuldt opvejede de Fordele ved Selvejendommens Indførelse, som han for øvrigt anerkjendte. Men lige over for sine Fæstebønder var han den humaneste, velvilligste Godsejer, altid redebon — stundum maaske for redebon — til at hjælpe og støtte. Fæstebønderne saa derfor op til ham med den største Højagtelse og Hengivenhed, der fik et smukt Udtryk, da de i Sept. 1859 rejste hans Statue, et af H. V. Bissens bedste Arbejder, i Bregentved Slotshave.

Grev M. var 2 Gange gift: 1. (1817) med Frederikke Louise f. Komtesse Knuth, som døde 1819, og 2. (1823) med hendes Søster Marie Elisabeth, Døtre af Gehejmekonferensraad Fr. Greve K. (IX, 299). Han døde 15. Febr. 1864.

F. Barfod, Dansk Rigsdagskal. Swalin, Det danske Statsraad. H. E. Schack, Ugeblad f. Pol. og Lit. 1848, Nr. 26. Illustr. Tid. I, 1. J. N. Madvig, Livserindringer S. 72 et passim. *C. St. A. Bille.*

Moltke, Adolph Erdmann Bernhard Wilhelm, 1804—71, Administrator, Søn af ndfr. nævnte Generallieutenant Frederik Philip Victor M. († 1845), var født 8. April 1804 i Lybek, studerede i Heidelberg og Kiel, tog 1828 juridisk Examen paa

Gottorp og blev Aaret efter Sekretær hos Landdrosten i Pinneberg. 1836 udnævntes han til Medlem af Overretten i Glückstadt, arbejdede fra 1843 i tyske Kancelli, hvor han 1845 udnævntes til Deputeret, og blev 1847 Kammerherre. I Efteraaret 1848 blev han Medlem af den saakaldte Fællesregering, 1851 Medlem af Notabelforsamlingen i Flensborg. 1854 udnævntes han til Administrator for Grevskabet Rantzau og Intendant for Herskaberne Herzhorn, Sommerland og Grønland og afslog 1857 den ham af Scheele tilbudte Post som Minister for Hertugdømmet Holsten. 1865 traadte han i østerrigsk, 1866 i preussisk Tjeneste, men tog 1870 sin Afsked og døde 7. April 1871 i Lugano. Han ægtede 13. Okt. 1837 Augusta Krohn (f. 5. Maj 1813), Datter af Oberst Aug. Fried. K. (IX, 532).

H. R. Hiort-Lorenzen.

Moltke, Andreas Georg Adam, 1780—1846, Officer, fødtes 23. Okt. 1780 paa Krogerup. Ved sin formaaende Faders, ovfr. nævnte General Adam Ludvig M.s († 1810), Indflydelse blev han, endnu ikke 3 Aar gammel, imod de gjældende Bestemmelser udnævnt til Sekondlieutenant i falsterske Infanteriregiment. Dette forhindrede dog ikke, at han blev holdt til Bogen, og medens han i Hæren stod som Premierlieutenant (fra 1791), blev han 1796 dimitteret med Udmærkelse fra Aalborg Latinskole. Aaret efter tog han filosofisk Examen, men saa tiltraadte han Tjenesten i Regimentet (3. jyske), hvor han blev staaende til sin Afgang fra Hæren. Kapitajn 1799, Kammerjunker 1802, Major 1807 samt Oberstlieutenant og Kammerherre 1812. I 1801 blev han sendt til Fladstrand til Forsvar af det derværende Kastel; om Efteraaret lod Faderen ham inspicere Kystsignalerne i Jylland. I den 7aarige Krig med England forte han som næsten hele Hæren en omflakkende Tilværelse og gjorde sig særlig bemærket ved utrættelig Virksomhed som højstkommanderende paa Samsø og Kyholm. — 1816 blev han Sø- og Landkrigskommissær i 3. jyske Distrikt, som han, der 1826 blev Generalkrigskommissær, 1836 ombyttede med 1. sjællandske Distrikt. 2 Aar derefter søgte og fik han dog allerede sin Afsked. Død paa Frederiksberg 21. Okt. 1846. Han har forfattet nogle Lejlighedsdigte. Gift 30. Okt. 1804 med Amalia Mariane Christiane Oldenburg (f. 15. Okt. 1780 † 21. Avg. 1848), Datter af Kammerraad Joh. Joach. O. († 1804) og dennes 1. Hustru, Amalia Christiana (Charlotte) Frederika f. Giese († 1780).

Medd. fra Krigsark. Erslew, Forf. Lex.

Lesser.

Moltke, Anton Carl Frederik, 1784—1863. Officer, er født i Aalborg 8. Maj 1784. Faderen, ovfr. nævnte General Adam Ludv. M. († 1810), sørgede godt for sine Sønner, ikke alene ved en omhyggelig Opdragelse i Hjemmet, men ogsaa ved i Tide at faa dem ansat i Hæren. Kun 3 Aar gammel blev M. Fændrik og i sit 10. Aar Sekondlieutenant i Faderens Regiment, 3. jyske, hvor han stod uafbrudt til 1842, da Regimentet blev til 11. Linjebataillon, og han blev Generalmajor. Saa lang en Tjcnestetid i samme Afdeling var endog paa hin Tid et Særsyn, skjønt man, for at udvikle Korpsaanden og bevare Traditionen, rokkede saa lidt som muligt ved en Officersbesætning. Premierlieutenant 1801, Kapitajn 1804, Major 1813, Oberstlieutenant 1826, Oberst og Kommandør for Regimentet 1833; end videre Kammerjunker 1802 og Kammerherre 1824. M. førte i sin Ungdom et ret interessant og bevæget Liv. 1801 opmaalte han Jylland til Brug for Provinsens Inddeling i Landeværnskredse; 1803 var han Divisionsadjutant ved Armeen i Holsten; 1805 deltog han i Troppesamlingen ved Rensborg; fra 1807—13 laa han paa Kystvagt paa Laaland; 1808 var han Kommandant i en Etapelejr ved Præstø for de spanske Soldater, der efter Opstanden i Roskilde bleve sendte til Holsten. I Begyndelsen af Dec. 1813 kom han til Lybek med en Del af Regimentet — omtrent den eneste Forstærkning for Auxiliærkorpset efter dets Adskillelse fra Franskmændene. Mandskabets Udrustning var meget mangelfuld (trods Vinterkulden gik det i hvide Lærredsbuxer), men Afdelingen gjorde sin Pligt under Korpsets Tilbagegang. M. deltog i Fægtningen ved Bornhoved og i den kraftig gennemførte Kamp ved Sehested. Efter Ankomsten til Rensborg gjorde M. sig særlig bemærket ved under et Sammenstød med Fjenden at kræve og hævde den fra Exerцерpladsen tilvante Orden i Geledderne. 1814 rykkede M. ud for at kæmpe mod Danmarks tidligere Vaabenfælle Frankrig, men Freden blev sluttet, da han var kommen til Rhinen. 1815 var M. med paa en lignende Marche til Bremen. 1816 fik M. Garnison i Kjøbenhavn og fra 1820 i Aalborg. I sin Fødeby tilbragte M. nu 22 rolige Aar. Ved personlig Elskværdighed — en Arv efter Faderen — gjorde han sig meget afholdt, saa at han, da han 1842 blev Generalmajor og Kommandør for 3. Infanteribrigade i Fredericia, optoges som Æresmedlem i Korporationer og Foreninger i Aalborg. 1845 Kommandør af Danebrog.

Da Freden saa brat blev brudt 1848, have de unge Magthavere næppe tænkt paa at gjøre M. — Soldaten fra den gamle Skole —

til Overgeneral, men de vilde dog udbytte hans Kjendskab til Personer og Forhold i Jylland for at «vække og animere Folkeaanden». Han fik det Hverv at rejse en Folkevæbning, «det jyske Reservekorps», men da det strax efter blev betydet ham, at Maalet kun var det at berolige den stærke Spænding i Sindene, var Folkevæbningen dermed opgivet. M. fik saa det jyske Generalkommando, der blev adskilt fra det fynske, men Tjenesten bag Fronten tiltalte ikke den gamle Troupier. Efter indstændig Begjæring fik han endelig aktiv Kommando, og ærlig og loyalt tjente han under de langt yngre Overgeneraler Krogh og Bülow (denne blev 1809 Sekondlieutenant i det Regiment, hvor M. allerede var Kapitajn fra 1804). 23. April 1849 rykkede han i Spidsen for sin Brigade (4.) frem ad den stærkt beskytde Landevej til Kolding; 7. Maj s. A. deltog han i Fægtningen ved Gudsø, og Fredericiaslaget bragte ham Storkorset — med Forbigaaelse af Overgeneralen Bülow! Medens M. den følgende Vinter var kommanderende General i Nørrejylland, blev han udset til Overgeneral i Tilfælde af Brud paa Vaabenhvilen. 1850 aabnede M. med sin 1. Division Istedslaget ved Dagen forinden at trænge Fjenden bort fra Forterrænet, og under Slaget udførte han ad Chausseen den afgjørende Storm.

1851 blev M., der atter var bleven kommanderende General i Nørrejylland, Generallieutenant efter en Indstilling, hvori Krigsministeren udtaler det som «en kjær Pligt at anbefale denne tapre, gamle Soldat». 1858 nedlagde han sin Post, men vedblev endnu nogle Aar at være Præses i en raadgivende Komité under Krigsministeriet. 1860 stilledes M. à la suite. Som Hærens ældste General døde han 12. Dec. 1863 paa Frederiksberg Slot, hvor han havde Fribolig. — Gift 1. (1815) med Johanne Marie Staal († 1819), 2. (1820) med Henriette v. d. Maase, Datter af Staldmester Fred. Ant. Adam v. d. M. († 1821) og Vilhelmine f. Løvenskiold.

Tidsskr. f. Krigsvæsen 1865. Den dansk-tyske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben. *Lesser.*

Moltke, Anton Henrik, 1734—92, Gehejmeraad, Søn af ndfr. anførte Gehejmeraad Joach. Christoph M. († 1781), var født 24. Sept. 1734, blev 1752 Hofjunker, 1755 Kammerjunker og 1763 Marskal hos Kronprins Christian, 1766 Ridder af Danebrog og l'union parfaite, s. A. Overhofmester hos Enkedronning Juliane Marie, 1768 Gehejmeraad, 1772 Provisor for Vallø Stift, 1774 Gehejmekonferensraad, 1783 Ridder af Elefanten, død 21. April 1792. Gift 16. April 1764

med Marie Elisabeth Baronesse Rosenkrantz (f. 24. Marts 1742, 1793 Dekanesse paa Vallø, † 25. Nov. 1798), Datter af Gehejmraad Verner Baron R. til Villestrup. *G. L. Wad.*

Moltke, Carl Greve, 1798—1866, Statsmand, Søn af ovennævnte Adam Gottlob Ditlev Greve M. († 1843) og dennes 1. Hustru, blev født i Kiel 15. Nov. 1798. Han undervistes i sin Opvæxt privat, og blandt hans Lærere maa den navnkundige retslærde Professor N. N. Falck fremhæves. I Tidsrummet fra 1817—20 besøgte han Johanneum i Hamborg, hvor han opholdt sig i Huset hos Undervisningsanstaltens Direktør, Dr. Gurlitt. Sidstnævnte Aar ledsagede han sin Fader paa en Udenlandsrejse til Italien. M. tog 1822 juridisk Examen i Glückstadt og ansattes det følgende Aar som Avskultant ved den holsten-lauenborgske Overret. 1828 blev han Medlem af det slesvig-holstenske Ridderskabs vedvarende Deputation, 2 Aar efter, at han havde overtaget Faderens Gods Nütschau i Nærheden af Oldeslo. M. fik 1830 Sæde i den holstenske Landret, og Aaret derpaa blev han Medlem af den holsten-lauenborgske Overret. Da Frederik VI til Gjennemførelsen af Forordningen om Oprettelsen af raadgivende Provinsialstænder indkaldte «erfarne» Mænd fra Kongeriget og Hertugdømmerne, var M. blandt de 29, der mødte for disse sidste. Han kom derved til Kjøbenhavn. 1834 udnævntes M. til Deputeret i Rentekammeret og Finanskollegiet, 1840 til 1. Deputeret i Rentekammeret. Han havde som saadan Referat til Kongen og udmærkede sig ved den Hurtighed og Sikkerhed, hvormed han tilegnede sig det danske Sprog. Da Christian VIII 1846 begyndte at optræde med Energi mod den slesvig-holstenske separatistiske Bevægelse og afsatte Prinsen af Augustenborg som Statholder samt fjærnede flere høje Embedsmænd i Regeringen i Gottorp, udnævntes M. til Præsident for det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli. Med Loyalitet mod Kongehuset forbandt M. en udpræget Uvilje mod den separatistiske Bevægelse. Hans Standpunkt fandt et klart Udtryk i den Tale, hvormed han 9. Sept. 1846 indsatte den nye Regering paa Gottorp. Han paalagde dennes Medlemmer, at de skulde holde sig for Øje, at Hertugdømmerne Slesvig og Holsten vare selvstændige, inderlig med hinanden forbundne Dele, men ogsaa kun Dele af et større Hele, hele det danske Monarki. Hertugdømmernes inderlige Forbindelse var netop betinget af, at de vedvarende vare knyttede til Kongeriget; thi løsreves de fra dette, vilde de falde fra hinanden.

Man maatte agte paa den dobbelte Nationalitet i Hertugdømmet Slesvig og tage Hensyn til de Distrikter, hvor Kirke- og Skolesproget var Dansk. Den retfærdige Anerkjendelse af de danske Medborgeres Nationalitet maatte gaa Haand i Haand med Fordringen om Anerkjendelsen af den tyske Nationalitet.

Efter Frederik VII's Tronbestigelse udnævntes M. 21. Jan. 1848 til ved Siden af sin Præsidentstilling at være Gehejmestatsminister og fik som saadan en væsentlig Indflydelse paa Udarbejdelsen af Forfatningsreskriptet af 28. Jan. s. A. I Følge dette skulde der for Kongeriget og Hertugdømmerne indføres en fælles Stænderforsamling, i hvilken hint og disse vare repræsenterede af et lige stort Antal Medlemmer. Ved Siden af denne Fællesforsamling for Monarkiet skulde de 4 Stænderforsamlinger vedblive at bestaa i uforandret Skikkelse, og Forbindelsen mellem Slesvig og Holsten skulde lades urørt. Dette Forfatningsreskript fremkaldte ikke blot en Protest fra det national-liberale Parti i Kongeriget, der betegnede denne Ordning som en slesvig-holstensk Unionsstat med Helstatsmaske; men det afvistes ogsaa med Uvilje af Slesvig-Holstenerne, der kun vilde en Personalunion, ikke en Realunion med Kongeriget. M. havde Sæde i den Kommission, der paa Grundlag af Forfatningsreskriptet udarbejdede et nyt Forfatningsudkast for Monarkiet, og Bestemmelserne i dette Udkast om Beskyttelsen af det danske Sprog i Nordslesvig skyldtes særlig ham. Kommissionens Arbejde fik dog ikke praktisk Betydning. Forfatningsudkastet overfløjedes af Begivenhederne og kom ikke til at træde ud i Livet. Da Frederik VII 21. Marts foretog et Systemskifte, nærmest i dansk, national-liberal Aand, traadte M. tilbage tillige med de øvrige Ministre. Efter Afslutningen af Vaabenstilstanden i Malmø kaldtes M. atter til Deltagelse i det politiske Liv. Kongen udnævnte ham til Præsident for den i Hertugdømmerne indsatte Fællesregering. Men da M. 3. Sept. 1848 ankom til Heiligenstedten i Holsten for at tiltræde sin Virksomhed, blev han ved fjendtlige Demonstrationer fra Mængdens Side tvungen til at flygte. Hans Opfordring til Regeringens øvrige Medlemmer om at overtage deres Funktioner besvarede disse med et Afslag. M. fik her at føle, hvor forhad han var Slesvig-Holstenerne. Da Chefen for de Forbundstropper, der vedbleve at staa i Hertugdømmerne, ikke vilde garantere M.s personlige Sikkerhed, tog han Ophold i Sønderborg, hvor han sammen med de 2 andre af Kongen udnævnte Regeringsmedlemmer dannede den saakaldte Immediatkommission, der blev erklæret i

Akt af den provisoriske Regering i Holsten. I Efteraaret 1849 overtog M. en politisk Sendelse til Kabinettet i Wien. Den danske Regering vilde søge at bevæge Østerrig til at faa det slesvig-holstenske Statholderskab i Kiel fjærnet; men trods M.s Bestræbelser lykkedes det den ikke at naa dette Maal.

Da den 1. slesvigske Krig var tilendebragt, og da de 2 tyske Stormagter militært besatte Holsten, tvang de i Forening med Rusland den danske Regering til at opgive det saakaldte Ejderprogram og slaa ind paa Helstatspolitikken. Det første synlige Vidnesbyrd derom bestod i Novemberministeriets Afgang og i Tiltrædelsen af Ministeriet af 13. Juli 1851, i hvilket M. havde Sæde som Minister uden Portefeuille til 18. Okt. s. A., da han udtraadte af det. I Modsætning til Flertallet af Kabinettets Medlemmer vilde han gaa ind paa de 2 tyske Stormagters Fordring om, at Regeringen skulde indkalde de holstenske og slesvigske Provinsialstænder for at søge disses Medvirkning til Ordningen af det danske Monarkis Forfatningsforhold. Efter nogen Vaklen fra den danske Regerings Side valgtes endelig Helstatsstandpunktet bestemt og klart, da Bluhme 27. Jan. 1852 dannede et nyt Kabinet, hvori M. traadte ind som Minister for Slesvig. I Kundgjørelsen af 28. Jan. bebudede Ministeriet Grundlæggelsen af en Helstat, i hvilken Monarkiets forskellige Lande paa ensartet Vis skulde være knyttede til Centralregeringen. Ved dette Program var altsaa et Danmark-Slesvig inden for Monarkiet udelukket. Som Minister for Slesvig førte M. et strængt bureaukratisk Regimente, der paa den ene Side var rettet mod Ejder-Danismen, paa den anden mod Slesvig-Holsteinismen. Han udstedte ikke blot Forbud mod det danske Nationalpartis Presseorganer «Fædrelandet» og «Dagbladet», men ogsaa mod Blade af slesvig-holstensk Farve. Forbudene mod Bøger og politiske Skrifter vare i det hele talrige. I sproglig Henseende ligestilledes det danske og det tyske Sprog i den slesvigske Stænderforsamling. Men M. opretholdt ellers, hvad der ikke kan noksom betones, de af Tillisch 1851 udstedte Sprogreskripter, der bleve saa skarpt angrebne. Over for de slesvig-holstenske Tendenser, der ytrede sig i Stænderforsamlingen, optraadte M. paa en bestemt afvisende Maade og var alt andet end skaansom i Valget af Udtryk. Da 2 sydslesvigske Deputerede om Oprørsregimentet fra 1848—50 brugte Ytringer som «Regering» og «Øvrighed», sendte M. den kongl. Kommissarius en misbilligende Skrivelse. Ministeren erklærede deri, at han ikke vilde taale, «at Kongens Regering og Hertugdømmets lovlige Øvrighed forhaanedes

ved at sættes paa lige Fod med Ophavsmændene til det skammeligste Oprør, der nogen Sinde havde fundet Sted i noget som helst Land, et Oprør, der var blevet forberedt ved de mest uforskammede Løgne og Bagvaskelser, paabegyndt med det sorteste Forræderi, fortsat med mageløs Haardnakkethed, Hovmod og Grusomhed og endt med Nederdrægtighed». Det Udkast til Slesvigs særskilte Forfatning, som M. forelagde Stænderforsamlingen, var baseret paa Stænderprincippet og tillagde kun Stænderrepræsentationen en meget begrænset Myndighed. Til de af Forfatningsudvalget stillede Ændringsforslag i slesvig-holstensk Aand tog M. intet Hensyn, og 15. Febr. 1854 traadte Forfatningen for Slesvig i Kraft. Men bekæmpede end M. af yderste Evne den slesvig-holstenske Theori, saa gjorde han dog faktisk i Forening med den holstenske Minister, H. Reventlow-Criminil, Slesvig-Holsteinismen en Indrømmelse. Slesvigs og Holstens særskilte Forfatning havde nemlig indbyrdes den størst mulige Lighed, medens de stode i den skarpeste Modsætning til Kongerigets Grundlov. Saaledes fjærnedes Slesvig fra Danmark, men nærmedes til Holsten. — I Arvefølgesagen indtog M. ligesom Ministeriet i det hele en af Slesvig-Holsteinismen paavirket Holdning. Det var hans Overbevisning, at Hensynet til Bevarelsen af det danske Monarkis Integritet krævede Afskaffelsen af Kongelovens kognatiske Arvefølge. M. valgte dette Standpunkt, i det han saa hen til den slesvig-holstenske Paastand om, at kun Mandsstammen kunde herske i Hertugdømmerne, og at den kvindelige Arvefølge altsaa ingen Gyldighed kunde have der. Den sidste Statsakt af stor Betydning, hvortil M.s Navn var knyttet, var Oktroieringen af den absolutistiske Helstatsforfatning af 26. Juli 1854, der hidførte hele Ministeriets Afgang 12. Dec. s. A.

Efter Frederik VII's Død 1863 kom M. atter til at spille en politisk Rolle. Skjønt han var konservativ Helstatsmand, tilraadete han dog Christian IX, over for det national-liberale Partis truende Holdning, at stadfæste den liberale Fællesforfatning for Kongeriget og Slesvig, den saakaldte Novemberforfatning. Da Ministeriet Bluhme 11. Juli 1864 afløste Kabinettet Monrad, fik M. Sæde i hint som Minister uden Portefeuille. Med tungt Hjærte kom han saaledes, i det han bøjede sig for Nødvendigheden, til at bære Medansvaret for Fredslutningen i Wien 30. Okt. 1864, ved hvilken Hertugdømmerne løsreves fra Danmark. M. traadte 5. Juli 1865 ud af Ministeriet. Han døde 12. April 1866 paa Godset Assiden i Liffland hos sin Svigersøn Baron Herman Bagge af Boo. — Som

Karakter udmærkede M. sig ved stræng Retsindighed, som Embedsmand viste han Ordenssans, Punktlighed og Energi. M. modtog en Række Udmærkelser. Han udnævntes 1835 til Kammerherre; 1842 dekoreredes han med Danebrogsordenens Storkors, 1848 med Elefantordenen; han fik Gehejmekonferensraadstitelen og blev Ordenskansler. — M. ægtede 29. Maj 1824 Anna Malvine Simons.

Illustr. Tid. I, 69. Hist. Tidsskr. 3. R. V, 217 ff.

A. Thorsoe.

Moltke, Carl Emil Greve, 1773—1858, Diplomat, var født 9. Jan. 1773 ^{i København} paa ~~Bregentved~~ som yngste Søn af fornævnte Adam Gottlob Greve M. og var oprindelig Søofficer (fra 1789) samt avanceret til Premierlieutenant (1797), da han i 1798 indtraadte i den diplomatiske Tjeneste som Legationssekretær i Lissabon, hvor han forblev til 1801, da han forflyttedes til Madrid og samtidig udnævntes til Kammerherre. I 1804 udnævntes M., som 1803 definitivt var udtraadt af Sætaten, til Gesandt i Stockholm, men blev først 3 Aar senere akkrediteret i denne Stilling, som han Aaret efter maatte forlade paa Grund af Krigsforholdene. I 1809 blev han derpaa udnævnt til Gesandt i Haag, men først 1815, samme Aar, som han erholdt Storkorset af Danebrog, tiltraadte han definitivt denne Post, efter at han i de mellemliggende Aar var blevet anvendt til diplomatiske Sendelser, saaledes i 1813 til det russiske Hovedkvarter i Schlesien, hvor han skulde søge at opnaa Kejser Alexanders Mægling lige over for England. Efter 5 Aars Ophold i Haag blev M. udnævnt til Gehejmekonferensraad og forflyttet til London, hvor han forblev til 1832, da han forlod den diplomatiske Karriere og trak sig tilbage paa sit Gods Aagaard, som han havde kjøbt 1804; dog var hans Virksomhed i Statens Tjeneste ikke forbi hermed, i det han var Medlem af Stænderforsamlingen i Roskilde fra 1835—46, ligesom han i 1840 blev udnævnt til Ordenssekretær, en Post, han beklædte lige til sin Død, 1. Marts 1858 paa Nørager, hans anden Ejendom, som var tilkjøbt 1837.

M.s Hustru, Asta Thusnelda f. Komtesse Münster-Meinhøvel, hvem han ægtede i Kjøbenhavn 4. Juli 1807, var født 3. Okt. 1788, vistnok i Osnabrück, og døde 12. Sept. 1842 i Slesvig; hun var en Datter af Gehejmerraad Georg Werner August Did. Greve M.-M. (f. 1751 † 1801) og dennes 3. Hustru, Amalie Isabella Johanne Charlotte f. Friherreinde Ompteda (f. 1767 † 1814). Foruden 2 Døtre, der døde ugifte, havde M. en Søn, Adam Georg Ernst Henrik Greve M. (f. 1822 † 1896), der oprindelig var Diplomat

ligesom Faderen, men som allerede 1855 forlod denne Karriere for at bestyre Familiagodserne, hvor han har efterladt et smukt Minde for sin retsindige Karakter og sin varme Interesse for Velgjørenhed, der deltes af Søstrene og hans Hustru, Bertha Marie Louise f. Komtesse Moltke, og som ogsaa medførte, at han i en Aarrække var Formand for Diakonissestiftelsen i Kjøbenhavn.

Langhorn, De danske Moltker. Medd. fra Krigsark. VI. Bobé, Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede III, 375. C. Zytphen-Adeler.

Moltke, Casper Gottlob, 1668—1728, Amtmand, fødtes 30. April (13. Maj) 1668 i Mcklenborg. Forældrene vare Claus Joachim M. til Streitfeld og Walkendorf og Christine Amalie Moltke. Faderen stod en Tid lang som dansk Kapitajn ved Ebbe Ulfeldts Regiment, men vendte tilbage til sit Fædreland, hvor han levede som Gods-ejer. Sønnen udnævntes 1692 til dansk Hofjunker og rejste Aaret efter udenlands. Som ypperlig Idrætsmand modtog han ved en Ringridning paa Amager 1695 en Guldkaarde som Ærespris af Kongens Haand. 1700 udnævntes han til Amtmand over Frederiksstad og Smaalenene, men maatte af Hensyn til Klimaet allerede 1703 opgive denne Post og blev endnu s. A. beskikket til Amtmand over Møens Amt, hvilket Embede han beklædte indtil sin Død. 1708 blev han Etatsraad og var 1711—14 Medlem af Generalpost-direktionen. Kong Frederik IV yndede M. i høj Grad og besøgte ham oftere paa Møen. M., der roses som en retskaffen og human Embedsmand, døde 19. Okt. 1728 paa Nygaard (Marienborg), som Kongen havde overladt ham til Embedsbolig. Han ægtede 1704 Ulrikke Augusta Hausmann (f. 5. Okt. 1683 † 14. Dec. 1759), Datter af Gehejmerraad Casp. Herm. H. (VII, 163).

J. Paludan, Møen I, 471 f. Langhorn, De danske Moltker S. 18 f.

Louis Bobé.

Moltke, Caspar Herman Gottlob Greve, 1738—1800, Officer, født 6. Okt. 1738. Som Søn af Frederik V's Yndling, ovfr. omtalte Adam Gottlob Greve M., (af 1. Ægteskab) fik M. naturlig forskjellige Udnævnelser baade tidlig og hurtig efter hinanden. Allerede i sit 14. Aar blev han Kornet i Hestgarden, Kammerjunker og Ritmester i 1. jyske Rytterregiment. 2 Aar senere blev han forsat til Hestgarden, det følgende Aar Generaladjutant, 19 Aar gammel Kammerherre og Aaret efter Oberst og Chef for holstenske Rytterregiment. Dette ombyttede han 1761 med Livregiment Dragoner, og 1762 fik han tillige Husarregimentet. Kort efter at Fa-

deren var bleven Statsminister, indtraadte M. 1763 som Deputeret i det nyoprettede General-Krigsdirektorium sammen med P. E. Gähler (VI, 420), hvis Elev han havde været. I sin Karakteristik af Direktoriets Medlemmer siger U. A. Holstein (VIII, 54) om M., at han er «le fils bien et dignement aimé de son père» og «un jeune homme actif, appliqué à son métier et ami de ses amis». Omtrent samtidig blev M. Kommandør for begge Gardeafdelinger. Men allerede 1765 fratraadte han som Deputeret, hvortil Aarsagen dog næppe maa søges i Uoverensstemmelse med den daværende Magthaver, Saint-Germain; thi saa vel under denne som under Rivalen Carl af Hessen og senere under Struensee fik M. forskellige Hæders- og Tillidsposter. Han overtog strax atter sit Livregiment Dragoner, blev Kavalleriinspektør i Hertugdømmerne, Generalmajor, hvid Ridder og en Tid lang Oberstlieutenant i Hestgarden. Først den Guldbergske Periode synes ikke at have været M. gunstig; et halvt Aar efter Struensees Fald 1772 fratraadte han nemlig som Inspektør og Regimentschef. Men lidt efter arbejder han sig atter frem: 1774 blev han Generallieutenant, 1779 kommanderede han en Lystlejr ved Horsens, og efter at Frederik VI som Kronprins har overtaget Statsstyrelsen, naar M. de højeste Stillinger. Under Kronprinsens Deltagelse i Felttoget i Norge 1788 kommanderede M. det paa Sjælland værende Kavalleri; 1789 blev han Kavalleriinspektør i Danmark og Hertugdømmerne, 1791 General af Kavalleriet, 1793 Kommandant og 2 Aar senere Gouvernør i Fæstningen Rensborg; som saadan døde han 17. April 1800.

M. var Ejer af Dronninggaard og Dronninglund i Vendsyssel; dem mageskiftede han 1776 med Tirsbæk, som han solgte 1779. Aaret forinden havde han købt Muggesfelde ved Segeberg. I Rensborg havde han sin egen Gaard, som Kongen købte, og som derefter blev og endnu er Gouvernementsbolig. — Gift 23. Nov. 1759 med sit Søkendebarn Christine Cathrine Cicignon (f. 14. Juli 1741 † 8. April 1800), Datter af Stiftamtmand U. F. C. (III, 593). Hans 3 Børn døde i ung Alder.

Personalhist. Tidsskr. 3. R. I, 198.

Lesser.

Moltke, Christian Carl Henrik Greve, f. 1833, Politiker. M., der er en Søn af den foran nævnte Premierminister Adam Wilh. Greve M. til Bregentved, fødtes 13. Maj 1833 i Kjøbenhavn. Efter i 1851 at være bleven Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn tog han i 1856 statsvidenskabelig Examen og var der-

efter i o. 3 Aar Gesandtskabsattaché i London og i o. 3 andre Aar Legationssekretær i Wien. I 1862 trak han sig tilbage fra den diplomatiske Vej og anvendte sin Tid og sine Kræfter paa Bestyrelsen af sine Godser: Lystrup og Jomfruens Egede i Præstø Amt, hvortil kommer Gaarden Sorvad i Randers Amt. M. deltog i den 2. slesvigske Krig som Kavallerilieutenant og ægtede i 1865 Caroline Amalie Komtesse Danneskjold-Samsøe (f. 1843 † 1876), Datter af Gehejmekonferensraad Chr. Conrad Sophus Greve D.-S. (IV, 187) og dennes 1. Hustru. Efter at M. først havde udfyldt forskellige stedlige Tillidsposter, bl. A. som Medlem af Præstø Amtsraad fra 1871, valgtes han i 1875, efter at Broderen Udenrigsminister F. C. Greve M. til Bregentved var afgaaet ved Døden, til Medlem af Landstinget, hvor han beholdt Sæde i Følge Valg indtil Efteraaret 1886 og atter indtraadte i Følge kongelig Udnævnelse i Sommeren 1887. Han blev i 1865 Kammerherre og erholdt i 1890 Danebrogsordenens Kommandørkors af 2. Grad, i 1892 Kommandørkorset af 1. Grad. I 1893 udnævntes han til Kurator for Vallø Stift.

Ligesom M. som Godsejer nyder stor Anseelse — den af ham drevne Hovedgaard Lystrup regnes i flere Retninger som en Mønstergaard, og Lystrupkvæg har i Aartier hørt til den sjællandske Avls fineste Mærker —, saaledes har han ogsaa i sin øvrige Virksomhed vundet Respekt og Indflydelse i rigt Maal. M. taler aldrig eller saa godt som aldrig i Landstingssalen, men enhver indviet véd, at han blandt Højrefertallets toneangivende Medlemmer staar i forreste Række. Siden Haffners Død (1887) var han Højregruppens Formand, indtil han efter Estrups Afgang som Minister (1894) traadte tilbage for denne og indtog Stillingen som Næstformand. Ogsaa i Højres Organisation uden for Rigsdagen har M. i en Aarrække udøvet en ledende Indflydelse. Han hører utvivlsomt til Godsejerstandens bedste Begavelser, har et sikkert og sundt politisk Blik og er en helstøbt Karakter. Med et større Fond af Ærgjerrighed og Virksomhedstrang vilde han for længst udad til have ladet Stempelet sætte paa den politiske Gjerning, som han i mange Aar har udøvet i det stille.

M. P. Friis.

Moltke, Christian Frederik Greve, 1736—71, Gehejmeraad, Søn af ovfr. nævnte Adam Gottlob Greve M. († 1792) i dennes 1. Ægteskab, født 13. Juli 1736, blev 1752 Kammerjunker, 1757 Deputeret i Kommercekollegiet, 1758 Kammerherre, 1760 tillige Deputeret i General-Toldkammeret, s. A. Hofmarskal og Ridder af

Danebrog, 1761 i Forening med Kjøbenhavns Overpræsident Overdirektør for Komediehuset og den dermed forenede kongl. italienske Opera, for hvilket Hverv han som en Ven af den danske Komedie havde gode Betingelser, 1762 Medlem af Overskattedirektionen (indtil 1766), 1765 Deputeret for Finanserne, men vistnok afgaaet s. A., 1767 Overhofmarskal og Gehejmeraad, 1768 Dr. juris, 1769 Gehejmekonferensraad. M. havde 23. Juni 1760 ægtet en Datter af Gehejmeraad Frederik Buchwald til Borstel, Ide Hedevig B. (f. 2. Okt. 1744 † 5. Jan. 1816), med hvem han fik Trøjborg. Efter M.s pludselige Dødsfald paa Turebyholm 5. April 1771 ægtede hun en af sine tidligere Elskere, Kammerherre Carl Adolph v. Plessen til Gunderslevholm.

Overskou, Den danske Skueplads II. Hist. Tidsskr. 3. R. IV.

G. L. Wad.

Moltke, Christian Magnus Frederik Greve, 1741—1813, Officer. Magnus M., Broder til ovfr. omtalte General Casp. Herm. Gottlob Greve M. († 1800), blev født i Kjøbenhavn 16. Okt. 1741. Med 11 Aars Alderen traadte han som Kornet ind i Hestgarden. Hans Avancement gik hurtig ligesom Broderens, og han var baade Kammerherre og Generaladjutant, da han i sit 20. Aar ved Akkord for 14000 Rdl. blev Oberst og Chef for holstenske Rytterregiment. 1765 afløste han Broderen som Deputeret i General-Krigsdirektoriet og ved sin Udtrædelse fra dette 1767 som Oberstlieutenant i Hestgarden. Aaret efter blev han under General A. Hauchs Fraværelse atter Deputeret, ved hvilken Lejlighed Kongen udtalte sin Tilfredshed med hans Tjenesteiver, der s. A. belønnedes med Ordenen de l'union parfaite og 1769 med Danebrogsordenen. Struensee fik dog M. fjærnet baade fra Generalitetskollegiet, som den militære Styrelse nu kaldtes, og fra Hestgarden. Efter Struensees Fald blev M. 1773 Generalmajor. Han klagede da over sine uheldige pekuniære Forhold og fik derfor Tilladelse til at bo paa sine Godser Noer og Grünwald i Sønderjylland, som Faderen overlod ham 1772. M. blev Generallieutenant 1782, men allerede 2 Aar senere fratraadte han paa Grund af Svagelighed Posten som Chef for holstenske Rytterregiment, som han havde haft næsten uafbrudt i 23 Aar. Han afskedigedes 1808 som General og døde 23. Nov. 1813 i Kjøbenhavn. Gift 24. Juli 1762 med Frederike Elisabeth Komtesse Reventlow (f. 8. Okt. 1748 † 8. Maj 1787) af Huset Wittenberg og Altenhof, Datter af Ditlev Greve R. og Margrethe f. Raben fra Aalholm.

Manthey, Ridderes Levnetsløb 1809—17 S. 77 f.

Lesser.

Moltke, Conrad (Cort), —1380—, Rigsraad, var næppe dansk af Fødsel. Hans Fader, Albert M., var vel i sin Tid sammen med flere Brødre (blandt hvilke var nedennævnte Fikke M.) kommen til Danmark, hvor han 1342 var Lensmand paa Dronningholm, men han synes siden at være vendt tilbage til sit meklenborgske Gods Zabel. Ogsaa Sønnen vedblev at have sit egentlige Hjem i Meklenborg, hvor han ejede Redebas og Wulfshagen og endnu boede 1362, men dog træffes hans Navn alt den Gang i danske Aktstykker. Kong Valdemar var hans Slægt god, alle hans nærmeste Frænder havde taget Ophold i Danmark, til Dels i fremragende Stillinger, selv kom han da ogsaa hurtig til at spille en Rolle her. 1369 havde han alt Sæde i Rigens Raad og var Hovedsmand paa Varberg. Dette Slot blev s. A. pantsat til Hansestæderne paa 16 Aar, men C. M. beholdt alligevel Slottet. Medens han altsaa her var Stædernes Embedsmand, var han samtidig Kongens Hovedsmand paa Vordingborg og paa Stegeborg i Østergötland, og som den, der altsaa havde fast Fod i begge Lejre, kom han ganske naturlig til at spille en fremtrædende Rolle først ved de Forhandlinger, som 1369—71 førtes i Stralsund mellem Kongen og Hansestæderne, og siden ved Uenighederne om Tronfølgen efter Kong Valdemars Død. Han var saaledes 1377 Ordfører for de Sendebud, som det danske Raad affærdigede til den ved Forliget i Kjøbenhavn vedtagne Opmand, Markgrev Frederik af Meissen, og efter det paafølgende Møde i Nyborg synes han at have ledsaget den gamle Hertug Albrecht til Meklenborg, hvor han udstedte en Forpligtelse til at tale Hertugens Sønesøns Sag for det danske Raad og staa Hertugen til Ansvar for denne Færd. Heraf kan dog næppe sluttes, at C. M. har modarbejdet Kong Olufs Valg, thi endnu 1384 var han Hovedsmand saa vel paa Vordingborg som paa Stegeborg, og da han fratraadte dette sidste, bleve hans 2 Sønner her hans Efterfølgere. Desuden ledede han 1380—81 jævnsides med selve Drosten, Hr. Henning Podebusk, de vidtløftige Forhandlinger med Hansestæderne om de danske Sørøverier, ligesom de begge 1384 ledsagede Dronning Margrethe til Stralsund i samme Anledning, og det giver et godt Billede af den betydelige Stilling, han da indtog, at han her alene paatog sig at udruste 3 Skibe til Sørøvernes Bekæmpelse (Dronningen 2, Drosten 2). Men ved Kong Olufs Død synes det at være kommet til et Brud mellem Dronningen og C. M., uvist af hvilken Aarsag, og han mistede sine Forleninger. Vel sluttede han og hans 2 Sønner 1388 et formeligt

Forlig med Dronningen, hvorved de gave hende Afkald for al Skyld, Tvedragt og Maning, hvorimod hun tilbagegav dem deres Pantelen Grimstrup, men C. M.s Rolle var udspillet. Han forlod endogsaa Danmark og tog Ophold paa Redebas, hvor han og hans Hustru Berteke endnu levede 1395.

Det er tvivlsomt, om C. M. har ejet nogen Hovedgaard i Danmark, hvorimod der er bevaret flere Skjøder til ham paa betydeligt Bøndergods i Sjælland. Han var en rig Mand, der endog kunde forstrække et Herrekloster med Penge. Til Adskillelse fra hans Fætter C. Moltke til Farebæksholm betegnede Samtiden ham i Regelen som C. M. senior. Karakteristisk for Tidens Sprogbrug er det, at C. M. senior en Gang kalder denne sin Fætter, C. M. junior, sin Farbroder (patruus). *Thiset.*

Moltke, Ehrenreich Christopher Ludvig Greve, 1790—1864, Diplomat, var født i Roskilde 18. Juni 1790 og Søn af nedennævnte Overpræsident Werner Jasper Andr. Greve M. († 1835). Efter at være blevet Student ved Universitetet i Kiel i 1811 tog Ludv. M. det følgende Aar 2. Examen ved Universitetet i Kjøbenhavn og blev s. A. Kammerjunker; 4 Aar senere tog han juridisk Embedsexamen og ansattes kort efter i det udenrigske Departement, der i 1816 sendte ham som Legationssekretær til Stockholm, hvorfra han snart blev forflyttet til Berlin. Her forblev han til 1819, da han forlod den diplomatiske Karriere, i det han var bleven forlovet med Reinholdine Frederikke Vilhelmine Bardenfleth (f. i Kjøbenhavn 18. April 1800, † paa Vallø Slot 14. Avg. 1890), Datter af Kontreadmiral J. F. B. (I, 526), og han forment at have et sikrere Udkomme i en Stilling hjemme. S. A., som M. giftede sig (1819), blev han Amtmand over Islands søndre Amt og omtrent samtidig Stiftamtmand, en Stilling, han beholdt til 1823, da han forflyttedes til Præstø som Amtmand. Aaret efter blev han udnævnt til Kammerherre og til Stiftamtmand i Aalborg, i hvilket Embede han vandt almindelig Sympathi og Anerkjendelse ligesom i sine foregaaende Embeder. Længe fik M. imidlertid ikke Lov til at forblive her, thi under et Besøg i Aalborg i 1828 opfordrede Frederik VI ham indtrængende til at overtage Posten som Hofmarskal hos Prins Frederik Carl Christian (Frederik VII), og uagtet M. nødigt indtraadte i Hoftjenesten, gav han dog efter lige over for Kongens bestemte Ønske og overtog nævnte Stilling, som han 4 Aar senere igjen afgav, i det han gjorde gjældende, at han ingen Indflydelse havde

vundet paa Prinsen, og samtidig mindede om, at der var lovet ham en Gesandtpost, hvis han ikke blev tilfreds i sin Hofstilling, et Løfte, som Frederik VI ogsaa strax indfrieede ved at udnævne ham til Gesandt ved det svenske Hof. I Stockholm forblev M. i 14 Aar, indtil 1846, da han udnævntes til Gehejmekonferensraad og forflyttedes som Gesandt til Paris, hvor han altsaa repræsenterede Landet i det bevægede Aar 1848, der nær ogsaa kunde have medført en betydelig Forandring i hans egen Skæbne, i det han i Marts dette Aar efter Frederik VII's Ønske blev kaldt til Kjøbenhavn for at overtage Stillingen som Udenrigsminister; men under Begivenhedernes hurtige Udvikling overdroges denne Stilling allerede Dagen efter til Grev F. M. Knuth, og M. blev da i Paris, hvor han endnu i 8 Aar repræsenterede sit Land med Dygtighed, indtil han i 1856 pludselig indstilledes af Udenrigsminister v. Scheele til Entledigelse i Naade af Statstjenesten, hvad der efter M.s egen Formening skyldtes den Omstændighed, at han bestemt havde fraaadedet Planen om et Besøg af Frederik VII og Grevinde Danner ved Hoffet i Tuilerierne, en Plan, der siges ogsaa at være bleven skarpt afvist af Grev Walewsky, da den bragtes frem af M.s Efterfølger. Efter sin Afskedigelse tog M., der følte sig dybt krænket, Ophold i Kiel, fra hvilken By han havde mange Ungdomsminder, men da Forholdene bleve mindre behagelige her paa Grund af Spændingen i Hertugdømmerne, flyttede han i 1863 til Kjøbenhavn, hvor han døde 10. Avg. 1864. M. var blevet Kommandør af Dannebrog 1834 og havde erholdt Storkorset i 1840.

Langhorn, De danske Moltker. Tauber og Nielsen, Embedsmænd i Aalborg. *C. Zytphen-Adeler.*

Moltke, Evert, —o. 1380, Marsk, var Søn af Conrad M. til Westenbrügge og Fætter til den foran nævnte Conrad M. Alt Faderen synes til Tider at have opholdt sig i Danmark, hvor E. M. og hans Brødre toge fast Hjem. Det er dog næppe ham, men hans Farbroder af samme Navn, der 1350 var Ridder og 1360 synes at have haft Sæde i Rigens Raad. Da Farbroderen 1367 nævnes som død, maa det være E. M. selv, som 1366 og endnu 1374 var Kongens Kammermester; fra 1370 var han tillige Marsk. Han synes altsaa at have staaet i stor Gunst hos Kong Valdemar. Efter Kongens Død kaldes han en enkelt Gang i Aaret 1377 Drost, men denne Betegnelse kan næppe være rigtig. Derimod tog han, som rimeligt var, ivrig Del i Forhandlingerne om Tronfølgen, men

skjønt han var blandt de Rigsraader, der forpligtede sig til at støtte den unge Hertug Albrechts Arvekrav, synes han dog lige saa lidt som sin foran nævnte Fætter at have arbejdet for Hertugens Kongevalg. I alt Fald vedblev han ogsaa efter Kong Olufs Tronbestigelse at beklæde sin ansvarsfulde Stilling som Marsk. Sammen med sin Broder Henneke M. ejede han Torbernsfeld. E. M. synes at have tilgiftet sig den med Kirsten Timmesdatter Abildgaard, der paa mødrene Side stammede fra Skjalm Hvide; hvorledes Broderen blev Medejer, vides ikke. Ellers synes E. M. nærmest at have været knyttet til Fyn; han ejede en kort Tid Næsbyhoved, som han 1368 afhændede til Kongen; han var 1377 Hovedsmand paa Faaborg, havde kort forinden erhvervet Hovedgaarden Tange og fik i Juni 1380 Pantebrev paa Lykkesholm, men kort efter, vistnok før 31. Juli 1381, bortrev Døden ham, formodentlig i hans kraftigste Alder. Saa vidt skjønnes kan, efterlod han sig ingen Børn; Enken ægtede Hr. Henning Podebusk, en Søn af den bekjendte Drost.

Foruden med den ovennævnte Farbroder forvexles han let med sine samtidige Fættre Evert Arnoldsen til Helsing og Evert Evertsens til Hegnet og med den forannævnte Conrad M.s Søn Evert, der var Foged paa Stegeborg. *Thiset.*

Moltke, Fikke, —o. 1371. I Begyndelsen af det 14. Aarhundrede nævnes lejlighedsvis i Danmark 2 Medlemmer af den berømte meklenborgske Adelsslægt Moltke, Conrad og Evert M. Den sidstnævnte efterlod sig 6 Sønner, der alle optræde i Danmark, hvor i alt Fald de 4 erhvervede Hovedgaarde eller fik store Forleninger. Den mest fremragende af disse Brødre var Hr. Fikke M., som oftest kaldet F. M. af Møen eller senere F. M. senior, til Adskillelse fra sin Brodersøn F. M. af Kyse. Han nævnes 1360 i den kalundborgske Reces og var da Ridder, var 1362—66 Hovedsmand paa Møen, men havde ved Siden heraf andre Forleninger, nemlig 1361—62 Vordingborg, som han kjækt værgede mod et Angreb af Hansestæderne, 1363 Kjøbenhavn, 1365 Kalø og Randershus, og 1369—70 var han Hovedsmand paa Nebbe. 1364 var han desuden Gjældkjær i Skaane. 1363 nævnes F. M. blandt dem, der havde sagt god for Kongen for Frøken Ingeborgs Medgift, og atter 1365 var han en af Kongens Forlovere ved Forliget i Kolding med de rensborgske Grever og i Nykjøbing paa Falster med Hansestæderne. I Forhandlingerne med disse tog han livlig Del; 1362 sluttede han

paa Kongens Vegne et Forlig med dem i Rostock, og lige til 1371 var han en fremragende Deltager paa Kongens Side i de Forhandlinger, som omtrent hvert Aar fandt Sted i Stralsund. Snart efter er han vistnok død. Han skrev sig til en forlængst forsvunden sjællandsk Hovedgaard Skafterup. Det er vistnok F. M., som har ladet den mægtige Gravsten sætte i Kjeldby Kirke paa Møen over sin 1347 afdøde Hustru Kirstine og (hendes Forældre?) Henneke Moltke og Fru Elsebe. *Thiset.*

Moltke, Frederik, 1754—1836, Statsminister, var Broder til ovennævnte General Adam Ludvig M. († 1810) og var Forældrenes 3. og yngste Søn, født i Odense 18. Jan. 1754. Han mistede sin Fader allerede, da han var 10 Aar gammel; men Moderen synes at have givet ham en omhyggelig Opdragelse. Han blev Student, fik 1773 Plads som Kammerjunker hos Enkedronning Juliane Marie, og han var samtidig Rytterofficer. Han attraaede imidlertid at gaa den civile Embedsvej og tog juridisk Examen 1775.

Hvad der mest vækker Interesse ved hans Ungdomstid, er det nøje Forhold, hvori han stod til Digteren Ewald, der en Tid var hans Lærer, og for hvem han nærede stor Beundring; han modtog fra ham en Kjærlighed til Poesi og i det hele en aandelig Paavirkning, der fik Betydning for hans hele Liv. I Forbindelse dermed traadte tidlig dybe og ædle Følelser frem hos ham, og han viste netop dem i Forhold til Ewald i hans Trængselsaar. Ikke blot besøgte han ham ofte under hans Ophold paa Søbækshuset; men han var utrættelig i at tale hans Sag hos dem, der havde Indflydelse, og i at arbejde for at skaffe ham den nødvendige Pengehjælp. Ewald forstod ogsaa at skønne paa sin unge Vens Trofasthed, og hans Ode «Til min Moltke» staar i Litteraturen som et uforglemmeligt Minde om, hvad han saa i M.

Kun et Par Uger efter, at Ewald var død, blev M., som 1780 havde faaet Kammerherrenøglen, udnævnt til det første Embede, han beklædte; han blev 2. April 1781 Amtmand i Bratsberg Amt i Norge, og i 14 lykkelige Aar var hans Liv knyttet til dette Land. Fra Bratsberg Amt forflyttedes han 9. Jan. 1788 til Stiftamtmandspladsen i Christianssand, men kun for meget snart efter (23. Dec. 1789) at opnaa det højeste civile Embede paa den Tid i Norge, nemlig Stillingen som Stiftamtmand i Akershus Stift; han var den Gang næppe 36 Aar gammel, og hans Løbebane havde altsaa været glimrende. Oven i Kjøbet blev han kort Tid derefter (1790)

hvid Ridder. Naturligvis havde hans fornemme Byrd stor Del deri, da det var en Tid, paa hvilken Adelskab gjaldt betydelig ved Besættelsen af de høje Embeder; men han havde ogsaa ved sin dygtige og elskværdige Personlighed gjort sig værdig til sit hurtige Avancement. Et Sted i et Brev til sin Ven Johan Bülow har han sagt om sig selv: «Oprigtighed og Patriotisme, lidt Enthusiasme ere Hovedtrækkene i min Karakter.» Det var sande Ord; kun kunde han snarere have sagt «megen» end «lidt» Enthusiasme. Hans varme Følelse kom let i Bevægelse, han var en begejstret Sjæl, saaledes som det traadte frem i hans forskjellige Livsforhold. Politisk var han ikke blot Enevældens trofaste Mand, saa godt som nogen i hans Tid; men denne Opfattelse skærpedes ved den formelige Begejstring, med hvilken han saa op til Kronprinsen. Vanskelig vil man i hin Tid, da dog Udtrykkene for den royalistiske Følelse altid vare svulmende og stærke, finde noget varmere end det Sprog, han i sine Breve fører om Kronprinsen, der for ham er den «elskede og tilbedte Prins», hvem han beundrer for hans «faste og uryggelige Karakter», og hvis Omsorg for Land og Folk han holder af at skildre i saadanne Ord, at man skulde synes, det maatte være en ideal Tilværelse at leve under hans Herskerspir. Men var han end derfor den til det yderste loyale Embedsmand, saa hørte han tillige til den Kreds af de bedste Mænd her hjemme fra Slutningen af det 18. Hundredeaar, der var begejstret for aandeligt Opsving i Almindelighed, for Udbredelse af nyttig Kundskab i alle Retninger og for at fremme alt, hvad der kunde gavne Samfundet. Det skortede ham derfor ingenlunde paa Erkendelsen af, at der kunde trænges til betydelige Reformere, og om han end havde lettere ved at blive begejstret for en Sag og tage rask fat paa den end ved sejt udholdende at gennemføre den, bragte hans Ønske om at gjøre Gavn ham dog til smukt at udfylde de Stillinger, han indtog.

Fuld af Virkelyst sluttede han sig varmt til Nordmændene i den Række Aar, han levede iblandt dem, og han knyttedes oven i Kjøbet ogsaa ved et personligt Baand til Norge, da han 1786, 32 Aar gammel, ægtede den 14aarige Margrethe Løvenskiold, en Datter af den daværende Ejer af Fossum Jærnværk, Kammerherre Herman L. Paa den Tid, da hans Virksomhed i Christiania begyndte, var vort Fædrelands Forhold til Gustav III af Sverige meget spændt. Der var med god Grund stærk Mistanke om, at han havde Planer om at skille Norge fra Danmark; hans Generalkonsul i Christiania,

Martineau, havde Ord for hemmelig at arbejde i den Retning, og M., der saa fuldt som nogen anden dansk Statsmand var gjennemtrængt af levende Mistillid til Kong Gustav, ansaa det for sin Pligt at holde omhyggeligt Øje med det formentlige svenske Rænkespil, og det saa meget mere, som han mente, at flere Nordmænd vare indtagne med deri. Ogsaa var han kjendelig ængstelig for, at Regeringen ikke gjorde nok for at sætte Norge i Forsvarsstand imod et muligt svensk Angreb. Hvor rimeligt det end var, at M. kunde have slige Ængstelser, var der dog for Øjeblikket ikke nogen alvorlig Fare.

Et andet Forhold, der ogsaa gav M., om end i betydelig mindre Grad, noget at tænke paa, var den Jordbund, som de franske revolutionære Ideer fandt i Christiania. For en Mand, der havde M.s Kongetroskab, og der som han, trods alt Øje for det taabelige i adelige Fordomme, dog alligevel følte sig som Adelsmand og af Naturen hadede alle plumpe Udskejelser, maatte den franske Revolution meget snart komme til at staa i et forfærdeligt Lys, og han fandt Oprinnene i Frankrig ligefrem kani-balske. Skjønt han mente, at det ikke var saa slemt i Christiania som i Kjøbenhavn, havde han dog tidlig den Følelse, at «Norges kjække Sønner vare opmærksomme paa Frihedens Fremvæxt i Europa», og han var ingenlunde glad ved de Træk af Sympathi for den franske Lighedsaand, som han mente at se ved flere Lejligheder. Nogen alvorlig Uro indgød dette ham dog ikke i Længden, og hverken dette Forhold eller hans stadige Tanke om, at Gustav III havde ondt i Sinde, hindrede ham i at føle sig lykkelig i Christiania. Man kunde her ikke tage fejl af, at han havde varm Interesse for Landet. Et Vidnesbyrd derom gav han bl. a., da han 1791 fik stiftet det saakaldte topografiske Selskab i Norge, der udgav en Række Topografier og gjorde megen Gavn ved at udvide Kjendskabet til Landets Forhold. Ogsaa hans elskværdige Personlighed maatte efterhaanden vinde Stemningen for ham. En yngre samtidig, der nøje kjendte ham, har skildret ham som en «i høj Grad fint dannet og aandelig opvakt Personlighed, der, i hvilket Selskab han end befandt sig, blev betragtet som dets Sjæl og Midtpunkt, begavet med stor Vittighed og Kløgt og i Besiddelse af en usædvanlig Bevægelighed i Sjælen». Der laa noget uimodstaaeligt i slige Egenskaber, der virkede til, at hans Forhold til de fremtrædende Familier i Christiania efterhaanden blev overordentlig godt. I den første Tid havde han dømt skarpt om

Familien Anker, hvis Medlemmer den Gang ogsaa vare temmelig upaalidelige, hvad Følelserne for Forbindelsen med Danmark angik, og han fandt den bekendteste Mand i Slægten, Bernt Anker, ligefrem utaalelig; men dette forandredes efterhaanden ganske, og hans Forhold til den sidstnævnte Rigmand blev saa fortroligt, at Anker laante ham eller snarere forærede ham 12000 Rdl., et Tilskud, M. synes stærkt at have trængt til. Han kunde nemlig efter den standsmæssige Maade, han holdt af at leve paa, ikke komme ud af det med sine Penge i Christiania, som han kaldte en Afgrund.

M.s Liv i Christiania blev en kort Tid afbrudt af en Udenlandsrejse, han foretog sig til Tyskland med sin Familie (1794), bl. a. for at besøge en ældre Broder, der beklædte et højt Embede i Hessen-Kassel. Men snart efter sin Hjemkomst sagde han Farvel til Norge for steds og flyttede til Kjøbenhavn, da han 25. Sept. 1795 var bleven udnævnt til 1. Deputeret i General-Toldkammeret samt Deputeret i Finanskollegiet og Medlem af Overbankdirektionen, hvortil snart efter (1796) føjedes Stillingen som Medlem af Direktionen for Postpensionskassen, ligesom der ogsaa overdroges ham nogle mindre Stillinger. Ved at blive 1. Deputeret i General-Toldkammeret kom han til at tage Del i Slutningen af Forhandlingerne om den betydningsfulde nye Toldlov af 1. Febr. 1797; men det varede ikke længe, inden han kaldtes til den særlig vigtige Plads som Præsident i danske Kancelli (19. Okt. 1799). Nogle faa Aar efter fik han ogsaa et Præsidium paa et helt andet Omraade, da han 1803 blev Forstander for det kongl. genealogiske og heraldiske Selskab (indtil 1810).

M. havde i sin Stilling som Kancellipræsident Lejlighed til at medvirke ved de vigtige Love og Forhandlinger, der betegne danske Kancellis Historie i de nærmest følgende Aar; navnlig kan det fremhæves som et ejendommeligt Træk, at han viste Iver for at faa Skolevæsenet forbedret ved Indførelsen af Pestalozzis Læremethode; han var en af de første Regeringsmænd i Evropa, der havde Øje for denne Methodes Fortrin. Men uheldigvis blev hans Virksomhed som Kancellipræsident afbrudt ved det bekendte voldsomme Sammenstød, der fandt Sted imellem ham og Kancelliets mest begavede Mand, Christian Colbjørnsen, der som Generalprokurør i en Række af Aar havde været den ledende Aand i Kollegiet. Om M.s Forhold til Colbjørnsen og selve det Brud, der fandt Sted imellem dem (1803), henvises til IV, 34 f. Som det der er fortalt, havde Striden til Følge,

at M. blev flyttet tilbage til at komme i Spidsen for General-Toldkammeret (4. Jan. 1804). Selv om denne hans Stilling nu fik et fornemmere Præg end tidligere, i det han fik Titel af Præsident, maatte den dog gjælde for en mindre fremragende Plads end Embedet som Præsident i Kancelliet. Da M. vitterlig i Sammenstødet med Colbjørnsen havde været den angrebne Part, kunde han, om hvem det netop hedder, at han var meget ømtfølelse med Hensyn til den udvortes Ære, kun opfatte det, som om han havde lidt en Forurettelse, og det saa meget mere, som hans Modstander, der fra sin Stilling som Generalprokurør samtidig forflyttedes til at blive Justitiarius i Højesteret, derved i Virkeligheden fik et Avancement. Den elskværdige Venlighed, Kronprinsen viste M., havde imidlertid til Følge, at han temmelig hurtig kom over det. Ogsaa modtog han i de nærmest følgende Aar tydelige Beviser paa, at han havde en høj Stjerne hos Frederik VI. Han blev 1804 Gehejmeraad, 1808 Gehejmekonferensraad og Ordenssekretær, 27. April 1810 Gehejmestatsminister og 1811 Ridder af Elefanten. I Slutningen af det samme Aar kom han til at forene Pladsen som Direktør for Øresunds Toldkammer med sine andre Stillinger, hvormed han fra 1813 end videre forbandt Stillingen som Medlem af Direktionen for den almindelige Enkekasse.

At M. var bleven Gehejmestatsminister, kunde imidlertid kun gjælde for at være en Titel; Frederik VI havde ved Reskriptet af 19. Marts 1808 sat Statsraadet ud af Kraft og i de følgende forfærdelig vanskelige Aar ført en fuldstændig Kabinetsregering. Al M.s Hengivenhed for Frederik VI kunde ikke afholde ham fra at dele den almindelige Uvilje, som dette vakte, især da Kongens Styrelse i disse Aar kun bragte Staten dybere og dybere i Uføret. Derfor var M. iblandt dem, der til sidst frimodig udtalte for Frederik VI, hvor forkastelig en saadan Kabinetsregering var. Statsraadet kom da ogsaa nu til atter at træde i Virksomhed (24. April 1814). I Mellemtiden havde M. været indskrænket til at passe sine særlige Embeder, naar undtages, at han synes at være optraadt som Flyveskriftforfatter, da i Aaret 1810 Spørgsmaalet om, hvem der skulde være Tronfølger i Sverige, var paa Bane. Man har i det mindste tillagt ham at have forfattet et lille Flyveskrift: «Aux Suédois par un habitant d'Altona», hvori han opfordrede Svenskerne til at vælge den danske Konge til Tronfølger. Da Frederik VI i de første Dage af Dec. 1813 lod Ministrene og nogle andre højtstaaende Embedsmænd holde Raadslagning og afgive Betænkning i Anledning af

det bekjendte Forsøg, Hoffet i Wien gjorde paa at lade Frederik VI slippe med at afstaa Thronhjem Stift til Kongen af Sverige i Steden for at give Afkald paa hele Norge, var M. iblandt dem, der deltog i denne sørgelige og resultatløse Forhandling.

Den svære Tid, der kom herefter, og hvori Afstaaelsen af Norge ved Freden i Kiel var Hovedbegivenheden, gravede dybe Furer i M.s som i andre Fædrelandsvenners Sind, og han kunde med Tanken om, at hele Statens Tilværelse stod paa Spil, tale til Kongen om at ruste Folket til en Fortvivlelseskamp. Drev denne Fare end efterhaanden over, var Norges Tab dog en sørgelig Kjendsgjerning, og den Smerte, det vakte, øgedes ganske naturlig hos M. ved de stærke Baand, der fra hans 14aarige Embedstid i dette Land knyttede ham til det. Uheldigvis gav han denne Stemning Luft paa en Maade, der fik meget ubehagelige Virkninger for ham selv. Et Brev fra ham til General Haxthausen i Norge, hvori han stærkt udtalte sin Sympathi med Nordmændenes Rejsning, blev nemlig opsnappet af Svenskerne. En ung, norsk født Diplomat Gyldenpalm (VI, 360), der begav sig hjem igjennem Sverige og havde paataget sig at overbringe det tillige med en Del andre Breve, havde ved uforsigtige Udtalelser vakt Mistanke hos Svenskerne om, at han havde Papirer hos sig, der vare kompromitterende for den danske Regering, hvem man i Sverige stærkt mistænkte for at spille under Dække med Christian Frederik og Nordmændene. Han blev derfor arresteret undervejs. Dels M.s Brev til Haxthausen, dels hvad der ved samme Lejlighed kom frem som tydende paa, at han i Egenskab af Præsident for General-Toldkammeret vilde begunstige Tilførsel fra Danmark til Norge, var paa Grund af Statens overordentlig vanskelige Stilling saa betænkeligt, at Frederik VI strax, om han end lod ham beholde sin Rang som Statsminister, maatte lade ham gaa af fra alle hans Embeder undtagen fra Direktørposten ved Øresunds Toldkammer. Tillige forviste han ham til Jylland (5. og 24. Maj 1814). Med hvor tungt et Hjærte Kongen gjorde dette Skridt, og hvor lidt han tænkte ondt om ham paa Grund af hans norskvenlige Følelser, fik M. underhaanden tydelig at vide, og da Farerne udad til endelig vare drevne over, tog Frederik VI ham officielt til Naade igjen og opfyldte gjærne hans Ønske om at gjøre ham til Stiftamtmand over Aalborg Stift (2. Sept. 1815).

Livet i en jysk Kjøbstad som Aalborg maatte, især under Landets daværende trykkende Forhold, siges at være en tarvelig Slutning paa M.s lange Embedsliv; men med sit aabne, venlige

Sind sluttede han sig ganske til den Befolkning, blandt hvilken han kom til at virke, og det kunde derfor siges om ham, at han «som Byens første Mand tilbragte sit skønne og daadfulde Livs Aften i en Kreds, hvor han agtedes og elskedes saa meget, som man næppe skulde finde Magen til imellem Embedsmænd i hans Stilling». Havde det topografiske Selskab været et Minde, han efterlod sig i Christiania, saa bragte hans gamle Ønske om at virke for Oplysningens Fremme i Forening med hans stærke Opfattelse af de videnskabelige Studiers Betydning ham til at grunde det snart ret anselige Stiftsbibliothek i Aalborg.

Da han efterhaanden stærkt følte Aarenes Tryk, tog han 1824 sin Afsked; men ikke før 4. Juli 1836 døde han, 82 Aar gammel, paa Vallø, hvor han tilbragte sine sidste Aar. Efter at hans første Hustru var død 1808, ægtede han 3 Aar senere Margrethe Sophie f. Hauch († 1829), der tidligere havde været gift med hans ældre Broder Generallieutenant Adam Ludvig M. (s. ovfr.). I sit første Ægteskab havde han 3 Sønner.

Hist. Tidsskr. 4. R. II, 1 ff. Erslew, Forf. Lex.

E. Holm.

Moltke, Frederik Georg Julius Greve, 1825—75, Minister, Søn af ovennævnte Adam Wilhelm Greve M. i dennes 2. Ægteskab, fødtes 27. Febr. 1825. Han underkastede sig i 1842 Studentereksamen, og efter at have taget filosofisk Examen begyndte han at studere Jura. Dette afbrødes dog ved Krigen, og i Avg. 1848 indtraadte han som Volontær i Udenrigsministeriet under sin Fætter den daværende Udenrigsminister Fr. Knuth. I Jan. 1850 udnævntes han til Attaché ved Gesandtskabet i London, hvor Grev Fr. Reventlow den Gang førte Forhandlingerne om Londoner-Protokollen. Det følgende Aar vendte han her tilbage for 6. Juni at holde Bryllup med Caroline v. d. Maase, ved hvilken Lejlighed han udnævntes til Kammerherre. I de paafølgende Aar opholdt han sig mest her hjemme, skjønt han først i 1855 opgav Stillingen i London. Senere udførte han adskillige Missioner til fremmede Hoffer, navnlig repræsenterede han Kongen ved Leopold II's Kroning i Brüssel 1866 og ved Oscar II's Kroninger i Stockholm og i Thronhjem 1873. — Fra 1858—60 var han Medlem af Folketinget, 1864 blev han Medlem af Rigsraadet, og da det ophørte 1866, indtraadte han i Rigsdagens Landsting, hvoraf han vedblev at være Medlem til sin Død. Hans aktive Deltagelse i Forhandlingerne var ikke betydelig, hvad der heller ikke laa for hans beskedne og alt andet

end selvsikre Natur, men han fulgte dem med Interesse og Opmærksomhed. Han var god dansk Patriot. Indtil 1864 maatte han vel nærmest henregnes til det national-liberale Parti, hvortil hans nære personlige Forbindelse med Hall vistnok ikke lidet bidrog; senere sluttede han sig til Højre i Landstinget, navnlig til Estrup og Nellesmann. Da derfor det Estrupske Ministerium dannedes i Juni 1875, indtraadte han deri som Udenrigsminister, men han var allerede den Gang stærkt angreben af den Sygdom, der snart nødte ham til at trække sig tilbage til Bregentved, hvor han døde 1. Okt. 1875.

Ved Faderens Død i 1864 var han bleven Besidder af Bregentved. Samtidig overtog han Kuratelet for Vallø og Vemmetofte, og, væsentlig understøttet af den senere Justitsminister Nellesmann, lykkedes det ham at afvise et Angreb, der gjordes paa disse Stiftelsers fortsatte Bestaaen som adelige Klostre. Hans godmodige og velvillige Karakter og hans jævne, fordringsløse Væsen viste sig ogsaa i hans Forhold som Jorddrot, thi han havde altid Hjærte og Omsorg for sine Bønders og underordnedes Vel. En Mindesøjle, som Vallø Stifts Beboere rejste over den afdøde 1877, viser, hvor meget disse paaskjønnede, hvad han havde været for dem. — M. var 1873 bleven Storkors af Danebrog.

Swalin, Det danske Statsraad. Beretn. om Afsløringen af Mindesmærket i Vallø Stiftshave for Lehns greve F. G. J. Moltke-Bregentved. *P. Vedel.*

Moltke, Frederik Ludvig Greve, 1745—1824, Gehejmeraad, Søn af ovennævnte Adam Gottlob Greve M. († 1792) i dennes 1. Ægteskab, født paa Nygaard (Marienborg) paa Møen 27. Marts 1745, tilbragte sin første Barndom hos en Tante i Stege, indtil han blev sendt til Hoffet som Page, blev 1755, kun 10 Aar gammel, efter privat Examination i Konseillets Overværelse indskreven som Student, fik s. A. Titel af Hofjunker, udnævntes 1756 til Kammerjunker og Domherre i Lybek, studerede Retsvidenskab, hvori han 1759 i Kronprinsens og adskillige Ministres Nærværelse lod sig examinere, efter at Videnskabernes Selskab 1758 havde optaget den 13aarige Dreng som Æresmedlem, fortsatte 1760—63 sine Studier i Leipzig, blev 1763 Kammerherre, hvorefter han foretog en Rejse i Tyskland, Italien, Frankrig og Holland. Ved sin Hjemkomst 1765 blev han Avskultant i tyske Kancelli, fik 1770 l'union parfaite og indtraadte s. A. som Deputeret i General-Landvæsenskollegiet, efter hvis Ophævelse han 1771 tiltraadte sit Præbende i Lybek. Her fik

han Lejlighed til med Held at virke for den danske Regerings Kandidat til Koadjutorposten ved Stiftet Lybek. 1774 ansattes han som dansk Minister ved det hertugelige holsten-oldenborgske Hof, ved hvilket han fungerede til 1787 med en Afbrydelse i Aarene 1776—78, da han ved et nyt Koadjutorvalg i Lybek maatte varetage de danske Interesser. 1774 fik han Danebrogsordenen, 1780 Gehejmeraads og 1808 Gehejmekonferensraads Titel. Ved Højstiftet Lybeks Ophævelse 1803 ophørte hans Domdekantembede; dog forblev han i Byen til 1812, da han flyttede til Altona, hvor han døde 22. Jan. 1824. Gift 30. Jan. 1778 med Sophie Agnese Komtesse Luckner (f. 11. Okt. 1759 † 19. Marts 1847), Datter af fransk Marechal Nicolaus Greve L. (X, 411). — M. var baade en elskværdig Personlighed og en ualmindelig kundskabsrig Mand, hvorfor hans Samtid kaldte ham «den lærde M.». Han talte 7 Sprog med Færdighed og havde megen Læsning. Selv har han kun givet faa Bidrag til Litteraturen, deriblandt nogle paa Latin, hvorved han viste sit Mesterskab i den den Gang saa beundrede Lapidarstil, og andre af økonomisk Indhold. Af det slesvig-holstenske patriotiske Selskab var han fra dets Stiftelse et virksomt Medlem.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26 S. 314 ff. Erslew, Forf. Lex.

G. L. Wad.

Moltke, Frederik Philip Victor, 1768—1845, Officer, er Søn af Friedrich Casimir Siegfried M. til Sarnow (f. 1730 † 1783) og Sophie Charlotte Wilhelmine f. d'Olivet og født 12. Juli 1768. Han traadte i preussisk Krigstjeneste, men tog sin Afsked som Kapitajn, da han, 29 Aar gammel, ægtede Henriette Sophie Paschen (f. 1776 † 1837), Datter af en preussisk Gehejmefinansraad. Han tog Ophold først i Meklenborg, saa i Danmark efter 1804 at have kjøbt Godset Augustenhof ved Eutin. Under Troppesamlingen i Holsten 1805 kom M. i Forbindelse med Kronprinsen (Frederik VI), og vistnok under Medvirkning af hans Slægtning, ovfr. nævnte General Adam Ludv. Moltke, lykkedes det M. i 1806 at blive udnævnt til Major i Landeværnet og at opnaa Naturalisation. Som Bataillonskommandør i holstenske Infanteriregiment deltog han 1808 med Berømmelse i Toget mod Stralsund. I 1812 hørte han til den i Holsten samlede Division, der det følgende Aar blev underlagt Marechal Davout. M.s Betænkelighed ved nu at skulle kæmpe imod Preussen blev let fjærnet, og med Dygtighed deltog han i Felttoget, og s. A. blev han Oberstlieutenant i Linjen. Ved Hærens Omordning 1816

kom M. til slesvigske Infanteriregiment. Han nød vedvarende Frederik VI's Bevaagenhed, og i Form af adskillige Gratialer søgte Kongen at hjælpe ham ud af hans pekuniære Forlegenheder. 1823 blev M. Oberst, men Gigt i Hænderne bevægede ham til allerede 1828 at ansøge om Afsked, som han erholdt som Generalmajor. Da hans Helbred bedredes, kom han atter i Tjenesten, 1833 som Kommandant i Kiel og Aaret efter som Chef for 3. jyske Infanteriregiment. Denne sidste Post overtog han dog aldrig, men overlod den til sin Slægtning, ovfr. nævnte General Ant. Carl Fred. Moltke. 1839 erholdt den 71 Aar gamle M. Afsked som Generallieutenant; han døde 19. Okt. 1845 i Wandsbek.

Af M.s 6 Sønner blev *Hellmuth Carl Bernhard M.*, f. 26. Okt. 1800, i 1810 Frikorporal i holstenske Infanteriregiment og var Sekondlieutenant i oldenborgske Infanteriregiment, da han 1821 tog sin Afsked for at gaa i preussisk Tjeneste, hvor han vandt et berømt Navn og endte som Feltmarskal og Greve († 25. April 1891).

Milit. Tidsskr. 1892, S. 1 ff. Medd. fra Krigsark.

Lesser.

Moltke, Gebhard, † 1851, s. Moltke-Hvitfeldt.

Moltke (?), Jacob, —1396(?), Biskop i Viborg, var Munk, før han i 1367 blev Biskop. Som saadan havde han Del i de Regeringshandlinger, der forefaldt i hans Tid; han var saaledes tilstede i 1376, da Oluf valgtes til Konge, og deltog Aaret efter i det store Danehof i Nyborg, hvor Landefreden indskærpedes. I 1386 overværede han i den samme By Forleningen af Sønderjylland til Hertug Gerhard, 1392 i Vordingborg. Forliget mellem Dronning Margrethe og Hertugen med hans Brødre. I April 1383 deltog J. M. i et Kirkemøde i Malmø; ellers vides der intet synderligt om hans kirkelige Virksomhed. Dog modtog Viborg Bispestol i hans Tid en rig Gave, i det Margrethe 1393 hertil skjænkede Slottet Hald, der fra da af blev Viborgbispens sædvanlige Opholdssted. I 1396 nedlagde han sit Bispeembede. Som Biskop nævnes han aldrig med Slægtnavn; i hans Segl ses et Vaaben, der vel ligner Familien Moltkes, men dog maaske snarere er den jyske Adelslægt Krag.

Moltesen, De avignonske Pavers Forhold til Danmark S. 106. *Kr. Erslev.*

Moltke, Joachim, —1664, Boghandler og Avisudgiver, født i Rostock, har 1626 bestyret den store rostockske Boghandler Joh. Hallervords Boglade i Kjøbenhavn, men 1628 fik han selv kongl.

Bevilling paa at holde Boglade i Frue Kirke, omtrent samtidig med at han ægtede Hallervords og Helene Albrechts' Datter Elsa († 17. Jan. 1645). Allerede 1627 havde Universitetet antaget ham til Boghandler, men først 1634 fik han Bevilling som saadan ved et Kongebrev, der forpligtede Universitetet til altid at holde en god fremmed Boghandler. S. A. fik han sit Avisprivilegium (s. ovfr. S. 177). M. var en Mand, som ledede sin Forretning med klog Besindighed, i det han stadig omgærdede sine Forlagsartikler med kongl. Privilegier, men dog med et dristigere Sving, end man var vant til her. Hans Forbindelser strakte sig til de fleste af Europas store Bogmarkeder. Som Forlægger af en anselig Række danske Skrifter stod han i Venskabsforhold til danske lærde, som tilskreve ham paa Latin. Selv har han oversat tyske Opbyggelsesskrifter og samlet danske Salmebøger. Om hans Karakters Hæderlighed vidne de mange Tillidshverv, som betroedes ham. Ved hans Død udtalte Regeringen hædrende, at han havde anvendt stor Bekostning paa Forlag af vidtløftige Værker til Fædrelandets Ære og Religionens Befordring. Som Part i Handelen optog han 1661 sin Søn Johan, gift med Martha Hansdatter, en Søsterdatter af M.s anden Hustru, Helvig Petri (begravet 14. Jan. 1680). M. døde 6. Jan. 1664, Sønnen 19. Dec. s. A., og Arvestrid om den store Formue mellem de 2 Enker ledede hurtig til Forretningens Ophør.

Stolpe, Dagspressen i Dana. I, 126 ff. 156 ff.; II, 100 ff. Nyrop, Den danske Boghandels Hist. I. Matzen, Kbhvns Universitets Retshist. I, 291.

P. Stolpe.

Moltke, Joachim Christoph, 1699—1781, Diplomat, var en ældre Broder til fornævnte Adam Gottlob Greve M. († 1792) og synes, ligesom flere andre Medlemmer af Slægten, kun en kortere Tid at have været i dansk Tjeneste, nemlig fra 1754—64 som Gesandt ved Rigsforsamlingen i Regensburg, i de sidste 7 Aar sammen med sin Svigersøn L. H. Baron Bachoff (I, 393). — M., der blev Ridder af Dannebrog i 1756 og desuden havde faaet Gehejmeraadstitelen, antages at have haft et svageligt Helbred og har næppe spillet nogen fremragende Rolle. I 1725 ægtede M. Sophie Albertine Baronesse Wolzogen til Lohma i Sachsen (f. 1703 † 1763), med hvem han havde en større Børneflokk, men af Sønnerne blev kun den yngste knyttet til Danmark, nemlig Gehejmeraad Anton Henrik M. (s. foran).

Biørn, Riddere af Elef. og Dannebrog. Langhorn, De danske Moltker.

C. Zytphen-Adeler.

Moltke, Joachim Godske Greve, 1746—1818, Statsminister, var en yngre Søn (den 5.) af ovennævnte Adam Gottlob Greve M. († 1792) og født i dennes 1. Ægteskab 27. Juli 1746. For ham som Søn af den indflydelsesrigeste Mand i Landet var det ikke svært at komme frem; han var kun 9 Aar, da han blev Lieutenant, og 10 Aar, da han blev Kapitajn i Fodfolket. I en Alder af 14 Aar blev han Kapitajn i Garden. Men det videre Avancement paa den militære Løbebane tiltalte ham ikke. Han hørte juridiske Forelæsninger, saa snart han var i Stand til at følge saadanne, og Faderen, som forstod at skatte Betydningen af en omhyggeligere og mere omfattende Uddannelse end den, han selv havde faaet, lod den vel begavede Søn, da han blev 16 Aar, foretage en Udenlandsrejse paa ikke mindre end 5 Aar. M., der var en flittig, samvittighedsfuld Natur, studerede med Grundighed ved flere Universiteter; under sit Ophold i Leipzig blev han nøje knyttet til Digteren Gellert, med hvem han senere stod i stadig Brevvexling; ogsaa den ansete Filolog Ernesti satte megen Pris paa ham.

Da han kom hjem, blev han 1768, 22 Aar gammel, Kammerherre (efter at have været Kammerjunker siden 1759), og, hvad der er betegnende for Datidens Stormandsvælde, han fik samtidig Stilling som Deputeret i Søetatens General-Kommissariatskollegium (1770 Deputeret i Admiralitets- og General-Kommissariatskollegiet); men saa bragte Struensee-Tiden en kort Afbrydelse. Han, der ikke vilde indlade sig med de nye Magthavere, tog sin Afsked i April 1771; men strax efter Struensees Fald fik han sit Embede igjen, 20. Jan. 1772. Kort efter blev han Deputeret for Finanskollegiets danske Kammer, Direktør for Øresunds Toldkammer og Medlem af Overskattedirektionen (2. Juli 1772). Derfra avancerede han videre, saa at han 14. Jan. 1773 blev 1. Deputeret i General-Toldkammeret, Deputeret i Finanskollegiet, Kommercekollegiet og Bjærgværksdirektoriet. Herfra ophøjedes han, for øvrigt ingenlunde efter eget Ønske, men med Ængstelse for de Opgaver, han maatte faa at gjøre med, til som 1. Deputeret at komme i Spidsen for Finanskollegiet med Rentekammeret og Bjærgværksdirektoriet og til at være Direktør for Fonden ad usus publicos (9. Dec. 1776). Med den Virksomhed, han her fik, forenede han snart efter saa vidt forskellige Stillinger som det at blive Medlem af General-Vejkommissionen (1778) og Chef for det kongl. Bibliothek (1780); endelig blev han (28. April 1781) ogsaa Statsminister. Naturligvis tilfaldt der ham tillige Ordensdekorationer. Hvid Ridder var han bleven 1773, og

Ridder af Elefanten blev han 1783. Gehejmeraadstitelen havde han faaet 1775.

Medens han saaledes steg højere og højere, var han kommen i en nøje Berøring med Schack-Rathlou, der ogsaa havde staaet hans Fader nær, og han sluttede sig med den største Tillid til denne Statsmand, med hvem han samstemmede mere end med nogen anden af Datidens politiske Personligheder. For ham lettede han sit Hjærte, da han var ængstelig ved at skulle have med Rente-kammeret at gjøre, og ham tog han paa Raad med, da han, 36 Aar gammel, tænkte paa at gifte sig. Første Gang, Schack-Rathlou anbefalede ham en ung Dame til Kone, blev det ikke til noget dermed. M. syntes vistnok meget godt om hende; men hans Fader fandt uheldigvis, at der var noget i Vejen med hendes Taille, især ved den ene Skulder, og efter hans Forestillinger lod M. da Sagen falde. Han var imidlertid meget kjed deraf, men skrev dog til Schack-Rathlou om atter at tænke paa ham, naar han traf en ung Dame, som han syntes kunde passe til ham; han tilføjede som en Indskrænkning, at han umaadelig nødig vilde have en Hustru fra Holsten. Schack-Rathlou saa sig da atter om efter en saadan til ham; men det blev netop en Dame fra Holsten, en Frøken Georgine Buchwald (f. 31. Marts 1759), Datter af Landraad Casp. B., hans Valg faldt paa, og han maatte derfor bestaa en Kamp med M.s «Fordomme». Omsider gav denne dog efter, og dette Ægteskab (sluttet 6. Nov. 1783), der var blevet til paa en saadan, alt andet end romantisk, Maade, blev siden i høj Grad lykkeligt.

Den Samstemning, der fandt Sted imellem M. og Schack-Rathlou, traadte stærkest frem, hvad det store Landbospørgsmaal angik. M. stod her ganske paa sin Faders Standpunkt, der ogsaa faldt sammen med Schack-Rathlous. Han kunde indlade sig paa Reformer af økonomisk Natur, og han indlagde sig en virkelig Fortjeneste ved at faa Forordningen af 23. April 1781 udstedt, hvorved endelig Fællesskabet ogsaa inden for de enkelte Landsbyers Omraade fik et Dødsstød. Men de videregaaende Reformer fandt i ham en lige saa bestemt Modstander som i Schack-Rathlou, Guldberg, C. F. Rosenkrantz og andre. Samvittighedsfuld og grundig i sit Arbejde manglede han paa dette Omraade frit og stort Syn, og det var ogsaa betegnende for hans ultrakonservative Standpunkt, at han forholdt sig uvillig til Nordmændenes Ønsker om Fritagelse for den Tvang, som Forordningen af 16. Sept. 1735 havde paalagt

dem ved at forbyde Indførsel af Korn til det søndenjældske Norge fra andre Steder end fra Danmark.

Aabenbart trængtes der i Landbosagen til nye Kræfter, og det var fra den Side set godt, at M. gik af fra sine Embeder 14. April 1784, og at han som 1. Deputeret i Røntekammeret afløstes af Chr. D. Reventlow. Herefter var M.s politiske Rolle udspillet for ikke mindre end 30 Aar, og han maatte som Privatmand se paa, at Landboreformerne gik deres Gang, disse Reformer, om hvilke han skrev til Schack-Rathlou, at de «kun sigte til at tilintetgjøre vor Tilværelse og ødelægge Statens Hjælpekilder».

Imidlertid havde M., der var en god Økonom og tillige skal have spekuleret heldig i Aktier, samlet sig Formue og købt Godset Einsiedelsborg i Fyn (1781). Han kunde ret hellige sig til dets Bestyrelse, og ved Siden deraf optog ogsaa Vemmetofte Klosters Sager ham meget. Han var allerede 1776 bleven en af dets tvende Kuratorer, og den store Dygtighed, han besad som Godsadministrator, kom i de 42 Aar, hvori han virkede i denne Stilling, i høj Grad Klosteret til gode. Ogsaa for Vallø Stift, som han 1791 blev Kurator for, viste han en lignende Interesse. I Aaret 1792, da hans Fader døde, blev det ham, der kom til at arve Grevskabet Bregentved. I Følge en Tradition i Familien var hans ældre Broder Christian Magnus egentlig udset til at følge efter Faderen som Lensgreve; men den gamle M. havde udelukket ham derfra paa Grund af hans Sympathier for den franske Revolutions Ideer. Da der vilde paahvile den, som overtog Grevskabet, en Del Udbetalinger, der kunde være trykkende nok, og da M. formodentlig frygtede slemme Virkninger af de ham forhadte Landboreformer, var han i flere Aar i Tvivl, om han skulde overtage Grevskabet; men da han fik en Del kontante Penge ved efter Christiansborg Slots Brand at sælge det Moltkeske Palais paa Amalienborg, og da der kom gode Aar for Landmændene, besluttede han sig, til Held for sig og sine Efterkommere, til at overtage Grevskabet. Einsiedelsborg solgte han 1792.

Hvor meget hans private Forhold end optog ham, var han dog misfornøjet med at være uden politisk Indflydelse; han blev under disse Forhold endnu mere konservativ, end han ellers vilde være bleven, lige til haardnakket at holde paa sin gammeldags Klædedragt og sine gammeldags Manerer. Imidlertid var han dog fordomsfri og brav nok til at vise sin Hyldest imod Mindet om den Mand, hvem Regeringsforandringen 1784 havde hævet højere

end nogen anden, nemlig A. P. Bernstorff. Det fortjener at nævnes, at da denne døde 1797, lod han den Fest bekoste, som Universitetet holdt for at ihukomme den afdøde Statsmand.

En Række Aar efter M.s Afskedigelse 1784 var trods forskellige Vanskeligheder i det hele en lykkelig Tid for Landet; men saa kom de tunge Trængselsaar efter 1807. M. var en varmtfølende dansk Mand. Naar der i vor Historie ingenlunde er faa Exempler paa, at indvandrede tyske Mænd og Slægter hurtig og inderlig have sluttet sig til vort Folk og ere blevne lige saa danske som de, hvis indenlandske Byrd gik tilbage til den graa Middelalder, saa hører Familien Moltke til dem. Det gjaldt f. Ex. om J. G. M. som om Frederik M. (ovfr. S. 413), og hans danske Følelse var saa bekjendt, at naar man i den Tid talte om et dansk Parti i Modsætning til et tysk, blev han netop opfattet som en Hovedmand i det danske Parti. Der var for en varm Fædrelandsven nok at græmme sig over i Tiden fra 1807—14, ogsaa naar man saa paa den Styrelse, der førtes her hjemme; men til den tunge Stemning, disse Forhold fremkaldte hos M., kom i disse Aar oven i Kjøbet en stor Privatsorg; han mistede nemlig sin Hustru († 16. April 1808).

Strax efter Regeringsforandringen 1784 havde Frederik VI som ung Kronprins haft «formelig Modbydelighed» for M. og følt levende Mistillid til ham. Men denne højst ungdommelige Stemning forandredes efterhaanden. M.s grundmuret hæderlige Karakter skabte ham alt for stor Anseelse hos alle, hvad enten de delte hans Meninger eller ikke, til at Frederik VI ikke med Aarene skulde komme til at se anderledes paa ham. Da M. i Aaret 1808 som ældst Elefantridder blev Ordenskansler, fremkaldtes der derved en vis Tilnærmelse imellem ham og Kongen, der da ogsaa gav ham Titel af Gehejmekonferensraad, og da Statens Stilling i enhver Henseende i Aaret 1813 udviklede sig til at blive helt fortvivlet, var M. iblandt de Mænd, Frederik VI søgte Raad hos. J. P. Mynster, der stod ham nær, har fortalt, at da Schimmelmann under den finansielle Elendighed ikke vidste sine levende Raad, men den ene Gang efter den anden gjentog de Ord: «Der maa hurtig skaffes Hjælp, Lyset brænder i begge Ender», raadede Møsting Kongen til at henvende sig til M. Frederik VI fulgte Raadet, og efter 30 Aars Afbrydelse blev M. atter Statsminister 7. Dec. 1813. Umiddelbart førend han fik denne Udnævnelse, havde han deltaget i de Forhandlinger, der førtes af en snævrere

Kreds af Mænd om, hvorvidt der skulde arbejdes paa ved Afstaaelse af Thronhjem Stift at slippe for Tabet af hele Norge (jvfr. ovfr. S. 418).

Da Frederik VI faa Maaneder herefter atter lod Statsraadet træde i Virksomhed, kom M. derved til stærkt at deltage i Overvejelserne over Statens Forhold. Mynster fortæller, at M. i denne Tid var stærkt nedbøjet ved Tanken om de Farer, der truede Staten. «Det er en saa skrækkelig Tanke,» sagde han blandt andet en Dag til Mynster, «at alt dette (Danmark) nu er samlet, og om 6 Uger er det maaske opløst»; men Mynster tilføjer tillige, at saa snart der var noget at foretage, tog M. sig sammen og var i Tale og Handling ganske den, han plejede at være. I det enkelte at paavise, hvilke Regeringsskridt han har fremkaldt, lader sig ikke gjøre; men vi have de vægtigste Vidnesbyrd om, at han i de nærmeste Aar efter 1814 spillede en baade meget smuk og meget betydningsfuld Rolle, ja at han var den mest fremtrædende blandt Kongens Raadgivere. Hans Kollega Møsting anerkjendte i de stærkeste Udtryk over for Mynster hans Betydning, og skjønt den bekjendte Diplomat J. G. Rist som Holstener ikke holdt af at se, at med M. det rent danske Element ganske fik Overhaand i Statsmandskredsen i Kjøbenhavn, har dog netop han i sine «Lebenserinnerungen» i stærke Ord udtalt sin Aerkjendelse baade af M.s tillidvækkende og besindige Personlighed, af den Takt, med hvilken han optraadte baade over for Kongen og de andre Ministre, og af den Kraft og Ordenssans, med hvilken han greb ind i de Statssager, han fik at gjøre med. Vistnok var Møsting egentlig Finansminister, og M. havde ikke noget andet særligt finansielt Embede end at være 1. Medlem af Direktionen for Statsgjælden (fra 9. Febr. 1816), men det var dog netop Ordningen af Finansvæsenet, hvoraf han havde de største Fortjenester, og det var særlig med Hensyn til den Del af Statsstyrelsen et stort Tab, at han, 72 Aar gammel, døde 5. Okt. 1818. Ved Salvingen 1815 var han bleven Overkammerherre.

Det er ovenfor sagt, at M. i sin Ungdom studerede ivrig ved flere Universiteter. Den Kjærlighed, han følte til videnskabelige Studier, fandt blandt andet sit Udtryk ved en tysk Oversættelse, han udarbejdede af Qvintilians 10. Bog (udg. 1776), og ved nogle Anmeldelser, han skrev i «Leipziger gelehrte Zeitung». Senere, da han blev Chef for det store kongl. Bibliothek, fik han derved paa en anden Maade Lejlighed til at gjøre Videnskaben Gavn,

og han havde i flere Henseender virkelige Fortjenester af Bibliothekets Ordning og Udvidelse. Det havde aabenbart i hans Ungdom nærmest været den klassiske Filologi, der havde interesseret ham, men det er dog blevet til vore naturhistoriske Musæer, at Mindet om ham stærkest er blevet knyttet. Han skjænkede nemlig Universitetet den naturhistoriske Samling, som hans Fader havde efterladt sig, og som han selv forøgede, og foruden at han i levende Live skjænkede 10000 Rdl. til Indkjøb af naturhistoriske Værker til Universitetet, bestemte han ved sit Testamente 60000 Rdl. til Fremme af det naturhistoriske Studium ved Universitetet. Samtidig gav hans Testamente Vidnesbyrd om hans milde, humane Sind ved de betydelige Legater i godgjørende Retning, som det indeholdt.

M. havde kun én Søn, den ovfr. nævnte Statsmand Adam Wilh. M.

Minerva, Jan. 1819. J. P. Mynster, Meddelelser af mit Levnet. Erslew, Forf. Lex. *E. Holm.*

Moltke, Magnus Greve, 1783—1864, Overretsraad, var en Søn af ovennævnte General Christian Magnus Frederik Greve M. († 1813) og fødtes 20. Avg. 1783 paa Noer. Efter at have studeret i Kiel og Göttingen tog han 1806 juridisk Examen i Slesvig, rejste 2 Aar i Udlandet, tiltraadte 1808 Stillingen som Avskultant ved Overretten i Slesvig (udnævnt 1807), blev 1817 Medlem af samme Ret efter kort forinden at være bleven Landraad, udnævntes 1828 til Kammerherre, ~~og var 1830 en af de »oplyste Mænd»~~, 1834 valgtes han, efter s. A. at være bleven ældst Medlem af Overretten, til Stænderdeputeret for Byen Slesvig og blev Præsident i Stændernes første Samling 1836. Han var ikke alene en meget anset Embedsmand, men tillige maaske det eneste Ridderskabsmedlem, der nærrede virkelig liberale Anskuelse, derhos en af de første fuldblods Slesvig-Holstenere. Han sad ogsaa i Stænderne 1838 og 1840, men gjenvalgtes ikke 1842. 1848 sendte han sin Kammerherrenøgle og sit Ridderkors tilbage og udgav 22. April s. A. «Offener Brief an meine Mitbürger in Schleswig-Holstein» for at opnaa Valg i Flensborg til Landsforsamlingen i Frankfurt, dog uden at dette lykkedes ham. I dette Skrift roste han sig af at have været den første, der — 1837 — i Slesvig Stænder bragte Slesvigs Forening med Tyskland «paa Tapetet», og at han 1838 havde været Førstemand til at forlange Skattebevillingsret. 1849 skrev han «Bemerkungen

üb. den Krieg der Herzogthümer Schleswig u. Holstein mit der Krone Dänemark u. den abzuschliessenden Frieden», hvori han anbefalede at forene Haderslev Amt og Ærø med Kongeriget, men for øvrigt tilraadede Personalunionens Opretholdelse. 1850 blev han afskediget som Overretsraad og Landraad og levede i Kiel til sin Død, 12. Marts 1864. Han havde 3. Okt. 1818 ægtet Juliane Charlotte Ulrikke Komtesse Brockdorff (f. 26. Marts 1794 † 10. Okt. 1844), Datter af Christian Ulrik Greve B.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. 1. Skau, Peter Hiort Lorenzen S. 9 ff. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Moltke, Magnus Theodor Greve, 1806—60, Godsejer, Søn af ovennævnte Adam Gottlob Ditlev Greve M. († 1843) af dennes 2. Ægteskab, var født 9. Marts 1806 og kom 1834 i Besiddelse af Godset Grønholt med Grøndal i Svansen. Han blev 1840 Kammerherre og s. A. kongevalgt Medlem af Slesvig Stænder, i hvilke han sad i Samlingerne 1840, 1842 og 1844, men opgav 1846 sin Plads efter det aabne Brev. 1847 valgtes han til Verbitter for Itzeho Kloster. 1849 skrev han «Die schleswig-holsteinische Frage», hvori han anbefalede en Deling af Slesvig og raadede til Fred paa dette Vilkaar og saaledes, at det med Holsten forenede Sydslesvig optoges i det tyske Forbund som selvstændig Stat; Successions-spørgsmaalet ønskede han ordnet af en Kongres. Af Misfornøjelse med Forholdene i Hjemmet solgte han 1855 sine slesvigske Godser til Hertug Carl af Glücksborg og købte Aaret efter Godset Zalenze i Øvre Schlesien. Han døde 29. Okt. 1860 i Wien. 1. Sept. 1830 havde han ægtet Frederikke Antoinette Sophie Komtesse Wedel-Jarlsberg (f. 8. Avg. 1808 † 24. Maj 1892), Datter af Herman Johan Casper Greve W.-J.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Moltke, Otto Joachim Greve, 1770—1853, Statsmand, Søn af ovennævnte Adam Gottlob Greve M. († 1792), blev født i Kjøbenhavn i Christian VII's Palais 11. Juni 1770. 1788 blev han juridisk Kandidat og foretog derefter en Rejse til Frankrig, hvor han blev Vidne til den store Revolutions Udbrud. Han begyndte sin Embedsbane 1798 i Norge som Amtmand i Bratsberg Amt. 1800 udnævntes han til Stiftamtmand i Christianssands Stift og Amtmand i Nedenæs Amt. Derefter beklædte M. fra 1804—13 Stillingen som Direktør i Rentekammeret. I Dec. 1813 stillede han som

Præsident i Spidsen for det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli og kom saaledes til at beklæde en af de vigtigste og vanskeligste Poster i Staten.

Efter det Napoleonske Kejserdømmes Fald og det tyske Forbunds Grundlæggelse begyndte den slesvig-holstenske Bevægelse inden for det danske Monarki, og M. var i Kraft af sin Stilling den, der nærmest var kaldet til at gøre Front mod hin. Det slesvig-holstenske Ridderskabs bestandige Deputation optraadte, skjønt den kun var en privat og økonomisk Korporation, som statsretlig Repræsentation for Hertugdømmet Holsten. Under Henvisning til den tyske Forbundsakts 13. Artikel forlangte Deputationen Indførelsen af en Stænderforfatning for Holsten og krævede denne endog udvidet til Hertugdømmet Slesvig. Kong Frederik VI gav, i Overensstemmelse med sin absolutistiske Tænkemaade og den daværende reaktionære Strømning i Evropa, kun langsomt efter for Fordringen om en Stænderinstitution. Kravet om Forfatningsfællesskab for de 2 Hertugdømmer afviste han. 19. Avg. 1816 udnævnte Kongen en af 10 Mænd bestaaende Kommission, der skulde afgive Betænkning om et kongl. Forfatningsudkast for Holsten. M. var Medlem af denne Kommission, der først i Juni 1819 blev færdig med sin Betænkning, som dog ikke kom til at faa nogen praktisk Betydning. M. skred umiddelbart ind mod den slesvig-holstenske Theori, da det holstenske Ridderskab i Nov. 1822 henvendte sig med en Klage til den tyske Forbundsdag. Ridderskabet gjorde i hin ikke blot Fordring paa, at «den i Virksomhed værende Stænderforfatning for Holsten» skulde anerkjendes, men at den ogsaa skulde udstrækkes til Slesvig. I en Skrivelse af 28. Jan. 1823 til Udenrigsminister Rosenkrantz gjorde M. gjældende, at der hverken fandtes nogen holstensk Landdag eller noget Forfatningsfællesskab mellem de 2 Hertugdømmer, da dette efter Slesvigs Gjenforening med Danmarks Krone 1721 var blevet en Umulighed. I det Forbundsdagen i Frankfurt 27. Nov. 1823 stillede sig paa samme Standpunkt, afviste den Ridderskabets Klage. Imidlertid havde Frederik VI kort forinden nedsat en ny Kommission til Udarbejdelse af en ny Forfatning for Hertugdømmet Holsten, og Forsædet i denne overdroges M., der 1824 udnævntes til Gehejmestatsminister.

Ligesom han var optraadt mod den slesvig-holstenske Bevægelse, da denne med Ridderskabet som Ordfører ytrede sig i en aristokratisk Form, saaledes stillede han sig ogsaa afvisende over for den, da den af U. J. Lornsen lededes ind i et konstitutionelt Spor.

Til den holstenske Prælat Grev Rantzau skrev saaledes M. i Nov. 1830, at Kongen aldrig vilde tilstede, at Slesvig erholdt en fælles Forfatning med Holsten. Personlig udtalte M. sig for en særskilt Stænderforfatning for hvert af de 2 Hertugdømmer. Ved Forordningen af 28. Maj 1831 bebudedes Indførelsen af raadgivende Provinsialstænder i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, og 15. Maj 1834 udstedtes selve Forfatningslovene. Men havde M., i det han stillede sig paa den danske Regerings Standpunkt, hidtil theoretisk afvist Slesvig-Holsteinismen, saa paatog han sig dog s. A. Medansvaret for den store Indrømmelse, Frederik VI faktisk gjorde denne. 15. Maj 1834 indførte nemlig Kongen en fælles Bestyrelse og en fælles Højesteret for de 2 Hertugdømmer samt en fælles theologisk og juridisk Embedsexamen for disse. M.s Holdning over for Slesvig-Holsteinismen led altsaa af den samme Halvhed som Kongens. Da Christian VIII 1842 udnævnte sin Svoger Prins Frederik af Augustenborg til Statholder i Hertugdømmerne, i det Kongen troede, at Slægtskabshensyn skulde bevæge ham til at bryde med det slesvig-holstenske Program, fraraadede M. Udnævnelsen. 30. Marts s. A. tog M. Afsked som Kancellipræsident og Gehejmestatsminister; men hans Tilbagetræden stod ikke, hvad man længe har antaget, i umiddelbar Forbindelse med Overdragelsen af Statholderposten til den augustenborgske Prins. Bevæggrunden til hans Afgang maa søges i tiltagende Svagelighed og Tungsindighed, af hvilken sidste han havde lidt siden 1824, da han ved et Vaadeskud paa Jagten dræbte en Bondekarl. M. kom dog endnu et Par Gange til at virke i Statslivet. Han deltog nemlig 1847 i de Forhandlinger, Christian VIII indledede om en Forfatning for det danske Monarki, og han blev overordentligt Medlem af det Statsraad, Frederik VII i Jan. 1848 gav det Hverv at udarbejde et nyt Forfatningsudkast for Riget. I begge disse Tilfælde indtog M. et afgjort konservativt Standpunkt.

M. var 1811 bleven udnævnt til Medlem af Postkassepensionsdirektionen, og 1813 fik han Sæde i Direktionen for den almindelige Enkekasse. M. udnævntes 1800 til Kammerherre, blev 1810 Kommandør af Danebrog, fik 1815 Storkorset og blev 1826 Ridder af Elefanten. M., der var Ejer af de sjællandske Hovedgaarde Espe (kjøbt 1810) og Bonderup (kjøbt 1825), døde paa den førstnævnte Gaard 1. Febr. 1853. Han ægtede 1. (17. Juni 1797) Sophie Christiane Sehestedt Juul († 1810), 2. (1816) Sophie Henriette Marie v. Düring († 1853). — Paa Espe var Digteren Poul M. Møller Lærer for Grevens 2 Sønner 1817—18.

Moltke, Werner Jasper Andreas, 1755—1835, Overpræsident, var en Søn af Eberhard Friedrich Ehrenreich M. til Streitfeld, Bülow m. fl. Godser (f. 1727 † 1781) og Marie Dorothea Margrethe f. v. Oertzen (f. 1726 † 1767). Han fødtes paa Walkendorf i Meklenborg 15. Sept. 1755, blev 1765 Page ved det danske Hof, 1774 Lieutenant i Artilleriet, senere ved Garden til Fods, blev kort før Prinsesse Charlotte Amalies Død 1782 opvartende Kammerjunker hos denne, s. A. Avskultant i Rentekammeret, 1787 Amtmand over Roskilde Amt, 1796 Stiftamtmand i Ribe, 1810 Stiftamtmand over Sjællands Stift og Amtmand over Kjøbenhavns Amt samt Færøerne og udnævntes 1816 til Overpræsident i Kjøbenhavn, fra hvilken Stilling han efter eget Ønske afskedigedes 1834. Fra 1816 var han tillige 1. Medlem af Kjøbenhavns Vand-, Bro- og Provi-deringskommission, af Fødsels- og Plejestiftelsen og af Direktionen for Borger- og Almueskolevæsenet. 1832 havde han desuden Sæde i de 35 oplyste Mænds Forsamling. 1776 blev han Kammerjunker, 1782 Kammerherre, 1803 Storkors af Danebrog, 1813 Gehejme-konferensraad, og 1834 optoges han, der 1776 var bleven naturali-seret som hørende til den danske Adel, i den lensgrevelige Stand. Han døde 15. Avg. 1835 i Kjøge. Med den varmeste Interesse omfattede han sin Embedsgjerning og udrettede i sine forskjellige Stillinger overordentlig meget for dem, hvis Tarv han var sat til at varetage; men han havde da ogsaa den Glæde at se sin Virk-somhed paaskjønnet fra alle Sider. Saaledes hædredes han 1802 af «det erkjendtlige» Ribe derved, at der rejstes en Mindestøtte for ham, og ved sin Afgang som Overpræsident 1834 med et Fest-maalid af Kjøbenhavns Kommunalbestyrelse, der ligeledes foran-ledigede, at hans lensgrevelige Vaaben delvis blev optaget efter Staden Kjøbenhavns Vaaben. Han blev gift 1. (2. Juni 1783) med Ida Elisabeth Lütken (f. 24. Juni 1763 i Kjøbenhavn, † 17. Sept. 1797 i Ribe), en Datter af Kommandørkapitajn Christopher L.; 2. (27. Juli 1798) med Johanne Caspare Rosenørn (f. paa Katholm, døbt 18. Sept. 1767, † 1. Juli 1829 paa Ulriksholm), en Datter af Gehejmekonferensraad, Overskjænk Peter R.

Dagen 1835, Nr. 208.

G. Kringelbach.

Moltke-Hvitfeldt, Adam Gottlob Greve, 1798—1876, Gehejme-raad, Søn af efterfølgende Gebhard Greve M.-H., født 10. Juni 1798, blev 1816 Student, 1819 juridisk Kandidat, 1822 Kammerjunker, var i nogle Aar attacheret Gesandtskabet i Paris og senere Legations-

sekretær i Wien, ansattes 18~~33~~²⁹ som Hofmarskal hos Prins Christian og forblev i samme Stilling efter Prinsens Tronbestigelse indtil 1842, 1834 Kammerherre, gik 1846 som Ministerresident til Neapel, fra 1847 tillige akkrediteret ved de sardinske og toskanske Hoffer, tog sin Afsked 1848 og tiltraadte 1851 Besiddelsen af Stamhuset Moltkenborg. 1858 blev han Gehejmekonferensraad og 1861 Storkors af Danebrog. Efter at have søgt Valg til Folketinget indvalgtes han 1859 i Landstinget, men gjenvalgtes ikke 1866; 1861 blev han kongevalgt Medlem af Rigsraadet og overgik 1866 til Landstinget, men nedlagde 1868 sit Valgbrev. Død 23. Marts 1876. Gift 20. Juli 1828 med Elisabeth Razumowska (f. 2. Dec. 1811 † 20. Maj 1892), Datter af Gregorij Kirillowitsch Greve Rasumowskij. M.-H.s politiske Virksomhed var ikke meget betydende, men med en fremtrædende personlig Elskværdighed forenede han megen Interesse saa vel for Kunst og Litteratur som for Fædrelandets materielle Udvikling; hans Gavnildhed baade i patriotiske Øjemed og, hvor det gjaldt Understøttelse af trængende, var noksom bekjendt.

Danske Herregaarde IX: Mullerup, Glorup.

G. L. Wad.

Moltke-Hvitfeldt, Gebhard Greve, 1764—1851, Gehejmeraad, Søn af ovennævnte Adam Gottlob Greve M. († 1792) i dennes 2. Ægteskab, født 20. Febr. 1764, blev Student 1780, Cand. jur. 1782, Kammerherre 1784, Assessor i Højesteret 1789, Stiftamtmand over Akershus Stift og Amtmand over Akershus Amt 1802, Ridder af Danebrog 1803 og 1807 Medlem af den i Anledning af Krigen nedsatte norske Regeringskommission; da imidlertid F. J. Kaas (IX, 56) 1809 blev sendt til Christiania for at iagttage Prins Christian Augusts Færd og overtog M.s Embeder, blev denne forsat til Fyn som Stiftamtmand og Amtmand over Odense Amt med Gehejmekonferensraads Titel, men tog allerede 1814 sin Afsked; 1840 udnævntes han til Ridder af Elefanten, og han døde 20. Dec. 1851 efter i flere Aar at have været næsten blind. M. købte 1815 Mullerup i Fyn, efter sin Moders Død 1802 blev han Besidder af Stamhuset Moltkenborg (Glorup m. m.) og 1843 af det Hvitfeldtske Fideikommiss, hvorefter han søjede Navnet *Hvitfeldt* til sit eget. Han var en brav og retsindig Mand; sine Godser styrede han med stor Omhu og Dygtighed. Gift 1. med Birte Hvitfeldt (f. 10. Jan. 1768 † 1. Dec. 1788), Datter af Gehejmeraad Matthias Wilhelm H. (VIII, 163), 2. (23. Sept. 1791) med Bertha Sophie Bille-Brahe (f. 10. Maj 1775 † 2. Okt. 1833), Datter af Gehejmeraad Henrik B.-B. (II, 261).

Danske Herregaarde IX: Mullerup, Glorup.

G. L. Wad.

Moltke-Hvitfeldt, Gebhard Leon Greve, 1829—96, Diplomat, var født 23. April 1829 i Paris og Søn af fornævnte A. G. Greve M.-H. Efter at have taget Studentereksamen 1846 og Philosophicum Aaret efter blev M.-H., der havde begyndt paa det juridiske Studium, i en Alder af 20 Aar antaget af sin Onkel Grev A. W. Moltke til den diplomatiske Tjeneste, til hvilken han sikkert medbragte de bedste Egenskaber, smuk og begavet som han var, dertil kyndig i fremmede Sprog fra Barndommen af og hørende til en af Landets første Familier samt Arving til en betydelig Formue. I 3 Aar arbejdede M.-H. nu først hjemme i Udenrigsministeriet, hvorpaa han i 1852 ansattes som Attaché i Brüssel for allerede Aaret efter at blive udnævnt til Legationssekretær i Wien; her forblev han til 1856, da han med Titel af Ministerresident blev udnævnt til Danmarks Repræsentant ved Hofferne i Madrid og Lissabon, men ogsaa her blev hans Forbliven forholdsvis kort, thi i Begyndelsen af 1860 blev han under Baron Blixen-Fineckes kortvarige Styrelse kaldet til den vigtige Post som Gesandt i Paris, en Post, som han kom til at beklæde lige til sin Død, 28. Nov. 1896, altsaa i o. 37 Aar, og som han havde saa kjær, at han ikke kunde tænke sig at opgive den, hverken da det i 1865 tilbødes ham at blive Udenrigsminister i Ministeriet Frijs, ej heller da han i 1876 efter sin Faders Død tiltraadte Besiddelsen af Stamhuset Moltkenborg.

Uagtet M.-H. saaledes tilbragte saa at sige hele sit Liv i Udlandet, hang han alligevel med varm Kjærlighed ved sit Fædreland, og naar det er blevet bebrejdet ham, at han solgte Familiens sønderjyske Godser, saa er dette uretfærdigt, thi disse vare solgte, før han arvede Familieejendommene. Aaret 1864 maatte derfor i høj Grad bedrøve en varm Patriot som ham, og han gjorde sikkert ogsaa sit for at afværge Ulykkerne, dette Aar bragte, i hvilken Henseende det skal erindres, at han under Konferencen i London ilte der til, Dagen efter at han havde haft en Samtale med Napoleon III, i den Hensigt at gjøre de danske befuldmægtigede saa snart som muligt bekjendt med de Raad, Kejseren gennem ham gav den danske Regering. Ogsaa i 1866 havde M.-H. en vigtig Avdiens hos Kejseren, af hvis Udtalelser det tydelig nok fremgik, at den franske Politik paa dette Tidspunkt begunstigede Preussens Planer over for Østerrig og vilde gjøre sit til at skaffe Preussen Alliancer til den forestaaende Kamp. — 4 Aar senere skulde M.-H. se det glimrende Kejserhof styrte sammen, til hvis fremtrædende Mænd han havde hørt. Efter eget Ønske forblev han i Paris under

hele Belejringen 1870—71 for at hjælpe sine Landsmænd efter bedste Evne med Raad og Daad; ligeledes blev han her under den første Del af Kommunen, og han blev bogstavelig talt her paa sin Post lige til det sidste Øjeblik, thi det Tog, hvormed han tog til Versailles, var det sidste, der slap ud af Paris, og det blev stærkt beskydt af Kommunens Tilhængere, saa at de rejsende, M.-H. iberegnet, maatte kaste sig ned paa Bunden af Waggonerne for at undgaa Kuglerne. Under Republikken vedblev M.-H. at indtage den samme fremtrædende Stilling i Paris, støttet i sine Bestræbelser for at bevare denne af sin Hustru, Marie f. Komtesse Seebach, hvem han havde ægtet paa Slottet Unwürde i Sachsen 15. Avg. 1863, og som er født 12. April 1843 i Rom og Datter af sachsisk Gesandt i Paris, Grev S., hvis Hustru var en Datter af den russiske Kansler Nesselrode. At M.-H. var afholdt af den franske Regering, fik han i øvrigt et smukt Bevis paa i 1872, thi da der udspreddes det Rygte i Paris, at Republikkens Regering ønskede ham fjærnet, fordi han havde hørt til Kejserhoffets intime Kreds — hvad for Resten tilmed ikke var sandt —, desavouerede Thiers dette Rygte ved at sende M.-H. Æreslegionens Storofficerskors, ledsaget af en anerkjendende Skrivelse fra den daværende Udenrigsminister Remusat. Denne Anerkjendelse fortjente M.-H. sikkert, ligesom det utvivlsomt ogsaa er fuldt ud sandt, naar en af hans Kolleger ved Budskabet om hans Død udtalte, at «M.-H. var af et Verdensmandsstof, som nu ikke mere tilvirkes hjemme; national i Roden af sit Hjærte havde han dette Islæt af evropæisk Tankegang, der satte ham saa fuldstændig à son aise og gjorde hans Dømmekraft saa fri i Omgangen med franske i Almindelighed og franske Statsmænd i Særdeleshed; fra Thouvenel og Drouyn de Lhuys til Gambetta og Hanotaux havde de alle sammen Indtrykket af en Mand, der helt fyldte sin Plads og kunde have fyldt en større».

Det er en Selvfølge, at M.-H. ikke savnede Anerkjendelse af sin Virksomhed fra sin Konge og Regering: han blev Kammerherre 1858, Kommandør af Danebrog 1862 og erholdt Storkorset 1869 samt fik Ordenstegnet hertil i Diamanter 1876. At han endelig for den almindelige Bevidsthed her hjemme stod som en fremragende Personlighed, fandt sit Udtryk i, at han oftere nævnedes som en Mand, der kunde være Tale om at hjemkalde i en kritisk Stund for at indtage en Plads i Kongens Raad og til Landets Tarv.

C. Zytphen-Adeler.

v. Moltzahn (Maltzahn), Johan Lotharius Friederich, 1719—56, Diplomat, var næstældste Søn af Levin Joachim v. M. paa Grubenhagen i Meklenborg, hvor han fødtes 13. April 1719. Paa mødrene Side havde han formaaende Slægt i Danmark, hvor allerede fra Begyndelsen af det 14. Aarhundrede Medlemmer af hans Familie vare søgte hen. Han traadte da i dansk Tjeneste, og efter i nogle Aar at have beklædt en Hofcharge udnævntes han i 1751 til Gesandt i Petersborg. Hvad der til denne Post manglede ham i diplomatisk Erfaring, erstattede han ved Takt og Iver, dertil var han en meget smuk Mand, hvad Kejserinde Elisabeth satte stor Pris paa, og det siges endog, at det kun ahang af ham at nyde hendes højeste Gunst, men at han frabad sig den. I den gottorpske Mageskiftesag udrettede han intet. Storfyrstens Stædighed var voxet som Følge af Lynars mislykkede Forsøg, Storkanslerens gode Vilje var vel ikke mindre end før, men han vovede ikke at drive paa Sagen af Frygt for at lægge sig ud med Tronfølgeren, og Kejserindens Indolens var for stor til, at hun kunde ville udøve noget Tryk paa Storfyrsten. Kun Storfyrstinden syntes efterhaanden at blive bedre stemt for Mageskiftet, men det var dog usikkert, om det hele ikke var Forstillelse for at vinde Storkansleren. Da Kejserindens Svagelighed truede med et Tronskifte, fordoblede M. sine Anstrængelser for at bringe det gottorpske Spørgsmaal til en gunstig Løsning forinden. Derved paadrog han sig en Forkølelse, som medførte hans Død 31. Dec. 1756. Der har været talt om Forgiftelse, fremkaldt af forsmaaet Kjærlighed eller af Medbejleres Skinsyge, men intet i Akterne bestyrker denne Mistanke. Han var ikke gift.

Maltzahn u. Lisch, Lebensbilder aus dem Geschlechte Maltzahn (Rost. 1871).

P. Vedel.

Momme, Hans Bagger, 1792—1827, Brygger, er født 10. Maj 1792 og Søn af Præsten i Stovby og Hornum (mellem Vejle og Horsens) Laurits M. og Eleonore Hedvig f. Bagger. Sammen med 2 Brødre, der studerede, kom han til Kjøbenhavn, hvor han fik Ansættelse i Matrikelkontoret. 1823 tog han sin Afsked her fra med Titelen Kammerassessor. 1812 var han nemlig bleven gift med Marie Christine Østergaard (f. 11. Maj 1792 † 5. Febr. 1863), Datter af Kammerraad, Brygger Andr. Chr. Ø. og Margrethe Sophie f. Kisling, og ved dette Giftermaal bleven Medejer af Bryggergaarden i Nygade Nr. 3, som han snart helt overtog, og

hvis Bryggeri han i væsentlig Grad forbedrede. Han var saaledes den første Brygger her hjemme, der tog Dampmaskinen i Brug. Han lod det til Maltens Knusning nødvendige Valseværk drive ved en af O. J. Winstrup udført Dampmaskine. Værket opsattes 1826 og omtales meget, men M. døde allerede 5. Nov. 1827.

Handels- og Industritid. 1826, S. 76. Mag. f. Kunstnere og Haandværkere II (1828), S. 121 ff. Nyrop, O. J. og P. J. Winstrup. *C. Nyrop.*

Momme, Ole Peter, f. 1854, Arkitekt. M. er født 18. Marts 1854 i Landsbyen Ørum ved Horsens og er Søn af Kancelliraad, Herredsfuldmechtig Laurits M. (f. 1820 † 1892) og Elsiné f. Sørensen (f. 1825 † 1893). Efter at have været i Murerlære og efter at have gennemgaaet Kunstakademiet (Afgangsbetegnelse 1881) blev han Konduktør for Herholdt ved Restavreringen af St. Peders Kirke i Næstved og ved Opførelsen af «Bikubens» Bygning i Silkegade i København. I Konkurrencen om et Raadhus i Roskilde vandt han Præmien og opførte Bygningen 1882—83; i Konkursen om Christiansborg Slots Gjenopførelse vandt han sammen med Arkitekt L. F. Olesen Præmie baade 1887 og 1888; 1887 vandt han tillige Akademiets lille Guldmedaille for «et fyrsteligt Residensslot», og 1888 foretog han en Studierejse for Akademiets Stipendium. 1884—88 havde M. og hans stadige Medarbejder Olesen Bopæl i Aalborg, hvor han opførte en Mængde Villaer og Privatbygninger; nævnes maa Gabels Gaard (militær Skole og Hovedvagt), Svineslagteriets Ejendom paa Torvet, Grosserer Stauns Ejendom, Tvangsarbejdsanstalten (fuldført 1896). Senere har han bygget forskellige Herregaarde, Skoler og Landbygninger samt Kirkerne i Nykjøbing paa Mors, 1891, og i Løgstør, 1893. Efter at være flyttet til København, hvor han 1889 blev Bygningsinspektør, har han af større Foretagender bygget «Sanssouci» paa Frederiksberg, en Del større Privatbygninger og Arbejdsanstalten paa Amager (1894—95).

M. er frisk og naturlig i sin Arkitektur, og særlig i enkelte Murstensbygninger i Aalborg har han præsteret noget virkelig smukt og fortjenstfuldt. 1885 ægtede han Thora Henriette Kirstine Simonsen (f. 1859), Datter af Forvalter ved Kommunehospitalet i Aarhus Heinrich S. (f. 1821 † 1891) og Anna Kirstine f. Hansen (f. 1822).

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Erik Schiødt.

Mommsen, Christian Matthias Theodor, f. 1817, klassisk Oldtidsgransker. Th. M. er født 30. Nov. 1817 i Garding, hvor

hans Fader, Jens M. (f. 1783 † 1851), da var Diakon; Familien er gammel sønderjysk, oprindeligt vel frisisk. Efter at have besøgt Gymnasiet i Altona studerede M. fra 1838 Jura og Filologi i Kiel, hvor han i 1843 vandt den juridiske Doktorgrad; lige efter tiltraadte han en fleraarig Udenlandsrejse til Italien. I Oprørsåret 1848 var han atter i sit Fødeland; han optraadte som en ivrig og vidtgaaende Tilhænger af den slesvig-holstenske Bevægelse og deltog efter stort Maal i Redaktionen af den i Rensborg udkommende «Schleswig-Holsteinische Zeitung». I Efteråret kaldtes han til Leipzig som Professor i Retsvidenskab; men hans radikale politiske Optræden havde til Følge, at han blev afskediget i 1850. Han opholdt sig nu i Schweits, hvor han fik et Professorat i Zürich; allerede 1854 kaldtes han dog til Universitetet i Breslau, og 1858 kom han som Professor i Oltidshistorie til Berlin, hvor han siden bar boet.

M.s første Arbejder drejede sig om juridiske og sproglige Æmner fra Oldtiden, og under sin store Rejse samlede han Materialet til 2 Værker over Indskrifterne i Kongeriget Neapel, som førte Epigrafikken ind i nye Baner. Navnkundighed opnaede han ved sin «Römische Geschichte», der udkom i 3 Bind 1854—56; paa Grundlag af dybtgaaende Studier skildrer M. heri Roms eller snarere Italiens Historie indtil Cæsars Død ud fra Synspunkter, der vare den herskende Niebuhrske Opfattelse ganske modsatte, og med en energisk Livfuldhed, der gjorde det stærkeste Indtryk, selv om Forfatterens lidenskabelige Partitagen faldt enhver Læser i Øjnene. I de mange senere Udgaver er Værket blevet meget udvidet og gennemarbejdet (8. Udg. 1888—89); dertil er det — med Forbigaaelse af 4. Bind, hvortil Manuskriptet brændte med M.s Villa i Charlottenburg 1880 — blevet fortsat med 5. Bind (1885; 4. Udg. 1894), der giver en Fremstilling af de romerske Provinsers Forhold i den ældre Kejsertid. I den lange Mellemtid var der fra M.s Haand stadig kommet nye Bidrag til Roms Historie, snart større Værker som «Die römische Chronologie» (1858) og «Geschichte des römischen Münzwesens» (1860), snart mindre Afhandlinger, hvoraf de vigtigste ere samlede i de 2 Bind «Römische Forschungen»; dertil ogsaa Udgaver, især af Angorainskriften («Res gestæ divi Augusti ex monumentis Ancyrano et Apolloniensi») og af Pandekterne. Over alt andet hæver sig dog M.s andet Hovedværk, «Römisches Staatsrecht» (3 Bd., 1871—88), hvori M.s Evne til storslaaede juridiske Konstruktioner især træder frem, og som har været epokegjørende ved sin nye Opfattelse af Kejsertidens Forfatning.

M. har spillet nogen Rolle i tysk Politik og en Tid været Medlem af Rigsdagen. Fremfor alt har han dog været en af de ledende Mænd i Berlins videnskabelige Liv og virket som Akademiets Sekretær fra 1873—95; han har gennemført det mægtige Værk over de romerske Indskrifter («Corpus inscriptionum Latinarum») og ogsaa ledet den Afdeling af «Monumenta Germaniæ historica», der omfatter de ældste Kildeskrivere. Til Trods for sin høje Alder er han endnu stadig fuldt optaget af videnskabelige Sysler.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

Kr. Erslev.

Mommsen, Friedrich, 1818—92, Retslærd, blev født i Flensborg 3. Jan. 1818; hans Fader var Kjøbmand Fedder M. Efter at være udgaaet af Flensborg Skole 1836 studerede han i Kiel, Berlin og München Retsvidenskab og tog juridisk Examen i Kiel 1841, blev Avskultant ved og 1848 Medlem af den slesvigske Overret, tillige s. A. interimistisk Chef for Justitsdepartementet og Medlem af Landsforsamlingen i Kiel. Da Overretten paa Gottorp havde nægtet at adlyde Regeringskommissionen i Flensborg, afskedigedes dens Medlemmer 1850; M., der udelukkedes fra den første Amnesti 1851, forlod sit Fædreland og gik til Göttingen. Her blev han 1852 Dr. juris, 1853 Privatdocent, 1854 Professor extraordinarius og 1859 Professor ordinarius i Retsvidenskab. 1864 indtraadte han som Medlem af den slesvigske Appellationsret i Flensborg, 1867 udnævntes han til Medlem af Overappellationsretten i Berlin og 1868 til Præsident for det nyoprettede evangelisk-lutherske Konsistorium for Slesvig og Holsten i Kiel, hvor Universitetet 1876 udnævnte ham til Dr. theol. honoris causa. Fra 1879 var han tillige Kurator for Universitetet i Kiel. 1. Febr. 1892 døde han i Rom. — M.s vigtigste videnskabelige Arbejder vare «Beiträge zum Obligationenrecht» (1853—55) og «Erörterungen aus dem Obligationenrecht» (I—II, 1859—79). De i første Værk indeholdte Afhandlinger, navnlig om Indflydelsen af Ydelsens Umulighed paa Obligationsforhold og Læren om Mora, vare grundlæggende for og søges endnu som Hovedværker angaaende deres Æmner; ogsaa M.s senere Værker ere af stor Værdi.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

Jul. Lassen.

Mommsen, Karl Johannes Tycho, f. 1819, Filolog, Broder til ovennævnte C. M. Theodor M., blev født 23. Maj 1819 i Garding og først undervist hjemme af Faderen, senere i Gymnasiet Chri-

stianeum i Altona 1834—38. Derefter studerede han i Kiel, hvor han tog den filosofiske Doktorgrad 1843; han begyndte ogsaa her sine Studier over Pindar med en Afhandling om Digterens og hans Tidsalders Historie (Kiel 1845) og en tysk Oversættelse af hans Digte (Leipz. 1846). Efter at have været Privatlærer nogen Tid i Altona fik han af Regeringen Understøttelse til en Udenlandsrejse, væsentlig til Italien, 1846—48. Ved hans Hjemkomst udbrød Oprøret i Slesvig-Holsten, og han traadte da ind i Rantzaus Korps af frivillige, der imidlertid snart blev opløst; derefter var han 1848—50 Kollaborator i Husum og saa nogen Tid Lærer ved Christianeum i Altona; men siden 1851 har han stadig været uden for Danmark (i Skolevirksomhed i Eisenach 1851—56, i Oldenburg 1856—64 og i Frankfurt a. M. 1864—85), og hans hele videnskabelige Virksomhed tilhører Tyskland.

Alberti, Schlesw.-Holst-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

M. Cl. Gertz.

Momsen, Hans, 1735—1811, Landsbytekniker og Matematiker, fødtes 23. Okt. 1735 i Landsbyen Faretoft, Tønder Amt, hvor Faderen, Momme Jensen, var Jordbruger og Landmaaler, medens Bedstefaderen en Tid lang havde været Navigationslærer i Holland. Drengen viste et ualmindeligt mekanisk Snille og arbejdede sig tidlig ind i de matematiske Videnskaber, særlig ved Hjælp af en hollandsk Oversættelse af Euclides, som han fandt blandt Bedstefaderens Efterladenskaber; men paa Grund af Hjemmets trange Forhold naaede han aldrig frem til skolemæssig Uddannelse. Sysselsat med Landbrug, Digebygning og Landmaaling fortsatte han gennem et langt Liv sine matematiske Studier og sin tekniske Uddannelse. Uden Undervisning lærte han at forstaa de almindelige Kultursprog, ja selv Latin, for at kunne læse de matematiske Hovedværker i Grundsprogene, men særlig lagde han sig efter Landmaaling, Navigation, Astronomi, Urfabrikationens Theori, Gnomonik m. m., og han var vel bevandret saa vel i Naturvidenskaberne som i Historien og Geografien, ja endog i Filosofi. Hans tekniske Uddannelse holdt Skridt hermed. Han var Træskærer, Kobberstikker, Landskabstegner, Bogbinder, han drejede i Træ og Metal, sleb og polerede Glas, gjorde arkitektoniske Udkast til Bygninger, Broer og Sluser og forfærdigede fortrinlige matematiske Instrumenter, Ure, Kikkerter, Teleskoper m. m. Til Kirken i sin Fødeby byggede han et smukt Orgel, og unge, fremadstræbende Mennesker gav han stadig Undervisning i Matematik, Landmaaling

og Navigation. Blandt hans Elever var den senere Professor H. J. Krebs (IX, 478), der yndede at sende sine matematiske Manuskripter til hans Bedømmelse før Trykningen. M. staar som det mest fremragende Exempel paa det Snille og den Regnekunst, der ikke sjældent træffes hos den slesvigske Almue. Han døde i Faretoft 13. Sept. 1811.

Schlesw.-Holst. Prov.-Berichte 1813, S. 97 ff.; 1814, S. 357 ff. Allg. Deutsche Biographie XXII.

P. Lauridsen.

Momsen, Johan Frederik, f. 1813, Hededyrker. F. M. er født 2. Jan. 1813 paa Hovedgaarden Sønderskov ved Askov, der ejedes af hans Fader, Peter M. († 1846); Moderens Navn var Maren f. Rahr. Først som midaldrende Mand fik M. Lejlighed til at virke for Skovkultur, da han 1850 samlede Ejendommen Skovlyst, nær ved Sønderskov, med Bøgeskov samt med Krat og Hede, der blev tilplantet. Desuden deltog M. (1866) i Dannelsen af Aktieselskabet «Hovborg Plantage» og har i det hele virket meget for Træplantning i Sydvestjylland. Han kom saaledes ogsaa tidlig i Forbindelse med Hedeselskabet, af hvis Repræsentantskab han er Medlem. 6. Nov. 1872 ægtede M. Vilhelmine Marie Dorscheus (f. 25. Avg. 1839), Enke efter Sognepræst i Malt Theodor Julius D. og Datter af Kjøbmand i Nakskov Fred. Vilh. Chr. Aarestrup.

Hedeselskabets Tidsskr. Febr. 1894.

A. Oppermann.

Monasteriensis, Johannes, † 1563, s. Spithof.

Monies, David, 1812—94, Portræt- og Genremaler, var Søn af jødiske Forældre, Salomon M. (f. 1786 † 1853) og Frederikke f. Soldin (f. 1781 † 1858), og var født i Kjøbenhavn 3. Juni 1812. Da Faderen, som havde været velhavende, under Krigsaarene 1807—14 forarmedes, voxede Sønerne op i Fattigdom. Dog fik M. allerede i sit 12. Aar Adgang til Kunstakademiets Skoler, vandt 1827 den mindre og 1832 den store Sølvmedaille. Samtidig var han Elev af J. L. Lund og begyndte tidlig at male og udstille Portrætter. I dette Fag har han sin største Betydning som Kunstner. Foruden en Mængde Privatportrætter, blandt hvilke Mandsportrætterne gennemgaaende synes at have været de bedste baade i Henseende til Form og Karakteristik, kan nævnes nogle af mere bekjendte Personligheder, saaledes af Lægen J. D. Herholdt, hvilket allerede 1833 vakte Opmærksomhed for den unge Kunstner, og af Skuespillerne Frydendahl, Lindgreen og Winsløw, hvis udprægede Aasyn ere

gjengivne med Kraft og Sandhed i Form og Farve. Et i hans senere Alder (1873) malet Portræt af Phister, hvilket brændte paa Christiansborg i 1884, lignede godt og var godt gennemført i Modellingeringen, men usandt i Farven, da Kunstnerens Øjne allerede den Gang vare svækkede. Hans Dameportrætter vare ret elegante, men som oftest flatterede, d. v. s. udviskede i Karakteristik og Lighed, og konventionelle efter Tidens Mode i Gjengivelsen, navnlig af Busten.

Lige saa tidlig (1833) optraadte M. som Genremaler, om end hans første Billede nærmest var en Række Portrætfigurer af Kammerater, et Æmnevalg, der jævnlig forekom i Genremaleriets første Tid i Danmark. Det kaldtes «En Kunstner, som spøger med en Bondepige, medens hendes Fader sover, i Baggrunden andre Kunstnere, som tegne og male efter Naturen». Det var Portrætter af Gurlitt, Simonsen, Kaufmann, Kiærskou, Raadsig og Jerndorff. Efter at han i 1835 for egen Regning var rejst til München, fik han Aaret efter en Rejseunderstøttelse (400 Rbdl.) af Fonden ad usus publicos og var et Par Aars Tid udenlands i alt. Et Billede, «To Børn ved et Vandløb» (1838), gjorde megen Lykke, ogsaa «Erindring fra Danseboden» (1849, Kunstforeningen) udmærkede sig ved heldig Form og Farve. Andre Billeder, «Køfirmanden», «Pengebrevet», «En Skovtur» (kongl. Malerisamling) o. fl., vare vel prægede af et vist Lune, der tiltalte mange, men ikke altid heldige i Valg af Typer eller i Kolorit. Paa Grænsen af Historiemaleri stod hans «Episode af Troppernes Hjemkomst» (1850, Frederiksborg-musæet), der karakteristisk gjengiver Øjeblikkets dobbelte Stemning, Glæde og Vemod. Et Forsøg paa at male større Billeder af Jødefolkets Historie mislykkedes derimod, i det den samme Kunstner, der modellerede et Portræthoved saa godt, deri var mærkværdig tom i Gjengivelsen af Hovederne og broget i Farven.

M. ægtede 14. Nov. 1837 Bolette Jacobsen (f. 1810 † 1889), Datter af Isak J. og Sara f. Heimann. Han blev 1847 agreeret, 1848 Medlem af Akademiet som Portrætmaler, 1859 titulær Professor og havde 1867 det Anckerske Rejselegat. Efter at hans Arbejder i de senere Aar havde faaet en vis Svaghed i Farven, bevarede han dog sin Arbejdslyst og udstillede indtil sin høje Alder. Han døde 29. April 1894.

Søndagsposten 1875, Nr. 595. Illustr. Tid. 1894, Nr. 34. Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Monod, Jean, 1765—1836, Præst, blev født i Genf 5. Sept. 1765 og var Søn af Pastor Gaspard Joel M. († 1782) og Suzanne Madeleine f. Puerari († 1799 i Kjøbenhavn). Præsteviet i Genf 1787 fik han det Hverv 1790 at følge en kvindelig Slægtning, der rejste som Gouvernante til St. Petersborg. Paa Tilbagerejsen kom han tilfældigvis til Kjøbenhavn, blev grebet af Kjærlighed til Etatsraad Fr. de Conincks (IV, 77) 15aarige Datter Louise Philippine de C. (f. 25. Dec. 1775 † 4. Marts 1851 i Paris), forlængede derefter sit Ophold i Staden og prædikede nogle Gange til Menighedens Bifald i den reformerte Kirke. Efter en større Rejse kom han 1792 tilbage til Kjøbenhavn og blev 18. Jan. 1793 viet til nævnte Frk. de Coninck. Ægteparret bosatte sig i Schweits, og M. modtog her 1794 Kaldelse til at være Andenpræst ved den fransk-reformerte Menighed i Kjøbenhavn. 1806 blev han opfordret til at søge det ledigtblevne Professorat i Fransk ved Universitetet, men afslog Tilbudet; derimod blev han Lærer i dette sit Modersmaal for Arveprinsens Børn. 1808 blev han Præst ved den reformerte Menighed i Paris og døde i dette Embede 23. April 1836, højagtet baade som Prædikant og som elskeligt Menneske. Han var i Kjøbenhavn paa Besøg i 1812 og prædikede atter her flere Gange. Ved Reformationsfesten 1817 modtog han Æresdiplom som Dr. theol. fra det danske Universitet. — Af hans 12 Børn bleve 4 Præster. Deriblandt den navnkundige *Adolphe M.* (f. i Kjøbenhavn 21. Jan. 1802, † i Paris 6. April 1856), en lysende Stjerne i den evangeliske Kirke, først Præst i Neapel og Lyon, derefter Professor i Montauban og fra 1849 til sin Død Præst i Paris. — Den ældste Broder, *Frdéric M.* (f. i Schweits 1794, † 1863 i Paris), var 1819—49 Præst i Paris, stiftede derefter med Grev Gasparin en Frikirke og redigerede «Archives du Christianisme». — Endelig *Guillaume M.* (f. 18. Marts 1800 i Kjøbenhavn, † 22. Jan. 1896 i Paris), en kort Tid Præst i St. Quentin, senere Præst i Lausanne, derefter gennem alvorlig Sindssyge religiøs Sværmer.

Dansk Minerva, Nov. 1817, S. 77 ff. Ad. Monod, Livserindringer og Breve, overs. af W. F. de Coninck (1888—90). Lichtenberger, Encyclopédie des sciences religieuses IX, 314 ff. Nationaltid. 15. Marts 1896, Tillæg *A. Jantzen.*

Monrad, Christian Ferdinand, 1815—89, Skolemand, Søn af Sognepræst til Grejs (senere til Mern) Hans Christian M. (f. 4. Maj 1780 † 7. Marts 1825) og Ferdinandine Henriette f. Gjertsen (f. 8. April 1783 † 8. Juni 1871), var født i Grejs 10. Dec. 1815, blev

1835 Student paa Sorø Akademi, underviste der i flere Aar og blev 1838 Lærer hos Institutbestyrer Carlsen i Kjøbenhavn, med hvem han virkede til Oprettelsen af en Industriskole. Imidlertid studerede han baade Theologi og Filologi, men maatte 1842 af Helbredshensyn tage Ophold i Nexø som Huslærer. 1846 blev han Dansk lærer ved Mariboers Danekvindeskole og ved sammes Realskole, og 1851 udnævntes han til Adjunkt, 1854 til Kollaborator ved Flensborg lærde Skole. Her udgav han 1853 en dansk Formlære og 1858 en dansk Syntax til Skolebrug. Han underviste tillige i Mønsters danske Pigeskole og overtog senere denne Skole. 1864 blev han afskediget fra Latinskolen, men blev i Flensborg og fortsatte her sin Skolevirksomhed til 1878, da han overtog Redaktionen af «Nordslesvigsk Søndagsblad». For øvrigt deltog han med stor Iver og Nidkjerhed i den nationale Bevægelse i Sønderjylland og var i mange Retninger en forstandig Raadgiver for Sønderjyderne. Navnlig arbejdede han lige til sin Død, 1. Juni 1889, utrættelig i den 1881 stiftede «Forening til det danske Sprogs Bevarelse i Nordslesvig», i hvis Bogudvalg han var Formand. Han blev 1849 gift med Anna Thore Thorsen (f. 1820), Datter af Toldbetjent Thor T.

Erslew, Forf. Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Sønderjydske Aarbøger 1890, S. 27. Dagbladet 5. Juni 1889.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Monrad, David, 1763—1847, Generalpostdirektør, var en Søn af Provst og Sognepræst i Ejdanger i Akershus Stift Jørgen Herman M. (f. 1713 † 1766) og Cathrine f. Stranger († 1766). Han fødtes i Adelhejms Præstegaard 30. Juli 1763, blev 1784 dansk Jurist, ansattes s. A. som Volontær i danske Kancelli, blev 1786 Kopist og 1790 Kancellist sammesteds, fungerede som Sekretær ved den i Aaret 1793 nedsatte Kommission angaaende en bedre Indretning ved Generalpostamtet, hvilket gav Anledning til, at han 1794 opgav sin Stilling i Kancelliet, i det han som en Anerkjendelse af det dygtige Arbejde, han havde udført for Kommissionen, blev udnævnt til Chef for Generalpostamtets danske Sekretariat, hvormed Stillingen som Postvæsenets Arkivar var forbunden. 1801 blev han surnummer og 1807 virkelig Direktør i Generalpostamtet og forblev i denne Stilling, indtil han 1835 blev Generalpostdirektør. Desuden blev han 1815 Medlem af Postkassespensionsdirektionen, 1816 af den almindelige Pensionskassedirektion. 1842 tog han sin Afsked fra sine Embeder paa Grund af svækket Helbred, og han døde 26. Febr. 1847 i Kjøbenhavn. 1790 var han bleven Kancellisekretær, 1799

Kancelliraad, 1801 Justitsraad, 1809 Etatsraad, 1826 Konferensraad, 1828 Kommandør og 1840 Storkors af Danebrog. — Han var almindelig anerkjendt som en nidkjær, energisk og pligtosfyldende Embedsmand, der i høj Grad bidrog til Gjennemførelsen af de mange og omfattende Reformer paa Postvæsenets Omraade, som saa Dagens Lys i hans Funktionstid. Særlig er der dog maaske Grund til at fremhæve hans Fortjenester af, at Postforbindelsen imellem Landsdelene i Krigsaarene 1807—14 foregik paa en saa omsigtsfuld og betryggende Maade, som Tilfældet var. Ej heller bør lades uomtalt den Snildhed, hvormed han 1807, umiddelbart før den fjendtlige Okkupation af Sjælland, bragte en Del af de paa Rosenborg Slot opbevarede kongelige Klenodier og Kostbarheder i Sikkerhed hos Grevinde Danneskjold-Samsøe paa Gisselfeldt Kloster. Han blev 2. Juli 1791 gift med Clara Jørgensen (f. 9. Jan. 1767 † 29. Marts 1848), en Datter af Konditor Hans J. og Cathrine Margrethe f. Næve. *G. Kringelbach.*

Monrad, Ditlev Gothard, 1811—87, Biskop, Politiker, fødtes i Kjøbenhavn 24. Nov. 1811 som yngste Barn af daværende Fuldmægtig i Rentekammeret Otto Sommer M. og Charlotte Frederikke f. Riis. Faderen, som var født i Norge, bestemte sig efter Kieler-Freden til at blive ved sit Fødeland og udnævntes af den nye Regering til Foged i Nordland. Han afrejste strax til sin nye Post, men da Familien det følgende Aar efter en møjsommelig Sørejse naaede frem til Throndhjem, modtoges den med Efterretningen om, at han var bleven sindssvag og havde maattet nedlægge sit Embede. Lykkeligvis kunde hans norske Slægtninge tage sig noget af Familien, og den levede, som den kunde, paa en lille Gaard i Nærheden af Throndhjem fra 1815—19. Men Faderens Tilstand forværredes, og han brød stundum ud i Raseri, saa at han endog en Gang vilde ombringe Hustruen. Hun forlod ham da og tog til sin Slægt i Hertugdømmerne, hvor hun døde 1828. Kun én Gang gjensaa M. sin Moder paa et kort Besøg hos hende i 1825. Faderen døde i dyb Melankoli i Danmark 1862. — Da Familiens Samliv i Throndhjem saaledes opløstes, kom den forladte Dreng til en Slægtning, Kjøbmand Kornerup i Præstø, i hvis Hus han tilbragte 6 glædeløse Aar. Familiens Kaar vare indskrænkede; det var af Godhed, den havde modtaget ham, men den følte næppe synderlig Sympathi for den indesluttede Dreng, som den ikke forstod sig paa. Han fik ikke anden Undervisning end den, der gaves i den almindelige

Borgerskole, og hans Fremtidsudsigter indskrænkede sig til en Gang at blive Dreng i Principalens Kjøbmandsbod. Men den daværende Præst i Byen, Digteren N. Søtoft, var bleven opmærksom paa hans overordentlige Begavelse, og ved Hjælp af en Indsamling bragtes et Par Hundrede Daler til Veje, hvorved det blev muligt at sætte ham i Vordingborg Latinskole. Der kom han i Huset hos daværende Adjunkt L. Westengaard, der tog ham med sig, da han 1¹/₂ Aar efter blev Præst i Pederst~~rup~~, og der forberedte ham til Studenterexamen, som han tog 1830 med Udmærkelse, som i det hele hans akademiske Bane blev saa glimrende som næppe nogen andens før eller senere. Hans udmærkede Examinere skaffede ham hurtig Regens og senere Borchs Kollegium. Derved kom han i nærmere Berøring med andre Studenter, han vandt en trofast Ven i C. F. Allen, der var hans Kontubernal paa Regensen, og han kom snart ind i den ovenfor i Artiklen om Hall (VI, 494) omtalte Kreds af begavede jævnaldrende, der alle senere have spillet en større eller mindre Rolle i vort offentlige Liv. Men han levede dog væsentlig med sig selv, og hans forladte Barndom havde allerede givet hans Væsen det Præg, som det senere beholdt. Han gav sig ikke hen, og naar han meddelte sig, følte man, at det mindre var af virkelig Fortrolighed, end fordi hans Tanker behøvede et Afløb, eller han vilde høre andres Mening. Hans Sind var i en bestandig Uro og Gjæring, og han kunde pludselig slaa fra en Stemning over i en modsat. Sine Studier drev han med stor Energi, theologiske, filosofiske og æsthetiske, og der skulde ikke let findes nogen, der bedre end han kjendte sin Goethe eller Shakspeare. Der var et godt Stykke af en Digter i ham, hvad der senere mægtig bidrog til at gjøre hans Veltalenhed saa rig og gribende.

I 1836 tog han theologisk Examen, men med en af disse bratte Vendinger, som hans Liv frembyder ikke faa Exempler paa, gav han sig til at studere orientalske Sprog, og allerede 1838 forsvarede han sin Afhandling for Magistergraden. I Sept. s. A. rejste han med Stipendium til Paris, hvor han studerede semitiske Sprog under Bournouf, Quatremère og Reynaud, der snart bleve opmærksomme paa denne sjældne Elev. Men heller ikke i Videnskaben kunde hans urolige Sind slaa sig til Ro, og dertil kom, at han kort før sin Afrejse var bleven forlovet med Murmester Lüthans' smukke og begavede Datter Emilie Nathalie. M. var altid meget modtagelig for kvindelig Elskværdighed, og han, der aldrig havde

kjendt et Familieliv, var ganske betagen af sin Lykke. Da han i Efteraaret 1839 havde endt sine foreløbige Studier i Paris, bestemte han sig derfor til at gjøre et Besøg i Hjemmet, før han fortsatte sin Rejseplan at gaa til Ægypten, og han befandt sig saaledes i Kjøbenhavn, da Frederik VI døde 3. Dec. 1839. Ved en Hændelse kom han tilstede ved det Studentermøde, Lehmann havde sammenkaldt til samme Dags Aften. Lehmanns Forslag om, at Studenterne skulde indgaa med en Petition til den nye Konge, mødte en saa kølig Modtagelse, at det vilde være faldet, hvis ikke M. havde taget Ordet og ved sin Veltalenhed havde omstemt Forsamlingen. Og hermed var Tæringen kastet, fra nu af tilhørte M. det politiske Liv, kun i det kunde hans mangesidede Evner komme til deres Ret, kun i det kunde hans urolige Aand finde den Tilfredsstillelse, som en stille gejstlig eller videnskabelig Virksomhed ikke til fulde kunde bringe ham.

Hurtig kom M. til at staa i det liberale Partis forreste Række. Faa Uger efter begyndte han Udgivelsen af de «Flyvende politiske Breve». Allerede det første Nummer vakte umaadelig Opsigt, thi med en ukjendt Frimodighed bestemte han «det danske Monarkis Princip» som «Afhængighed af Østmagterne, Tendens til indre Sønderlemmelse og uhyre Svækkelse i finansiel Henseende». I det næste Nummer angav han som den eneste Redning ud af denne Elendighed en Konstitution, og ved denne Lejlighed fremsætter han den Grundbetragtning, som han i det længste fastholdt, at «nationale og provinsielle Forskjelligheder vilde blegne, naar Frihedens Sol oprandt». Han blev strax sat under Tiltale, og 5. Sept. 1840 dømtes han til Bøder og 1 Aars Censur. Imidlertid havde han fra 1. April afløst David som Medlem af «Fædrelandets» Redaktion, og hans første Artikel i Bladet, «Kongen vil ikke handle med Stænderne, saa maa Stænderne handle med Kongen», fremkaldte talrige Adresser til Stænderne om en Konstitution. Men Regeringen svarede med at forbyde Embedsmænd at undertegne Petitioner om Forfatningsforandringer, og dermed var den konstitutionelle Bevægelse stækket; thi Borgerstanden alene uden Embedsmændene kunde ikke bære den op. Der maatte søges en bredere og dybere Basis for den. Under disse Omstændigheder mente han at kunne bruge sin Tid bedre end til at skrive Dagbladsartikler. Han var desuden ved sit Giftermaal (1. Maj 1840) bleven Gaardejer i Kjøbenhavn og som saadan 17. Marts 1841 indvalgt i Borgerrepræsentationen. Fra 1. Juli fratraadte han «Fædrelandets» Redak-

tion, men optog sin tidligere publicistiske Virksomhed i et større og betydningsfuldere Omfang end før. I sine politiske Breve og senere i «Dansk Folkeblad», hvis Redaktion han overtog fra Maj 1843 efter Hjemkomsten fra et halvt Aars Udenlandsrejse, aabnede han, saa at sige, et Kursus, der gav ham selv et grundigt Underlag for hans tilkommende politiske Virksomhed og tillige udbredte en Kundskab til statsretlige Forhold i Publikum, hvortil dette i Regelen højlig trængte. De 3¹/₂ Aar, han redigerede Folkebladet, vare hans politiske Læreaar, og meget af den Dygtighed, som senere lagdes for Dagen af den grundlovgivende Forsamling, skyldtes sikkert den Opdragelse, mange af Medlemmerne havde faaet gennem disse Artikler. I disse Aar steg M.s Anseelse overordentlig hos den intelligentere Del af det liberale Parti, og Regeringen følte, at han var en Magt, den maatte regne med. Men 3¹/₂ Aars anstrængte publicistiske Virksomhed fordrede til sidst Hvile. M., der forgjæves havde søgt om den nys oprettede Post som Direktør for Kjøbenhavns Skolevæsen, modtog da i 1846 F. M. Knuths Tilbud om at indstilles til Præst i Vester Ulslev paa Laaland, hvortil Besidderen af Knuthenborg havde Kaldsret.

Men, hvor ivrig M. end tog sig af denne nye Virksomhed, vedblev han dog med Opmærksomhed at følge de politiske Begivenheder, og manges Forventninger samlede sig om Præsten i Vester Ulslev. Dette viste Kjøbenhavn ved i Dec. 1846 at vælge ham til Medlem af Stænderforsamlingen. Men da kom 1848. M. traadte skarpt op mod den dualistiske Opfattelse, der laa til Grund for Reskriptet af 28. Jan., men han lovede sig et gunstigt Resultat af en direkte Forhandling mellem Repræsentanter for de 2 Nationaliteter og anbefalede derfor alligevel at vælge «erfarne Mænd». Han blev da ogsaa selv valgt af Roskilde Stænder, men som bekjendt hindrede Begivenhederne den videre Udførelse af Reskriptet. Paa Efterretning om Oprørets Udbrud i Holsten ilede M. til Kjøbenhavn og deltog i det 2. Kasinomøde. Hans moderate Holdning og anerkjendte Dygtighed bevirkede, at Bardenfleth blandt Oppositionens Førere først henvendte sig til ham, da det nye Ministerium skulde dannes, og skjønt han vilde have foretrukket at indtage en Stilling som Departementschef, gav han til sidst efter for A. W. Moltkes og Bardenfleths bestemte Forlangende og indtraadte som Kultusminister i Martsministeriet (22. Marts). Det blev ham overdraget at udarbejde Udkastet til Grundloven, men han kom ikke til at forsvare det i den grundlovgivende Forsamling, thi allerede 15. Nov. 1848

fratraadte Martsministeriet paa Spørgsmaalet om Slesvigs eventuelle Deling, og M. kom ikke senere ved Valg ind i Forsamlingen. De Vakancer, som efterhaanden indtraadte mellem de kongevalgte, besattes af Novemberministeriet med andre af hans Kolleger, og han vilde efter al Sandsynlighed have haft samme Skæbne som Lehmann, hvis han havde stillet sig til et Folkevalg. Martsministeriets Medlemmer, og da navnlig M. og Tscherning, vare nemlig blevne i høj Grad upopulære, i det man gjorde dem ansvarlige for ikke at have kunnet realisere de Illusioner, man havde gjort sig om, hvad der kunde udrettes i militær og diplomatisk Henseende.

Men hvad ingen kunde hindre ham i, var at forsvare sit Værk med sin Pen, og det gjorde han i en Række af Artikler i «Fædrelandet». Det var navnlig om Valgbestemmelserne, Striden stod. Inden Forhandlingerne derom begyndte, var Tilbageslaget efter Februarrevolutionen blevet saa stærkt i Evropa og ogsaa her hjemme, at en mægtig Opposition mod den almindelige Stemmeret, og ikke mindst fra de liberales Side, gjorde sig gjældende. Det var mod denne Opposition, at M. optraadte, og, hvad man end i øvrigt dømmer om dette Spørgsmaal, maa det erkjendes, at der næppe er ført et dygtigere Forsvar for den almindelige Stemmeret end det, M. leverede i de ovennævnte Artikler og senere i «Politiske Breve» 1878. Som bekjendt blev Resultatet ogsaa, at Udkastets Bestemmelser kun forandrede, for saa vidt Landstingsvalgene bleve middelbare, og der i Steden for Diætløshed indførtes en Valgbarhedscensus for Landstingets Medlemmer.

13. Febr. 1849 var M. bleven udnævnt til Biskop for Laaland-Falsters Stift. Han modtoges ikke af Befolkningen med Velvilje, men det varede ikke længe, før hans mægtige Personlighed vidste at gjøre sig gjældende, og 1850 valgtes han ind i Folketinget af Maribo Amts 4. Valgkreds, som han, paa en kort Afbrydelse nær i 1853, vedblev at repræsentere, indtil han 1865 nedlagde sit Mandat. Hans overlegne Dygtighed og udmærkede parlamentariske Evner gjorde, at han snart anerkjendtes som Tingets betydeligste Medlem. Han var afgjort Demokrat, men, som M. Rosenørn skrev, «han havde en stærk Følelse af, at der behøves Myndighed hos Regeringen og Disciplin i Folket, og hans demokratiske Følelse lod ham ikke glemme at tage Hensyn til det overleverede og andres begrundede Rettigheder». Han hørte ikke fuldt ud til noget Parti, dertil var han alt for uafhængig. For Højre var han desuden altid den revolutionære Martsminister. Det national-

liberale Parti, hvortil han nærmest skulde regnes, kunde ikke tilgive ham, at han var mere Helstatsmand end Ejderpolitiker, og at den almindelige Stemmeret hos os var hans Værk. Med Bondevennerne vilde han «nok være i Alliance, men ikke inkorporeres af dem», og efterhaanden som den politiske Stilling udviklede sig, blev Forholdet mellem ham og dem ofte meget spændt. Endnu mindre havde han et eget Parti, et saadant hverken vilde eller kunde han danne. Han mente, at «et Parti vil, at Chefen skal gjøre, hvad det vil, og det gjør ikke, hvad han vil». Han egnede sig desuden slet ikke til at være det «Kit», der behøves til at holde et Parti sammen. Dertil manglede han den behørig Smidighed og brede Gemytlighed. Han støttede sig derfor snart til den ene, snart til den anden Side af Tinget, og afvejlende ramte han begge, men hyppigst dog Venstre, med sin bidende Ironi, der skaffede ham mange personlige Uvenner, og selv mod sine Venner viste han ofte den samme Kølighed og Tilbagholdenhed som i sin Ungdom. Han var højt anset, og selv hans Modstandere ydede altid hans Skarpsindighed og Dygtighed fuld Anerkjendelse, men han var mere frygtet end elsket. Han blev derfor egentlig aldrig Tingets regulære Fører, kun i særlig kritiske Perioder samlede man sig om ham som den naturlige Leder.

Dette var navnlig Tilfældet i den stormfulde Periode 1852—54. Kundgjørelsen af 28. Jan. 1852 brød med Ejderpolitikken og opstillede Helstaten som sit Program. I Princippet var M. ganske enig dermed, om han end misbilligede Enkeltheder, men han vilde, at alt skulde ske ad lovlig Vej med Rigsdagens Samtykke. Efter at Bluhme havde givet et i det væsentlige fyldestgjørende Svar paa de 2 mesterlig gennemførte Interpellationer af 3. og 13. Febr., bevarede M. en velvillig Holdning lige over for Januarministeriet og støttede endog af al Kraft Bluhme i Arvesagen. Men anderledes stillede Forholdet sig, da, til M.s store Beklagelse, Ørsted havde afløst Bluhme som Premierminister. Rigsdagen havde ikke Kompetence til at udtale sig om de Forfatninger, der gaves for Slesvig og for Holsten, deres Ensartethed i Modsætning til Kongerigets Grundlov og deres Valgbestemmelser, der sikrede de separatistiske Klasser Overvægten i Stænderne. Men da Ørsted forelagde en helt omarbejdet Grundlov, nægtede at gjøre Rigsdagen i Forvejen bekendt med Fællesforfatningen og, tvært imod Regeringens tidligere bestemte Tilsagn, vedkjendte sig den Anskuelse, at «Forbholdet» i Grundlovens Indledning gav Kongen Myndighed til at

oktroiere saa vel Grundlovsforandringen som Fællesforfatningen, interPELLEREDES Ministeren 9. Marts 1854 af M., paa hvis Forslag Tinget derefter vedtog en skarp Mistillidsadresse. Endnu denne Gang holdt Ministeriet sig, og det benyttede sin Sejer til at afskedige M. (26. April) tillige med Hall og Andræ samt til at oktroiere Fællesforfatningen af 26. Juli 1854. Da Rigsdagen derefter traadte sammen i Okt., lod M. sig saaledes henrive af sin naturlige Hefthighed, som han ellers vidste godt at lægge Baand paa, til at foreslaa Rigsretsaktion og at stille Skattenægtelse i Udsigt. Hall tog Sagen mere politisk rigtig ved at indskrænke sig til at foreslaa en Adresse, der, uden at berøre det kildne Spørgsmaal om Lovligheden af Juliforordningen, kun androg paa en Udvikling af Fællesforfatningen i en virkelig konstitutionel og repræsentativ Retning. Denne Overilelse af M. skadede ikke blot hans Stilling i Rigsdagen, men afgav ogsaa i alt Fald et Paaskud til at holde ham ude af Ministeriet af 12. Dec., hvor man fra forskellige Sider ikke ønskede ham. For dog at knytte ham til den nye Regering konstitueredes han 1. April 1855 (definitivt udnævnt 1. Dec. s. A.) som Overdirektør for Almue- og Borgerskolevæsenet og som Chef for Kultusministeriets 3. Departement, en Post, der oprettedes for ham. Men senere, da Hall definitivt havde overtaget Udenrigsministeriet, indtraadte M. 6. Maj 1859 som Kultusminister efter faktisk at have bestyret dette Ministerium siden 31. Avg. 1858 som Direktør. Denne Glæde blev dog kun kort, thi det Krieger-Hegermannske Forsøg paa at fjerne Berling, som væsentlig var drevet bag M.s Ryg, nødte Ministeriet til at gaa af (2. Dec. 1859). Man havde ved Hoffet haabet, at M. vilde paatage sig at danne et nyt, men han afslog det og bestemte sig til at rejse til Paris. Ved Afskeden med Kongen lovede M. dog at ville komme tilbage, saa snart man havde Brug for ham. Dette skete, da Ministeriet af 2. Dec. opløstes ved Rotwitts Død 8. Febr. 1860. M. stødte imidlertid paa Vanskeligheder, i det Hall ikke vilde overtage Udenrigsministeriet, med mindre han tillige blev Konseilspræsident. Hvor meget det end kostede M., gav han dog efter og overtog selv (24. Febr.) Kultusministeriet og interimistisk Indenrigsporte-feuillen. I de 1½ Aar, han forenede disse 2 Stillinger, viste han ret sin Evne til grundig at sætte sig ind i de forskjelligste Sager og sin forbavsende Arbejdskraft. I Sessionen 1860—61 gennemførte han Fæsteloven, der gjorde Ende paa dette virksomme Agitationsæmne, Lovene om Københavns kommunale Skatter, Stempel-

væsen, Sønæring, Handelsvægt, Arveafgift, Jærnbanesystemet, Kirke- og Præstegaardssyn osv. Han skal i denne ene Session have talt ikke mindre end 766 Gange, Møderne i Rigsdagen trak ikke sjælden ud til Kl. 1—2 om Natten, men altid var han tilstede, lige aandsfrisk og slagfærdig. Det var maaske den lykkeligste Tid i hans Liv. I alle Partier og fra alle Sider anerkjendtes med Beundring dette omfattende Reformarbejde, og ved et Afskedsgilde, som 100 Rigsdagsmedlemmer afholdt ved Sessionens Slutning, udbragte J. A. Hansen hans Skaal.

Desto større blev Skuffelsen, da Hall i Sommeren 1861 besluttede at besætte Indenrigsministeriet med Lehmann. 15. Sept. maatte M. saaledes afgive dette og indskrænke sig til sit Kultusministerium, hvad der næppe tjente til at forbedre Forholdet mellem ham og Konseilspræsidenten. Det vilde have været en stor Lykke, hvis de havde kunnet slutte sig sammen i et fast og enigt Samarbejde, thi den enes Idérigdom, Initiativ og Arbejdsevne fandt et fortræffeligt Supplement i den andens praktiske Dømmekraft, Ligevægt og taalmodige Sejhed, der aldrig forhastede sig. Ulykkeligvis adskiltes de ikke blot ved deres forskellige Karakterer, de divergerede ogsaa i deres politiske Anskuelser og navnlig i Spørgsmaalet om Monarkiets Ordning. Hall havde indset, at Modsætningen mellem de 2 Nationaliteter var bleven saa stærk, at de ikke kunde forenes i en Fællesforfatning, og han havde derfor intet imod, at efterhaanden den konstitutionelle Forbindelse mellem Holsten og det øvrige Monarki løstes under Trykket af Forbundets Trusler og de andre Magters Raad. M. havde 1848 sluttet sig til Ejderprogrammet, fordi den Gang ingen anden Løsning syntes mulig. Men da Forholdene forandrede sig, vendte han tilbage til Helstaten. Man maatte, mente han, af al Magt søge at komme til Akkord med den tyske Opposition, thi kun saaledes kunde man faa Ende paa Forbundets Indblanding, og det burde ske hurtigst muligt, thi Krisen kunde komme paa det for os ubelejlige Øjeblik. I Rigsraadet søgte han derfor at komme Tyskerne i Møde, og i Ministerraadet insisterede han paa en Revision af Forfatningen i samme Retning. Først de holstenske Stænderforhandlinger i 1861 overbeviste ham om Umuligheden for Tiden af en Fællesforfatning, og dog billigede han kun Forfatningen af 18. Nov. 1863, fordi han mente, at den ikke kunde hindre Holstens mulige Gjenoptagelse, og fordi de mere demokratiske Valgbestemmelser vare gunstigere for det danske Element i Slesvig. I en større Stat kunde M. og

Hall være blevne Chefer hver for sit Kabinet og have afløst hinanden i Regeringen; her kunde den ene ikke undvære den anden, og som Kolleger maatte der alt for let opstaa en vis Skinsyge imellem 2 Mænd, som vare alt for betydelige, til at i Længden den ene kunde underordne sig den anden.

Saaledes var Forholdet, da Tronskiftet indtraadte. 24. Dec. 1863 indgav Hall Ministeriets Demission, som Kongen modtog d. 28., og samme Aften overtog M. paa Kongens Opfordring at danne et nyt. M. havde indtrængende opfordret Hall til at rekonstruere Ministeriet, han havde erklæret, at han i alt Fald ikke vilde udsætte sig for, at, ligesom i 1859, Styrelsen gled over i ubekjendte Hænder, og endelig anmodede han Hall om at indtræde i det nye Kabinet som Kultusminister. Ulykkeligvis afslog Hall det; han vilde formodentlig have kunnet udøve en gavnlig Indflydelse paa det afgjørende Tidspunkt. 31. Dec. dannedes det nye Ministerium med M. som Konseilspræsident og Finansminister. — De faktiske Begivenheder under M.s Styrelse ere tilstrækkelig bekjendte, men først Fremtiden vil kunne kaste det Lys over disse Begivenheders indre Historie, Aarsager og Motiver, som behøves for at bedømme, hvad Ansvar der falder paa M. personlig. Hvad der er vist, er, at hvem der end havde staaet i Spidsen for Regeringen, vilde Krigen ikke have været til at undgaa, og at alle ydre og indre Omstændigheder vare saa uheldige for os som vel muligt. M. har i Rigsraadet og i Rigsdagen vist, at de Skuffelser, som Krigsbegivenhederne bragte os, ikke kunne lægges ham til Last, og da Rømningen af Danevirke fremkaldte en Bevægelse i Kjøbenhavn, som kunde have haft uberegnelige Følger, skyldtes det alene hans koldblodige Besindighed og overordentlige Aktivitet, at Ordenen saa hurtig blev gjenoprettet. Derimod bærer han Ansvaret for den skæbnesvangre Statsraadsbeslutning af 21. Juni, som forkastede det engelske Voldgiftsforslag. M. frygtede for, at Resultatet af en Voldgiftskjendelse vilde blive en Delingslinje, der i alt Fald ikke naaede længere mod Syd end til nord for Flensborg, hvorved altsaa en Del af det dansktalende Slesvig og navnlig Hertugdømmets danske Hovedstad vilde tabes. Dette var saa meget rimeligere, som Tyskland havde erklæret, at det ikke paa Forhaand vilde erklære sig bundet ved Kjendelsen, og i det højeste havde vist sig villigt til at modtage Linjen Bov—Højer. Men hellere end at udsætte det danske Folks Integritet for en saadan Sønderlemmelse mente M. ikke at burde unddrage sig Ansvaret for at prøve Vaaben-

lykken paa ny, saa meget mere som det antoges, at Fjenden ikke vilde kunne gaa over til Als eller Fyn. «Jeg véd vel,» sagde han, «at bagefter, naar Chancerne, som man havde sat sine Forventninger til, ikke vare gaaede i Opfyldelse, sigte mange: «dette kunde man tydelig have indset», men jeg fastholder, at efter Mænds Mening, som nøje kjende engelske Forhold, turde vi gjøre Regning paa fra England at faa materiel Understøttelse.» Som det senere er blevet bekjendt, vare baade Palmerston og Russell stemte for en virksom Optræden til Fordel for os, og hvis ikke Als var blevet taget, er der megen Rimelighed for, at Underhuset vilde have sluttet sig til Overhusets Mistillidsvotum mod Whigministeriet.

8. Juli 1864 indgav M. paa Kongens Opfordring Ministeriets Demission, og efter at han havde været behjælpelig ved Dannelsen af det nye Kabinet, indtog han sin Plads i Rigsraadet, hvor han under Adresseforhandlingen holdt den mærkelige Tale, der med al sin Exaltation og Upraktiskhed var saa gribende og storslaaet, at «ingen i Forsamlingen hørte den uden med den største Bevægelse». Med hele den Styrke, han kunde lægge i sin Tale, fastholdt han, at vi ikke endnu vare nødte til at søge Fred for enhver Pris. «Først naar Hovedstaden var erobret, naar hele Landet var indtaget, maatte vi se at faa Fred for enhver Pris.» Hovedsagen var, at det danske Folks Integritet bevaredes. «Havde jeg Valget,» sagde han, «mellem at bevare det danske Folk eller at bevare vor politiske Frihed, vilde jeg ikke betænke mig paa at vælge det første, og dersom det skulde være saa, at det danske Slesvig skulde gaa bort fra os og ind i det tyske Rige, og Valget beroede paa mig, hvad der skulde gøres, da siger jeg, at jeg vilde følge Slesvig med Kongeriget, jeg vilde ikke slippe, ikke forlade det. Folkets Integritet er for mig det første og vigtigste; alt andet, hvad enten det hedder Frihed, eller hvad andet Navn det har, er for mig af underordnet Betydning.»

Endnu et Aar deltog M. i Forhandlingerne, men han var legemlig og aandelig brudt, da det danske Slesvig var tabt. Han bestemte sig til foreløbig at flygte langt bort fra Verden og Politik, og hans Valg faldt paa det fjærne Ny Zeeland. Lyststedet Hummeltofte ved Frederiksdal, som han havde kjøbt 1854, solgte han nu. 29. Nov. 1865 samlede 70 Medlemmer af Repræsentationerne sig til et Afskedsgilde for ham. J. A. Hansen holdt Festtalen, i hvilken han smukt og hjærtelig takkede ham for, hvad han havde gjort for Friheden, og endte med at udtale sin Overbevisning om, at han

«i alle sine Handlinger kun havde ladet sig lede af Hensynet til Fædrelandets Vel». — Den følgende Dag afrejste M. med Familie og ankom 4 Maaneder efter til Ny Zeeland. Med sin mærkelige Elasticitet og praktiske Sans fandt han sig til rette i det nye og møjsommelige Nybyggerliv. Han købte Jord paa den nordlige Ø, byggede Hus, ryddede Skov, købte Kreaturer, arbejdede selv, drog sine Fiskergarn, huggede og savede Brænde, læste med sine Børn, studerede Maorisk, kort sagt arbejdede fra Morgen til Aften. Paa denne Maade gjenvandt han sin fulde Sundhed, men dermed ogsaa Trangen til aandelig Virksomhed, saa at han bestemte sig til at vende tilbage til Civilisationen. I Dec. 1868 afsejlede han med sin Familie, og i April 1869 kom han her tilbage. Snart gjenindtraadte han i gejstlig Virksomhed, først (fra Juli s. A.) som Præst i Brøndbyerne, siden (fra Febr. 1871) som Biskop i sit gamle Stift. Ligeledes tog han atter fat paa sin litterær-politiske Virksomhed. I Dec. 1869 holdt han 2 Forelæsninger, som han kaldte «politiske Drømmerier», i hvilke han udviklede Alternativet: enten Forsvar paa Liv og Død eller Afvæbning og Danmarks Forvandling til «et monarkisk Hamborg». Fra Tid til anden fortsatte han sine «Politiske Breve», af hvilke flere minde om hans bedste tidligere. Længe søgte han forgjæves at komme ind i Rigsdagen, og først 1881 lykkedes det ham at blive valgt i Middelfart. Men Folketinget var ikke længere det, han havde kjendt for 16 Aar siden. Det var en ny Generation med andre Grundanskuelser og Synsmaader, og heller ikke over ham selv vare Aarene gaaede sporeløst hen. Han bekæmpede Provisorismen og, hvad han kaldte «den enbenede Parlamentarisme», men han fordømte ogsaa Visnepolitikken. Partierne stode dog for skarpt imod hinanden, til at han kunde udrette noget. Han trak sig da tilbage 1886 og levede i Nykjøbing med sine Studier og i et lykkeligt Familieliv med sin Hustru, Enken efter Edv. Phil. Hother Hage (VI, 456), Emmy Vilhelmine Elise f. Tutein, hvem han havde ægtet 16. Febr. 1875, 3^{1/2} Aar efter at hans første Hustru var død. 28. Marts 1887 fandt man ham rolig død i hans Arbejdsstol. Hans Enke levede til 1894. — 1859 havde han faaet Danebrogsordenens Kommandørkors, 1864 dens Storkors.

Det havde været et uroligt Liv, rigt paa Triumfer, men ogsaa paa bitre Skuffelser, paa Anerkjendelse, men endnu mere paa Mis-
kjendelse. Hans Begavelse, Kundskabsfylde, Arbejdsevne og Viljes-
kraft har ingen kunnet benægte, lige saa lidt som hans Veltalenhed,
der var lige mægtig i alle Tonarter, lige fra gribende Pathos i hans

Rigsraadstaler i 1864 og i «Politiske Drømmerier» til betagende Lyrik som i hans Tale for Kvinden 1845 i Ridehuset. Det er sandt, at han elskede Magten, men som den, der forstaar at bruge den, og at han aldrig glemte det Ansvar, som følger med den, viste bedst den fortvivlende Sorg, der overvældede ham, da han, der havde oplevet Norges Tab, nu ogsaa skulde se Slesvig skilles fra Danmark. Hans Forudsætninger svigtede, da han hellere end at opgive noget af den danske Nationalitet vovede det yderste. Men hvor strængt man end vil dømme derom, vilde det være uretfærdigt at lade ham undgælde for, hvad der skyldes Aarhundreders Misgreb, og det vilde være utaknemmeligt derover at glemme det store Arbejde, han allerede før 1848 havde udført, den Hovedandel han havde i Grundloven, som han værnede om med hele sin Energi, hver Gang han ansaa den for truet, hans vigtige Reformarbejde som Minister og endelig, hvad vort parlamentariske Liv skylder ham for den Grundighed og Dygtighed, som udmærkede Rigsdagsforhandlingerne, medens han deltog i dem. Han var i sine sidste Aar Gjenstand for skaanselløse Angreb, men han tog sig dem ikke nær. Han, den gamle Kritikus, kjendte jo bedre end nogen anden sine Mangler og sine Misgreb, og «den, der kan spotte og haane sig selv, for ham er fremmed Spot et Kys og Andenmands Haan Klap»; han appellerede rolig til Historiens Dom, thi, som han sagde, «et godt Eftermæle er en dejlig Ting, men det er min Tro, at enhver faar det til sidst efter Fortjeneste».

Birkedal, Personl. Oplevelser I, 108 ff. Graae, D. G. M. (1887). Erslew, Forf. Lex. P. Vedel.

— Som *Theolog* og kirkelig Personlighed indtog D. G. Monrad en ejendommelig Plads. Hans Liberalisme skilte ham i kirkepolitisk Henseende lige saa meget fra Grundtvigs kirkelige Frihedsidealer som fra den Mynster-Martensenske Konservatisme, og over for den dogmatiske Spekulation forholdt han sig ikke mindre kritisk end over for Grundtvigs Paastand om Trosbekjendelsens Oprindelse. Hans theologiske Fysiognomi minder i mangt og meget om de gamle latitudinariske Biskopper i England, der blandt andet udmærkede sig ved en tolerant Forstaaelse af de forskjellige kirkelige Retninger.

Et af M.s første trykte Arbejder var en poetisk «Hilsen til Schleiermacher», der fremkom ved samme Lejlighed som Martensens tyske Digt (ovfr. S. 162). Efter at han med Glans havde taget theo-

logisk Attestats (1836), kastede han sig over Studiet af de østerlandske Sprog, og ved en Afhandling om et Æmne fra den semitiske Filologi vandt han Magistergraden (1838). Derpaa tiltraadte han en længere Udenlandsrejse, der ikke alene øgede hans theologiske Viden og udvidede hans kirkelige Blik, men ogsaa nærede hans Interesse for den politiske Liberalisme, som i ham fik en trofast Tilhænger. Efter Hjemkomsten var det Skolen og Politikken, der optog ham mest, men da hans første korte Ministerium var til Ende, og han i en forholdsvis ung Alder var bleven Biskop over Laalands og Falsters Stift (1849), traadte de kirkelige Interesser i Forgrunden. I en Recension over Roskilde Konvents Salmebog (1852) udtalte han Ønsket om, at en Del af de i denne optagne Salmer maatte vige Pladsen for et tilsvarende Antal af de ældre, og at der i disse kun blev foretaget saadanne Ændringer, som vare aldeles nødvendige. For at vise, hvorledes han tænkte sig Salmebogsspørgsmaalet løst, udgav han (1854) et Forslag til en ny Udgave af «Evangelisk-kristelig Salmebog», der blev indledet med et Forord, hvori han udtalte, at det var en Skam for Kirken, at den ikke bedre forstod at føre sig de Naadegaver til Nytte, som vare den skjænkede i Kingos, Brorsons og Grundtvigs Salmer.

Inden dette Forslag udkom, var han afskediget fra sin Bispestol, og Politikken lagde for en Tid atter stærkt Beslag paa hans Kræfter. Men da han (1864) gik af som Minister og igjen fik den lange Dag til sin Raadighed, vendte han tilbage til de semitiske Studier. Han havde tidligere begyndt paa en ny Oversættelse af de gammeltestamentlige Salmer; nu udgav han først «Profeten Esaias» (1865) og kort efter «Job og Salmerne» (s. A.), men dermed standsede den paatænkte Gjengivelse af det gamle Testaments profetiske og poetiske Skrifter. Opbruddet til Ny Zeeland satte foreløbig en Bom baade for hans theologiske Studier og for hans theologiske Produktion.

Da han var vendt hjem fra Avstralien og efter den korte Virksomhed som Landsbypræst paa ny var bleven kaldet til den laalandske Bispestol (1871), overraskede han den kirkeligsindede Del af vort Folk med den Gave, der aabner det rigeste Indblik i hans theologiske og kirkelige Ejendommelighed, de «Prædikener paa alle Søn- og Helligdagene i Aaret samt i Fasten» (1871), som han dedicerede til Menighederne i Brøndbyvester og -øster «med Tak for den Velvilje, hvormed de havde fredet om Liv i deres Midte». En betydeligere Prædikensamling er næppe udgaaet fra nogen dansk

Præstegaard. De, der møde med Homiletikkens Kunstregler i Haanden, ville maaske ofte føle sig fristede til at kalde disse Prædikener formløse, men ingen vil kunne nægte, at nye og opbyggelige Tanker her have faaet et skjønt Udtryk, og at Skjønheden helt er traadt i Sandhedens Tjeneste. Der er Liv og Flugt i disse Prædikener, men de ere tillige prægede af en egen Værdighed, der aldrig synes paataget. Prædikanten kommer, som efter hans Sigende selve Kirkeaaet, «paa den stilfærdige Maade», og han søger ikke at fange Opmærksomheden ved buldrende Talemaader eller poetiske Vendinger, men ved en klar og overbevisende Tale, der røber et dybtgaaende Kjendskab til Mennesker og det menneskelige Hjærte og stor Forfarenhed i Livets Prøvelser. Da Prædikenerne bleve holdte, fik Ordene en egen Vægt ved den furede Pande og de dybe, gennemtrængende Øjne, som hurtig bragte Tilhørerne til at glemme den noget læspende Stemme.

M.s Postil, til hvilken der efter hans Død er føjet et lille Bind «Ordinationstalr og Prædikener» (1887), blev i Løbet af kort Tid en af vore mest læste Andagtsbøger. I Henseende til Udbredelse kan den dog ikke maale sig med Skriftet «Fra Bønnens Verden» (1876), der er gaaet fra Folk til Folk og er i Færd med at vinde en Plads ved Siden af de mest skattede internationale og interkonfessionelle Opbyggelsesbøger. Det var ikke tilfældigt, at M. kom til at skrive en Bog om Bønnen. Bønnen var den inderste Nerve i hans Religiositet; i onde og i gode Dage havde han selv prøvet dens Kraft og erfaret dens Velsignelse, og han var overbevist om, at denne Erfaring kunde blive almengyldig. Det var heller ikke et Tilfælde, der særlig gjorde den femte Bøn i Fadervor til et af Midtpunkterne i hans religiøse Overvejelser (jvfr. «Tro, Daab, Gjenfødelse, Tilgivelse», 1879, og det omfattende historiske Skrift: «Den femte Bøn og dens Liv i Kirken indtil Luther», 1883); han havde selv i en sjælden Grad erfaret Lykkens og de menneskelige Dømmes Ubestændighed og prøvet, hvad andres Had formaar at udrette, og hvor vanskelig Tilgivelse kan falde et skrøbeligt Menneske.

Men M. fik ogsaa rig Lejlighed til at udvikle sine religiøse Hovedtanker i Polemik over for andre Standpunkter. Da Dr. G. Brandes begyndte at sætte de religiøse og moralske Problemer under Debat, mødte M., under Mærket «44», i «Fædrelandet» med nogle overlegne Artikler om «den frie Tanke og Dr. Brandes' Forelæsninger». Sin Stilling over for den grundtvigske Retning

belyste han i forskjellige mindre Afhandlinger, navnlig i de 2 smukke Smaaskrifter: «Nogle Bemærkninger vedrørende Trosbekjendelsen» (1873) og «Om Slaget ved Katekismen» (1874; jvfr. II, 452 og V, 122) og i Indledningen til den store, i flere Henseender værdifulde Materialsamling: «Et Bidrag til den apostolske Trosbekjendelses Historie» (1885—86), som viser, hvor omfattende hans Studier paa Symbolforskningens Omraade have været. Det var ogsaa Grundtvigs Paastand om Apostelsymbolens Oprindelse, der bragte ham til at skrive den fortræffelige Monografi om Laurentius Valla og Konciliet i Florents («Den første Kamp om den apostolske Trosbekjendelses Oprindelse», 1874). Som kirkelig Polemiker er han dog uden Tvivl naaet højest i «Liberalismens Gjenmæle til Biskop Martensens sociale Ethik» («Politiske Breve, Nr. 14—18», 1878). Her har han til Apologien for sin egen ethiske og politiske Grundopfattelse knyttet et djærvt og sikkert Angreb paa de svage Punkter i Biskop Martensens Konservatisme og kristelige Socialisme, og det lille Skrift lader os se, hvorledes de politiske og religiøse Traade vare sammentvundne hos ham selv.

1879, ved vort Universitets Firehundredaarsfest, modtog han den theologiske Doktorgrad honoris causa.

V. Nannestad, Portraiter fra Kirken (1895) S. 1 ff. A. F. Brandt, Biskop M. som Vejleder i Kristendom (1887). Fr. Nielsen.

— I D. G. Monrads mangesidige Livsgjerning indtager hans Virksomhed som *Skolemand* vel en mindre fremtrædende Plads, men har dog baaret rige Frugter for hele Skolevæsenets Udvikling. Efter at han 1841 havde faaet Sæde i Kjøbenhavns Borgerrepræsentation, blev han Aaret efter Medlem af Dircktionen for Hovedstadens Skolevæsen, deltog livlig i offentlige Forhandlinger om Skolespørgsmaal, bl. a. i den 1841 oprettede «Almindelig dansk Skolelærerforening», og fik snart et anset Navn som Skolemand. Efter sin anden Udenlandsrejse udgav han 1844 en Beskrivelse af Berlins Skolevæsen som 1. Hæfte af et paatænkt større Arbejde om Skolevæsenets Ordning i flere protestantiske Stater, hvilket dog standsede, da han s. A. blev forbigaaet ved Valget af Skoledirektør i Kjøbenhavn. Skjønt M. 3 Gange var Kultusminister, falder hans betydningsfuldeste Virksomhed for Skolen dog ikke i disse Afsnit af hans Liv. Vel udstedte han 1848 et Cirkulære om Oprettelse af Amtsskoler til Meddelelse af en videregaaende Dannelse for unge Bønderkarle, men dette Forsøg paa at foregribe Højskoletanken fik

en ublid Modtagelse og blev uden Resultat. Derimod fremkaldte han som Overskoledirektør en Række indgribende Reformer. Udkastet til Skoleloven af 8. Marts 1856 var hans Værk, og dens Gjennemførelse skyldtes især hans Energi og praktiske Sans. Endnu fortjenstligere var hans Forbedring af Læreruddannelsen: Seminarierne reformeredes 1857, de forskjellige Kursus til Læreres videre Uddannelse oprettedes, Oplærelsen af jyske Vinterlærere forbedredes, og endelig udvirkede han 1859 Oprettelsen af Lærerindeexamen. I Rigsdagen gav han vægtige Indlæg i Forhandlingen om Skole-spørgsmaal, tog med stor Varme Lærerne i Forsvar mod ubeføjede Angreb og satte deres Gjerning meget højt, hvorfor de ved hans Bortrejse fra Danmark 1865 hædrede ham med Gaver, om hvilke et Legat med hans Navn endnu erindrer. Baade som Biskop og Overskoledirektør var M. en nidkjær og indsigtfuld Visitor, men kunde undertiden være skarp og ensidig i sin Dom over en Lærer. Den danske Folkeskole staar i en stor Taknemmelighedsgjæld til M., thi siden Aarhundredets Begyndelse har ingen enkelt Mand direkte udrettet saa meget for Skolen og Lærerne som han.

Joakim Larsen.

Monrad, Erik, 1607—50, Biskop, hører til en oprindelig fra Tyskland, eller maaske snarere Ungarn, indvandret adelig Familie, der sagdes at være besvogret med Luther, og var født 24. Maj 1607 i Kettinge paa Als, hvor Faderen, Mag. Johan M., var Provst og Præst († 1623); Moderen hed Anna Vogetia. Han gik i Skole først i Sønderborg, derpaa i Nyborg, til sidst i Odense Gymnasium; studerede først i Rostock, men blev 1627 indskrevet ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han blev særlig yndet af Jesper Brochmand; var efter dennes anbefaling i nogle Aar udenlands som Hovmester for en ung Adelsmand. 1637 blev han Sognepræst i Middelfart og 1642 ved Helligaands Kirke i Kjøbenhavn, hvorfra han 30. Avg. 1643 blev kaldet til Biskop i Ribe, vistnok uden foregaaende Valg, men direkte udnævnt af Kongen, der meget yndede ham og oftere paa Gjennemrejser havde logeret hos ham i Middelfart. 1646 tog han den theologiske Doktorgrad, men døde allerede 26. Juni 1650 under et Ophold i Kjøbenhavn. Gift 1637 med Margrethe Bang (f. 1616 † 1669), Præstedatter fra Flemløse og Halvsøster til Professor Thomas Bang (I, 501 ff.). Af Skrifter har E. M. kun ladet trykke 4 Ligprædikener, men han siges ellers foruden store Aands-gaver og et smukt Ydre at have besiddet «honningsød» Veltalenhed.

Noget af det første, han som Biskop foretog sig, var at lade den latinske Korsang i Domkirken afløse af en tilsvarende dansk; temmelig myndig og stridbar synes han at have været, hvilket viste sig baade over for Magistraten og Domkapitlet i Ribe, men Kongen gav ham stadig Medhold. Paa den anden Side havde han mange gode Venner, baade blandt høje og lave, som rundhaandet understøttede Enken og de faderløse.

Pontoppidan, *Annales eccles. Dan.* IV, 148 ff. Kinch, *Ribe Bys Hist.* II, 440 ff. Møller, *Cimbria lit.* *Vilh. Bang.*

Monrad, Frederik, 1702—58, Præst, blev født 22. Avg. 1702 i Thoreby paa Laaland, hvor hans Fader, Nordmanden Mag. Erik M. († 1711), en lærd og kunstforstandig Mand, var Præst. Hans Moder, Johanne Dorothea f. Ravn († 1732), indgik 1713 nyt Ægteskab, med Mag. Jens Kaalund, Præst i Tirsted, ligeledes paa Laaland. Her opvoxede M. og blev 1718 Student fra Nykjøbing paa Falster og 1722 theologisk Kandidat. S. A. blev han Hører ved Københavns Skole, men var fra 1724—26 i Udlandet. 1731 blev han Præst i Aagerup og Kirkerup (ved Roskilde) og døde 21. Juni 1758. Han var Medarbejder ved den danske Bibeloversættelse under Christian VI og udgav flere mindre exegetiske Arbejder. Særlig Opsigt vakte en lille Katekismeforklaring, han udgav 1756, i det Regeringen, skjønt Bogen var godkjendt af det theologiske Fakultet, beordrede Universitetet til strax at gjøre Anstalt til, at alle Exemplarer af den beslaglagdes, da der i den «fandtes en Del mod Ærbarhed stridende Spørgsmaal». Der konfiskeredes dog kun en ringe Del af den allerede vidt udbredte Bog. M. havde 1731 ægtet Anna Cathrine Bering († 1783), Datter af Urtekræmmer Hans Did. B. i København. Han var Fader til ndfr. anførte Etatsraad H. D. M. og Farfaders Fader til Biskop D. G. M.

Giessing, *Jubel-Lærere III*, 231 f. *Hist. Tidsskr.* 6. R. II, 84. *Personal-hist. Tidsskr.* 3. R. II, 75 ff. Nyerup, *Lit. Lex.* *A. Jantzen.*

Monrad, Georg Herman, 1794—1876, Generaldecisor, en Søn af ovennævnte Generalpostdirektør David M., fødtes 18. Avg. 1794 i København, blev 1812 privat dimitteret til Universitetet, 1816 juridisk Kandidat, 1817 Avskultant i Rentekammeret, 1823 Assessor auscultans i Generalpostdirektionen og Chef for dennes slesvig-holsten-lauenborgske Sekretariat, udnævntes 1830 til virkelig Assessor og 1833 til Postdirektør, fra hvilken Stilling han afskedigedes 1848, da Generalpostdirektoratet hævedes. I Aaret 1852, da der oprettedes

et Generaldecisorat for Postvæsenets Regnskabsvæsen, blev han dets Chef og beholdt dette Embede indtil sin Død, 3. Juli 1876 paa Frederiksberg. 1819 var han bleven Kammerjunker, 1842 Kammerherre og 1862 Kommandør af Danebrog. — M., der var en paa-lidelig og human Embedsmand, indlagde sig som Postdirektør navnlig Fortjeneste ved sin Virksomhed for Befordringsvæsenets Udvikling i Hertugdømmerne, som Generaldecisor ved at tilvejebringe en mønsterværdig Orden i Postvæsenets Kasse- og Regnskabsvæsen, uden dog ved sine Foranstaltninger i saa Henseende at træde Expeditionens Tarv for nær. — Han var gift med Sara Dorothea Louise f. Walterstorff (f. 24. Okt. 1796 † 25. Febr. 1879), en Datter af Oberstlieutenant Ernst Frederik Paul W. (f. 1766 † 1819) og Lydia Birgitte Cathrine f. Boyesen (f. 1771 † 1806).

G. Kringelbach.

Monrad, Hans Christian, 1780—1825, Præst, blev født 4. Maj 1780 i Bregninge paa Ærø, hvor hans Fader, Frederik Carl M. († 1823), var Præst. Moderen hed Ulrikke Antonette f. Sletting († 1808). Han blev Student fra Aarhus 1799 og theologisk Kandidat 1803. Aaret efter gik han som Præst til de danske Etablissementer paa Guineakysten, hvor han forblev i en «usigelig tung Stilling» til 1809. Efter Hjemkomsten blev han 1811 Præst i Grejs og Sindbjerg ved Vejle og ægtede Ferdinandine Henriette Giertsen, en Præstedatter fra Sengeløse († 9. Juni 1871 i Kolding, 88 Aar gammel). Her fandt han Lejlighed til at samle og ordne sine i Afrika gjorte Optegnelser, som derefter udkom 1822 («Bidrag til en Skildring af Guineakysten og dens Indbyggere») med en Fortale af C. Molbech. Det er et godt Arbejde, der giver en levende Fremstilling og et klart Billede af Guineas Natur og Negrenes Liv. 1823 forflyttedes han til Mern ved Præstø, men døde allerede 7. Marts 1825.

Erslew, Forf. Lex.

A. Jantzen.

Monrad, Hans Diderik, 1737—93, Generalkrigskommissær, var næstældste Søn af ovfr. nævnte Sognepræst Frederik M. († 1758) og immatrikuleredes ved Københavns Universitet 1753. Han blev 1763 Arkivar ved Admiralitetet, 1767 Overavditor ved Soetaten og Admiralitetssekretær (samt Sekretær hos Intendanten til 1769). 1774 sattes han i en Kommission angaaende Ordningen af Lægderne i Norge, hvor han 1777 blev Generalkrigskommissær ved Indruleringen med Bopæl i Throndhjem, og her afgik han ved Døden 14. Dec. 1793. 1770 fik han Justitsraads og 1774 Etatsraads Titel.

Han har blandt sine Optegnelser efterladt en Del Anekdoter fra 17. og 18. Aarhundrede, som det synes, for en Del Erindringer fra Barndomshjemmet, hvilke nylig ere blevne trykte. Han blev gift 1. (1770) med Else Margrethe f. Edinger (f. 1737 † 1773), Enke efter Kjøbmand Peter Nissen i Kjøbenhavn († 1769) og Datter af Kjøbmand sammesteds Ulr. Fr. E. og Mette f. Bering; 2. med Bolette Sommer (f. 1756 † 20. Marts 1806), Datter af Hofagent og Apotheker Otto S. i Throndhjem († 1793) og Johanna f. Meincke.

Personalthist. Tidsskr. 3. R. II, 75.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Monrad, Johan, 1638(?)—1709, Lands^{kommissar}dommer, Godsejer, Memoireforfatter, var Søn af Biskop Erik M. (s. ovfr.) og er rimeligvis født 1638 i Middelfart, hvor Faderen da var Præst. 1642 flyttede han med Faderen til Kjøbenhavn og Aaret efter til Ribe. Efter Faderens Død 1650 blev han atter sendt til Kjøbenhavn og indsat i Skolen der, som styredes af M. Jørgen Eilersen, der var gift med hans Moster. Han blev Student 1656. Efter at have taget Attestats blev han Hovmester for Rigsraad Otte Krag's Søner, og særlig med den yngste af dem, Niels, sluttede han et varmt Venskab. I Aarene 1672—76 rejste han udenlands og besøgte ved denne Lejlighed Tyskland, Italien, Frankrig og Nederlandene. Han havde gjort Regning paa ved Griffenfeld, som han kjendte, at faa en Ansættelse, naar han kom tilbage, men han kom lige hjem til Griffenfelds Fald, og da han herved mente sine Udsigter ødelagte for det første, rejste han igjen udenlands og kom denne Gang bl. a. ogsaa til England. Allerede tidlig havde han i Otte Krag's Hus gjort Bekjendtskab med Fru Mette Rosenkrantz til Hikkeberg og andre Godser i Skaane, en Søster til Otte Krag's Hustru. Under et Besøg, som han i 1681 aflagde Fru Mette, blev han heftig forelsket i hendes smukke Datter af 3. Ægteskab, Mette Sophie Krabbe, og besluttede at vinde hende. Dette lykkedes ogsaa saa vel, at han allerede Aaret efter kunde lade sig vie til hende, men rigtig nok foregik Vielsen uden hendes Moders Vidende og i Danmark, hvorhen Mette Krabbe havde fulgt nogle af sine Slægtninge. Allerede i 1683 døde M.s Svigermoder, og herved blev han, der i Anledning af Giftermaalet var bleven naturaliseret som dansk Adelsmand, stor skaansk Godsejer, skjønt Arven en Tid lang gjordes ham stridig af den svenske Regering. Han støttedes imidlertid i sine Krav af den danske Regering, der ogsaa paa andre Maader viste ham sin Gunst, bl. a. ved 1683 at udnævne ham til Landkom-

missar

dommer i Fyn og ved 1688 at gøre ham (der i Forvejen var Kancelliraad) til Etatsraad. 1691 opgav han Landsdommerembedet og flyttede nu over til Skaane for ganske at ofre sig til Styrelsen af sine Godser, der vare stærkt behæftede, og af hvilke de fleste efterhaanden gik tabt for ham. Om hans senere Aar vides i øvrigt saa godt som intet. Han døde Natten mellem 11. og 12. April 1709 og blev begravet i Gjennerup Kirke, hvor hans Hustru († 21. April 1708) Aaret i Forvejen var bleven nedsat.

M. var vistnok en begavet, men næppe nogen betydelig Mand, og hans Adkomst til at mindes beror nærmest paa et af ham efterladt Skrift, en væsentlig omkring Aaret 1688 forfattet Selvbiografi, som uden selv at gøre ringeste litterære Prætension dog er et i flere Henseender meget mærkeligt Arbejde. Netop fordi Forfatteren ikke skrev for Offentligheden, er hans Stil bleven saa naturlig og utvungen, at det er et helt Særsyn i hans Tid. Og den er desuden paa mærkelig Maade malende. Forfatterens Erindringer fremstille sig væsentlig for ham i Form af Billeder, af levende og farverige Situationer, og lige saa frisk han ser disse, lige saa frisk og anskuelig sætter han dem paa Papiret. Det er alt sammen kun flygtige Skitser, men ofte af stor Ynde, og for saa vidt Fremstillingen har Menneskelivet til Gjenstand, faar den tillige en ikke ringe kulturhistorisk Værdi, i det den viser os hine Tidens daglige Samkvem i Former, som ikke blot ere mere tiltalende, men sikkert sandere end dem, vi kjende fra Holbergs stiliserede og som danske Virkelighedsbilleder vistnok meget omtvistelige, i hvert Fald højst ensidige Skildringer. Det allermærkeligste ved M.s Skrift — betragtet i Forhold til Samtidens Litteratur — er dog maaske den udprægede Følelse for Naturen, som overalt kommer til Syne i det. Atter og atter høre vi, hvilke stærke og levende Indtryk Forfatteren modtager af Skovenes Pragt, af Sommermorgenens Skjønhed, af Blomsterduft og Fuglesang, og der er aabenbart intet søgt eller lavet heri: man ser tydelig, at Erindringen om disse Indtryk endnu opliver ham i hans ældre Alder. Men i øvrigt er Kjærlighed til Naturen ikke den eneste varme Følelse, der afspejler sig i Skriftet. Forfatteren viser sig tvært imod overalt som en meget følelsesfuld, for ikke at sige følsom, Mand, og ikke mindst træder dette frem i Skildringen af hans Kjærlighed til den unge Skjønhed, der blev hans Brud. Ved Siden af saa meget tiltrækkende frembyder Selvbiografien dog ogsaa ét temmelig frastødende Træk i Forfatterens umaadelige Beundring af sig selv. Han er efter eget Sigende et

særlig «udvalgt Guds Barn», «fuldkommen dejlig paa Sjæl og Legeme», og i alle Forhold, hvor han omtaler sig selv, er han den første. De skønneste Kvinder ere forelskede i ham og blive skinsyge paa hinanden for hans Skyld, hvor andre tabe Modet, er han frejdig og uforsagt osv. Det eneste, der nogenlunde skulde kunne forsones os med al denne Indbildskhed, er den overordentlige Naivitet, hvormed den træder frem, og som viser, at Forfatteren virkelig er fuldstændig oprigtig. Og paa den anden Side: om man end ikke kan tro alt, hvad han fortæller om sig selv, kan man dog næppe tvivle om, at han i hvert Fald maa have haft noget ualmindelig vindende og indtagende i sin personlige Fremtræden. Thi uden dette vilde det være uforklarligt, at en 43aarig Mand, som ikke var adelig født (eller dog ikke af dansk Adel), og som næppe havde Formue, skulde kunne bedaare en ganske ung, meget smuk og formuende Dame af gammel, adelig Slægt i den Grad, at hun forlod sit Hjem for at drage over til ham og — til Dels imod Familiens Vilje — gifte sig med ham. — Alt i alt er M.s Selvbiografi et Skrift, som ingen, der interesserer sig for vor ældre Litteratur, kan undlade at kjende.

J. M.s og Rasmus Æreboe's Autobiographier, udg. ved J. G. Burman Becker (1862). J. M.s Selvbiografi, udg. af S. Birket Smith (1888). G. Brandes, Ludv. Holberg S. 50 ff. Saml. t. Skånes Hist. 1870, S. 67 ff. Ord och Bild 1896, S. 337 ff. *S. Birket Smith.*

Monrad, Jørgen Herman, f. 1848, Præst, er en Søn af Provst og Sognepræst i Marvede Laurits Vilhelm M. og Elisabeth Margrethe f. Friisenberg. Han blev født i Marvede Præstegaard 4. Febr. 1848. 1867 blev han Student fra Schneekloths Skole, 1873 theologisk Kandidat. Efter en kort Tid at have været Lærer i Kjøbenhavn kom han til Søborg som uordineret Medhjælper hos Sognepræsten, 1875 blev han Kapellan pro loco i Farum, 1878 Sognepræst i Lem i Viborg Stift, 1883 Sognepræst i Kjøge og Ølsemagle, 1890 Præst ved Vartov Hospital og 1894 Frederikskirkens første Sognepræst. Han har siden 1890 været Udgiver af «Dansk Kirketidende» og som saadan ydet mange Bidrag til Belysning af brændende kirkelige Spørgsmaal, alle prægede af den grundtvigske Kristendomsopfattelse, mange krydrede med ægte attisk Salt. Desuden har han udgivet «Polemiske Prædikener» (1893) og «Studier over grundtvigske Digte» (1896). Et Tillæg til det 2. Tillæg til Roskilde Konvents Salmebog, som han udgav 1895 («Frederikskirkens Tillæg»), er det blevet tilladt at bruge i Frederikskirken. — 8. April *Fr. Nielsen.*
1875 ægtede M. Louise Bethes Brandt, Datter
af Pastor C. J. B. (III, 1).

Monrad, Peter Johan, 1758—1834, Kancellideputeret, en Søn af Rektor ved Christiania lærde Skole Søren Seerup M. (f. 1728 † 1788) og Elisabeth f. Bering († 1774), fødtes i Christiania 18. Maj 1758, dimitteredes 1776 af sin Fader til Universitetet, tog det følgende Aar Philosophicum og studerede derefter Medicin, men opgav 1779 dette Studium for som Volontær at indtræde i danske Kancelli, blev 1781 Kopist og 1786 Kancellist sammesteds, varetog 1789—90 under Konferensraad Aagaards langvarige Sygdom med stor Dygtighed og Energi dennes Forretninger som Chef for 1. Deputeredes Kontor og udnævntes sidstnævnte Aar til Expeditionssekretær i Kancelliet. 1799 blev han Assessor i Kancellikollegiet og Chef for det norske Expeditionskontor, 1801 Chef for Kancelliets Revisionsdepartement, 1803 Deputeret, 1804 overtog han tillige Departementet for Lens- og Udskrivningssager, 1826 blev han 1. Deputeret, i hvilken Stilling han døde 23. Jan. 1834. Han var 1780 bleven Kancellisekretær, 1794 Kancelliraad, 1801 Justitsraad, 1803 Etatsraad, 1812 Konferensraad, og 1828 tildeltes der ham Kommandørkorset af Danebrog. Han var en kundskabsrig, begavet og alsidig interesseret Mand, paa hvis store Arbejdsevne der paa mange Maader lagdes Beslag. Saaledes var han Medlem af Kommissionen angaaende de norske Bygselgaardes Overdragelse til Embedsboliger, af forskjellige, det borgerlige militære og Landmilitæsvæsenet vedrørende Kommissioner, af Kommissionerne for Christiansborg Slots samt Raad- og Domhusets Gjenopførelse, for Fødsels- og Plejestiftelsen, for nordiske Oldsagers Bevarelse og for den Arnæmagnæanske Stiftelse, desuden Direktør for Blindeinstituttet og for den Wærnske Stiftelse m. v. Af «Kollegialtidende» var han Medudgiver fra 1798 til sin Død. Han ejede en stor og værdifuld Mineraliesamling samt en betydelig Samling af Gemmer og Mønter og var Medlem af forskjellige udenlandske videnskabelige Selskaber. — 24. April 1789 ægtede han Cecilia Kirstine Sørensen, f. Martin (døbt i Kjøbenhavn 25. Okt. 1761, † 5. April 1839), en Datter af Guldsmed Eilert M. og Ellen Elisabeth f. Egholm.

Erslew, Forf. Lex.

G. Kringelbach.

Monrad, Søren, 1744—98, Skolemand, fødtes i Tjæreby paa Sjælland, hvor Faderen, Jørgen M. (f. 1704 † 1772), var Sognepræst. Moderen hed Engelke Cathrine f. Ørsted († 1797). Faderen blev 1758 forflyttet til Vaale i Jarlsberg, og Sønnen blev sat i Christiania Skole, hvorfra han deponerede 1764. Theologisk Examen tog han

1768. Han blev 1772 Decanus ved Kommunitetet og s. A. en af Grundlæggerne af Norske Selskab, hvor han vistnok har været et ivrigt, om end ikke noget meget produktivt, Medlem. I Selskabets trykte Skrifter har han kun leveret et satirisk Digt: «Damynt eller den forulykkede Digter» (1793), fremkaldt ved Ewalds «Balders Død», men væsentlig kun angribende hans rimfri Vers, medens det ellers er en Advarsel mod den aandløse Syssel med Poesi og et Forsvar for Rimet. M. vedblev at være Decanus ved Kommunitetet, til han 1779 opnaaede det ubetydelige Rektorat i Christianssand. Her fik han 1783 Tilkjendegivelse af Kongens Velbehag med hans Embedsførelse og blev Professor. Han havde det her meget besværligt, da han var uden Konrektor, søgte sig derfor bort og blev 1789 Rektor i Throndhjem, hvor han døde 29. Maj 1798. — Han er bekjendt under Navnet «Søren Latiner». Hans Skrifter — væsentlig Programmer, til Dels af historisk Indhold — vidne om en ganske overordentlig fin Behandling af det latinske Sprog og et dybt Indblik i den klassiske Litteratur. I det græske skal han ikke have været synderlig hjemme, og Hebraisk kunde han ikke. En af hans fremragende Elever, Claus Pavels, sætter ham ikke højt som Lærer, men indrømmer, at han var hævet over gamle Fordomme, saa han f. Ex. aldrig brugte Pryglestraffen. Da han kom til Throndhjem, var Skolen i Opløsningstilstand, men han vidste at faa Eleverne tilbage til sin Pligt, ikke ved Prygl, men ved de alvorligste Trusler og deres Iværksættelse i enkelte Tilfælde. Ellers har han haft sin svage Side som Administrator. Ved hans Død fandtes Skoleprotokollen for Elevernes Forhold, Fremgang, Opflytning, Dimission osv. aldeles blank. I sit tidligere Skoleembede skal han derimod have fyldt Skoleprotokollen med sarkastiske Bemærkninger. Gift 11. Sept. 1781 med Louise Arendrup (f. 18. Nov. 1757 † 17. Maj 1799), Datter af Raadmand i Christianssand Lars A. og Else Bolette f. Mølbach.

Throndhjems Kathedralskoles Progr. 1855. C. Pavels's Autobiografi (1866) S. 22 ff. Lange, Norsk Tidsskr. f. Vidsk. og Lit. 1849, S. 276. Wessels Saml. Digte, udg. af I. Levin, S. LXXIII f.

D. Thrap.

de Montaigu, René Magnon, 1661—1737, Skuespildirektor. M., der tilhørte en fornem fransk Familie, var efter sin egen Angivelse født 6. Dec. 1661, sandsynligvis i Frankrig. Allerede 1685 er han i den danske Konges Tjeneste som Hofkomediant, og fra 1701 er han Hoftruppens Leder. Det turde være uden for al Tvivl,

at M. ikke fulgte sine Kammerater af Landet, da Pesten i 1710 forjog dem, i det mindste fungerede han 1714 som en Slags Sekretær hos Løvenørn, ligesom han 2. Febr. s. A. ansattes som Lærer i Fransk ved Landkadetkompagniet. Aaret efter findes M. atter iblandt og som Leder af de franske Hofkomedianter, og da disse i Sept. 1721 afskedigedes, blev M. bosiddende i Kjøbenhavn; han var nogle Maaneder forud afgaaet fra sin Lærerpost, som han altsaa i flere Aar havde passet jævnsides sin Theatervirksomhed, og 1722 tilstod Kongen ham «for hans lange Tjeneste» en aarlig Pension af 200 Rdl. Skjønt M. paa denne Tid var over 60 Aar, gik han snart efter i Gang med et nyt Foretagende: 1. Juli 1722 indgav han Ansøgning om Privilegium paa at give danske Skuespil i Kjøbenhavn, og 14. Avg. s. A. bevilgedes dette ham paa den Betingelse, at han ikke traadte det Etienne Capiion (III, 353) 2 Aar forud givne Privilegium for nær. M. gik i Kompagni med Capiion, og 23. Sept. 1722 gaves den første danske Forestilling paa Capiions Theater i Lille Grønnegade; i de følgende 6 Aar styrede M. — efter Capiions Fallit i Sept. 1723 som Eneleder — den danske Skueplads med vekslede eller maaske rettere nedadgaaende Held, altid ivrig og opfindsom, utrættet og raadsnar; selv ikke Hovedstadens store Ildsvaade 1728 og den derefter fremtrængende Devotion knækkede hans livfulde Foretagsomhed: i Begyndelsen af 1731 fik han sit Privilegium fornyet, og s. A. ansøgte han i Fællesskab med den af General Arnoldt (I, 341) engagerede Direktør Landé Grev Christian Rantzau om Understøttelse til Forestillingernes Gjenoptagelse med afvekslede dansk og fransk Scenesprog. Denne Plan kom ikke til Udførelse, og M., der i April 1731 havde faaet sin Pension nedsat til 100 Rdl., levede sine sidste Aar i trange Kaar; 1736 forhøjedes vel hans Pension atter til 200 Rdl., men Aaret efter, 14. Febr., døde han. Holberg kalder M. «en gammel anselig fransk Aktør, der i Grund havde udstuderet Theatret, og som var i Stand til at danne gode Aktører».

M.s 2. Hustru, *Marie Magdalene* f. de la Croix, der var dansk af Fødsel og sandsynligvis beslægtet med Capiions og Pilloys Hustruer, indtraadte i Nov. 1716 i den franske Hoftrup; paa den danske Skueplads blev hun en anset Skuespillerinde, særlig i Perrilleroller, ligesom hun glimrede i nogle Karakterroller, f. Ex. Holbergs «Den vægelsindede». Den Jomfru Frederikke Sophie M., der 1728 nævnes blandt det danske Skuespilpersonale, var vistnok en Datter af M.s ~~2.~~ Hustru; hun var født i Altona. 1716 (dødt 27. April).
og hans 2.

Overskou, Den danske Skueplads I. Werlauff, Hist. Antegn. til Holbergs Skuespil. Danske Saml. II—III. Danske Mag. 4. R. VI. Hjemme og Ude 1884—85, Nr. 9.

Arthur Aumont.

Morell, Cathrine Amalie, s. Gjelstrup (VI, 42).

Morell, Gerhard Heinrich Matthias, 1710—71, Malerihandler, var født i Kjøbenhavn; han lærte at male, men drev det aldrig til noget som Maler. Derimod blev han en habil Malerihandler, og blandt de mange, som solgte Billeder til Kongen og mægtig formerede den kongelige Samling, var M. den virksomste. Allerede 1745 var han Kabinetsinspektør, og gjentagne Gange derefter rejste han i Udlandet paa Handelens Vegne, navnlig i Holland og Belgien. Alene fra 1745—61 erhvervede han 120 til Dels fortrinlige Billeder af Berghem, Teniers, Snijders, Everdingen, Bol, Ruisdael, som han afhændede til Kongen. Han købte i det hele godt, men forstod ogsaa godt at snakke for sine Varer. I 1756 kaldes han «Baireuthisch Malerei- u. Kunstsachen-Inspector»; fra 1757 var han dansk Hofkunstkommissær, fik 1759 Løfte om Posten som Forvalter ved Kunstkammeret efter Joh. Sal. Wahl og blev ved dennes Død hans Efterfølger (1765). M. døde 28. Maj 1771. Hans Hustru, Marie Elisabeth f. Deroden (fra Tønder?), hvem han i Jan. 1746 havde ægtet i Hamborg, hvor hun hensad som Enke efter Jacob Hahn, døde 1772, 65 Aar gammel.

Meier, Fredensborg S. 160 f. 200. Kjøbenhavns Skilderi 1829, Sp. 1062. Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

F. J. Meier.

Moresco, Jacob Heinrich, f. 1828, Handelsmand. M. er født i Kjøbenhavn 2. Maj 1828 og er en Søn af Hofandlæge Maximilian M. (f. 1791 i Haag, † 1846) og Adelaide f. Italiaender. Efter at have gaact i Mariboës Skole kom han 1846 i Lære hos Manufakturhandler Unna. 1856 etablerede han i Kjøbenhavn en Manufakturforretning, der fra en mindre Begyndelse som Detailforretning har udviklet sig til at blive Landets største Engros-Forretning i Damekonfektion, som i sine egne Lokaler og paa et stort Antal Systuer beskæftiger et overordentlig stort Arbejderpersonale. 1891 oprettedes en Filial i Malmø. M. har vist stor Interesse for adskillige filantropiske Formaal, navnlig Foreningen for Friskolebørns Bespisning, hvis Kasserer han har været siden dens Oprettelse 1882. Ligeledes er han Kasserer for de senere oprettede Friskolebørnsasylet.

E. Meyer.

Morgan, Charles, 1575(?)—1642, Officer, Søn af den engelske Adelsmand Edward M. til Pewcarn, er født 1575 eller 1574. Han kom til at spille en Rolle i dansk Historie, da han i Marts 1627 bragte engelske Hjælpetropper fra Nederlandene til Elben for at støtte Christian IV i hans Kamp mod Kejseren og Ligaen. Kongen beordrede ham til Bremen Stift for at forsvare dette mod Tillys Tropper og gav ham i Efteraaret 1627 Bestalling som General over Infanteriet. M.s Styrke, der ved hans Ankomst kun havde været o. 2500 Mand, bragtes noget efter op til o. 5000, men han led under Mangel paa Penge til Lønninger til dem og formaaede derfor ikke at tøjle den slappe Disciplin. I Okt. maatte han trække sig tilbage til Stade og mente sig ikke i Stand til at følge Kongens Ordre om at gaa til Jylland. I April 1628 blev han nødt til at overgive den nævnte By efter en Kapitulation, der sikrede ham fri Hjemrejse. I Nov. s. A. sendtes han dog paa ny fra England til Elben med Tropper og foretog nu for Christian IV i April 1629 fra Glückstadt et Angreb paa Nordstrand, rettet baade mod Hertugen af Gottorp og de kejserlige. Han erobrede Øen og gjorde med Held Landgang paa Slesvigs Vestkyst, men hans videre Bevægelser standsedes ved Freden i Lybck. Derpaa vendte han tilbage til England; men Christian IV var ikke tilfreds med hans Tjeneste. Han døde 1642.

Lee, Dictionary of national biography XXXIX, 13 f. Opel, Der nieder-sächsisch-dänische Krieg III, 104 f. og fl. St. *J. A. Fridericia.*

Morgenstjerne, s. v. Munthe af Morgenstjerne.

Moritz, Johan Caspar, 1765—1821, Kansler, var født 2. Maj 1765 i Frankfurt ved Main, hvor Faderen, den 1771 afdøde Legationsraad M., den Gang var dansk Resident. 1773 kom han paa Gymnasiet i Worms, var 1781—82 paa Akademiet i Karlsruhe, hvorefter han studerede 2 Aar i Göttingen og 2 Aar i Kiel. 1786 tog han juridisk Examen og ansattes strax i det holstenske Regeringskancellis Sekretariat i Glückstadt. 1789 var han en kort Tid Volontær i tyske Kancelli, blev s. A. Avskultant ved Regeringen i Glückstadt, fik 1791 tildelt votum consultativum og udnævntes 1794 til Regeringsraad, 1795 tillige til Overinspektør ved Tugthuset i Glückstadt, 1797 til Medlem af den holstenske Landret og til Direktør for Brandvæsenet i Glückstadt, som han organiserede. S. A. var han den danske Regerings Afsending paa Kongressen i Hildesheim. M., der ved Siden af sine mangfoldige andre Forretninger

ogsaa gjorde sig fortjent af Ordningen af de glückstadtiske Arkiver, udnævntes 1803 til Etatsraad, 1810 til virkelig Etatsraad og forflyttedes 1812 til Slesvig som Vicekansler. S. A. udnævntes han til Konferensraad og efter Kansler Fr. C. Krücks Død 1816 til dennes Eftermand, 1817 til Kommandør af Danebrog. Han var et ivrigt Medlem af det patriotiske Selskab og af det slesvigske Bibelselskab, og hans utrættelige Virksomhed, hans strænge Retsfærdighedsfølelse og hans levende Kjærlighed til Konge og Fædreland skaffede ham ikke mindre end hans med udbredte Kundskaber forenede ualmindelige Dygtighed som Embedsmand almindelig Agtelse og Anseelse. Han døde 18. Avg. 1821, hans Enke, Anna Antoinette Georgine f. Petri (f. 22. April 1781), Datter af Over- og Landretsadvokat P. i Slesvig, 13. April 1860.

Schlesw.-Holst.-Lauenb. Prov.-Berichte 1821, V, 67; 1822, I, 38. Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Morsing, Christen Mortensen, —1554, Professor, var født paa Mors og havde gaaet i Skole i Nykjøbing. Efter at være bleven Student var han en Tid Hører ved Københavns Skole. Det var vistnok i denne Egenskab, at han udgav «Joannis Sulpitii Verulani de moribus puerorum in mensa præcipue servandis carmen elegiacum», der er tilegnet de københavnske Skolebørn. 1544 tog han den filosofiske Bakkalavrgrad og 1546 Magistergraden. En Tid var han Universitetets Notarius og siden Privatdocent, derpaa rejste han udenlands i 3 Aar med Hr. Claus Billes Sønner og var bl. a. i længere Tid i Paris. Efter Hjemkomsten blev han Professor pædagogicus, og da han 1552 var bleven gift, holdt han Bord for Studenterne i det saakaldte Pædagogium, ligesom han ogsaa havde adelige Kostgængere. Da Niels Hemmingsen 1553 blev theologisk Professor, rykkede M. efter ham op til den dialektiske Lærestol og blev snart efter Decanus i det filosofiske Fakultet. Som saadan ledede han den 3 Dages Disputation, hvorved 4 unge Mænd erhvervede Magistergraden. Men samme Dag, Akten var endt, blev han syg og døde, 24. April 1554. Hans tidlige Bortgang beklagedes meget, og hans Ven Hans Madsen Høine fra Ribe udgav et Mindeskrift over ham.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 I, 619 ff.

H. F. Rørdam.

Morsing, Christiern Thorkelsen, 1485—1560, Professor, var født paa Mors; men for øvrigt vides om hans Forældre og hans

Ungdom kun, hvad han selv paa sine gamle Dage bekjendte: «at Gud havde udvalgt ham og ladet ham opføde og fremholde, først indenlands i Skolen, ved hans kjærlige og salige Forældres Flittighed, og siden udenlands ved fremmede Højskoler». Som Magister artium og Bakkalavr i Retsvidenskaben vendte han hjem fra mangeaarige Rejser og blev Rektor ved vor Frue Skole i Kjøbenhavn og Vikar ved Frue Kirke. 1519 udgav han en Samling grammatiske Regler til Brug for sine Disciple, blandt hvilke fandtes den siden bekjendte Historieskriver Hans Svaning, der i et af sine Skrifter med Ærbødighed nævner M. som sin Lærer fra hine Dage. 1520 blev M. af Christian II sendt ud for at skaffe nogle Lærere til Kjøbenhavns Universitet. Det var vistnok efter Kongens Vink, at han vendte sig til Wittenberg, hvorfra han medbragte Martin Reinhardt og Matthias Gabler. Selv blev han ogsaa Professor og beklædte 1522—23 Rektorværdigheden ved Universitetet. Men efter Christian II's Flugt, Kjøbenhavns langvarige Belejring og endelige Erobring af Frederik I, og medens Prælaterne søgte at undertrykke de Spirer til Reformationen, der havde vist sig især ved den høje Skole, fandt M. det saa uhyggeligt hjemme, at han (1524) opgav sin Plads ved Universitetet og rejste ud paa ny. Leipzig, Köln, Löwen og vel flere Lærdomssæder besøgte han. Paa sidstnævnte Sted optraadte han som Privatdocent i Arithmetik og Astronomi og udgav et kosmografisk Skrift til Brug ved sine Forelæsninger.

Efter at Biskop Lage Urne i Roskilde, der som Universitetets Kansler havde søgt at holde Reformationen ude, var død 1529, blev M. atter Professor ved Fædrelandets Højskole og var det i henved 2 Aar, indtil Universitetets Opløsning (o. 1531) igjen drev ham ud. Som Hovmester for den siden navnkundige Peder Oxe berejste han nu mange af Evropas Lande. Hans Hovedstudium var Medicin, som han især dyrkede i Montpellier. I Basel har han vistnok taget Doktorgraden. Her modtog han 1537 Christian III's Bud om at vende tilbage til Fædrelandet for at yde Hjælp ved Universitetets Gjenoprettelse. Efter at være hjemkommen blev Lærestolen i Lægevidenskaben ham overdragen, og som Højskolens første Rektor efter Gjenrejsningen udkastede han i Forening med Joh. Bugenhagen Planen for de Forelæsninger og Øvelser, der skulde holdes, «*Ordinatio lectionum in academia Hafniensi nunc per reg. majestatem instaurata*» (1537). I de følgende Aar træffe vi ham deltagende i alle vigtigere Forhandlinger, der angik Universitetet; navnlig synes hans praktiske Dygtighed at være kommen det til

Nytte. Han var den vigtigste Bærer af den akademiske Tradition. Som Højskolens Rektor deltog han i Herredagen i Odense 1539 i Anledning af Forhandlingerne om Vedtagelsen af Universitetets Fundats. 1544 kaaredes han til dets Vicekansler, en Værdighed, som kun sjælden forekommer i Højskolens Historie. Da Pesten 1546 rasede i Kjøbenhavn, begav han sig med de andre Professorer til Knardrup Kloster; men for dog at gjøre noget udgav han «En liden Bog om Pestilenses Aarsage, Forvaring og Lægedom derimod» (oftere optrykt). 1548 fulgte han Prins Frederik paa dennes Hyltingsrejse til Norge.

Efter et langt og virksomt Liv døde M. 27. Juli 1560. Kun faa af Universitetets Lærere have i deres Tid nydt saa stor og almindelig Anseelse som han, og fra vor Højskoles ældste Dage rager den gamle Doktors ærværdige Skikkelse frem som en Mand, der bør mindes med Taknemmelighed. Han var 2 Gange gift: 1. med Marine Lauridsdatter, 2. med Elisabeth Nielsdatter, hvilken sidste overlevede ham i mange Aar.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 I. *H. F. Rørdam.*

Morsing, Elias Olsen, —o. 1590, Astronom, kom o. 1580 til Tyge Brahe paa Hven og tog derefter i en halv Snes Aar ikke ringe Del i de astronomiske Arbejder. 1584 sendtes han af T. Brahe til Frauenburg, hvor Kopernikus havde observeret, for nøjagtigere at bestemme dette Steds Polhøjde (s. II, 618). Paa samme Rejse bestemte han ogsaa Königsbergs Polhøjde. 1589 foretog han, til Dels sammen med Anders Sørensen Vedel, geografiske Stedsbestemmelser rundt omkring i Danmark. Hans «Diarium astrologicum et meteorologicum anni a n. Chr. 1586», trykt paa Hven i 2000 Exemplarer, indeholder foruden en Kalender for 1586 med tilhørende Vejrspaadomme m. m. ogsaa en Afhandling om Kometen 1585, hvilken han nok egentlig selv havde opdaget.

F. R. Friis, E. O. M. og hans Observationer (1889). *C. F. Pechüle.*

Morsing, Peder Jensen, —1658, Bogtrykker, blev 1652 Sorø Akademis Bogtrykker, 1654 Universitetets 1. Bogtrykker — den første af dansk Byrd — og fik 1657 Privilegium paa Udgivelse af Aviser. Han har været en dygtig Mand, som ikke sparede Omkostning eller Anstrængelse for at bringe sit Trykkeri paa saa højt et Standpunkt som de bedste udenlandske. Hans Kamp for at skaffe danske Kræfter Anvendelse i hans Fag fortjener Opmærk-

somhed. Han vilde oplære danske Drengene, frigjøre dem for de tyske Lavsskikkens Tyranni, ja give dem en Fortrinsret for de tyske Arbejdere. Det vakte en Storm af Uvilje hos hans tyske Svende, der støttedes af hans tyske Lavsbrodre. Under Belejringen dræbtes han 21. Sept. 1658 af en svensk Kanonkugle. Hans Enke Sophie fik hans Bestillinger efter ham (s. VI, 424).

Seidelin, Læsendes Aarvog f. 1800, S. 41 f. Skand. Bogtrykkertid. 1874, S. 70 ff. Stolpe, Dagspressen i Danm. I, 177 ff. *P. Stolpe.*

Morsing, Peder Jensen, 1623—78, Søofficer, blev Skibslieutenant 1653. Som saadan gjorde han 1657 Tjeneste om Bord i Admiral Henrik Bielkes Skib «Trefoldighed», hvor Frederik III forfremmede ham til Kapitajnlieutenant, en paa den Tid temmelig ualmindelig Titel for en Søofficer. Det paafølgende Aar tjente han under Admiral Nic. Helt paa Prammene, der vare udlagte ved Blokhuset paa Refshalen til Forsvar for Byen fra Søsiden, og avancerede til Kapitajn. I Okt. s. A., da Bielke løb ud med en lille Eskadre for at forene sig med Hollænderne under Obdam, var han Chef for Fregatten «Højehald». Paa Grund af Modvind naacde Eskadren imidlertid ikke at deltage i Slaget i Sundet mod Svenskerne, der maatte flygte ind til Landskrone. 1659 blev han Kapitajn i 1. Klasse med 400 Rdl.s Gage; desuden erholdt han efter Fredslutningen 1660 3 Møller som Belønning for god Tjeneste. 1665 var M. Chef for Orlogsskibet «Norske Løve»; det paafølgende Aar ligesaa, underlagt Helt; Skibet strandede imidlertid ved Ekersund i Norge, og M. blev ved Vraget for at redde deraf, hvad bjærges kunde. Under nogle Skjænderier mellem en Del Søofficerer paa Bremerholm viste han sig som en fornuftig, sindig og behjærtet Mand. En Tid lang derefter opholdt han sig i Norge ved Tømmerhugst. Ved den af Marinekommissionen i 1673 foretagne Reduktion nedsattes hans Gage til 300 Rdl. Fra 1672 indtil Udbruddet af den skaanske Krig var M. Chef for Orlogsskibet «Gyldenløve», hvilken Kommando han for øvrigt beholdt i Begyndelsen af selve Krigen. Med sit Skib deltog han som «Schoutbynacht provisionel» (karakt. Kontreadmiral) i Gullands Erobring 1676, hvor han efter en hæderlig Kamp mod Visby Kastel var med til at slutte Kapitulationsakten. Ud paa Efteraaret s. A. stationeredes han tillige med et andet Skib ved Helsingborg for at understøtte denne By mod Svenskerne. Tidlig det paafølgende Foraar udsendtes han med en liden Eskadre til Gulland; forinden han havde naaet Maalet

for Rejsen, blev han imidlertid tilbagekaldt for at forstærke Niels Juels Afdeling, der havde den Opgave at ødelægge den svenske Admiral Sjöblads Eskadre, som fra Gøteborg gennem Store Bælt vilde løbe ud i Østersøen. Han blev herved Deltager i Slaget ved Møen 1. Juni, men viste for Resten daarlig Konduite og idømtes herfor af Krigsretten en Pengebøde. Senere optraadte han i Slaget i Kjøge Bugt 1. Juli og udslettede her det daarlige Indtryk fra den foregaaende Kamp. Efter Slaget traadte M. over paa «Charlotte Amalie» og ledsagede Juel paa dennes Togt til Kalmar Sund og Øland. 1. Sept. foretog han med 6 Fregatter et heldigt Angreb paa Vestervik og kom hjem i Okt. Allerede i Jan. 1678 løb han atter ud med en Eskadre, foretog forskellige Angreb paa Rygen, sluttede sig senere til Juels Flaade for Kalmar, bombarderede Carls-hamn og gik derefter tilbage til Rygen, hvor Hovedflaaden forblev til sent paa Sommeren og led en Del af Storme og mangelfuld Proviantering. Her blev M. syg om Bord i sit Skib «Charlotte Amalie» og døde 28. eller 29. Avg. Hans Lig bisattes senere i Holmens Kirke. *C. With.*

Mortensen, Claus, s. Tøndebinder.

Mortensen, Hans, f. 1825, Botaniker. M. er født i Hesnæs paa Falster 25. April 1825, tog Skolelærerexamen med Udmærkelse ved Jonstrup 1845, og efter en kortere Huslærervirksomhed studerede han et Par Aar ved den polytekniske Lærestanstalt. Han var derefter i flere Aar Lærer ved den Classenske Agerbrugsskole paa Næsgaard, et Par Aar Skolelærer paa Falster og i 40 Aar Lærer ved Jonstrup Seminarium indtil 1. Avg. 1896, da han tog sin Afsked og flyttede til Kjøbenhavn. M. har udfoldet en ikke ringe botanisk Virksomhed, især i floristisk Retning, og han har gennemvandret alle Landets Egne i botaniske Øjemed. Han har leveret talrige Anmeldelser af botaniske Skrifter, affattet mange Ekursionsberetninger og i Forening med Joh. Lange ydet en Række Oversigter over Tilvæksten i den danske Flora. I hans «Nordostsjællands Flora» (1872) har han nedlagt Udbyttet af utallige Vandringer i Skov og Mark i hans nærmeste Landsdel. M. har i mange Aar med stor Nidkjerhed forestaaet den botaniske Forenings Plantebytning, og han har i en lang Aarrække været en flittig og velset Deltager i nævnte Forenings Udflugter, paa hvilke han bragte Liv ved sin ungdommelige og elskværdige Begejstring for Naturen og ved sin poetiske Aare, som saa ofte kom Botanikerne til gode ved

festlige Sammenkomster. Den botaniske Forening fejrede derfor ogsaa med stor Tilslutning hans 70aarige Fødselsdag ved en Fest i Frederikssund 19. Maj 1895.

Botan. Tidsskr. XII, 197; XX, Medd. IV.

E. Rostrup.

Mortensen, Jens, —1595, Rektor og Præst, skal have været en Skaaning. Undertiden nævnes han med Tilnavnet *Pill*. Han havde gaaet Arild Huitfeldt til Haande ved Afskrivning af historiske Dokumenter og var vistnok allerede Magister, da han o. 1589 af Huitfeldt blev kaldet til Rektor paa Herlufsholm. Fra denne Stilling, som han kun i kort Tid beklædte, gik han over til at blive Sognepræst i Slingerup og Uvelse. Han døde allerede 1595. Efter et Haandskrift, som Huitfeldt havde meddelt ham, udgav han 1594 «Norske Kongers Krønneke og Bedrift indtil unge Kong Hagens Tid, som døde 1263».

Wad, Rektorerne p. Herlufsholm S. 5. Rørdam, Arild Hvitfeldt S. 140 f.

H. F. Rørdam.

Mortensen, Laurits Carl Nikolaj, f. 1861, Billedhugger og Maler. C. M., født 23. Febr. 1861, er Søn af Arbejdsmand Jens M. og Emma Larsine Christine f. Knudsen. Han kom i Billedskærerlære, besøgte det tekniske Selskabs Skole og Kunstakademiet, hvorfra han fik Afgangsbetegnelse som Modellerer (1886). Imidlertid lagde han sig efter Maleri, særlig efter Porcellænmaleri, Unica under Glasuren, og hører i dette Fag til den Stab af dygtige Kunstnere, som den kongl. Porcellænsfabrik benytter. Blandt disse Arbejder kan fremhæves «Fad med Flagermus i disigt Maaneskin» (solgt i Paris 1893). Han blev 1894 sendt til St. Petersborg for at sætte den kejserlige Porcellænsfabrik ind i den danske Fabriks Teknik. En Portrætbuste i Porcellæn er købt til Statens Skulptursamling (udst. 1896). M. blev 14. Okt. 1887 gift med Ida Amalie Hafvermann, Datter af Skomagermester Olaf Gustav H. og Caroline f. Petersen.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Ph. Weilbach.

Mortensen, Niels Carl Wilhelm, 1832—93, Musiklærer, var Søn af Lærer ved Borgerskolen i Kjærteminde Ludvig Detlef M. og Amalie Christiane f. Hansen og blev født i Kjærteminde 6. Jan. 1832. Carl M. opholdt sig i sin Fødeby, hvor han fornemmelig beskæftigede sig med Musik og en Tid var konstit. Organist, indtil han i 1849 kom paa Jonstrup Seminarium. Dmitteret her fra i

1851 fik han endnu s. A. Ansættelse ved dette Seminarium, hvor han virkede som Lærer i Sang og Musik, Skrivning og Tegning, senere tillige som Inspektør til sin Død. Musikken var det Fag ved Seminariet, som mest optog hans Interesse, og han har udgivet en meget brugt lille Violinskole for Seminarier samt et Par Skoler for Orgel og Harmonium; desforuden har han skrevet et ret betydeligt Antal Sange, baade for 1 Stemme, deriblandt «Slaget ved Fredericia», hvori Sangen «Nattens dæmrende Taager», og for 4 Mandsstemmer. Endelig efterlod han ved sin Død et Arbejde, som han i mange Aar havde syslet med, et stort haandskrevet Seddellexikon over alle danske og i Danmark almindelig bekjendte Sange, ordnede efter Melodiernes Begyndelse. Han ægtede 14. Okt. 1853 Louise Marie Jensen, Datter af Seminarieforstander Jens J. (VIII, 414). 3. Nov. 1893 døde han paa Jonstrup; hans Enke overlever ham.

Erslew, Forf. Lex. A. Petersen, Den jonstrupske Stat. *G. St. Bricka.*

Mortensen, Oluf, † 1485, s. Baden (I, 406).

Morthorst, Johanne Elisabeth, s. Dahlén (IV, 143).

Mortimer, Walter, —1517—, Skolemand, Humanist, var af Fødsel en Skotte. Under den ret livlige Forbindelse mellem Danmark og Skotland i Slutningen af det 15. og Begyndelsen af det 16. Aarhundrede er han, vistnok efter Studier i Udlandet, kommen her til og var i mange Aar knyttet til Roskilde; 1513 betegnes han som pavelig Notar, 1517 som Rektor ved Roskilde Skole, 1528 som Magister og 1534 som Kannik sammesteds. Han var en af Banebryderne for Humanismen her til Lands; en fremmed lærd betegner ham (1517) som «eximius artium professor moderatorque optimus juventutis Roskildensis» og som en Mand, der havde store Fortjenester af Skolevæsenet i Danmark. Roskilde Skole har sikkert aldrig haft et større Discipeltal. Peder Palladius fortæller, at der ved den Tid var 900 Peblinger, som søgte Skole i denne By.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 I, 32. 510 f. Aarsberetn. fra Geh. Arch. VI, Till. S. 14. *H. F. Rørdam.*

Morville, Niels, 1743—1812, Landmaaler, er født 29. Juli 1743 og er Søn af Sognepræst til Lejrskov og Jordrup Henrik M. († 1764) og Maren f. Gudme. Familien stammer fra Byen Morville ved Marseille. M. blev 1760 Student fra Horsens Skole og blev efter at have hørt Professor Hees Forelæsninger i Mathematik i 1762

antaget af Videnskabernes Selskab ved de geografiske Opmaalinger. 1763 tog han theologisk Examen. 1768 og 1772 holdt han matematiske Forelæsninger, var fra 1768—72 beskæftiget ved de økonomiske Opmaalinger paa Vordingborg og Antvorskov Rytterdistrikter og udførte derefter i 6 Aar under Videnskabernes Selskab de trigonometriske Opmaalinger over Fyn, Laaland, Falster, Langeland, Taasinge, Ærø og en Del af Sønder- og Nørrejylland. 1778 blev M. ansat som Landmaalingskonduktør ved Rentekammerets Landmaalingsarkiv, hvilken Stilling han beklædte til sin Død, 11. Nov. 1812. I sit Dødsaar var han bleven udnævnt til Justitsraad. 1779 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab og i 1781 Medlem af Landmaaler-Examinationskommissionen. Han var ugift. — M. har skrevet en Del større og mindre Afhandlinger, som især findes optagne i Videnskabernes Selskabs Skrifter, og hvoraf de vigtigste angaa den geografiske og geometriske Beregning af Landet og forskellige agrariske Spørgsmaal. 1777 vandt han Landhusholdningsselskabets Guldmedaille for en (utrykt) Afhandling om 100 Tdr. Lands fordelagtigste Behandling. Hans betydeligste Arbejde er den i 1791 paa Videnskabernes Selskabs Bekostning udgivne Bog: «Geometrisk og økonomisk Jorddelings- og Jordskiftningslære», der i 1793 blev oversat paa Tysk.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd III. Nyerup, Lit. Lex. Molbech, Vidensk. Selsk. Hist. H. Crone.

Morville, Niels Georg Christian, f. 1817, Hededyrker. M., der er Søn af Amtsforvalter Niels Christian M. (f. 1785 † 1856, Brodersøn af ovennævnte Justitsraad Niels M.) og Pauline Sophie f. Rasmussen, er født 14. Maj 1817 i Kjøbenhavn, blev 1835 Student fra Viborg, hvor Faderen var Amtsforvalter, 1841 juridisk Kandidat, 1852 Overretsprokurator i Viborg, 1876 Justitssekretær ved Viborg Overret. Allerede 1853 begyndte M., der fra Ungdommen havde set, hvorledes Skovene i Viborg Amt bleve ødelagte, paa Tilplantningen af Margrethelund Krat ved Viborg, hvilket senere gav Stødet til Anlæg af en Række andre Plantager, og i de følgende Aar, da M. færdedes i Egnens store Heder og Krat med sin Ven Enrico Dalgas (IV, 157), modnedes Planen om at danne et Selskab til Frugtbargjørelse af de jyske Heder. Fra Hedeselskabets Stiftelse 1866 har M. været Medlem af dets Bestyrelse; han har skrevet nogle Smaaartikler om Hedeplantning i forskellige Tidsskrifter. 31. Avg. 1858 ægtede M. Anna Louise Vilhelmine

Schmiegelow (f. 13. Jan. 1830), Datter af Læge paa Holsteinborg J. F. S. En Søn af M. er Hedeskovbruger.

L. Schrøder, Det danske Hedeselskab 1866—91. Hedeselskabets Tidsskr. April og Avg. 1894. E. Dalgas, Fam. Dalgas. *A. Oppermann.*

Moses, Gedalia, 1753—1844, jødisk Theolog, er født i Polen, hvor hans Fader, Moses ben David, beklædte rabbinske Embeder i Gnesen, senere i Krotoschin. Her modtog G. M. grundig Undervisning i Bibel og Talmud og besøgte derefter Gymnasiet i Prenzlau. Videre Studier førte ham til Berlin, hvor han kom ind i Kredsen af M. Mendelssohns Disciple. Efter at være vendt tilbage til Polen, hvor han — formodentlig som Lærer — levede i Obrzycko, udgav han i Forening med Gottlieb Euchel og andre «Measfim» (s. IV, 618 f.), et Supplement til Mendelssohns Pentateuchoversættelse, Profetlektionerne til Sabbath og Helligdage med hebraisk Kommentar og tysk Oversættelse (Berlin 1790). Efter at have virket som Lærer i Stockholm kaldtes han (1806) som Overlærer til den nyoprettede jødiske Friskole i Kjøbenhavn, hvor hans betydelige talmudiske Kundskaber navnlig kom de Disciple til gode, der uddannedes til Theologer, fremfor alt I. N. Mannheimer (ovfr. S. 96). Til Skolens Brug udarbejdede han under Navn af «Herrens Gjerninger» et hebraisk Værk i 3 Bind (1808—13), der kombinerede Bibelhistorien og Religionsforskrifterne paa selvstændig Maade. I Datidens religiøse Stridigheder stod han paa Reformvennernes Side og leverede M. L. Nathanson og hans Venner den lærde Begrundelse af Reformforslagene og Modargumenterne mod den gamle Overrabbiners Indlæg. Ogsaa Regeringen benyttede sig af hans Kundskaber ved at indsætte ham som Medlem i forskellige Kommissioner. Han roses af sine samtidige foruden for sin Lærdom tillige for sin ædle Karakter og for sin kjærlige Optræden. Paa Grund af Alderdom tog han 1822 sin Afsked og døde hos Slægtninge i Cröpelin i Meklenborg 18. Marts 1844.

Erslew, Forf. Lex. Nathanson, Jødernes Forhold og Stilling i Danm. S. 124. *D. Simonsen.*

Mossin, Hans, 1678(?)—1755, Præst, er født i Randers 1678 eller 80 og blev Student fra Byens Skole 1698. Han tog theologisk Attestats 1701 og blev 1709 Sognepræst til Skuldelev og Selsø og 1727 Provst i Horns Herred. 1731 blev han Sognepræst ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn, og 1736 forflyttedes han til Nicolai Sogn. I Kjøbenhavn blev han indviklet i de voldsomme kirkelige

Stridigheder, som da fandt Sted. Allerede 1734 havde han i sin Egenskab af Studenternes Præst indberettet til den Kommission, der da var nedsat for at dæmpe Stridighederne mellem Præsterne, at Studenter havde meldt ham, at Professor Reuss paa sine Forelæsninger brugte Ytringer, der maatte fremkalde Tvivl om hans Rettroenhed. Dette hindrede dog ikke hans Forflyttelse til Nicolai Sogn, maaske fordi han havde en mægtig Beskytter i Grev Danneskjold-Samsøe. Men det viste sig strax, at Mændene af den pietistiske Retning, der nu helt havde sejret, havde Mistillid til ham. Den Reformation, der skulde gennemføres, sattes i Kjøbenhavn for en stor Del i Værk ved, at man ansatte unge, ivrige Pietister som Kateketer ved Sognekirkerne. To saadanne, A. Balslev og H. Rehling, ansattes ogsaa tvært imod M.s Indstilling ved hans Kirke. Han kom strax i Strid med dem, og i Sommeren 1737 forklarede han Menigheden, at Kateketerne ikke lærte den sande Lærdom, men førte en falsk og djævelsk Lærdom. Biskoppen fik Befaling til at give ham en Irettesættelse; men M. vilde ikke lade det bero derved, men skrev en Forklaring, som han sendte Kongen. Der blev nu efter Bluhmes Forslag nedsat en Kommission for at undersøge Sagen. Denne fældede 1738 den Dom, at der intet væsentligt var at udsætte paa den Lærdom, begge Parter førte, men M. havde forset sig mod Loven og Ritualet saa vel som mod Kongens Forbud ved at tale om Sagen paa Prædikestolen; de af ham brugte Udtryk om Kateketerne mortificeredes, han dømtes fra sit Embede og til en større Mulkt. Dommen gjorde baade Opsigt og Indtryk. I de orthodoxe Kredse huskede man dette «Forfølgelsens Aar», hvor det havde vist sig, at der ikke længer vilde blive taalt Opposition mod Pietismen. M. blev dog 1740 atter ansat, som Sognepræst i Kjøge, hvor han døde 29. Sept. 1755. — Han var gift med Anna f. Wissing (f. 1690 † 1759). Der kjendes kun lidt til ham uden for den her omtalte Sag. Efter hans Indlæg at dømme har det været ham en Samvittighedssag at væрге Kirken mod, hvad han ansaa for falsk Lære.

L. Koch.

Mossin, Hans, 1716—93, Præst, fødtes 16. April 1716 i Tværsted (i Vendsyssel), hvor Faderen, Peder Hansen M. (f. 1679 † 1726), var Sognepræst; Moderen hed Anna Jensdatter f. Gjessing († 1730). Han deponerede fra Frederiksborg Skole 1733 og fik Attestats 1739. Han havde Borchs Kollegium og var Decanus paa Kommunitetet, studerede Wolf og Leibnitz, før han vendte sig til Theologien,

brugte sin Tid meget vel og fik mange Velyndere. 1742 blev han Kateket ved Holmens Kirke og 1747 Præst ved Almindeligt Hospital og Abel Cathrines Boder. Da Pontoppidan var bleven Biskop i Bergen, omtaltes han som en af dem, der kunde gjøre sig Haab om at blive hans Eftermand som Hofpræst, hvad han dog ikke blev. Heller ikke lykkedes det ham at faa Ansættelse ved Universitetet, som han søgte med Paaberaabelse af sine Skrifter — 4 Disputatser —, men 1751 blev han ansat som 2. resid. Kapellan ved Nykirken i Bergen. 1757 blev han 1. resid. Kapellan ved Domkirken, 1762 Sognepræst til Korskirken, 1768 Magister, 1770 Stiftsprovst og Sognepræst til Domkirken, i hvilket Embede han døde 3. April 1793. Han blev 1779 Dr. theol. Han tilhørte den pietistiske Skole, og det var derfor rimeligt, at Pontoppidan søgte at faa ham til Bergen. Blottet for Smag og som en med al sin Lærdom ukultiveret Aand synes han at have hørt mere hjemme i Studerekammeret end paa Prædikestolen, og i Bergen udfoldede han en betydelig Forfattervirksomhed, navnlig efter at han 1760 havde faaet kongelig Tilladelse til at anlægge et Bogtrykkeri. Gjennem dette leverede han nu fra 1766—74 en Mangfoldighed af Bøger, navnlig Prædikener — enkelte og i Samling —, populære Fortolkninger til bibelske Bøger og Betragtninger af dogmatisk og moralsk Indhold. Senere kom han ind paa andre Sager og skrev om Industri, Brandvæsen, Landøkonomi m. m. Alle hans Skrifter ere af den Beskaffenhed, at man maa søge efter Indholdet i den overstrømmende Mængde af Ord. Hans Opbyggelsesskrifter have visselig haft Betydning for sin Tid, og den forholdsvis rigelige Afsætning, de fik, tyder paa, at han ved dem imødekom en Trang i den Handelsby, hvor Bøger ikke vare almindelige. Han forlod aldrig sit pietistiske Standpunkt, og det kan derfor have sin Interesse at se, hvorledes han fra det helt aandelige Forfatterskab gled over paa det almennyttiges Gebet. Ved 60 Aars Alderen hørte han op med at skrive. Andre Kræfter raadete nu i Bergen, og han gik snart tilbage. I sine sidste Aar var han sløv, og ved sin Død synes han længe at have været glemt baade som Præst og Forfatter. Gift 1. med Anna Sophie f. Nyeborg († 1757, begravet 21. Okt.), Datter af Simon N., Inspektør ved Nyboder; 2. (22. Okt. 1759) med Anna Beate f. Fleischer (f. 28. Dec. 1737 † 17. Febr. 1814), Datter af Sorenskriver, Etatsraad Johan Sechmann F. (f. 1702 † 1789) og Cathrine f. Geelmuyden (f. 1705 † 1774).

Lampe, Bergens Stifts Biskoper og Præster I, 55. Acta jubilaei univ. Haun. 1779. J. N. Brun, Hellige Taler (Præd. paa 2. Sønd. eft. Paaske).

D. Thrap.

Mossin, Hans, 1765—1831. Søofficer, Søn af Sognepræst i Kjøge Søren M. (f. 1726 † 1784), er født 9. Juli 1765, blev Sekondlieutenant i Marinen 1789, Premierlieutenant 1795, Kapitajnlieutenant 1801, Kapitajn 1808 og karakt. Kommandørkapitajn 1815, s. A., som han ved Reduktionen erholdt Afsked med Pension. 1797 var M. Fører for en Vestindiefarer fra Altona, det paafølgende Aar og 1799 Chef for Kongejagten «Helleflynderen» paa et Konvoitogt i Middelhavet; 1799 var han en kort Tid Chef for Briggen «Glommen». 1801 stationeredes M. med nogle Kanonbaade i Store Bælt, hvor de dog ikke kom til at spille nogen Rolle; som Vagtskibschef forblev han her det følgende Aar. 1804 fik han Kommandoen over Søekvipagen ved Glückstadt, hvilken Kommando han beholdt til 1810. Foruden at han i Okt. 1809 bestod en ærefuld Fægtning med nogle engelske Orlogsbrigger, hvem han fratog en Prise, viste han sig ved flere Lejligheder sammen med Lieutenanterne Klauman og Halling meget virksom ved Konvoiering langs den holstenske Kyst og ved at forurolige og forjage de fjendtlige Orlogsmænd, som blokerede Elben. 1810—12 gjorde M. Tjeneste paa den franske Scheldeflaade som Chef for Linjeskibet «Dalmate». Efter at være vendt tilbage ansattes han som Chef for en Skytpram 1813, men ses for øvrigt ikke at have haft nogen anden Kommando senere. Han døde 4. Sept. 1831. — M. var 2 Gange gift: 1. (1810) med en født Müllern, 2. (1813) med en født Hüns. *C. With.*

Moth, Johan, 1574—1642, Skolemand og Præst, var født i Flensborg 24. Nov. 1574; Faderen, Poul M., var Bartsvær, Moderen hed Margrethe Schrøder. Efter Skolegang i sin Fødeby og i Hamborg gik M. 1596 til Universitetet i Helmstedt. Som Lærer for en Søn af Borgeren Claus thor Smede i Flensborg rejste han 1599 til Strasburg, hvor han 1601 tog Magistergraden og var den øverste blandt de 23, som bejlede til Graden. Siden besøgte han Universiteterne i Paris og Orleans, hvorpaa han vendte tilbage til Strasburg, hvor man gjerne havde fastholdt ham som Lærer i det filosofiske Fakultet, og hvor han udgav flere Dissertationer. 1603 blev han Konrektor og 1604 Rektor ved Flensborg Skole, hvilket Embede han forestod med stor Flid og Troskab i 23 Aar. Han udgav nogle Skolebøger til Fremme for Latinundervisningen, ligeledes

et tysk bibelsk Drama om Abraham, hvilket han med sine Kolleger og Disciple opførte paa Slottet og Raadhuset i Flensborg i Sommeren 1622 til stor Fornøjelse for en anselig Tilskuerkreds; end videre «Compendium biblicum, dat ys Biblisch Utthoch edder Sprökebökenken över de iährlicke Evangelia unn Episteln» (Hamb. 1623), til Dels paa Rim. Der var oftere tilbuddt M. Præstekald; men først 1626 overtog han Embedet som Diaconus ved St. Nicolai Kirke i Flensborg. Da den kejserlige Hær Aaret efter oversvømmede Halvøen, var han den eneste af Flensborgs Præster, der havde Mod til at blive paa sin Plads, og han betjente baade Nicolai- og Mariekirken, medens en pestagtig Epidemi hærgede Byen. 1630 blev han Hovedpræst ved Mariekirken og døde i denne Stilling 17. Jan. 1642. Generalsuperintendent Steph. Klotz holdt Ligprædiken over ham (trykt i Rostock s. A.). — M. var gift 1. (1608) med Susanne, Datter af M. Nic. Gerhardi, Slotspræst paa Sønderborg, 2. med Elisabeth, Datter af Dr. Peter Holländer, Stadslæge i Lybek.

Møller, Cimbria lit. I. Falck, Archiv f. Gesch. d. Herzogth. IV, 431.

H. F. Rørdam.

Moth, Johan, 1639—1705, Arkivar, blev født i Breklum i Flensborg Amt 11. Febr. 1639 og var Søn af Nicolai M. († 1642), Sognepræst sammesteds, og Birgitte Lange († 1706). Han gik først i Flensborg Skole og besøgte senere Universitetet i Helmstedt. 1664 blev han ansat i tyske Kancelli, hvor han 1667 udnævntes til Sekretær og Arkivar. Tyske Kancellis Arkiv var den Gang i meget stor Uorden, og det blev en Hovedopgave for M. at bringe nogen Orden til Veje og samtidig se at faa Arkivet, der manglede mange vigtige Aktstykker, suppleret andensteds fra. Han arbejdede ogsaa med stor Iver herpaa. Det gik dog kun langsomt fremad, da man manglede Plads, og M. tit blev kaldt bort ved andet Arbejde. 1671 sendtes han saaledes til Gottorp for i Forening med Arkivaren der at registrere og ordne Fællesarkivet; han opholdt sig paa Gottorp et halvt Aars Tid og medførte ved sin Tilbagekomst en hel Del Dokumenter og Afskrifter der fra, som der siden blev god Brug for i Stridighederne med de gottorpske Hertuger. 1686 reviderede han i Forening med Marquard Gude paa ny Hvælvingen paa Gottorp og nogle Dele af tyske Kancellis Arkiv. End videre maatte han, der ved sin Syslen med Arkiverne havde erhvervet sig særdeles grundige Kundskaber i Historien, ofte gaa Gensch

v. Breitenau til Haande ved Udarbejdelsen af hans Stridsskrifter mod Gottorperne. 1689 udnævntes han til Arkivar i tyske Kancelli og ved alle Regeringsarkiverne i Hertugdømmerne og Grevskaberne og fik samtidig Titel af Kancelliraad; 1701 blev han Justitsraad og 1703 Formand i den Kommission, som nedsattes for endelig at bringe Orden i tyske Kancellis Arkiv. Inden dette Arbejde dog var skredet synderlig frem, døde M. 6. Jan. 1705. M. efterlod sig en temmelig betydelig Haandskriftsamling. — Han havde 1689 ægtet en tysk adelig Dame, Sibylle Emilie Sudermann.

Møller, Cimbria lit. I. A. D. Jørgensen, De danske Rigsarkivers Hist.

L. Laurson.

Moth, Matthias, o. 1647—1719, Oversekretær, Lexikograf, var Søn af ndfr. nævnte Poul M. og er vistnok født i Odense. 1665 blev han privat dimitteret til Universitetet, hvor han valgte den berømte Thomas Bartholin til sin Præceptor. Under hans Vejledning begyndte han at studere Medicin, tog Bakkalavrgraden 1666, men drog saa Aaret efter til Udlandet for at søge videre Uddannelse. Rejsen gik først til Leiden, hvor han immatrikuleredes 1667 som studerende Medicin, men i øvrigt vide vi ikke meget om hans Ophold i Udlandet; 1670 var han i Paris, da han kaldtes hjem ved Faderens Død. Siden er han dog atter rejst ud, og 1673 træffe vi ham igen i Leiden, stadig studerende Medicin.

Det blev dog ikke som Læge, at han skulde vinde sig et Navn. Da han paa ny vendte hjem til sit Fædreland, valgte han som saa mange unge Mænd af den højere Borgerstand at træde ind i Statens administrative Tjeneste. M. havde desuden en ganske særlig Grund dertil; hans Søster Sophie Amalie (s. ndfr.) var bleven Kong Christian V's anerkjendte Mætresse, og han kunde haabe ved hendes Hjælp at stige højt og hurtig. Lige i Begyndelsen af Aaret 1675 udnævntes han til Assessor i Skatkammerkollegiet og senere hen paa Aaret tillige til Stempelpapirsforvalter, 1676 til Assessor i danske og tyske Kancelli og 1680 til Kancelliraad og Kammersekretær for de norske Sager. 1688 blev han Oversekretær i danske Kancelli, foreløbig dog kun for de norske Sager, men da Bolle Luxdorff (X, 487), der samtidig med M. var bleven Oversekretær for de danske Sager, i 1690 faldt i Unaade, overtog M. tillige hans Forretninger; ganske vist blev Luxdorff taget til Naade igjen Aaret efter, men M. vilde nu ikke af med Forretningerne, og Luxdorff blev herefter brugt som Diplomat. 1694 blev M. tillige Deputeret i

Land- og Søetatens Kommissariat. Ydre Udmærkelser bleve ogsaa i rigeligt Maal M. til Del: 1679 fik han Ret til at føre adeligt Vaaben, 1684 blev han virkelig Etatsraad, 1692 Justitsraad med Ordre til efter Tilsigelse at møde i Højesteret, s. A. tillige en af Patronerne for det kongl. Ridderakademi i Kjøbenhavn, 1693 Ridder af Dannebrog og 1695 Gehejmeraad.

Selv om Søsteren har haft nogen Indflydelse paa M.s Avancement, kan det dog ikke kaldes paafaldende hurtigt for den Tid, end mindre i nogen Maade ufortjent. M. var sikkert en af de dygtigste Embedsmænd paa den Tid, og han var i Besiddelse af en overordentlig Arbejdsevne. Hans Forretninger som Oversekretær maatte i høj Grad lægge Beslag paa hans Tid og Kræfter, men ved Siden deraf var han Medlem af et stort Antal Kommissioner; særlig var han et af de mest brugte Medlemmer i Kommissionerne i Raadstuen for Slottet, og hans Betænkninger her høre altid til de bedste Indlæg. Desuden fik han overdraget en hel Mængde forskjellige Bestillinger; saaledes blev han 1694 en af Direktørerne for Kjøbenhavns Vandvæsen, 1696 Deputeret i Politikommissionen og Medlem af Inspektionen med Brand- og Belysningsvæsenet i Kjøbenhavn og 1697 Meddirektør for Børnehuset. I en Række af Aar styrede han tillige det danske Postvæsen. Dette var 1685 overdraget til Christian Gyldenløve, Christian V's Søn med Sophie Amalie Moth, men da han naturligvis ikke selv kunde styre det, indsattes der Direktører til at lede det i hans Navn. Som saadan fungerede M. fra 1688—99, først i Førcning med Jens Rosenheim og efter dennes Død 1690 alene. Han havde meget store Fortjenester af Postvæsenets bedre Ordning og synes i Modsætning til en senere Tid at have holdt særdeles god Orden.

M. var en alsidig dannet Mand med mange Kundskaber og stor Interesse for Videnskaben. Som Oversekretær støttede han den paa mangfoldige Maader, og mange af dens Dyrkere stode i stor Taknemmelighedsgjæld til ham, saaledes Peder Syv, den yngre Thomas Bartholin, Peder Kylling og Arne Magnussen; den sidste boede i lang Tid i hans Hus og blev ved hans Indflydelse udnævnt til Arkivsekretær i Gehejmearkivet, hvorover M. som Oversekretær havde den øverste Ledelse. M. var dog ikke alene Videnskabens Ynder, men han fik trods sine mange Embedsforretninger ogsaa Tid til selv at dyrke den; han oversatte saaledes Ovids Metamorfoser, men det gik med denne Oversættelse som med hans store Ordbog, den kom aldrig ud, men findes i Haandskrift paa det

store kongl. Bibliothek. M. var en stor Bogven og samlede et betydeligt og udsøgt Bibliothek.

M. havde i høj Grad været Kong Christian V's betroede Mand og haft en stor Indflydelse paa Statens Styrelse i denne Konges sidste Leveaar, men med Christian V's Død var ogsaa hans politiske Rolle udspillet. Han havde skabt sig mange og mægtige Modstandere og altid staaet i spændt Forhold til Kronprins Frederik; dertil kom, at Søsteren, der tidligere havde været ham en stærk Støtte, nu ganske naturlig kom til at blive det modsatte. Kort efter Tronskiftet (1699) fik M. sin Afsked og levede nu som Privatmand til sin Død, 19. Marts 1719, ivrig beskæftiget med Arbejdet paa sin Ordbog. — M. ægtede 23. Jan. 1676 Kirstine Aagaard, der døde 6. Febr. 1698.

F. Olsen, *Det danske Postvæsen til 1711* S. 135 ff. 189 f. *L. Laurson.*

— Som *Lexikograf* har M. Moth gjort sig fortjent ved sin Ordbog over det danske Sprog. Han begyndte paa dette Værk 1680, og han arbejdede derpaa med Flid og Udholdenhed til sin Død. For at faa Medhjælpere lod han, da han var bleven Oversekretær i det danske Kancelli, udgaa Opfordring til Biskopperne i Danmark og Norge om blandt de akademisk dannede i deres Stifter at udsøge Mænd, der vare i Besiddelse af Evner og havde Interesse for Sagen. En Del af dem, der meldte sig, sendte værdifulde Bidrag; men Hovedarbejdet hvilede dog stadig paa M. Det meste samlede, ordnede, udarbejdede og skrev han selv, og han naaede saa vidt frem, at Ordbogen var saa godt som færdig til Trykning. Han lod trykke 2, i Indhold og Udstyrelse forskjellige, smaa Prøver. Men hele det store Værk, 60 Foliobind, gik i Haandskrift over til hans Arvinger, der 1753 solgte det til Kongen. Det henstod siden i Gehejmearkivet, til det 1784 afleveredes til det store kongl. Bibliothek. For senere Ordbøger over dansk Sprog har M.s Ordbog været en rig og udtømmelig Kilde.

M.s Ordbog vil ikke blot beskrive Sproget, men ogsaa berige det. Ved Siden af de almindelig brugte danske Ord og de tekniske Ord forekommer der derfor Ord fra Almuemaalene, forældede Ord, norske, færøske, ja endog islandske Ord og endelig sammensatte og afledte Ord, som M. synes selv at have dannet. Ordet opføres med latinsk Oversættelse, med Angivelse af Bøjning og med en paa Dansk affattet Forklaring af dets Brug og Betydning. Undertiden anføres Ordets Form i Almuemaalene, derimod sjælden

beslægtede Ord fra fremmede Sprog. Ordets Brug oplyses ved Anførelse af en Mængde Talmåader, Vendinger, Mundheld, Ordsprog o. lign., i Regelen med latinsk Oversættelse. Naar undtages Citater af enkelte Forfattere som P. Laale, indeholder den meget faa saadanne fra dansk Litteratur; det meste er hentet fra Samtidens daglige Omgangssprog. Med Hensyn til Retskrivningen synes M. ikke at have været fuldt enig med sig selv om, hvilken Vej han vilde gaa. Han har snart bibeholdt den paa hans Tid i trykte Bøger almindelig anvendte Stavning, snart har han indført Forandringer. Almindelig er Brugen af *k, s, ks, kv* for *c, z, x, qv*, ligesaa *v* mellem Selvlyd for *fv*, ligesaa *â* for *aa* (men *à* for langt *a*), *ê* for *ee* osv. Undertiden indskrænker Forandringen sig ikke til Retskrivningen, i det den i det talte Sprog brugte Form anføres i Steden for eller ved Siden af den afvigende traditionelle litterære.

Nye Danske Mag. V, 241 ff. Bruun, Fr. Rostgaard S. 446 ff. 490 ff.

P. K. Thorsen.

Moth, Poul, o. 1601—1670, Læge, var født 16. Sept. 1601 (ell. 3. Sept. 1600) i Flensborg, hvor hans Fader, Matthias M., der havde været Læge hos Kejserne Rudolph og Matthias, men for sin lutherske Tros Skyld havde maattet forlade Wien, boede; Moderen var Ingeborg Jørgensdatter fra Rensborg. Efter at have besøgt Gymnasiet i Hamborg og 3 Aar studeret Medicin i Königsberg fortsatte han i 2 Aar sine Studier i Kjøbenhavn under Thomas Finkes og Ole Worms Vejledning, samtidig med at han underviste den siden saa berømte Thomas Bartholin o. fl., indtil han 1632 begav sig udenlands; i Løbet af 8 Aar besøgte han, snart alene, snart som Hovmester for andre, Nederlandene, England, Frankrig og Italien, erhvervede 1637 Doktorgraden i Basel og bosatte sig 1640 i sin Fødeby, hvor han praktiserede indtil 1644, da han, tvungen af Krigsurolighederne, flyttede til Lybek, som han efter et Par Aars Forløb forlod for at nedsætte sig i Odense. Her fra kaldtes M. 1651 til Kjøbenhavn som Hofmedikus hos Frederik III, og snart efter blev han ansat som Livlæge, hvorhos Kongen betroede ham at lede Kronprins Christians første Undervisning og foruden hans reglementerede Lønning 1652 aflagde ham med et indbringende saakaldet Regnskabsprovsti i Vendsyssel. Ogsaa til andre Forretninger anvendte Kongen M., der i 1659 endog fungerede som en Art Regnskabsfører for Flaaden. Baade ved sin Embedsstilling og ved sin fremragende Dygtighed som Læge skaffede han sig megen

Praxis, især i de højere Stænder. Ikke længe efter, at han havde staaet ved sin Herres Dødsleje, døde M., 6. Maj 1670. Hans Skrifter ere ikke betydelige; foruden sit Fag dyrkede han med Held de gamle Sprog, Historie, Musik og især Mnemoteknikken. 1. Marts 1641 havde han ægtet Ida Burenees (f. 1. Dec. 1624), Datter af Borgmester i Kiel Rudolph B. og Ida Rothfelsen; da det lykkedes hende kort efter M.s Død at føre Datteren Sophie Amalie (s. ndfr.) sammen med den unge Konge, lønnedes hun af denne haade med Penge og Æresbevisninger, ja kort før sin Død, 25. Sept. 1684, fik hun Rang med Gehejmeraadinder.

Univ. Progr. Møller, Cimbria lit I. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen I, 504. G. L. Wad.

Moth, Rudolph, 1642—75, Vicebiskop, var født i Flensborg, hvor hans Fader, den ovfr. omtalte Poul M., den Gang praktiserede som Læge. 1657 Student fra Kjøbenhavns Skole; efter at have været udenlands blev han 1664 Sognepræst i Haslev og Braaby. Det skyldes formodentlig hans Faders Indflydelse ved Hoffet, at han allerede næste Aar, altsaa kun 23 Aar gammel, blev Slotspræst i Kjøbenhavn. 1672 udnævntes han til Præst ved St. Knuds Kirke i Odense og Stiftsprovst samt Vicebiskop over Fyns Stift. Det hedder, at han «havde brugt alt for tydelige Udtryk fra Prædikestolen» og derfor skulde fjærnes fra Hovedstaden; hvad han har sagt, kan ikke oplyses, men det ligger nær at tænke, at han er bleven forarget over Kongens netop da paabegyndte Forhold til Søsteren og i sin Harmen ikke har kunnet holde sin Tunge i Tømme. Det var altsaa i Unaade, at han blev forflyttet til Odense, hvor just Embedet ved St. Knuds Kirke var ledigt, men hvor man ikke skulde synes, at der var Brug for ham som Vicebiskop, da den fungerende Biskop, Niels Bang (I, 486), hverken var gammel eller svagelig. Der var derfor selvfølgelig ikke den bedste Forstaaelse mellem de to, især da M. søgte at indføre flere nye Skikke, hvad den ældre Biskop ikke syntes om; saaledes afskaffede han den sidste Levning af den latinske Højmesse i St. Knuds Kirke, og han har uden Tvivl gjort sig skyldig i forskellige Overgreb, saa Regeringen maatte til at fastsætte Grænserne mellem deres Embedsforretninger. Som virkelig Biskop kom M. ikke til at fungere, da han døde 16. Nov. 1675, Aaret før Biskop Bang. 1668 var han bleven Magister, og nogle Maaneder før sin Død fik han den theologiske Doktorgrad; men han har ikke gjort sig bekjendt

i Litteraturen. Han var gift med Magdalene Dorothea v. Rittern († 11. Febr. 1678), hvis Fader var Gehejmeraad hos Markgreven af Baden-Durlach. Ægteskabet var barnløst. *Vilh. Bang.*

Moth, Sophie Amalie, 1654—1719, Christian V's Frille, var Datter af ovfr. nævnte Poul M. Nogle faa Maaneder efter Kong Christian V's Tronbestigelse kom den unge, 16aarige Pige i Forbindelse med Kongen og blev snart hans Elskerinde. Forholdet blev ikke længe nogen Hemmelighed i Hofkredsene, men foreløbig traadte hun dog ikke meget frem; hun boede en Tid hos en Søster, der var gift med Proviantkommissær Nicolaus Bennich. Hendes Stilling som Kongens officielt anerkjendte Elskerinde blev først slaaet fast efter Griffenfelds Fald, da Kongen forærede hende Samsø og 31. Dec. 1677 ophøjede hende til Grevinde af Samsø; ved et aabent Brev af 1. Jan. 1679 erklærede Kongen desuden sine Børn med hende for sine naturlige Børn med Tilnavnet Gyldenløve. Hun synes at have været temmelig ubetydelig og har vist heller ikke haft nogen som helst politisk Indflydelse. Fortællingen om, at hun skulde have spillet en Hovedrolle ved Griffenfelds Fald, savner enhver Hjemmel, og lige saa lidt kan man paavise hendes Indflydelse ved andre Lejligheder. Den indskrænkede sig, saa vidt man kan se, til at opnaa forskellige personlige Begunstigelser for hendes nærmeste Slægt. Ligeledes har man i høj Grad overdrevet Størrelsen af de Pengesummer, som Kongen ødslede paa hende. Alligevel var det ikke saa ganske lidt, og dertil kom, at Børnene bleve rigelig udstyrede; især var Overdragelsen af det danske og norske Postvæsen til de 2 Sønner en meget uheldig Maade at forsørge dem paa. I moralsk Henseende havde Forholdet naturligvis ogsaa højst uheldige Følger, og det forvoldte Dronningen mange Fortrædigelser og Tilsidesættelser. Efter Kongens Død levede S. A. M. et meget tilbagetrukkent Liv paa Jomfruens Egede (som hun 1674 havde kjøbt af Vincents Joachim Hahn), efter Sigende opfyldt af dyb Anger over sit tidligere Liv. Hun døde der 17. Jan. 1719. I Holsten ejede hun Godserne Rixdorf og Schöneweide.

I Forbindelsen med Kongen blev hun Moder til 2 Sønner og 3 Døtre. Af Døtrene døde de 2 i en ung Alder, den tredje blev gift med Grev Frederik Ahlefeldt (I, 141). Sønnerne vare Christian Gyldenløve (VI, 335) og Ulrik Christian G. (VI, 347). *L. Laurson.*

Motzfeldt, Frederik, 1779—1848, norsk Højesteretsassessor, var født i Børseskogn ved Throndhjem 2. Nov. 1779, Søn af Major

ved thronhjemske Dragonregiment Jacob M. (f. 1744 † 1816) og dennes 2. Hustru, Sophie Cathrine f. Mühlenphort (f. 1750 † 1789). Han blev Student fra Thronhjems Kathedralskole 1798 og 1801 juridisk Kandidat. Efter at have været konstitueret i nogle Embeder i Romsdals Amt blev han 1806 konstitueret og 1808 udnævnt til Sorenskriver i Romsdal og Byfoged i Molde. I 1814 mødte han som Repræsentant for Molde ved Rigsforsamlingen og karakteriseres der af H. Wergeland: «Ivrig Falsensk som de andre Thronhjemmere». S. A. kaldtes han til Assessor i Norges nyoprettede Højesteret. I 1827 mødte han som Suppleant i den sidste Del af Stortingets Samvære og i 1830 som 2. Repræsentant for Christiania. Derhos var han fra 1821—45 stadig valgt som Statsrevisor, et Hverv, der som Regel hos sin Indehaver maatte forudsætte et vist oppositionelt Anstrøg. M. døde i Christiania 2. Jan. 1848. Han ægtede 20. Dec. 1806 Anna Cecilie Gørwell (Jervel), der tilhørte en fra Finland indvandret Slægt (f. 28. Febr. 1780 † 5. Jan. 1848).

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

Yngvar Nielsen.

Mozfeldt, Peter, 1777—1854, norsk Statsmand, er født 3. Avg. 1777 paa Gaarden Stubban i Orkedalen. Hans Fader, Infanterikapitajn Ulrik Anton M. (f. 1738), døde allerede 1783, og Moderen, Andrea Birgitte f. Bull (f. 1738 † 1815), sad igjen i smaa Kaar. P. M. kom da i Huset hos sin Onkel Major Jacob M., der opdrog ham. 1792 kom han ind ved Artilleriakademiet i Kjøbenhavn og blev 1796 Sekondlieutenant i Artilleriet med Station i Frederiksstad, hvorfra han 1802 sendtes som Premierlieutenant (1803 Kapitajn) til St. Thomas. Hans 5aarige Ophold paa denne Ø, hvor der den Gang var et meget broget Liv, var i flere Henseender udviklende og lærerigt. Efter de vestindiske Øers Erobring af Englænderne blev M. med sine Kolleger fra St. Thomas ført i Krigsfangenskab til Reading, hvorfra han senere udvexledes og i April 1809 kom tilbage til Norge. Her blev han Chef for det i Bergen garnisonerende Artilleridetachment og levede nu en Række af lykkelige Aar i den Kreds af intelligente Mænd, som i hine Aar vare de toneangivende i Bergen. Sorenskriver, senere Stiftamtmand, Christie (III, 566) var her en af hans fortroligste Venner, og sammen med ham var M. et virksomt og interesseret Medlem af den litterære Klub «Qvodlibet». I 1814 valgtes M. til en af Bergens Repræsentanter ved Rigsforsamlingen paa Ejdsvold; men da han samtidig

var valgt ogsaa af Artillerikorpsset, indtraadte han efter Prinsregentens Bestemmelse i sidstnævnte Egenskab i Forsamlingen. I denne indtog han en fremtrædende Plads og viste sig som en ivrig Tilhænger af Christian Frederik og bestemt Modstander af Foreningen med Sverige, men tillige som en human Personlighed, der ikke forfulgte Modpartiet med Had og Miskjendelse.

Som Medlem af Konstitutionskomiteen havde han en væsentlig Del i Grundlovsarbejdet og var i det hele en af Forsamlingens virksomste Talere og Arbejdere. Ved Grundlovens endelige Vedtagelse og Kongevalget 17. Maj var M. Forsamlingens Vicepræsident. Umiddelbart efter dennes Opløsning vendte han tilbage til Bergen. I denne By herskede der, til Dels under Paavirkning af den ildfulde Taler Biskop J. N. Brun (III, 149), en høj Stemning. Uden Kjendskab til Rigets ydre politiske Stilling, fremfor alt uden Forstaaelse af Stormagternes Holdning, drev Brun Bergenserne til at holde fast ved Christian Frederiks Kongedømme og fik endog istandbragt et Slags Plebiscit for, at Kongen ikke maatte løses fra sin Ed. Begivenhederne toge en anden Vending; men i Bergen forstodes det ikke, hvorledes Konventionen i Moss havde aabnet Vejen til en heldbringende, fredelig Udgang af Forviklingerne. Paa det overordentlige Storting i Okt.—Nov. 1814 mødte M. som Repræsentant for Bergen, bl. a. sammen med Christie. De 4 Bergensere stemte efter det medbragte imperative Mandat 20. Okt. mod Foreningen. Men de modarbejdede den ikke, og M. var endog Medlem af den til Forhandling med de kongelige Kommissærer nedsatte Komité. Sammen med dennes øvrige Medlemmer, under Christies glimrende Ledelse, indlagde han sig store Fortjenester. Hans politiske Standpunkt viser sig bl. a. derigjennem, at Grundlovens § 25, om Anvendelsen af den norske Krigsmagt, for en væsentlig Del er tilbleven i sin nuværende Redaktion paa hans Forslag. Efter Stortingets Valg af Carl XIII indtraadte M. 18. Nov. i den nye Regering, der sammensattes efter de Carl Johan af Grev Wedel givne Raad.

Det var hovedsagelig Christian Frederiks mest udprægede Tilhængere, der fik Sæde i denne Regering. M. blev først Medlem af Statsraadsafdelingen i Stockholm med Chr. Krohg (IX, 528) som Kollega. Der var her meget Arbejde, ikke mindst med at træffe det rette Valg af de Former, hvori den nye Statsforfatning skulde arbejde, ligesom ogsaa Forholdet med den i Navnet regerende Konge, Carl XIII, og den faktiske Regent, Kronprins Carl Johan,

var egnet til at forøge Vanskelighederne for de i Stockholm fungerende norske Statsraader og Statsminister Anker (I, 280). M. selv havde næppe megen Tro paa de nye Forholds Stabilitet. Han blev udnævnt til Vicekommandant i Bergen, nærmest som en Retrætepost, den han dog aldrig kom til at benytte. Ved det første ordentlige Stortings Sammentræden i Christiania 1. Juli 1815 traadte han allerede ud af Statsraadsafdelingen og rejste til Norge, maaske hovedsagelig af den Grund, at Carl Johan ønskede, at han gjennem sin store Popularitet skulde paavirke Stemningen til Gunst for det Forslag til en Rigsakt mellem begge Riger, som netop da skulde fremlægges. Imidlertid indtraadte M. ikke i aktiv Tjeneste i Christiania. Han rejste til Bergen for, som det officielt hed, at indkomme med Forslag om Forføjninger til en bedre Ordning af Stedets Toldforhold. I Virkeligheden var dette en ved Helbredshensyn foranlediget Tjenestefrihed. Først efter Hegermanns Afgang traadte M. ind i den norske Regering som Departementschef (4. Maj 1816) og overtog Armédepartementet. I denne Stilling blev det hans første Opgave at gennemføre den i 1816 vedtagne Lov om Hærens Indskrænkning, og Arméplanen af 3. Juli 1817 er saaledes hovedsagelig hans Værk. Denne maatte gribe forstyrrende ind i mange private Forhold, og den derved fremkaldte Misnøje voldte ikke mindst for M. store Ubehageligheder. Tillige havde han gjennem sin Stilling til den nye Tingenes Orden paadraget sig Uvilje fra mange Hold, baade i Bergen og i Christiania, hvor han ikke var saa langt fra at regnes for den, som havde svigtet sin Fortid og var bleven svensksindet. I Christiania levede han paa en god Fod med den elskværdige svenske Statholder Grev Carl Mørner og var en stadig Gjæst i dennes Hus, i det hans Familie foreløbig var bleven boende i Bergen. Først ud paa Aaret i 1817 flyttede Familien til Christiania. Derefter var han 1818—19 for anden Gang Medlem af Statsraadsafdelingen i Stockholm, hvor han efter denne Tid endnu gjorde 4 Gange Tjeneste. Imidlertid havde han ikke fundet sig tilfreds med sin Stilling i Armédepartementet, og da Revisionsdepartementet oprettedes 1822, overtog han dette, som han hurtig fik bragt i en ordentlig og god Forretningsgang. 1825 var han derhos under et Ophold i Stockholm Medlem af den Komité, som forberedte Mellemrigsloven af 1827. Hans Holdning i denne Komité var en meget tilbagetrukket.

Over for Carl Johan indtraadte der snart hos M. en vis Kølighed, der bragte ham til at ønske sig bort fra sin Statsraadsplads.

I 1828 havde han ønsket at blive Toldinspektør i Bergen; men Christie fik dette Embede som Retrætepost, og M. forblev fremdeles staaende i Regeringen. Misstemningen øgedes, og det kunde ikke antages, at han vilde holde længe ud. Da Jonas Collett (IV, 58) i 1836 traadte af som Regeringens første Medlem, syntes der at maatte frembyde sig Anledning ogsaa for M. til at træde af. Selv ytrede han dog næppe noget Ønske derom, og naar et saadant ikke fremkom fra Kongens Side, da har M. forudsat, at dette skyldtes den nye Statholder, Grev Wedel. Anledningen til hans Udtræden blev en helt anden, af privat Natur. Hans Søn U. A. M. var, da han efter sin Tur ved Universitetet skulde rykke op fra Lektor til Professor, bleven tilsidesat af Kongen. Efter dette indgav M. 1837 sin Afskedsansøgning, der blev bevilget af Kongen. M. modtog fra alle Sider almindelig Paaskjønnelse for sin Deltagelse i det offentlige Liv.

Da Carl Johan 1838—39 var i Christiania, viste han M. stor Bevaagenhed. Denne modtog saaledes Serafimerordenen og blev derhos norsk Formand i den under 30. Jan. 1839 nedsatte første Unionskomité. Han deltog til 1840 i dennes Møder, men traadte derefter ud, dels af Helbredshensyn, dels af Tvivl om Resultatet. Efter denne Dag levede han til sin Dod, 1. April 1854, et tilbagetrukket Liv som Privatmand i Christiania. M. blev 1804 gift med Erneste Birgitte Margrethe Stenersen (f. 19. Juni 1789 † 13. Jan. 1848), Datter af Bent S., Byfoged paa St. Thomas.

Breve og Optegnelser af P. M., udg. af K. Motzfeldt (1888). Vidar 1888, S. 670 f.; 1889, S. 173 f. og 488 f. Daae, Breve fra Danske og Norske S. 247 ff.

Yngvar Nielsen.

Mourier, Charles Ferdinand Léonard, 1800—80, Højesteretsjustitiarius og Politiker. Slægten Mourier var en af de mange, som fordrevs fra Frankrig ved Ophævelsen af det nantiske Edikt 1685; den nedsatte sig ved Genfersøen, men her fra sendte den yngre Medlemmer til forskellige protestantiske Lande, ogsaa til Danmark. Oldefaderen til vor M. blev Præst ved den franske reformerte Kirke i Kjøbenhavn og efterfulgtes af sin Søn Frédéric Moïse († 1786), der skal have været en fortrinlig Prædikant. Faderen, René Pierre François († 1836), var Direktør for det asiatiske Kompagni og gift med Christiane Frederikke f. Fabricius († 1822). Selv blev han født 1. Dec. 1800, dimitteredes 1818 fra Metropolitanskolen, tog 1822 juridisk Embedsexamen og blev samtidig Volontær i det danske Kancelli. Vigtigere end denne underordnede Stilling var hans

Ansættelse som Privatsekretær hos daværende Kancellideputeret A. S. Ørsted, hvem han senere fulgte ved Udnævnelsen til Generalprokurør, og under hvem han arbejdede i 9 Aar. Han kom derved til at beskæftige sig meget med Lovgivningsarbejder, og den Forestilling, hvormed den senere Stænderanordning af 28. Maj 1831 forelagdes Kongen, er konciperet af ham. Ved Siden af dette Arbejde opnaaede han 1826 Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en Prisopgave af strafferetligt Indhold. I Okt. 1831 blev han surnumerær og i paafølgende Jan. virkelig Assessor i den københavnske Overret, og han giver sig selv det fuldt fortjente Vidnesbyrd, at han «med redelig Flid og aldrig svækket Interesse» virkede i 20 Aar i denne Stilling; en flittigere og mere samvittighedsfuld Dommer kan ikke let tænkes. Til Højesteret forfremmedes han 1852, og fra 1. Marts 1871 til sin Død var han Rettens Justitiarius. Som saadan udnævntes han 1871, ved Rettens 100aarige Jubilæum, til Storkors. (Han var bleven Justitsraad 1842, Konferensraad 1862, Kommandør af Danebrog 1868.)

Han udnævntes til Medlem af den store, i Febr. 1849 nedsatte Landbokommission og kom her i en skarp, til sine Tider lidenskabelig Kamp med Bondevennerne om Fæstespørgsmaalet, hvor han for øvrigt ogsaa havde J. E. Larsen til Modstander. M. var af den Overbevisning, at Paastanden om Fæstebøndernes Medejendomsret indeholdt et Indgreb i Jorddrottens Ret, og at den tvungne Overgang fra Fæste- til Selvejendom var en Krænkelse af Ejendomsretten; denne Mening forfægtede han med Dygtighed og megen Varme, ligesom i det hele hans sydlandske Blod ofte gjorde sig gjældende hos ham, om end altid behersket af hans levende Retfærdighedsfølelse og Hensynsfuldhed lige over for andre. Bondevennerne tilgave ham ikke denne Opposition, men angrebe ham paa det voldsomste som en fuldblods reaktionær og en arg Bondesjende; i Virkeligheden var han ingen af Delene. Det var denne hans Optræden i Fæstesagen, som 1849 foranledigede en Opfordring fra Københavns 6. Valgkreds, Hovedstadens mest aristokratiske Distrikt, til ham om at stille sig til Folketinget; han blev ogsaa valgt og sad paa Rigsdagen fra 1849—52, i hvilke Aar netop Fæstespørgsmaalet spillede en fremtrædende Rolle. Det er ikke usandsynligt, at det var denne skarpe Polemik med Bondevennerne, saa lidet stemmende med hans velvillige Karakter, der afholdt ham fra atter at søge Valg, men selv angav han som Grunden sin Stilling i Højesteret. Fritagelsen for parlamentarisk Arbejde gav ham Tid

til i 1852 og de følgende Aar som Medlem af en nedsat Kommission at udarbejde et udførligt Lovforslag om Indførelse af Offentlighed og Mundtlighed i Retsplejen samt af Nævninger i Straffesager; han fulgte herved nærmest det franske, belgiske og rhintyske System, medens Hother Hages Modforslag sluttede sig til det engelske Forbillede; Kommissionen kom ikke til noget bestemt Resultat, og den hele Sag er som bekjendt endnu svævende. Det kan her anføres, at M. ogsaa var Medlem af den Kommission, hvis Arbejder førte til Straffeloven af 10. Febr. 1866.

Til Dels imod sit Ønske droges han snart igjen ind i Politikken, i det han udnævntes til Medlem af det kongevalgte Rigsraad efter Anordningen af 26. Juli 1854, et Hverv, som han ikke mente at kunne eller burde afslaa. Han blev kongevalgt Medlem af Rigsraadet efter Forfatningen af 2. Okt. 1855 og af dets Lands ting efter Forfatningen af 18. Nov. 1863, men frabad sig efter Forfatningen af 28. Juli 1866 denne Stilling, da han «væsentlig af Helbredshensyn og paa Grund af fremrykket Alder fandt det rigtigst at afslutte sin politiske Virksomhed», i Virkeligheden dog vistnok fordi han følte sig lidet tiltalt af hele det politiske Liv, som det da formede sig.

I Rigsretten 1855—56, der endte med Frifindelsen af det Ørstedske Ministeriums Medlemmer, havde M. ikke Sæde. Efter den daværende Ordning valgte Højesteret 8 af sine Medlemmer til at sammentræde med et lignende Antal fra Rigsdagens Landsting, og M. har sikkert bestræbt sig for at undgaa Valg og derved befries fra en pinlig Kollision. Skjønt udpræget konservativ var han paa den ene Side som stræng Jurist klar over, at den gjældende Lov, hvad enten den billigedes eller ikke, maatte følges, men paa den anden Side sympathiserede han i Hovedsagen med det anklagede Ministerium, og navnlig nærrede han en saa varm Pietet og saa dyb Ærbødighed for A. S. Ørsted, at en Domfældelse af denne den danske Retsvidenskabs unaaede Høvding maatte forekomme ham en Umulighed. I de to senere Rigsretssager af 1877, den ene imod Krieger, Holstein-Holsteinborg og Fønnesbech for Salget af Marmorkirkens Ruiner, den anden imod Hall og Worsaae for Overskridelser ved det kongl. Theaters Opførelse og dets Drift, begge endende med Frifindelse, præsiderede M. i Retten.

I sin her fulgte Avtobiografi nævner M. med stor Taknemmelighed den et helt Aar varende Udenlandsrejse, til hvilken han fik Orlov 1846. Den førte ham bl. a. til Konstantinopel, Lilleasien,

Grækenland, hvor han gjorde længere Udflugter i Achaia og paa Morea, og Italien. Først senere kom han til sit franske Stammeland, for hvilket han nærede stor Hengivenhed. Livlig og begavet, som han var, fulgte han med varm Interesse Tidens hele Udvikling, og hans noble, milde Personlighed viste sig ikke mindst i hans Domme over Fremtoninger, med hvilke han ikke kunde sympathisere. Hans praktiske Virksomhed gav ham ikke megen Tid til Optræden som Forfatter, men hans Betydning som Jurist retsfærdiggjorde fuldt det Æresdoktorat, som han modtog 1879 ved Universitetets 400aarige Jubilæum.

M. blev 26. Okt. 1832 gift med Johanne Bertine Heineth (f. 1801 † 1882), Datter af Sognepræst til Veggerløse Hans Ditl. H. Han døde 25. Juni 1880.

Levnedsbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer. Elvius og Hiort-Lorenzen, Patriciske Slægter S. 193 f.

C. St. A. Bille.

Mourier, Ferdinand Louis, 1754—1831, Præst, Søn af Handelsmand, Borger i Genf Jean George M. og Eve Louise f. Bourgeois, er født i Genf 12. Nov. 1754. 1780 blev han Præst i Zürich, siden Apostel-Minister og Kateket i Genf og 1786 Præst ved den franske reformerte Menighed i Kjøbenhavn. 1812 fik han Rang med Kjøbenhavns Sognepræster, 1815 Titel af Professor og 1817 Rang med Kjøbenhavns Provster. Han tog sin Afsked 1821 og døde i Kjøbenhavn 22. Marts 1831. — Han var 2 Gange gift: 1. (1787) med Juliane Marie f. Spengler (f. 1765 † 1799), Datter af Kunstammerforvalter Lorents S.; 2. (1802) med Mechtele Marie f. Harboe (f. 1776 † 1821), Datter af Oberst Jacob H. — Som ovenstaaende viser, har M. nydt stor Anseelse i sit nye Fædreland; han følte sig ogsaa knyttet til dette og beskæftigede sig med dets Historie. Især har han i forskjellige Tidsskrifter skrevet talrige Biografier, mest af Mænd og Kvinder, der have tilhørt den reformerte Kirke i Danmark: Grev Gyldensten, Desmercières, Iselin, Reverdil, Dronning Charlotte Amalie o. fl. Han har dog ikke været det danske Sprog saaledes mægtig, at han har kunnet skrive det; Afhandlingerne ere meget maadlig oversatte fra Fransk. En Del af dem ere særlig aftrykte under Titel: «Nogle berømte Mænds og Kvinders Levnedsbeskrivelser». Han har stundum bevaret Træk af de skildredes Liv, som ellers vilde være blevne glemte; men nogen egentlig historisk Betydning kan der næppe tillægges hans Forfattervirksomhed.

Erslew, Forf. Lex. Clément, Notice sur l'église réform. française de Copenhague.

L. Koch.

Mourier, Konrad Emil, 1795—1865. Søofficer, Søn af ovennævnte Præst Ferdinand Louis M., fødtes 11. April 1795 i Kjøbenhavn, blev Sekondlieutenant i Marinen 1813, Premierlieutenant 1820, Kapitajnlieutenant 1830, Kapitajn 1841, Kommandørkapitajn 1847, Kommandør 1851, Aaret efter Kontreadmiral, 1853 Flaadeinspektør og Viceadmiral; i Jan. 1864 beholdt han Afsked og døde 26. April 1865. — Kort efter sin Udnævnelse til Officer ansattes M. ved en Kanonbaadsdivision i Nordsøen; det paafølgende Aar blev han detacheret til General Karsdorffs Hjelpekorps ved Elben. Efter Freden gjorde han 1816—19 flere Rejser som Overstyrmand med det ostindiske Kompagnis Fregatskib «Anna Dorothea» og blev derefter ansat som Admiralitetsadjutant, hvilken Stilling han med Afbrydelser beholdt indtil 1831. Han foretog en Del Togter, dels som subaltern, bl. a. til Vestindien, dels som selvstændig kommanderende; saaledes førte han 1827 og 1830 Kongens Dampskib «Kiel». I Sommeren 1831 ægtede han Constance Marie Münster (f. 12. Maj 1808 † 6. Jan. 1864), Datter af Landfysikus i Buskerud Amt Jørgen Andreas M. (f. 1775 † 1835) og Henriette Louise Christine f. Col ding (f. 1780 † 1847). Umiddelbart herefter rejste M. til Trankebar, hvor han overtog Posten som Gouvernør for de dansk-ostindiske Besiddelser og virkede til 1838, meget afholdt paa Grund af sin humane Administration. Overgangen fra en aarlig Indtægt af 8000 Rdl. til 600, da han kom tilbage, trykkede ham ikke lidet; men kort efter fik han Kommandoen over Briggen «Mercurius» til Vestindien og Sydamerika 1839—41. Det paafølgende Aar afhentede M. i England Marinens første Krigsdampskib, «Hekla», for hvilket han 1843—45 blev Chef paa et Togt til Marokko. 1848 indtraadte M. som 3. Militærdeputeret i Admiralitetskollegiet; da dette s. A. omdannedes til det nuværende Marineministerium, beholdt han Stillingen som Direktør for Admiralitetsdepartementet og ledede som saadan de ministerielle Forretninger i den 1. slesvigske Krig, under hvilken han altsaa ikke var udkommanderet. Ved denne Virksomhed forblev han indtil 1853. Det paafølgende Aar var M. Chef for en Øvelseseskadre af Sejl- og Dampskibe. S. A. beholdt han Storkorset. 1855 sendtes han i en overordentlig Mission til Frankrig for at overrække Kejser Napoleon Elefantordenen; 1856 ansattes han som Holmens Overekvipagemester, 1858 som Chef for Orlogsværftet, i hvilken Stilling han forblev til 1864. 1860 blev M. Ordensmarskal.

Hvad der navnlig karakteriserede M., var den Retsindighed og den strænge Pligtfølelse, hvormed han udførte al sin Tjeneste.

Uden nogen Sinde at trænge sig frem vandt han dog bestandig en saadan Tillid, at man betroede ham den ene betydelige Post efter den anden. Om dem alle kan det siges, at han udfyldte dem med overlegen Dygtighed. Særlig som Chef for Orlogsværftet har M. sat sig et varigt Minde. Han overtog Stillingen paa et Tidspunkt, hvor det ikke kan nægtes, at Begreberne vare noget slappe, og en Del Uvæsen med Hensyn til personlig Fordel havde faaet Hævd. Ved sit Exempel — der for en uindviet kunde synes at nærme sig Pedanteriets Grænse — fik han dog hurtig Ende paa største Parten af disse Uskikke. I Marinen nævnes endnu den haarfine Redelighed, hvormed han skjelnede mellem sit eget private og det, som hørte Staten til. I Aaret 1863 nedsattes med A. F. Krieger som Formand en parlamentarisk Kommission til Undersøgelse af Værftets Forhold; i denne Kommission havde den bekjendte Folketingsmand Grosserer Alfred Hage Sæde, og gennem ham forvoldtes der M. mange Fortrædeligheder, der sikkert have ærgret den grundhæderlige Mand meget, men som dog aldrig — udad til — bragte ham ud af den værdige Ro, der var hans Særkjende. 1859 havde han det Uheld at blive blind paa det ene Øje; han indgav i den Anledning Begjæring om Afsked, men denne modtoges ikke. — Som kommanderende var M. urokkelig koldblodig. Da der ved en Flaadecinspektion i Korvetten «Flora» 1854 udbrød Ild i Nærheden af Krudtmagasinet, gav M., uden at fortrække en Mine, Chefen Ordre til at slukke Branden og blev staaende oven over Brandstedet, samtalende med sine omgivende, som om intet var paa Færde. Naar man til de ovenanførte Egenskaber føjer streng Guds frygt og en stærkt udviklet praktisk Sans, vil Billedet af denne Hædersmand staa klart for den Efterverden, der ikke personlig har kjendt ham.

Hiort-Lorenzen og Elvius, Patriciske Slægter S. 204 f.

C. With.

Mourier, Paul Pierre Ferdinand, f. 1837, Højesteretsassessor. Han er født paa Antvorskov ved Slagelse 12. Juli 1837 og Søn af Proprietær, Cand. theol. William Courtonne M. og Charlotte Pauline f. Zinn. Han blev Student fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn 1855, juridisk Kandidat 1861 og arbejdede derefter paa Kjøbenhavns Amtskontor og som Fuldmægtig hos Birkedommeren i Holsteinborg Birk, indtil han 1863 blev ansat som Volontær i Justitsministeriet, hvor han 1865 avancerede til Assistent. 1872 blev han tillige Udgiver af Lov- og Ministerialtidende. 1875 udnævntes han til Herreds-

foged i Bjerre Herred, 1880 til Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten og 1891 til Assessor i Højesteret. M. er Censor ved de juridiske Examinere og energisk Deltager i Arbejdet for Fiskerisagen og forskellige kristelig-humane Opgaver; han er Formand for Diakonissestiftelsen. I «Ugeskrift f. Retsvæsen» 1869 har han skrevet en (des værre ufuldendt) Afhandling om Forordningen af 9. Febr. 1798, i forskellige Tidsskrifter Afhandlinger om Fiskerivæsenet, navnlig (under Mærket M.) i «Tidsskrift f. Fiskeri» I—V og «Nord. Tidsskrift f. Fiskeri» I «Forsøg til en Oversigt over de Fiskeriet i Danmark vedrørende ældre og nyere Lovregler», i «Fra Bethesda» Artikler om Menighedens Stilling til Kirken og Staten og om Rettergangsordenen og i «Maanedssblad, udg. af Foreningen imod Lovbeskyttelse for Usædelighed» Afhandlinger imod den gjældende Ordning af Statens Tilsyn med Usædeligheden. — 1865 ægtede han Juliane Marie Albertine Fiedler († 1891), Datter af Birkedommer Har. Vald. F. (V, 147). *Jul. Lassen.*

Mourier-Petersen, s. Petersen.

Mouritsen, Isak, —1585, Latindigter, Rektor, var født i Gilleleje, hvorfor han sædvanlig skrev sig Gyldelcianus. Han forekommer, saa vidt vides, første Gang 1558, da Kanniken Jens Jørgensen i Roskilde betænkte ham med en Gave i sit Testamente. Selv siger han, at M. Niels Nielsen Kolding (IX, 359), der fra 1559 var Hofprædikant, havde hjulpet ham til Studeringerne. Som hans første Skrift nævnes «Helsingora illustrata carmine heroico» (Rost. 1561). Siden udgav han flere Poesier i det latinske Sprog. I Nov. 1573 finde vi ham immatrikuleret i Padua samtidig med Brødrene Morten og Johan Barnekow, hvis Hovmester han synes at have været, og med hvem han vistnok har tilbragt flere Aar i Udlandet. 1576 var han atter hjemme, da han skrev et smukt Mindedigt over Dr. Johs. Pratensis. S. A. blev han Rektor og Kannik i Lund; 1583 fik han et Vikariat ved Domkirken sammesteds; men han døde allerede 1585. Hans Hustru, Christine Gans, var død 21. April 1583.

Rietz, Skånska skolväsendets hist. S. 248 f. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 IV, 111 ff. *H. F. Rørdam.*

Movat, Axel, —1661, til Hovland, Admiral, var en Søn af Anders M. af skotsk Adel og Fru Else Thronsdatter Rustung. 1628 nævnes han som Kapitajn paa forskellige Skibe og førte 1630 «Havhesten» i den under Henrik Vinds Kommando mod Hamborg

udsendte Flaade; 1631 var han Admiral for de mellem Island, Færøerne og Norge krydsende Skibe. Ogsaa i 1632 førte han Skib i Vesterhavet og overvintrede i Bergen, var 1633 atter Admiral i Vesterhavet, som han skulde holde fri for Sørøvere, samt i Efteraaret 1633 og Foraaret 1634 Admiral paa Elben. I flere af de følgende Aar færdedes han nu i disse Farvande og anlagde 1636 en Bradbænk paa Flækkerø (Christiansø). 1640 bragte han udskrevne Baadsmænd fra Throndhjem og Jæmteland til Kjøbenhavn, og han vedblev fremdeles i sin Tjeneste, indtil Svagelighed og Alder indtraadte, da han tog fast Bolig paa sin Gaard Hovland i Bergens Stift, hvor han desuden ejede et betydeligt Antal Sædegaarde: Hatteberg, Mel, Sem, Onerejm, Gjeresvik, Malkenæs, Ask og Axelvold, hvilket Jordegods med hans eneste Datter overgik til Gehejmeraad Ludvig Rosenkrantz, som af en Del deraf oprettede Baroniet Rosendal. Endnu i sine senere Aar anvendtes han af og til i offentlige og private Hverv og afgik ved Døden 27. Jan. 1661. Hans Hustru, Karen Bildt, Datter af Knud B. til Morland og Fru Sidsel Brun, begravedes 12. Jan. 1663.

Lind, Krist. IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 246 ff. Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. VI.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Muhle, Heinrich, 1666—1733, Superintendent, blev født 7. Marts 1666 i Bremen. Efter at have studeret ved forskellige tyske Universiteter og faaet Magistergraden i Leipzig 1690 blev han 1692 Professor i Græsk og østerlandske Sprog i Kiel, 1695 theologisk Professor sammesteds, 1698 gottorpsk Overhofprædikant og Generalsuperintendent og 1699 Dr. theol. i Kiel. 1706 fik han sammen med sin Slægtning Præsident Wedderkopp det bestandige Overtilsyn («*Visitor*») med Universitetet og blev tillige 1708 1. theologiske Professor. Da Wedderkopp blev styrtet, maatte ogsaa M. forlade det gottorpske Hof; og da den danske Konge 1713 tog den gottorpske Del af Hertugdømmerne i Besiddelse, fik han heller ikke mere med Kirkestyrelsen at gjøre, men blev Prokansler i Kiel og Professor. Han døde 7. Dec. 1733. M. tilhørte den pietistiske Retning og var en meget lærd Mand, men derhos af en stridbar og hidsig Natur. Han var indviklet i en Mængde theologiske Fejder, ikke mindst med sin Kollega Th. Dassow (IV, 207). 1715 udgav han en Samling af 9 historisk-theologiske Afhandlinger, deriblandt Hertugdømmernes Reformationshistorie, som endnu har Værd ved de tilføjede Aktstykker og Breve. Desforuden haves af ham

en lang Række Stridsskrifter. Han besad et fortrinligt Bibliothek med en stor Del østerlandske Haandskrifter og mange Sjældenheder. — M. var 2 Gange gift: 1. (1696) med Anna Wedderkopp († 1703), en nær Frænke af Gehejmeraad Magnus W.; 2. (1705) med Catharina Augusta Reinboth, Datter af den gottorpske Hofpræst Heinrich R.

C. E. Carstens, Die Generalsuperintendenten in Schlesw.-Holst. (1890) S. 29 ff. Allg. Deutsche Biographie XX. Moller, Cimbria lit. II. *A. Jantzen.*

Mule, Carl Lauritz Emil, f. 1818, Præst, er en Søn af Præsten Ulrik Christian M. (s. ndfr.). Han blev født i Odense 26. Febr. 1818; 1839 blev han Student fra Odense Skole, 1845 theologisk Kandidat. Efter i nogle Aar at have været Kapellan i Nørre Lyndelse hos sin Fader blev han 1852 valgt til Sognepræst i Fjolde i Slesvig, men fra dette Embede blev han 1864 fordrevet af Preusserne. Derpaa var han Hjælpepræst i Rudkjøbing, Marstal, Nørre Næraa, Rerslev, Gunderup, Søborg, Ballerup, Ledøje og Allested, indtil han 1871 blev kaldet til Sognepræst i Hundslund i Aarhus Stift. 1888 tog han sin Afsked og har siden levet i Kjøbenhavn. Han har oversat forskjellige tyske theologiske Skrifter, bl. a. 2 Samlinger af Biogratier fra Professor F. Pipers «*Evangelisches Jahrbuch*», der (1862 og 1880) udkom under Titelen: «*Livsbilleder af Christi Rige i de gamle og nye Tider*». 1852 ægtede han Johanne Cathrine Mumme († 1856), Datter af Kantor ved St. Knuds Kirke i Odense H. P. M., 1857 Søsteren Juliane M.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—1884 S. 220.

Fr. Nielsen.

Mule, Caspar, —1581, Prælat, af en anset Odense-Patricierslægt (adelig), studerede, som det synes, 1544 i Wittenberg og maa vistnok være vendt hjem fra Udlandet som Magister. Christian III ansatte ham som Tugtemester for sine 2 yngre Sønner, Magnus og Hans, og et Par jævnaldrende oldenborgske Grevesønner; som Undertugtemester virkede Lucas Bacmeister (I, 392) til 1556. Til Belønning forlevedes C. M. 1553 med et Kanonikat i Ribe, meget mod de andre Kannikers Ønske, og blev endogsaa 1556 Domprovst der, hvorimod han (1561) maatte opgive et Kanonikat i Roskilde, som han ogsaa havde faaet sig tillagt. Da hans Skolegjerning, som han skal have røgtet med Flid og Dygtighed, var til Ende, tog han Ophold i Ribe, hvor han købte flere Ejendomme; men han vedblev dog at være knyttet til Fædrenebyen Odense: her

havde han 1570 Bryllup med sin Slægting Marine Hansdatter Mule, og her døde han 12. Juli 1581. Den bekjendte Professor Anders Krag (IX, 423) fandt i sin Barndom et Hjem hos C. M. Dennes Enke døde 1607 efter Aaret forinden at have ægtet Mads Knudsen Skriver.

Kinch, Ribe Bys Hist. II, 497 ff. 514.

C. F. Bricka.

Mule, Erik, 1669—1751, Professor, er født i Odense i April 1669 som Søn af Mogens Jørgensen M. (Broder til ndfr. nævnte Hans M.) og Margrethe Eriksdatter, siden gift med Professor Elias Naur. Han blev Student 1686, studerede 1687—90 udenlands, bl. a. i Leiden, blev 1691 sin Stiffader, der var bleven Professor ved Odense Gymnasium, adjungeret i dennes andet Embede som Rektor ved Skolen, 1693 Konrektor, tog 1696 Magistergraden, designeredes 1700 til Professor ved Gymnasiet og succederede 1711 sin Stiffader som Professor i Græsk. 1726 fik han Titel af Assessor i Højesteret. Fra 1739, da han mistede Synet, og til sin Død, 30. Jan. 1751, maatte M. lade sit Embede bestyre af Vikarer. Gift 12. Dec. 1706 med Margrethe Klingenberg (begravet 10. April 1723), Datter af Peder K. til Vejlegaard og Lundegaard. M. var en vel begavet Mand, der ikke alene var hjemme i de gamle Sprog, men ogsaa i Lovkyndighed, hvorfor man antog, at han med sit gode Hoved kunde have gjort Karriere i Statens Tjeneste, om han havde villet; men han foretrak at beholde sin Frihed i en mere tilbagetrukken Stilling, og Ærgjerrighed fristede ikke M., der i det hele var forskjellig fra andre Mennesker og havde sine egne Meninger i religiøse og andre Sager. Hans Vid var noksom bekjendt. Endnu lever hans Navn i Odense i «Mulernes Legatskole», den nuværende Form for de saakaldte kateketiske Skoler, der ved M.s Omsorg oprettedes i Henhold til testamentarisk Bestemmelse af hans Fætter Rasmus M. († 1720), og hvis Grundfond saa vel M. som hans Søster Anna, Professor Th. B. Bircherods Enke (II, 298), forøgede med en Del Bøndergaarde.

Lærde Tid. 1751. Bloch, Den fyenske Geistligheds Hist. I, 507 ff. Hofman, Fundatser V, 197 f. Danske Saml. IV, 109.

G. L. Wad.

Mule, Hans, —1524, Biskop, var Søn af Borgmester Christian M. i Odense, hvis Slægt var bleven adlet af Christoffer af Bajern. 1513 studerede H. M. i Køl'n, hvor han tog Magistergraden, derpaa i Rostock. Som Skriver i Kancelliet sluttede han sig til Sigbrit

og blev 1516 Hovedsmand paa Akershus. Som saadan besatte han under Krigen med Sverige 1520 en Tid lang Værmeland. Det frække Frillelevned, han førte i Forbindelse med Domprovsten i Oslo Hans Olsen, den raa Voldsomhed, som han og hans Fogeder udøvede mod Gejstligheden og Almuen, bragte ham allerede 1517 i Strid med den svage Biskop Anders Muus og senere med Ærkebispem i Throndhjem Erik Valkendorf, indtil han fik dem begge fortrængte. Med Vold og Magt blev Anders Muus 1521 tvungen til at overlade Bispesædet til H. M., der af Kapitlet blev valgt til hans Efterfølger. Dog hindrede A. Muus stadig, at H. M. fik pavelig Bekræftelse. I sin dobbelte Stilling som Hovedsmand og som Biskop udøvede H. M. efter Christian II's Flugt et sandt Voldsherredømme i det sydlige Norge, dels mod de norske Rigsraader Olaf og Gaute Galle, der søgte Tilhold i Sverige, og hvis Gaarde bleve afbrændte, dels mod den ulykkelige norske Almue. Dog lykkedes det 1523 Henrik Krummedige, der var sendt til Norge for at bringe Orden i de opløste Forhold, at vinde H. M. for Frederik I, imod at denne og det danske Rigsraad sikrede ham Besiddelsen af Akershus, indtil de havde skaffet ham pavelig Bekræftelse paa Bispeværdigheden. Det lykkedes dem ogsaa at tilvejebringe et Forlig med Anders Muus; den pavelige Bekræftelse kunde derimod ikke opnaas; dog lykkedes det under en Herredag i Bergen Avg.—Sept. 1524 at bevæge Ærkebiskop Olaf Engelbrecht- sen til at indvie H. M. som Biskop. Hemmelig stod H. M. dog endnu i Forbindelse med Christian II og søgte (Juni 1524) at bevæge denne til et Indfald i Norge. Fra Herredagen i Bergen vilde H. M. begive sig til Danmark, men led Skibbrud paa den jyske Kyst ud for Vestervig Kloster, og her omkom han i Bølgerne, til Held og Lykke for alle, ikke mindst for Norge (24. Sept. 1524). — En Broder af ham, Lydike M., deltog en Tid lang med Broderen i Voldsherredømmet paa Akershus.

Keyser, Den norske Kirkes Hist. II. Allen, De tre nord. Rigers Hist. II, 243; III, 2, 86 ff.; IV, 2, 198 ff. 252 ff.

A. Heise.

Mule, Hans, 1605—69, Assessor, Søn af Borgmester i Odense Jørgen M. (Broder til ndfr. anførte Dr. Jens M.) og Barbara Rosenvinge, er født 8. Marts 1605. Efter 1624 at være bleven Student studerede han dels i Kjøbenhavn, dels i Sorø, hvor han blev bekendt med den lærde Holger Rosenkrantz, der syntes saa godt om ham, at han optog ham blandt de Ynglinger, som han opdrog

paa Rosenholm, og 1629 lod ham ledsage sin Søn Erik R. til Universiteterne i Oxford, Canterbury og Leiden indtil 1634. Efter 2 Aars Ophold i Danmark drog M. atter ud, med 2 unge Lindenover, besøgte England, Frankrig og Nederlandene og vendte hjem 1639. Hans Rejselyst var imidlertid saa stor, at han, afslaaende Tilbud om Ansættelse ved Sorø Akademi, Aaret efter som Hovmester for Cai Lykke (X, 504) tiltraadte en 6aarig Rejse, paa hvilken han naaede Italien. Først 1654 fik M., der var velhavende, Embedet som Oeconomus (3: Kvæstor) ved Kommunitetet; dette forestod han med stor Dygtighed og Omhu, hvad han især under Svenskekrigen fik Lejlighed til at vise. 1660 udnævntes han tillige til Assessor i Kammerkollegiet, og kort før sin Død, 3. ell. 5. Sept. 1669, fik han Sæde i Højesteret. Gift 5. Dec. 1647 med Maren Brod (f. 21. Juli 1611 † 12. Dec. 1663), Enke efter Biskop Wichmand Hasebard (VII, 122). M.s Hovedinteresse var Historie og Antikviteter, specielt Numismatik; sin Fritid tilbragte han med Studier i sit 7000 Bind store Bibliothek og blandt sine Mønter, hvilke Samlinger han tillige med en Pengesum testamenterede til Universitetsbibliotheket; ogsaa betænkte han Odense Skole, hvor hans Portræt endnu hænger.

Univ. Progr. Th. Bartholin, Oratio in obitum Joh. M. Hofman, Fundatzer I, 262 f.; V, 78. Kirkehist. Saml. 3. R. VI. *G. L. Wad.*

Mule, Hans Mikkelsen, 1650—1712, Læge, fødtes i Broby paa Fyn og var en Søn af den derværende Præst, Mag. Mikkell Hansen M., og Karen Clausdatter Mule. Udgaaet fra Odense Skole deponerede han 1667 ved Universitetet, foretog senere en længere Studierejse og blev efter en Disputats i 1676 Lic. med.; derimod tog han mærkelig nok ikke Doktorgraden. 1677 udnævntes han til Professor i det filosofiske Fakultet med Oprykningensret ogsaa i det medicinske. 1690 blev han Assessor i Konsistorium, og 1701 traadte han efter Holger Jacobæus' Død ind i normeret Plads i det medicinske Fakultet og blev efter V. Worms Død 1704 dets Primarius og Decanus perpetuus ligesom samtidig Universitetsrektor. Men hverken som Videnskabsmand eller som Lærer havde han nogen videre Betydning, hvorimod han synes at have været en skattet praktiserende Læge. Under Pestepidemien 1711 indtog han som Medicinalvæsenets Chef en fremskudt Plads og varetog sine besværlige Pligter i og uden for Sundhedskommissionen med megen Nidkjærhed og Uforfærdethed. I Nov. 1712 døde han ugift.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 151 f. U. C. Mule, Pesten i Kjøbenhavn 1711. Museum 1895, I, 293 ff. J. Petersen, Den danske Lægevidenskab 1700—50 S. 5 f. *Jul. Petersen.*

Mule, Jens, 1564—1633, Læge, var født 15. Sept. 1564 i Odense. Hans Forældre vare Borgmester Hans M. til Nislevgaard og Mette Kotte, begge hørende til den lavere Adel. Efter at være bleven Student fra Herlufsholm 1586 foretog han flere Udenlandsrejser, sidst som Hovmester for Axel Brahe, og erhvervede 1598 den medicinske Doktorgrad i Basel. 1602 blev han kaldt hjem for som Læge at ledsage Hertug Hans paa hans Brudfærd til Moskov, hvorfra han vendte tilbage 1603 «efter megen udstanden Elendighed». Vistnok snart efter nedsatte han sig som «Adelens bestalter Dr. med.» i Odense, hvor han 26. Maj 1605 holdt Bryllup med sit Næstsøskendebarn, den rige Else Hansdatter, Enke efter Biskop Niels Jespersen (VIII, 467) og Juveler Diderik Fuiren (V, 487). Efter hendes Død (30. Marts 1623) ægtede M. 24. Nov. 1624 Raadmand Villum Lucassens Datter Anne, der efter M.s Død, 26. Maj 1633, giftede sig med Dr. med. Christopher Schultz, hvem hun ogsaa overlevede († 6. Okt. 1652 i sit 50. Aar).

Wad, Dimitterede fra Herlufsholm II, 5 ff.

G. L. Wad.

Mule, Ulrik Christian, 1775—1860, Præst, historisk Forfatter, Søn af Provst Johannes M. og Margrethe Kirstine f. Melbye, er født i Nørre Broby Præstegaard i Fyn 5. April 1775. 1793 dimitteredes han fra Odense Latinskole, tog 1798 theologisk Embedsexamen, levede derpaa i Kjøbenhavn af at undervise, til han 1806 ansattes som Lærer ved Fredericia Latinskole, hvor han 1808 blev Adjunkt. 1811 forflyttedes han i samme Egenskab til Nyborg. 1819 blev han Sognepræst til Refsnæs i Sjælland, 1832 til Nørre Lyndelse og Højby i Fyn. 1859 tog han sin Afsked og døde i Odense 7. Maj 1860. Han ægtede 1817 Laurine Meyer (f. 1796 † 1868), Datter af Vagtmester Lars M. i Odense. — M. har udgivet flere Skrifter, mest populær-historiske, deriblandt «Skildring af Hovedbegivenhederne i Historien gennem alle Tider» (I—V, 1807—56), en livlig og velskreven Bog. I «Om Pesten i Kjøbenhavn 1711» (1843) meddeler han i moderniseret Skikkelse nogle interessante, senere i «Musæum» 1895 optrykte, Breve fra ovfr. nævnte Professor Hans Mule.

Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Mumme, Christoffer, 1676—1737, Biskop, er født i Vedso Præstegaard i Thronhjem Stift og Søn af Præsten Gert M. († 1691) og Cathrine Glad. Han blev Student fra Thronhjem Skole 1692.

Efter at have taget Bakkalavrgraden 1693 blev han Hører først i Thisted og derefter i Aalborg Skole. Da han var vel kjendt med Forholdene i Thisted, bidrog han til Opredningen af den thistedske Besættelsessag. 1698 tog han theologisk Embedsexamen og var derefter atter Hører i Aalborg til 1701, da han blev kaldet til personel Kapellan hos den bekjendte Præst F. Vogelius i Aasted og Skjærum i Vendsyssel og efterfulgte ham som Sognepræst 1702. 1706 blev han Magister og 1725 Provst over Venneberg Herred, hvor han gjorde sig fortjent ved at virke for Almueoplysningen og for Istandsættelsen af de forfaldne Kirker. I Anledning af en Udgave af Waisenhusbibelen fra 1732 kom han i Strid med den kjøbenhavnske Præst M. Reenberg, der klagede over, at den indeholdt pietistiske Forklaringer. 1733 skrev M. en Gjendrivelse, hvori han brugte skarpe Udtryk om de orthodoxe og deres døde Tro. 1735 blev han Biskop i Aalborg, og ved hans Ordination i Kjøbenhavn øvede Reenberg Gjengjæld, i det han paa en utilbørlig Maade stiklede paa ham baade i sin Skriftetale og Intimation. M. døde i Juni 1737. Han fik det Vidnesbyrd, at han var «vittig og skarp-sindig, i sit Embede retsindig og nidkjær». Han var gift med Elisabeth Magdalene f. Ursin (ell. Bjørn) († 1769), en Præstedatter fra Jerlev i Vendsyssel. — 1721 udgav han for at fremme Katekisationen i Skolerne «Undervisningsspørgsmaal for at forstaa Dr. M. Luthers liden Katekismus» (en Bearbejdelse af Biskopperne M. Foss', H. Bornemanns, J. Bircherods og F. Thestrups Spørgsmaal ved Visitationerne, som tidligere brugtes i Afskrift af Skolelærerne). Skriftet blev stærkt medtaget af Kritikken fra orthodox Side, men udkom dog i flere Oplag.

Indbydelsesskr. fra Aalborg Kathedralskole 1870, S. 33. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 784 f. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. II, 189 f. S. M. Gjellerup.

Mumme, Hans Peter Theodor, 1801—85, historisk Forfatter, Søn af Degn og Skolelærer Peter M. i Risby i Svansen og Christine Marie f. Krohn, er født 25. Maj 1801, kom ved Grev Ludvig Reventlows Understøttelse paa Brahetrolleborg Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1821, blev snart efter Kordegn og Lærer ved Borgerskolen i Faaborg, hvor han oprettede en privat Skole, og 1839 Kordegn og Kantor ved St. Knuds Kirke i Odense samt Lærer ved Byens Skolevæsen; ogsaa her oprettede han en Pigeskole. Til sin Død, 21. Maj 1885, var han, efter at have opgivet sine andre Embeder, Degn ved Graabrødrehospitals Kirke. M.

har udgivet flere Skrifter, indeholdende Bidrag til Odense Bys Historie, bl. a. et særdeles paalideligt Arbejde om St. Knuds Kirke (1844). Gift 26. Nov. 1824 med Anna Kirstina Boemann (f. 7. Nov. 1807 † 26. Jan. 1874), Datter af Kobbersmed i Faaborg Gabriel B. Erslew, Forf. Lex. Fyens Stiftstid. 1885, Nr. 134. *G. L. Wad.*

Munch, Hans, 1654—1712, Biskop, født i Torkildstrup 5. Juni 1654 af Forældrene Niels M. (f. 1626, † som Kapellan ved St. Olai Kirke i Helsingør 1682) og Karen Sadolin († 1685), deponerede fra Helsingør 1672 og blev Magister 1677. Han blev 1680 Sognepræst i Kalundborg, og da han var gift med Sophie Amalie Moths Søskendebarn Anna Aagaard, gjorde han Lykke paa Befordringsvejen uden at være synderlig begavet. Han blev 1686 Stiftsprovst i Christiania, 1694 Biskop i Christianssand, hvor han fik kongeligt Løfte om at forflyttes til Christiania, hvilket skete 1699. Aaret efter var han tilstede ved Frederik IV's Kroning og blev Dr. theol. Under Kongens Ophold i Christiania 1704 holdt M. en Prædiken for ham, der karakteriseredes som mere passende for en Landsbypræst end for en Biskop. Som han var lidet begavet og led af Sovesyge, saa var ogsaa hans biskoppelige Virksomhed af ringe Betydning. Hans Eftermand fandt Kirkeregnskaberne ureviderede fra 1698—1712, og den Klage, som blev indgivet over ham for, at han havde ordineret «liderlige Personer» til Kapellaner, viste sig i alt Fald i ét Tilfælde begrundet. Kun en enkelt Gang ses han at have vist nogen Iver, da det gjaldt at faa den forhenværende Londoner-Præst Meidell, der var bleven Kvæker, ud af Landet og hans Skrifter konfiskerede. Oslo Bispegaard, som ikke havde været repareret siden dens Opførelse 1623, fik han sat i Stand, og adskillige Sager, der i arkæologisk Henseende havde Interesse, gik derved tabt. I Christianssand havde han samlet sig Formue, som han betydelig forøgede ved sit andet Giftermaal, der først kom i Stand efter mange Fortrædeligheder. Han skal have været «en god Mand af Gemyt». Han døde 24. Juni 1712. Gift 1. med Anna Aagaard († 1709, begr. 31. Jan.), 2. (1709) med Anna Andersdatter (f. i Gjerdrum 1661, † i Christiania 1738, begr. 11. Marts), Datter af Anders Simonsen, Foged paa Romerige, og Inger Eriksdatter og Enke efter Hans Must, Assistensraad og Præsident i Christiania.

Faye, Christianssands Stifts Bispe- og Stiftshist. S. 276 ff. Pontoppidan, *Annales eccles. Dan. IV, 210.* *D. Thrap.*

Munch, Johan Storm, 1778—1832, Biskop, fødtes 31. Avg. 1778 i Vaage, hvor Faderen, Peter M. (f. 1740, † 1802 som Sognepræst til Land), var Sognepræst. Moderen, Christine f. Storm, var Halvsøster til Digteren Edvard S. Faderen underviste ham og dimitterede ham 1796. Attestats fik han 1799. Han skulde saa have været Kapellan hos Faderen, men havde ikke den lovbealede Alder og blev saa i Danmark som Huslærer hos Baron Løvenskiold paa Løvenborg fra 1800—5, da han blev resid. Kapellan til Skjeborg. 1808 blev han Feltprovst og fulgte Christian Augusts Hovedkvarter. Han sluttede sig nøje til Prinsen, hvis anbefaling ikke blev ham til Gavn, da han efter Vaabenstilstanden 1809 søgte Embede. Han maatte med uforrettet Sag drage tilbage fra Kjøbenhavn til Norge og blev Førstelærer ved Instituttet «Christian Augusts Minde» paa Frederikshald. Her kunde hans Hustru ikke trives, og han flyttede da 1811 til Christiania, hvor han ernærede sig ved Informationer og ved at vikariere for Byens Præster. 1813 blev han af Grev Wedel kaldet til Sognepræst i Sande, hvor han fandt sig vel, 1817 fik han Slotskaldet i Christiania. Her blev han bekjendt som den veltalende Præst og den strænge Overholder af Lov og Orden, der endog turde demonstrere mod den svenske Statholder i et Helligbrødespørgsmaal. Her fra blev han 1823 kaldet til Biskop i Christianssand, hvor han døde 26. Jan. 1832.

Som Theolog tilhørte M. den rationalistiske Retning, men han holdt stærkt paa de kirkelige Former, og da disse siden Biskop P. Hansens Tid paa mange Steder i Stiftet behandledes med stor Frihed, blev han en stræng Tilsynsmand. Da han bemærkede, at mange Kirker manglede Ritualet, og dette var vanskeligt at overkomme, fik han den Tanke at levere en ny Udgave, hvori de antikverede Bestemmelser skulde bortskæres. Dette bragte ham ind paa Studier i Kirkeret og de gamle kirkelige Anordninger, og en af hans gamle Provster, P. B. Lassen, der satte ham meget højt fra Karakterens Side, antog, at han under dette Arbejde har modificeret sine Anskuelser og nærmet sig mere til den kirkelige Rettroenhed. Som den strænge Opretholder af kirkelig Orden var han ogsaa Mand for at standse ved Magtsprog de herrnhutiske Konventikler, som Præsten Gabriel Kielland havde begyndt med paa Stavangerkanten. Med alt dette roses han som den kloge og besindige Mand i sin Optræden og som en meget behagelig Mand at omgaas.

M. var en glødende Patriot og blev tidlig ført ind i den

Wedelske Politik, ikke blot ved sin Forbindelse med Christian August, men ogsaa ved Smerten over Landets Elendighed og Forbitrelsen over, at Norge ikke fik Universitet. Han var vel bekjendt som patriotisk Sanger, da han 1810 nægtede Kancellipræsident F. J. Kaas en Sang paa Frederik VI's Fødselsdag, hvilket sagtens blev crindret. Da Universitetet Aaret efter blev oprettet, kunde han imidlertid ved et Digt til Kongen vise, at det ikke var denne, han var imod. Frederik VI vilde dog ikke befordre ham, og han kom først op ved Grev Wedel og siden ved den af Greven ledede Regering. Da han 1813 blev Sognepræst til Sande, havde han gjort sig bekjendt ved Oversættelser — bl. a. Schillers «Don Carlos» (1812) — og patriotiske Digte. Han havde en udpræget Sans for Norges gamle Sprog og Historie, og det var vel ogsaa ved denne, han tidlig blev dragen til den Oehlenschlägerske Digtning. Han maa siges at være den første i Norge, der viser sig paavirket af denne. Hans lyriske Digte («Fjældblomster», 1813) ere imidlertid ikke mange, og hans Skuespil «Præsten i Hallingdal» (1825) er et mislykket Arbejde. Hans Sange «Det gamle Norges Løve skuer» og «Naar Harpen tier ved bredden Bord» bleve i sin Tid meget sungne i Selskabskredse, men ellers blev hans Digtning lidet — maaske vel lidet — paaagtet af hans Samtid. Som han er den første af Norges Digtere, der fremtræder som Søn af den nyere Tid, saa er han ogsaa en af de første i dette Land, som har gjort noget for at vække Sansen for vore gamle Sagaer og deres Sprog. 2 af dem og 4 Kapitler af en tredje har han leveret i Oversættelse i det af ham 1816—20 udgivne Fjerdingaarsskrift «Saga». Noget af det mærkeligste, vi have fra M.s Pen, er en Samling af gudbrandsdalske Dialektord, hvis Slægtskab med det gamle Sprog han paaviser. Enkelte saadanne Ord har han benyttet i sine Sagaoversættelser. Han kan saaledes betegnes som en Varsler om den Sprogudvikling i national Retning med Optagelse af Dialektformer i Skriftsproget, der er bleven betegnende for det 19. Aarhundrede.

M. blev gift 9. Marts 1810 med Else Petronelle Hofgaard (f. 15. Juli 1790 † 10. Juni 1879), Datter af Andreas H., Sognepræst til Sigdal, siden Ejer af Gaarden Fornebo i Bærum († 1825), og Mette Abigaël f. Petersen († 1854). Hans ældste Søn var Digteren Professor Andreas M. († 1884).

Personalthist. Tidsskr. V, 227. Faye, Christianssands Stifts Biske- og Stiftshist. S. 469 ff. H. Jæger, Illustr. norsk Lit. Hist. II, 18 ff. Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

D. Thrap.

Munck, Frederik Vilhelm, f. 1833, Præst. Han er født i Kjøbenhavn 19. Jan. 1833 og Søn af Vinhandler Hans Fred. Brygmann M. og Christiane Frederikke Louise f. Tolstrup. Han blev dimitteret fra Borgerdydskolen paa Christianshavn 1850 og tog theologisk Embedsexamen 1858. Aaret efter ansattes han som Adjunkt ved Flensborg Skole; fra 1862—64 var han Kateket ved den frie danske Menighed sammesteds; 1865 blev han Kateket ved Frelserens Kirke paa Christianshavn og 1869 Præst ved Straffeanstalten sammesteds. 1875 blev han Sognepræst for Herlufsholm. — M. har siden 1887 været Formand for en Sammenslutning af sjællandske Sygekasser, hvis Antal efterhaanden er steget til 243. Opgaven er i Fællesskab at fremme Sygekassesagen og at lette flyttende Medlemmers Overgang til andre Kasser. Siden 1896 har han redigeret «Sygekassetidende», der er Organ for o. 1000 Foreninger med o. 200000 Medlemmer; 1896 udbetalte Foreningerne o. 1³/₄ Mill. Kr. i Sygehjælp m. m. — 1860 ægtede han Marie Ludomilie Charlotte Fabricius (f. 30. April 1836), Datter af Forpagter paa Basnæs F. E. C. F. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 196. *L. Koch.*

Mund, Peder, —o. 1608, til Sandbygaard, var Søn af Søren M. til Serridslevgaard og Kirsten Glambek. Slægten Mund hørte til den laveste jyske Adel, og Søren M. er strængt taget den første Mand af den, som kjendes. Først i en ældre Alder synes P. M. at være kommen til Hove. Efter 1580 at være bleven Hofjunker blev han 1593 Køgemester, og 1597 fik han i Forlening det da under Gjenopførelse værende Frederiksborg Slot samt Abrahamstrup, hvilke Len han 1604 ombyttede med Skanderborg og Aakjær, som han beholdt til sin Død mellem 28. Juni 1607 og 30. Maj 1608. Han skrives i Regelen til Sandbygaard i Skaane, som Kongen 1599 havde skjænket ham, dog mod en Udbetaling af 3000 Dlr. Samtidig har han formodentlig ægtet Vibeke Griis fra Halland, der var i Dronning Anna Cathrines Jomfrukammer. Hun overlevede ham i 30 Aar og beholdt Sandbygaard, men talrige Klager fra hendes Bønder, Rykkerbreve, Indførsler osv. vise, at hun har været en slet Husholder, der havde ondt ved at holde sig oven Vande. En resultatløs Ægteskabshandel, hvori hun indlod sig med en svensk Herremand Jøns Olsson, synes heller ikke at have hævet hende i hendes Samtids Omdømme. *Thiset.*

Mund, Pros, —1644, Admiral, Søn af Niels M. til Bjerkevold og Ingeborg Prosdatter Hørby, blev 1624 Lieutenant til Skibs

og forfremmedes 1628 til Kapitajn. I sidstnævnte Aar faldt hans Virksomhed ved Østersøens sydlige Kyster, hvor han modarbejdede de kejserlige Flaadeplaner i Rostock, Warnemünde, Wismar og Greifswald og støttede Stralsunds Forsvar. 1630 sendtes han først til Færøerne og Norges Kyster for at beskytte Handelen mod Fribyttere og deltog senere i Kampen mod Hamburgerne paa Elben, hvor han det følgende Aar havde Station med et Par Skibe. Ogsaa i dette Aar (1631) og i de nærmeste derefter krydsede han i Vesterhavet og langs Norges Kyster, 1633 som Chef for en større Flaadeafdeling. Efter at han 1633 var bleven forlenet med Island, som han beholdt til sin Død, tilbragte han flere Vintre paa den fjærne Ø, hvorhen ogsaa hans Hustru, Edel Urne, en Datter af Johan U. til Valsø, fulgte ham 1638. Da Krigen med Sverige udbrød, blev der imidlertid paa ny Brug for ham paa Flaaden. Strax fra Begyndelsen af Aaret 1644 var han ude med en mindre Eskadre. Efter at han derpaa i Maj havde forenet sig med Ove Gjedde i Flækkerø, sejlede de i Fællesskab ud i Vesterhavet, hvor de 25. Maj havde en uafgjørende Træfning med den svensk-hollandske Flaade under Martin Thijssen. Herefter vendte de tilbage til Flækkerø, hvor P. M. rejste Anklage mod flere af Officererne for at have svigtet ham over for Fjenden. Da han 1. Juli deltog i Slaget paa Kolberger-Heide, hvor han som «Kvartaladmiral» førte den 4. Eskadre, forsømte flere af hans Skibschefer paa ny deres Pligt: i det mindste klagede Christian IV stærkt over dem, i det de vare med blandt dem, der, som han skriver, brugte ham som Skjærnbræt mellem sig og Fjenden. Hvad enten denne Anke nu var berettiget eller ikke, gjaldt den ikke P. M. selv, som med stor Tapperhed havde taget Del i Slaget, og hvis Flagskib («Sophie») synes at have haft flere døde og saarede end noget af de andre Skibe. I Sept. fik han Befaling til med 17 Skibe at krydse mellem Femern og Laaland for at holde Farvandet rent og passe paa den svenske Flaades Bevægelser. Men medens han holdt Søen med sin af Sygdom haardt hjemsøgte lille Styrke, forenede den svenske Hovedflaade under Wrangel sig ganske uventet med den af førnævnte M. Thijssen (nu adlet under Navnet Anckarhjelm) kommanderede hollandske Hjelpeflaade, og 42 Skibe angreb 13. Okt. P. M.s 17. Om de danske ere blevne overrumplede, eller om P. M. ikke har kunnet eller villet undgaa Kampen, vides ikke. Overmagten paa svensk Side var imidlertid for stor, til at Udfaldet kunde blive tvivlsomt. Efter en kraftig Modstand erobredes det

danske Admiralskib «Patientia» ved Entring, og under denne faldt P. M. Liget kastedes i Søen. Kun 3 danske Skibe reddede sig, Resten toges eller ødelagdes.

P. M. ejede Fædrenegaarden Bjerkevold i Norge og erhvervede i Slutningen af sit Liv ved Kjøb Grevensvænge i Sjælland. Det nær derved liggende Rønnebæksholm kom Enken i Besiddelse af.

Bruun, Slaget p. Kolberger Heide S. 44 f. Lind, Krist. IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 226 ff. *C. F. Bricka.*

Mundt, Carl Emil, 1802—73, Mathematiker, Søn af Guldsmed Philip M. († 1804) og Mette Christiane f. Winther, er født 4. April 1802 i Kjøbenhavn, blev Student 1821 fra Metropolitanskolen og tog, efter i 1825—26 at have gjort en Rejse til England med sin nedennævnte Broder J. H. M., i 1829 theologisk Embedsexamen. 1842 erhvervede han Magistergraden for en Afhandling om den Nøjagtighed, hvormed Størrelser kunne bestemmes ved Tabeller, og i 1843 konstitueredes han som Lektor i Mathematik ved Sorø Akademi. Ved dettes Omdannelse 1849 entledigedes han med Pension under Navn af Vartpenge og med Titel af Professor. S. A. optoges han som Medlem af Videnskabernes Selskab. Nogle Aar efter forlod han Sorø og levede dernæst paa Frederiksberg indtil sin Død, 22. Dec. 1873. I Løbet af denne Tid havde han en væsentlig Del i Tilsynet med Realskolerne. I 1848 valgtes M. af Sorøkredsen til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, til hvis højre Centrum han hørte, 1851 og 1852 valgtes Folketinget ham til Statsrevisor; i 1854 valgtes han til Landstingsmand for Kjøbenhavn og deltog i 2 Samlinger, men gjenvalgtes ikke ved Omvalget i 1855.

M.s udgivne videnskabelige Arbejder indskrænke sig til hans Doktorafhandling og et Indbydelsesskrift i Sorø 1848 om den Pistoriske Reflexionscirkel. Større Betydning havde hans Virksomhed som Forfatter af Lærebøger, i hvilke Stoffet behandles paa en meget selvstændig Maade, og som udmærke sig ved en Fremstilling, der i høj Grad forener Simpelhed og Forstaaelighed med Nøjagtighed. Dette gjælder først om hans elementære Plangeometri (1838) og hans Ledetraad ved Regneundervisningen (1839), som begge ere udkomne endnu 3 Gange, den første i 2. Udg. (1851) forbunden med en elementær Stereometri. De samme gode Egenskaber gjorde det muligt i den Madvigske Skoleplans Dage med Held at benytte hans omfattende og stofrige Lærebog i Astronomien (1855) i de

lærde Skoler; senere maatte den afløses af den langt mindre «Grundtræk af Astronomien» (1859). M. har desuden udgivet Lærebøger i Trigonometri (1857) og Algebra (1873). — M. ægtede i 1833 Caroline Amalie Jørgensen (f. 1808 † 1845), Datter af Møller H. H. J. i Bromme ved Sorø.

Erslew, Forf. Lex.

H. G. Zeuthen.

Mundt, Just Henrik, 1782—1859, Borgmester, var Broder til foran nævnte Professor C. E. M. og fødtes 1. Jan. 1782 i Kjøbenhavn. Efter i 1798 at være bleven Student privat tog han i 1801 juridisk Examen og blev 1803 Kopist i General-Toldkammerets vestindiske Kontor. 1804 blev han Avditor i Hæren, 1808 tillige Regimentskvartermester og 1811 Overavditor. 1814—15 var han konstit. Generalavditor ved Auxiliærtropperne samt Kontingentet i Frankrig. 1816 blev han Viceraadmand, 1819 Raadmand og 1837 Borgmester i Kjøbenhavn (indtil 1858). Han var en Mand med mangesidige Interesser og skrev en (anonym) Piece: «Om de engelske Veje» (1828). 1834 blev han Etatsraad, 1853 Konferensraad. Han døde 26. Sept. 1859 ugift i Kjøbenhavn og legerede en betydelig Del af sin store Formue i veldædigt Øjemed, bl. a. til en Stiftelse i ^{Victoriagade} ~~Vindmøllestræde~~.

Erslew, Forf. Lex.

C. Christensen.

Munk, Christen, —1579, til Taabdrup, Søn af Hans M. til Krogsgaard (af Slægten Munk med 3 Roser) og Maren Spend, blev antagelig født ved 1520. I Aaret 1548 var han endnu Hofsinde og var da Medlem af det store Følge, som ledsagede Prinsesse Anna paa Bruderejsen til Sachsen. Aaret efter fik han Hammer i Norge i Forlening og opførte her et stort Taarn. Som Vederlag for den derpaa anvendte Omkostning fik han 1551 Brev paa vor Frue Kloster i Oslo. 1556 blev han Statholder i Norge og Lensmand paa Akershus, og denne vigtige Stilling indtog han lige til 1572. Desuden havde han i disse Aar en Række mindre Len: Bratsberg og Gjemsø Kloster til 1559, Semgaard og Tønsberg Len, Søndmør (fra 1558) og paa ny Hammer (fra 1561—67). Da Krigen med Sverige udbrød, faldt det selvfølgelig i hans Lod at lede Forsvar og Angreb for det sydlige Norges Vedkommende. Allerede 1564 gjorde en svensk Hærafdeling et Indfald i hans Len, men da C. M. fik Forstærkning, trak den sig tilbage, og han kunde nu rykke ind i Dal, indtil et svensk Indfald i Baahus Len tvang ham

til at vende om. I Slutningen af Aaret hjemsøgte han Dal og Nordmarken med Ild og Sværd. 1565 gjorde han paa ny Indfald i Dal og slog navnlig 28. Okt. den svenske Anfører Maurits Stake. Det følgende Aar fik han Befaling til at støtte Daniel Rantzaus Indfald i Vestergötland. Men 1567 hjemsøgte Svenskerne ham paa ny i Norge, og da han kun havde 2 Fænniker Knægte hos sig, kunde han ikke hindre dem i at naa frem til selve Akershus, men Mangel paa Skyts og paa tilstrækkeligt Underhold nødte dem til efter 8 Dages Forløb at trække sig tilbage til Hammer, som de havde indtaget. Efter at have faaet Forstærkninger og at have underkastet sig største Parten af Lenet kom Svenskerne 3 Uger efter, 24. Marts, tilbage og paabegyndte en regelmæssig Belejring af Akershus, som C. M. imidlertid haardnakket forsvarede. Efter 18 Ugers Belejring kom endelig en længselsfuldt ventet Undsætning, dels fra Danmark under Frands Brockenhuus, Bjørn og Erik Kaas, dels fra Norge under Erik Munk og Jens Pedersen, og Svenskerne bleve fordrevne. 1568 hævnede C. M. sig ved et Indfald i Værmeland og Dal, og efter at have forenet sig med Hovedsmændene fra Elfsborg og Baahus, Jens Kaas og Vincents Juel, hjemsøgte de Vestergötland. Dermed var hans Krigerfærd forbi. Sine Len øgede han 1570 med Skiverup i Skaane, som han fik i Pant, og som først 1598 blev indløst fra hans Arvinger, samt med Vernø Kloster, Ingedals Len, Ejdsberg og Rakkestad, som han erholdt 1571, men det følgende Aar ombyttede han Akershus med Aakjær i Jylland, hvor han døde 5. Juli 1579. Aaret før havde han gjenset Norge, i det han med 2 Rigsraader og 2 andre Adelsmænd var skikket derop at høre Sager. — C. M., der ejede en nu forsvunden Hovedgaard Taabdrup ved Haderslev, var 2 Gange gift: 1. med Else Truidsdatter Ulfstand († 1565), 2. med Dortha Mogensdatter Gyldenstjerne († 18. Juli 1583). Hans eneste Søn døde lille, men 2 Døtre overlevede ham.

Thiset.

Munk, Christen, —1612, til Gjessinggaard, var af den Slægt Munk, som førte en med en Vinranke belagt Bjælke i sit Vaaben; Forældrene vare Niels M. til Gjessinggaard og Birgitte Kruse. Som eneste Søn arvede han Gjessinggaard og ejede desuden 2 andre mindre Sædegaarde, Lyngbygaard og Hungstrup; den sidste, der i et Hundrede Aar havde tilhørt hans Forfædre, gjenkjøbte han 1608 af Eske Brock, dog rigtignok kun for siden at nedrive den og lægge dens Jorder under Gjessinggaard. Han kaldes til Ad-

skillelse fra den foregaaende for «unge C. M.», blev 1559 Hofjunker og var 1564 Køgemester. 1567 sendtes han paa en Inspektionsrejse til Elfsborg og Baahus og forte kort efter en Del Pinker, der skulde deltage i en Expedition, hvis Formaal var at opbrænde nogle Fartøjer, som de svenske udrustede i Varberg. Aaret efter fratraadte han sin Hofstilling, i det han blev Lensmand i Throndhjem; allerede 1571 mistede han dog dette Len og blev da paa ny antagen som Hofjunker, men 1573 blev han forlenet med Visborg paa Gulland, som han 3 Aar efter fratraadte. 1577 fik han Bestalling som Skibshovedsmand, og som saadan gjorde han Tjeneste i en lang Aarrække; han skulde 1583 være Underadmiral under Laurids Kruse, var selv 1586 Admiral for en Eskadre paa 4 Skibe, der sendtes til England, og førte 1589 et Skib i den Eskadre, der udrustedes til Skotland. 1595 fik han Tilsigelse at skulle ledsage Kongen til Tyskland, og Aaret efter opvartede han Administratoren af Sachsen ved Kroningshøjtiden. Samtidig fik han endelig paa ny en Forlening, Rugaard i Fyn, som han dog Aaret efter ombyttede med Skarpenbergs Gods paa Mors og Tørslev Len, som han beholdt til sin Død, der indtraf paa Gjessinggaard 25. Juni 1612. — Hans Ægteskab (indgaaet 20. Nov. 1580) med Anne Eriksdatter Skram (f. 6. April 1541, begravet 26. April 1612) var barnløst. Hun havde først været tilsagt Vincents Lunge og derpaa Christen Skram, men de døde begge før Brylluppet.

Lind, Krist. IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 141 ff.

Thiset.

Munk, Ebbe, 1551—1622, til Fjellebro, fødtes 6. Avg. 1551 paa Fædrengaarden Fjellebro i Sydfyn og var en Søn af Ebbe M. († 1560) og Kirsten Viffert. Som Barn kom han, der tidlig blev forældreløs, i Huset først til Frands Brockenhuus (III, 106), der lod ham opdrage sammen med sin jævnaldrende Søn Laurids, siden til Morbroderen Corfits Viffert, hvem han fulgte i Krigen (1563—70). 1574—77 tjente han ved Kurfyrst August af Sachsens Hof, og hjemkommen her fra boede han en halv Snes Aar paa sin Gaard, indtil han 1587 i en forholdsvis fremrykket Alder gik i dansk Hofstjeneste som Hofjunker, fra 1591—96 som Hofskjænk. I den Anledning havde han (1593—97) en lille Forlening i Norge, Frølands Skibrede og Ejdsberg Sogn; men en bedre Belønning fik han 1596, da han forlenedes med Antvorskov, og under denne i sig selv ret betydelige Forlening var Sæbygaards Len lagt ind (dog ikke i Aarene 1604—17), ligesom han desuden fra 1605 var Lensmand over Korsør

Len. Paa Antvorskov, hvor han boede i 24 Aar, førte han et gjæstfrit Hus, hvortil Beliggenheden nær ved Hovedlandvejen gennem Sjælland gav rig Lejlighed; der gik ikke en Uge til Ende, vidnedes der ved hans Grav, uden at han havde «godt Folk» (o: Standsfæller) hos sig. Ingen Sinde tilbød der sig dog en saa glimrende Lejlighed hertil for ham, som da der i Maj 1619 skulde holdes Herredag paa Antvorskov; da rantes Værten, endnu inden de egentlige Møder havde taget deres Begyndelse, af et Slagtilfælde, og naar man tænker paa Datidens Umaadeholdenhed, kan man ikke godt lade være at se en Forbindelse mellem Festlighederne og Sygdommen. E. M. overlevede imidlertid Anfaldet, men som en mærket Mand. Aaret efter maatte han opgive sine Forleninger, og han flyttede derpaa over til Fjellebro, hvor han døde 18. Juli 1622.

4. Marts 1604 havde han holdt Bryllup med en af Dronning Anna Cathrines Hofjomfruer, Sidsel Høg (f. 11. Juni 1582 † 8. Avg. 1648), Søster til den senere Rigskansler Just H. (VIII, 223). Hun var en alvorlig, af aandelige Interesser optagen Kvinde, der, endog inden hun blev Enke, optraadte som Forfatterinde til en lille Bønebog, som roses meget og oplevede flere Udgaver. Det var da ikke heller ene lystige Selskaber, der samledes paa Antvorskov; tvært imod det vides, at man ogsaa kom sammen der for at drøfte religiøse Æmner, og paa Slotsherrens og hans Frues Tilskyndelse udgaves (1614) en dansk Oversættelse af en af den berømte lutherske Dogmatiker Joh. Gerhards opbyggelige Skrifter («Sjælens Klenodie»). Paa den anden Side var Fru Sidsel ogsaa, som det synes, en verdensklog og myndig Dame. Ret ejendommeligt er det, at hun til Kongen førte Klage over, at Bytinget i Odense laa generende nær ved hendes Gaard i denne By, og derved virkelig opnaaede Befaling til Magistraten om at flytte Tinget (1643). — E. M. forøgede Fjellebros Bøndergods; i hans Dødsaar paabegyndtes Opførelsen af en stor, ny Hovedgaard med et Kapel i. Enken, der forblev paa Fjellebro, fik 1625 Stensgaard i Svanninge Sogn tilskjødet af sin Fader. Ægteparret grundlagde (1619) en Fattigstiftelse i Sognebyen Herringe. Det efterlod ingen Børn, og med E. M. uddøde den Familie Munk, hvis Vaaben var en Bjørnelab.

II. Mikkelsen, Ligpræd. ov. E. M. (1625). Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. VII, 16 ff.

C. F. Bricka.

Munk, Erik (Nielsen), —1594. Han hørte hjemme i Halland og skrev sig til den her beliggende Gaard Hjørne. Selv beretter

han, at han har deltaget i en langvarig Krig mellem Frankrig og «de burgundiske Lande», rimeligvis Philip II's Krig, der endte 1559, uden dog at angive, paa hvilket Parti han kæmpede. Dernæst finde vi ham 1562 som Slotsfoged paa Vardøhus under Erik Rosenkrantz, der maaske har taget ham med til Norge, da han ombyttede Varberg Len med Bergenhus. Senere tog E. N. en meget fremtrædende Del i den nordiske Syvaarskrig, i det han først 1564 anførte den Expedition fra Bergen, der omstyrtede de svenskes kortvarige Herredomme i Throndhjem, og derefter i 1567 stod i Spidsen for en lignende Expedition fra samme Sted, der undsatte det belejrede Akershus. Ved begge Lejligheder synes han at have opført sig med stor Energi og Dygtighed. I 1565 modtog han Forlening med Nonnesæter Klosters Gods ved Oslo, og 1570 fik han, efter et Par Aar at have opholdt sig i Danmark, end videre Lensbrev paa Onsø Skibrede (ved Frederiksstad) og samme Dag paa det ret store Nedenæs Len, hvilket sidste Lensbrev bekræftedes og udvidedes 1576. Han havde her Bolig paa sin Ejendomsgaard Barbo (nu en Del af Staden Arendal). 1572 fik han ogsaa Bratsberg Len, hvilket han dog ej kan have beholdt længere end til 1575. 11. Avg. 1580 optoges han i adelig Stand, men herved er at mærke, at han længe forud findes omtalt som «ærlig og velbyrdig», og de mange Forleninger, han allerede for længst havde modtaget, synes ogsaa at tyde paa, at han længe har været betragtet som Adelsmand. Ogsaa Ejendomme bleve ham skjænkede af Kongen, saaledes i 1580 hele 12 Gaarde, uagtet der allerede 1572 var truffet Foranstaltninger til at lade ham paagribe og føre til Danmark. I 1582 foretog han et Tog paa kongelig Befaling langs Norges Nordkyst til Rusland, og i 1577 havde han anført et Søtogt til Danzig. Det havde ogsaa været paatænkt, at han skulde gjenopdage Grønland. Derhos havde han paa flere Maader været anvendt i betroede Hverv i Norge, navnlig med Hensyn til en Forandring med Lenene i dette Rige under Poul Huitfeldts Statholderskab.

Som Lensmand gjorde E. M. sig meget forhadet af Almuen. Han synes overhoved at have været en mere end almindelig brutal Mand (under et Besøg i Danmark 1564 stak han f. Ex. en Mand ihjel med sin Daggert i en Kro), og hans Udsigelser og Egennytte synes at have været grænseløse. I Nedenæs, hvor han er bleven en berygtet Sagnfigur, klagedes der derfor gjentagne Gange over hans Færd. I 1578, da der klagedes ved Herredagen, slap han fra

Sagen, da den, der havde faaet den rejst, selv blev dømt som æreløs Mand. Klagen over ham gjentoges 1581, uvist med hvilket Udfald, men ved Herredagen 1585 blev det værre. Han forsøgte vistnok atter at gribe til den Udvej selv at sagsøge Klageren, men han blev afsat og 1586 sat i Fængsel paa Dragsholm. Her forfattede han nogle senere trykte Forsvarsskrifter for sin Færd, der vel ere maadelig skrevne, men ingenlunde uinteressante. 1594 hængte han sig paa Dragsholm i Fængselet og blev begravet under Galgen. Han havde i Forvejen gjort Forsøg paa at flygte og herved paadraget en Medfange Ubehageligheder. Nogen egentlig Dom var næppe fældet over ham, men hans Ejendomme bleve inddragne og nævnes endnu i Frederik III's Tid som et eget Godskomplex. Han havde været gift (eller i det mindste levet sammen med) Anne Bartholomæusdatter fra Danmark, som siden en meget lang Aarrække boede i Frederiksstad. Hans Liv havde ellers været usædeligt. Han efterlod Sønnerne Niels og Jens, og til den sidste gik, som bekjendt, hans Sømandsdygtighed i Arv (s. ndfr.).

Nye Danske Mag. II, 183 ff. Danske Mag. 3. R. V, 333 ff. Saml. t. d. norske Folks Sprog o. Hist. I, 191 ff. A. Faye, Holts Præsters og Præstegjelds Hist. S. 2 ff. (Norsk) Hist. Tidsskr. IV, 288 ff. Jens Munks Navigatio septentrionalis, udg. af P. Lauridsen, S. vii ff. *L. Daae.*

Munk, Hans, † 1712, s. Munch (ovfr. S. 508).

Munk, Hans, 1770—1848, Læge, var født i Kjøbenhavn 20. Juli 1770 af en gammel og anset Familie; hans Forældre vare Justitsraad og Kontorchef i General-Postamtet Søren M. og Kirstine Johanne f. Munk. Dimitteret fra Frue Skole 1787 tog han 1791 den kirurgiske og 1792 den medicinske Examen. Efter at være bleven promoveret 1793 beskikkedes han 1794 til Stadsmedikus i Korsør, men gik 1796 i offentlig Sendelse til Norge for at undersøge den navnlig i Christianssands Stift herskende Radesyge. Det følgende Aar kom han tilbage, men nedsatte sig 1798 som praktiserende Læge i Stavanger og blev 1799 udnævnt til Landfysikus i det her oprettede Fysikat. 1803 forflyttedes han i samme Egenkab til Buskeruds Amt, 1806 til Smaalenenes Amt og 1817 til Bratsbergs Fysikat med Bopæl i Skien, hvor han forblev til sin Død, 5. Febr. 1848.

Som en meget anset og kundskabsrig Læge blev han anvendt til forskjellige offentlige Hverv og Tillidsposter i nærmere eller fjærnere Forbindelse med hans Embedsvirksomhed. 1808 blev han

Medlem af en i Anledning af Salpeterilvirkningen i Norge nedsat Kommission. 1810 blev han Medlem af Selskabet for Norges Vel, 1811 Medlem af det norske Sundhedskollegium. Da dette 1815 ophævedes, overdrog Regeringen ham at udarbejde Udkast til en ny fuldstændig Medicinalanordning; hans Forslag blev dog aldrig forelagt Stortinget. Ogsaa litterært var han meget virksom; særlig bekjendt blev han ved sin meget benyttede Haandbog: «Love for Medicinalvæsenet» (1804). En livlig videnskabelig Interesse bevarede han til sin høje Alderdom og foretog endnu i sit 70. Aar en Studierejse til Paris for at uddybe sine Indsigter i sit gamle Specialfag Hudsygdommene samt gjøre sig nærmere bekjendt med den da nye fysikalske Brystundersøgelse. Han modtog talrige Æresbevisninger, ikke blot i sit Hjemland, men ogsaa fra Sverige. — 1798 ægtede han Karen Femmer, Datter af Præsident i Christianssand Carl F.

Kiær, Norges Læger, 2. Udg., S. 106 ff. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 576 f. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg., S 64. Norsk Mag. f. Læger 2. R. II, 195 ff. Selmer, Nekrolog. Saml. II, 597 ff.

Jul. Petersen.

Munk, Ide, —1586, Datter af nedennævnte Mogens M. († 1558), blev i en meget ung Alder 7. Febr. 1529 gift med Hr. Oluf Nielsen Rosenkrantz til Vallø, der den Gang var o. 40 Aar gammel, og med hvem hun paa sin Moders Side var langt ude beslægtet. Ægteskabet velsignedes med 3 Døtre. Hun og Børnene vare nærværende paa Hr. Olufs Len Nyborg, da det blev indtaget af Grev Christoffers Folk 1534, men da Hr. Oluf sluttede sig til Grevens Parti, slap de snart løs. Hun synes saa at være draget hjem til Vallø, men da hendes Husbond det følgende Aar paa ny var bleven fængslet, nødtes hun ved Trusler mod hans Liv til at opgive Vallø til Bastian v. Jessen, der udplyndrede Gaarden. Kong Christian III gav hende strax efter sin Ankomst til Sjælland et Beskjærmelsesbrev. I. M. blev Enke 1545, men vedblev at besidde Vallø paa sine umyndige Børns Vegne, til disse vare blevne forsørgede, da hun 1554 holdt Skifte med sine Svigersønner, Peder Bille og Steen Rosensparre. Disse delte Vallø imellem sig, og I. M. fik andet Vederlag for sin Arvepart deri. Siden skrev hun sig til Nygaard og Totterupholm (nu Rosendal) i Faxe Herred, som hun 1560 oprettede til Hovedgaard. Som Svigermoder til saa ansete Mænd som Rigshofmesteren Peder Oxe og Rigsraaden Peder Bille (II, 240) indtog hun en fremragende Plads i den danske Adel. Dertil var hun en myndig og selvstændig Frue, hvad hun bl. a.

lagde for Dagen ved Forhandlingerne om hendes Datter Karines Ægteskab, men tillige som mange af sin Samtid i høj Grad trættekjær. Hun paadrog sig adskillige Søgmaal ved de Overgreb paa Kronens Gods, som hun tillod sig, og med sin egen Broder førte hun en vidtløftig Arveproces, som først endte ved Kongens Mægling. I. M. døde i Malmø 22. Avg. 1586. *Thiset.*

Munk, Iver, —1539, Biskop, var Søn af Oluf M. til ^{Lej}Køstrup og Krogsgaard og Ide Iversdatter Juel. Over hans Ungdom hviler der et Slør; med en holstensk Adelsdame, Ida Frandsdatter Pogwisch, havde han 2 Sønner, Frands og Niels Iversen, der førte adeligt Vaaben; men naar de ere fødte, vides ikke. Selv forekommer I. M. først 1497 som Magister og Kannik i Ribe og 1498 tillige som Official hos sin Morbroder Biskop Hartvig Juel, der afstod Bispedømmet til sin Søsterson. Kong Hans anbefalede I. M.s Valg til Kapitlet, der havde ligget i Strid med Hartvig Juel, og som derfor først skred til Valget, efter at I. M. 15. Marts 1499 havde maattet udstede en Slags Haandfæstning om at overholde Kapitlets Privilegier og ikke ved Pavehoffet søge Dispensation fra sine Løfter. I Rom opnaaede I. M. ogsaa uden Vanskelighed pavelig Bekræftelse paa Valget; derimod opnaaede han, uvist af hvilken Grund, først 1513 pavelig Ordination og holdt i Begyndelsen af d. A. i Overværelse af Kong Hans, Dronning Christine, den udvalgte Kong Christian II og en stor Forsamling af Rigets Stormænd sin første Messe i Ribe Domkirke i biskoppelig Dragt, hvorpaa han i Følge pavelig Bemyndigelse indvicde den nye Biskop i Roskilde, Lage Urne. Da Kong Hans kort efter døde, var I. M. en af de jyske Raader, som allerede da skal have henvendt sig til Hertug Frederik af Gottorp for at formaa denne til at antage den danske Krone. Herved betegnes han strax som en Modstander af Christian II's Regeringssystem. Under hele denne Konges Regering mærker man heller ikke meget til I. M. i Rigets Anliggender. Derimod spillede han tillige med sin Broder Mogens M. (s. ndfr.) en meget betydelig Rolle i det jyske Raads Opstand mod Christian II; det synes endog, at Forbindelsen med Hertug Frederik er indledet gennem ham. Hertil har vel dels den Omstændighed bidraget, at en Del af Ribe Bispedømme og flere af de betydeligste Bispegaarde laa i Hertugdømmet Slesvig, dels det nøje Forhold, hvori baade han og hans Broder stode til det holstenske Aristokrati, navnlig Familien Pogwisch. Forholdet til Hertugdømmet medførte ligledes, at Bi-

skoppen under Frederik I's Regering i Aaret 1526 kom i en theologisk Brevvexling med Kongens med Tørring Len og Haderslev forlenede Søn Hertug Christian (III), da denne ved Hjælp af tyske Lærere søgte at indføre Reformationen i Nordslesvig. Dette søgte Biskoppen forgjæves at hindre, hvorimod det lykkedes ham i alt væsentligt at holde Reformationen borte fra Ribe. Paa Grund af disse Forhold modsatte Biskoppen sig paa Herredagen i Kjøbenhavn 1533 efter Frederik I's Død Hertug Christians Valg til Konge og virkede for Kongevalgets Udsættelse. Men i Aaret 1534, efter at Grevefejden var udbrudt, maatte han tillige med de øvrige jyske Raader, vistnok meget mod sit Ønske, slutte sig til Christian III's Parti.

Som Biskop i Ribe har I. M. efterladt sig et godt Navn. Han ansaas for en af de betydeligste katholske Biskopper i dette Stift; Kapitlets Anliggender bleve bragte i en fastere Form; han tog sig med Iver af Kirkens og Stiftets Sager og roses baade for sin Lærdom og sit vennesæle Væsen. Derimod kan han næppe frikjendes for i en meget høj Grad at have sørgt for sin egen Slægt. Adskillige Medlemmer af Slægterne Munk, Lange og Juel opnaaede gejstlige Værdigheder eller forlenedes med Bispegaard, saaledes hans Broder Mogens med Volstrup og dennes Svigersøn, Frederik I's og Christian III's bekjendte Raad Wulf Pogwisch, med Trøjborg. Allerede i Aaret 1531 fik I. M. Kongens Indvilligelse til at tage sin Brodersøn Oluf M. (s. ndfr.) til Koadjutor; men dette Skridt fandt stærk Modstand hos Kapitlet, og Sagen blev først endelig ordnet i Febr. eller Marts 1535. — Ved Biskoppernes Fængsling i Avg. 1536 blev ogsaa I. M. sat fast, som det synes paa Vordingborg; men allerede 31. Okt. s. A. blev han frigiven efter at have udstedt en Forpligtelse til at være Christian III huld og tro. Det taler til hans Fordel, at der i det Klageskrift mod Biskopperne, som oplæstes 30. Okt. 1536, ikke anføres andet imod ham end hans Medvirken ved Kongevalgets Udsættelse 1533, at han havde indtrængt sin Brodersøn i Bispesædet mod Kapitlets Ønske, samt at han uden Ret og Skjel havde ladet en Mand ihjel-slaa paa Varde Kirkegaard, en Sag, hvis nærmere Omstændigheder ere ukjendte. — Under Kongens Ophold i Ribe i Marts 1537 forlenedes den gamle Biskop paa Livstid og afgiftsfrit med Ribe Bispegaard med tilliggende Bøndergods (omtr. 40 Gaarde). Her døde han 9. Febr. 1539 og blev begravet i Ribe Domkirke i et af ham selv indrettet Kapel. — Hans Søn Frands Iversen, der

synes at have været en voldsom Person, forlignedes af Christian III paa Livstid med Tarm og Strandbjærggaard (Humlum Sogn), begge tidligere biskoppelige Gaarde; til den anden Søn, Niels Iversen, havde Faderen tidligere afstaaet sin private Ejendom Vejbjærggaard (ligeledes i Humlum Sogn).

Genealog. og biogr. Archiv S. 14 ff. Kinch, Ribe Bys Hist. I, 410 ff. Ny kirkehist. Saml. IV, 1 ff. Hvass, Personer og Familier af Navnet Hvas V, 389. O. Nielsen, Skodborg og Vandfuld Herreder S. 160 f. 167. 538.

A. Heise.

Munk, Jens, 1579—1628, Ishavsfarer, var en Søn af ovennævnte Erik (Nielsen) M. og Bartskaerdatteren Anne Bartholomæusdatter. Han fødtes, sandsynligvis uden for Ægteskab, 3. Juni 1579 paa Gaarden Barbo i Nedenæs Len. Faderens sørgelige Skæbne danner Baggrunden for J. M.'s Liv, og i sin Kamp for atter at naa frem blev han en af de smukkeste Repræsentanter her hjemme for Renæssancetidens «Aventurier». Som 12 Aars Dreng gik han til Sos, drog dernæst til Oporto for at lære Portugisisk, tog Hyre som Skibsdreng til Brasilien og naaede efter store Gjenvordigheder Bahia, hvor han i lang Tid fristede Livet som Skomagerdreng og Malermedhjælper for sluttelig at lære Handelen. Efter ved sin Kjækhed at have frelst nogle hollandske Koffardimænd fra et spansk Overfald maatte han forlade Bahia og naaede hjem 1598. Her blev han Skibsforer for forskellige Adelsmænd, indtil han 1605 fik eget Skib i Søen og særlig lagde sig efter Fangstrejser i Ishavet. Derved blev Christian IV opmærksom paa ham og sendte ham 1610 paa en Undersøgelsesrejse til Novaja Semlja. 1611 udnævntes han til Kapitajn i Flaaden og deltog med stor Berømmelse i Kalmarkrigen, ligesom Kongen efter Freden brugte ham i mange forskellige Hverv rundt omkring i Evropa. 1613 gik han med Jacob Ulfeldts Gesandtskab til Spanien som Fourér og Tolk, 1614 førte han et russisk Gesandtskab norden om til Arkangelsk, og i de 2 følgende Aar var han under Jørgen Daas Kommando paa Togt i Nordhavet imod Fribyttere. 1617 var han med til at oprette det første Hvalfangerselskab her hjemme og hentede Hvalfangere fra Biscaya; 1618 klargjorde han Skibene til Ove Gjeddes Ostindiefærd og skulde personlig have deltaget i samme, men fritoges, for at han kunde lede Togtet paa Nordvestpassagen 1619—20. J. M. havde selv indgivet Forslag til denne Rejse og vundet Kongen for sin Plan. Han vilde fortsætte Henry Hudsons Opdagelser i Hudsonsbugten, der efter Samtidens Mening stod i Forbindelse med Stillehavet og gennem det

stærkt eftersøgte Anianstræde vilde kunne føre den lykkelige Opdagelse til Kinas og Indiens Rigdomme ad en kort og uafhængig Søvej. Da Kongen stod i Begreb med at erhverve indiske Besiddelser, vilde en saadan Opdagelse faa forøget Betydning for ham.

16. Maj 1619 forlod J. M. Sundet med 2 af Flaadens Skibe: «Enhjørningen» og Jagten «Lamprenen» med 64 Mands Besætning, deriblandt 2 engelske Styrmande, som særlig skulde være kjendte med de nordvestlige Farvande. Efter at have opsejlet Kap Farvel naaede M. Indløbet til Hudsonsstrædet 11. Juli og anvendte de følgende 8 Uger til en ret omfattende Undersøgelse af dette Farvand, hvorefter han stod sydvest hen over Hudsonsbugten og løb 7. Sept. under en forrygende Snestorm ind i Churchhillflodens Munding paa 58" 44' n. Br. («Jens Munks Bay»), hvor han overvintrede. Han havde saaledes naaet et godt Udgangspunkt for videre Opdagelser, og til næste Foraar var det hans Agt at undersøge Bugtens sydvestlige Kyststrækninger; men hans Expedition var slet udrustet til et Vinterophold i disse Egne; han savnede særlig Pelsklæder, Skier og Snesko; den frygtelige Kulde og den dybe Sne tvang Medlemmerne til et ganske ørkesløst Liv i Kahytterne, efter Nytaar formaaede de ikke at forskaaffe sig frisk Næring ved Jagt; de vare derfor udelukkende henviste til den salte Skibskost, og hurtig overfaldtes de af en hærgende Skjorbug, der i Løbet af nogle Maaneder bortrev næsten hele Mandskabet. I Ishavsrejsernes Annaler staar denne Overvintring som en af de skrækkeligste. Tilstanden om Bord var forfærdelig; Dag for Dag saa Chefen sit Mandskabs Kræfter tage af og den ene bukke under efter den anden, deriblandt hans Officerer, hans dygtigste Baadsmænd, en Brodersøn og begge Bartskeererne. M. selv kæmpede til det yderste, dødssyg ofrede han sine sidste Kræfter for de andres Frelse, men han stod uden Raad og Lindring over for den skrækkelige Sot. 25. Febr. havde han 22 døde, 10. April 41, 4. Juni 61, og da Sommeren endelig indfandt sig, var kun M. selv tredje i Live og fristede Livet under nogle Buske. Først 18. Juni gik Isen bort fra Skibene, og efter usigelig Møje lykkedes det dem at faa Jagten flot og sejlklar. 16. Juli tiltraadte M. og hans 2 Mand Sejladsen hjem efter, og da han 21. Sept. 1620 efter 3 Maaneders Sejlads «for en flyvende Storm og ubekjendt» strøg indenskjærs i Omegnen af Bergen, havde han udført en Sømandsdaad, der vel fortjener at mindes. — Men da han havde efterladt «Enhjørningen» i Vinterhavnen, da Gjennemfarten til Indien endnu ikke var funden,

og da de opdagede Lande («Nova Dania») vare rige paa Skov og Pelsdyr, besluttede Christian IV endnu i Foraaret 1621 at afsende en ny Expedition med Nybyggere til de samme Egne, atter under M.s Ledelse; men af os ukjendte Grunde standsedes dette Foretagende i sidste Øjeblik. M. bevarede dog Kongens Tillid og Venskab usvækket til sin Død, og det er ganske uhjemlet, naar I. de la Peyrère og efter ham mange andre fortælle, at Kongen ved denne Lejlighed skulde have overøst ham med Bebrejdelser, ja endogsaa slaaet ham og været Skyld i hans Død. 1621 sendtes M. til Holland for at hverve Baadsfolk til Flaaden og ostindisk Kompagni, 1622 gik han først til Norge for at udtage Baadsmænd, senere konvoierede han en Ostindiefarer forbi de kanariske Øer og ledsagede endelig Kongen til Herredagen i Bergen. 1623 og 24 laa han som Admiral i Nordhavet for at passe paa Russerne, gjorde Landgang i Kola og forvoldte Russerne Skade for 54000 Rubler. 1624 udgav han sin Rejseberetning: «*Navigatio septentrionalis*», der i de varmeste Udtryk er tilegnet Kongen. Under Trediveaarskrigen førte han selvstændige Flaadeafdelinger i Nordsoen, særlig for at blokere Weseren, og endnu i sit Dødsaar «viste han sin Tapperhed paa Flaaden foran Stralsund». Ved Foraarstid 1628 kom han dødssyg hjem og skal være død 3. Juni s. A. M. var 2 Gange gift, først med Cathrine Adriansdatter, der blev skilt fra ham, senere med Margrethe Tagesdatter.

J. Munks *Navigatio septentrionalis*, udg. af P. Lauridsen (1883). O. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskr. IV, 216 f. Lind, Krist. IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 193 f. *P. Lauridsen.*

Munk, Jørgen, —1577, var Broder til ovennævnte Christen M. († 1579) og ejede Krogsgaard og Oxvang. Efter en kortvarig Tjeneste som Hofjunker (1561—62) blev han 1562 Lensmand paa Frederiksborg Slot, hvortil 1567 blev lagt Krogen og Hørsholm. 1565 fik han tillige Visselbjærg Gaard i Forlening, men den købte han 2 Aar efter af Kronen. Endnu havde han 1574—75 Lydumgaard i Forlening. Krogen aftraadte han Aaret før sin Død, der indtraf 12. Jan. 1577. 11. Juni 1564 havde han ægtet Dorthe Pedersdatter Galt (f. 1540 † 1579). *Thiset.*

Munk, Kirstine, 1598—1658, Christian IV's Hustru, Datter af nedennævnte Ludvig M. og Ellen Marsvin (s. ovfr. S. 155), blev født 6. Juli 1598. Uvist ved hvilken Lejlighed gjorde Christian IV

hendes Bekjendtskab, da hun gik i sit 17. Aar. 14. Marts 1615 bejlede han skriftlig til hende hos hendes Moder, og 23. Avg. s. A. udstedte han paa dennes Gaard Lundegaard paa Fyn et Brev til K. M., hvori han for hver Mand erklærede at have udvalgt hende til sin ægte Stalbroder, med hvem han vilde leve, indtil Døden skilte dem ad; han lovede end videre at give hende et af Kronens Len, som hun skulde beholde kvit og frit efter hans Død. Betydningen af Udtrykket «ægte Stalbroder» er ikke ganske klar; ved en anden Lejlighed synes Kongen at have brugt det om trolovede. Men efter en Optegnelse af ham, der dog kun er bevaret i Afskrift, kom K. M. Nytaarsaften 1615 til ham «udi Ægteskab». Dog maa vedkommende Handling være foregaaet i stor Hemmelighed; 3 Fjerdingaar efter betegnes hun endnu i et Privatbrev som Jomfru, og at hun selv en Tid lang har haft Anfægtelser af, at de rette Former for Ægteskabsstiftelse ikke vare iagttagne, er højst sandsynligt; ellers kunde hun vel ikke, end ikke i Hidsighed, efter hvad Kongen paastaar, have kaldt sine Børn med ham for Horeunger. Dronning blev hun ikke, men Kongen kaldte hende for sin Hustru og sig selv for hendes Ægtcherre.

Hvad der har indtaget Kongen i hende, maa sikkert navnlig have været hendes ydre Egenskaber. Samtiden, selv hendes bitreste Fjender i den, priste hendes Dejlighed; dens Smag, og vel ogsaa Kongens, maa have følt sig tiltalt af hendes ranke, robuste Figur, hendes fyldige, sanselige Træk og hendes lyse Haar; med Alderen blev hun i høj Grad svær. Hun var livlig og indsmigrende, gav sig let hen til Fornøjelser, legede og dansede med Lidenskab; men hendes Temperament var heftigt, lunefuldt, ubehersket, stærkt erotisk; ved Siden heraf var hun kneben og pengebegjærlig. I en Række af Aar forløb Samlivet imellem hende og Kongen dog godt, hun var stadig om ham, i Kjøbenhavn, paa Frederiksborg og paa hans mange Rejser; ogsaa under hans Deltagelse i Krigen i Tyskland var hun næsten altid ved hans Side. Af Børn skjænkede hun ham i Tiden indtil 1628 9 (foruden 2 dødfødte); de 7 vare Døtre, de 2 Sønner, 2 vare Tvillinger og andre 2 døde som ganske smaa. Nogen øm Moder var hun dog ikke; i alt Fald gjorde hun stor Forskjel i sin Maade at være paa over for Børnene. Hos Kongen naaede hendes Indflydelse Toppunktet i Efteraaret 1627; hun opnaaede da, i Okt., at hun og hendes Børn skulde nævnes i Kirkebønnerne sammen med det kongelige Hus, hun betegnedes i Brevet derom for første Gang som Grevinde til Slesvig og Hol-

sten (i Regelen senere: til Slesvig Holsten), og hun antoges netop under de daværende højst farefulde Forhold at have haft stor politisk Magt over Kongen, hvad der sammen med hendes Optagelse i Kirkebønderne vakte en vidtgrenet Misfornøjelse.

Men netop paa det Tidspunkt var dog Begyndelsen sket til det, som skulde hidføre hendes Brud med Kongen. Allerede fra Efteraaret 1626 synes hun at være bleven betaget af den omtr. 29aarige Rhingreve Otto Ludvig, Oberst til Hest i Kongens Hær; et Aars Tid efter var hun sammen med ham paa Dalum Kloster, hendes Moders Lensgaard, og maaske allerede da, men i alt Fald i Slutningen af Sommeren 1628 under deres Samvær paa Kronborg, gav hun sig hen til ham og viste endda sin Lidenskab for ham paa en skamløs Maade; ogsaa forenedes de i Had til Kongens ældste Søn, den udvalgte Prins Christian. Om Enkelthederne i Forholdet skal dog bemærkes, at vi væsentlig kun kjende dem fra Kongens Paastande, der havde deres Hovedkilde i Tjenestepigers og især hans senere Frille Vibeke Kruses rimeligvis ret upaalidelige Meddelelser, og at, hvad der er det vigtigste, disse Paastande i Aarenes Løb indeholde ikke faa Modsigelser, navnlig med Hensyn til, hvad Kongen til enhver Tid lagde Hovedvægten paa. I det hele og store maa han dog have haft Ret, naar han klagede baade over hendes Utroskab og over hendes stigende Hensynsløshed imod ham. I alt Fald fra 1628 kølnedes ogsaa Forholdet efterhaanden mere og mere imellem dem, og det kom stadig til ægteskabelige Konflikter. Med Hensyn til selve den afgjørende Tildragelse staa vi dog over for en vistnok uløselig Gaade. I Nov. 1628 blev K. M. frugtsommelig, og netop fra denne Maaned, bestemte fra Mortensaften, 10. Nov., daterede Kongen Ophøret af det ægteskabelige Samliv mellem ham og hans Hustru; men det er paa den anden Side aldeles utvivlsomt, at Rhingreven i hele den Maaned ikke har været i Danmark, og det er altsaa umuligt, at han har været Aarsagen til hendes Svangerskab. Bruddet mellem Ægtefællerne fik imidlertid snart Følger. Kongen traadte i Maj 1629, paa Ellen Marsvins Anstiftelse (s. ovfr. S. 156), i Forhold til Vibeke Kruse, og K. M., nu dobbelt ængstelig for sin Stillings Usikkerhed, søgte Aftaler med den svenske Resident Fegræus om en Flugt til Sverige, ja nedlod sig endog til at betro ham politiske Hemmeligheder. Imidlertid voxede Kongens Betænkeligheder med Hensyn til Paterniteten, efterhaanden som hendes Svangerskab skred frem; da nedkom hun endelig 1. Sept. 1629 paa Frederiksborg med

en Datter. Om Kongen nu har overvundet sine Betænkeligheder — og sikkert er det ingenlunde, at det ikke har været hans Barn —, eller han kun har villet undgaa offentlig Forargelse, faar staa hen; vist er det, at han foreløbig anerkjendte Datteren som sin. Men snart kom andet dem imellem. Kongen fik Meddelelse om, at K. M., fuldt ud et Barn af sin Tid med Hensyn til Trolddomskunster, især i Elskovssager, stod i en mod ham ondartet Brevvexling om Forgjørelse med en Sortekunstner i Hamborg, Heinrich Becker, og tillige følte han sig forbitret over hendes ubændige Behandling af flere af deres Børn; dog kom det ved gejstlig Medvirkning i Nov. 1629 til et Forlig mellem Ægtefolkene, hvorefter K. M. ikke mere maatte have at gjøre med Børnene. Men da hun overtraadte denne Aftale, opstod der paa ny heftige Scener, og Enden blev, at hun i Jan. 1630 forlod Hoffet, og dermed indtraadte for bestandig en faktisk Skilsmisse, der kom til at gribe stærkt ind, ikke alene i hendes og Kongens, men ogsaa i Danmarks Historie.

Hun synes at have villet søge Tilflugt hos sin Moder, men blev ikke godt modtaget af denne; tvært imod blev der Strid imellem dem, og det var forgjæves, at den fynske Biskop Hans Mikkelsen, der tidligere havde været Ellen Marsvins Huspræst, søgte at mægle baade imellem Moder og Datter og imellem Kongen og K. M. Hun opholdt sig imidlertid forskjellige Steder, indtil Kongen i Slutningen af 1630 eller Begyndelsen af 1631 anviste hende Ophold paa Boller og Rosenvold, 2 jyske Herregaarde, som han 1622—23 havde givet Ellen Marsvin Penge til at købe, vistnok til Datteren og maaske som en Slags Indfrielse af Løftet af 1615 om et Len; det forbødes hende at forlade de 2 Godser uden hans Tilladelse, hvilket Forbud dog senere mildnedes noget. Med Hensyn til Kongens Beskyldninger imod hende i den følgende Tid kan det i Almindelighed siges, at skjønt de fra Begyndelsen af væsentlig handle om hendes Forhold til Rhingreven, saa var det dog ikke strax, men først flere Aar senere, at han direkte sigtede denne for at være Fader til den omtvistede Datter, Dorothea Elisabeth, og at han igjen nogen Tid efter i Virkeligheden tog denne Paastand tilbage, i det han dog stadig fastholdt, at han ikke selv var hendes Fader.

Forgjæves søgte K. M. i de nærmest følgende Aar oftere om Gjenindsættelse i sin Stilling eller blot om Naade. Gjentagne Gange lod Kongen holde Forhør over hende, under hvilke hun

nægtede det meste, dog ikke helt et i alt Fald vidt drevet Kometeri med Rhingreven. Efter et af disse Forhør, i Aaret 1635, blev hun ført fra Boller til Stjærholm Slot ved Horsens og der holdt indespærret i flere Maaneder, og i 1637 fik hun en Tid lang Husarrest paa Boller. Uden Tvivl er Kongens Harne imod hende voxet i Aarenes Løb; hans indflydelsesrige Elskerinde Vibeke Kruse har sikkert gjort sit til at hidse ham, og K. M. blev en Stridens Gjenstand mellem ham og hende paa den ene Side og Ellen Marsvin og hans og K. M.s Døtre og deres mægtige Ægtefæller paa den anden Side. Atter og atter opsatte Kongen lange Fremstillinger af de intimeste Forhold til Retfærdiggjørelse af sin Handlemaade. Foreløbig gik dog Aarene hen uden Forandring i K. M.s Liv. Med en vis Frihed til smaa Rejser opholdt hun sig mest paa Boller; under Krigen 1644 flygtede hun en Tid om Bord paa en Skude ved Horsens, og Svenskerne skulle have taget en Del af hendes Ejendele. Men da Kongen i Slutningen af 1645 fik at vide, at deres fælles Børn besøgte hende uden hans Tilladelse, blev han i høj Grad forbitret, opnaede en Erklæring af Universitetets 3 Theologer om, at dette stred mod Bibelens Forskrifter om Børns Lydighed mod deres Fader, og synes at have tænkt paa at skride kraftig ind mod hende selv. Dog gav han i April 1646 efter af Hensyn til Døtrene og Svigersønnerne og indrømmede ikke alene disse Ret til at besøge hende, men ogsaa hende Tilladelse til at rejse, hvorhen hun vilde, dog ikke til hans Hof. Men da hun benyttede denne Tilladelse til at besøge sin Datter Sophie Elisabeth, Christian Pentz' Hustru, i Glückstadt, foretog Rejsen paa en ret opsigtvækkende Maade og tilmed undervejs skal have fornærmet Vibeke Kruse ved et tilfældigt Møde, forandrede Kongen atter sin Holdning og lod hende fra Dec. 1646 igjen indespærre paa Boller, ja fratog hende endog Raadigheden over hendes Ejendomme og Folk. Snart kom han dog til at fortryde dette Skridt; Klagerne over det bleve et Led i den heftige Kamp med Corfits Ulfeldt, som forbitrede hans Livs sidste Dage, og i Nov. 1647 maatte han give K. M. hendes Frihed tilbage. I den følgende Tid havde Ulfeldt ganske Magten over ham, han var aandelig og legemlig svag og skal endog i denne Tilstand i Jan. 1648 have opfordret hende til at komme tilbage til Hoffet. Da døde han 28. Febr.

En Tid syntes det nu, som om Corfits Ulfeldts og hans Svogres Indflydelse under den indtraadte Mellemlregering skulde skaffe K. M. Oprejsning. Hun kom selv hurtig efter Kongens Død til Kjøben-

havn, hendes Fjende Vibeke Kruse blev ilde behandlet, og 18. April 1648 udstedte Rigsraadet paa Grundlag af Aktstykker, som vare forelagte det, en Erklæring om, at hun havde været lovlig gift med Christian IV, og at alle hendes Børn, det sidste som de første, vare ægtefødte; dog tilføjedes der en Udtalelse, som afviste alle Krav fra hendes Side paa Arv efter Kongen, og hun fik intet Len, skjønt en Kopi af Brevet af 23. Avg. 1615 var mellem de forelagte Aktstykker. Hun blev endnu en Tid i Kjøbenhavn, var tilstede ved Christian IV's Ligbegængelse i Nov. 1648, men rejste derefter til sine jyske Gaarde. Snart kom dog igjen de onde Tider med de efter Svigersønnernes Fald 1651 forandrede politiske Forhold. Stærkt knyttet var hun til Leonora Christina og hendes Mand og saa deres Landflygtighed med dyb Sorg, en Tid lang havde hun deres Søn Leo hos sig, vel paa deres Foranledning laante hun den svenske Konge Carl X Gustav 1655 20000 Rdl., uden dog at kjende Ulfeldts forræderske Forhold, og Leonora Christina besøgte hende paa Boller under sin Rejse til Danmark 1656. Men paa den anden Side stod hun, til Dels paa Grund af Pengesager, i et yderst spændt Forhold til sine 2 andre Svigersønner, Hannibal Sehested og Hans Lindenov, og endnu bitrere var hendes Sindsstemning paa denne Tid over for Sønnen Valdemar Christian, der ganske vist ogsaa ved sin Adfærd imod hende gjorde sig fortjent til hendes Had. Sikkert var hendes Liv helt igjennem ulykkeligt i disse Aar, og Modgangen forøgede hendes Brutalitet i Tankegang og Udtryk. Hertil kom nu Frederik III's Optræden imod hende. I Jan. 1657 lod han holde Forhør over hende med Hensyn til hendes Ret til Titel af Grevinde og fratog hende den derefter. Hun havde kun tilbage at trøste sig med sine store Ejendomme. Foruden Boller og Rosenvold havde hun efter sin Moder († 11. Nov. 1649) arvet Ellensborg, Lundegaard, Vejlegaard, Lellinge og Thurø. Tidligere havde hun af Moderen faaet Øster Vallø og Taasinge; den første Gaard havde hun 1651 solgt til Christen Skeel, Taasinge havde hun givet til Valdemar Christian, men arvede den atter efter hans Død 1656. Tybrind havde hun 1653 kjøbt af Hans Lindenov.

I Foraaret 1658 blev hun syg af et Slagtilfælde, hun opnaaede at faa Leonora Christina at se hos sig, men denne var dog ikke tilstede, da hun døde 19. April. Hendes Lig blev ført fra Boller til Odense og bisat i St. Knuds Kirke der 23. Juli under Udfoldelse af stor Pragt, thi Ulfeldts Venner Svenskerne stode paa Fyn. Om

hendes Ligkistes senere Skæbne, der har været omtvistet, vides intet paalideligt.

Bang, Saml. af nytt. og opbyggelige Materier I, 294 ff. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. VII, 311 ff. B. Smith, Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Hist. I, passim. Danske Mag. 5. R. I, 127 ff. *J. A. Fridericia.*

Munk, Laurids, —1702, Officer, af de gamle Vinranke-Munkers Slægt, var en Søn af Niels M. til Allesvraa og Rosborg og Sidsel Skinkel. 1655 lønnedes han som Fyrverper under Skibsfolkene. 1657 blev han Stykfændrik ved det jyske Artilleri, rykkede ud med det og kommanderede et Batteri ved Angrebet paa Bremer-vørde; senere var han i Frederiksodde, blev fanget og frigaves i 1658, kom til Kjøbenhavn, men tog kort efter Afsked. Da Carl Gustav 1658 overfaldt Danmark, tog han igjen Tjeneste og var under Feltmarskal Eberstein først i Ditmarsken og siden paa Sønderborg. Her blev han 1661 Styklieutenant, men forsattes s. A. til Korsør, hvor han saa var til 1666, da han tog Afsked for at forsøge sig paa anden Maade. 1670 blev han Køgemester ved Hoffet, hvilket han vedblev at være til Udgangen af 1693. 1673 indtraadte han tillige igjen i Artilleriet som Kapitajn i Kjøbenhavn. Ved Krigens Udbrud 1675 blev han ej strax udkommanderet, men kaldtes senere over til Belejringen af Wismar, hvor han kommanderede Artilleriet ved Attaken under General Schack. 1676 fik han i Kjøbenhavn Kompagni ved Volden, men synes en kort Tid at være kaldet til Deltagelse i Angrebet paa Landskrone Slot. I Begyndelsen af 1677 blev han Oberstlieutenant af Artilleriet og fik Inspektion over Landartilleriets Materiel. Uagtet han synes at have været vel anskrevet ved Hoffet, maa Christian V have anset det for farligt at betro ham, som hørte til en af de gamle Adelslægter, for stort et Kommando, thi først lidt efter lidt fik han hele Tilsynet med Artilleriet, i det han, efter at være bleven Oberst, i Avg. fik Inspektion over Sæetatens Materiel og først i Dec. ogsaa over Personellet ved Artilleriet. I 1679 beordredes han til Holsten for at deltage i Felttoget. Inspektionen over Artilleriets hele Personel og Materiel, undtagen det norske, havde han til 1679, i det han ved den nye Ordning af Hæren kun beholdt Inspektionen over det danske Land- og Søartilleri, imedens det holstenske lagdes under Oberstlieutenant A. Harboe. Ved Omordningen 1685 blev han virkelig Chef for det danske Artilleri. 1693 blev han Generalmajor

af Infanteriet og 1699 Danebrogsridder. 1700 var han Medlem af Slotsloven. Han døde 2. Marts 1702.

M. skrev sig 1662 til Rosborg, 1678 fik han Tilladelse til at oprette 2 Gaarde og 1 Bol til en adelig Sædegaard: Merløsegaard. 1682 ejede han Brejningegaard og skrives til den til sin Død. 1687 byggede han sin egen Gaard i Stormgaden ud til Kanalen. Som praktisk Feltartillerist udmærkede M. sig flere Gange, som administrativ Chef synes han noget at have manglet Energi og Initiativ. Han var en paaholdende Mand, hans Klager over den trykkede Stilling maa derfor vist optages med Forsigtighed. — Omkring 1661 blev han gift med Barbara Hedewig v. Drachstädt, Datter af Heinrich v. D. og Elisabeth Mandelsloh. Hun var 1698 Hofmesterinde hos Prins Christian og blev i denne Stilling til sin Død, 1. Avg. 1709.

P. C. Bang.

Munk, Ludvig, 1537—1602, til Nørlund, hørte til Slægten med 3 Roser i Vaabenet. Faderen, der ogsaa hed Ludvig M., døde samme Aar, Sønnen blev født, formodentlig forinden, i alt Fald før Sønnens Daab, siden denne blev opkaldt efter ham. Moderen hed Kirstine Lykke. 24 Aar gammel tog han Tjeneste som Hofjunker, men i 1564 var han om Bord paa den af Herluf Trolle anførte Flaade. I Dec. s. A. fik han Ordre til at skulle møde med Heste og Harnisk ved Hæren i Skaane, men da Foraaret kom, maatte han atter til Søs, dog kun for en kortere Tid, thi i Avg. 1565 ses han at have ført svenske Fanger fra Dragsholm til Nyborg, og siden var han ved Hæren i Skaane og deltog under Rendefanen i det berømte Svarteraaslag, i hvilket han angives at være bleven fangen. Han blev dog snart udløst, og i 1567 ledsagede han som Hofjunker de danske Afsendinger til Mødet i Stralsund. 1568 blev han Hofmarskal og fik Pederstrup paa Laaland i Pant af Kongen for ydede Forstrækninger til Krigsfolkets Betaling; dette Pant blev atter indløst 1578. 1571 fik han Throndhjem med Hærjedalen og Jæmteland i Forlening og fratraadte da sin Stilling ved Hove, og fra Throndhjem forflyttedes han 1577 til Akershus og blev altsaa Statholder i Norge. End videre erholdt han Helgeland kvit og frit, men det blev 1582 ændret til et Afgiftslen, som han mistede 1586. Alt forinden, 1583, var han fratraadt Akershus og Statholder-tjenesten. Han havde saa i 1587 en kort Tid Hedemarken og Østerdalen i Forlening og fra 1588—89 Lister Len, hvorefter han paa ny erholdt sit første Len, Throndhjem med Hærjedalen og

Jæmteland. Medens han var Lensmand her, blev han 1593 beordret til at tage Del i en Sendefærd til Rusland.

L. M. havde oftere, f. Ex. i 1578 og 1580, siddet Retterting sammen med de i den Anledning til Norge opsendte Medlemmer af Rigsraadet, men ellers synes rigtignok Haandhævelsen af Lov og Ret ikke at have ligget ham særlig paa Sinde, tvært imod! Alt fra hans første Lensmandstid haves der Klager over, at han besværede Beboerne med usædvanlige Paalæg, og værre blev det med Aarne, især da hans Fogeder i Retning af Udsugelser troilig fulgte i deres Herres Fodspor. Omsider bleve Klagerne saa stærke, at Kongen 1596 fratog ham hans Len, og Aaret efter maatte L. M. give Møde i Throndhjem for en til Bedømmelse af hans Forhold nedsat Kommission. Hans Eftermand i Lenet, Jacob Trolle, førte Anklagen imod ham. Kommissionen indankede imidlertid Sagen for Kongen, der fradømte L. M. hans Len og tilpligtede ham at erstatte den Skade, han havde foraarsaget ved sin slette Lensstyrelse. Faa Aar efter, 8. April 1602, døde han paa Lundegaard. Foruden denne Gaard ejede L. M. Nørlund, hvor han opførte den endnu bevarede, smukke Hovedbygning. Sagnet bringer, dog med urette, denne Bygnings Opførelse i Forbindelse med den 50aarige Mands Frieri til den 17aarige Jomfru Ellen Marsvin (ovfr. S. 155), hvem han ægtede 29. Juni 1589. Hun fødte ham Datteren Kirstine (s. ovfr.) og ægtede efter hans Død Knud Eriksen Rud til Sandholt.

Thiset.

Munk, Mogens, —1410, Rigsraad, var en Søn af nedenævnte Peder M. til Holbækgaard. Han nævnes som Væbner 1394; 3 Aar efter var han Ridder og fremtræder som en af de mere fremragende Mænd i Jylland. 1401 nævnes han som Lensmand paa Aalborg; 1406 indløste Dronning Margrethe af ham Galten Herred, som han havde haft i Pant for 700 lødige Mark; men s. A. blev han forlenet med baade Kolding og Bygholm, og det sidste Slot, der laa tæt ved hans Fædrenegaard Boller, fik han paa Livstid. Han var ogsaa Medlem af Rigens Raad og optræder i denne Egenskab endnu 1409, da der sluttedes et Forbund med Ditmarskerne. Aaret efter anførte han sammen med Henneke Skarpenberg en Hærafdeling, der langs Vestkysten drog ned i Sønderjylland, samtidig med at Kong Erik selv erobrede Ærø og landede paa Als; ved Eggebæk mødtes Jyderne dog af Holstenerne under Grev Adolf af Schaumburg, og denne vandt en blodig Sejer; blandt de

faldne var ogsaa M. M. (12. Avg. 1410). Det hed sig senere, at Dronning Margrethe, skjønt M. M. lod sit Liv for hendes Skyld, bag efter tog alt, hvad han efterlod af Guld og Penge; dog bevistes det, at hun havde tilbagegivet hans Arvinger i det mindste en Del af, hvad hun havde lagt Beslag paa.

Erslev, Dron. Margrethe S. 324 f. 399. 477.

Kr. Erslev.

Munk, Mogens, —1558, til Volstrup, Landsdommer, Rigsraad, Broder til ovennævnte Biskop Iver M., maa være født o. 1470, siden han allerede 1493 nævnes som Væbner. Aar 1500 forlenedes han af sin Broder med Volstrup Bispegaard i Hjerm Herred og Sogn og havde vistnok allerede da i flere Aar været gift med Karen Rosenkrantz, Datter af Rigsraad Ludvig R. til Palsgaard, siden hans Søn Oluf (s. ndfr.) allerede o. 1523 ved Farbroderens Indflydelse fik Kantordømmet i Ribe. Selv var han af uformuende Slægt og indtog endnu en temmelig tilbagetrukket Stilling, da han 1521 blev Landsdommer i Nørrejylland, dog saaledes, at Stillingen samtidig i Følge Christian II's Reformer i Retsvæsenet mistede noget af sin Betydning derved, at der indsattes 2 Meddommere. Under det jyske Raads Rejsning mod Christian II kom M. M. til at spille en ejendommelig Rolle; dertil har vel dels Forholdet til Broderen bidraget, dels begges Forhold til det holstenske Aristokrati; M. M.s Datter Kirsten var (eller blev?) nemlig gift med Hertug Frederiks højt betroede Raad Wulf Pogwisch til Bukhavn. 21. Dec. 1522 udstedtes i Viborg af de misfornøjede Raader et Kreditiv for M. M. til at underhandle med Hertug Frederik om Hjælp til at afværge Rigets Nød. Da Svaret lød gunstigt, blev M. M. derpaa atter sendt til Hertugdømmerne med Underretning om, at en Del jyske Raader 20. Jan. 1523 paa Viborg Landsting havde opsagt Kong Christian Huldskab og Troskab, selv overtaget Regeringen og tilbød Hertugen Kronen. Paa Vejen til Hertug Frederik var det, at M. M. 22. Jan. traf Kong Christian i Vejle og paa en snild Maade skal have efterladt Opsigelsesbrevet i sin Handske. 30. Jan. fik M. M. derpaa i Husum Hertugens endelige Svar og blev derpaa strax optagen i Rigsraadet, enten af Hertugen eller af sine «Medbrødre». Som Landsdommer holdt M. M. derpaa 23. Marts s. A. paa Marken uden for Viborg ved Frederik I's Hylding Talen til den forsamlede Mængde. Christian II's Love bleve brændte paa Viborg Ting og M. M. selv den

eneste Landsdommer. Desuden forlenedes han med alt Sagefald i Viborg By og med Vandfuld Herred.

Hermed var M. M.s største politiske Rolle udspillet. Dog steg han i de følgende Aar noget i social Henseende, i det Skiftet efter hans Svigerfader og Svogeren Niels Ludvigsen Rosenkrantz til Palsgaard endelig opgjordes 1527, hvorved han fik Andel baade i Palsgaard og i Sostrup; sin Andel i Sostrup bortbyttede han 1528 mod Jens Hvas' Andel i Palsgaard, saa at han fik større Part i denne Gaard, uden dog nogen Sinde at blive Eneejer deraf; han opholdt sig derfor i Regelen enten i Viborg eller paa sin ovfr. nævnte Forlening, Bispegaarden Volstrup. Han brugtes en Del i juridiske Kommissioner eller som kongl. Rettertingsdommer, men havde paadraget sig et stærkt Had hos den jyske Almue, saa at det endogsaa, da Christian II's Spejdere 1531 oversvømmede Landet, kom til gjentagne voldsomme Opløb paa Viborg Landsting; M. M. maatte flygte, hans Hustru truedes paa Livet, Landsdommer-værdigheden overdroges midlertidig til Jens Hvas, der fik Opløbet standset. — Paa Herredagen 1533 efter Kong Frederiks Død indtog M. M. en vaklende Stilling; paa den ene Side stod Hensynet til Broderen Iver, der saa faderlig havde taget sig baade af M. M. og dennes Børn, navnlig Oluf M. (s. ndfr.), paa den anden Side til Svigersønnen Wulf Pogwisch og til Hertug Christian. M. M. synes dog nærmest at have sluttet sig til Mogens Gjoes Parti. 1534 deltog han derpaa i Valget i Ry Kirke. Da Christian III i Avg. s. A. hyltedes i Horsens, indsattes imidlertid atter flere Landsdommere ved M. M.s Side. I Aaret 1535 fulgte han som Rigsraad Christian III til Fredsmødet i Hamborg, og efter Statsforandringen 1536 fik han, mod at afstaa Vandfuld Herred, Pant i Volstrup, som han saaledes beholdt som Len af Kronen. Sin Landsdommerstilling fratraadte han 1542, samtidig med Prins Frederik (II)s Hylding paa Viborg Ting og samtidig med, at hans Søn Oluf blev optagen i Raadet. M. M., der var til Aars, synes ogsaa nu at have opgivet sin Rigsraadsstilling. Derimod var han stadig indviklet i Processer med sine Slægtninge. Han levede paa Volstrup, som hans Søn Oluf 1542 havde købt af Kronen, indtil han døde 3. Dec. 1558, vistnok henved 90 Aar gammel.

Fru Karen Rosenkrantz var død i Aaret 1535 og ligger begravet i Viborg Domkirke, hvor der mærkelig nok er oprejst et Mindesmærke over hende, ikke af M. M., men af Datteren Fru Ide til Vallø. Med Fru Karen havde han ~~i det mindste 5~~ Børn, der-

iblandt Ludvig til Palsgaard († 1537), Oluf (s. ndfr.), de ovennævnte Døtre Kirsten, Wulf Pogwisch's, og Ide, gift med Rigsraad Oluf Nielsen Rosenkrantz (s. ovfr.). Men desuden havde han med en Kvinde, Marine Jensdatter, som han synes at have levet sammen med efter Hustruens Død, 2 Døtre, Karen og Ide; 1554 fik han kongl. Bekræftelse paa et Gavebrev, hvorved han paa Livstid forlænde Moderen og hendes endnu ugifte Døtre med Avsumgaard, da kun en Bondegaard i Vejrum Sogn, og med et Par andre Gaarde. — Han besad i det hele en Del Strøgods hist og her, hvoraf hans Børn dannede Hovedgaarde (Avsumgaard, Totterupholm m. m.). Naar han undertiden opføres som Ejer af Palstrup i Lysgaard Herred, synes dette at være en Forvexling med Palsgaard.

Genealog. og biogr. Archiv S. 171 ff. Barner, Fam. Rosenkrantz' Hist. I, 270 ff. Heise, Fam. Rosenkrantz' Hist. II, 134 ff. 186. Hist. Tidsskr. 4. R. V. Heise, Dipl. Vibergense, Indl. S. XLVII ff. Hvass, Personer og Familier af Navnet Hvas IV. O. Nielsen, Hjerm og Ginding Herreder S. 66 f. 102 ff.

A. Heise.

Munk, Niels Jensen, —o. 1365, Kansler, førte de saakaldte Vinranke-Munkers Vaaben og henregnes derfor til denne Slægt, dog tillægges der ham aldrig Munk-Navnet i samtidige Kilder. Muligvis var han Søn af Ridderen Jens Palnesen, der nævnes 1328, og i saa Fald var han Broder til den nedennævnte Marsk Palne Jensen. Han nævnes fra 1341 og som Justitiarius regis fra 1349, hvorfor hans Navn træffes i en stor Del af Datidens offentlige og private Aktstykker. Han skrives altid til «Kældebæk», en ellers ganske ukjendt Gaard, men ejede vistnok ogsaa Lavestrup, en anden for længst forsvunden jysk Sædegaard. Velstaaende har han vistnok i alt Fald været, thi de faa Breve, ham privat vedrørende, som haves, ere næsten alle Pantebreve til ham paa Gods saa vel i Sjælland som i Jylland. Han nævnes sidste Gang 11. Avg. 1364. Hans Enke, Helene Olufsdatter, var, som det synes, af Slægten Saltensee. Hun ægtede siden Ridderen Christoffer Eriksen. *Thiset.*

Munk, Oluf, —1569, Biskop, Rigsraad, var Søn af ovennævnte Mogens M. († 1558) og saaledes Brodersøn af Biskop Iver M. i Ribe. Han havde studeret i Köln og taget Magistergraden. Vistnok i en meget ung Alder blev han o. 1523 ved sin Farbroders Medvirking Kantor i Ribe og Forstander for Nonneklosteret uden for Byen, da den hidtilværende Besidder af disse Stillinger, Mester

Poul Andersen (I, 252), som Tilhænger af Christian II var bleven fortrængt her fra. 25. Marts 1531 fik Farbroderen Kong Frederiks Indvilligelse i, at O. M. skulde være hans Eftermand som Biskop; dog maatte denne forpligte sig til ikke at søge sin Bekræftelse paa Embedet i Rom, men hos Kongen, love at lade Evangeliet prædike rent og klart i sit Stift og ikke modsætte sig Præsters eller Klostermænds Giftermaal samt anerkjende Kongen og Rigsraadet som øverste Dommer i alle Sager angaaende disse gejstlige. At det saaledes kun har været O. M. om at gjøre at faa Bispedømmets verdslige Indtægter, er tydeligt. Da han desuden tidligere havde vist sig som en trættekjær Person, nægtede Kapitlet at foretage et Valg. Efter Kong Frederiks Død lykkedes det imidlertid Iver og O. M. paa Herredagen 1533 at faa Rigsraadet til at anerkjende O. M. som Bispens Eftermand og som Medlem af Raadet samt til atter at opfordre Kapitlet til at foretage et Valg. Som Rigsraad deltog O. M. derpaa i Valgmødet i Ry 4. Juli 1534 og var blandt de 4 Raader, der sendtes til Hertug Christian (III) for at tilbyde ham Regeringen; maaske haabede han samtidig at udvirke den tilkommende Konges Stadfæstelse af hans Valg til Biskop. Han opnaaede ogsaa et Slags Skinvalg af Kapitlet, i det han «ved nogle Kanniker blev indført i Bispesædet i Domkirkens Kor». Christian III's Stadfæstelse opnaaede han først i Marts 1535 og deltog fra nu af som sin Farbroders Koadjutor i Udøvelsen af Bispeforretningerne; men pavelig Indvielse opnaaede han ikke. 12. Avg. 1536 blev han fangen i Kjøbenhavn tillige med de øvrige Biskopper og sad i Fængsel til 7. Maj 1537, da han maatte udstede en Forpligtelse til at være Kongen og hans Arvinger huld og tro, anerkjende den nye Tilstand og — gifte sig inden Aar og Dag. Denne sidste Bestemmelse tager sig helt ejendommelig ud, og man kommer til at tænke paa hans Farbroders tidligere Forhold til Ide Pogwisch (ovfr. S. 521). Han ægtede derpaa en Broderdatter af Johan Rantzau, Drude R., Datter af Cai R. til Klethkamp.

Fra 1537 indtog O. M. en meget betydelig Stilling som verdslig Stormand. Vel blev han først gjenoptagen i Rigsraadet ved Prins Frederik (II)s Hylding i Viborg 1542, samtidig med at hans Fader, Mogens M., trak sig tilbage; men han havde efterhaanden erhvervet sig en betydelig Formue og forstrakte Kongen med store Pengesummer, hvorfor han fik store Forleneringer i Pant. Han beholdt sit tidligere Præbende i Ribe og fik her 1540 det gamle Bispegods Taarnborg til Eje for nogle Penge, Kongen skyldte ham; han ind-

rettede sig her en Slags Herregaard, hvor han, som stedseværende Medlem af Kapitlet, i Regelen opholdt sig. 1537 havde han efter sin Broder Ludvig M. arvet Munkernes Andel i Palsgaard og synes at være kommen i fuld Besiddelse af denne Gaard. S. A. forlenedes han med Tvis Kloster paa Livstid og købte 1547 dette store Gods af Kronen; 1537—41 havde han desuden St. Hans Kloster i Horsens i Pant, hvorpaa en Del af Pantet gik over til Ørslev Kloster, hvormed han var forlenet 1546—66. 1542 købte han desuden af Kronen Bispegaarden Volstrup, som hans Fader dog havde i Forlening paa Livstid. Skivehus med tilliggende Herreder havde han i Pant fra 1539—50, hvorpaa han fra 1550—52 var forlenet med Aalborghus og tillige Stiftslensmand i Vendelbo Stift. Fra 1552 havde O. M. derpaa ingen større Hovedlen, indtil han 1564 en kort Tid fik Lundenæs i Pant, hvorpaa han fra 1565 til sin Død havde Ørum med hele Thy som Pantelen. Grunden til denne længere Afbrydelse i Styrelsen af Hovedlen laa vistnok i, at der stadig fra Bøndernes Side førtes Klager over hans Styrelse, navnlig i Aalborg Len, hvor han egenmægtig søgte at forhøje de gamle Landgildeafgifter. Ogsaa med sine Søkende og andre Arvinger havde han en Mængde Processer, godskjær, havesyg og trættekjær, som han var. I Rigets indre Anliggender benyttedes han en Del til mere lokale Hverv; 1548 var den rige Rigsraad blandt de Adelsmænd, der deltog i det store Brudetog til Sachsen med Christian III's Datter Anna. — Han døde 24. Nov. 1569, vistnok nogle Aar over de 70, og ligger begravet i Hjerm Kirke ved Volstrup, hvor der er et pragtfuldt Mindesmærke over ham. Hans Enke overlevede ham til 28. Jan. 1606.

Genealog. og biogr. Archiv S. 193 ff. Kinch, Ribe Bys Hist. I, 478 ff. Danske Mag. 4. R. III, 141 f. O. Nielsen, Hjerm og Ginding Herreder S. 107 ff.

A. Heise.

Munk, Palne Jensen, —o. 1365, Marsk, førte vel aldrig selv Slægtnavnet Munk, men han henregnes dog alt fra gammel Tid til den Slægt M., hvis Vaabenmærke var en Bjælke, stundum belagt med en Vinranke. Han var utvivlsomt Søn af Ridderen Hr. Jens Palnesen og muligvis Broder til den foran nævnte Kansler Niels Jensen M. P. J., der nævnes første Gang 1327, synes tidlig at have sluttet sig til Kong Valdemar Atterdag og vedblev til sin Død at høre til dennes trofaste og betroede Mænd. 1344 var han en af Kongens Forlovere ved Sønderborgforliget med de holstenske Grever, og 1353 var han, der fra 1351 betegnes som Ridder, en

af de 3 Voldgiftsmænd paa Kongens Side ved Sonen med Grev Claus ved Vindinge Aa. 1354 optræder han som Justitiarius deputatus i Nørrejylland, og fra s. A. forekommer han som Marsk. Det er ikke Nutiden bekjendt, at han i denne Stilling har udrettet noget fremragende, men hans Virksomhed har sikkert staaet i et bedre Lys for hans Samtid, thi ikke blot for denne, men ogsaa for de efterfølgende Generationer kjendtes han bedst under Navnet «Hr. Palne Marsk», ja Embedstitelen knyttedes saa uadskillelig til hans Navn, at den endnu 150 Aar efter førtes af hans Efterkommere, nu som et fast Slægtnavn, thi med det virkelige Marskembede havde de intet at skaffe. Hr. P. J. levede endnu 14. Sept. 1363, men 24. Avg. 1365 betegnes hans Hustru, Margrethe Jacobsdatter, som Enke. *Thiset.*

Munk, Peder, —1340—, førte Bjælkevaabenet og skrev sig til Holbækgaard i Jylland. P. M., der nævnes fra 1333, hørte til en kongetro Slægt, hvorfor de holstenske Grever ogsaa havde bemægtiget sig hans Ejendom; men i Forliget i Sønderborg 1340 mellem Kong Valdemar og dem blev det udtrykkelig bestemt, at P. M. skulde have igjen sin «Veste to Holbeke». Det er derfor formodentlig ogsaa ham, der i Jan. 1341 beseglede den Forsikring, som Kong Valdemar gav Adelen, men sikkert er det ikke, thi 1344 nævnes saa vel en P. M. den ældre som en P. M. den yngre, men førstnævnte førte 3 Roser i sit Vaaben. Før 1355 blev han Ridder, og han er mulig derfor den «Petrus Munk, miles», der 1360 besegler den kalundborgske Reces og 1376—77 Kong Olufs Haandfæstninger, men atter her er der Usikkerhed, thi ikke blot levede der 1367 en anden P. M., der førte en Sparre i sit Vaaben, men 1364 og 1367 endog en «P. M. junior, miles», der førte et delt (kløvet) Skjold. En P. M. til Bjersøholm i Skaane, der 1385 havde ægtet Gjældkjæren Hr. Aage Ingvarsens Enke, Anne Snakenborg, og en P. M. Andersen i Jylland, der 1392 førte en Stige i sit Vaaben, ere ogsaa forskjellige fra P. M. til Holbækgaard, om hvem det kun kan siges, at han bevislig endnu levede 23. Maj 1367. Af hans Børn maa nævnes Sønnerne Mogens (s. ovfr.) og Stig samt en Datter, som var gift med den bekjendte jyske Landsdommer Hr. Jens Nielsen Løvenbalk (X, 588). *Thiset.*

Munk, Peder, 1534—1623, til Estvadgaard, Rigsmarsk, fødtes 13. Marts 1534 paa Lønborggaard, hvor hans Fader, ovennævnte

Mogens M.s Søn Ludvig M. til Palsgaard († 1537), sad som Lensmand under Ribe Bispestol. Moderen, Kirstine Lykke, blev senere gift med Christoffer Urne til Rygaard. Efter at hans Opdragelse var paabegyndt hos Slægt og Venner og derpaa afsluttet ved et 10aarigt Ophold hos Hertug Philip af Pommern-Wolgast, af hvem han blev gjort væragtig, traadte han 1559 som Hofjunker i Frederik II's Tjeneste. Som en af Kongens «Livopvagtere» fulgte han med paa Ditmarskertoget (1559) og ligeledes i det første Aar af Syvaarskrigen; men derefter gik han til Søs. 1564 deltog han som Herluf Trolles «Lieutenant» paa Skibet «Fortuna» i Kampene i Østersøen, og næste Aar var han som Chef for «Achilles» med i den Træfning, hvor Herluf Trolle fik sit Bancsaar. Da Erik Rud s. A. (1565) blev Admiral, udnævntes P. M. til hans «Lieutenant». 1566 var han en af de Skibschefer, som reddede sig fra den sørgelige Katastrofe ved Gulland (s. I, 400). Efter at det Uheld, der hvilede over den danske Flaades Admiraler i Begyndelsen af denne Krig, ogsaa i 1567 havde ramt dens øverstkommanderende, Evert Bild, der døde midt under Sommerens Operationer, blev P. M. strax udnævnt til hans Eftermand. Hans Togt 1568 i Østersøen forløb uden Sammenstød med Fjenden, der dette Aar holdt sig hjemme, men 1569 bemægtigede han sig de i Reval samlede Kofardiskibe, o. 150 i Tallet, hvoraf de bedste førtes til Kjøbenhavn, medens Resten opbrændtes. Da han vendte hjem med Byttet og med nogle tagne danzigske og polske Kaperskibe, ønskede Anders Sørensen Vedel ham til Lykke i latinske Hexametre. Mærkelig nok var det ikke P. M., der 1570 førte Flaaden, men Sylvester Francke (V, 274) med ham som «Lieutenant».

Freden afsluttede ikke P. M.s Virksomhed paa Havet. Med 8 Skibe gennemsejlede han saaledes 1574 Østersøen, og i Sept. 1589 førte han den Eskadre, der skulde bringe Kongedatteren Anna til Skotland, men som paa Grund af Storme ikke naaede længer end til Norge, hvor Prinsessen tog Ophold for Vinteren og havde Bryllup, medens P. M. vendte tilbage til Kjøbenhavn. Det følgende Aar var han heldigere, i det han da førte det skotske Kongepar til Edinburgh, hvor han deltog i Indtoget og Dronningens Kroning som den fornemste af de danske Herrer. 1591 ledsagede han med en Flaade den unge Christian IV til Hyldingen i Norge. Betydningsfuldere end disse enkelte Udkommandoer var dog det, at han, der 1571 var bleven Medlem af Rigsraadet, i Aaret 1576, som det synes, udnævntes til Rigens Admiral. Han blev derved en af de

høje Rigsebedsmænd, med Sæde i Raadet næst efter Rigsmarsken. Han var den første, som beklædte dette Embede.

Ogsaa paa andre Omraader var der imidlertid i disse Aar blevet lagt Beslag paa P. M.s Evner og Tid ud over, hvad der ligefrem fulgte af hans Stillinger som Lensmand og Rigsraad med Deltagelse i Raadsmøder, Herredage osv. 1576 mødte han saaledes i Kolding som en af Kongens Kommissærer til Afgjørelse af svævende Tvistigheder mellem Kongen og hans Farbroder Hertug Hans. 1584 sendtes han først til Øsel og siden til Holland for paa Kongens Vegne at staa Fadder til Prins Vilhelm af Oraniens Søn, der i Daaben blev opkaldt efter Frederik II og Henrik af Navarra. Et overordentlig vigtigt Hverv tilfaldt ham 1588, da han kom ind i det Firemandsudvalg, som Rigsraadet betroede Styrelsen af Rigerne under Christian IV's Umyndighed. Mellem P. M. og et andet Medlem af Formynderregeringen, den bekjendte Christoffer Valkendorf, herskede der Misstemning, i det hin følte sig brøsthølden ved, at denne som Rentemester af Frederik II havde faaet sig overdraget et Overtilsyn med Holmen og Orlogsskibene, hvad hin næppe uden Grund ansaa for et Indgreb i sit Admiralsembede. Denne Misstemning kom til Orde paa Herredagen i Kolding i Juli 1590, hvor P. M., der var vendt tilbage fra sin Skotlandsfærd, anklagede sin Kollega for Skibenes slette Tilstand det foregaaende Aar, da Forsøgene paa at føre den skotske Konges Brud over Vesterhavet mislykkedes, hvad der aabenbart har krænket Rigsadmiralen. Da den anklagede imidlertid kunde godtgjøre sin Uskyldighed, hvad Skibsudrustningen angik, blev Sagen hævet, og det saa meget hellere, som man mente at have fundet de rette skyldige, nogle Hexe, der havde sat Stormene i Bevægelse og forgjort Skibene, og som derfor ynkelig maatte lade deres Liv paa Baalet. Om de ulykkelige Kvinders Død virkelig har forsonet den vrede Rigsadmiral, vides ikke; en større Tilfredsstillelse har det dog sikkert været ham, at Christoffer Valkendorf trak sig ud af Regeringsraadet. 3 Aar efter (Juni 1593) traadte han selv tilbage. I Efteraaret 1595 fulgte han Kongen paa en kortere Rejse til Tyskland.

Da i Aaret 1596 Formynderregeringen ophørte, og Christian IV selv overtog Styrelsen, udnævnte han P. M. til Rigsmarsk (9. Juni), en Forfremmelse, der maaske stod i nogen Forbindelse med, at Christoffer Valkendorf samtidig blev Rigshofmester. En Eftermand som Rigsadmiral fik P. M. ikke før 1610, og 1606 kommanderede

han, skjønt Marsk, den Flaade, der ledsagede Kongen til England. 1601—3 sendtes han til Grænsemøder med de svenske. 1605 skrev Carl IX af Sverige til ham og Manderup Parsberg og bad dem om at udvirke, at et nyt Grænsemøde blev ansat, hvad de ogsaa søgte at udrette; men den danske Konge skal have taget dem dette ilde op. P. M. var imidlertid nu bleven en Mand paa over de 70 Aar, og det var da ikke underligt, om han længtes efter Ro. I Slutningen af 1608, som det synes, nedlagde han sit Marskembede og udtraadte af Raadet; men maaske er dette ikke sket helt frivillig fra hans Side, da det lader til, at han da var i Unaade, eftersom Kongen med Strængthed gjorde Krav gjældende i Anledning af, at han ikke havde holdt Bygningerne paa sin Forlening Vestervig Kloster i tilbørlig Stand.

Hvad hans forskellige Forleninger angaar, var han forlenet med Odensegaard 1565—66, med Aastrup i Vendsyssel 1566—74 og med Lundegaard paa Mors 1567—74, begge som Pantelen, med Stege og Tolden paa Møen 1568—96, med Elmelunde paa Møen 1574—96, med Hundslund Kloster (i Pant) 1574—81, med Hals Birk 1592—97, med Asmild Kloster 1596—97 og med Vestervig Kloster 1596—1608. — Foruden Estvadgaard (ved Skive) ejede han Sæbygaard (ved Sæby), Sødriugholm og Demstrup (begge ved Mariager) og det meste af Vrejlevkloster. I Kjøbenhavn, Randers og, som det synes, Kolding havde han Gaarde. 1602 købte han Hersomgaard af sin Svigerinde Anne Lykke, men Skjødet dømtes ugyldigt, som man overhovedet af forskellige Domme ser, at hans Pengetransaktioner ikke altid opfyldte Lovens Fordringer.

1566 ægtede han Karen Skeel, Datter af Albert S. til Fussingø; hun døde 1601 efter et 35aarigt, barnløst Ægteskab. 3 Aar efter (29. Juli 1604) holdt den 70aarige Enkemand paa ny Bryllup, nemlig med Sophie Brahe, Datter af Peder B. til Krogholm. Hun fødte ham en Datter (der, lige naaet til den voxne Alder, døde Aaret efter Faderen) og stod ved hans Side, da han 31. Marts 1623, 89 Aar gammel, udaandede paa Sødriugholm. Senere ægtede hun Malte Sehested til Ryhave og døde 1638.

J. Gjødeseu, Ligpræd. ov. P. M. (1623). Lind, Krist. IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 37 ff. *C. F. Bricka.*

Munthe, Caspar Frederik, 1704—63, Filolog, fødtes i Romsdalen i Norge 31. Okt. 1704 som Søn af Ludvig Iversen M., Tolder paa Molde, og Anna f. Kaasbøll. Fra Thronhjems Skole kom

han 1723 til Universitetet i Kjøbenhavn, blev Alumnus paa Borchs Kollegium og tog 1735 Magistergraden. 1731 blev han ansat ved Frue Skole i Kjøbenhavn som Hører og steg til Vicerektor 1740; 1747 blev han designeret og 1748 virkelig beskikket til Professor i det græske Sprog ved Universitetet, men virkede samtidig ved Skolen til 1759; 1762 udnævntes han til Justitsraad og døde 10. Dec. 1763. Han var først gift med en Datter af Kapellan Kølischen ved Frue Kirke, siden med en Datter af Sognepræst Kaasbøll ved Helligestenes Kirke. Foruden ved nogle «Observationes» til det nye Testamente, som han søgte at oplyse ved Sammenstillinger med Herodot og Diodor, samt en Række «Disputationes de historia Græcæ lingvæ» (i Smag med Falsters «Idea historiæ litt. Romanorum») er han navnlig bekjendt ved den paa Dansk skrevne Lærebog i «det græske Sprogs Grammatik» (1744), som længe benyttedes i Skolerne.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen S. 52 f. Munthe, Fam. Munthe.

M. Cl. Gertz.

Munthe, Eiler Christopher Kaasbøll, 1759—1814, Skolemand, blev født 7. Maj 1759 paa Gaarden Vestfold og var Søn af Anders Borch M., Præst til Bod og Hustad i Thronhjems Stift, og Sara Susanne f. Lund. Efter privat Forberedelse blev han Student 1776 og studerede derpaa Filologi, men uden at tage nogen Embedsexamen. Efter at have været Pagehovmester og være gaaet af med Ventepenge blev han 1797 Andenlærer ved Seminariet paa Blaa-gaard. Han synes dog ikke at have haft Anlæg til at være Seminarielærer og kom bedre paa sin Plads, da han 1798 blev Overlærer ved Kjøbenhavns Kathedralskole, hvor han først underviste i Historie og Geografi, siden i Latin og Hebraisk. Tillige var han Lærer ved det Schouboeske Institut. Ved Hovedstadens Bombardement 1807 mistede han ikke blot alt, hvad han ejede, men tillige sin venstre Arm, hvilket forkortede hans Dage. 1809 blev han Rektor ved den lærde Skole i Nyborg og døde 10. Marts 1814. M. er bleven mest bekjendt som Forfatter af Lærebøger i Historie og Geografi. Hans Verdenshistorie (1804) udkom i flere og hans Geografi (1803) i en lang Række Oplag, de senere omarbejdede af H. M. Velschow. Hans bedste Bog var «De vigtigste indenlandske Tildragelser og de mærkeligste danske og norske Personers Levnedsbeskrivelser», en Læse- og Lærebog i Fædrelandets Historie (1806). Den udmærkede sig ved en for sin Tid usædvanlig livlig og læse-

værdig Fremstilling og blev oversat paa Svensk og Tysk. Begge de 2 sidstnævnte Bøger holdt sig i over et halvt Aarhundrede som stærkt brugte Lærebøger, Fædrelandshistorien i senere Oplag gjen-nemset af E. C. Werlauff. M. ægtede 7. Juni 1797 Ane Margrethe Kryger († 16. Avg. 1826).

Erslew, Forf. Lex. Munthe, Fam. Munthe. Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen. *Joakim Larsen.*

Munthe, Ludvig Hansen, 1593—1649, Biskop, er født 2. Avg. 1593 i Tikjøb paa Sjælland, hvor hans Fader var Sognepræst; hans Moder var Faster af Biskop Arnold de Fine (V, 155). Efter at have mistet begge sine Forældre i Pesten 1601 blev L. M. opdraget hos Slægtninge og immatrikuleredes som Student ved Kjøbenhavns Universitet i 1613. I 1616 tog han Bakkalavrgraden, og s. A. blev han ansat ved Skolen i Lund. Efter at han ved Enden af 1616 havde opsagt denne Stilling, og efter at han som Informator og Huslærer for Otte Lindenovs Sønner havde med disse gjort 2 Udenlandsrejser, blev han i 1624 Sognepræst i Nordre Borreby i Skaane; i Melleumrummet mellem sin første og anden Udenlandsrejse tog han Magistergraden (1619). Efter at han i 1634 var bleven dansk Hofprædikant hos Christian IV, udnævnte denne ham 25. Okt. 1636 til Biskop i Bergen, til hvilket Embede han blev indviet af Sjællands Biskop, Dr. Jesper Brochmand. Som Biskop i Bergen virkede han med Kraft og Dygtighed, indtil han afgik ved Døden 12. Marts 1649. Han havde i sit Ægteskab med Ingeborg Friis, Datter af ~~Bagermester i Kjøbenhavn~~ ^{Svend F. i *ibidem*} 15 Børn, af hvilke 12 naaede den voxne Alder, hvorfor hans Datterdattersøn Ludvig Holberg erklærer, at «han billig kan regnes blandt Norges Patriarker».

M. var en dygtig Prædikant og en nidkjær Skolemand, der med Iver tog sig af baade Stiftets Latinskole og Folkets kristelige Oplysning. I sidstnævnte Henseende er særlig det at mærke, at efter at Almuen i hans Stift, takket være hans Formand Biskop Paaskes energiske Virksomhed, var kommet saa vidt, at de unge havde lært uden ad «paa Fingrene» Luthers lille Katekismus, saa tog han sig for at forfatte en Forklaring over denne til Fremme af Børnelærdommens Forstaaelse og Tilegnelse blandt Ungdommen. Denne M.s Katekismusforklaring, der udkom i Kjøbenhavn 1644 under Titelen «Guds Ords første Alfabet», og som paa ny blev udgivet i 1864 af Professor C. P. Caspari, er affattet i Orthodoxyens

Aand; den er baade klar og varm i Tanken, men højst ufolkelig i formel Henscende.

Lampe, Bergens Stifts Biskoper og Præster I, 8 f.

A. C. Bang.

v. **Munthe af Morgenstjerne, Bredo**, 1701—57, Kollegiekommitteret, født 23. Sept. 1701, Søn af Provst Otto Munthe, Præst i Froen i Gudbrandsdalen, deponerede fra Christiania Skole 1718, blev Cand. theol. 1720 og søgte derefter juridisk Uddannelse; blev 1728 Prokurator ved Højesteret, 1735 Kammeradvokat, 1737 Kancelliraad, 1747 Assessor i Højesteret og virkelig Justitsraad, var 1747—49 og 1753—57 Kommitteret i Økonomi- og Kommercekollegiet og købte 1741, til Dels for arvede Midler, Bækkeskov Gods i Præsto Amt; 1755 optoges han i Adelstanden med Navnet *v. Munthe af Morgenstjerne* og døde 13. Jan. 1757. Han ægtede 25. Maj 1730 Anna Dorothea Smith (f. 10. Sept. 1714 † 18. Dec. 1777), Datter af Generalfiskal Troels S. — B. M. er med urette bleven rost for den Dygtighed, hvormed han fremmede den i 1737 begyndte, senere standsede Revision af Christian V's Lovbøger, der vist overdroges ham efter eget Ønske; han arbejdede herpaa fra 1747 til sin Død efter udførlige Instruxer, først alene, fra 1756 som Medlem af en Kommission, men da Kofod Ancher 1759 skulde levere en Oversigt over det udrettede, var Udbyttet kun ringe: M. havde indsamlet Parallelhenvisninger til Lovbogsartikler og Henvisninger til nyere Love, der nu ingen Værdi havde; Extrakterne af Højesterets Dom-bøger vare «choiserte med maadeligt Jugement»; M.s bedste Arbejde var en Indsamling af Henvisninger til Lovbøgernes Kilder; derimod havde han ikke tilvejebragt det mindste af de i hans Instrux forlangte Codices af Lovbøgerne med indførte Mangler og rettede Fejl. Det hidtil indsamlede Materiale til Revisionen af Lovbøgerne betegnede Kofod Ancher som en «rudis et indigesta moles», og de bevarede Haandskrifter vise, at denne Dom over dem som Helhed ikke er for streng.

Munthe, Fam. Munthe S. 370 f. Stampes Erklæringer I, 528 ff. Meddelelser fra Geh. Ark. 1883—85, S. 215 ff.

V. A. Secher.

v. **Munthe af Morgenstjerne, Bredo Henrik**, 1774—1835, Jurist, var født paa Herregaarden Bækkeskov 27. Sept. 1774, Søn af nedennævnte Konferensraad Otto Christopher v. M. af M. og dennes 2. Hustru. Privat dimitteret blev han 1790 Student med Udmærkelse og 1795 juridisk Kandidat, hvorpaa han s. A. blev

surnumerær og 1800 virkelig Assessor i Hof- og Stadsretten. Som saadan deltog han som førstvoterende i Afsigelsen af Dommen over P. A. Heiberg af 24. Dec. 1799; oprindeligt havde han været stent for Frifindelse og endog affattet et Votum med saadan Konklusion, men opgav dette og sluttede sig til det mildeste Alternativ af sine ældre Kollegers Mening. Han blev 1802 tillige Højesteretsadvokat, en Stilling, for hvilken han var særlig skikket. Alt syntes at love den begavede Mand en smuk Fremtid paa Embedsbanen i Danmark, da et uheldigt Tilfælde pludselig afbrød disse Udsigter.

Paa Grund af en formel Forsømmelse — «Uefterrettelighed» — under Behandlingen af en Retssag blev M. sat under Tiltale og ved Højesterets Dom af 12. April 1804 dømt fra begge sine Embeder; det var et haardt Slag, som dog ikke bojede M. Han udviste i disse Aar en mærkelig Energi. Han forlod med sin Familie Danmark og bosatte sig i Nærheden af Lybek, hvor han forpagtede en større Landejendom. Da dette Forsøg ikke lykkedes, bestemte han sig for at prøve sine musikalske Evner og blev Violinist ved et Skuespillerselskab i Bremen og senere Kammermusikus i Oldenburg. Delvis skal han have flakket om og lidt Nød. Under Navn af Carlson gav han Koncerter i Westfalen og Nederlandene, hvorfra han drog til Norge og her fandt en anden Virkekreds. Fra 1806, da M. bosatte sig paa Moss, først som Huslærer, senere som Skolebestyrer og tillige som Sektionsansfører for Kystværnet, tilhører hans Virksomhed udelt Norge.

I 1809 flyttede han sin Skole til Christiania, hvor han 1807—10 udgav Tidsskriftet «For Politik og Historie» og 1809 Fjerdingaarskriftet «Norges Minerva». Ogsaa en Række af juridiske Skrifter og Afhandlinger foreligger fra hans Haand. I 1810 fik han Oprejsning for Dommen af 1804 og kunde atter betræde Embedsbanen. Han blev Overretsprokurator i Norge og fik 1811 Titel og Rang som Kancelliraad. Saa kom Aaret 1814, og Norge skulde organiseres som selvstændig Stat. Alle Kræfter behøvedes, og for en Mand som M. blev der nu rig Anvendelse. Han blev først Søkrigsprokurator og derpaa Højesteretsadvokat. I 1816 blev han yderligere Regeringsadvokat. Sammen med J. A. Hielm (VII, 462) var han i disse Aar Skrankens store Størrelse.

I 1816 førte M. Forsvaret for Generallieutenant Staffeldt, men uden at opnaa Frifindelse for sin Klient. M.s Defension er et mærkeligt Indlæg. Navnlige har han i sin Forsvarstale givet en korrekt og retfærdig Skildring af Christian Frederik, bygget paa en

indsigtsfuld Vurdering af denne Fyrstes vanskelige Position. Denne Dom falder i det væsentlige sammen med den nyere Forsknings Resultater. I 1827—29 udgav han en Fremstilling i 2 Bind af nævnte meget opsigtvækkende Procedure. Imidlertid var M. 1820 bleven Sorenskriver i Bamble ved Skien.

Han nød stor Yndest hos Carl Johan — hvad ikke hindrede ham fra at udgive sit Forsvar for Staffeldt og den gunstige Dom over Christian Frederik —, og da der ventileredes om Oprettelsen af et nyt Embede som Generalprokurør, gjorde M. sig Haab om at erholde dette Embede, hvis Indehaver han troede skulde have samme Forretninger som den danske Generalprokurør. Dette var dog ikke Tilfældet. Heller ikke blev M., men Chr. M. Falsen (V, 63) udnævnt. Da Kongen tilstod M. en Pension af sin private Kasse, ansaas dette som en Erstatning for, at han ikke blev Generalprokurør. Da han saa 1824 som Suppleant mødte paa Stortinget i Steden for den sygemeldte Repræsentant for Skien og Porsgrund, blev han afvist som den, der maatte betragtes som «Hoffets Pensionist» og altsaa ikke valgbar. Det hjalp ikke, at den omhandlede Pension var overført paa hans unge Søn. I 1829 kaldtes M. til en mere betydningsfuld Virkekreds, i det han da indtraadte i den store Lovkommission, hvor der først overdroges ham Udarbejdelsen af et Udkast til Lov om Rettergangsmaaden i Justits- og Politisager. I 1830 og 1831 deltog han i Stockholm i Konferenser med den samtidig arbejdende svenske Lovkomité. M. havde væsentlig Andel i Udkastet til den nye Kriminallov, navnlig af Kapitlerne om Manddrab og Legemsbeskadigelser. Hans omfattende juridiske Kundskaber kom her ret med, ligesom han maatte regnes for Kommissionens bedste Stilist. Han opnaede dog ikke Afslutningen af Kriminallovsarbejdet. Efter nogen Tids Sygdom, der satte ham ud af Stand til at deltage i Kommissionen, afgik han 3. Juni 1835 ved Døden i Christiania. — Han ægtede 9. Jan. 1800 Cathrine Elisabeth Fries (f. i Præstø 29. Sept. 1781, † i Christiania 13. Febr. 1840), Datter af Oberstlieutenant Christian F. og Pauline Dorothea f. Paulsen.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

Yngvar Nielsen.

v. Munthe af Morgenstjerne, Caspar Wilhelm, 1744—1811, Officer og Stiftamtmand, en Søn af ovennævnte Justitsraad Bredo v. M. af M., fødtes i Kjøbenhavn 4. Marts 1744, dimitteredes 1758 privat til Universitetet, blev s. A. karakt. Kornet i Kavalleriet,

udnævntes 1760 til virkelig Kornet og 1762 til Lieutenant, 1763 til Kapitajn i Infanteriet og 1765 til Chef for Grenaderkompagniet i det holstenske Infanteriregiment, fik 1769 Tilladelse til at gaa i russisk Krigstjeneste, indlagde sig der megen Berømmelse for sin Tapperhed og avancerede til Premiermajor, men saaredes haardt under Stormen paa Bender 1770 og opgav derefter sin Stilling i den russiske Hær. 1772 udnævntes han til Major i den danske Armé og 1773 til Generaladjutant, men sattes 1774 à la suite og kastede sig nu over Landvæsenet, købte Lundbygaard ved Vordingborg, senere — efter at han 1781 var bleven dimitteret fra Armeen — Gammelgaard paa Laaland og tog levende Del i Kampene om Landboreformerne, med Hensyn til hvilke han delvis stillede sig paa et konservativt Stade trods sin øjensynlig varme Interesse for Bondestanden. 1795 indtraadte han paa ny i Stats-tjenesten som Amtmand over Havreballegaard og Stjærholm Amter, overtog desuden 1799 Skanderborg og Aakjær Amter, var fra 1803 tillige Stiftamtmand over Aarhus Stift, forflyttedes 1804 der fra til den tilsvarende Stilling i Laaland-Falsters Stift, i hvilken han bl. a. indlagde sig Fortjeneste ved sin Holdning under Englændernes Overfald. Han døde 20. Sept. 1811 paa Gammelgaard. 1774 var han bleven Kammerherre og 1808 Storkors af Danebrog. — Han blev 13. Marts 1772 gift med Anna Petra Cathrine Flindt (f. 20. Nov. 1750 † ^{19. Okt.} 20. Nov. 1814), en Datter af Konferensraad Henrik F.

Nyerup, Lit. Lex. Manthey, Ridderes Levnetsløb 1809—17 S. 41 f.
Munthe, Fam. Munthe S. 384 f. Holm, Kampen om Landboreformerne.

G. Kringelbach.

v. Munthe af Morgenstjerne, Otto Christopher, 1735—1809, Generalitets- og Kommissariatsdeputeret, er Søn af ovfr. nævnte Højesteretsassessor Bredo v. M. af M. og blev døbt i Kjøbenhavn 11. Jan. 1735. 16 Aar gammel blev han Student, tog 1753 juridisk Examen og blev, endnu ikke 20 Aar gammel, Sekretær i danske Kancelli. 1758 blev han Vicelandsdommer i Sjælland-Moen og fik 1765 «Survivance» som Krigs- og Landkommissær i det sjællandske Distrikt, hvilket Embede han tiltraadte 2 Aar senere. Paa Sessionerne skal han ikke have været Bonden god. Allerede 1762 var han bleven Justitsraad og gik derefter rask igjennem de forskjellige Rangklasser (Etatsraad 1768, Konferensraad 1776), indtil han 1783 blev Deputeret i Generalitets- og Kommissariatskollegiet, hvor han blev et meget virksomt Medlem, men hvorfra han allerede 1789 blev afskediget, maaske fordi han var stemt imod Stavnsbaandets

Løsning (1788). Afskeden krænkede ham dybt og gjorde ham pirrelig. 1759 havde han overtaget Bækkeskov Gods, som han udvidede, men 1796 solgte til Friherre C. Selbye. Han døde 17. Marts 1809. — Gift 1. (26. Juni 1760) med Marie Bolette Reichard (f. 1741 † 12. Marts 1765), Datter af Søofficer Jesp. Hansen R. († 1752) og Margrethe Marie f. Berg; 2. (22. Febr. 1768) med Christine Bodille Birgitte Flindt (f. 11. Maj 1748 † 22. Juni 1787), Datter af Konferensraad Henr. F. († 1790) og dennes 1. Hustru, Johanne Christine f. Riis († 1755); 3. med Elisabeth f. Flindt (f. 1743 † 18. Juni 1819), Enke efter Kammerraad Thor Hansen Wederkinch og Datter af Major Henr. F. og Vilhelmine Elisabeth Charlotte f. Merchel.

Munthe, Fam. Munthe S. 381 ff.

Lesser.

v. Munthe af Morgenstjerne, Otto Ludvig, 1792—1848, Officer. Som det yngste af ovfr. nævnte Stiftamtmand C. W. v. M. af M.s 14 Børn blev M. født 9. Juli 1792 paa Gammelgaard paa Laaland. Hans Kjærlighed til Soldaterstanden blev opelsket først af Faderen, senere af Svogeren, daværende Ritmester Chr. Høegh-Guldberg (VI, 285), i hvis Hus han blev opdraget. Han indtraadte som Frikorporal i Hæren, var 1807 Sekondlieutenant under Kjøbenhavns Belejring, stod derefter ved Ewalds (slesvigske) Jægerkorps, ved Kronens Regiment og endelig ved 3. jyske Infanteriregiment, med hvilket han, der 1812 var bleven Premierlieutenant, 1813 stødte til Auxiliærkorpset i Lybek og deltog i Kampene ved Bornhoved og Sehested. Efter at have været i Frankrig fik Regimentet Garnison i Kjøbenhavn til 1820, derefter i Aalborg, hvor han blev Kapitajn 1823 og Major 1839. Ved Omorganisationen 1842 kom han til 10. Linjebataillon; 1847 blev han Oberstlieutenant og Chef for 12. Linjebataillon. Paa denne Tid omtaler General A. C. F. Moltke ham saaledes: «... Har videnskabelig Dannelse og Duelighed til højere Grad. Rider dristigt. Begavet med gode Kundskaber; et mere end almindeligt tænkende Hoved; ret sindig i hele sin Vandel, af koldt personligt Mod, hvorpaa han har givet utvivlsomt Bevis i Slaget ved Sehested 1813». Ved Krigens Udbrud 1848 blev 12. Linjebataillon tildelt Avantgarden, netop fordi den bestod af sønderjysk Mandskab, og dette Tegn paa Tillid blev ikke svigtet. Saa vel i Kampen ved Bov som i Slaget ved Slesvig viste M. af M. sig som en omsigtsfuld og tapper Fører. Det samme gjentog sig under Kampene i Sundeved 28. Maj og 5. Juni; sidstnævnte Dag faldt

han dødelig saaret, da han — stolt til Hest — førte sine undergivne frem til Angreb paa Bøffelkobbøl. — Han ægtede 4. Marts 1837 sin ældste Søsters ældste Datter, Frederikke de Schouboe (f. 10. Juli 1801 † 2. Jan. 1890), Datter af norsk Statsraad Oluf Borch de S. († 1844) og Frederikke Kirstine Dorothea v. M. af M. († 1835).

Den dansk-tyske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I. Selmer, Nekrolog. Saml. I. *Lesser.*

Mushardt, Christian Eberhardt, —1732, Officer, er født i Stift Bremen. Fyrværker i Kjøbenhavn blev han 1698, gjorde i 1701 en Kampagne med ved den hollandske Armé. Han blev 1704 Stykjunker, 1707 Styklieutenant, 1708 og 1709 deltog han med Orlov i Kampagnerne i Brabant. 1710 blev han Fyrværkerkapitajn i Holsten, og da Kongen havde lovet ham det første vakante Kompagni, fik han 1711 Kompagniet paa Kronborg. S. A. kom han med til Felts og vandt ved sit Forhold foran Wismar i den Grad Kongens Naade, at han i Begyndelsen af 1712 fik Karakter som Oberstlieutenant af Infanteriet. Da han s. A. igjen udmærkede sig foran Stade, blev han karakt. Oberst af Infanteriet og fik 200 Rdl.s Tillæg. I Begyndelsen af 1713 kaldtes han over til Kongen i Husum, senere ordnede han Materiellet, som skulde til Pomern. I 1715 blev han kaldt over til Kongen til Stralsunds Belejring. I 1717 fik han Ordre at gaa til Gulland som Chef for Artilleriet, men blev i Steden sendt til Norge, hvor han blev Chef for norske Artilleri, som han saa kommanderede under Resten af Krigen. Efter Freden ordnede han norske Artillerikorps og blev i Norge, til han i 1727 forflyttedes til Kjøbenhavn som Chef for danske Artillerikorps. Han blev 1728 Generalmajor og døde 30. Marts 1732.

M. var ikke alene en dygtig Feltartillerist, men ogsaa en kundskabsrig Mand, der forstod sig godt paa sit Vaaben. Artilleriet besidder endnu et Manuskript om Artilleriet, om hvilket det antages, at en Del er samlet af ham. M. var 2 Gange gift: 1. (1710) med Maria Elisabeth f. Maul (f. o. 1692 † o. 1720), en Datter af Generalmajor M. M. (ovfr. S. 200) og dennes første Hustru; 2. (1726) med Magdalene Elisabeth Oksen (f. 1671 † 1737), en Datter af Silke- og Klædekræmmer Thomas O. og Elisabeth Thofall.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. IV, 33.

P. C. Bang.

Musted, Jens, 1731—98, Skuespiller. M., der synes at have været barnefødt i Kjøbenhavn, blev 1752 Student, men forlod snart

Universitetet for Theatret, og i Maj 1753 antoges han som Sufør; 3 Aar efter, 10. Febr. 1756, vovede han sig som Valerius i «Tartuffe» op paa Bræderne, men dette Forsøg maa ikke være blevet kronet med Held, thi endnu 2 Aar forblev han i Suførembedet, indtil han som Tenorsanger i det første danske Intermezzo, «Den tvivlraadige Hyrde», havde godtgjort sin Brugbarhed, først da antoges han 25. Marts 1758 som Skuespiller; senere (fra 1761—62) virkede M. i mange Aar jævnsides med sin Skuespillertjeneste som 2. Tenorsanger ved den italienske Opera, hvor han gjorde fuldt saa megen Nytte som de indforskrevne Italienerne uden blot tilnærmelsesvis at naa deres Gager. M.s Theaterbane strakte sig over mange Aar: ³ Marts 1798 viste han sig sidste Gang for Publikum som ~~Dannegod i Syngestykket De tre Forpagtere~~ og døde 25. Juni s. A. — I Elskerfaget, hvori M. debuterede, og inden for hvilket han efter Rose overtog de fleste Holbergske Leandere, naaede han ingen Sinde det helt gode; den Korrekthed og Belevenhed, der vare hans Særkjende paa Scenen, bleve her til Kulde og Stivhed, hvorimod disse Egenskaber let lodde sig omsætte i hans yngre Aar til Spradebassernes latterlige Lapserier, senere i hans modnere Aar til Ræsonnørens sindige Forstandighed og endelig, eftersom hans Figur med Alderen forrundes, til Gamlingernes buldrende Godmodighed eller magelige Velvære. Medens Rahbek, vistnok ikke helt uden Grund, førte hans Kulde tilbage til Operastilen, gav N. K. Bredal (III, 32) M. det Vidnesbyrd: «Han føler, hvad han synger, derfor synger han rigtig, derfor føler andre, hvad han synger». — M. viedes 8. Dec. 1755 til Anne Margrethe Aarup.

Overskou, Den danske Skueplads II og III. Rosenstand-Goiske, Kritiske Efterretn. om den danske Skueplads. Musikforeningens Festskrift I. P. Hansen, Den danske Skueplads I. *Arthur Aumont.*

Muus, Anders, —o. 1533, Biskop, indskreves 1476 fra Vester-vig Kloster ved Universitetet i Rostock; ogsaa i Rom skal han i sin Ungdom have opholdt sig. Fra o. 1483—1505 var han forlenet med Domprovstiet i Viborg; formodentlig har han været kongl. Sekretær. 1501 opkrævede han Skat i Halland, men forekommer s. A. som Hovedsmand paa Kongsgaarden i Bergen. 1505 blev han ved Kong Hans' og den unge Kong Christian II's Gunst indtrængt i Oslo Bispesæde, uagtet Kapitlet havde valgt en indfødt Nordmand. Han skildres af Samtiden som dorsk og dvask; der var ogsaa Fortællinger i Omløb om hans Enfoldighed. Han synes

dog ikke at have været helt uden Virkelyst; i Oslo Domkirke stiftede han saaledes et Kapel til Jfr. Marias Ære; 1514 overdroges det ham af Paven at indsamle Peterspenge i Norge med dets Billeder og i Sverige; 1516 søgte han ved Dom at sikre sig som Biskop den saakaldte «Bondelod» af Tienden. Men til sit Kapitel synes han at have staaet i et spændt Forhold, ligeledes til Almuen i sit Stift. Helt fortvivlet blev hans Stilling, da den raa og voldsomme Mester Hans Mule (ovfr. S. 503) 1516 blev Hovedsmand paa Akershus; da han modsatte sig dennes og Domprovsten Hans Olsens frække Frillelevned, maatte han til sidst (1521), efter at være truet paa Livet, overlade Bispesædet til Hans Mule, der udnævntes til Biskop af Kapitlet, som endogsaa tillige med en Del af Stiftets Provster erklærede ikke at ville have A. M. til Biskop, da han havde været Kirken en skadelig Biskop.

I Dec. 1522 forlenedes derpaa A. M. af Christian II paa Livstid med Vestervig Kloster, hvorfra han selv var udgaaet, en Forlening, som han dog vistnok maatte opgive allerede 1523; dog lod han sig 1530 af Frederik I give kongl. Bekræftelse paa et Hospital for syge og fattige, han tænkte paa at oprette ved Vestervig Kloster. — Under de urolige Forhold i Norge efter Christian II's Flugt søgte A. M. atter at komme i Besiddelse af sit Stift; han tilbagekaldte sin Afstaaelse af Bispedømmet som ham aftvungen med Vold og fandt Støtte i Rom. Da Hans Mule imidlertid havde anerkjendt Frederik I, mæglede (Juni 1524) et Forlig, hvorved A. M. atter afstod sine Fordringer paa Stiftet mod paa Livstid at beholde Skiens og Tønsberg Provstier m. m. og atter faa Ret til Bispedømmet, hvis han overlevede H. Mule. Efter dennes uventede Død maatte A. M. dog under et Ophold paa Gottorp (Dec. 1524) atter afstaa Stiftet, denne Gang til Hans Reff. I den følgende Tid opholdt han sig paa sin Bispegaard Tejge ved Tønsberg og synes stadig at have udøvet de biskoppelige Hverv i de ham tillagte Provstier («Episcopus Tegensis»), var ogsaa forlenet med Tønsberg By og Nedenæs Len. Oftere fungerede han ogsaa i Danmark som Viebiskop for de ikke af Paven indviede Biskopper. Da Christian II 1531 landede i Norge, sluttede den gamle Biskop sig atter til denne; under Felttoget 1532 fangedes han af de danske, men kom atter fri i Følge Oslotraktaten af 1. Juli, hvorpaa han i Nov. s. A. sammen med de øvrige Rigsraader, der havde sluttet sig til Christian II, i Throndhjem maatte udstede Erklæring om Opsigelse af sit Forhold til Christian II og sin Anerkjendelse af Norges

Gjenforbindelse med Danmark. Han havde imidlertid mistet sine Forleninger, men søgte 1533 ved Forbøn fra det danske Rigsraad at komme i Besiddelse af St. Olavs Kloster ved Tønsberg mod at opgive Tønsberg By og Nedenæs Len. Kort efter synes den over 80 Aar gamle Biskop at være død, i alt Fald inden 1535.

Keyser, Den norske Kirkes Hist. II. Allen, De tre nord. Rigers Hist. III, 2, 86 ff.; IV, 2, 207 ff. A. Heise.

Muus, Carl Augustin Høffding, 1796—1885, romersk-katholsk Konvertit, var en Søn af Proprietær Johannes Jacob M. og Drude Margrethe f. Hansen. Han blev født 20. Marts 1796 i Skjelby paa Sjælland og kom først i Skole i Vordingborg, 1812 i Metropolitan-skolen; 1815 blev han Student. Som Skoledreng i Vordingborg bragte han Blade fra Rektoren til Præsten, og de Digte og Blad-artikler, Grundtvig den Gang skrev i «Kjøbenhavns Skilderi», som han læste undervejs, grebe ham saa stærkt, at han «scent fik Sans for anden Stil og andre Toner end hans». Fra Grundtvig blev han ledet til Luther, som han endnu 1817 efter sit eget Sigende «sværmede for», men kort efter Reformationens Jubelfest faldt F. L. Stolbergs Kirkehistorie ham i Hænde. Den ædle Konvertits Fremstilling af Kirkens Levnedsløb gjorde et dybt Indtryk paa hans avtoritetshungrige Sjæl, og han længtes efter at komme ned til Münsterlandet, hvor den romersk-katholske Kirke nys havde oplevet en ny og betydningsfuld Vækkelse, til Dels under Stolbergs Paa-virkning. Med Examenstudierne gav han sig god Tid; først 1828 tog han theologisk Attestats. Derpaa begyndte han, efter Grundtvigs Opfordring og med G. Buscks (III, 263) gavmilde Understøttelse, paa en Oversættelse af Eusebius' Kirkehistorie (1832; 2. Udg. 1865), der senere blev efterfulgt af Gjengivelser af flere af Apostelfædrenes Skrifter og Justinus Martyrs Apologier, og efter at have aflagt disse Vidnesbyrd om sine Evner og sin Flid lykkedes det ham at faa Længselen efter Udlandet stillet. 1836 rejste han med offentlig Understøttelse til Tyskland. Han opsøgte først Neander i Berlin, men den store protestantiske Kirkehistoriker havde et helt andet Syn paa Kirken og den kristelige Fromhed end det, M. havde vundet ved Læsningen af Stolberg og Fordybelsen i det 4. og 5. Aarhundredes Kirkefædre. Derimod følte han sig strax hjemme i München, som, efter at Münsters Stjerne var dalet, var blevet et Knudepunkt for den vaagnende Ultramontanisme i Tyskland. J. A. Møhler var den rette Mand for M., og han kom hurtig inden for

Münchener-Skolens Tryllering. Det gik op for ham, at han egentlig altid, uden at vide det, havde været romersk Katholik, og at den Kirke, Grundtvig talte og skrev om, dog var en anden end den haandgribelige Frelsesanstalt, han selv havde sukket efter, saa vist som den protestantiske Fromhed, der var traadt ham i Møde i Grundtvigs Kreds, var en anden end den Askese, Mohler priste. 1839 skrev han hjem og gav Afkald paa den offentlige Rejseunderstøttelse, og derpaa gik han over til den romerske Kirke; samtidig tog han det nye Fornavn Augustin ved Siden af det gamle. I Würzburg, som Kustos ved Universitetsbibliotheket, fik han kort efter en Stilling, der baade gav ham dagligt Brød og aabnede ham Adgang til en ligesindet Kreds. Men i Würzburg, hvor han avancerede til Universitetsbibliothekar, glemte han ikke det Fædreland, som Grundtvig havde lært ham at elske. Da Slesvig-Holstenernes Fordrejelse af den historiske Sandhed 1848 gik gjennem den tyske Presse, mødte han med en Indsigelse, der mange Steder gjorde Virkning; og da Alderdommen meldte sig med sine Krav, vendte han (Efteraaret 1870) hjem for i Kjøbenhavn under et stille Liv at fortsætte sine kirkehistoriske Sysler. En Frugt af Oldingens ihærdige Arbejde var en Oversættelse af Theodoretus' Kirkehistorie med talrige Tillæg og Exkurser (1876—81); den vidner om hans Flid og Grundighed, men ogsaa om hans Mangel paa Kritik. Det sidste Bind er indledet med et udførligt Forord, der siden udkom særskilt som «Aabent Brev til Kristne i Landet» (1882). Dette Konversionsskrift, med den milde Dom om gamle Venner, danner et smukt Modstykke til mange romersk-katholske Konvertitters hadefulde Angreb paa fordums Meningsfæller, og det giver et tro Billede af den ydmyge og troskyldige Mands inderlige Fromhed. 27. Juni 1885 døde han. 1840 havde han ægtet Methea Christine Møller († 3. Nov. 1878).

Erslew, Forf. Lex. Nord. Ugeblad f. kath. Kristne 1885, S. 427.

Fr. Nielsen.

Muus, Christian, 1656—1717, Biskop, blev født 26. Okt. 1656 i Christiania, hvor hans Fader, Søren M. († 1694), var Kjøbmand; hans Moder, Øllegaard Olufsdatter, døde i Ribe Bispegaard 1703. Han blev Student fra Christiania Skole 1675, blev theolog. Kandidat 1677 og fik Magistergraden s. A. Strax efter vendte han tilbage til Norge, paabegyndte en Udenlandsrejse 1679, men blev fra Hamborg kaldt tilbage og beskikket til Præst i Christiania Stift (først i Urskog, siden, 1686, i Aas); blev senere Herredsprovst og

1694 Stiftsprovst i Christiania. Her fra forflyttedes han 1701 til Biskop i Ribe. Det varede ikke længe, før hans Optræden skaffede ham mange Fjender; man klagede over hans Hovmod og Pengegriskhed, i det han vilde berige sig paa Præsternes Bekostning. En Kommission blev ogsaa nedsat (1711) til at undersøge Forholdene. Hvad Resultat denne er kommet til, vides ikke; men til stor Overraskelse opnaede han Aaret efter Forflyttelse til Odense Bispestol og levede derefter i Fyn i Kiv og Strid og stadige Processer ligesom tidligere i Jylland. Kongen skal personlig paa Gjennemrejse i Nyborg have givet ham haard, men vel fortjent Tiltale for hans sørgelige Vandel; men meget hjalp det ikke. Ny Undersøgelseskommission blev nedsat 1717, og kort efter skulde Jubelfesten for Reformationen fejres. M. prædikede ved denne Lejlighed i St. Knuds Kirke, men Talen gik helt i Stykker. Dette nedbrød hans Helbred i den Grad — mulig i Forbindelse med de Krænkelser, hans Processer havde tilføjet ham —, at han en Maaned efter paa Visitats i Svendborg døde i Præstens Stue, 10. Dec. 1717. Er M. af Samtid og Eftertid blevet haardt bedømt, har det næppe været uden gyldig Aarsag. Man fortæller ogsaa om ham — ligesom om Biskop Deichmann —, at han skal have været slem til at «laane» Bøger, som han fik Lyst til i Præstegaardene. Da han saaledes en Gang efter Sædvane vilde se en Præsts Bibliothek, svarede denne, at han havde pakket sine Bøger ned i Tønder, da han ikke kunde have dem i Fred for Mus. — Han havde Ord for at være en duelig Rimsmed. Alle sine Ansøgninger skrev han paa Vers; Taksigelser for sine Befordringer ligesaa. Begivenheder i Kongehuset skildrede han i den nedarvede «heroiske» Tone med Allusioner hentede langvejs fra (t. Ex. Lykønskning til Prins Frederiks Hjemkomst fra Udlandet 1693, «hvorved og er anført de Longobarders Udgang af Danmark, først til Rygen, derefter til Bajern og endelig ind i Italien»). M. var 2 Gange gift: 1. (1680) med Helle Christensdatter († 1701), Datter af Byfoged Christen Christensen i Christiania; 2. (1702) med Vibeke Lund († 1755), Datter af Justitiarius Christian L. (X, 423). — En Datter af M. var gift med Mag. Jens Jermin til Avsumgaard (VIII, 450).

Pontoppidan, *Annales eccles. Dan.* IV, 114 f. Bloch, *Den fyenske Geistligheds Hist.* I, 181 ff. Nyerup, *Lit. Lex.*

A. Jantzen.

Muus, Jep, —1394, en af Dronning Margrethes betroede Stormænd, var formodentlig Søn af den Ridder Niels Jensen M. i

Sjælland, der 1365 optræder som Arving efter en ældre J. M., der havde været Pantebesidder af Højby i Ods Herred. Den yngre J. M. nævnes 1366, ligeledes i Sjælland, men senere var han nærmest knyttet til Landene hinsides Sundet. Han havde Elfsborg i Pant til 1377, da Dronningen indløste Pantet. Derefter blev han Foged paa Lindholm og beseglede i denne Egenskab 1380 den skaanske Adels Forening til Kirkens Værn, ligesom han 1387 deltog i denne Adels Hylding. 1389 var han Foged paa Varberg og blev s. A. Ridder. Aaret efter var han Hovedsmand paa Helsingborg, og Sagnet vil vide, at han ogsaa har været Befalingsmand paa Laholm. — J. M. har imidlertid ikke efterladt sig noget godt Eftermæle. Ikke blot klagede Hansestæderne over, at han drev Sørøveri efter en stor Maalestok, men efter hans Død kom det op, at et Skjøde, hvormed han havde tilgnet sig Fru Marine Jensdatters Hovedgaard Højby i Skaane, var falsk; han havde kun haft Gaarden i Pant, men den var i Tide bleven indløst. J. M. havde benyttet Fruens Signet uden hendes Vilje og havde med sit Følge ved Trusel paa Livet tvunget 2 Kanniker i Lund til at besegle det falske Brev. Følgelig blev Højby fradømt hans Arvinger. Men J. M. stod i stor Gunst hos Dronning Margrethe, der efter Sagnet tvang den unge Jomfru Kirsten Pedersdatter Thott til at ægte den aldrende Herre, der havde bortført hende fra Bosø Kloster, og det skjønt Kirsten var tilsagt Mogens («Holger») Munk. Et andet Sagn om, at hun efter sit Bryllup paa Helsingborg gav J. M. en Guldring med en indsmeltet Kobbernagle og Indskriften: «Arte dig Kobbernagle, du ligger i Guld», dermed sigtende til hans egen ringe Herkomst i Sammenligning med hendes, savner historisk Baggrund, thi J. M. var næppe af ringere Herkomst; han kalder den ovennævnte Frue paa Højby for Søster, og hun hørte til en af Skaanes ypperste Ætter, Galen, og den foran nævnte Hr. Niels Jensen M. fører Thotternes 4delte Skjold, saa at J. M. endog mulig har været af selv samme Slægt som sin hoffærdige Frue. At hans egne Sigiller ogsaa vise snart et delt, snart et 3delt Skjold, skyldes mulig uefterrettelige Gravører. — J. M., der vistnok ejede Ellinge i Skaane, døde 14. Sept. 1394 efter at have stiftet et Alter i Kirken i Malmø. Der siges, at han blev dræbt af Mogens Munk, som i alt Fald ægtede Enken. *Thiset.*

Muus, Niels Jacobsen, 1660—1724, Præst, blev født i Kjøbenhavn 26. Dec. 1660. Hans Fader, Brygger Jacob Riis, var en

af Stadens 32 Mænd; Moderen, Anne Nielsdatter Muus, var af norsk Æt. Han blev Student 1678 fra Kjøbenhavns Skole, tog Attestats 1685 og blev 1687 Kapellan i Kjærteminde, i hvilket Embede han, stadig kæmpende med tung Fattigdom, forblev til sin Død 1724 (begr. 4. Maj). 1689 ægtede han en Søsterdatter af Bispinde Kingo, Magdalene Knudsdatter Bruun. Man har en stor Mængde Lejlighedsvers af M., særlig fra hans Studentertid. 1705 udgav han en Samling smaa Tankerim til udvalgte Bibelsteder («Duen i Klippens Rif» efter Højs. 2, 14), som besidde en vis Inderlighed og Trosvarme. Den vandt god Indgang i Kirkefolket gennem flere Slægtled; derom vidner ogsaa den lille Bogs mange Oplag.

Giessing, Jubel-Lærere II, 1, 288 ff. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. III, 47 ff.

A. Jantzen.

Muus, Oskar Hakon Valdemar Bruun, f. 1847, Handelsmand. M. er født i Odense 24. Nov. 1847 og er en Søn af Grosserer *Elias Bendz M.* (f. i Kjøbenhavn 16. Marts 1805, † sammesteds 17. Marts 1893) og Marie Christine f. Bruun. Faderen, der var en Søn af Toldinspektør i Kjøbenhavn Hans M. og Sophie Caroline f. Fog, etablerede sig 1829 som Kjøbmand i Kjærteminde og 1841 i Odense. 1857 stiftede han Firmaet B. Muus & Co. i Kjøbenhavn med Bibeholdelse af de 2 Provinsforretninger. Ligesom disse hørte til de betydeligste i Provinserne, kom ogsaa det kjøbenhavnske Firma til at spille en fremtrædende Rolle, særlig i Kornhandelen.

Oskar M. uddannedes til Kjøbmand først i Faderens Forretninger og senere i Hamborg, England og Belgien. Efter 1879 at være bleven Grosserer indtraadte han 1886 som Deltager i Faderens 3 Forretninger, som han siden har ledet i Forbindelse med L. B. Muus i Odense og Georg August Bendz Nagel. M., der er i Besiddelse af betydelige kommercielle Kundskaber, har paa flere Punkter vist Interesse for Handelsforhold, bl. a. for Havneforholdenes Udvikling, og særlig har han i Tale og Skrift virket ivrig for Anlægget af Kjøbenhavns Frihavn. 1888 blev han Medlem af Frihavs-kommissionen. Han er siden 1888 Medlem af Grosserersocietetets Komité og siden 1890 af Havneraadet. 1889—95 var han Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn. Desuden har han Sæde i forskellige industrielle og lignende Aktieselskabers Bestyrelse og er siden 1880 Medlem af Bestyrelsen for Foreningen til unge Handelsmænds Uddannelse. — M. ægtede 1872 Helene Louise Hermandine Guldberg (f. 1851), Datter af Tømmermester Dav. G. i Kjøbenhavn. E. Meyer.

Muusmann, Carl Quistgaard, f. 1863, Forfatter. Han er født 9. Juni 1863 i Byen Slesvig, hvor Faderen, Morten Quistgaard M. (gift med Marie f. de Linde) den Gang var Adjunkt ved Domskolen. Efter Krigen forflyttedes Faderen til Roskilde, og her fra dimitteredes Sønnen 1882, tog Aaret efter Philosophicum, men opgav det paabegyndte juridiske Studium, da han allerede 1883 var bleven fast Medarbejder ved «Avisen», til hvilket Blad han vedblev at være knyttet i 13 Aar. M. har skrevet flere Bind Smaafortællinger: «Forfløjne Pile» (1887), «Med løst Krudt» (1889) og «Paa Sol-siden» (1892) samt 2 større: «Bondekunstneren» (1894) og «Lovens Arm» (1896). Efter et længere Ophold i Paris 1888—89 har han udgivet en Række Oversættelser fra Fransk. *Sophus Bauditz.*

Muxoll, Frederik Georg Christian, 1804—80, Søofficer, Son af Assistent ved Nationalbanken Ant. M. og Sophie f. Søegaard, er født 27. Nov. 1804 i Kjøbenhavn. Han blev Sekondlieutenant 1824, Premierlieutenant 1833, Kapitajnlieutenant 1841, Kapitajn 1851, Kommandørkapitajn 1857; Aaret efter erholdt han Orlogskapitajnsbestalling, der 1868 ombyttedes med Betegnelsen Kommandør. Efter opnaaet Aldersgrænse afskedigedes han 1869 og døde 11. Nov. 1880. Som yngre Officer foretog han adskillige Togter, bl. a. til Vestindien og Middelhavet, foruden at han gjorde Tjeneste ved Takkelvæsenet og som Kadetofficer. 1838—42 var han ansat som Krydstoldinspektør. Under den 1. slesvigske Krig gjorde han 1848—49 Tjeneste ved Armeens Hovedkvarter, 1850 som Chef for Briggen «Ørnen». 1851—54 fungerede han som Takkelmester. Efter et Par større Chefskommandoer 1854—55 samt 1859 udnævntes han ved Mobiliseringen 1861 til Eskadrechef paa Slesvigs Vestkyst og ved Udbruddet af Krigen 1864 til Eskadrechef paa Østkysten. Som saadan havde M. sin Part af Ansvar for Forsvaret af Als, hvilket Forhold — for Marinens, men ikke for Hærens Vedkommende — blev undergivet en Krigsretsbehandling i 1867. Ved Dommen ikjendtes der ham en Maanedes Fæstningsarrest, der dog nedsattes til 14 Dage, og som for øvrigt ikke kom til at paavirke hans Stilling i Marinen. Uden Tvivl tør man i disse Omstændigheder se en stiltiende Anerkjendelse af det ubillige i, at Ansvar for det uheldige Forsvar af Als udelukkende lagdes over paa M. og Chefen for Panserbatteriet «Rolf Krake». Derimod kan det ikke nægtes, at M. med sit tavse, uindladende Væsen næppe i Almindelighed sagt besad de rette Egenskaber til at

fremme Samarbejdet med Hæren. — 1828 ægtede han Marie Sophie Lund († 1883), Datter af Silke- og Klædehandler Knud L. *C. With.*

Mygge, Laurits Johannes, f. 1850, Læge. J. M. er en Søn af Bagermester og Lieutenant i Borgervæbningen Carl August M. og Marie Frederikke f. Hansen og fødtes i Kjøbenhavn 7. Jan. 1850. Dimitteret fra Metropolitanskolen 1868 tog han 1875 Lægeexamen, fungerede som militær Reservelæge, derefter som Kandidat og Reservelæge ved Kommunehospitalet og erhvervede sig 1879 den medicinske Doktorgrad for en meget værdifuld Afhandling om «Ægte-skaber mellem blodbeslægtede med specielt Hensyn til deres Betydning for Døvstumhedens Ætiologi». 1881 var han Epidemilæge under Difteritisepidemien i Skodsborg. I den følgende Tid udfoldede han en betydelig praktisk og litterær Virksomhed paa den indre Medicins Omraade, var (1884) Medstifter af Poliklinikken for ubemidlede og blev Medlem af dens Bestyrelse samt Læge ved dens medicinske Afdeling, holdt fra 1885 Forelæsninger som Privatdocent og var 1887—94 Medudgiver af «Medicinsk Aarskrift». 1892 blev han Overmedikus ved Kommunehospitalet. — 1882 ægtede han Mathilde Caroline Goldschmidt, Datter af Skibsmægler Julius G.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg.

Jul Petersen.

Mygind, Frands, o. 1710—1789, Botaniker, Søn af Provst Chr. Henrik M. i Brovst († 1734) og Margrethe Marie Kirstine f. Daniton, blev dimitteret 1729 fra Aalborg, hvor han var Dux i Skolen, men skildres allerede den Gang som vanskelig omgængelig. Han begyndte at studere Theologi, hvad han dog snart opgav til stor Misfornøjelse for Forældrene; dette var vel ogsaa en medvirkende Grund til den Trætte, der opstod mellem Moder og Søn ved Skiftet efter Faderen, saa at de skiltes i Fjendskab. I 1734 indtraadte et Vendepunkt i hans Liv, i det han ved en medicinsk Disputats, hvor N. Ryberg var Forsvarer under Præsidium af Universitetsrektor Detharding (som rimeligvis var Afhandlingens Forfatter), optraadte som Opponent paa en for Præses saa usømmelig Maade, ledsaget af uhøviske Gebærder, at denne forebragte en Klage for Konsistoriet, som førte til M.s Relegation fra Universitetet, skjønt der synes at have været megen Meningsforskjel om denne Sag. Han ansøgte senere om Ophævelse af Relegationen og blev kraftig støttet af Universitetets Patron Ivar Rosenkrantz, men uden Resultat, hvilket bibragte ham den bitre Følelse mod hans Fædreland,

som han stedse bevarede. M. rejste derefter til Udlandet for aldrig at vende tilbage. Han opholdt sig et Par Aar i Leiden, Paris og Berlin og fik i 1736 Ansættelse som Adjunkt ved Akademiet i St. Petersborg; men allerede Aaret efter forlod han denne Stilling og flakkede om i forskjellige Lande, især i Italien, hvor han synes at have ernæret sig ved Lægepraxis. I 1741 kom han syg og fattig til Wien, hvor de barmhjærtige Brødre optog ham i et Hospital. Han blev Katholik og gjorde snart en glimrende Karriere, avancerede hurtig som kejserlig Embedsmand i Statshusholdningssager, skal have vist megen Dygtighed i denne Stilling og blev 1756 udnævnt til Hofraad. S. A. (24. Maj) ægtede han Elisabeth Schmidt v. Eisenfels, Datter af den kort i Forvejen adlede S. v. E. Hun døde allerede 12. Febr. 1761, og den eneste, aargamle Søn døde s. A. I 1759 stiftede han Bekjendtskab med den berømte Botaniker Jacquin, og han kastede sig fra nu af med stor Iver over Botanikken. Han har ikke selv publiceret noget af Betydning — før han forlod Hjemmet, skrev han nogle Disputatser —, men han har ydet værdifulde Bidrag til Jacquins, Scopolis og Schrebers botaniske Værker, til den sidstes under den Betingelse, at hans Navn ikke maatte anføres, hvilket vidner om, at han ikke havde Ærgjerrighed i denne Retning. Han støttede pekuniært baade Schreber og Wulfen, saa at de bleve satte i Stand til at foretage længere botaniske Rejser. Hans videnskabelige Fortjenester omtales med Berømmelse af de østerrigske Botanikere, og en Planteslægt (*Myginda*) blev opkaldt efter ham. I 1775 blev han pensioneret og anvendte sit Otium væsentlig til botaniske Sysler. Han døde 6. April 1789 paa sin Landejendom i Wiens Omegn, og han testamenterede sit store Herbarium til Universitetet i Pesth, medens en Svigerinde blev Arving til hans rige Bogsamling og øvrige ret betydelige Ejendele, efter at en Del Legater vare uddelte.

Herholdt og Mansa, Saml. t. d. danske Medicinalhist. Verhandl. d. k. k. zool.-bot. Gesellschaft in Wien XX (1870), 879 ff. *E. Rostrup.*

Mygind, Holger Peter Theodor, f. 1855, Læge. H. M. er en Søn af Grosserer Jørgen Hansen M. og Johanne Christiane f. Gade og fødtes i Kjøbenhavn 5. Jan. 1855. Dimitteret fra Mariboers Skole 1873 tog han 1880 Lægceexamen, fungerede derefter som Kandidat ved Almindeligt Hospital og Kommunehospitalet og fik den medicinske Doktorgrad 1883. Hjemme og i Udlandet kastede han sig over Specialstudier af Øre-, Næse-, Svælg- og Strubesyg-

domme, var i nogle Aar Assistent ved H. W. Meyers Øreklirik og har ogsaa litterært udfoldet en betydelig Virksomhed paa sin Specialitets Omraade. Han er Medudgiver og Medarbejder af flere engelske Specialtidsskrifter og har i øvrigt særlig fordybet sig i Undersøgelser af Døvstumhed; et vigtigt og omfattende Skrift: «Døvstumhed, særlig i Danmark», offentliggjorde han 1893. — 1882 ægtede han Annie Elisabeth Nash, Datter af Fredsdommer og Konsul Samuel Gottfred N.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg.

Jul. Petersen.

Mygind, Samuel, 1784—1817, Landskabsmaler, var Søn af Præsten Niels M. (f. 1736 † 1809) til Stepping og Frørup i Nord-slesvig og blev født 29. April 1784. Hans Moder hed Anna Marie f. Praëm. Han blev Student i Kiel og begyndte at studere Theologi, men Besøg og Ophold i Tyskland (1805—7), navnlig i Rhinegnene, modnede Lysten til at blive Kunstner hos ham; han tog til Kjøbenhavn, blev Elev af Kunstakademiet, hvis Sølvmedailler han efterhaanden vandt, og lærte at male hos Lorentzen. Fra 1810—17 udstillede han Landskaber, dels fra Dyrehaven, dels efter udenlandske Motiver, hvilke vakte stigende Opmærksomhed, saaledes at Samtiden fremhævede hans Flid og ypperlige Evner samt «den frie Naturs smukke Efterligning» i hans Billeder og beklagede meget den unge, lovende Kunstners Død, 8. Okt. 1817, under et Ophold i Christiansfeld. Den kongl. Malerisamling købte 2 af hans Billeder, og han har raderet 3 Blade.

Weinwich, Kunstens Hist. i Danm. og Norge S. 202. Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

v. Mühlenfels, Balthazar Frederik, —1807, Generalgouvernør i Vestindien, født i Stettin, var Søn af en afskediget Lieutenant i Infanteriet, blev 1766 Kadet, 1772 Page og udnævntes samme Aar til Sekondlieutenant, 1780 til Premierlieutenant i det falsterske Regiment til Fods. 1785 fik han efter Ansøgning, paa Grund af et svagt Bryst, Afsked med Kapitajns Rang. Han tog derefter til Vestindien, hvor han 1786 konstitueredes og 1791 fik Udnævnelse som Landmaaler og Overbygningsinspektør paa de danske Øer. 1795 blev han Oberstlieutenant og Vicekommandant paa St. Thomas, Aaret efter virkelig Kommandant sammesteds. 1799 avancerede han til Vicegouvernør og Oberst. Den Regeringskommission, der blev sendt til de vestindiske Øer i Anledning af deres Overgivelse til

Englænderne i 1801, fandt, at M. under de vanskelige Forhold fuldt ud havde gjort sin Pligt, og samtidig med at Kommissionen opløstes, 27. Okt. 1802, udnævntes M. til Generalgouvernør (med Generalmajors Rang). I Maj 1807 rejste han med Permission til Evropa for at restitueres i et koldere Klima, men allerede 5. Sept. døde han i Heiligenhafen. I 1775 var han bleven naturaliseret som dansk Undersaat, men sit udenlandske, formentlige Adelskab kunde han den Gang ikke føre noget Bevis for. *G. L. Grove.*

Myhlenphort, Caspar Frederik, 1659—1737, Officer, Søn af Ritmester i Sachsen-Gotha, senere Toldforvalter i Nordmøre og Romsdal, Diderik M. og Anna Catharina Badenhaupt, blev født paa Gaarden Lille Fosen (hvor Byen Christianssund nu ligger) 28. April 1659, stod 2 Aar som Fyrværker ved det holstenske Artilleri, blev 1689 Fændrik ved bergenusiske nationale Infanteriregiment, men kort efter forsat til Frikompagniet i Bergen, gjorde — sandsynligvis medens han var i denne Stilling — 2 Aar fransk Krigstjeneste som Lieutenant, blev 1694 Lieutenant ved bergenusiske Regiment, 1698 Kapitajn i thronhjemske nationale Infanteriregiment, 1705 Sekondmajor, 1709 virkelig Major, 1711 karakt. Oberstlieutenant ved 1. thronhjemske nationale Infanteriregiment, 1717 virkelig Oberstlieutenant og s. A. Oberst og Chef for det nyoprettede 3. thronhjemske nationale Infanteriregiment. Under Krigen havde han 1717 Kommandoen i Sælbo, Høsten 1718 kommanderede han 5 Kompagnier Infanteri i Størdalen, og ved Generallieutenant Armfelts Fremrykning mod Throndhjem blev han Kommandant paa Christianssten med 1000 Mands Besætning. M. blev 1731 Brigadér, 1733 Generalmajor og døde i Throndhjem 4. Sept. 1737. — M. skal en Tid (1710) have ejet Gaarden Fredø ved Christianssund og arvede 1716 (1715?) efter sin barnløse, ved den Tid afdøde Broder Diderik sit Fødested Lille Fosen; han ejede desuden den mindste af de 2 Stubben Gaarde samt Gaarden Rejtgærdet i Opstrinden ved Throndhjem. — Gift 1705 med Margrethe Marie v. Hatten (f. 1679 † 1737), Datter af Generalmajor Bendix v. H. (VII, 131). Saa vel M. som hans Hustru blev bisat i et af ham opført Gravkapel i Throndhjems Domkirke.

Schøning, *Beskriv. ov. Trondhjems Domkirke*. Ny Minerva 1806, II.

C. O. Munthe.

Mülertz, Anders Faaborg, 1788—1844, Rektor, blev født 11. Sept. 1788 i Kalundborg, hvor hans Fader, Fred. M., var Kjøb-

mand († 1813); Moderen hed Karen f. Faaborg. M. blev 1800 sat i det Schouboeske Institut i Kjøbenhavn, hvorfra han 1804 blev dimitteret til Universitetet; ved Examen artium fik han Udmærkelse. 1808 blev han Alumnus i det pædagogiske Seminarium og Lærer i det Schouboeske Institut, 1810 Adjunkt ved Latinskolen i Nyborg, 1811 ved Kathedralskolen i Odense, 1817 Dr. phil. for en Afhandling «De causis propagatæ celeriter in Dania reformationis», 1819 Overlærer i Nyborg, 1833 Rektor i Horsens. Han døde 4. Febr. 1844. 1824 var han bleven Medlem af det kongl. danske Selskab. 1816 havde han ægtet Margrethe Dorothea Heiberg, Datter af Rektor L. H. (VII, 252). — Han har udgivet en Oversættelse af Ciceros «Om Venskab» (1807) samt forskjellige Programmer, som bl. a. indeholde: «Historiske Efterretninger om Nyborg latinske Skole» (1821—23) og «Samling af danske Ord, som kunne tilføjes Molbechs Ordbog» (1843).

Erslew, Forf. Lex. Universitetets Acta solennia ved Reformationsfesten 1817. Tetens, Tale ved M.s Jordefærd (1844). S. B. Thrige.

Mylius, Johan Caspar, 1776—1852, Godsejer, Søn af Kancelliraad, Vicelandsdommer paa Fyn og Langeland Johan Jacob M. til Lindved († 1803) og Ulrica Cathrine f. Rasch, er født i Odense 22. Okt. 1776. Efter at han 1797 var bleven Student, udnævntes han 1801 til Premierlieutenant i Artilleriet, avancerede 1803 til Kapitajn og 1809 til Kompagnichef, men tog allerede 1813 sin Afsked for udelukkende at kunne ofre sig for sine Godsers Bestyrelse, i det han 1800 var bleven Ejer af Kattrup, 1806 af Estruplund og 1812 af det tidligere Friherskab Villestrup. I Besiddelse af stor Forretningsdygtighed samt Kapital og med et aabent Blik for det fordelagtige i Godskjøb under de da for Landbruget uheldige Konjunkturer forøgede han stadig sine Ejendomme, saaledes købte han 1816 Aarupgaard, 1821 Aagaard og 1831 Lystrup, ligesom han i dette Aar ved Moderens Død arvede Rønningesøgaard, som han fik oprettet til Stamhus; disse sine udstrakte Ejendomme, hvortil hørte et stort Komplex af Bøndergods, administrerede han med overlegen Dygtighed. M., der 1809 var bleven Kammerjunker og 1840 Kammerherre samt optaget i Adelstanden, mødte 1838 i Viborg som Stænderdeputeret for Ejerne af komplette Sædegaarde. — 9. Maj 1815 var han bleven gift med Vilhelmine Christiane Ulrica Holstein-Rathlou (f. 1. Juni 1784 † 12. Juni 1861), Datter af Gehejmekonferensraad Chr. Fred. H.-R. til Rathlousdal. M. døde i Kjøbenhavn 15. Sept. 1852.

Erslew, Forf. Lex.

C. E. A. Schøller.

Mylius, Peder Benzon, o. 1689—1745, Landsdommer, historisk Forfatter, Søn af den tyskfødte Apotheker i Slagelse Johan Jacob M. og Sophie v. Støcken (tidligere gift med Rektor Peder Bendt- sen), blev døbt 8. Jan. 1689, dimitteredes 1706 fra Slagelse Skole, tog 1710 theologisk Attestats, blev 1723 Sekretær i danske Kancelli, 1724 Assessor i Hofretten, 1728 i Højesteret, 1732 Landsdommer i Sjælland, 1733 Justitsraad, død i Sorø 18. Marts 1745. Gift 1721 med Magdalene Margrethe Holmann (f. 17. Marts 1692 † 2. Juni 1778), Datter af Overkonduktør for Landmaalingen Claus H. og Hedevig Vedel. M. var en Mand med litterær Sans og historiske Interesser, hvorom den betydelige Haandskriftsamling, han efterlod sig, vidner. Selv udarbejdede han ogsaa historiske Skrifter, hvoraf dog kun hans Levnedsbetænelser af Cort Adeler udkom (1740), efter at først Holberg havde benyttet hans Manuskript i sin Danmarkshistorie. At hans andre Arbejder (Danebrogsordenens Historie, Frederik IV's Historie m. fl.) forbleve utrykte, kan ikke beklages, naar man ser hen til, hvor ukritisk og upaalidelig som Historieskriver han viser sig i sit trykte Arbejde.

Nyerup, Lit. Lex. Hundrup, Efterretn. om Dim. fra Slagelse S. 29. Bruun, Curt Adelaer S. 7 ff. *G. L. Wad.*

v. Müllen, Lauritz Michael, 1800—78, Officer og Politiker, født 25. Avg. 1800 paa Davgaard ved Vejle, Søn af Johan Ludvig v. M. (f. 1758 † 1808), af en oprindelig nordtysk Adelslægt, der over Sverige var kommen til Danmark og siden 1719 havde ejet den nævnte Gaard; hans Moder hed Charlotte Dorothea f. Utzon († 1829). Han kom 1814 ind paa Landkadetakademiet og blev 1820 Lieutenant i Fodfolket. Han var tidlig greben af Frihedsideer og ønskede at hjælpe baade ved Grækernes og senere ved Belgiens Frihedskamp, men fik ikke Tilladelse dertil. Da han ogsaa tog virksom Del i de frisindede Foreninger og ingen Dølgemaal lagde paa sine Ønsker om indgribende Ændringer i vore militære Forhold, blev han 1842 ved den store Hærreduktion afskediget som Kapitajn. Han skrev 1844—45 2 Skrifter om Værnepligt og Væbningsvæsen i Danmark (oprindelig Artikler i «Kjøbenhavnsposten») og 1848 «Forsøg til et Excerreglement for Infanteriet ved en Folkevæbning». 1848 blev han igjen tagen til militær Tjeneste og førte bl. a. Kompagni under Fredericias Belejring; fik derefter Majors Titel, men følte sig ellers tilsidesat. I Maj 1853 valgtes han til Folketinget i Ringstedkredsen og gjenvalgtes uafbrudt indtil 1872;

sad ogsaa i Rigsraadets Folketing 1864—66. Han valgtes af Bønderne, og Valgkampen var 1858 saa bitter, at han om Aftenen efter Valget ved Afrejsen blev alvorlig saaret med et Knivstik. Medens han i militære Spørgsmaal samstemmede med Tscherning, fulgte han i politisk Henseende stadig J. A. Hansen, blev ogsaa 1855 Medlem af Bestyrelsen for Bondevennernes Selskab og 1865 Næstformand i Østifternes Folkeforening; 1856—60 var han Formand for Kjøbenhavns første Arbejderforening. I Folketinget spillede han ingen stor Rolle, skjønt han 1853—56 havde Sæde i Finansudvalget og 1870—72 var Medlem af det forenede Venstres Bestyrelse. Han var en ivrig Demokrat (bortkastede 1842 sit «von») og havde en udpræget Retfærdighedsfølelse. Døde 10. Febr. 1878. — M. ægtede 1840 Kjartine Amalie Isfjord (f. 1808 † 1874), Datter af islandsk Kjøbmand Kjartan I. (f. 1774 † 1848) og Else Kirstine f. Colding (f. 1778 † 1857).

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Dansk Rigsdagskal. Nær og Fjern 1878, Nr. 295 og 298. Folketid. (Ringsted) 21. Febr. 1878. Vort Forsvar 4. Dec. 1892.

Emil Elberling.

Müller, jvfr. Møller.

Müller, Adam August, 1811—44, Historiemaler, var Søn af ndfr. nævnte Biskop Peter Erasmus M. og født 16. Avg. 1811 i Kjøbenhavn. Han skulde have studeret, men da hans Lyst til kunstnerisk Virksomhed tidlig gjorde sig gjældende, fik han Adgang til Kunstakademiet og blev Elev af C. V. Eckersberg. Han blev 1828 Elev af Modelskolen og vandt 1832—33 Akademiets Sølvmedailler. Han begyndte at udstille allerede 1829: «Aladdin, staaende bag Pillen, ser Gulnare», og i de følgende Aar udstillede han dels Portrætter, dels Figurbilleder, hvoraf 2, som lovende Ungdomsarbejder, bleve kjøbt til den kongl. Malerisamling. Religiøse og historiske Æmner af alvorligt Indhold tiltalte ham mest. Kunstforeningen kjøbte «Den saarede Herluf Trolle, som modtages af sin Hustru og af Skolens Disciple paa Herlufsholm». I 1833 konkurrerede han forgjæves om Guldmedaillen; Opgaven var «Flugten til Ægypten». 1834 malede han en Altertavle, «Christus prædiker fra Skibet», for Grev Moltke. Han vakte allerede den Gang Opmærksomhed ved sin Sans for Liv og Klarhed i Farven og ved den øjensynlige Flid, hvormed han udførte sine Billeder, selv om han ikke altid viste tilstrækkelig Sikkerhed i Legemets Bevægelser eller i Formernes Korrekthed. Efter en mindre Udenlandsrejse

udstillede han 1835 nogle Udsigter fra Tyskland, ligesom senere nogle Partier fra Italien, medens han ellers foruden Portrætter kun malede Figurbilleder, som oftest historiske Æmner eller Alterbilleder. Saaledes havde han s. A. «Valdemar Sejer i Fængsel» (Kunstforeningen) og 1836 2 Altertavler.

Den mindre Guldmedaille var imidlertid i 1835 bleven ham tilkjendt for «Odysseus kommer til Nausikæ», et Billede, som endnu tiltaler ved sin hele Behandling, sin Harmoni i Farven, uden at dennes Friskhed er gaaet tabt. 2 Aar efter vandt han den store Guldmedaille for Opgaven: «David opmuntrer Saul ved sit Harpespil». Medaillen tilkjendtes saa vel ham som hans heldige Konkurrent fra 1833, den tyskfødte H. Eddelien. Da derefter begge Kunstnere søgte Akademiets Rejsestipendium, hvoraf der den Gang kun var ét til Raadighed ad Gangen, maatte de paa ny kæmpe om Prisen med hinanden. Sommeren 1838 fik de til Opgave at male «Christus giver sig til Kjende for Disciplene i Emmaus», og i Dec. fremstilledes de 2 Billeder til Bedømmelse. Begge havde haft Vanskeligheder at kæmpe med, Eddelien havde været syg, og M. havde samtidig fuldført et stort Billede, som Aaret forud var bestilt hos ham af Kunstforeningen. Han naaede at faa begge Billeder færdige, men faldt saa i en heftig Feber, hvori endog hans Liv var i Fare. M. synes i det hele at have været en ualmindelig energisk Personlighed, der anspændte sin Arbejdskraft til det yderste. Akademiet var talrigt forsamlet under Thorvaldsens Forsæde; 4 Kunstnere, hvoriblandt netop Professorerne i Historiemaleri, holdt Billederne saa lige i Værd, at de ikke vilde afgive deres Stemmer til Gunst for en af dem, men den øvrige Forsamling valgte Eddeliens Arbejde med 14 Stemmer mod 4. Eddelien, der havde faaet dansk Indfødsret, fik saaledes Stipendiet. Men Forsamlingen besluttede enstemmig at ansøge om et lige saa stort Stipendium for M. af Finanserne; Thorvaldsen gik selv til Kongen, og 19. Jan. 1839 bevilgedes ham 800 Rdl. Sølv i 2 Aar, medens Akademiet senere i 1841 bevilgede ham det 3. Aar; han nød altsaa ganske lige Ret med Eddelien. I Jan. 1839 var M. rask nok til at kunne rejse til Italien.

Uagtet han allerede den første Sommer paa Ischia paadrog sig en Forkølelse, der gik over til Brystsyge, fik Opholdet i Italien stor Indflydelse paa hans korte Kunstnerlivs sidste Udvikling. Studiet af den florentinske Malerkunst synes at have ført ham ind i hel ny Retning. Foruden en Altertavle, «Fremstillingen i Tempelet»,

malede han det store Billede: «Christus velsigner de 4 Evangelister», som findes i Thorvaldsens Musæum. Da han 1842 kom hjem, blev han agreeret paa dette Billede, som ved Udstillingen Aaret efter fik Thorvaldsens Medaille, og fik som Opgave til Medlemsstykke «Synderinden ved Jesu Fødder». Men han fik kun malet nogle Portrætter og «Den fortabte Søns Hjemkomst» (kongl. Malerisamling), da Døden bortkaldte ham 15. Marts 1844.

Dette Billede i Thorvaldsens Musæum er en ejendommelig Efterligning af den ældre italienske kirkelige Stil. Den symmetriske Anordning, de lyse, udprægede Lokalfarver, som i deres harmoniske Sammenstilling danne en Øjet saa tiltalende Farveharmonie, den fromme Idealisme, som fremtræder i disse Skikkelser og i en Handling, som ikke har nogen historisk Hjemmel, give dette Billede noget uvirkeligt, noget højtideligt, der giver Ret til at stemple det som en poetisk Sjæls Svanesang, uagtet det ikke var Kunstnerens sidste Arbejde. Mere i Sammenhæng med hans yngre Kunstvirksomhed og med Udviklingen af dansk Kunst var det Billede, som Kunstforeningen bekostede, og som hænger i Helligaandskirken, «Luther paa Rigsdagen i Worms». Det er vistnok Kunstnerens modneste Værk. Handlingen er klart og levende fortalt, Farvegivningen sandere og naturligere end i baade ældre og yngre Billeder af ham, og der var mere samlet malerisk Virkning i Helheden.

Dansk Pantheon. Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Ph. Weilbach.

Müller, Adam Gottlob, 1769—1833, Højesteretsassessor, en Søn af nedennævnte Konferensraad Frederik Adam M., fødtes i Kjøbenhavn 6. Avg. 1769, blev privat dimitteret til Universitetet 1785, ansattes s. A. som Volontær i danske Kancelli, studerede i de følgende Aar under J. E. Colbjørnsens Vejledning, tog 1787 juridisk Embedsexamen, foretog 1788—90 en Studierejse i Udlandet, blev sidstnævnte Aar forinden sin Hjemkomst surnumerær Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, udnævntes 1796 til Assessor i Kjøbenhavns Politiret, fik 1799 samtidig med Colbjørnsens Udnævnelse til Justitiarius i Højesteret Tilladelse til at aflægge Prøve som Assessor i Højesteret og beskikkedes det følgende Aar til Assessor i den nævnte Ret, en Stilling, som han med al Ære beklædte til sin Død, 1. Febr. 1833 i Kjøbenhavn. 1788 blev han titulær Kancellisekretær, 1810 Etatsraad, 1821 Konferensraad og 1828 Kommandør af Danebrog. Han ægtede 10. Maj 1800 Karen Elisa-

beth Steenbeck (f. i Kjøbenhavn 5. Juli 1778, † 24. April 1857), en Datter af Koffardikapitajn Jørgen Samuelsen S. og Cathrine Haagensdatter.

Erslew, Forf. Lex.

G. Kringelbach.

Müller, Carl Ludvig, 1809—91, Numismatiker og Arkæolog, Søn af nedennævnte Biskop Peter Erasmus M., fødtes i Kjøbenhavn 9. Juni 1809; gik først i Efterslægtsselskabets Realskole, derpaa i Metropolitanskolen, hvor han til Lærere i Latin og Græsk havde Poul Møller og S. Meisling og blandt sine andre Lærere Lindberg, der underviste i Hebraisk, og Kofod i Historie. Allerede som Dreng kom han ved Faderens Interesse for Kunst i Forbindelse med Kunstkammerforvalter Spengler, der laante ham og Broderen Adam M. Glaspaster (efter antike Gemmer) til Afstøbning. I 1826 bestod han Examen artium som den øverste af de indkaldte og næste Aar 2. Examen, ligeledes med Udmærkelse, og studerede derpaa efter Faderens Ønske Theologi; i Sommeren 1832 tog han Examen med Udmærkelse. Samtidig med at han manuducerede til theologisk Examen, udarbejdede han en Besvarelse af Universitetets Prisspørgsmaal i orientalsk Filologi om de Forandringer, det hebraiske Sprog var undergaaet i det Tidsrum, som det gamle Testamentes Bøger omfatte, og vandt Prisen (1834). Da han ikke følte sig kaldet til at blive Præst, optog han atter et Æmne til videnskabelig Behandling, nemlig hvilke Meninger der har hersket om Christi Opstandelse, Liv efter Opstandelsen og Himmelfart i de 5 første Aarhundreder. Afhandlingen var begyndt før Faderens Død (1834) og forsvaredes for den theologiske Licentiatgrad i 1836. Efter at have forlovet sig s. A. tiltraadte han med offentlig Understøttelse en Udenlandsrejse, studerede semitiske Sprog, især Arabisk, i Jena, Göttingen og senere i Paris (under Silvestre de Sacy), men gennemgik ved Siden deraf Musæerne for Kunst og Antikviteter, hvilke Fag under flere Maaneders Ophold i Italien (Rom, Neapel, Florents) udelukkende vare Gjenstand for hans Studier, særlig alt, hvad der hørte til den klassiske Oldtid; ogsaa i Berlin, Wien og München opholdt han sig længere Tid. I 1839 vendte han tilbage til Kjøbenhavn og giftede sig 8. Avg. s. A. med Eleonore Frederikke Vilhelmine (Minna) ~~Göteborg~~^{Magazine} Levetzau (f. 1819), Datter af Kammerjunker Chr. S. C. E. S. L.; efter sin afdøde Moder (f. Komtesse Petersdorff) ejede hun en betydelig Formue.

I 1838 var en Del af Thorvaldsens Værker og Oldsager kommen

til Kjøbenhavn, hvor Musæet var under Bygning; M. paatog sig da at gennemgaa dem og gjøre Fortegnelse derover. Snart kom han ogsaa i Berøring med Kong Christian VIII, som opfordrede ham til Studiet af græske og romerske Antikviteter og især af de antike Mønter, som Kongen selv interesserede sig for og havde en Samling af. Brøndsted, der var Møntkabinettets Direktør, opmuntrede end yderligere dertil. M. gav sig da i Færd med den antike Numismatik samtidig med Virksomheden ved Thorvaldsens Samlinger. Han blev i 1841 adjungeret Inspektør ved Møntsamlingen, og de græske og orientalske Mønter henlagdes under hans Bestyrelse; hans arabiske Sprogkundskaber kom ham her til Nytte. Ved et Besøg i Rom s. A. hos sin syge Broder, Maleren Adam M. († 1844), kom han tillige i nærmere Forbindelse med Thorvaldsen. Efter Brøndsteds Død i 1842 blev C. J. Thomsen Direktør for Møntkabinettet, i 1847 ved Devegges Død blev M. Inspektør. I 1844 var Thorvaldsen død, Musæet aabnedes 1849, og i den mellemliggende Tid havde M., som udnævntes til Inspektør 1848, udarbejdet den omfattende Katalog over hele Musæets Indhold af Kunstværker og Oldsager, deriblandt antike malede Vaser, Gemmer og Mønter; i 1851 var den hele Katalog udgivet paa Dansk og Fransk, et meget omhyggeligt og solidt videnskabeligt Arbejde.

I de stærkt bevægede Aar før Krigen 1848—50 fulgte M. med i Interessen for de offentlige Anliggender, men følte ikke Lyst til nogen Fremtræden paa det politiske Omraade; fra 1841—44 var han dog Formand i Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug (i hvilken Stilling han ogsaa bl. a. fremkaldte Worsaaes første Skrift: «Danmarks Oldtid, oplyst ved Oldsager og Gravhøje»).

I Aarene 1850—65 falde da M.s betydeligste videnskabelige Frembringelser. Hovedværkerne ere: Alexander den stores Mønter og Afrikas Mønter i Oldtiden, begge udgivne paa Fransk, hint («Numismatique d'Alexandre le Grand») i 1855, dette («Numismatique de l'ancienne Afrique») i 1860—62 (Supplement i 1874). Det var et meget omfattende og vanskelige Opgaver, M. her paatog sig og løste; det var tillige til en vis Grad en videnskabelig Æressag for Danmark at faa disse Arbejder udførte. Brøndsted havde paatænkt et Værk om Alexanders Mønter, og Falbe og Lindberg havde gjort Forarbejder til en Beskrivelse af de antike Mønter fra Afrika, og i begge Anledninger vare de udenlandske offentlige og private Møntsamlinger blevne opfordrede til at sende Afstøbninger af deres Mønter til Møntkabinettet i Kjøbenhavn; af Værket om Afrikas

Mønter, som skulde udgives paa den danske Regerings Bekostning, havde man lovet at give Exemplarer til Gjengjæld for Afstøbningerne, naar Værket udkom. Begge Arbejder vare standsede ved de første Bearbejders Død (Falbe døde 1849, Lindberg 1857). — De Mønter fra Oldtiden, som bære Alexander den stores Navn, ere prægede ikke blot under hans Regering, men ogsaa i lang Tid efter hans Død og rundt omkring i de græske Stæder i forskjellige Lande; en overordentlig Mængde af disse Mønter er kommen til os, de have i Oldtiden dannet et Hovedbetalingsmiddel igjennem lange Tider i Verdenshandelen i den græske Orient. At beherske dette uhyre Stof, ordne det, saa vidt muligt, efter Mønternes Tid og Prægested og derved oplyse de Landes og Byers Betydning i Oldtidens politiske og kommercielle Liv, hvorfra Mønterne skreve sig, var den store Opgave, M. havde stillet sig, og som han fuldførte i et Værk af forholdsvis begrænset Omfang, ledsaget af et Bind Tavler (fra Magnus Petersens Haand), som ved deres praktiske Anordning og Nøjagtighed er blevet et uvurderligt Hjælpemiddel for Studiet af disse Mønter. Det franske Akademi tilkjendte Forfatteren den numismatiske Prisedaille, og de betydeligste Videnskabsmænd omtalte Bogen i de mest anerkjendende Udtryk. En ganske lignende Modtagelse fik det andet store Værk, om Afrikas antike Mønter. Det skulde omfatte de i (Nord)Afrika (med Undtagelse af Ægypten) i Oldtiden prægede græske, romerske og føniciske Mønter. De sidste vare de vigtigste og frembøde den største Vanskelighed. Det kom især an paa Læsningen og Forklaringen af deres Indskrifter, som for største Delen hidtil vare urigtig opfattede. Her besad M. de fornødne Forkundskaber, da han var vel bevandret i det med det føniciske nær beslægtede hebraiske Sprog og havde gode Kundskaber i de øvrige semitiske Sprog. De Forarbejder, som vare gjorte af Falbe og Lindberg, laa allerede flere Aar tilbage, og det hele maatte derfor gjenoptages paa ny og forfra. Hertugen af Luynes, som selv havde samlet Stof til en Beskrivelse af de føniciske Mønter fra Afrika, stillede alle de Mønter og Afstøbninger, han havde samlet i dette Øjemed, til M.s Raadighed, og M. gjennemgik yderligere i Paris i det nationale Kabinet og paa Hertugens Landslot alle de paagjældende Mønter. M.s Værk (i 3 Dele) var banebrydende paa dette Omraade, hvor saa faa havde Forudsætningerne for at give noget værdifuldt, og hvor alle mulige æventyrlige Formodninger havde faaet Lov at tumle sig tidligere. Fra de mest kompetente Sider blev Bogen

rost efter Fortjeneste og dens Betydning ogsaa for Oldtidens almindelige Historie fremhævet. M. stod fra den Tid ubestridt som en af Aarhundredets største Numismatikere, og hans Værker danne endnu paa deres Omraade det fuldt tilfredsstillende Grundlag for Studiet og det uundværlige, paalidelige Udgangspunkt for videre Forskning. Talrige udenlandske videnskabelige Selskaber optog M. som Medlem; af det danske Videnskabernes Selskab var M. blevet Medlem 1856, og hans mindre Afhandlinger dels af numismatisk, dels af arkæologisk Indhold ere trykte i dets Skrifter og Oversigter. Af disse fremhæves: «Den thraciske Konge Lysimachus' Mønter» (1857), ogsaa paa Tysk, og «Religiøse Symboler af Stjerne-, Kors- og Cirkelform hos Oldtidens Kulturfolk» (1864), «Hermesstavens Oprindelse» (1865), «Hagekorsets Anvendelse og Betydning i Oldtiden» (1877). Den filosofiske Doktorgrad erhvervede M. i 1855 ved en Afhandling om Kong Philip II af Macedoniens Mønter; denne Konges og Philip III's Mønter bleve siden af M. behandlede i Forening med Alexanders Mønter og indlemmede i Værket derom.

Ved Thomsens Død i 1865 blev M. Direktør for Mønt- og Medaillesamlingen og det næste Aar ogsaa for Antiksamlingen. Denne sidste Samling blev af M. fuldstændig omordnet og i de følgende Aar forøget ved Indkjøb efter strængt videnskabelige Synspunkter, saa at den vil kunne tjene som et ret alsidigt Grundlag for den arkæologiske Undervisning. Ogsaa i Møntsamlingen fik M. Lejlighed til at gennemføre en mønsterværdig systematisk Ordning af dens forskjellige Afdelinger, og han var for Oldtidsmønternes Vedkommende ivrig bestræbt for at holde Samlingens videnskabelige Ordning paa Højde med, hvad de nyeste Forskninger i alle Lande bragte af gode og paalidelige Resultater paa Numismatikkens Omraade. — I 1853 havde M. faaet Titel af Professor, i 1869 blev han Etatsraad og i 1889 Kommandør af Danebrog. I sin Ungdom deltog han med Iver i det selskabelige Liv, som Faderens store Omgangskreds medførte; en Tid lang stod Digteren H. C. Andersen i et nøjere Venskabsforhold til ham (Breve fra M. findes i «Breve til H. C. Andersen» S. 521 ff.). Efter sin Hustrus Død (3. Febr. 1865) og paa Grund af en fra den samme Tid tiltagende Tungørighed trak han sig tilbage fra al Selskabelighed, men vedblev med sine jævnlige kortere Rejser til Udlandet, hvorhen i hans yngre Aar Studierne havde draget ham (en Rejse i 1852 i Anledning af Værket om Alexanders Mønter havde ført ham over Holland og Belgien til London og Paris og bragte ham i Forbindelse

bl. a. med Waddington og Prokesch v. Osten, der vare lige saa ivrige Numismatikere som ansete Statsmænd). Hans Helbred var i øvrigt godt, og han udførte sin Embedsgjerning, indtil han i en Alder af 82 Aar afgik ved Døden 6. Sept. 1891 efter en kortvarig Sygdom.

Univ. Progr. ved Jubelfesten 1836 og ved Reformationsfesten 1855. Erslew, Forf. Lex. Revue numismatique 1891. Zeitschr. f. Numismatik XVIII. Museum 1891.

C. Jørgensen.

Müller, Carl Philip Friedemann Maximilian, 1808—84, Officer. Max M., som han i Almindelighed kaldtes, er født 22. Okt. 1808 i Fredericia, hvor Faderen, Christian Vilhelm Carl M., var Kapitajn ved fynske Infanteriregiment. Denne døde allerede 1820, og Moderen, Helene f. Strickenbach fra Ekernefærde, flyttede derefter med sine 5 Børn, hvoraf Max var det ældste, til Rensborg. 1822 kom M. paa Landkadetakademiet og blev 1825 efter bestaaet Officersexamen Sekondlieutenant ved det holstenske Infanteriregiment, hvorved han dog først kom til Tjeneste Nytaarsdag 1827, i det han forinden var 1. Korporal ved Kadetkorpset og kongelig Page. Regimentet, der 1842 omdøbtes til 15. Bataillon, laa i Rensborg, og her forblev han baade som Premierlieutenant (1834) og som karakt. Kapitajn (1841). M. var ikke ledig i sin lange Lieutenants-tid, men dels læste han en Del, og dels hærdede han sit Legeme ved lange Vandringer og alle Slags Vaabenøvelser. Traadte nogen ham for nær eller talte ilde om hans Fødeland, forstod han ikke Spøg, men gav vedkommende Valget mellem Pistol, Kaarde og Sabel eller at gjøre en Undskyldning. Mod sine Folk var han alt andet end blid, og ligesom han forlangte meget af sig selv, saaledes stillede han ogsaa store Krav til sine underordnede, der med stor Respekt saa op til den ^{haard} ~~over~~ 3 Alen høje, muskel- og sene-stærke Mand med det mørkebrune Haar og Skjæg, de stærkt markerede Træk og den ubøjelige Vilje.

I 1846 blev M. Kapitajn af 2. Klasse og forflyttedes til Kjøbenhavn som Kompagnichef ved 4. Bataillon, hvormed han ogsaa rykkede i Felten 1848; det varede ikke længe, inden han vandt sig et Navn som en af Hærens dygtigste Officerer, der med Udmærkelse førte sit Kompagni ved Bov, Slesvig, Nybøl og Dybbøl, i Sundeved under Aprildagene 1849 og ved Isted. Her lagde han navnlig Føreregenskaber for Dagen, i det han, ansat ved Krabbes Brigade, under Kampen ved Vedelsvang i Spidsen for 2 Kompag-

nier tilbageerobrede Katbæk Skov, som Insurgentene havde sat sig fast i. Idelig lod han blæse: «Gaa paa», og det var ogsaa navnlig ved Hjælp af Bajonetten, at han fordrev sin Modstander, saa at han siden den Dag altid beholdt en stor Forkjærlighed for dette Vaaben og lod de ham underlagte Tropper fortage Øvelse i Bajonetangreb, saa længe han stod i Tjenesten.

Efter Krigen kom M. til 1. Forstærkningsbataillon samt flere Afdelinger og i 1852 til 13. Bataillon, hvorved han i 1853 blev Major, men fik Aaret efter Befalingen over 1. Bataillon i Rensborg, i det han tillige blev Oberstlieutenant uden Anciennitet (med Anciennitet fra 1857). 9 Aar tilbragte han nu atter her og hærde sine Kjøbenhavnere, som ikke altid vare lette at lede, ved anstrængende Øvelser baade paa Excerpladsen og i Terrænet, saa hans Bataillon hurtig blev Hærens bedst uddannede Afdeling, hvori der herskede en Jærndisciplin. Hans Navn var derfor alt i Halvtredserne kjendt i vide Kredse, tilmed da han ved sit Studium af Taktikken var en af dem, som først havde Øje for Kompagnikolonns Fortrin, til hvis Indførelse han væsentlig hidrog.

Da Hæren i Efteraaret 1863 mobiliseredes, havde det først været Bestemmelsen, at M. skulde have haft Befalingen over 1. Regiment. Ingen vilde bedre end han kunne have ført denne Afdeling mod Fjenden, thi Mandskabet nærde en ubetinget Tillid og Tro til ham og fulgte ham blindt, medens den første Misnøje med hans Strænghed for længst havde veget Pladsen for Beundring og Kjærlighed. I Steden for udnævntes han til Oberst og Chef for 7. Brigade, bestaaende af 1. og 11. Regiment. Brigaden kom op til Danevirke, og 2 af dens Batailloner deltog i Kampen ved Selk og Kongshøj 3. Febr. Da Hæren den 5. gik tilbage fra Danevirke, kom 3. Division, General Steinmann, bestaaende af 7. og 8. Brigade, til at dække Tilbageslaget, og disse skiftedes saa til at være Fjenden nærmest. Ved Sankelmark fik M. Ordre til at indtage Stilling med sin Brigade for at lade 8. Brigade gaa igjennem og at standse de forfølgende Østerrigere. Saaledes opstod Kampen ved Sankelmark, hvori M. lagde sine bedste Soldateregenskaber for Dagen. «Det er ikke nok, at jeg afventer Fjenden, jeg maa selv angribe ham», havde han udtalt ved Modtagelsen af Befalingen om at indtage en Stilling, og han førte baade 1. Regiment, der stod forrest, og derefter 11. Regiment frem imod Fjenden, saa det kom til virkelig Haandgemæng. Vi mistede i alt 17 Officerer, 28 Underofficerer og 738 Mand, Fjenden 30 Officerer og 403 Mand. —

Senere kæmpede Brigaden, som fulgte med General Hegermann-Lindencrones Division nord paa, ved Vejle, men derefter kom den ikke mere i Ilden.

Efter Krigen, under hvilken han hædredes med Kommandørkorset af Danebrog, vedblev M. at være Brigadechef (2. Infanteribrigade), medens han blev Medlem af Forsvarskommissionen af 1866, hvori han dog ikke opnaaede nogen Indflydelse, da han langt bedre forstod at kommandere end at forhandle. Ved Gjennemførelsen af Hærloven af 1867 udnævntes han til General og Chef for 1. sjællandske Brigade, og atter i denne Stilling søgte han med Jærnhaand og uden nogen Sinde at skaane sig selv at udvikle sine Troppers Kampdygtighed. I 1870 var han Chef for Lejrdivisionen ved Hald og benaadedes i 1875 med Storkorset af Danebrog, medens han i 1879 paa Grund af Alder afskedigedes af Krigstjenesten. M. var uforlignelig til at føre en Bataillon eller en Brigade frem og vilde sikkert ogsaa have gjort fortrinlig Fyldest under større Forhold, da han i afgjørende Øjeblikke forstod at optræde med stor Ro og handle hurtig og forstandig. At han dog kjendte sin Begrænsning, turde fremgaa af, hvad han skrev i «Tidsskrift f. Krigsvæsen» 1865: «Naar man betegner os Stedet, hvor, og Tiden, da vi skulle slaa til, saa maa vi gjøre det paa en saadan Maade, at vi knuse alt, hvad der er imod os».

Efter et langvarigt Sygeleje døde han 28. Okt. 1884 i Kjøbenhavn. Sin Hustru, Emilie f. Thorsen, Datter af Kjøbmand Gottborg T. i Flensborg, havde han ægtet 11. Sept. 1852.

Illustr. Tid. XXVI, Nr. 6. Vort Forsvar Nr. 102 og 192. Søndagsposten 1868, Nr. 236. Skandin. Folkemag. 1870, S. 481. A. Larsen, Dansk-norske Heltehistorier 1814—64. *P. N. Nieuwenhuis.*

Müller, Caroline Frederikke, s. Walter.

Müller, Christian, 1638—1720, Amtmand, Søn af nedennævnte Rentemester Henrik M. († 1692), blev 1682 Kommerceraad, senere Justitsraad og udnævntes 1688 til Amtmand paa Island, hvorhen han rejste s. A.; 1707 fik han, der som oftest opholdt sig i Danmark, Paalæg om kun hvert andet Aar at tage Orlov, men lod fra samme Tid af Embedet bestyre af en anden og kom ikke senere til Island. 1718 fik han Tilladelse til at afstaa Amtmandsskabet imod at beholde den halve Gage. M. blev 1668 gift med Regine Schönbach (f. i Zwolle 7. Dec. 1644), Datter af holstensk Landkansler, Dr. juris Johan Christof S. og Enke efter Dr. juris Gottfried Wandelin

(† 1667); efter dennes allerede næste Aar (begr. 16. April) indtrufne Død ægtede han 8. Febr. 1671 Margrethe Bartholin (døbt 19. Marts 1652), Datter af Justitiarius Thomas B. (I, 575); hun døde 1711 (begr. 10. Febr.) i Kjøbenhavn. M., der ejede Hovedgaarden Kattrup, døde 3. Juli 1720.

C. E. A. Schøller.

Müller, Christian Andreas, 1783—1877, Stempelskærer, var Søn af Farver, Major ved det borgerlige Artilleri Otto Andreas M. (f. 1750 † 1836) og Gunild f. Visborg (f. 1757 † 1828) og var født i Kjøbenhavn 20. Juni 1783. Efter at have taget dansk-juridisk Examen gik han Embedsvejen og endte som Postmester i Randers og Justitsraad. Ved Siden heraf havde han lagt sig efter at modellere og skære Stempler til Medailler. Saaledes udførte han i 1815 en Medaille i Anledning af Kongens Hjemkomst og deltog med Kunstnere som J. Conradsen og H. E. Freund i Konkursen om Kroningsmedaillen; Aversen med Kongeparrets Portrætter er af M. Senere udstillede han Kopier i Elfenben efter andre Kunstneres Værker og har bl. a. ogsaa udført Underofficerernes Hæders-tegn. Men hans Kunst beholdt, trods hans utvivlsomme Talent, et vist Præg af Dilettantisme. M. var gift med Pauline Eleonore f. Beutner og døde i Kjøbenhavn 19. Juli 1877.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Ph. Weilbach.

Müller, Christian Frederik, 1744—1814, Kobberstikker, var Broder til efternævnte Otto Fr. M. Han var født i Kjøbenhavn 1. Marts 1744 og lærte Kunsten hos den gamle Joh. Martin Preisler. Han stak til «Flora Danica», til Broderens «Zoologia Danica» og andre naturvidenskabelige Værker, men hans Stik have nu kun nærmest Interesse for Videnskabsmænd. Dog gjorde han ogsaa ganske enkelte Prospektstik o. a. l. Han ledsagede Vahl paa dennes botaniske Rejse i Holsten og maa altsaa have været en habil Tegner. M. døde i Kjøbenhavn paa den 70. Aarsdag efter sin Fødsel, 1. Marts 1814. Han havde været gift med Louise Sophie f. Krebs; en Datter af dem ægtede den bekjendte Komponist og Sanger du Puy.

Schlesw.-Holst. Prov.-Berichte 1814, S. 489 ff. Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

F. J. Meier.

Müller, Christian Rudolph, 1651—1712, Biskop, blev født 13. Nov. 1651 i Kjøbenhavn og var Søn af ndfr. anførte Professor juris, senere Borgmester i Flensborg, Joh. M. († 1672). Fra Flens-

borg Skole kom han til Gymnasiet i Danzig og studerede derpaa 3 Aar i Königsberg. Siden kom han til Kjøbenhavn, hvor han blev Huslærer hos Gehejmeraad v. Stöcken, men allerede 1675 Feltpræst ved et holstensk Dragonregiment og var med ved Wismars Belejring. S. A. blev han Hjælpepræst i Neuenbrook ved Krempe. 1684 udnævntes han til tysk Hofpræst i Kjøbenhavn, 1695 tillige til Professor ved det derværende Ridderakademi, og 1700 meddeltes ham efter kongl. Ordre den theologiske Doktorgrad. 1703 blev han Kingos Eftermand som Biskop i Odense. M. var en besynderlig upraktisk og konfus Mand, der snart blev et villigt Redskab for den træske Stiftsprovst Carstens (III, 408) og derved bragte en Række sørgelige Bryderier over sit Liv. Han blev af Carstens opægget til usømmelig Retstrætte med Kingos Enke i Anledning af Afleveringen af Stiftsmidlerne. Med Stiftets Præster og Degne kunde han heller ikke forliges og trak som oftest det korteste Straa. En særlig vidtløftig Proces endte 1710 ved Højesteret med, at han maatte betale en Degn 100 Rdl. for tilføjet Spot og Skade. Da han heller ikke var det danske Sprog ret mægtig, skaffede dette ham ogsaa mange Fortrædeligheder paa hans Visitatser. Paa en af disse døde han 12. Jan. 1712 hos sin Svigersøn i Vesterborg (ved Nakskov), dog ikke i Præstegaarden, men mærkelig nok i Hospitalet, hvor han «for større Roligheds Skyld» havde lagt sig. — Han var gift med Cecilie Margrethe f. Clüwer († 1715), Datter af Borgmester Marcus C. i Krempe og Enke efter hans Formand, Johan Birkenbusch, i Neuenbrook. Blandt hans Sønner er ndfr. anførte Biskop Marcus M.

Zwergius, Siellandske Clerisie S. 699 ff. Archiv f. Staats- u. Kirchengesch. Schlesw., Holst. u. Lauenb. V, 281. Heiberg, Thomas Kingo S. 234 ff.

A. Jantzen.

Müller, Frantz Heinrich, 1732—1820, Kemiker, Apotheker og Porcellænsfabrikant, er født 17. Nov. 1732 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, af samme Navn, var Materialforvalter ved Holmen; Modren var Øllegaard Christiane f. Ehlers. 1746 kom han i Lære hos Apotheker J. D. Cappel (III, 354), og den Skole, han gennemgik hos denne dygtige Mand, der interesserede sig for Kemi og Mineralogi, blev af Betydning for hans Liv. 1754 rejste han til Upsala, Norge og Harzen paa Mineralogiens Vegne, og 1760 blev han Guardein ved den af Kjøbenhavns Bank oprettede Mønt, hvor han fortsatte de «praktiske Forelæsninger», han havde begyndt i Apotheker Cappels Laboratorium ved Frederiks Hospitals Apothek.

Bankens nye Mønt fik dog kun ringe Virksomhed, og 1767 blev den nedlagt, hvad der kom M. meget ubelejligt, da han i Tillid til den opnaede faste Stilling havde giftet sig; hans Hustru var Anne Cathrine f. Holm (f. 20. Juni 1743 † 24. April 1822), Datter af Stads- og Garnisonskirurg i Nyborg Thomas Nicolai H. og Cathrine Lucie f. v. Lengercken. Efter stort Besvær fik han nu (1768) Bevilling som Materialist og Laborant en gros, men herved kom han paa spændt Fod med Apothekerne, og saa tog han i 1773 farmaceutisk Examen (med Udmærkelse) for selv at blive Apotheker, først som Forpagter af Waisenhusapotheket (1773—85) og derpaa (1785—95) som Ejer af Christianshavns Apothek. Den flittige og ivrige Mands Virksomhed begrænsedes dog ikke hertil. Lærde Venner hædrede ham (1780) ved Valg som Medlem af Videnskabernes Selskab, i hvis Skrifter han skrev en Række tekniske, væsentlig metallurgiske, Afhandlinger, Avtoriteterne udnyttede hans omfattende kemiske Kundskaber ved at afkræve ham en Række Erklæringer, og velsindede Medborgere gave ham forskellige Hverv; 1788—91 var han saaledes Meddirektør og Kasserer ved det da nyoprettede Understøttelsesselskab «Borgervennen».

Den Berømmelse, der er knyttet til hans Navn, skyldes dog væsentlig den Omstændighed, at han er den kongl. Porcellænsfabriks Skaber. Efter flere Aars Experimenteren var det lykkedes ham at fremstille haardt Porcellæn. I 1774 udstedte han derfor en «Indbydelse til et Participantskab i en dansk Porcellænsfabrik», og trods store Vanskeligheder kom Fabrikken Aaret efter i Stand, hvad der i høj Grad frydede Datiden; det kongl. Landhusholdningsselskab sendte ham sin store Guldmedaille. Gjennem sin Svoger Lægen Theodor Holm, adlet Holmskjold (s. VII, 604), der den Gang var Kabinetssekretær hos Enkedronning Juliane Marie, opnaede han den uundværlige høje Protektion, der bl. a. gjorde, at Fabrikken 1779 overtoges af Staten, ved hvilken Lejlighed M. med Justitsraads Titel udnævntes til den kongelige Fabriks Inspektør og modtog en emailleret Gulddaase med 1000 Rdl. i. Da Fabrikens Styrelse efter Holmskjolds Død fik en ny Ordning, blev M. (1794) «kunstforstandig Administrator» ved Fabrikken, og som saadan virkede han til 1801, da han efter 26 Aars utrættelige Arbejde traadte tilbage. Fabrikken havde under hans Ledelse vundet et Navn, som dette dens første Tidsrum endnu har bevaret. Nutiden værdsætter i høj Grad Arbejderne fra den Müllerske Periode. Efter 1801 stod M. som Konsulent for Direktionen i alle Sager Fabrikken

vedrørende, men 1811 synes han at være flyttet fra Kjøbenhavn.
4. Marts 1820 døde han i sit 88. Aar i Hillerød.

Rawert, Danmarks industr. Forhold S. 304 ff. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevesen II, 650 ff. Nyrop, Den danske Porcellænsfabrikations Tilbliven (1878). K. Madsen, Den kgl. Porcellænsfabrik i forrige Aarh. (1893). Tidsskr. f. Kunstind. 1893, S. 208 ff. *C. Nyrop.*

Müller, Frederik Adam, 1725—95, Kobberstiksamler, var født paa Boller ved Horsens 28. Maj 1725. Forældrene vare Peter M. († 1749), Forvalter paa Boller, og Aurelia f. Anchersen († 1754). Han blev Student fra Horsens Skole 1743 og gik Kontorvejen. 1758 blev han Hofskriver, 1765 Stempelpapirforvalter i Danmark og Norge og Justitsraad, 1774 Etatsraad og 1784 Konferensraad. Han døde 27. Febr. 1795. Som Embedsmand har han ikke efterladt sig større Spor; derimod maa han nævnes med Ære som flittig og kyndig Samler af «Pinacotheca Dano-Norvegica», som er en af det store kongl. Bibliotheks ypperste Skatte, og som efter hans Død erhvervedes til Bibliotheket for en Livrente til Datteren. I over 50 Aar havde M. samlet disse Kobbere (4—5000), ordnet dem systematisk og forfattet en udførlig haandskreven Katalog over dem; hans Søn A. G. M. (s. ovfr.) har udgivet en Udsigt over hele Samlerværket (1796). Da den nys erhvervede Wasserschlebeske Samling af Kobbere og overhovedet alle Kobberstikkene paa det kongl. Bibliothek skulde ordnes, og der i den Anledning 1783 nedsattes en Kommission, var M. Medlem af denne; dette Kæmpearbejde, systematisk Ordning af 76244 Kobbere, varede fra 1783—90; det udførtes dog hovedsagelig af Wiedewelt. M. var Medudgiver af «Beskrivelse over danske Mønter og Medailler i den kongl. Samling» (1791). M. havde i 1763 ægtet Marthe Sophie Garboe, Datter af Konsistorialraad G. i Tikjøb; hun døde 20. Febr. 1780.

Werlauff, Efterretn. om det st. kgl. Bibliothek. Baden, Univ.-Journ. 1795, S. 47 f. Meier, Wiedewelt S. 133, 143 f. 273. *F. J. Meier.*

Müller, Frederik Gotthold, 1795—1882, Officer, blev født 17. Juni 1795 i Fjellerup (Randers Amt), hvor Faderen, Thomas Høeg M. (døbt i Nordborg 22. Jan. 1755), var Præst. Moderen var Dorothea f. Kallager (døbt 15. Juli 1764 † 30. Dec. 1839). Den velhavende Fader tog 1798 sin Afsked og flyttede til Kjøbenhavn, hvor han døde 1. Febr. 1802, men allerede 1. April 1803 fik M. i Kontrollør ved det Schimmelmansske Sukkerraffinaderi Hans Severin Benzon en omhyggelig Stiffader. Det travle militære Liv i Hoved-

staden efter 1801 vakte Drengens Lyst til Soldaterstanden. Som 13 Aars Purk kom han ind paa Frikorporalinstituttet, hvorfra han 1810 afgik som Sekondlieutenant i Prins Frederik Ferdinands Dragonregiment. Dette var blevet oprettet 1807 og havde endnu ingen fast Garnison, men flakkede om paa Landet, hvor M. førte et fornøjeligt, ubudent Liv, der snart blev fortsat uden for Sjælland, uden at det førte til alvorlig Kamp. I Dec. 1813 stødte Regimentet til det ved Kolding formerede Reservekorps, hvorfra Landgrev Carl trak det ned til Flensborg; men kort efter maatte det paa Kongens Befaling marchere tilbage til Armeen paa Fyn. 1814 kom det atter til Sønderjylland for i Forbindelse med andre Tropper at sikre mod et Overfald af Carl Johan. Efter et kort Ophold paa Sjælland marcherede Regimentet ud for at okkupere Frankrig, men ved Bremen standsedes Bevægelsen, og Regimentet gik tilbage til Holsten. Endelig i Slutningen af 1815 fik M. en længere Udkommando, i det hans Regiment hørte til de 5000 Mand danske Tropper, der okkuperede Nordfrankrig indtil Efteraarct 1818. Inden Hjemmarchen ægtede M. 21. April 1818 Maria Carolina Ferdinanda Augusta v. Gähler (døbt 13. Juni 1791 † 16. Nov. 1861), Datter af Generalmajor C. F. v. G. (VI, 420).

Hjemkommen fra Frankrig fik M. en rolig Periode i Regimentets første Garnison, Aarhus, indtil han 1833 blev Adjutant hos Arveprins Ferdinand. Hans Høftjeneste blev afbrudt ved adskillige Rejser, bl. a. for at overvære Troppeøvelserne ved Odessa, Lüneburg og i Baden, men især ved Deltagelse i den 1. slesvigske Krig. M., der 1827 var bleven Ritmester, 1839 Major, 1848 Oberstlieutenant, hørte i 1849 (da han blev Oberst) til Ryes Korps og deltog i Kampen ved Kolding, hvor Sønnen Carl Frederik Ferdinand (f. 1829) blev saaret (han faldt 3. Juni s. A. ved Fredericia). Senere ledede M. med et af alle 3 Vaaben sammensat Kommando den smukke Fægtning ved Aarhus. 1850 var M. Stabschef ved Reservekavalleriet, som dog ikke spillede nogen virksom Rolle. Efter Krigen vendte M. tilbage til Arveprinsen og var tillige Stabschef ved den sjællandske Generalkommando. 1851 Kommandør af Danebrog. Ved Udnævnelserne til Generalmajor 1856 fik han 1. Kavalleribrigade og blev samtidig Pladskommandant i Slesvig. De vanskelige Forhold i Hertugdømmerne krævede hos de højere Officere en Karakterfasthed og politisk Selvstændighed, som man ikke tiltroede M., hvorfor han 1860 fik sin Afsked. Han flyttede da til

Louisenhøj ved Aarhus og boede fra 1873 hos en Svigersøn paa Stenderupstrand ved Lille Bælt, hvor han døde 9. Jan. 1882.

Museum 1894, II. Milit. Repertorium 1838. Tidsskr. f. Krigsvæsen 1856. Erslew, Forf. Lex. (under Møller). *Lesser.*

Müller, Georg Heinrich Waldemar, 1762—1834, Lexikograf, blev født i Hannover 3. Dec. 1762, gik i Latinskolen i sin Fødeby og studerede Theologi indtil 1783, men kom i 1786 til Danmark som hvervet Underofficer. I 1802 blev han ansat som Lærer ved det holstenske Militærinstitut i Rensborg, udnævntes i 1808 til Premierlieutenant, gik af som Kapitajn 1815 og blev i 1823 Rektor ved Kommuneskolen i Friedrichsberg (Slesvig). I 1827 nedlagde han sit Embede og døde 12. Juli 1834. Han udgav nogle Lærebøger i tysk Grammatik, oprindelig som Anhang til «Neues dänisch-deutsches Wörterbuch zum Gebrauch für Deutsche» (2 Bind, 1800). Senere udgav han «Tysk-dansk Ordbog» (3 Bind, Kiel 1807—10). Nogle danske Digte af ham findes i «Eidora».

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *C. A. Nissen.*

Müller, Hans Christian Diderik, f. 1835, Præst, Politiker og Forfatter. M. er Søn af Kasserer ved Odense Fattigvæsen og Fyns Stifts Sparekasse, Kancelliraad Hans M. og Marie Margrethe f. Lütken, fødtes 5. Sept. 1835 i Odense, blev Student fra sin Fødeby 1854 og theologisk Kandidat 1859. M. arbejdede derefter i en Aarrække paa Skolevæsenets Omraade og var navnlig Underbestyrer af Professor Bjerrings Pigeskole 1863—75, ligesom han 1870—78 var Medlem af Kommissionen for Afholdelse af Skolelærerexamen. I 1875 overtog han gejstligt Embede som Sognepræst for Bregninge paa Taasinge, blev 1882 Sognepræst for Ledøje og Smørum og 1886 for Herfølge og (indtil 1893) Sædder.

Allerede som ung theologisk Kandidat gjorde M. sig i Tyskland og Schweits bekendt med kirkelige Forfatningsforhold og Anstalter for Fattigpleje, nød fra 1866 i flere Aar kultusministeriel Understøttelse til Studium af Kirkeret og udgav i Aarene 1868—71 sit Hovedarbejde: «Om Stat og Kirke eller de religiøse og kirkelige Forhold i Danmark efter Danmarks Riges Grundlov» (ufuldendt), et Værk, hvis Indholdsrigdom maa anerkjendes, selv om dets Grundbetragtning af Folkekirken som selvstændigt Retssubjekt ikke kan holde for en skarp juridisk Prøvelse. Sine kirkeretlige Anskuelser har M. desuden jævnlig hævdet i Tale og Skrift. I Midten af

Treserne var M. en virksom Deltager i Forhandlingerne om de ringerestillede Samfundsklassers Kaar og udarbejdede i 1866 i Centralkomiteens Udvalg det første Udkast til Københavns fælles Velgjørenhedsforening. I Aarene 1869—72 repræsenterede M. Middelfartkredsen i Folketinget og deltog med Iver i Behandlingen af Spørgsmaal om Kirke og Skole, Videnskab og Kunst og Landbo-sager. Han har desuden flere Gange stillet sig til Folketingsvalg uden at opnaa Valg og i en anselig Række Bladartikler og politiske Skrifter forfægtet det konservative Partis statsretlige Anskuelser. Bekjendte ere end videre hans grundige Haandbøger over de politiske Valg 1848—94 (1867 og 94) og Ministerierne 1848—66 (1867). M. hører utvivlsomt til de Mænd, der ere bedst hjemme i Danmarks politiske Historie siden 1848. Som Taler og Skribent har han haade Slagfærdighed og Originalitet, men Stoffets Beherskelse staar ikke altid fuldt paa Højde med dets Righoldighed.

H. indgik Ægteskab 8. Sept. 1870 med Cornelia Marie Nicoline Frimodt (f. 1836 † 1888), Datter af Godsinspektør paa Lerchenborg Johan F. og Marie Nicoline Cathrine f. Nielsen. 21. April 1891 ægtede han Ida Juliane Jacobine Bull (f. 1850), Datter af Lithograf Otto Adolf Emil B. og Elise Margrethe f. Frantzen.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 326.

M. P. Friis.

Müller, Heinrich, 1759—1814, Theolog, blev født 25. Febr. 1759 i Jørl i Flensborg Amt, hvor hans Fader, Johan Friedrich M. († 1758), var Præst. Fra 1779 studerede han i Kiel og blev 1782 ansat som Kateket ved det af Prokansler J. A. Cramer stiftede Skolelærerseminarium i Kiel. 1785 blev han examineret i Glückstadt og Aaret efter ansat som Diaconus ved Nicolaikirken i Kiel. 1788 blev han extraordinær theologisk Professor og tillige Førstelærer ved Seminariet. Han vandt et Navn som udmærket Kateket; men da der rejstes en stærk Polemik mod Seminaristernes Kristendomsundervisning, foranstaltede den danske Regering en Undersøgelse af Forholdene, hvoraf Følgen blev, at M. afskedigedes fra sit Embede ved Seminariet (1805), men samtidig udnævntes til Professor i Filosofi ved Universitetet. S. A. fik han den filosofiske Doktorgrad i Kiel. Han var en livfuld, energisk Personlighed, der i høj Grad nød Anseelse blandt de studerende; men i religiøs Henseende var han Stokrationalist og gennemførte denne Retning til Yderlighed. Sokratiske Begrebsudvikling var Princippet i hans Foredrag. Hans Hovedværk er en «Lehrbuch der Katechetik mit

besonderer Hinsicht auf den katechetischen Religionsunterricht», der blev udgivet efter hans Død (Altona 1816; 2. Opl. 1823) af den bekendte Præst N. Funk i Altona, Forfatter af den berygtede «Altonaer-Bibel». En af M.s begejstrede Disciple, Seminarielærer C. Carstensen i Kiel, skrev en udførlig Kommentar i 2 Bind over denne Lærebog, hvis formelle Fortrin godt kunne anerkjendes, selv om man tager nok saa stor Afstand fra Indholdets Beskaffenhed. Under de ved Krigen foranledigede mange Uroligheder i Kiel bukkede M. under, i det hans Helbred længe havde været svækket. Han døde 9. Febr. 1814, og hengivne Disciple have rejst ham et Mindesmærke paa Kirkegaarden i Kiel. Han var 2 Gange gift: 1. med en Datter af Præsten A. F. Schetelig i Schönberg i Holsten, 2. med en Datter af Professor Trendelenburg; hun overlevede ham.

Schlesw.-Holst. Prov.-Berichte 1815, S. 35 ff. Thiess, Gelehrten-gesch. d. Universität zu Kiel II, 332 ff. Allg. Deutsche Biographie XXII. Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *A. Jantzen.*

Müller, Henrik, 1609—92, Rentemester, Søn af Heinrich M., Kjøbmand i Itzeho, og Cathrine Lorentzen, er født i Itzeho 16. Marts 1609. Hertugdømmernes Statholder Gert Rantzau tog sig af ham og lod ham opdrage paa Breitenburg sammen med sin Søn Christian R.; dernæst fulgte han 1627 denne til Sorø Akademi. Nogen Tid efter fik han en ringere Ansættelse i det tyske Kancelli og kom derefter 1630 i Tjeneste hos Statholderen i Kjøbenhavn, den senere Rigshofmester Frands Rantzau. Umiddelbart efter hans Død blev han af Christian IV 17. Nov. 1632 ansat som hans Kammer-skriver. I denne ansvarsfulde Post, der gav ham Bestyrelsen af de under Kongens eget Kammer hørende Finanser, forblev han i henved 9 Aar; i Løbet af den Tid ægtede han 8. Maj 1636 Sophie Hansdatter (f. 26. Juni 1616), en Datter af Raadmand Hans Jensen i Varberg og Drude Root; med hende havde han tidligere en Søn. I Maj 1641 udnævntes han derpaa til Tolder i Kjøbenhavn; men omtrent fra dette Tidspunkt begyndte han tillige en overordentlig omfattende privat Handelsforretning, der lagde Grunden til hans store Formue. Forretningen bestod væsentlig i Leverancer af Tømmer, Materialier og Proviant til Holmen, ligesom han leverede Skibe under Krigen med Sverige 1644—45; i Tiden fra 1640—49 beløb hans Fordringer paa Staten for disse Leverancer sig til den vældige Sum af over 690000 Rdl. Men Forretningen var utvivlsomt

forbunden med store Besvigelser, der dels beroede paa, at han som Tolder ofte undlod at lade sig selv betale Toldafgift af de indførte Varer, dels bestode i urimelige højt opskruede Priser og andre Misligheder; senere opgjordes det, at han paa denne Maade havde forfordelt Kronen til et Beløb af over 260000 Rdl. Naar han kunde gennemføre denne Trafik, laa det for en Del i hans store merkantile Dristighed, der ikke lod ham gyse tilbage for nogen Risiko, men navnlig i hans nøje Forbindelse, vistnok af en tvivlsom økonomisk Art, med Bestyreren af Statens Finanser, Corfits Ulfeldt. Sine Fordringer fik han vederlagt paa mange Maader, i Kontanter, i Varer, i Anvisninger paa Kronens Indtægter og dernæst i Afstaaelse af dens Ejendomme. Ad den sidste Vej kom han i Besiddelse af store Pladser i Kjøbenhavn, ved Møntergade, uden for Østerport, ved Vesterport, hvor han fik en Vandmølle, men navnlig paa Slotsholmen. Paa den vestlige Del af denne, den saakaldte Skarnholm, fik han en Grund 1646, i Dec. 1647 fik han en langt større imellem Børsen, Knippelsbro og Stranden og tillige en ved Provianthuset. Paa Grunden ved Børsen paatog han sig at opføre Pakhuse, paa den ved Provianthuset et Boldhus og et Værtshus, der, hvor nu Ministerialbygningen staar. Det blev ogsaa prægtige Bygninger, som han her rejste; han fik tilmed store Privilegier for Værtshuset, hvilket han dog 1652 overdrog til Hofmarskallen Adam Heinrich Pentz, medens Boldhuset overtoges af Kongen 1658. Saa længe Corfits Ulfeldt var ved Magten, var hans Stilling urokket. Til Festlighederne i Anledning af Frederik III's Hylding og Kroning 1648 var han den foretrukne Leverandør og leverede Kramvarer, Vin m. m. til Beløb af o. 230000 Rdl. Paa flere Maader udvidede han sin Virksomhed, anlagde et Saltværk paa Slotsholmen, erhvervede 1649 Hjortholm Mølle (det nuværende Frederiksdal) for der at oprette en Fabrik for Messingtraad og Jærnværk og lagde Grunden til sin Stilling som Godsejer ved 1651 at faa udlagt Kronens Gods Lønborggaard i Jylland. Endelig blev han 21. Marts 1651 udnævnt til Generaltoldforvalter over Danmark med Ret til at udnævne og afskedige de lavere Toldembedsmænd.

Da syntes med Corfits Ulfeldts Fald i Juli 1651 pludselig alt at ramle sammen for ham. Han blev en kort Tid endog arresteret, Kongen var opbragt paa ham, den nedsatte Undersøgelseskommision kom til Klarhed over hans Besvigelser. Men hurtig svømmede han dog atter oven paa Strømmen. Regeringen trængte til ham, til hans Penge, til hans finansielle Indsigt, til hans merkantile og

industrielle Dygtighed; han hørte i det hele til den Kreds af Kjøbmænd, som den ikke kunde undvære, stod i Forbindelse med Marselierne og dens udenlandske Kreditorer. Han fik stor Indflydelse paa Affattelsen af den nye og vel gennemtænkte Toldrulle af 1651, fik 1652 en særlig høj Rang som Generaltoldforvalter, og da han 1655 ønskede at fratræde denne Stilling, blev han i Steden i Avg. d. A. udnævnt til Medlem af det nyoprettede Admiralitetsraad, der havde Styrelsen af Søetaten under sig. Stadig vedblev han at være Leverandør og var nu tillige Laangiver til Kronen. Særlig fik han Lejlighed hertil under Krigene med Sverige 1657—60. Sammen med Marselierne og Poul Klingenberg paatog han sig i Efteraaret 1657 Underholdningen af 10000 Mand i 6 Maaneder, og under Kjøbenhavns Belejring var han den, som Regeringen atter og atter henvendte sig til i sin Nød. Ved Siden deraf var han Matadoren i hele det private Handels- og Industriliv. Han fik 1652 og 1653 Privilegier paa at lade Grønland og de vestindiske Øer besejle og udsendte Skibe der til, han var Parthaver i et afrikansk Handelskompagni, han overtog Driften af norske Bjærgværker, saaledes Kvikne, Østerdals og Løkkens Kobberværker. Sine Døtre giftede han ind i det fornemste borgerlige Aristokrati i Kjøbenhavn, i Bartholinernes og Finckernes Slægt, en af hans Sønner var gift med en Datter af den ovfr. S. 142 nævnte Selius Marselis. Som Admiralitetsraad var han oftere om Bord paa Flaaden og var navnlig virksom for at skaffe det belejrede Nakskov Undsætning. Under Kjøbenhavns Belejring overdroges der ham forskellige Virksomheder med Hensyn til Mønstring og Indkvartering, og han var Medlem af flere Kommissioner. En ren politisk Rolle spillede han under Krigen 2 Gange: i Febr. 1658 sendtes han til Fredsforhandlingen i Taastrup for at paavirke sin gamle Velynder Corfits Ulfeldt — med hvem han aldrig helt havde afbrudt sin Forbindelse — til en imødekommende Holdning, og i Avg. s. A. var han, hvad der tjener til hans Ære, ivrig for at faa Regeringen til at give Kjøbenhavn Privilegier, i klar Erkjendelse af disses Betydning for Borgernes Beredvillighed til at gjøre Modstand mod Belejrerne. Endelig begynder med Statsforandringen 1660 et nyt Afsnit af hans Liv; i Nov. s. A. blev han udnævnt til Rentemester, Kammerraad og Assessor i Skatkammerkollegiet.

Men under alt dette havde han ikke i sit Forhold til Staten forsømt sine personlige Interesser. Stadig var der blevet givet ham Anvisning paa Kronens Indtægter, især Toldafgifter, for at dække

hans Fordringer. Fra 1658 begyndte han at blive en af dens store Panthavere i Gods. I Maj d. A. fik han paa denne Maade Sæbygaard med Krongodset i Løve Herred, i Juli 1660 fik han Pant i Dragsholm, Skanderborg og Stjærholm Len. 1662 forenedes med Pantsætningen Stillingen som kongelig Amtmand over Sæbygaard Amt, tillige blev han s. A. Amtmand over Kalundborg Amt og fik det i Forpagtning, 1664 desuden Amtmand over Dragsholm Amt. Men han, der som Rentemester var ivrig Talsmand for Forandringen af Kronens Pantegods til Udlæg som Ejendom, virkeliggjorde nu i Løbet af 1663 og 1664 denne Plan for sit eget Vedkommende. Han fik saaledes udlagt en Del af Roskilde Len og Ringsted Amt, hele Dragsholm og Sæbygaard Amter, i alt, sammen med den 1651 udlagte Lønborggaard, 13—14000 Tdr. Hartkorn for mellem 46000 og 50000 Rdl.; Kalundborg Amt opgav han derimod 1664, da det udlagdes til Gabriel Marselis. Hertil kom endnu 1668 de jyske Herregaarde Tyrrestrup og Søvind; andet Gods købte han af adelige. Det udlagte Gods benyttede han nu for en Del til at oprette Herregaarde af nedlagte Bøndergaarde, saaledes Lejreggaard (nu Ledreborg) i Voldborg Herred, Anneberggaard i Ods Herred; imellem hans andre Herregaarde skal nævnes Kattrup (Raschenberg) og Gundetved (nu Selchausdal) i Løve Herred, Skjoldnæsholm i Ringsted Herred, Kornerupgaard i Sømme Herred, Øllingsøgaard paa Laaland, Stensballegaard i Jylland o. fl. Men de fleste af Herregaardene overdrog han til sine Børn, og Amtmandsposterne over Sæbygaard og Dragsholm Amter fratraadte han 1671. Imidlertid vare hans Forretningsiver og Ærgjerrighed langt fra udtømte. I 1662 havde han skaffet sig Privilegier baade paa et Sukkerrafinaderi i Kjøbenhavn og paa Handel paa den ene Fjerdedel af Island for sig og Parthavere. Endelig benyttede han Griffenfeld, som han havde benyttet Ulfeldt. Han fik i Rigskanslerens Velmagtsdage 1673 Skjøde paa Kongsberg Sølvværk, paa Jordegods i Throndelagen og Birkeret til 5 Birker i Sjælland og Jylland og 1. Maj 1674 Adelsbrev og adelige Rettigheder for sig, sine Børn og sine 3 Svigerdøtre; 7. Maj fik han end videre Ret til at sætte et adeligt Skjold og Vaaben over sin 3. Marts 1669 afdøde Hustru Sophie «med Tilnavn Rosenstjerne», hvor det behøves kunde. Kort i Forvejen havde han udstedt en Obligation til Griffenfeld paa 4000 Rdl.

Men herved var ogsaa hans Lykkes Toppunkt naact. 1679 tog han Afsked fra sine Embeder; han blev Etatsraad, men hans ma-

terielle Stilling var undergravet. Han var en Forening af et Handels- og en Svindler, og de fleste af hans Handels- og Industriforetagender havde alt andet end betalt sig. I Kvikne Kobberværk styrtede 1677 den bedste Grube sammen, og han maatte sælge det 1683. S. A. maatte han tilbagegive det stærkt forgjældede Kongsberg til Kongen. Men hertil kom, at hans Godser langt fra betalte sig; under den skaanske Krig tyngede Skatterne voldsomt paa ham, og han kom i stor Restance til Kronen. Under alt dette indhentede Nemesis for hans Besvigelser ham. Den store Revisionskommission under Christian V tog hans gamle og nyere Regnskaber for sig, kom efter 1680 til det Resultat, at han skyldte Kronen over 130000 Rdl., og idømte ham desuden en Bøde af 43000 Rdl. Den ulykkelige gamle Mand henviste forgjæves til, hvad han i sin Tid havde ydet Staten af Hjælp i de trange Tider; det hele, han foreløbig opnaaede, var Nedsættelsen af Bøden til det halve. Han var fuldstændig ødelagt; 1684 og 1685 holdtes der Avktion over en af hans Gaarde i Kjøbenhavn og over hans Indbo paa Dragsholm, 1685 gjorde Kjøbenhavns Magistrat Indførsel paa de fattiges Vegne i hans Kapel i Frue Kirke, 1688 maatte han efter en lang Proces udlægge Dragsholm og Anneberggaard til Familien Texeira. 1686 havde dog Kongen bevilget ham en aarlig Pension paa 500 Rdl. S. A. flyttede han fra Kjøbenhavn og ud til Kornerupgaard, hvor hans Datter Anna Cathrine levede som Enke efter Dr. jur. Caspar Bartholin. Her blev han til 1690 og tog da til sin anden Datter, Drude, Enke efter Kancelliraad Thomas Fincke paa Lejreggaard. Under Opholdet her døde han 2. Marts 1692, næsten 83 Aar gammel. Hans Lig blev nedsat i Familiegravstedet i Nicolai Kirke i Kjøbenhavn. Paa en af hans Sønners Andragende havde Kongen bevilget 500 Rdl. til Begravelsen, da Familiens Vilkaar vare saa slette, at de ellers ikke kunde faa ham hæderlig i Jorden.

M. Henrichsens Ligprædikener IV, 329 ff. Universitetsprogr. 1692. Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. III, 137 f.; V, 421 f. Kirkehist. Saml. 3. R. V, 539 ff. Fridericia, Adelsvældens sidste Dage S. 170 f. Museum 1894, II, 73 ff.

J. A. Fridericia.

Müller, Henrik, 1635—1717, Amtmand, ældste Søn af foran nævnte Rentemester Henrik M. († 1692), fik 1664 af Faderen overdraget Herregaarden Lønborggaard, blev 1671 Kancelliraad og Assessor i Admiralitetskollegiet, 1678 Kammerraad, hvorpaa han 1682 udnævntes til Amtmand over Skivehus Amt, hvilken Stilling han beklædte til 1714; fra 1686 var han tillige Kommissær ved Kirke-

godset i Viborg Stift. 20. Maj 1661 blev M. gift med Constantia Marselis (f. i Amsterdam 1642), Datter af Postdirektør Selius M. (ovfr. S. 142); han døde 1717 (begr. 3. Sept.) paa Lønborggaard, hvor ogsaa Hustruen var død 17. Jan. 1707. *C. E. A. Schøller.*

Müller, Jens, 1711—73, Præst, fødtes i Skjelskør, hvor Faderen, Caspar M. († 1735 som Sognepræst i Høve), da var Kapellan. Moderen hed Anna Maria f. Kjerulf (f. o. 1683 † 17. Nov. 1737). Han deponerede 1730 fra Slagelse, kom efter sin Attestats 1734 til Tønsberg som Huslærer hos Sognepræst Marcus Faye, hvis personelle Kapellan han blev 1736. 1739 blev han resid. Kapellan, 1746 Vicepastor med Succession paa Sognekaldet, som han tiltraadte 1751. 1759 blev han Provst og var i sit Embede til sin Død, 1. Maj 1773. Han har gjort sig fortjent ved sine topografiske og personalhistoriske Arbejder. Hans Beskrivelse over Tønsberg By (1750) er en udførlig Fremstilling af alt, hvad han i Sagaerne har fundet om denne Norges ældste Kjøbstad, men har sin væsentligste Interesse ved Skildringen af Forholdene der i hans egen Tid. Hans andet og større Arbejde, Beskrivelse over Jarlsberg Provsti, der udkom 1772, Aaret før hans Død, er i personalhistorisk Henseende af megen Betydning. Gift 1. (1737) med Christence Cathrine Faye († 8. April 1745), Datter af Marcus F., Sognepræst til Mariæ Kirke i Tønsberg (f. 1683 † 1751), og Margrethe f. Weinwich; 2. (Avg. 1746) med Karen Clarine Samsing.

J. Müller, Beskriv. ov. Jarlsberg Provsti S. 39.

D. Thrap.

Müller, Jochum Nicolai, 1775—1848, Søofficer, Søn af Kantor Henrik Jacob M. († som Overfiskevejer i Bergen) og Charlotte Amalie f. Gram, er født i Thronhjøm 1. Febr. 1775. Fra sit 13. Aar fór han til Koffardis indtil 1791, da han kom ind paa Kadet-akademiet; han blev derefter Sekondlieutenant i Marinen 1796, Premierlieutenant 1802, Kapitajnlieutenant 1810. Efter Norges Adskillelse fra Danmark opterede han for dette Land og traadte over i den norske Marine. Som dansk Officer debuterede han med at studere Skibsbyggeri under den bekjendte Fabrikmester Hohlenberg, var derefter paa Togt til Ostindien, men har navnlig gjort sig bemærket ved sin Deltagelse i Slaget paa Reden 2. April 1801. Han kommanderede ved den Lejlighed Stykprammen «Hajen», armeret med 20 Kanoner, med hvilken han tappert værgede sig, bl. a. mod Ilden fra Nelsons Skib «Elefanten» samt Linjeskibet «Glatton». Da

han til sidst maatte overgive sig, førtes han som Fange til Nelson, der behandlede ham med stor Agtelse. Der er i Norge senere blevet fremsat den Formodning, at det skulde være M. og ikke Willemoes, Nelson omtalte saa særdeles rosende for Kronprinsen. Med al Anerkjendelse for førstnævnte kan dette dog ikke indrømmes, hvilket O. Lütken indgaaende har bevist i «Nær og Fjærn» (Nr. 395). Under Englændernes Overfald 1807 var M. ansat ved Kanonbaadsflotillen, der gjentagne Gange kæmpede mod den engelske lette Eskadre. Efter eget Ønske overgik han efter Kapitulationen til Norge, hvor han den paafølgende Vinter udviste god Konduite med en Fangetransport, der overførtes til Skagen, senere (1808) med Ære deltog i Expeditionerne til Hvaløerne og Strømsstad og i 1809—11 ledede en Expedition til Nordlandene, hvor han forjog de engelske Krydsere samt opbragte en Del Priser. Ved det anstrængende Liv i og ved Finmarken paadrog M. sig en alvorlig Sygdom, som det varede et helt Aar at overstaa. 1814 ægtede han Louise Charlotte de Tuxen (hvilket Ægteskab blev barnløst), Datter af Admiralitetskommissær Louis de T.

1815 indtraadte M. i den norske Marine som Kapitajn, avancerede 1824 til Kommandørkapitajn, 1836 til Kontreadmiral og 1843 til Vicedmiral. 1815 ansattes han som Chef for Frederiksværns Værft, 1817 som Chef for Søkadetkorpset, 1825 som Generaladjutant. Efter Admiral Fabricius' Afgang 1836 blev han Marinens højstbefalende, i hvilken Egenskab han var Medlem af forskjellige vigtige Kommissioner. Ved Kong Carl Johans Begravelse 1844 var det M., der bar Rigsbanneret. Aaret efter beholdt han Afsked og trak sig tilbage til Christiania, hvor han døde 2. Jan. 1848.

Norske Saml. II, 327 ff.

C. With.

Müller, Johan, 1605—72, Retslærd, Professor og Borgmester, var født i Rostock. Efter Skolegang i sin Fødeby studerede han Retsvidenskaben i Greifswald og andensteds, gjorde siden Rejser i Frankrig og Italien som Hovmester for nogle unge studerende fra Lybek. Efter sin Hjemkomst blev han Advokat i Flensborg og 1645 Raad hos Hertug Hans Christian af Sønderborg (VI, 575). Da han 1649 i en Lenssag paa sin Herres Vegne besøgte Kjøbenhavn, gav dette Anledning til, at han s. A. kaldtes til Professor juris ved Universitetet her; 1650 tog han Doktorgraden i Rostock. Skjønt han næppe var meget fortrolig med akademiske Sager, blev han dog 1651 valgt til Universitetets Rektor. Under Kjøbenhavns

Belejring opholdt han sig med sin ældste Søn i Rostock, medens hans Hustru Agnete, Datter af fhv. Kansler og kongl. Raad Christoffer v. d. Lippe (X, 339), med 6 yngre Børn var forbleven i den belejrede Stad. 1661 modtog han Kaldelsen til Borgmester i Flensborg, hvormed han synes at have forbundet Stillingen som Raad hos Hertug Christian Adolf af Sønderborg (III, 532). Han døde 22. Jan. 1672. Hans Skrifter indskrænke sig mest til juridiske Disputatser. En Søn af ham var Dr. jur. Johan M., Inspektør over Haderslevhus Amt († 1702), en anden Søn, Biskop Christian Rudolph M., er nævnt ovfr.

Vinding, *Academia Haun.* S. 389 ff. Møller, *Homonymoscopia* S. 949. Møller, *Cimbria lit.* II. Worm, *Lex. ov. lærde Mænd* II. *H. F. Rørdam.*

Müller, Johan Conrad, 1789—1869, Læge, var en Søn af Kjøbmand Peter M. og Barbara Elisabeth f. Kock og fødtes i Kjøbenhavn 22. April 1789. Dimitteret til Universitetet fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn 1804 studerede han Lægevidenskab, blev 1807 kirurgisk Kandidat ved Frederiks Hospital, kort efter tillige Amanuensis hos Herholdt og tog 1810 kirurgisk Examen. Derefter fungerede han som Interimsreservekirurg ved det kirurgiske Akademi, som Kandidat ved Fødselsstiftelsen og som Reservekirurg ved Almindeligt Hospital. 1812 blev han Regimentskirurg og fik 1818 Kapitajns Rang. 1836 disputerede han for den medicinske Doktorgrad efter Fakultetets Indbydelse, 1838 udnævntes han til Armeens Stabskirurg (1842 Stabslæge) og i Forbindelse dermed til Medlem af Sundhedskollegiet og af Direktionen for Garnisonshospitalet. S. A. fik han Professortitelen og blev end videre Medlem af det slesvig-holstenske Sanitetskollegium. 1857 blev han Etatsraad og 1862 Kommandør af Danebrog. 1863 beholdt han Afsked fra sin Embedsstilling, og 12. Maj 1869 indtraf hans Død.

M. var en vel begavet Mand, i Besiddelse af videnskabelig Sans og Evne. I sine tidligere Aar fordybede han sig i frenologiske Studier, senere toge hans videnskabelige Interesser en mere praktisk Retning og samlede sig navnlig om Fødselsvidenskaben, fra hvis Omraade Æmnet for hans dygtige Doktordisputats er hentet. Da Barselbeberens Hærgen i Fødselsstiftelsen i 1840 medførte dennes foreløbige Lukning og Oprettelsen af en interimistisk Fødselsstiftelse, blev Ledelsen deraf betroet ham, og af denne hans Virksomhed resulterede flere værdifulde Tidsskriftsafhandlinger, hvori han blandt andet — i Modsætning til den da herskende Opfattelse — udtalte

sig for Barselseberens Opstaaen ved Smitte, forplantet gennem Jordemødrene. Af «Journal for Medicin og Kirurgi» var han Medredaktør og Medudgiver (1834—35). I hans senere Aar lagde de brydsomme Embedsforretninger fuldt Beslag paa hans Tid og Kræfter, og de voxende Krav, der stilledes til ham i administrativ og organisatorisk Henseende, formaaede han ikke altid at tilfredsstille; men ogsaa paa det militære Sundhedsvæsens Omraade har han indlagt sig baade praktiske og litterære Fortjenester. — Han var gift 1. (1812) med Cathrine Gunild Lykke, f. Hengene († 1828), Datter af Erik Johannsen H., og 2. (1829) med Ursula Beata f. Linde, Datter af Zahlkasserer, Etatsraad Conrad Daniel L.

Erslew, Forf. Lex. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Bibl. f. Læger 5. R. XVIII, 484 ff. *Jul. Petersen.*

Müller, Johan Gottlieb, 1785—1866, Forstmand, Søn af Konferensraad Johan Conrad M. (f. 1736 † 1827) og Amalie Frederikke Johanne f. Petersen, blev født 26. April 1785 i Kjøbenhavn. Da Faderen 1792 blev Amtmand paa Femern, kom M. i Huset hos sin Onkel Seminarieforstander Oest paa Bernstorffsminde ved Brahetrolleborg, og efter o. 5 Aars Uddannelse paa Forstinstituttet i Kiel, hvor han vistnok tog Examen 1805, dimitteredes han 1806 og blev sendt til Nordsjælland for at deltage i Skovtaxation. M. udmærkede sig 1807 ved Kjøbenhavns Forsvar, ledede 1808 Skovning, Opmaalning og Udlevering af over 10000 Favne Brænde paa Frederiksborg Distrikt, var i nogle Aar tjenstgjørende Forstkandidat i Nordsjælland og gjentagne Gange konstit. Skovrider. 1813 blev han udnævnt til Skovrider paa Hvededal Distrikt, 1815 forflyttet til det petersgaardske Distrikt, som han indtil 1851 bestyrede med stor Dygtighed; desuden førte M. Tilsyn med forskjellige private Skove. 1851—60 var han konstitueret som Overførster for daværende 3. Inspektion, hvorhos han i nogle Aar var Statens forstlige Tilsynsmand paa Laaland; 1834 blev han virkelig Forstraad, 1852 Justitsraad, 1854 fik han Prædikat af Overførster, og 1856, ved sit 50 Aars Jubilæum, blev han Etatsraad. Han døde 2. Avg. 1866 paa Petersværft. M. var 3 Gange gift: 1. (1813) med Cathrine Vilhelmine Margrethe Sophie f. Eiler (f. 18. Dec. 1789 † 1831), Datter af Pastor E. i Slotsbjærgby; 2. (19. Dec. 1834) med Anna Magdalene Margrethe f. Zinn (f. i Lavrvik 21. Febr. 1814, † 3. Dec. 1839), Datter af Skovrider Z.; 3. (8. Okt. 1841) med Anna Cathrine Sophie f. Ehllern (f. i Kjøben-

havn 5. Okt. 1812, † 7. Jan. 1892), Datter af Lottoassistent Carl Henrik August E.

A. Oppermann, Bidrag t. d. danske Skovbrugs Hist. 1786—1886.

A. Oppermann.

Müller, Johannes, 1758—1825, Læge, var en Søn af Peder Tøger M. og Bodil Cathrine f. Frenderup og fødtes i Varde 12. Febr. 1758. Efter sin Faders Død blev han 1770 sendt til Amsterdam, hvor han begyndte at studere Medicin, men kom 1777 tilbage til Danmark og fortsatte i Kjøbenhavn sine Studier med Understøttelse af Enkedronning Juliane Marie. Efter 1779 at være dimitteret fra Viborg Skole tog han 1783 medicinsk Examen og foretog derefter ved Hjælp af det Finckeske Stipendium en Studierejse, bl. a. til England, hvor han 1785 indgik Ægteskab med Mary Young, Datter af en Uldhandler i London. 1787 tog han i Kjøbenhavn den medicinske Doktorgrad, men nedsatte sig 1788 i London som praktiserende Læge. 1792 flyttede han efter Opfordring fra formaaende Mænd i Christiania til denne By og modtog Udnævnelse til Stadsfysikus, men opgav igjen Embedet 1810. Som en anset Videnskabsmand virkede han 1796—97 med i de af B. Anker arrangerede Undervisningskursus som Docent i Mineralogi og Kemi. 1809 blev han Medlem af det norske Sundhedskollegium, 1810 af Selskabet for Norges Vel, 1813 af Direktionen for Norges militære Medicinalvæsen. S. A. erholdt han Professortitelen. 1815 rejste han til England og praktiserede her paa ny til sin Død i Brighton 1825.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 595 f. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Kiær, Norges Læger, 2. Udg., S. 113 ff. Moe, Tidsskr. f. d. norske Personahist. I.

Jul. Petersen.

Müller, Ludvig Christian, 1806—51, Præst og Seminarieforstander, var en Søn af Divisionskirurg, Justitsraad Hans Christian M. († 1826) og Jacobine Catharine f. Steinfass († 1827). Han blev født i Kjøbenhavn 12. Maj 1806 og voxede op i et velhavende, men tarveligt Hjem. Naar Mørkningen kom, plejede hans Fader at lægge sig paa Sofaen og fortælle den videlystne Dreng Træk af sine egne Oplevelser og af Fortidens Hændelser; derved vakte Sønnens Sans for Historien og hans Lyst til at fortælle andre, hvad han selv havde lært. 1814 kom L. C. M. i den kjøbenhavnske Borgerdydskole, og fra den blev han dimitteret 1822 med et udmærket Vidnesbyrd. Allerede i Skoletiden havde han erhvervet sig usædvanlige Kundskaber i Hebraisk; som Student kastede han

sig over de andre østerlandske Sprog og Islandsk, saa at han snart kaldtes «den hebraiske» eller «syriske», snart «den islandske M.». Da han 1827 gik op til Attestats, opgav han hele det gamle Testamente i Grundsproget, og han overraskede Professorerne ved at oversætte paa Hebraisk det af det nye Testamente til den skriftlige Prøve forelagte Stykke. Hans østerlandske Studier havde bragt ham i nært Forhold til Lindberg; gennem ham lærte han Grundtvig at kjende, og han blev en selvstændig Discipel af Grundtvig baade i kirkelig og folkelig Henseende.

Som Kandidat underviste og manuducerede han. 1832 gjorde han en Rejse til Island og opholdt sig 1¹/₂ Aar paa den fjærne Ø. Før Rejsen til Island havde han skrevet en islandsk Grammatik (1830); efter Hjemkomsten udgav han en kortfattet hebraisk Grammatik (1834), en Samling angelsaxiske Texter med Ordbog (1835) og en islandsk Læsebog med tilhørende Ordforklaring (1837). De fremmede Sprog vare for ham dog kun en Nøgle til de paa-gjældende Litteraturer, og faa forstode som han at gjengive, hvad han havde læst i Bibelen eller de nordiske Sagaer. I Kandidat-aarene i Kjøbenhavn holdt han ogsaa Forelæsninger over Historie, Islandsk og Angelsaxisk, og 1836 begyndte han Udgivelsen af en «Danmarks Historie», der siden blev fortsat indtil Reformations-tiden (3. Opl. 1866 ff.). Den udmærker sig ved en grundig Benyttelse af de Kilder, der stode til Forfatterens Raadighed, og den giver en god Forestilling om hans store Evner som Fortæller. I mange Kredse af vort Folk har den været og er endnu en meget læst og højt skattet Bog.

1837 blev han resid. Kapellan ved Ribe Domkirke og Sognepræst i Sem, og der fik han Brug for sine hebraiske Kundskaber, da han blev Lærer i Hebraisk ved Ribe Latinskole. 1842 blev han Sognepræst for Snedsted og Nørhaa i Aalborg Stift og tillige Forstander og Førstelærer ved Seminariet i Snedsted, og da dette (1848) blev flyttet til Ranum, fulgte han med som Forstander og Sognepræst for Bjørnsholm og Malle. Han var en ypperlig Prædikant. Hans ualmindelige Herredømme over Sproget gjorde ham det let at finde Udtryk for sin dybe Grebthed af Kristendommen, og han havde en ejendommelig Gave til at udtrykke sine Tanker med Fynd og Kraft og oplyse sin Tale ved slaaende Sammenligninger og kjærnefulde Ordsprog. Hans i bedste Forstand enfoldige, indholdsrige og ejendommelige Prædiken fandt megen Indgang, navnlig i Snedsted, og hans Jævnhed og Kjærlighed i den daglige Omgang

gave hans Tale i Kirken forøget Vægt. Men Dobbeltstillingen som Seminarieforsøger og Præst tyngede tit stærkt paa ham, og han var ikke altid klar over, hvor han havde sin egentlige Plads. Hans Naadegave som Fortæller og hans Evne til med et Par Ord at karakterisere en Mand eller en Bog gjorde ham til en ypperlig Lærer for de vordende Lærere, som ved hans Undervisningsmaade bleve indviede i den Kunst at fortælle klart og livlig. Kort efter at han var kommen til Ranum (1848), udgav han 1. Del af «Den bibelske Historie» (II, det nye Testamente, udkom 1851; 4. Opl. 1884; forkortet og ændret af Greensteen 1891), og den var et nyt Vidnesbyrd om hans ejendommelige Læregaver. Men i Ranum følte han sig aldrig vel. Sygdom og Penge nød (H. F. Rørdam, Peter Rørdam II, 182), den usunde Bolig og det barske Vejrlig lammede hans Arbejdskraft. Derfor søgte han Forflyttelse, og 1850 blev han kaldet til Sognepræst i Starup og Grarup ved Haderslev. Men da var han allerede mærket af Døden, og 5. Juni 1851 døde han under et Besøg i Hammelev Præstegaard. — Han var gift med Hanne Henriette f. Hjorth (f. 1814), Datter af Kammerraad Peter Jonassen H. og Maren f. Høet. 1864 udkom der en Samling af hans Smaaskrifter, indledet med et Forord af Professor Fr. Hammerich.

Erslew, Forf. Lex. L. C. M.s Eftermæle (1851).

Fr. Nielsen.

Müller, Marcus, 1681—1731, Biskop, fødtes 7. Febr. 1681 i Neuenbrook i Holsten, hvor Faderen, ovenstaaende Biskop Chr. Rud. M., da var Præst, deponerede efter privat Undervisning 1701 og fik Attestats 1706, blev 1710 Præst i Stuhr (Oldenborg), 1716 Præst ved Christiansborg Slotskirke og tillige tysk Hofpræst. Her vakte han Kongens Mishag, da han var uheldig paa Prædikestolen og ikke kunde fri sig fra Papiret. Det gik endog saa vidt, at det blev ham forbudt at prædike for de kongelige Herskaber, et Forbud, som dog ved hans Kollega Conradis Mellekomst blev hævet. Uden Tvivl for at blive ham kvit udnævnte Kongen ham 15. April 1724 til Biskop i Bergen. Dette Embede var han ikke voxen. 3 Aar gik, uden at han gjorde sig kjendt med dets Arkiv, og da maatte han (19. Maj 1727) faa en Kommission nedsat til at gennemgaa det. Hans Virksomhed blev saaledes uden al Betydning, medens hans Tid optoges af Stridigheder om Indtægter og Rettigheder. Pontoppidan omtaler ham som lidet begavet, men velmenende, og bekjendt er Christian VI's Ytring i en Skrivelse til Bluhme: «Ved

Biskoppen i Bergen er der ikke meget, hvilket vi til vor store Sorg beklage». Et sørgeligt Minde satte han sig ved at drage sin Broders Svigersøn M. A. Haberdorph (VI, 440) til Bergen. Han døde pludselig 7. Dec. 1731 efter et rigeligt Maaltid af Østers. Gift 1. med en Enke Silchenstedt, 2. (24. Maj 1730) med Anna Christine f. Nyegaard (f. 7. Febr. 1711, † 7. April 1743 efter anden Gang at have været gift, med Biskop Edvard Londemann de Rosencrone). Hun var Datter af Peder N., Sognepræst til Resen og Humlum i Ribe Stift (f. 1666 † 1719) og Gertrud Lisbet Jersin (f. 1680 † 1716).

Lampe, Bergens Stifts Biskoper og Præster I, 15. Klæboe, Kristelig Folkekal. 1894, S. 104 ff. Pontoppidan, Annales eccles. Dan. IV, 244. *D. Thrap.*

Müller, Niels Viborg, f. 1823, Skolemand. M. er født 22. Maj 1823 i Gram i Nordslesvig, hvor Faderen, Diderik M. († 9. Marts 1845), var Præst. Moderen var Marie Dorthea f. Viborg († 14. Juni 1827). Han blev Student fra Ribe Kathedralskole 1840 og theologisk Kandidat 1846. Efter at have været Huslærer i 2½ Aar og de 2 følgende Aar aftjent sin Værnepligt blev han 1851 Rektor ved Borgerskolen i Tønder og 1856 Bestyrer af den ved Lov af 16. Febr. s. A. oprettede Thisted Realskole, i hvilken Stilling han forblev, indtil han 1886 af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet udnævntes til Undervisningsinspektør for de kommunale og private Realskoler, og han har som saadan taget betydelig Del i Ordningen af de senere Aars stærke Udvikling af Realskolevæsenet. 1887 blev han tillige Formand i Kommissionen til Afholdelse af almindelig Forberedelsesexamen for Privatister. Som dygtig Lærer i levende Sprog har han været Medlem af Bestyrelsen for Kjøbenhavns Sprogkonservatorium siden dets Oprettelse 1887. Professortitelen fik han 1881. M. ægtede 17. Avg. 1851 Caroline Frederikke Grove Wrisberg (f. 11. Nov. 1829 † 8. Marts 1871), Datter af Major P. W. W. († 1855) og Birgitte Johanne f. Grove († 1864).

Joakim Larsen.

Müller, Otto Frederik, 1730—84, Naturforsker, blev født i Kjøbenhavn 2. Marts 1730. Han var Søn af Hoftrumpeter Joachim Nicolaus M., der var indvandret fra Tyskland, hvor Faderen var Rektor i Sondershausen. Moderen hed Margrethe Henriette f. Udsen. Da M.s Forældre sade i meget smaa Kaar, tilbød hans Morbroder Niels Laurids Udsen, som var Kantor og Hører ved Ribe

Skole, at tage sig af Drengen og sørge for hans Opdragelse, saa godt han med sine ringe Midler formaaede det. 13 Aar gammel kom M. saaledes i Ribe Skole, men kort efter døde Morbroderen, og Barnet stod ene i den fremmede By. En Veninde af Morbroderen, Madam Astrup, Enke efter Hospitalspræsten A., traadte nu til og tog den forladte Dreng til sig. Hun sørgede for ham med moderlig Opofrelse og Kjærlighed og havde den Lykke at blive Vidne til al hans senere Berømmelse. 1748 blev M. af Skolens Rektor, Chr. Falster, dimitteret til Universitetet, og han begyndte nu at studere Theologi, medens han samtidig ernærede sig ved at give Undervisning, bl. a. i Musik. Fra denne Periode skriver sig Udgivelsen af hans Disputatser «De Michaële archangelo probabilius creato quam increato» (1751) og «De prophetis novi testamenti» (1753). Paa Grund af sin Flid og anerkjendte Dygtighed havde han allerede 1750 faaet Plads paa Borchs Kollegium. Hans Interesse for det theologiske Studium tabte sig imidlertid, og han valgte det juridiske, men først 1760 tog han en juridisk Examen, i det hans Tid for en stor Del optoges af andet Arbejde. Han var nemlig allerede 1753 bleven antaget som Huslærer for den afdøde Statsminister Grev Schulins unge Søn Sigismund Ludvig S. paa Frederiksdal, og her opholdt han sig hver Sommer. Han stod i stor Yndest hos Grevinde Schulin, og efter Datidens Skik viste han sin Taknemmelighed ved at forfatte højtravende Poemer til Familiehøjtider. Af saadanne Digte foreligger der allerede 1753 fra hans Haand en «Cantata»: «Bei dem feierlichen Geburtsfest Ihro hochgebornen Cath. Maria de Mösting, Gräfin v. Schulin», og fra 1758: «Den frühen Tod der hochgebornen Komtesse Elisabeth v. Schulin beklaget in folgenden Zeilen O. F. M.». I Anledning af Jubelfesten udgav han 1760 et «Hyrdestykke»: «Frode den fredegode», der senere i omarbejdet Skikkelse blev optaget i «Forsøg i de skjønne og nyttige Videnskaber» 6. Stykke (1767).

I den skjøne, skovrige Egn ved Furesøen vaagnede M.s Interesse for Naturvidenskaberne. I Begyndelsen var det navnlig Botanikken, der fængslede ham, men ogsaa Egnens rige Insektsfavna tiltrak sig snart hans Opmærksomhed og Undersøgelseslyst. Hans første zoologiske Publikation blev da ogsaa en «Fauna insectorum Fridrichsdalina» (1764), der indeholder en Liste over de Insekter, han havde fundet ved Frederiksdal, og af hvilke han, til Dels med urette, ansaa 117 Arter for nye. Allerede Aaret forud havde han

til det kejserlige Leopoldinske Akademi indsendt en Afhandling, «Enumeratio ac descriptio libellularum agri Fridrichsdalensis» (trykt 1767 i Akademiets «Nova acta»), for hvilken han 1764 blev optaget til Medlem af det berømte Selskab. Kort efter Udgivelsen af «Fauna Fridrichsdalina» foretog M. en længere Rejse med Grev Schulin, hvem han havde dimitteret til Universitetet. Rejsen gik gennem Tyskland, Schweits, Italien, Frankrig og Nederlandene, og M. benyttede den bl. a. til at stifte personligt Bekjendtskab med adskillige af Udlandets fremragende Naturforskere og til at forfatte og indlevere til de fremmede Akademier og lærde Selskaber saadanne Smaaafhandlinger, der ikke krævede lang Tid til Udarbejdelsen, men dog vare tilstrækkelige til at skaffe ham Optagelse som Medlem af de paagjældende Institutioner (saaledes det bajerske Videnskabselskab, det helvetiske økonomiske Selskab og det turinske Videnskabsakademi, til hvilket sidste han havde indsendt «Manipulus insectorum Taurinensium», hvori han meddelte Resultatet af nogle entomologiske Exkursioner i Byens Omegn).

Efter sin Hjemkomst optog M. paa ny sine entomologiske Undersøgelser ved Frederiksdal og udgav 1769 (i «Kjøbenhavnske Efterretninger om lærde Sager» og i «Kritisk Journal») 2 mindre Afhandlinger: «Om en ny Slægt af Vandinsekter, kaldet Vandspindeler» og «Efterretning om ubekjendte Enøjer i vore ferske Vande». Begge disse Smaaarbejder, som han efter sin Sædvane samtidig indleverede til forskjellige udenlandske Tidsskrifter, ere at betragte som de første Forarbejder til 2 af M.s betydeligste Værker, nemlig «Hydrachnæ, quas in aquis Daniæ palustribus detexit» etc. (med 11 smukt udførte Kobbertavler), der dog først udkom 1781, og det 1785 efter hans Død publicerede Hovedværk: «Entomostraca s. insecta testacea, quæ in aquis Daniæ et Norvegiæ reperit, descripsit» etc. (med 21 Tavler). I dette sidste Arbejde beskriver han 5—6 Gange saa mange Arter, som man tidligere havde kjendt, og — hvad der er Hovedsagen — han lagde Grundvolden til Smaakrebsenes Systematik, saaledes at Videnskaben senere har kunnet bygge videre derpaa. S. A., i hvilket M. udgav de ovennævnte 2 foreløbige Meddelelser, blev han optaget som Medlem af det kongl. svenske Vetenskaps-Akademi og 1770 af det thronhjemske Videnskabernes Selskab. Han var imidlertid indtraadt i Statstjenesten, blev 1769 udnævnt til Kancelliraad og i Juni 1771 til Arkivsekretær i det norske Kammer. Hans Embedstid varede dog kun til Jan. 1773, og ved sin Udtræden af Statens

Tjeneste fik han Titel af Justitsraad; 1774 blev han Etatsraad og 1781 Konferensraad. Af det danske Videnskabernes Selskab blev han Medlem 1776.

Foruden de indgaaende favnistiske Undersøgelser, som M. anstillede i Egnen ved Frederiksdal, foretog han i Somrene 1773, 74, 75 og 78 flittige Havundersøgelser ved Norges sydlige Kyst, navnlig ved Drøbak. Fra dette Sted, hvor han ejede en Gaard, gjorde han i Sommeren 1775 en Undersøgelsesrejse ind i Landet, ledsaget af sin Broder. Beretningen om denne Rejse udgaves 1778 anonymt under Titel: «Rejse igjennem Øvre Thelemarken til Christianssand og tilbage». Ogsaa ved Laalands og Falsters Kyster foretog han Skrabeforsøg, men uden synderligt Udbytte. Resultatet af sine Indsamlinger og Undersøgelser nedlagde han først samlede i «Zoologiæ Danicæ prodromus s. animalium Danicæ et Norvegiæ indigenarum characteres, nomina» etc. (1776), senere i sit berømte Hovedværk: «Zoologia Danica», af hvis Afbildninger 1. Hæfte udkom 1777 i Folio (40 Kobbertavler); det fulgtes i 1780 af 2. Hæfte med Tab. 41—80. Texten udkom særskilt under Titel: «Zoologia Danica s. animalium Danicæ et Norvegiæ rariorum ac minus notorum descriptiones et historia» I—II (1779—84). Af 2. Udgave udkom kun 1. Bd. (1781), og 3. Udg., der fortsattes af Abildgaard, Rathke, Vahl og J. S. Holten, blev først udgivet efter M.s Død i 4 Bind (1788—1806). En betydningsfuld Hjælp ved Udgivelsen af det store Værk fik M. af sin Broder C. F. M. (s. ovfr.), hvem de talrige, med en for den Tid ualmindelig Nøjagtighed og Finhed udførte Afbildninger skyldes. De originale kolorerede Tegninger existere endnu og opbevares i den Collinske Manuskriptsamling.

Et af de Arbejder, der have bidraget mest til at gjøre M.s Navn berømt, er hans «Vermium terrestrium et fluviatilium s. animalium infusoriorum, helminthicorum et testaceorum, non marinorum, succincta historia» I—II (1773—74). I 1. Binds 1. Afdeling af dette epokegjørende Værk gjøres der for første Gang et alvorligt Forsøg paa at etablere en videnskabelig Systematik for Infusorierne, og da Linné, som for hele den øvrige organiske Verdens Vedkommende havde bragt Orden til Veje i Steden for det tidligere herskende Kaos, ikke havde formaaet dette, hvad Infusorierne angik, er M.s Arbejde at betragte som et yderst fortjenstfuldt Supplement til Linnés «Systema naturæ». Derfor betænkte Gmelin sig heller ikke paa at indlemme M.s Bearbejdelse af Infusorierne i sin Udgave af Linnés System. Endnu vigtigere er dog M.s senere Arbejde over

disse Dyr: «Animalcula infusoria fluviatilia et marina»; det udkom først Aaret efter hans Død og ledsagedes af 50 Kobbertavler. I det ovfr. nævnte Værk «Vermium historia» leverede M. (i 1. Bd. 2. Afd.) ogsaa Bidrag til Annelidernes Naturhistorie, som han for øvrigt allerede tidligere (1771) havde behandlet i et for hin Tid meget værdifuldt Skrift: «Von Würmern des süßen u. salzigen Wassers» (med 16 Tavler). Endelig omhandler den sidste Del af Værket alle de Arter af Land- og Ferskvandsmollusker, som M. havde iagttaget, og han giver her — som paa saa mange andre Omraader af de lavere Dyrs Naturhistorie — vigtige Bidrag til en videnskabelig Klassifikation.

Foruden de ovfr. nævnte større Arbejder har M. leveret talrige mindre Afhandlinger, der alle beskæftige sig med lavere Dyr, især Vanddyr; de ere for største Delen baserede paa selvstændige Iagttagelser og omhyggelige Undersøgelser, ligesom de gennemgaaende ere prægede af hans geniale Opfattelse. Her skal blot nævnes enkelte af dem: «Pilelarven med dobbelt Hale og dens Phalæne» (1772), «Découverte d'un papillon à tête de chenille» (1774), «Beobachtungen üb. einige chaotische Thiere, Gewürme u. Insecten» (1775), «Det nøjsomme Møl» (1779), «Om Bændelorme» (1781), «Om Infusionsdyrenes Forplantelsesmaader» (1783) og «Om Infusionsdyrenes Frembringelse» (1788).

At M. foruden sin ualmindelige Arbejdsomhed og alvorlige Kjærlighed til Videnskaben var en Mand med store personlige Dyder, derom vidner bl. a. den Karakteristik, som Rektor Lor. Hanssen i Ribe giver af ham. Han omtaler ham navnlig som en uegennyttig og meget godgjørende Mand; «ej alene i hans sidste Levcaar, da Forsynet havde forlenet ham større Evne til at gøre godt, men endog før den Tid var han bestandig en Fader mod sine uformuende Slægtninge», og «han viste den ædelmodigste Velvillighed til at dele det lidet, han havde, med sine trængende Venner» . . . «Taknemmelighed finder jeg at have været et Hovedtræk i vor M.s Karakter.» Han skildres som en øm og kjærlig Ægtefælle, og «endog i Sædernes Artighed skal vor M. have udmærket sig». Paa den anden Side lader det sig ikke nægte, at M. i højere Grad, end man skulde vente det af en i videnskabelig Henseende saa fremragende Mand, satte Pris paa ydre Udmærkelse og Anerkjendelse, og at han ikke sjælden, naar han med eller uden Grund følte sig tilsidesat, tog til Gjenmæle med unødvendig polemisk Kraft og Bitterhed.

1773 ægtede han Anna Carlsen (f. 1735 † 1787), Datter af Biskop Rasm. Paludan i Christianssands Stift og Enke efter Kjøbmand i Drøbak Christen C. († 1771). Hun bragte ham en betydelig Medgift og overlevede ham. Han døde 26. Dec. 1784.

Nyerup, Lit. Lex. Gosch, Danmarks zoolog. Lit. L. Hanssen, Tale til Erindring af O. F. M. (1787). Molbech, Videnskab. Selsk. Hist, S. 112 ff

Jonas Collin.

— Skjønt O. F. Müller nærmest var Zoolog, har han dog ogsaa indlagt sig Fortjenester som *Botaniker*, og han har affattet et ikke ringe Antal botaniske Skrifter, for største Delen spredte Artikler i danske, svenske og tyske videnskabelige Tidsskrifter. Til hans større Arbejder hører «Flora Fridrichsdalina» (1767) og de 5 Hæfter af «Flora Danica», som han udgav 1775—82, hvilke dog, til Dels med rette, i sin Tid bleve ret skarpt kritiserede, bl. a. af Hornemann, der siger om ham «den som Zoolog udødelige, som Botaniker mere menneskelige O. F. M.». Han synes ikke at have haft særlig udviklet Sans for at gjøre Studier i den fri Natur, hvorimod han var saa meget bedre paa sin Plads i Studerekammeret, og naar han syslede med sit Mikroskop. Det er især ved sine Studier over de lavere Planteformer, at han vandt almindelig Anerkjendelse og berigede Videnskaben med nye Opdagelser, særlig paa de Omraader, hvor Dyreriget og Planteriget gaa saaledes over i hinanden, at Grænsen den Gang droges anderledes end nu. Hvad disse smaa Skabninger angaar, maa han navnlig anses for en fin Iagttager og nøjagtig Fremstiller; men Kritikken, der ikke særlig havde Videnskabens Fremme for Øje, anker over de mange Svampe og Alger, han afbildede i «Flora Danica», og en af disse anonyme Kritikere udbryder: «Naar en Økonom vil søge og esterslaa Græsarter, og han da i Steden for disse finder Skimmel paa en druknet Flue eller raadnet Hampefrø, bliver han uvillig og kaster Bogen for maaske aldrig mere at aabne den». M. hørte til de første, der forfægtede den i en senere Tid almindelig antagne Lære, at selv de laveststaaende Planter opstaa af Frø eller Kim; han bekæmpede med andre Ord Læren om Selvavl, der paa hans Tid var saa almindelig antaget for de mindste Væseners Vedkommende. Han var en af de første Forfattere, der have beskrevet Diatomeer, og i hans Arbejder om Infusionsdyr findes mange nye og gode Iagttagelser over mikroskopiske Alger. I et større Arbejde, der endnu i nyeste Tid af fremragende fremmede Videnskabsmænd roses for dets klare og skarpsindige Behandling af Æmnet, beskrev han et

i flere Henseender mærkeligt mikroskopisk Væsen, som han rigtig nok henførte til Dyreriget, medens det nu regnes til Planteriget, nemlig *Gonium pectorale*, hvilket han fandt saa interessant og dekorativt, at han benyttede en Gjengivelse af samme i sit Vaaben. Linné den yngre opkaldte en til Bælgplanterne hørende Slægt efter ham.

E. Rostrup.

Müller, Otto Frederik, 1807—82, Højesteretsassessor, er født 31. Avg. 1807 i Kjøbenhavn og er Søn af den ndfr. nævnte Biskop Peter Erasmus M. Han blev Student med Udmærkelse 1824 og tog juridisk Examen 1830, hvorpaa han 1831 blev Volontær i danske Kancelli og 1836 Kancellist i det. 1832 fik han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om den separerede og fraskilte Hustrus borgerlige Stilling, og s. A. udnævntes han til Avditor, hvad han var til 1846, fra 1839 Overavditor. Han fik imidlertid tidlig en Specialitet, der førte ham ind i det offentlige Liv. Ved sin Virksomhed i danske Kancelli var han bleven fortrolig med Lovgivningen om borgerlig Næring i Danmark, og en Frugt heraf var hans i 1840 udgivne Bog: «Om Lavsvæsen og Bevillinger til Næringsbrug». Paa en Tid, da en Reform af Næringslovgivningen stod paa Dagsordenen, henledte dette Skrift Opmærksomheden paa ham, og han blev ikke alene Medlem af Industriforeningens Repræsentantskab (1842—47), men Borgerrepræsentant (1842—49) og senere Folketingsmand (1855—60). Som Borgerrepræsentant kom han ind i den Komité, som Kommunalbestyrelsen efter en kongelig Resolution havde nedsat 1840 til Undersøgelse af Kjøbenhavns Lavs- og Korporationsvæsen. M. fik herved væsentlig Andel i Komiteens 2 Betænkninger, 1844 over Handelslavene og 1847 over Haandværkslavene. De gik i frisindet Retning og pegede paa Lavenes Ophevelse; «efter et Tidsrum af 20 Aar skulde det atter tages under Overvejelse, hvorvidt Lavsindretningen fremdeles burde bibeholdes». Og M.s Avtoritet paa dette Omraade var saa grundfæstet, at da det virkelig blev Alvor med en Reform af Næringslovgivningen, overdroges det i 1855 ham alene at udarbejde et Lovudkast; Indenrigsminister P. G. Bang foretrak det saaledes i Steden for at nedsætte en Kommission. M.s Forslag, der fremkom i Begyndelsen af 1857, blev Grundlaget for Loven af 29. Dec. 1857, hvorved Næringsfrihed indførtes i Danmark fra 1. Jan. 1862, og M. har saaledes væsentlig Andel i, at alle de gamle Rammer for dansk Næringsliv, sikkert for radikalt, helt bleve sprængte.

1846 var han bleven Overretsassessor, og 1860 blev han Højesteretsassessor, i hvilken Stilling han forblev, til han i 1878 søgte sin Afsked, ved hvilken Lejlighed han udnævntes til Kommandør af Danebrog. Det kan endnu mærkes, at han 1841—60 var Bogholder og Kasserer ved Sjællands Stifts gejstlige Enkekasse, og at han 1860 konstitueredes som Direktør for Pastoralseminariet med Forpligtelse til at foredrage Kirkeretten. I sin Ungdom stod han det national-liberale Parti nær, saaledes som det bl. a. kan ses af hans Bog «Om Valgret og Valgbarhed» (1842); men allerede i 1848 stillede han sig noget anderledes, hans Skrift «Om Valgloven» er imod almindelig Stemmeret, og senere tog han bestandig mere Afstand fra det nævnte Parti. Da den konservative Forening «Avgustforeningen» dannedes efter de sørgelige Begivenheder i 1863 og 1864, blev han Medlem af dens Repræsentantskab, skrev Piecen «Det Hall—Monradske Ministerium efter d. 15. Nov. 1863» og interPELLEREDE paa særlig fremtrædende Maade Gehejmeraad Hall paa Valgdagen 30. Maj 1865. Som det bedst stemmede med hans aabne Natur, vedkjendte han sig de Tvivl, der den Gang laa paa saamanges Læber. Her skal det endnu kun erindres, at han var en fint dannet Mand med mange Interesser. En Tid (1843—48) arbejdede han ivrig med i Bevægelsen mod Brændevinsdrik, 1844—45 var han Medudgiver af sin Morbroder Kratzenstein-Stubs Tegninger, 1867 udtalte han sine Tanker om det juridiske Studium og den juridiske Examen, 1868 gav han en Fremstilling af Martsdagene 1848 i Kjøbenhavn, og endnu 1879 offentliggjorde han et lille Skrift om Albrecht Dürer. Han afgik ved Døden 21. April 1882. — 23. April 1842 havde han ægtet Charlotte Sophie Lange (f. 27. Okt. 1818 † 27. Juni 1859), Datter af Overpræsident i Kjøbenhavn Michael L. (X, 38). En Søn af dette Ægteskab er Komponisten P. E. Lange-M. (s. ndfr.).

Erslew, Forf. Lex. M. Reinhardt, Familie-Erindr. II, 220. Til Minde om Emil Lange-Müller (1881).

C. Nyrop.

Müller, Peter Conrad, f. 1830, Højesteretsassessor. Han er født i Horsens 23. Maj 1830 og Søn af ovfr. nævnte Stabslæge Johan Conrad M. Han blev Student fra Metropolitanskolen 1846, juridisk Kandidat 1852, s. A. Assistent i Indenrigsministeriet, hvor han 1856 avancerede til Kancellist, 1857 til Fuldmægtig og fra 1860 arbejdede som Sekretær hos Indenrigsministeren. 1861 udnævntes han til Byfoged og Borgmester i Holbæk, 1870 til Assessor i Lands-

over- samt Hof- og Stadsretten, 1879 tillige til Næstformand i Sø- og Handelsretten og 1880 til Højesteretsassessor. 1892 Kommandør af Danebrog. M. har udgivet «Realregister til Domssamlingerne for civile Sager» for 1840—47 (1877) og for 1872—76 (1878) og har skrevet Afhandlinger om Hjemsendelse i «Ugeskrift f. Retsvæsen» 1867 og 1868. Han har fungeret som Formand for Frederiksberg Fattigkommission, været Censor ved de juridiske Examinere, Medlem af ~~Handels-~~^{Handelsbankens} Bankraad og Formand for Københavns Understøttelsesforening; han er Direktør i Københavns Kreditforening. — 1860 ægtede han Ane Johanne Kirstine Grüner, Datter af Sognepræst Fred. Vilh. G. og Ingeborg f. Skriver. *Jul. Lassen.*

Müller, Peter Erasmus, 1776—1834, Biskop, Historiker, Sprogmand, var Søn af ovfr. anførte Konferensraad Fred. Adam M. († 1795) og blev født i København 29. Maj 1776. Kun 4 Aar gammel mistede han sin Moder og opvoxede stille og uden megen Omgang med jævnaldrende hos sin Fader, hvis rige Samling af Bøger og Kunstsager i høj Grad beskæftigede Barnet. Undervist af private Lærere, særlig af senere Amtsprovst Bøgh (III, 318), dimitteredes han af denne 1792 til Universitetet og fik Udmærkelse ved alle Examinere. S. A., hans Fader døde, blev han theologisk Kandidat og var nær selv blevet Dødens Offer i disse Aar ved gjentagne alvorlige Sygdomme. 1797 vandt han Guldmedaillen for den theologiske Prisopgave, og s. A. erhvervede han Magistergraden for en kirkehistorisk Afhandling. Strax efter rejste han sammen med Jacob Aall til tyske Universiteter, opholdt sig 1½ Aar ved disse og et Aar i Frankrig og England; paa en Del af Rejsen havde han L. Engelstoft og B. Thorlacius til Fæller. Strax efter sin Hjemkomst begyndte han at holde offentlige Forelæsninger over kristelig Moral og blev 1801 ansat som extraordinær theologisk Professor. 1803 fik han den theologiske Doktorgrad og giftede sig 1805 med Louise Augusta Stub (f. 1778 † 1852), Datter af Kommandørkapitajn O. F. S. og Datterdatter af Professor C. G. Kratzenstein (IX, 465). Samtidig overtog han Redaktionen af «Lærde Efterretninger», som han fortsatte (1811) med «Dansk Litteraturlidende» indtil 1830. Det var et Tegn paa Regeringens Tillid til ham, naar han 1809 skaffede Bladet Bevilling paa at maatte optage anonyme Recensioner, hvilket var blevet hans Forgænger, Nyerup, nægtet. Hans litterære Anmeldelser i Almindelighed have mindre Betydning: ved hans Bedømmelse af theologiske og religiøse Ar-

bejder kommer hans egen Mangel af kirkeligt Standpunkt stærkt frem; men den lange Række af fortrinlige Nekrologer, der i Aarenes Løb kom til at foreligge fra hans Haand, har stort Værd. 1808 blev han ordinær theologisk Professor. Han blev Medlem af Videnskabernes Selskab 1811, optoges 1813 i det kongl. danske Selskab og kom 1815 ind i den Arnamagnæanske Kommission.

I tidligere Aar holdt M. exegetiske Forelæsninger; senere foredrog han udelukkende den systematiske Theologi. Hans «Kristelig Apologetik» (1810) er det første Forsøg paa at give Apologien for Kristendommen en selvstændig videnskabelig Existens og give den sin særlige Plads inden for den theologiske Systematik. I sine Discipliner gav han Lærebøger for de studerende. Saaledes allerede 1808 «Kristeligt Moralsystem» (2. omarb. Udg. 1827). Den var i en Række Aar meget benyttet ved Universitetet og havde sine Fortrin ved sine skarpe og klare Definitioner og Distinktioner, men som Hele betragtet var det et tørt, blodløst Skema, som umulig kunde give nogen Frugt for Aanden. En vag og fad Supranaturalisme, paavirket af den Kantske Filosofi — nærmere kan hans theologiske Retning ikke betegnes. De samme Egenskaber som i Moralsystemet komme igjen i hans «System i den kristelige Dogmatik» (1826). M. antog selv at have leveret et Arbejde, der vilde blive fundet normalt paa Orthodoxiens Vægtskaal; men Rudelbach paaviste snart i «Theol. Maanedsskr.» en Række aabenbare eller skjulte Kjætterier deri; thi det maa erindres, at den store Kirkekamp nu netop i disse Aar var brudt løs, en Bevægelse, som var M.s hele Personlighed i høj Grad imod, og som han helst — hvis det havde været ham muligt — vilde have holdt sig udenfor. Saa meget mere overraskende var det derfor, at han 1830 efter Münters Død modtog Stemanns Tilbud om at overtage Sjællands Bispestol. Da han skulde prædike ved Bispevielsen, var det første Gang, han stod paa en Prædikestol. I 4 Aar var han den danske Kirkes Primas. Efter længere Tids Brystsygdom døde han 4. Sept. 1834. Kirkestriden rasede ingen Sinde med større Bitterhed end netop i M.s Bispeaar. Han stillede sig den Opgave at øve en mæglende Virksomhed for at undgaa ulægeligt Brud i Statskirken, men høstede selvfølgelig derved kun ringe Tak fra begge Sider.

Theologien havde aldrig været M.s Yndlingsfag. Hele hans Tilbøjelighed tilhørte de historiske og sproglige Studier, og ved sine Arbejder inden for disse har han vundet et smukt Navn i

Fædrelandets Litteratur. P. Hjort har bemærket: «Inden for de sidstnævntes Omraade er han en fast og sikker Petrus; inden for Theologiens en fin og utilfredsstillende Erasmus». Skade derfor, at hans rige Aandsevner saaledes bleve splittede. Om hans historiske Arbejder s. ndfr. — Som *Sprogkritiker* har han udarbejdet et Værk af betydeligt Værd. Det er hans «Dansk Synonymik eller Forklaring af enstydige danske Ord», som han med Benyttelse af ældres Forarbejder udgav 1829 i 2 Dele (nye Udgaver 1853 og 1872). Efter nogle tidligere spredte Afhandlinger benyttede han et Par Aar Vinteraftenerne, naar han paa Grund af Øjensvaghed ikke kunde taale vedholdende Læsning, og enlige Spasereture om Sommeren til Udarbejdelsen af dette Værk, som i lige høj Grad giver Vidnesbyrd om hans dybe Sprogkundskab og om hans Skarpsindighed og Smag. Det er et Hjælpemiddel, som endnu stedse med godt Udbytte kan benyttes som Vejledning til Sprogets rette Brug.

M. var en i alle Henseender vindende og elskelig Personlighed. Hans udmærkede, gjennemdannede Humanitet maatte nødvendig øve sin Tiltrækningskraft paa enhver, med hvem han mødtes paa Embedets eller Videnskabens Omraade. De milde, fine, klare Ansigtstræk vidnede om den Sindsro, han var i Stand til at bevare under de mange legemlige og sjælelige Kampe, der traf ham i Livets forskjellige Aldere.

Bispevielsesakten 1830. Steenstrup, *Historieskrivningen i Danm. i d. 19. Aarh.* S. 128 ff. Nord. Tidsskr. f. Hist., Lit. og Konst IV, 457 ff. H. N. Clausen, *Optegnelser om mit Levned* S. 141 f. Mynster, *Kirkelige Leiligheds-Taler II*, 320 ff. Dansk Kirketid. 1885, Nr. 21. Erslew, *Forf. Lex.* A. Jantzen.

— P. E. Müllers *historiske* Arbejder begyndte paa den klassiske Oldtids Omraade, i det han for den theologiske Doktorgrad skrev: «De hierarchia et studio vitæ asceticæ in sacris et mysteriis Græcorum Romanorumque latentibus» (1803). Bogen var lærd og skarpsindig, og disse Egenskaber udmærkede ogsaa det af Videnskabernes Selskab prisbelønnede, i sine Resultater dog ganske forfejlede Arbejde: «Antikvarisk Undersøgelse over de ved Gallehus fundne Guldhorn» (1806), hvori han tildelte disse Oldsager en keltibersk Oprindelse. Det var dog ikke paa disse Omraader, men i den nordiske Oldtids Litteratur og Historie, at M. skulde lægge sine store Evner for Dagen og vinde en uvisnelig Berømmelse. Studiet af de nordiske Sagaer var hidtil drevet planløst, der manglede en Oversigt over hele den mangeartede Litteratur, en stor Del vigtige Sagaer henlaa endnu uudgivet, og man forstod ikke at

skjelne de mythiske og romantiske Sagaer fra dem, der fortalte historisk Virkelighed. Det var derfor ikke besynderligt, at selv ansete tyske lærde rettede haarde Angreb paa disse islandske Kilder, som efter deres Opfattelse indeholdt en usikker eller forvansket Tradition eller var romantisk Digtning fra en sen Middelalder; Nordboernes Gudelære syntes ogsaa dannet i en sildig Tid under kristen Paavirkning. Et af M.s første Arbejder paa nordisk Omraade var netop en Afhandling: «Om Avthentien af Snorres Edda og Beviset derfra kan hentes for Asalærens Ægthed» (1812). Senere talte han den oldnordiske Forsknings Sag i Bogen «Om det islandske Sprogs Vigtighed» (1813), et af Selskabet for Norges Vel kronet Prisskrift.

Mest ejendommelig for M.s Evner og grundlæggende for Sagastudiet var dog hans «Sagabibliothek» (3 Bind, 1817—20). Bogen var strængt videnskabelig, men afgav samtidig en behagelig Læsning for Lægmand, Sproget var, som i alle M.s Arbejder, let og utvunget, Fremstillingsmaaden klar og kort. I Værket var der givet en paalidelig Udsigt over den hele Sagalitteratur; hver enkelt Sagas Indhold blev meddelt, dens mythiske Karakter eller historiske Troværdighed belyst; der redegjordes for dens Tilblivelsestid og mulige Forfatter samt for dens Forhold til andre Sagaer om samme Æmne. Bogen hvilede ganske vist ikke paa noget grundigt Haandskriftstudium, og Forfatterens sproglig-filologiske Kundskaber vare vel ikke dybtgaaende, men som Ledetraad i Sagalitteraturen var Værket ypperligt, de enkelte Sagaers Karakter og Ejendommelighed var opfattet med fin Forstaaelse og skarp kritisk Evne. M. gav heri tillige en fortrinlig Fremstilling af Sagalitteraturens almindelige Ejendommelighed, hvad Æmner, Fortællemaade og Stil angaar, han anviste de Midler, hvorved den enkelte Sagas Troværdighed kunde prøves, og udpegede Grundene til, at Traditionen havde holdt sig mer eller mindre sikkert. Dette Værk har derfor været Udgangspunkt og Grundvold for hele det omfattende Sagastudium, som er gjort siden M.s Dage. Men Forskningen er dog bøjet noget bort fra M.s Opfattelse. Den tror ikke som han, at Beretningen hurtig efter Tildragelsen har faaet sin faste Form, og at den derpaa trofast er bleven overleveret ned gennem Tiderne; en vis Kritik over for det meddelte har sikkert tidlig gjort sig gjældende, Tilføjelser ere gjorte, og Nedskrivningen har fundet Sted senere, end M. antog. Ligeledes maa det antages, at Sagaerne i mindre Grad

repræsentere en almindelig folkelig Tradition; hver Saga er præget af dens Forfatters Personlighed.

En Fortsættelse af disse Studier var «Undersøgelse om Kilderne til Snorros Heimskringla og disses Troværdighed» (1820 og 1823). M.s Hovedsætning, at Snorre ikke var en synderlig selvstændig Forfatter, men i væsentlig Grad udskrev og sammenføjede ældre Sagaers Opgivelser, har den nyere Forskning dog forladt. — Et Værk af lignende Betydning som Sagabibliotheket er M.s Afhandlinger «Om Kilderne til Saxos 9 første Bøger og deres Troværdighed» (1823) og «Kritiske Bemærkninger over Saxos danske Histories 10.—16. Bog» (1830); de offentliggjordes ligesom Studierne over Snorre i Videnskabernes Selskabs filosofiske og historiske Afhandlinger. Ogsaa dette Arbejde kom til at staa som et Modstykke til tysk Tvivlelyst. Dahlmann havde i en, i øvrigt fortjenstfuld, Undersøgelse over Saxo rettet et meget stærkt Angreb paa denne Historikers udførlige Beretning om Danmarks Sagntid; den var formentlig ubrugelig som historisk Kilde. M.s Studier førte ham til en Paavisning af, hvor mange ægte danske Overleveringer der fandtes hos Saxo, og hvorledes de lode sig tilknytte til andre Traditioner i Norden og Udlandet. Det var lykkedes M.s vel ikke fantasifulde, men altid ædruelige og skarpe Kritik at trænge ind i Forstaaelsen af de enkelte Sagn, at se deres Betydning og Værd, ligesom ogsaa at paavise, hvorledes Saxo var gaaet til Værks over for den Tradition, som han havde indsamlet hos sine danske og islandske Hjemmelmænd.

Ved disse rolig førte, sikre og indtrængende Studier var M. bleven fortrinlig forberedt til det Arbejde, som blev hans Livs sidste, men ufuldendte Gjerning, nemlig at give en kritisk Udgave af Saxo, ledsaget af Noter. Ved M.s Død manglede endnu Trykningen af Værkets sidste Femtedel. Velschow paatog sig at fuldføre Bogen og skrev de manglende Noter til de 4 sidste Bøger («Saxonis Grammatici Historia Danica», 1839); 2. Bind, der indeholdt de udførligere Noter og Undersøgelser, naaede han først at faa udgivet 1858. Blandt Udgaver af middelalderlige Kilder indtager M.s Saxo-Værk en høj Rang ved sin gode Text og sine ypperlige Anmærkninger.

Fra M.s sidste Leveaar skrive sig end videre 2 Biografier: «Vita Andreæ Sunonis, archiepiscopi Lundensis» (1830) og «Vita Lagonis Urne, episcopi Roskildensis» (1831—33).

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Müller, Peter Erasmus, f. 1840, Forstmand og Naturforsker. M., Søn af ovennævnte Etatsraad Carl Ludv. M., er født i Kjøbenhavn 25. Okt. 1840. Alt som Barn nærrede han en levende Interesse for Naturhistorien, særlig Zoologien, men da det faldt ham vanskeligt at følge med i Skolen, tog han 1856 Præliminærexamen og lærte i et Par Aar praktisk Landvæsen. Under Landlivets Indflydelse udvikledes hans aandelige Evner, og 1859—68 tilbragte han med Studier, hovedsagelig i Kjøbenhavn, hvor han 1861 tog Landbrugs-examen, 1863 Examen Artium, 1866 Forstexamen, 1867 Examen philosophicum, hvorhos han 1866 vandt Universitetets Prisedaille for en zoologisk Afhandling; 1861 var han $\frac{1}{2}$ Aar konstitueret som Assistent ved Landbohøjskolens Landbrugsundervisning. Efter at have fortsat sine Studier tiltraadte M. 1868 en længere Udenlandsrejse. Paa denne studerede han først de schweitsiske Søers Krebsdyrfavna; men da der tilfaldt ham en 2aarig Rejseunderstøttelse til Uddannelse af en yngre Forstmand, toge hans Studier en overvejende forstlig Retning, om end Zoologien ikke blev opgivet. Gjennem Sydtyskland, Schweits og Italien drog han til Frankrig, hvor han opholdt sig et Aar, for dernæst 1870 gennem Belgien at begive sig til Tyskland, hvor Krigen afbrød hans Rejse og førte ham tilbage til Danmark. 1871 blev M. Dr. phil. paa et zoologisk-fysiologisk Arbejde.

I Slutningen af 1872 blev M. udnævnt til Lærer i Skovbrug ved Landbohøjskolen fra Nytaar 1873, og i det følgende Aarti udfoldede han en for Skovbrugsundervisningen overordentlig betydningsfuld Virksomhed som Lærer og Forfatter. Skovdyrkingens Theori blev bygget paa den foregaaende Menneskealders naturvidenskabelige Forskning og paa M.s egne Studier; Grundlag for Industrilæren dannede den af Pressler fremkaldte tyske Litteratur og M.s økonomiske Studier i Paris. 1875 begyndte han Udgivelsen af «Tidsskrift for Skovbrug», hvoraf der 1875—91 er udkommet 12 Bind, de 3 med W. af Gyldenfeldt (VI, 335) som Medudgiver. Heri findes en Række betydelige Afhandlinger af M.; først og fremmest hans «Studier over Skovjord» I—II (1878—84), der har været grundlæggende for vor Opfattelse af Skovens Jordbundsforhold, medens «Omrids af en dansk Skovbrugsstatistik» (1881) og en Række prisstatistiske Meddelelser have kastet Lys over hidtil lidet kjendte Sider af vort Skovbrugs økonomiske Forhold. Samtidig sporedes paa mange Omraader et friskere Liv i Skovbruget, og Skovbrugslæren blev stærkere end forhen afpasset efter danske

Forhold; en Række Forfattere gav værdifulde Bidrag til «Tidsskrift for Skovbrug», og M. optraadte som Medudgiver af hans Formands, Johan Fr. Hansens (VII, 18), efterladte Papirer, ligesom han vakte Interessen for vort Skovbrugs Historie og gav Stødet til Udgivelsen af C. D. F. Reventlows «Forslag til en forbedret Skovdrift» (ved W. af Gyldenfeldt 1879). 1882 fremkom 1. Del, omfattende Danmark, af M.s fortrinlige avtograferede Forelæsninger over Skovbrugshistorie og -statistik, og 1882—83 bleve hans Forelæsninger over Skovdykningslære, af hvilke især 1. Del er et fremragende Arbejde, avtograferede, efter at han selv havde forladt Landbohøjskolen.

1. Avg. 1882 tiltraadte M. nemlig Pladsen som Overførster for Statsskovenes 2. Inspektion. Ved Siden heraf er han fra 1883 Overinspektør ved Sorø Akademis Skove og har fra 1889 Overtilsyn med Skovene paa Bistrup Gods. 1883 blev han Hofjægermester, 1885 Kammerherre, 1892 Kommandør af 2. Grad af Danebrog. I Aarenes Løb har han desuden modtaget en Række udenlandske Ordener, ligesom han har været Medlem af mange Udvalg, Kommissioner o. lign., saaledes 1877 af en Kommission om Statsskovenes Regulering og et Udvalg om Sortering af Skoveffekter; 1884 var M. Kommissær ved den internationale Skovbrugsudstilling i Edinburgh, 1887 Medlem af Kommissionen om Landbohøjskolens Udvidelse; desuden Formand for Skovbrugsudvalget ved den nordiske Udstilling i Kjøbenhavn 1888, Suppleant i Jærnbanaeraadet 1890. I 1884 var M. bleven Medlem af Videnskabernes Selskab. En Række Udenlandsrejser har givet M. et ualmindeligt Kjendskab til europæiske Skovforhold; foruden den tidligere omtalte Rejse 1868—71 og nogle mindre Rejser til Sverige og Tyskland maa nævnes: 1868 til Norge; 1878 til Frankrig, særlig Verdensudstillingen i Paris; 1884 til Edinburgh; 1885 til Frankrig, Schweits, Tyskland, Østerrig med det Formaal at studere Bjærgfyrrrens Naturhistorie; 1886 til Sverige og Norge; 1892 til Sydfrankrig og til Spanien, bl. a. som Danmarks Repræsentant ved Columbusfesten.

Da M. forlod den byrdefulde Stilling som eneste Lærer i Skovbrug for at træde over i Statsskovenes Administration, haabede han vistnok, at Forandringen skulde bringe ham rigeligere Fritid til Studier og litterær Virksomhed. Kort efter udkom ogsaa 2. Del af hans Jordbundsundersøgelser, der senere bleve oversatte paa Tysk og Fransk, ligesom han skrev Afsnittet «Skovene» i «Danmarks Statistik» II, og 1886—87 fremkom i «Tidsskrift for Skovbrug» den store Monografi «Om Bjærgfyrrren». Men M.s litterære Produktion

er dog efterhaanden bleven mere sparsom, og det turde vel være, at en Forbliven paa Landbohøjskolen i saa Henseende havde budt ham bedre Kaar, ligesom den havde stillet ham mere frit og givet ham mere Lejlighed til at virke selvstændig paa andre Omraader. I «Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandlinger» offentliggjorde M. 1894 «Om Regnormenes Forhold til Rhizomplanterne», medens den vægtige Afhandling «Om Bøgeskovens økonomiske Modenhedsalder» (i «Tidsskr. f. Skovbrug» XI, 1890) vidner om, at han vedblivende har dyrket økonomiske Studier ved Siden af de naturvidenskabelige.

10. Okt. 1874 ægtede M. Augusta Sophie Thiele (f. 7. Juli 1851), Datter af Etatsraad J. M. T., Sekretær ved Kunstakademiet.

Indbydelsesskrift t. Universitetets Reformationstest 1872. A. Oppermann, Bidrag t. d. danske Skovbrugs Hist. 1786—1886. Roepstorff, Forstlig Stat., 2. Udg. A. Oppermann.

— Den Energi, hvormed P. E. Müller i sine yngre Aar, trods alle ydre Hindringer, drev sit oprindelige Yndlingsstudium, *Zoologien*, affødte flere Arbejder, der røbe en ualmindelig Iagttagelsesevne og tillige udmærke sig ved alsidig Behandling af Stoffet og klar Fremstilling. I 1867 udkom i noget forøget Form hans Besvarelse af Universitetets Prisopgave under Titelen: «Danmarks Cladocera» i «Naturhist. Tidsskrift»; sammesteds «Bidrag til Cladocerernes Forplantningshistorie» (1868), «De i Danmark hidtil fundne Phylloporer» (1873) samt hans Doktordisputats: «Iagttagelser over nogle Siphonophorer» (1871). De anførte Krebsdyrarbejder have ikke blot Betydning i favnistisk og systematisk Henseende, men tillige, og særlig, i anatomisk og biologisk Henseende; navnlig kunne fremhæves M.s Iagttagelser angaaende Forplantningsforholdene, et Omraade, der ogsaa spiller en Hovedrolle i hans Doktordisputats, hvis Æmne for øvrigt var hentet fra et ganske andet Felt (Rørgoplerne).

Efter 1873 har M. ikke offentliggjort noget Arbejde af rent zoologisk Indhold; men hans fremragende Evne for biologisk Forskning præger hans ovfr. nævnte Hovedværk: «Studier over Skovjord» (hvoraf et populært Resumé ved M. selv er optaget i «Nord. Tidsskr. utg. af Letterstedtska föreningen» 1879); den Methode, han her har anvendt over for Jordbundsundersøgelser, er netop den biologiske Forsknings, med «Dissektion og Mikroskopi som Hjælpemidler». Dette Arbejde (saa vel som Afhandlingen «Om Regnormenes Forhold til Rhizomplanterne, især i Bøgeskove»)

indeholder en Rigdom af fortrinlige Iagttagelser over lavere Dyrs Forhold til de forskjellige Former af Mulddannelser, fremfor alt af den Betydning for disse, som Regnormene have, hvis Liv og Færd i mange Aar have været Gjenstand for hans stadige Studier.

H. F. E. Jungersen.

Müller, Selio, 1669—1750, Amtmand, Søn af ovennævnte Amtmand Henrik M. († 1717), er født 23. Nov. 1669. 1714 blev han efter Faderen Amtmand over Skivehus Amt, hvilket Embede han, der 1716 udnævntes til Justitsraad og 1728 til Etatsraad, 1741 fik Tilladelse til at afstaa til Sønnen Henrik. 1704 havde M. ægtet Magdalene Bartholin (f. 4. Nov. 1687), Datter af Etatsraad, Landsdommer Christoffer B. til Kaas. Hun døde allerede 14. Maj 1716, han selv, der efter Faderen havde arvet Lønborggaard, i Viborg 18. Dec. 1750.

C. E. A. Schøller.

Müller, Sigurd Hjorth, f. 1844, Forfatter. Han er født 21. Dec. 1844 i Snedsted Præstegaard ved Thisted som Søn af ovennævnte Ludvig Christian M. Efter i en Del Aar at have gaaet i Roskilde Latinskole dimitteredes han privat i 1863 og begyndte at studere Medicin. Dette Studium afbrødes imidlertid ved, at Landskabsmaler Thorald Læssøe (X, 577) inviterede ham med paa en Rejse til Italien, hvor han opholdt sig i 8 Maaneder, og efter sin Hjemkomst opgav han saa Medicinen, studerede Æsthetik og tog 1872 Magisterkonferens i dette Fag. I en Række af Aar virkede han nu i Hovedstaden som Lærer i Dansk, navnlig ved Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, indtil han 1886 valgtes til Bestyrer af Kolding Latin- og Realskole. 1874 havde han ægtet Marie Louise Biering, Datter af fhv. Adjunkt Christian Henrik B. — Sin Forfattervirksomhed begyndte han rent æsthetisk med en Samling «Digte» (1867), hvorpaa i 1872 fulgte Oversættelsen: «Fem Digte af Theokritos» og i 1874 «Tre Fortællinger» (hvor den ejendommelige og smukke «Sarons Rose»). Efterhaanden optog kunsthistoriske Studier ham mere og mere, og Resultatet af disse foreligger — foruden i en Mangfoldighed af mindre Artikler i «Dagbladet», «Morgenbladet» og «Ude og hjemme» — i «Kortfattet Kunsthistorie» (1883), «Nyere dansk Malerkunst» (1884) og «Thorvaldsen, hans Liv og hans Værker» (1893). Ogsaa som Skolebogsforfatter har han været meget virksom, og hans «Haandbog i den danske Litteratur» (1880, 3. Udg. 1891) og hans «Kortfattet dansk Litteratur-

historie» (1881, 3. Udg. 1893) høre til de mest benyttede Hjælpe- midler ved Undervisningen i dansk Litteraturhistorie.

Sophus Bauditz.

Müller, Sophus Otto, f. 1846, Arkæolog. S. M. er født i Kjøbenhavn 24. Maj 1846 og Søn af ovennævnte Etatsraad Carl Ludv. M. Han blev Student 1864, tog den filologisk-historiske Embedsexamen 1871 og erhvervede Graden som Dr. phil. i 1880. — Allerede i sin tidlige Ungdom havde han i sin Faders Hus faaet Smag for Kunst og Kunsthistorie, hans filologiske Studium bragte ham til først at beskæftige sig med klassisk Kunst og klassiske Oldsager, men Kjærligheden til Fædrelandet henvendte snart hans særlige Interesse paa den danske og den nordiske Arkæologi. Allerede i 1874 og 1876 optraadte han som Forfatter af arkæologiske Afhandlinger i «Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie», og i de nærmest følgende Aar tog han i et tysk Tidsskrift alvorlig og kraftig til Gjenmæle imod Angreb fra tysk Side paa de nordiske Arkæologers System og Methode. I 1877—78 foretog han en Studierejse til Frankrig og England og anvendte derefter et Par Aar paa et flittigt og omfattende Studium af Jernalderens Ornamentik. Resultaterne deraf nedlagde han i 1880 i sin Doktordisputats om «Dyreornamentikken i Norden», et originalt, paa nøjagtige Iagttagelser støttet og med Omsigt og Klarhed gennemført Arbejde, der har været af stor Betydning for alle senere Studier over den nordiske Jernalder.

I Aaret 1878 var han bleven ansat som Assistent ved det da- værende Musæum for de nordiske Oldsager, i 1887 blev han Inspek- tør sammesteds, og i 1892 udnævntes han til Direktør for National- musæets 1. Afdeling, omfattende den forhistoriske Del af det old- nordiske Musæum samt den ethnografiske Samling og Antiksamlingen. Tillige overtog han i 1881 som arkæologisk Sekretær i det kongl. Oldskriftselskab det omfattende Hverv at forestaa Udgivelsen af Selskabets Skrifter samt at forberede Forhandlingerne paa Selskabets Møder. Ved Siden af disse administrative Arbejder har han fortsat sin Forfattervirksomhed i rigt Maal. Navnlig indeholde Oldskrift- selskabets Tidsskrifter en Række af værdifulde Afhandlinger fra hans Haand, og endelig har han i de seneste Aar udgivet 2 store og for en lang Fremtid epokegjørende Arbejder, nemlig et stort Billedværk under Titelen: «Ordningen af Danmarks Oldsager» (1888—95), indeholdende Afbildninger af o. 1300 danske Oldsager

fra Sten-, Bronze- og Jernalderen med tilhørende Oplysninger og Forklaringer, og under Titelen: «Vor Oldtid» (1897) en fuldstændig Fremstilling af Danmarks Oldtidshistorie, for saa vidt den for Tiden har kunnet kjendes. M. har frejdig optaget Arven efter vor i 1885 afdøde store Oldforsker Worsaae og kraftig hævdet dennes Grundanskuelser, medens han tillige i adskillige Retninger har fort Worsaaes Undersøgelser videre og til Dels kunnet supplere og i enkelte Punkter berigtige dem efter senere Iagttagelser.

M. er en meget arbejdsom Mand, en energisk Administrator i de mange ham underlagte Forretninger og en flittig, nøjagtig og omsigtsfuld Arbejder ved sit Skrivebord. I den vidtløftige arkæologiske Litteratur er han meget belæst, og de Interesser for Kunst, som han har arvet fra det fædrene Hjem, og som han senere har plejet og udviklet, have givet ham et skarpt Blik for Oldsagernes Former og disses Betydning. — 28. April 1881 er han bleven gift med Karen Linde, Datter af Overformynder i Kjøbenhavn, Kammerherre Th. L.

Universitetsprogram til Reformationsfesten 1880.

E. Vedel.

Müller, Tage Christian, 1780—1849, Biskop, Søn af Skræddermester Wilhelm M. (f. 1741 † 1830) og Frederikke Dorothea f. Rasmussen (f. 1745 † 1817), er født i Kjøbenhavn 3. Okt. 1780. Han skyldte Forældrene «den ubetalelige og uerstattelige Velgjerning af en kristelig Opdragelse». Fra sit 12. Aar var han hos sin Farbroder Præsten ved Helliggejstes Kirke H. H. M., der havde stor Fortjeneste af hans hele Retning og hans Dannelse som Menneske og Præst. Han dimitteredes fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn 1795 og tog den theologiske Embedsexamen 1799. Derefter underviste han i Schouboes Institut og Døtreskolen. Han vandt 1805 Universitetets Guldmedaille for en filosofisk Opgave. 1806 blev han Sognepræst i Nørre Snede og Fjstrup i Aarhus Stift. Han havde ikke undgaaet at paavirkes af den lidet kirkelige og kristelige Retning, der herskede i hans Ungdom; han havde saaledes som Student vel gaaet flittig i Kirke, men han havde selv deltaget saa lidt i Gudstjenesten, at han hverken ejede en Salmebog eller følte Savnet af en saadan; «det hørte nu en Gang ikke til». Men hans hele Aandsretning var mere bestemt ved de Indtryk, han havde faaet i Barndommen, end Tilfældet var med de fleste andre, og i Nørre Snede erfarede han, at Heden var lige saa og maaske mere frugtbar for det kristne Livs Blomstring end de gode Egne. Her

ægtede han 1806 Henriette Louise Rasmussen (f. 1789 † 1857), Datter af hans Morbroder Provst Thomas R. i Grevinge. M. forflyttedes 1810 til Kjøng paa Sjælland og 1830 til Stege paa Møen, hvor han tillige var Provst for Møenbo og Baarse Herrøder. 1828 havde han faaet Titel af Konsistorialraad. 1833 blev han Biskop i Ribe Stift. 1843 fik han Danebrogsordenens Kommandørkors.

Han havde den Gang vundet et Navn, som anerkjendtes fra alle Sider. Hertil bidrog hans «Udvikling af den kristelige Religions Troslærdomme for oplyste, men ulærde Kristne» (1829; 2. Opl. 1832). Lindberg roste den Prædiken, han holdt ved Bispevielsen, for dens Kraft og Klarhed; dens Indhold var rent evangelisk; han var den af alle Biskopperne, hvis Prædiken mest lignede Balles, hvem «Den nordiske Kirketidende» den Gang bestandig fremhævede som et Mønster paa en Biskop. M. blev ogsaa en af de Biskopper, hvis Ord gjaldt mest i Kancelliet. I sit Stift ansaas han for en stræng og myndig Mand; han forlangte Formerne iagttagne og kunde tit lægge stor Vægt paa Smaating som Præsters og Degnes Paaklædning o. desl. Men de, der kom ham nærmere, lærte snart, at bag det formelle Ydre var der et varmt og kjærligt Hjærte og en virkelig Forstaaelse af Standpunkter, der vare forskjellige fra hans eget. Han viste dette selv over for en i saa mange Henseender irregulær Præst, som V. Birkedal var i sine unge Dage. Paa Menighederne gjorde han ved sine Visitatser et betydeligt Indtryk, sikkert ikke mindst fordi hans Tale fik et troværdigt Præg ved at bære Mærke af det Tungsind, han hele sit Liv stred imod.

Han var — ikke med sin gode Vilje — kongevalgt Medlem af Stænderforsamlingerne i Viborg 1842, 44, 46 og 48, hvor han hørte til den konservative Side, men dog 1842 i Forhandlingerne om de slesvigske Forhold stillede sig mod Ørsted. Han sagde: «Vel ligger der Sne paa min Isse, men derfor fryser Blodet ikke i mine Aarer». Han skal ogsaa personlig i Ribe have foreholdt Kongen, at de Forholdsregler, han tog, bragte Danskheden i Slesvig i Fare, men fik kun det Svar: «En Konge maa ikke være partisk». Meget mod sin Vilje blev han kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsdag. Han var da svagelig og maatte forlade Rigsdagen, inden Forhandlingerne, der i mange Maader vare ham imod, vare endte. Kort efter kom han syg hjem til Ribe, hvor han døde 2. Okt. 1849. — Foruden det alt omtalte Skrift har han skrevet en Del mindre Afhandlinger og udgivet nogle Prædikener.

Erslew, Forf. Lex. J. B. Daugaard, Til Minde om Bisk. T. M. (1849).
 Selmer, Nekrolog. Saml. II, 380 ff. Dansk Kirketid. 1849, S. 45 f. Birkedal,
 Personl. Oplevelser II, 13 ff. *L. Koch.*

Müller, Tilemann, 1770—1829, Forfatter, fødtes 22. Okt. 1770 paa Gehaus (Kanton Rhön-Werra) i Franken, kom som Student paa sine Rejser med Grev Conrad Holck, ældste Søn af Christian VII's Yndling (VII, 547), til Kiel, hvor han studerede Medicin og en Tid var Lærer i Grev Holsteins Hus, indtil han 1799 holdt Bryllup med Christiane v. Qualen (f. 23. Nov. 1776 † 9. Febr. 1830), Datter af Gehejmeraad Fred. Chr. v. Q. til Vindeby, Søster til Baggesens Kjærlighed Grevinde Benedicte Reventlow og selv fejret for sin Skjønhed, «der lod ham glemme Fædreland og Fædre-hjem». Han købte i Landsbyen Arrild (ved Løgumkloster) en lille Bondegaard, hvor han indtil sin Død, 8. Marts 1829, i beskedne Kaar førte et sjælden lykkeligt Liv med sin trofaste Hustru. M. var en fin, poetisk begavet og original Personlighed, der stod i Venskabsforbindelse med mange af hin Tids fremragende Mænd. Han skrev i forskellige Tidsskrifter talrige Digte, der ere samlede til en Bog: «Poetische Blüthen u. Blumen» (Slesvig 1829).

Rist, Lebenserinnerungen I, 99; II, 257 ff.

Louis Bobé.

Müller, Wilhelm Andreas, 1733—1816, Miniaturmaler, var født i Brunsvig, men opdroges og lærte at male hos sin Morbroder, en Maler og Galleriinspektør i Salzdahlum (ved Brunsvig). Han maa i Udlandet, ventelig i Dresden, have været under en dygtig Miniaturmalers Haand, thi strax efter sin Ankomst til Kjøbenhavn 1757 fandt han Sysselsættelse i Miniaturfaget og arbejdede med saa stort Held, at han, da den østerrigske Miniaturmaler Joseph Brecheisen, som i nogle Aar havde opholdt sig her, i Eftersommeren 1763 forlod Danmark, strax i hans Sted kom til at arbejde for Hoffet og fik Titel af og Løn som kongl. Hofminiaturskildrer. 1773 blev han Medlem af Akademiet paa 2 Miniaturportrætter af Als og Wiedewelt. Senere søgte han et Professorat ved Akademiet, men Jens Juel blev foretrukket for ham, og han opnaaede aldrig noget saadant. Derimod blev han siden Bibliothekar ved Akademiet, en Post, han beholdt til kort før sin Død, og havde som normeret Miniaturmaler Embedsbolig paa Charlottenborg. M. var en for sin Tid særdeles respektabel Kunstner i sit Fag, om han end ikke naaede op i første Række. Hans fleste Arbejder for kongelig Regning: Portrætter af Frederik V, Juliane Marie, Prinsesse Louise,

Sophie Magdalene, Christian VII osv., vare til Gulddaaser og Ringe, bestemte til kongelige Foræring. Et Par Portrætter fra hans Haand, af Frederik V og Juliane Marie, kom til Fredensborg. Han malede ogsaa i Olje, saaledes Kronprinsessens Portræt (1805), brugte Naalen med Dygtighed og raderede adskillige Prospekter o. l., som Bregentved (1763), Marienlyst (1767) osv. Ogsaa Portrætter gjorde han, som 1761 sit eget og 1762 Lorents Spenglers. Ligeledes tegnede og stak han adskillige af sin Ven Wiedewelts Værker, som 1762 2 Monumenter til Altenhof i Holsten, det Klopstockske Gravmæle paa Kirkegaarden i Ottensen, det Tormske Monument i Frue Kirke i Kjøbenhavn, ja gav sig endog i Lag med en Adam og Eva efter Rembrandt. I sine sidste Aar arbejdede han kun lidt, men skrantede meget og døde endelig 24. Febr. 1816. Han havde 5. Dec. 1764 ægtet Bodil Marie Jensen († 1817).

Kjøbenhavns Skilderi 1805, Sp. 781; 1815, Sp. 443. Weilbach, Nyt Kunstnerlex. Meier, Wiedewelt. Samme, Fredensborg S. 188. *F. J. Meier.*

Lange-Müller, Peter Erasmus, f. 1850, Komponist. L.-M. er Søn af ovfr. nævnte Højesteretsassessor O. F. Müller († 1882) og blev født paa Frederiksberg 1. Dec. 1850. I sine Drengaar fik han musikalsk Undervisning af G. Matthison-Hansen; men skjønt han viste sig i Besiddelse af decideret musikalsk Begavelse (hans Sulamith-Sange ere komponerede i en ikke fuldvoxen Alder), var det dog ikke den Gang Tanken, at han skulde uddanne sig som Musiker. I 1870 blev han Student, og i 1871 besøgte han Musik-konservatoriet, hvor han havde Neupert til Lærer i Klaverspil, men forlod det atter efter et Aars Forløb. En svagelig Helbred fremkaldte en vis Vaklen hos ham med Hensyn til at tage Bestemmelse for sin Fremtid; han studerede en Tid til statsvidenskabelig Examen, en Tid uddannede han sig i Gartnerfaget. Først i 1874 valgte han endelig Musikken til sin Livsvirksomhed og udgav sin første Komposition, «Fem Sange af Salomon og Sulamith» (Op. 1). Dette Arbejde, der gjorde megen Lykke, har til Dels Karakter af en Studie efter J. P. E. Hartmann; men allerede hans næste Kompositioner, navnlig Orkestersuiten «I Alhambra» (Op. 3), og enkelte af Sangene til Texter af Bergsøe og Ingemann, Op. 4 og 6, (f. Ex. den pompøse: «Hvo er hun, som kommer fra Ørkenen») vise ham som den, om end noget grublende og undertiden for urolige og mørke, dog allerede nu tillige helt selvstændige Kunstner, hos hvem en Understrøm af dyb Følelse forener sig med en Rigdom af ejen-

dommelige og betagende Motiver, hvis Primitivitet ligesom varslede om en hel ny Retning i dansk Musik.

I 1878 optraadte han som dramatisk Komponist med Operaen «Tove» (Op. 7), hvortil han tillige selv havde skrevet Texten. Uagtet dette Debutarbejde led af Mangler i scenisk Henseende og med Hensyn til historisk Kolorit, indeholdt det dog ogsaa store og ejendommelige musikalske Skjønheder, hvorfor det senere er blevet udgivet i Udtog af «Samfundet til Udgivelse af dansk Musik». Hos Publikum kan det vel ikke siges at «Tove» slog igjennem, men desuagtet fangede Scenen Komponistens Kjærlighed, og stadig er han under sin forskjelligartede Virksomhed vendt tilbage til den dramatiske Musik, i hvilken han har forsøgt sig i flere Retninger. Efter den yndefulde og friske Musik til det lille Lystspil «I Mester Sebalds Have» (Op. 13) samt For- og Mellemaktsmusikken til Kaalunds «Fulvia» (Op. 15) fulgte i 1883 Operaen «Spanske Studenter» (Op. 22), et Forsøg i Opéra comique, der strax vakte en Del Opmærksomhed, men dog tillige viste, at dette Felt laa hans Naturel for fjærnt, i det der trods mange heldige Steder, hvor den spanske Kolorit kom godt frem, følte en vis Tunghed, som ikke passede til Stilen. Hans næste Arbejde, Musikken til Drachmanns «Der var en Gang —» (Op. 25), opført 1886, er ubetinget det, der har bragt hans Navn videst om, og har opnaaet et stort Antal Opførelser; navnlig ere Zigeunerviserne og Serenaden fortræffelige, hvorimod den bekjendte Midsommervise næppe kan siges at have løst den Opgave, som Textforfatteren synes at have sat sig: at skabe en Folkesang. I 1887 indleverede han til det kongl. Theater Operaen «Fru Jeanna» (Op. 30) til Text af E. v. d. Recke, der strax blev antagen, men først efter flere Aars Henliggen og adskillig Avisfejde blev opført i 1891; den gjorde ikke Lykke og opnaaede ikke ret mange Opførelser. End videre har L.-M. skrevet Musik til Drachmanns «Ved Bosporus» (Op. 41), E. Christiansens «Peter Plus» (Op. 42), Reckes «Hertuginde af Burgund» (Op. 44) og E. Christiansens «Letizia» (Op. 48).

Har L.-M.s dramatiske Komposition ved Siden af saa meget godt og smukt, som den uomtvistelig rummer, dog ikke kunnet føre til fuld Tilfredsstillelse hverken for Komponisten eller for hans Publikum, er derimod den kormæssige Musik med eller uden Solo vistnok den, hvori han har vundet sine smukkeste Sejre. Hertil høre «Niels Ebbeson» (Op. 9) for Barytonsolo, Mandskor og Orkester, Kor- og Kvartetsange for Mandstemmer (Op. 10), hvori den

uforlignelige «Kornmodsglansen ved Midnatstid», 3 Salmer for Kor og Orkester (Op. 21), opført ved Paaskekonzerten i Frue Kirke 1883, den overordentlig skønne Kantate af Richardt ved den nordiske Industriudstillings Aabningsfest 1888 og Drachmanns Kantate ved Universitetets Hundredaarsfest for Stavnsbaandets Løsning s. A. I den rene Orkestermusik har han derimod haft ikke saa lidt at kæmpe med, en vis Uklarhed, der her maaske føles stærkere, i Forbindelse med en Del Ubehjælpssomhed i Instrumenteringen. Foruden den alt omtalte Suite «I Alhambra», opført i 1876 i Koncertforeningen, kan her navnlig fremhæves hans Symfoni «Efteraar» (Op. 17), opført ligeledes i Koncertforeningen i 1882, og Symfoni Nr. 2 i D-Mol (Op. 33), opført ved de filharmoniske Koncerter i 1889. Det mørke og tunge synes trods meget smukt, f. Ex. i Symfonien «Efteraar», her ikke at ville forlade Komponisten; men at han i Aarenes Løb har vundet Herredømme over den tekniske Behandling af Instrumenterne, beviser navnlig hans sidste Suite: «Weyerburg» (Op. 47).

Af Sange har L.-M. komponeret en stor Mængde: foruden de førnævnte Op. 4 og 6, 6 russiske Sange (Op. 11), 6 danske Sange (Op. 14), 5 norske Sange (Op. 16), 6 Folkeviser (Op. 18), «Naar Sol gaar ned» (Op. 19), «Skumring» (Op. 20), Sange af Drachmann og Recke (Op. 23 og 24), 5 franske Sange (Op. 28), Digte af Richardt o. fl. (Op. 31), Folkeviser af Thor Lange (Op. 34), Romancer af Uhland (Op. 35), 3 Sange, polske og russiske (Op. 39), Sange af Gjellerup (Op. 40), 3 Sange (Op. 54). Iblant de mange smukke og ejendommelige kan her fremhæves «Frisk Vejr» af Op. 14, «En Rand af diset Hede» af Op. 20, «Og sørger du for den Foraars-tid» af Op. 24 og særlig «Bjørnen» og «Hinden» af Op. 28. Af Klaverkompositioner har han skrevet forholdsvis lidt; det betydeligste er Op. 8, 12 Klaverstykker, Variationer over et Original-thema.

Ligesom «I Alhambra» er fremkommet under Indtrykkene af et Ophold i Spanien, saaledes skyldes «Weyerburg» et Besøg i Tyrol. Overhovedet har L.-M., til Dels af Helbredshensyn, gjort en Mængde Rejser og besøgt de fleste Lande i Evropa. Heller ikke er hans Musik helt ukjendt uden for Danmarks Grænser. «Spanske Studenter» har gaaet i Stockholm, Hamborg og Breslau; «I Alhambra» har været spillet i Stockholm og Christiania; samme Steder saa vel som paa adskillige tyske Scener har «Der var en Gang —» været opført; de fleste af hans Sange ere komne i tyske

Udgaver, Klaverstykkerne «Danse og Intermezzi» i en fransk. — 24. Juni 1892 ægtede han Ruth Block, Adoptivdatter af fhv. dansk Konsul i Hongkong F. H. B.

V. Møller, Danske Kunstner-Portrætter (1884). Nord. Musiktid. 1884, Nr. 5. Illustr. Tid. XXVII, Nr. 19. Schytte, Musiklex. *G. St. Bricka.*

Paludan-Müller, Bernhard Lucian, f. 1845, Præst, er Søn af den ndfr. omtalte Provst Jens P.-M. Han blev født 6. Okt. 1845 i Sorø, blev Student fra Aalborg 1863, theologisk Kandidat 1869 og personel Kapellan 1871. Aaret efter blev han Kapellan pro loco i Ugilt og Taars og 1876 Sognepræst i Vadum, hvorfra han 1882 forflyttedes til sit nuværende Embede som Sognepræst til Hillerød og Herlev og Slotspræst paa Frederiksborg. P.-M. maa regnes til de Præster hos os, der fra den Mynsterske Skole som oprindeligt Udgangspunkt have stillet sig i venligt Forhold til de fra Grundtvig stammende kirkelige Initiativer. Sin Redebonhed til at arbejde for, at de forskjellige Retninger — trods Modsætning i Anskuelse — kunne mødes i Aandens Enhed til et fælles Menighedslivs Fremme, har han lagt for Dagen gennem sit Forhold til Ugeskriftet «Sædemanden», som udkom i Aarene 1879—86, og af hvilket han først var en flittig Medarbejder og senere Redaktør. Hans Forfattervirksomhed er i det hele ret omfattende. Foruden at levere Anmeldelser (f. Ex. af Høffdings «Ethik», i «Fra Bethesda» 1887) og andre Bladartikler har han udgivet «Den profetiske Inspiration» (1872); «Det synlige og det usynlige, et Forsøg paa en Opgjørelse med Nyrationalismen» (1877; oversat paa Tysk, Gotha 1879); «Den evangeliske Rimkrønike» (1889); «Den humane og den kristne Tro, aabent Sendebrev til Professor Høffding» (1892); «Bibelhistorien og den gammeltestamentlige Kritik» (1893); «Det kirkelige Skjel over for den gammeltestamentlige Kritik» (1895). — P.-M. ægtede 7. Maj 1873 Emmy Louise Jacobs Hagemann (f. 1847), Datter af Præst til Støvring og Møllerup M. N. H.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 201 f. Sædemanden 1883, S. 783. *V. Schousboe.*

Paludan-Müller, Caspar Peter, 1805—82, Historiker, fødtes 25. Jan. 1805 i Kjærteminde, hvor hans Fader, Jens P.-M. (s. ndfr.), da var Sognepræst, og var den næstældste af en talrig Børneflokk. I den lille Kjøbstad blev han lige til sit 14. Aar og tumlede sig frit, ofte vildt nok, med sine jævnaldrende; «under mangt et lille

Æventyr paa Sø og Land lærte Drengen at bruge Haand og Øje saa vel som sin egen Eftertanke», og allerede her lagdes Grunden til den baade aandelige og legemlige Kraft, som P.-M. siden bevarede hele sit Liv igjennem. 1819 blev Faderen Stiftsprovst, og P.-M., som tidligere var blevet undervist i Hjemmet, blev nu sat i Odense Kathedralskole; en dygtig Lærer, Adjunkt Jørgensen, vakte her hans særlige Interesse for Historien. Da han 1822 blev Student og tog fat paa et theologisk Studium, var det ogsaa den historiske Side, der især tiltrak ham, medens det aabenbart faldt ham noget vanskeligt at tage sin Fornuft fangen over for adskillige af Theologiens Dogmer. Hvor lidt man end i det hele kjender til P.-M.s Sjæleliv, sporer man dog her alvorlige Kampe, ud over hvilke han først kom sent, hjulpet ikke mindst ved en fyldig Tankeudvexling med Faderen; ligesom denne selv bevægede han sig efterhaanden over fra Rationalismen til en mere inderlig Religiositet. Præsteembede vilde han dog ikke søge, da han i Jan. 1827 havde taget den theologiske Embedsexamen, og i Steden afløste han i 1829 sin egen tidligere Lærer som Adjunkt ved Odense Kathedralskole.

Med Liv og Lyst kastede P.-M. sig over Lærergjerningen. Han kom vel udrustet dertil, og han udvidede stadig sine Kundskaber; «jeg har», siger han, «ladet egne Studier gaa jævnsides Undervisningen, — den eneste Maade, hvorpaa det, efter min Overbevisning, er muligt for Skolemanden at holde Interessen for sit Pligtarbejde levende i en længere Aarrække». Han vilde, at Undervisningen skulde lade Historiens store Udviklingslinjer træde frem, dog aldrig i abstrakte Betragtninger; «ikke at noget er sket, men hvad og hvorledes det er sket, kommer det an paa, og dette kan kun gøres indlysende ved at vise Disciplene det konkrete, hvori det almindelige har haft sin Virkelighed». Om hans store Kundskabsfylde og vide Blik vidnede de Anmeldelser, han i Begyndelsen af Fyrterne skrev af P. A. Munchs Lærebog i Nordens Historie og af Allens Haandbog; med rette protesterede han mod den enes norsk-nationale Ensidighed, mod den andens mørke Blik paa hele Udviklingen i Danmarks Historie.

Tidlig slog P.-M. ogsaa ind paa egne videnskabelige Undersøgelser, og hans Ophold i Odense førte ham naturlig til at gribe Æmner af denne Bys og af hele Fyns Historie. Hans første Skrift (1831) handler «Om St. Hans Kloster i Odense»; senere fremkom hans kyndige Levnedbeskrivelse af Odensebispen Jens Andersen

Beldenak (1836), og under hans Ledelse udgav Fyns Stifts litterære Selskab den yderst oplysende og velordnede Samling «Aktstykker til Oplysning især af Danmarks indre Forhold i ældre Tid» (1841—45), væsentligst bygget paa Dokumenter i fynske Lokalarkiver. Samtidig syslede P.-M. dog indgaaende med Æmner af Universalhistorien og vendte sig med særlig Forkjærlighed mod Italiens interessante Middelalder. Han skildrede paa Grundlag af et nøje kritisk Studium af Kilderne «Cola de Rienzo, Tribun og Senator i Rom» (1838), og Aaret efter offentliggjorde han sin «Undersøgelse om Machiavelli som Skribent, især med Hensyn til Bogen om Fyrsten». P.-M. kaldte dette Skrift et Forsøg i den højere historiske Kritik; det enkelte Hovedværk var forstaaet paa Baggrund af Forfatterens hele Personlighed, denne atter som en naturlig Frugt af Italiens aandelige og politiske Liv i Renæssancetiden, og disse da endnu nye Synspunkter vare gennemførte med stort Talent og Konsekvens. Fremkommet paa et af Verdenssprogene vilde dette Skrift sikkert være blevet anerkjendt som et betydningsfuldt Indlæg i den store Machiavelli-Litteratur.

Saaledes var P.-M. allerede en anset Skribent, da han i 1840 vandt den filosofiske ^{Søster} Magistergrad ved sin lærde Undersøgelse: «Observationes criticae de foedere inter Daniam, Sveciam et Norvegiam auspiciis Margaretæ reginæ icto». Stringent og klart viste Forfatteren, hvorledes Kalmarmødets hele Forhistorie pegede paa, at Margrethe Aar igjennem bevidst havde arbejdet hen imod at skabe en nøje Forening af de 3 Riger; i skarp Modsætning hertil stod da selve Unionsbrevet, der med alle sine Ejendommeligheder og Mangler ingenlunde kunde betegnes som en fuldgyldig udfærdiget Unionens Grundlov. Senere Undersøgelser have ført os dybere ind i Forstaaelsen af dette navnkundige Aktstykke; P.-M.s Grundsyn kan dog næppe rokkes, og ved denne Afhandling havde han indtaget sin Plads blandt de bedste danske Historikere og tillige fundet sit egentlige Virkefelt, den kritiske Undersøgelse. Han vandt ogsaa megen Aerkjendelse; allerede 1839 var han blevet Medlem af det kongl. danske Selskab for Fædrelandets Historie, 1843 optog Videnskabernes Selskab ham i sin Midte.

Snart efter førtes P.-M., halvvejs ved en Tilfældighed, ind paa en stor Opgave. Efter en af Christian VIII udkastet Idé havde det fynske litterære Selskab begyndt at indsamle Aktstykker angaaende Slaget paa Øxnebjerg. P.-M. blev den egentlige Leder af dette Foretagende og indsaa snart, at Samlingen maatte udvides

til at omfatte hele Grevefejden, og det lykkedes ham ved Henvendelse til fremmede Arkiver at samle et meget stort, ukjendt Stof til Oplysning af dette korte, skæbnesvangre Tidsrum. Denne Samling udgav han (1852—53); men han var ved Forarbejderne dertil ført ind paa et Studium af hele Fejdens Historie og skrev saa sit Værk: «Grevens Fejde, skildret efter trykte og utrykte Kilder» (2 Bd., 1853—54). Det var første Gang, at et saadant sammenhængende Udsnit af Fædrelandets Historie var fremstillet paa fuldt tilfredsstillende Maade, med stræng Kritik af den traditionelle Fremstilling og med udstrakt Benyttelse af arkivalisk Materiale. Det var en Opgave af samme Art som den, Allen senere satte sig og gennemførte for et længere Tidsrum; men P.-M. besad unægtelig ikke Allens smagfulde og livlige Fremstillingsevne; naar han selv synes at have ventet, at hans Skildring kunde tækkes en talrig Læsekreds, blev han skuffet, og han forsøgte heller ikke siden at levere Arbejder af rent fremstillende Art.

Samtidig med at dette Værk saa Lyset, blev P.-M., som i 1842 havde faaet Tilladelse til at søge de overordnede Lærerposter ved de lærde Skoler og kort efter var blevet udnævnt til Overlærer, forflyttet som Rektor til Nykjøbing (1853) efter Aaret forinden at have faaet Titel af Professor. Han fandt den herværende Skole i Forfald og maatte reorganisere den grundig; hans kraftige Personlighed kom derved til sin fulde Ret, og han virkede lige imponerende paa Lærere og Disciple. Snart stod hans Skole højt; «han holdt den som et Krigsskib», har en af hans Elever sagt, og om den Alvor, hvormed han omfattede sin Gjerning, foreligger der et smukt Vidnesbyrd i de 2 Skoletaler, som hans Børn udgave efter hans Død som «Mindeblad for forhenværende Disciple». Men denne Virksomhed lagde stærkt Beslag paa hans Kræfter, og i en lang Aarrække kom der kun i Ny og Næ et aandfuldt kritisk Arbejde fra hans Haand. Tunge Sorger slog sig til; Krigen i 1864 maatte for en saa varmtfølende Fædrelandsven være et haardt Slag, og han rantes personlig ved at miste sin eneste Søn, Jens (s. ndfr.); 2 Aar efter døde hans Svinger, den lovende Filolog Fr. Nutzhorn.

Henimod Aaret 1870 begyndte dog for P.-M., skjønt han var højt oppe i Treserne, en ny produktiv Periode, og den vedvarede siden uafbrudt til hans Død. I 1869—72 fremkom i Videnskabernes Selskabs Skrifter hans banebrydende «Studier til Danmarks Historie i det 13. Aarhundrede», hvori især hans Fremstilling af Striden med Jacob Erlandsen og hans sønderdelende Kritik af den saa-

kaldte «Valdemars Jordebog» vakte den største Interesse. Og nu kom endelig den Kaldelse til Universitetet, som man for det historiske Studiums Skyld kunde have ønsket saa meget tidligere; da Allen døde, udnævntes P.-M. til Professor Rostgardianus i nordisk Historie (29. Juni 1872). Det var en Festdag, da den højt ansete Gransker holdt sin første Forelæsning, og ogsaa Litteraturen saa snart, hvad det betød; faa Aar efter forelaa, bygget over Forelæsninger, P.-M.s ypperste Værk: «De første Konger af den oldenborgske Slægt, Omrids og Tanker til Forstaaelse af Danmarks Historie i Overgangen fra Middelalderen til den nyere Tid» (1874). Uden at skildre Datidens Historie i sit fulde Omfang forstod Forfatteren heri at samle sig om de store Vendepunkter og karakterisere dem og de ledende Personligheder i fyndige Ord; selv hvor Allen havde været hans Forgænger, lykkedes det ham ofte at grave dybere end denne. Imedens fortsatte P.-M. sin Lærervirksomhed paa Universitetet med en helt ungdommelig Virkekraft; han fulgte aabenbart den Plan gennem Forelæsninger at skildre hele Fædrelandets Historie og naaede i det mindste til at fremstille den lange Tid lige fra Valdemar Sejers Død til ind i 18. Aarhundrede; tillige gav han et aandfuldt Overblik over den danske Historie-skrivning, samlet om nogle faa Midtpunkter: Saxo, Huitfeldt og Blomstringen i det 18. Aarhundrede. Enkelte Dele af disse Forelæsninger ere fremkomne i Trykken og vise hans aandfulde Syn og kraftige Haand. P.-M.s høje Alder og end mere en stærk Tunghørighed hindrede ham vel i at komme i et nøjere Forhold til de unge studerende, men ivrig og samvittighedsfuld var han i sin Embedsgjerning, lige til Døden kom efter faa Timers Sygdom (1. Juni 1882). — 1874 havde han faaet Dannebrogordenens Kommandørkors.

P.-M.s historiske Dannelse var lige saa bred som dyb. Han var hjemme i Danmarks Historie gennem alle Tider, og de Spørgsmaal, han har behandlet litterært, begynde kronologisk med Harald Blaatands Lovgivning og slutte først med hans Kritik af Droysens og Samwers usande Fremstilling af det 19. Aarhundredes danske Politik; bagved laa et grundigt Kjendskab til den almindelige Historie. Gennem hele sit Liv vedblev han at læse og studere, men man kan dog næppe nævne nogen moderne Historiker, der har haft gennemgribende Indflydelse paa ham. Tvært imod forholdt han sig snarest skeptisk og afvisende over for de Retninger, der i hans Tid vare mest oppe i Historiegranskningen. Han ad-

varede mod de Farer, der var ved at bruge Nutidens Forhold som Nøgle til at forstaa Fortiden; han var kun i ringe Grad inde paa den nøje Prøvelse af de historiske Beretningers indbyrdes Slægtskab og Værdi, der har spillet en saa stor Rolle i det 19. Aarhundredes Forskning, og naar Granskerne med Iver havde kastet sig over at fremdrage nyt og sikrere Stof for Historien fra Arkiverne, deltog P.-M. forholdsvis lidt i denne Bevægelse. Han holdt nok af at betone, at Historikerens rette Hjem er Bibliotheket, ikke Arkivet, og hans egne Livsforhold gjorde jo, at han selv i det mindste var nødt til at følge denne Regel.

Født Lærer, som P.-M. var, stiller han ofte en theoretisk Undersøgelse af Methoden i Spidsen for sine kritiske Enkeltundersøgelser. Han mente, at Historiens Kilder maatte sondres i Sagn og Monumenter, den mundtlige Fortælling, der stadig ændredes, og hvori det tildigtede indgik en fast Forbindelse med det virkelige, og det egentlige historiske «Mindesmærke», der én Gang nedskrevet stod fast, tilgængeligt i sin oprindelige Skikkelse for enhver senere Gransker. Han udlæste af denne Definition den rette Methode over for Sagnet. Direkte at prøve paa at opløse dette i sandt og digtet fører til intet; kun hvor man kan prøve Sagnet paa Monumentet, det usikre paa det sikre, kan man naa frem, og ellers maa man lade Sagnet staa hen i sin Usikkerhed. Hverken Definition eller Methode lader sig ret forsvare, og P.-M. fulgte den heller ikke strængt; han var mest tilbøjelig til at forsvare Sagnets Sandhed, selv hvor denne ikke kunde godtgjøres gennem «Monumenter», og holdt derfor baade paa, at Saxo havde haft hjemme i Roskilde, og paa, at Christian Barnekow havde reddet Christian IV paa Skjellinge Hede (Indbydelsesskrifter fra Nykjøbing 1861 og 1870). En stor Fjende var han derimod af det løse Rygte, og i en smukt gennemført Undersøgelse om Carl XII's Dødsmaade («Nyt hist. Tidsskr.» I) nedslog han Paastandene om, at Kongen var faldet for en Snigmorders Kugle; hans Udslag blev siden stadfæstet ved en Undersøgelse af selve Liget.

Inden for Monumenternes Klasse savnede P.-M. Blik for den store Forskjel paa den historiske Beretning og Aktstykket, og i sin navnkundige Skildring af det stockholmske Blodbads Forhistorie byggede han med alt for stor Tillid paa en svensk Beretning, uden at ænse, at denne ikke lader sig forene med selve den bevarede Domsakt. Over for Dokumenter var hans kritiske Sans derimod vaagen til det yderste, og han betonedede, hvor mange Akter der

gjemmer sig i Arkiverne uden nogen Sinde at være blevne virkelig udstedte. Dette Synspunkt, der jo havde været saa frugtbart under Prøvelsen af Kalmarbrevet, kommer siden ofte igjen hos Forfatteren, og det er det samme, der, ført videre ud, viser sig i hans Behandling af «Valdemars Jordebog»; i det Haandskrift, hvori Jordebogstykkerne ere bevarede, vil han kun se — en Skrivebog. At ægge sine Læsere ved et saadant tilspidset Udtryk var ingenlunde P.-M. imod; i det givne Tilfælde rejste der sig skarpe Indsigelser fra flere Sider, og lidet vant til at blive kritiseret svarede han da sin betydeligste Modstander, Johs. Steenstrup, i et lidenskabeligt «Stridskrift» (1874).

Ved sit kritiske Arbejde havde P.-M. den bedste Støtte i sit indgaaende Kjendskab til Historiens Hjælpevidenskaber; han skrev selv en «Kort Fremstilling af det kirkelige Kalendervæsen» (1847) og var inde i alle Diplomatiikkens Finesser. Usædvanlig var hans Kyndighed i den kanoniske Ret; takket være den kunde han kaste nyt Lys over Processen mellem Jacob Erlandsen og Kronen ligesom over den nordiske Kirkes Ejendommeligheder i Katholicismens Slutningstid. Ogsaa Romerret var han hjemme i, og med tvivlsom Ret mente han, at romerretlige Sætninger vare bragte til Anvendelse i adskillige danske Statsprocesser.

Mere end nogen Methode er det dog den personlige Genialitet, der præger P.-M.s kritiske Undersøgelser. Med velgjørende Klarhed lægges Problemet frem; dets Vanskeligheder ses skarpt i Øjet, fantasifuldt inddrager han Momenter, der tilsyneladende ligge fjærnt; saa gaar han Skridt for Skridt frem mod den Løsning, han har fundet, tankevægtig falde Ordene, og træffende Lignelser og skønne Billeder minde om, at Historiegranskeren er den store Digters Broder. Hans energiske Kraft tager Læseren ganske fangen. Ofte vil dog en nøje Efterprøvelse vise, at netop Energien har ført P.-M. for vidt eller ind i et helt fejlt Spor; man fristes ikke sjælden til at anvende paa ham selv den fine Lignelse, han har brugt om de skarpe Kritikere; de ere, siger han, som de riflede Kanoner, der udskyde Kuglen langt og sikkert, men hvor da ogsaa den mindste Afvigelse i Sigtet gjør, at Kuglen rammer langt uden for Maalet. Men Lignelsen slaar dog ikke til. Vil Eftertiden end ofte maatte opgive de Løsninger, P.-M. har peget paa, har dog ingen af hans kritiske Prøvelser været uden Frugt for Opklaringen af de Spørgsmaal, han har undersøgt.

P.-M. har behandlet de forskjelligste Punkter i vor Historie.

Ofte er det Spørgsmaalets Vanskelighed, der har tiltrukket ham; fremfor alt stræber han dog til at naa en Dom over Fortidens Tildragelser og Personligheder. Hans strænge Karakter vil ikke nøjes med Billighed; Retfærdighed er, hvad han forlanger, og hvor nogen efter hans Mening var angrebet med urette, undlod han ikke at møde frem; han forsvarede Guldberg mod Plougs Bedømmelse, værnede om Dronning Margrethes Karakter over for Nordmanden Keyser. Selv vaagede han omhyggelig over sig, især hvor han kunde frygte, at hans brændende Kjærlighed til Danmark kunde forrykke hans Dom, og det er ganske betegnende, at han i 1840 fraraadede at rejse Niels Ebbesen et Mindesmærke, fordi man dog ikke ret kunde dømme om de Motiver, der havde ført ham til Drabet paa Grev Gert. Men følte P.-M. sig sikker i sin Sag, veg han ikke tilbage for at udtale sin Afgjørelse i strænge, bidende Ord.

Overalt i P.-M.s Skrifter træder Forfatterens egen Personlighed os i Møde, hans myndige Kraft, hans Samvittighedsfuldhed og strænge Pligtfølelse. Hans hele Færd svarer hertil. Aldrig blev han noget Partis Mand, men et varmtfølede Menneske var han med den største Kjærlighed til sit Land og Folk, en endnu større til Sandheden og Retten. Man vil forstaa, at han blev dybt grebet af den politiske Bevægelse under Christian VIII, og da Kongens Død og Februarrevolutionen bragte Forholdene til en Krise, udsendte han sit lille dybtføjte Flyveskrift: «Hvad er der nu at gjøre i Danmark?»; han saa klart, at der maatte brydes skarpt med Fortiden, og søgte at pege paa den Vej, ad hvilken man skulde frem. Odense By sendte ham som Medlem til den grundlovgivende Rigsdag; han hørte her nærmest til Mellempartiet, stemte for Grundloven, men mod Valgloven. Siden deltog han ikke i aktiv Politik; men hvor der rørte sig noget i Danmark, var han af Hjærtet med deri og gav ogsaa undertiden sin Mening til Kjende, som naar han forsvarede Mynster mod Søren Kierkegaards Angreb eller kritiserede Georg Brandes' første Forelæsninger.

P.-M. staar ubestridelig som det største kritiske Geni inden for vor Historiegranskning i det 19. Aarhundrede, ejendommelig upaavirket af andre og heller ikke dannende Skole, en Mand for sig. Hans Ydre svarede til hans Indre, en høj, kraftig Skikkelse med et mægtigt, tungt skaaret Hoved, hvor især de buskede Øjenbryn gave Ansigtet Karakter.

2. Nov. 1829 ægtede P.-M. Henriette Erichsen Rosenstand-

Goiske, en Datter af Konferensraad Johan Ph. K. R.-G. (VI, 121); hun døde 10. Jan. 1877.

Universitetets Festskrift ved Salvingen 1840. Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. 1870, Nr. 559. Ude og Hjemme V, Nr. 225 f. Steenstrup, Historieskrivningen i Danm. i d. 19. Aarh. Hist. Tidsskr. 6. R. III, 167 ff. *Kr. Erslew.*

Paludan-Müller, Frederik, 1809—76, Digter. Frederik (af sine nærmeste altid kaldet Frits) P.-M. er født i Kjærteminde 7. Febr. 1809 som 4. Søn af Præsten (senere Biskop i Aarhus) Jens P.-M. (s. ndfr.). Moderen skal have været meget opvakt, ikke uden digterisk Begavelse; men hun var i høj Grad nervøs og allerede under Sønnens første Opvæxt overspændt indtil Sindssygdøm, saa at F. P.-M. i sine Barndomsaar levede mellem Søkende og Kammerater en Smule «for Lud og koldt Vand», som han selv senere sagde. Dog mindedes han bestandig med stor Kjærlighed Kjærteminde og var fuld af Anekdoter om snurrige Originaler derfra, som han ogsaa har indført i rigt Maal i sit sidste store Arbejde, «Ivar Lykkes Historie». Da Faderen 1819 blev Stiftsprovst i Odense, gjennemgik han Latinskolen der og kom 1828 som Student til Kjøbenhavn. Han var meget tidlig begyndt at skrive Vers og havde i Skoletiden sikkert skrevet en Mængde; dog regnedes han blandt Studenterne fra 1828 foreløbig ikke til «de 4 store Poeter», men kun til «de 12 smaa» (slgn. I, 232). Men den Gang skrev jo Alverden Vers, og blandt de unge var det vanskeligt at skjelne mellem kaldede og ukaldede. Hans Fader holdt ham naturligvis til et Brødstudium (Jura); han tog juridisk Examen 1835, men gjorde senere i Livet aldrig Brug af den som Adkomst til nogen Ting.

Han var vistnok saa ideelt anlagt, som et Menneske nogen Sinds har været, men det forhindrede ikke, at han dog i sin Ungdom i høj Grad var, hvad man kalder et Verdensbarn. Med sin slanke Ynglingskikkelse, sine ædle og fine Ansigtstræk, fyrige og dybtliggende mørkeblaa Øjne og lysebrune, krøllede Haar var han ikke ilde set af det andet Kjønn; desuden anede man, at der i denne Yngling boede mere end i de fleste. Hans sprudlende og overstadige Lune gjorde ham til Livet i Selskaberne. Allerede i sine første Studenteraar følte han sig draget til en Kreds af kvindelige Slægtinge, Døtre af Professor C. A. Borch i Sorø (II, 499). Til den ene af dem, Andrea, der var over 20 Aar ældre end han og gift med den berømte norske Naturforsker C. Hansteen (VII, 69), sluttede han sig med en Slags tilbedende Venskab og skriftede

ogsaa aabenhjærtig sine Ungdomsdaarskaber for hende: hans bevarede Breve vise, at han af egen Erfaring vel kjendte de Fristelser, som han senere skildrede i Adam Homos Ungdomsliv («Piger, Vin og Kortenspil»). Han udtaler ogsaa i oprigtige Ord de aandelige Kvaler og den Anger, som følge efter Udskejelserne; men samtidig kan han ikke lade være at ærgre sig over, at han «kan være lystig, fornøjet, spøge og spase, gjøre Kommers og bære sig, som han ikke vidste, hvor han skulde anbringe de tusend Løjer og Indfald, som for andres Øjne sidde en paa Læberne og i Blikket, ja lyve allerstærkest, naar Sandheden gjerne styrtede frem i tusende Taarer». Han var den Gang ogsaa en Læser og Beundrer af Heine: han sender Fru Hansteen hans «Reisebilder» med Ønsket om, at det maa fornøje hende at læse dem, hvorpaa han tilføjer: «den fromme Charite (o: Fru Hansteens yngre Søster og F. P.-M.s senere Hustru) vil sagtens korse sig nogle Gange over dem; men i Grunden tror jeg, at det er en meget gudfrygtig Bog». Han var i denne Periode noget af en smægtende Cherubino d'Amore og noget af en kaad Galning, som uden videre Hensyn tillod sig alle Haande Ting, der spillede paa Grænsen af, hvad der ansaas for at gaa an. En Gang under et Feriebesøg hos sin Fader i Aarhus Bispegaard behagede det ham paa et Klubbal at gjøre voldsom Kur til en ung Kjøbmands Kone, som især tiltrak sig hans Opmærksomhed ved en høj rød Kjole, og han havde fremfor alt en kostelig Morskab af at gjøre Manden, «som lignede en Bulbider», rasende jaloux. Allerede tidligere havde den gamle Biskop faaet en skriftlig Anmodning om at holde sin Søn i Ave; men det var, som man ser, lettere sagt end gjort. Selv naar han var kaadest, bevarede hans Væsen dog altid Præg af en vis aristokratisk Ynde; i hans ældre Aar gjorde hans Personlighed et Indtryk, som en bekjendt samtidig træffende karakteriserede med Ordene: Marquis — Marquis lige ud i Fingerspidserne! og om han end i Ungdommen har været noget skjodesløsere med sin Person, saa har det ogsaa nok passet den Gang.

Imidlertid havde han allerede som Student vundet stort Ry og Yndest som Digter. Han debuterede 1831 med et større lyrisk Digt: «Raab til Polen», der flammer af ungdommelig Begjstring og allerede er meget sikkert i Formen. Aaret efter kom «Iire Romancer» (slgn. VIII, 6), der ere mindre sjendommelige, og det Femakts-Skuespil «Kjærlighed ved Hoffet», det eneste af hans Arbejder, som har ført et varigt, skjønt aldrig stærkt fremtrædende,

Liv paa Scenen, i det væsentlige et Produkt af Læsning i Shakespeares Lystspil og Gozzis Maskekomedier, men blændende elegant i Formen og med mange smukke Partier. Langt betydeligere var det fortællende Digt «Danserinden» (1833), affattet i Ariostiske Stanzer. Den erotiske Tragedie, som Digtet fortæller, er yderlig let og spinkel og giver mere Anledning til Stemningsmalerier end til plastiske Karakteristikker af Figurerne; men den er helt overgroet af digteriske Slyngplanter: Reflexioner, lyriske Passager eller harcellerende og ironiske Aandrigheder. Til Trods for nogen ubestridelig Paavirkning af Byrons «Don Juan» er Digtet i det hele dog meget ejendommeligt og henrivende poetisk: Samtiden modtog det med Jubel, og «alle vare enige om», som Heiberg udtrykker sig, «at P.-M. var den største danske Digter, som havde existeret». Og maaske endnu mere beundret blev det lyrisk-mythologiske Drama «Amor og Psyche» (udkom 1834), som først og fremmest forbavsede ved den mest blændende sproglige Virtuositet, der tumler en Rigdom af vanskelige Versemaal som i den letteste Dans. Skjønt Motivet er taget af den antike Mythologi, er Stilen i dette og P.-M.s efterfølgende mythologiske Dramer aldeles ikke paavirket af antik Litteratur og Kunst, men af moderne romantiske Digtninger eller Balletter. Ogsaa i «Amor og Psyche» var der meget poetisk, dybsindigt og dybt følt, men ganske vist ogsaa nogen tom metrisk Jonglørkunst. Og ved Siden af al den højroste og overdrevne Anerkjendelse gik der ogsaa en Del Misfornøjelse, især fra nogle ældres Side, som fandt, at dette dog var mere Klingklang end Malm. Der findes i et Brev fra Oehlenschläger et meget hvast og vittigt Udfald mod «Amor og Psyche», og det vides om Poul Møller, at han var en stræng Kritiker over P.-M.s Ungdomsposi, som han sikkert har henregnet til den Slags, «som døver Folket med sit Lirespil». Derimod fandt P.-M. Venskab og Støtte hos J. L. Heiberg, der ikke alene forstod at vurdere hans sjældne tekniske Talent, men ogsaa havde Blik for hans dybere Ejendommelighed (om hans senere Produktion har Heiberg udtalt sig i de højeste Toner). P.-M. blev i sine yngre Aar, indtil sit Ægteskab, en stadig Gjæst i det Heibergske Hus. Ogsaa hos F. C. Sibbern fandt han den varmeste Anerkjendelse og fra C. Molbechs Side en næsten overstadig Beundring.

Foreløbig var det dog snarest hans mere vrangvillige Kritiker, som gik af med Sejeren. De 5—6 Aar, som fulgte efter hans ovennævnte Ungdomsposier, bragte intet større Arbejde, som forøgede

hans Ry, og Publikum vendte sig mere fra ham. Han udgav (1836—38) et Par Bind «Poesier» med romantiske Dramer («Æventyr i Skoven», «Alf og Rose», «Fyrste og Page»), med smukke poetiske Fortællinger («Vestalinden», «Slaven», «Beatrice») og lyriske Digte, hvoraf flere udmærkede, hvis Affattelsestid dog ikke med Sikkerhed kan bestemmes nøjere. Til Hævn over en nedsættende Kritik skrev han det polemiske Digt «Trochæer og Jamber» (1837). Hans sprudlende Ungdomslune skal have tabt sig henimod Aaret 1838 og var gaaet over i en mørk og bitter Stemning. Der forestod store indre Kriser i hans Liv.

Meget ejendommeligt for Digteren havde det været, at han allerede i «Danserinden» — skrevet i hans 23.—24. Aar! — havde talt ligesom af Erfaring om den Stund i Livet, «da Betragtningstimen slaar», og da det er forbi ikke blot med Dansen, men ogsaa med Livets gyldne Haab og de smukke Drømmeslotte. Ved Siden af Verdensbarnet i ham groede der meget tidlig op en vis Trang til at fly fra Verden til et aandeligt Enebo, en Trang, der efterhaanden kommer stærkere og stærkere frem i hans Produktion; — men her maa det overhovedet bemærkes, at der i hans Arbejders Ideer fra Ungdommen til Alderdommen er en ualmindelig indre Sammenhæng: han «byggede i Dybden», og han kan med lange Mellemlunde vende tilbage til tidligere Tanker og udarbejde dem i nye Former. Det har sikkert ogsaa Betydning for Forstaaelsen af hans yngre Aar at lægge Mærke til, hvorledes han senere under forskjellige Skikkelser kommer tilbage til Forestillingen om den særegne Lidelse, som maatte opstaa deraf, at Døden ikke vilde indtræffe til sin rette Time, i det Livet paa overnaturlig Vis forlængedes i det evindelige eller dog langt ud over Maalet (Tithon, Ahasverus, Don Diego i «Ungdomskilden»). Dette tyder just ikke paa nogen meget robust Kjærlighed til Livet; og naar Døden paa kaldes som Befrier fra den indre Strid, den Dobbeltthed, som Mennesket bærer i sig, mellem «den unge Mand» med svulmende Livskraft, med fyrige Drifter og Attraer og «den gamle Mand» med overlegen Livserfaring og modnet Fornuft («Ungdomskilden»), da ligger der vistnok indre Erfaringer hos Digteren til Grund derfor. Hans Digtekunst viser jo ogsaa paa én Gang en overdaadig Fantasi og Hu til at udmale og instrumentere Livets rigeste og mest glimrende Festligheder (mythologiske Bryllupper o. desl.) og tillige i diametral og dualistisk Modsætning dertil en stor Kjærlighed til Ensomhedens Tillokkelser, Resignationens styrkende og aandelig

optugtende Enkelhed. Han har undertiden, som i «Kalanus», stillet Modsætningen mellem disse to Aandsretninger skarpt og med overordentlig dramatisk Virkning op imod hinanden; og det er hos ham altid den sidstnævnte Retning, der gaar af med Sejeren og Æren: Askens og Uverdslighedens Aand fremstilles som den gode, der kaster sit spottende og ringeagtende Blik tilbage mod den almindelige Verden. P.-M. har et varmt Hjærte og er ingenlunde blaseret; men han er dog Pessimist. Og Tanken om hin psykologiske Dobbeltthed faar desuden paa et Par Steder i hans Digtekunst en ganske særlig Vending, der formodentlig ogsaa har et Udgangspunkt i Digterens personlige Oplevelser: det synes, som om «den gamle Mand» i P.-M. i et eller andet afgjørende Øjeblik i hans Ungdomsliv, da det gjaldt om med kjækt Livsmod at gribe til og vinde Lykken, har lammet «den unge Mands» Handlekraft og derved allerede har indviet hans følgende Liv til Erindrings og den kunstneriske Fremstillings Virksomhed.

I en Alder af henved 30 Aar faldt P.-M. i en farlig Sygdom og blev indlagt paa et Hospital. Da hans ovennævnte Slægting Charite Borch (f. 13. Nov. 1801), som boede i Kjøbenhavn med sin Moder, fik Nys herom, tog hun ham strax hjem til dem og plejede ham omhyggelig efter sit Hjærtes inderste Tilskyndelse. Men hun havde jo derved gjort et Skridt, som efter den Tids Anskuelse var temmelig kompromitterende; og hun kunde næppe være uvidende om, at P.-M., som var Loyaliteten og Ridderligheden selv, hvis han helbredtes, vilde anse sig for bunden ved sin Ære til at tilbyde hende sin Haand. Saaledes gik det ogsaa: han ægtede hende 30. Avg. 1838. Det blev et ganske ejendommeligt Ægteskab, der for hans Vedkommende nærmest fik Betydning af en Slags Klostergang. Hustruen var 7—8 Aar ældre end Manden, en tænsom, men tørt reflekterende Natur, uden al Friskhed eller Originalitet, hengiven til abstrakt theologisk-dogmatisk Spekulation (hun var i sine senere Aar ogsaa noget Skribentinde i denne Retning), men tillige lidenskabelig forelsket i sin Mand som Person og tilbedende Beundrerske af ham som Digter, skinsyg vogtende over alt, hvad hun mente kunde forstyrre hans Aands og hans Hjærtes Ro eller skade hans Helbred. Ægteskabet forblev barnløst. P.-M. selv opfattede det som sit Livs Lykke og var sin Hustru fuldstændig hengiven, derom er der ikke mindste Tvivl. Mellem hans nærmeste var man derimod ikke saa sikker paa, at dette Ægteskab ubetinget kunde anses for et Held for ham. Det bidrog vel foreløbig til at

skaffe ham Ro til stor og sammenhængende Produktion, det gjorde hurtig Ende paa Verdensbarnet i ham, paa Ungdommens Sommerfuglesværmerier og indviede ham helt til det kontemplative og producerende Liv, hvortil jo ogsaa hans egen Natur stundede (i Sygdommen havde han ogsaa mistet sit smukke, krøllede Haar og gik fra nu af med en lille Paryk). Nu var «Betragtningstimen» slaaet for Alvor. For saa vidt skylder Litteraturen dette Ægteskab meget, saa længe som den Baggrund af Ungdom og umiddelbar Berøring med Livet, som en Digter dog aldrig kan undvære, stod frisk, i alt Fald for Erindringen. Men Ægteskabet har sikkert ogsaa bidraget til at gøre Digteren gammel for Tiden ved den uovervindelige Skinsyge, hvormed han afholdtes fra mere omfattende Berøring med Verden, ganske særlig, men ikke alene, naar der var ungdommelig Elskværdighed med i Spillet. De københavnske Landliggere paa Fredensborg, hvor ogsaa P.-M. og hans Hustru i senere Aar laa paa Landet, havde meget at fortælle om, hvor bekymret Fruen var for, at hendes Mand skulde indlade sig i Samtale med Bekjendte, som de mødte paa deres Spasereture; og hun vidste fra sin Side ogsaa nok, hvor let han i en Samtale — endog en ganske ubetydelig og tilfældig — kunde blive Fyr og Flamme. Han blev lidt vel meget muret inde. Og den Livsluft, som det forundtes ham i dette Ægteskab at indaande, blev vel mere ætherisk, end det rigtig egner sig for Kjød og Blod. I deres Hjem kunde Diskussionerne ved Aftenteen om, hvorvidt det var tilraadeligt at spise en lille Tvebak endnu, trække temmelig længe ud.

Som nygift Mand foretog P.-M. sammen med sin Hustru med offentlig Understøttelse en o. zaarig Udenlandsrejse og udgav derefter 1841 «Venus», et mythologisk Drama i samme Stil som «Amor og Psyche». Digtet handler — karakteristisk nok for det Tidspunkt i P.-M.s Liv, da det fremstod — om Modsætningen mellem Sansernes og Fantasiens Venus («Anadyomene») og Hjærtets og Aandens («Urania»). I Slutningen af samme Aar udkom ogsaa 1. Del af det store fortællende Digt «Adam Homo», der for en væsentlig Del behandler en lignende Idé, men i det virkelige Livs Former, i det Alma her svarer til Venus Urania hist: der var, som man ser, kommet en Spaltning ind i Digterens Begreb om Kjærligheden, en indbyrdes Antagonisme mellem det sublime og det sanselige, mellem Aand og Natur, hvormed der endnu ikke havde været Tale i «Danserinden», der ellers er «Adam Homos» egent-

lige Forgænger i P.-M.s Produktion. I begge Digte ere Form og Vers ens; men i «Adam Homo» gjør det fortællende og skildrende Element sig langt stærkere gjældende og fremtræder langt mere plastisk og naturtro; i realistisk Skildring af Virkeligheden gaar Digteren endog saa dristig til Værks, at han udmaler Æmner, som det gode Selskab — i alt Fald paa hin Tid; thi Tiderne have heri mærkelig forandret sig — forlangte at man skulde ignorere eller tilsløre. Dette vakte nogen Forargelse; og overhovedet gjorde 1. Del af «Adam Homo» ikke almindelig Lykke (lige saa lidt som «Venus»): Digteren var endnu i Publikums Unaade, og kun nogle lyriske Enkeltheder som Almas Sonnetter, der slutte den udgivne Del, fandt man uimodstaaelige. Da kom J. L. Heiberg sin unge Ven til Undsætning med en stor Anmeldelse, hvori han med skarp og vittig Satire revser Publikums Vægelsind lige over for P.-M.: da han udgav Ungdomsarbejderne, havde man ligefrem «forgudet» ham, senere til Gjengjæld aldeles undervurderet ham, og for de nye Digte, som dog vare det ypperste og modneste, han havde givet, havde han kun høstet Utaknemmelighed. Heiberg indrømmer vel, at Begyndelsen af «Adam Homo» lider af en vis «bred og diffus Fremstillingslyst», men hævder dog, at «den hører til vor Litteraturs meget betydelige Frembringelser»; han paapeger ogsaa, at Digtet gaar ud paa noget mere end en almindelig Novelle, paa noget typisk, almenmenneskeligt. Dog er det paafaldende, at Heiberg, lige saa vel som det større Publikum, foreløbig var meget uklar over, hvor P.-M. egentlig vilde hen med det hele.

Med de ovennævnte Arbejder fra 1841 indledes den store Periode i P.-M.s Digterliv, som derefter vedvarer i henved 15 Aar. Han fortsatte ikke strax «Adam Homo», men skød andre Arbejder ind imellem Begyndelsen og Slutningen. Aaret 1844 bragte de mythologiske Dramer «Dryadens Bryllup» (egentlig tænkt som Begyndelsen til en større, sammenhængende Cyklus) og «Tithon», der snart efterfulgtes af det fortællende Digt «Abels Død». Disse Arbejder vandt atter Digteren mange Beundrere for det geniale Blik, hvormed han havde opdaget ejendommelige og dybt liggende poetiske Motiver i Mythologien eller Bibelen, for Følelsens rene Inderlighed og for det lødige og fuldendte Mesterskab i Behandlingen. Som et født Talent havde P.-M. i Henseende til Formen været færdig udviklet, ja næsten alt for udviklet, forinden han endnu havde haft selvstændigt Livsindhold nok til at fylde Formen med; men i Arbejderne fra disse Manddomsaar er der Ligevægt. Intet

kan være skjønnere eller mere gribende end Dryadens Klagesang for hendes Død eller Scenerne, hvor Tithon vender tilbage til Jorden efter Drømmelivet i Auroras Rige. Langt senere skal P.-M. selv have erklæret «Tithon» for det eneste af sine Værker, han selv var tilfreds med.

Fra Begyndelsen af 1845 optog P.-M. atter Arbejdet paa «Adam Homo» og udgav de 2 sidste Tredjedele i Slutningen af 1848. Det havde for saa vidt været heldigere, om Bogen havde været færdig et Par Aar tidligere, eftersom alt i den, der havde bestemt Hensyn til Samtiden, angaar Tiden før det store Gjennembrud i Foraaret 48, der satte nye Opgaver og Interesser paa Dagsordenen. Alligevel gjorde Bogen meget betydelig Opsigt og blev læst og slugt, men højst forskjellig bedømt, i det nogle betragtede den næsten som en Bog over alle Bøger, andre følte sig overvejende frastødte af den. I den Tid, der er forløben siden da, er den af Kritikken fra de forskjelligste Lejre blevet erklæret for et af de faa monumentale Værker i hele vor Litteratur. I hvert Fald er den det eneste Værk af dansk Digtekunst, som har faaet Betydning ved sin universelle Karakter: den meddeler en hel Livsanskuelse og dømmer Menneskelivet fra Vugge til Grav fra altomfattende religiøse Ideers Standpunkt. I sin Universalitet stemmer den — trods al anden Forskjel — med Dantes «Divina commedia», og P.-M. havde ogsaa tænkt paa med Hentydning til Dantes Digt at kalde sit «en menneskelig Komædie», men undlod det for ikke at synes anmassende. Men med dette høje Synspunkt forener sig en overordentlig Livagtighed i Enkelthederne og et muntert gennemheglende Vid, som gjør Bogen meget underholdende at læse. De 2 sidste Dele have mere end den første Karakteren af Samfundsatire: Digteren viser sig som den stærkt kritisk anlagte Aand, der tager alle Haande Samfundsmagter — Præster og Adelsmænd, Journalister og Læger osv. — under Behandling og vasker dem i sin Satires skarpe Lud. Ogsaa her er Fortællingen gennemskudt med en Iskæt af poetisk Reflexion; man kan med god Hjemmel antage, at P.-M. efter at have planlagt Digtets episke Gang — «Rendegarnet», som han i et Brev kalder det — i Overensstemmelse med sin Grundidé og Mening med det hele gjærne modtog Impulsen til Reflexionerne fra Samtale med Personer, som han satte Pris paa. For Resten aftager dette frit og løst reflekterende Element efterhaanden noget henimod Digtets Slutning, i det det enten mere indarbejdes i Fortællingen eller helt udsondres der fra, som i Almas

Digte i sidste Del. — P.-M. var ret stolt over Fuldførelsen af sit Livs store Hovedværk, dog ikke over dets Indhold og Ideer, men over dets Omfang og det store Kvantum af Arbejde, som var nedlagt i det: overhovedet satte han i alle Forhold Pris paa det hele, store, sammenhængende.

Efter nogle Aars Tavshed udgav han 1852 det lille polemiske «Løjlighedsdigt» — saaledes omtalte han det selv — «Luftskipperen og Atheisten» og derefter 1854 2 af sine betydeligste Digtninger: «Kalanus» og «Ahasverus». I den historiske Tragedie «Kalanus» skildrer han Sammenstødet mellem græsk Verdslighed og indisk Uverdslighed og lader til sidst Verdensherskeren Alexander bøje Knæ for Asketen Kalanus. Ahasverus har han fremstillet ved Enden af hans lange Levnedsløb og fremkaldt en Dommedagsstemning, en dyb Sitren gennem Verden og gennem Hjerterne, der virker med en storartet gribende Vemod. Overhovedet er Digteren her paa Højden af sin Kraft og Kunst; men tillige ere Modsætningerne i hans Livsanskuelse spændte til det yderste, og hans Lovprisning af Døden fremfor Livet — hvad enten den fremtræder i kristelig eller i indisk-brahmansk Form — faar en vis fanatisk Hede. Han er ikke det mindste bange for at forskrække sin Samtid med Paradoxer. Han ansaas mere og mere for en Slags «Løsgænger» i kirkelig Henseende: saa vel i Slutningen af «Adam Homo» som i Digtene fra disse Aar forekommer der Tanker, der føre i Retning af Katholicismen, hvilken han virkelig ærede som den sande Form for avtoritær Kristendom. I «Ahasverus» haaner han Begreberne Tolerance og Humanitet, og i «Luftskipperen» holder hans Polemik mod Fritænkeren sig ikke fri for et Stænk af noget brutalt, som man mindst skulde have ventet fra ham. Alle Arbejderne fra denne Tid give Udtryk for en lignende overvættede Spænding af den religiøse Fordring som Søren Kierkegaards næsten samtidige — dog lidt senere — voldsomme polemiske Optræden mod den bestaaende Kirke. P.-M. følte sig i dette Tidsrum, navnlig i de følgende Aar, legemlig angreben; der var kommen en vis nervøs Uro over ham; han mente ikke at kunne taale at underkaste sig endog den mildeste selskabelige Tvang mellem nære Venner. Hvor meget der heraf var virkelig Sygelighed, og hvor meget der var Griller, skal lades usagt. Det var maaske en Krise, et Udslag af en indre Kamp for helt at overvinde den gamle Adam, Kritikkens Dæmon, og underordne sig den religiøse Lydighed. Det er denne Idé — den religiøse Lydighed —, som hans

følgende Værk, «Paradiset» (1861), handler om: der er som altid sindrige Tanker og en sleben Form; men i Sammenligning med hans tidligere Produktion mangler det Næb og Kløer, og til Gjengjæld faar man en næsten alt for paradisisk og godmodig Barnlighed. En tiltagende Mathed spores i den voluminøse Roman «Ivar Lykkes Historie» (1866—73), skrevet i en bred og snaksom Prosa, og i Skuespillet «Tiderne skifte» (1874). Derimod kunde P.-M. i mindre Arbejder lige til det sidste hæve sig til den tidligere energiske Flugt, saaledes i «Kain» (1861), i det inderlig følte Digt «Benedict fra Nursia» (1861) (en Forherligelse af Munke- og Eneboerliv), i den dybsindige og stilfulde Novelle «Ungdomskilden» (1865) og i Digterens skjøne Svanesang «Adonis» (1874).

Efterhaanden havde P.-M.s Poesi i Danmark og det øvrige Norden (enkeltvis ogsaa i Tyskland og i England) vundet talrige Beundrere, mange, der vistnok endog satte ham over alle andre samtidige danske Digtere; men de samlede sig aldrig til en Masse eller en Menighed — hvad man vil kalde det. Hans fornemme og fuldendte Kunst, lagt for Dagen gennem en Række Mesterværker, der laa over den store Mængdes Horisont, gav ham vel en litterært uangribelig Stilling og medførte ogsaa officiel Anerkjendelse (Digterpension allerede fra Christian VIII's Tid, senere den højeste Digterpension paa den første konstitutionelle Finanslov, Professortitel (1854) og i hans sidste Levetid (1875) Dannebrog's Kommandørkors); men «folkelig» var og blev han alligevel ikke, og det folkelige var den Gang Nummer ét. Han blev aldrig indskrevet i det mægtige og Opinionen beherskende national-liberale Partis gyldne Bog, som dog indeholdt langt ubetydeligere Navne; fra sin Side følte han sig heller ikke draget til Partiet og dets Ordførere. For Resten var han saa varm en Fædrelandsven som nogen; Ytringer heraf forekomme ogsaa før 1848; under den paafølgende Krig hørte han til de ikke længer unge Mænd — deriblandt flere bekjendte —, som lode sig indøve i Vaabenbrug; og navnlig hans senere Værker, «Ivar Lykke» og flere lyriske Digte (f. Ex. den bekjendte Sang «Fremtidsmaalet»), bære Vidne om hans Hjærte for Fædrelandet. Politiker kunde han efter sin Natur aldrig blive: paa dette Omraade svingede hans Stemning mellem de største Yderligheder. Ihvorvel han i det hele var afgjort kongeligsindet og i «Ahasverus» endog taler med flammende Begejstring om Kongedømmet af Guds Naade, skal han dog, som et troværdigt Vidne har berettet, være hørt at raabe «~~Republikken~~ level» paa

Konstitutionen

Slotspladsen i Marts 1848. Sagen var, at han havde meget lidt tilovers for Frederik VII, i alt Fald saa længe han levede; thi efter Kongens Død var han ligesom andre Fædrelandsvenner greben af dyb Uro for, hvad dette Dødsfald kunde medføre, og udtalte det bl. a. i et skjønt Lejlighedsdigt.

Ligesom enkelte andre betydelige Digtere fra hin Tid levede P.-M. tilbagetrukket, udelukkende i Privatlivet i sit eget eller sine nærpaarørendes Hjem. Han havde slet ingen Hu til mere spredt Selskabelighed; desuden levede han, i alt Fald indtil sine senere Aar, i temmelig smaa Kaar. Til Trods for hans strænge Dom over Verden var hans Sind dog alt andet end mørkt eller melankolsk: ingen kunde være mere oprømt og hyggelig, hjærtelig og deltagende end han. Endog som aldrende Mand kunde han være ret oplagt til at slaa Gjækken løs. Han elskede Børn og Ungdom, og med sin højsindede og fyrige Retfærdighedsfølelse var han en ridderlig Talsmand for Existenser, som han ansaa for tilsidesatte. Han holdt, som alle af hans Slægt, meget af Samtale og Disput; dog slog hans Konversation hyppigst over i en let og luftig Toneart, der kunde minde ikke lidet om Stilen i «Danserinden» eller «Adam Homo»; den var fuld af lunefulde Indfald og Ordspil, der ikke altid vare valgte med den kræsneste Smag («som naar en Svane afbryder sin stille, kongelige Sejlen med at vende Bagen i Vejret som en And»). Uagtet det landskabelige kun spiller en ringe Rolle i hans Digtning, var han en Elsker af den frie Natur; tidlig paa Aaret flyttede han ud til det kjære Fredensborg og sent der fra; han holdt ogsaa af at rejse i Indlandet eller Udlandet i Selskab med sin Hustru. Paafaldende var det, at den store Versevirtuos var meget blottet for musikalsk Sans. I sin tidligste Ungdom spillede han gjerne en Slags Komædie, dog, saa vidt vides, kun i dramatiske Løjer af ham selv; som moden Mand gav han næsten aldrig nogen Præstation til bedste, hvori han skulde sætte sin Person ind; og naar han yderst sjælden holdt en lille Tale eller læste højt, var det slet ingen Kunstnydelse at høre ham. (Hans store Beundrer Skuespilleren Michael Wiehe, der med For Kjærlighed oplæste og foredrog hans Digte, sagde en Gang, da P.-M. havde læst noget op for ham: «Nej, *han* skal skrive, og *jeg* skal læse».) I sin Studerestue var P.-M. en meget flittig Mand, først og fremmest med sin digteriske Produktion, som han i Regelen redigerede mange Gange om, før den tilfredsstillende ham, og som jo ogsaa vidner om en stærk Brug af Filen; dernæst ogsaa med

Læsning. Han læste ikke alene alle Poesiens største Frembringelser fra forskjellige Tider og Folk, men ogsaa — uagtet egentlig videnskabelig Granskning og Tænkning laa ham fjærnt — alle Haande lærde Værker, som kunde belære ham eller give hans reflekterende Tanke Impulser med Hensyn til dens Hovedgjenstand: Mennesket (Historie, Filosofi, Theologi, Fysiologi osv.).

P.-M. døde i Kjøbenhavn efter kun 1 eller 2 Dages Sygdom (Ansigtrosen) 29. Dec. 1876 og blev bisat med stor Højtidelighed i Holmens Kirke. Paa hans Grav paa Asminderød Kirkegaard er for offentlig indsamlede Bidrag oprejst et Monument med en ret vellignende Portrætmedaillon af Bronze (af Saabye). Af hans Værker, af hvilke de mere populære i hans Levetid vare udkomne i flere Oplag, enkeltvis eller samlede i Grupper, foranstaltedes der nu en samlet Udgave i 8 Bind (1878—79). Til hans Enke bevilgedes der en extraordinær Pension af Staten. Hun havde, allerede i hans Levetid, anonymt udgivet «Religiøse Studier» (1863) og «Fortsatte religiøse Studier» (1875). Hun døde 27. Febr. 1884.

Erslew, Forf. Lex. Dansk Pantheon, 23. Lev. (1844). J. L. Heiberg, Saml. pros. Skrifter IV. G. Brandes, Æsthetiske Studier. Samme, Danske Digtere. P. Hansen, Illustr. dansk Lit.-Hist. Nær og Fjern 1879, Nr. 352. Dagbladet 26. Okt. 1884. Dannebrog 1894, Nr. 642. *Jul. Lange.*

Paludan-Müller, Jens, 1771—1845, Biskop, Søn af Forvalter over Sorø Akademis Gods Caspar Peter M. († 1776) og Anna f. Paludan († 1805), er født i Sorø 7. Nov. 1771. Faderen døde, da Sønnen var 4 Aar gammel; men Moderens Værge, Professor L. L. Kongslev, tog sig af Drengen og lod ham undervise sammen med sine egne Børn. Han flyttede siden med Moderen til Kjøbenhavn og blev privat dimitteret 1789. 1793 tog han theologisk Embedsexamen, blev Lærer ved Waisenhuset og 1799 Sognepræst for Tise i Viborg Stift. 1801 forflyttedes han til Kjærteminde og Drigstrup, og 1819 blev han Stiftsprovst og Sognepræst ved St. Knuds Kirke i Odense.

I Kjærteminde bragte han det forfaldne Skolevæsen paa Fode og ordnede Fattigvæsenet. Der holdtes den Gang i Sognet gudelige Forsamlinger i en lille Kreds. P.-M. lagde dem ikke Hindringer i Vejen, uagtet han kun havde lidt Sympathi for dem. Vel roste han de opvakte Liv, men deres hele Tendens, mente han, forskruede Sindene, gjorde dem tungsindige og uskikkede til Livets Glæde og skyldfri Nydelser, medens den forledte til Indbildsk-

hed og Dømmesyge. Som Stiftsprovst har han ofte maattet erklære sig om Forsamlingerne, og han søgte bestandig at holde Middelvejen mellem for stor Strængthed og Slaphed. I Odense udgav han 3 Samlinger Prædikener, som han kaldte «Bidrag til Husandagt» (1821—25), og hvori han søgte at give dem, der trængte til Opbyggelse uden for Kirkerne, en sundere Føde, end de efter hans Mening fik i Forsamlingerne. I Anledning af Tusendaarsfesten for Kristendommens Indførelse 1826 indbødes han til at disputere for den theologiske Doktorgrad, men han afslog denne Ære.

1830 kaldedes han til Biskop i Aarhus, hvilket Embede han beklædte til sin Død, 14. Maj 1845. Han var ingen fremtrædende Biskop. Saa lidt som muligt blandede han sig i de kirkelige Stridigheder. Han var baade som Præst og Videnskabsmand bange for at komme ud i, hvad der var uklart; han vilde kunne se Maalet og Vejene, der førte der til. Schleiermachers Dogmatik syntes ham et dialektisk Kunstprodukt. Læseren maatte bestandig spørge: hvad er Sandhed? hvad er den egentlige Tro? Han kan ikke tro, at Grundtvig kan naa sit Maal, ikke blot fordi han bruger uforstandige Midler, men ogsaa fordi «Maalet selv i sin hele Udstrækning er for gigantisk». — I politisk Henseende havde han «et Horn i Siden paa Enthusiasterne», og han betragtede Oprettelsen af Trykkefrihedsselskabet som et, om end godmodigt, Udslag af Enthusiasmen. Han var ogsaa enig med Goethe i, at der aldrig taltes mere om Frihed, end naar det ene Parti vilde undertrykke de andre, og at det ikke gik ud paa videre, end at Magt og Indflydelse skulde gaa over fra den ene Haand til den anden. Men inden for den Begrænsning, hvor han følte sig hjemme, stod han sikkert paa sine Fødder, og han gjorde et ikke ringe Indtryk ved sine Prædikener og endnu mere ved sin Person; han forenede Mildhed og Overbærenhed med stor Alvor. Krævede han stræng Pligtopfyldelse af andre, krævede han den ikke mindre af sig selv.

Han ægtede 1799 Marie Benedicte Rosenstand-Goiske (f. 1775 † 1820), Datter af Sognepræst i Gunslev, Mag. Jens R.-G. Imellem deres 9 Børn ere Historikeren Caspar P. P.-M. og Digteren Frederik P.-M. nævnte ovfr., Provst Jens P.-M. ndfr.

P. E. Müller, Vita Andr. Sunonis (1830). Erslew, Forf. Lex. C. L. N. Mynster, Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid. L. Koch.

Paludan-Müller, Jens, f. 1813, Præst og theologisk Forfatter. P.-M., Søn af ovennævnte Biskop Jens P.-M., er født 8. Febr. 1813

i Kjærteminde, hvor hans Fader den Gang var Sognepræst. 1831 blev han dimitteret fra Odense Latinskole og gav sig da til at studere Filosofi og Theologi. I Filosofien var især Professor F. C. Sibbern hans Vejleder; i Theologien gik han paa egen Haand og fordybede sig navnlig i dogmatiske og exegetiske Studier. I Juli 1837 tog han theologisk Attestats, og allerede nogle Maaneder efter blev han konstit. Lærer, 1840 Adjunkt ved Sorø Akademis Skole. Han kom, efter eget Sigende, ganske uden Erfaring til Gjerningen som Lærer og Opdrager, men i den senere Rektor for Metropolitanskolen F. C. C. Birch (II, 284), der omtrent samtidig blev Adjunkt i Sorø, fandt han en Ven, der efterhaanden gav ham Forstand paa den vanskelige Dobbeltopgaves Løsning. 1841 ægtede han Charlotte Christine Birgitte Petrine Tryde (f. 1816 † 1874), Datter af Stiftsprovst E. C. T., og hans lykkelige Hjem og Omgangen med de fremragende Mænd, som den Gang levede i Sorø, især med Ingemann, gjorde ham det vanskeligt at bryde op fra «Digterreden». En voxende Trang til at forkynde Ordet, haarde Sygdomstilskikkelser og fortsatte theologiske Studier gjorde imidlertid Kaldet til Præst saa tydeligt for ham, at han ikke kunde modstaa det. 1847 blev han resid. Kapellan ved Budolphi Kirke i Aalborg og Præst ved Hospitalet, og inden kort Tid følte han sig hjemme i den jyske Kjøbstad. Indtægterne vare dog saa smaa, og hans Familie voxede saa stærkt, at han for at faa det daglige Brød maatte holde en Forberedelsesskole til Latinskolen og snart ønske at komme andesteds hen. 1855 søgte og fik han Sognekaldet i Thisted og Tilsted, og Aaret efter blev han tillige Provst for Hundborg og Hillerslev Herreder. I Aalborg havde han endnu kunnet fortsætte de theologiske Studier, der vare ham saa kjære, men i Thisted optog Præste- og Provstegjerningen hans Tid i den Grad, at det blev ham umuligt. For at finde et roligere Tilflugtssted søgte han 1864 Forflyttelse til Marvede og Hyllinge paa Sjælland og 1874 til Snese, hvorfra han 1888 tog sin Afsked. Siden har han privatiseret i Kjøbenhavn.

Som theologisk Forfatter indtager P.-M. en ejendommelig Plads imellem de kirkelige Partier og Retninger. I en Afhandling «Om Dr. Martensens kristelige Dogmatik» (1850) gjorde han fra et afgjort kirkeligt, luthersk Ståde det videnskabelige og kirkelige Grundlag for Martensens Dogmatik til Gjenstand for en grundig kritisk Behandling; senere skrev han i «Nyt theol. Tidsskr.» et Par fortrinlige Afhandlinger om den apologetiske Bestanddel i Biskop Mynsters

Prædiken og om S. Kierkegaards «Indøvelse i Kristendom». Hans egentlige Forfatterskab begyndte dog først, da han som Præst paa ny havde fæstet Rod i den sjællandske Jord; det var til Dels Foredrag i Roskilde Præstekonvent, hvis Formand han var i flere Aar, der gave ham Tilskyndelser til videre Udførelse af sine Tanker. 1869 udkom det tankevægtige Skrift «Om Guds Ord», der, nærmest paa Grund af en norsk Kritik, 1871 fik et omfattende Supplement i den lærde Undersøgelse: «Skriften og Overleveringen fremstillede i deres evangeliske Sammenhæng». I disse Skrifter, der uden Tvivl vilde have gjort stærkere Virkning, hvis de havde været skrevne med mindre Bredder, søgte Forfatteren at drage et forsvarligt Skjel mellem det efter hans Mening holdbare og uholdbare i Grundtvigs Opfattelse af Ord og Skrift, Bibel og Sakramenter, og ved dem kom han til at indtage en Midtstilling imellem Grundtvigs Venner og Modstandere. I Tidsrummet mellem de 2 nævnte Bøger udgav han «Evangelisk Præstegjerning» (1870), et af de bedste pastoralteologiske Arbejder, vor Litteratur ejer. 1872 traadte han ved Bogen «Om Præsternes Adgang til Alteret i den danske Folkekirke» i Skranken for Præsternes Ret til Selvkommunion, og da den evangeliske Alliance (1884) stævnedes til Møde i Kjøbenhavn, gav han i Lejlighedsskriftet «Evangelisk Alliance og luthersk Bekjendelse» gode Grunde for sin Vægning ved at følge Alliancens Indbydelse til danske Kristne. Senere har han i Skrifterne «Folkekirken og evangelisk Tro» (1890) og «Guds Rige og evangelisk Tro» (1891) fra forskellige Synspunkter belyst sin ejendommelige theologiske og kirkelige Opfattelse. — Ved Universitetets Jubelfest 1879 modtog han den theologiske Æresdoktorgrad.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 469 f. Levnedbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer S. 115 f.

Fr. Nielsen.

Paludan-Müller, Jens, 1836—64, Historiker, fødtes i Odense 10. Marts 1836 som eneste Søn af ovennævnte Casp. P. P.-M. og blev Student fra Nykjøbing Skole 1855. Varm religiøs valgte han Theologien til Studium og tog theologisk Embedsexamen 1862. Han havde i øvrigt mange Interesser, særlig for Digtekunst og Landets Fortidsminder, og der var stærk Gjæring i hans Sind. Da Universitetet 1862 udsatte en Prisopgave om Gullands Historie, greb han Lejligheden til at prøve sine Evner og vandt Aaret efter Prisen. Han var da Rekrut i Lejren paa Lammefællede, snart efter gik han som menig i 1. Regiment til Gottorp og Danevirke. Den kejtede Rekrut

var bleven en pligtopfyldende, begejstret Krieger og en trofast Kammerat. Han kæmpede heltemodig ved Oversø, men da han standhaftig ikke vilde vige, blev han dræbt ved et Skud gennem Øjet (6. Febr. 1864). En Mindesten over ham er rejst i Borchs Kollegiums Have. Hans Fader udgav 1865 hans efterladte Arbejde: «Gullands Forhold til Danmark og Sverige i det 14., 15. og 16. Aarhundrede», ledsaget af en Biografi.

Illustr. Tid. 6. Marts 1864. Nord. Univ.-Tidsskr. 1864, I, 124 f. Politiken 18. og 25. Sept. 1897.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Paludan-Müller, Johannes Nathanael, f. 1853, Forfatter, Præst. J. P.-M., Søn af ovenstaaende Provst Jens P.-M., er født i Aalborg 19. Nov. 1853. Fra sit 2. til sit 10. Aar opholdt han sig i Thisted, derpaa i Marvede fra 1864—67 og fra 1867—72 paa Herlufsholm, hvor han blev Student; 1878 tog han theologisk Embedsexamen og var derpaa Huslærer i Gladsaxe Præstegaard. 1882 blev han ansat som personel Kapellan hos sin Fader i Snesere, var saa fra 1885—88 Præst i Mov ved Aalborg, hvorpaa han efterfulgte sin Fader i Snesere. 5. Dec. 1882 ægtede han Anna Henriette Eliza Jensenius (f. 11. Sept. 1851), Datter af Godsforvalter B. J. J. paa Rygaard ved Roskilde (f. 1810 † 1866) og Severine Bartholine f. Møller (f. 1816 † 1871). — Baade i litterær og religiøs Henseende var han tidlig stærkt paavirket af begge sine Forældre, senere af Jonas Lie og Henrik Ibsen i dennes første Periode; af ældre Forfattere har han givet sig meget af med Goethe, Lessing, W. Scott, Dickens og Macaulay. Han har forfattet «Aarstiderne», 4 Fortællinger (1880), «Margrethe Thorsen», Roman (1883), «Studier over Goethes Dramer» (1884), «Lessings religiøse Livsanskuelse» (1888), «Idyller fra det daglige Liv» (1892), «Menneskets Komædie; 1. Afd.: Kongen, Tragedie i 5 Akter» (1893) og 2. Afd.: «Munken, tragisk Drama i 5 Akter» (1895), endelig «Memento mori», Fortællinger (1897). Desuden har han i Blade og Tidsskrifter leveret Bidrag i bunden og ubunden Stil.

Nic. Bøgh.

Müllner, Wolfgang (eller Wolf) Jacob, 1701—79, Kirurg. Han fødtes i Nürnberg 5. Febr. 1701 og var en Søn af Stadens ældste Viserer Johann Bernhard M. og Ursula f. Bernstein. Efter at have været Lærling hos en Amtskirurg i sin Fødeby uddannede han sig videre ved forskjellige tyske Lærestalter og erholdt Ansettelse som Militærlæge. 1728 fik han Posten som Livkirurg og

Kammertjener hos Dronning Sophie Magdalenes yngste, berygtede Broder Markgreve Frederik Christian af Brandenburg-Kulmbach (V, 350), hvem han fulgte paa flere Rejser, i det han samtidig benyttede Lejligheden til videre Uddannelse i de lægevidenskabelige Discipliner. Ankommen med Markgreven til Kjøbenhavn 1732 praktiserede han her som Kirurg. I Marts 1734 arresteredes han hemmelig i Hamborg paa den danske Konges Foranledning, efter hvad der angaves, sigtet for forbryderisk Færd og navnlig for Delagtighed i Fosterfordrivelse. Efter et forgjæves Forsøg fra den danske Regerings Side paa at faa ham i al Hemmelighed indsat i Fængsel i Holland førtes han i Juni s. A., uden at hans Sag kom for Domstolene, til Norge, hvor han, fremdeles med lagttagelse af den yderste Hemmelighedsfuldhed, anbragtes i haardt Fængsel paa Akershus, hvis Kommandant fik den strængeste Instrux om fuldstændig Afsondring af Fangen fra Yderverdenen. Et Par Aar efter blev han vel løsladt, men sendt til Bornholm med Ordre til Øens Kommandant om at vaage nøje over ham. Han havde afgivet edeligt Løfte om ej at forlade Øen, men rømmede dog der fra og rejste til sin Fødeby, hvorfra han i en Redegjørelse, som afsendtes ogsaa til Danmark, rettede stærke Angreb mod Schulin (Markgrevernes tidligere Hovmester) som den, for hvis Intriger og Forfølgelse han havde været et Offer. Sagens egentlige Sammenhæng og navnlig Grunden til, at han af den danske Regering blev behandlet som en yderst farlig Statsfange, har ikke kunnet oplyses. 1738 fik Nürnbergs Magistrat Anmodning fra Christian VI om at lade ham straffe for hans Forseelser, særlig for Beskyldningerne mod Schulin, men synes i en Svarskrivelse at have taget ham i Forsvar, hvorefter Kongen ogsaa lod sig formilde og erklærede at ville tilgive ham, hvis han offentlig gjorde Afbigt for sine «Kalumnier». I øvrigt har Kongen i Brev til Svogeren udtalt en haard Dom over M.s Karakter og Færd og betegnet ham som «ein recht böser Mann» og «ein gottloser Vogel», og noget gunstigt Omdømme i Danmark har han aabenbart aldrig nydt. Hvad der, aabenbart paa Grundlag af avtobiografiske Meddelelser, berettes om, at han 1733 skulde være udnævnt til Generalstabskirurg ved det Auxiliærkorps, der sendtes til Tyskland, eller senere til Provinsialfysikus paa Bornholm, viser sig at være fejlagtigt.

Derimod synes han i sin Fødeby at være bleven betragtet med gunstigere Øjne og efter sin Tilbagekomst at have levet her uanfægtet som Kirurg og Fødselshjælper, pyntende sig med Titelen

af markgrevelig Livkirurg. 1737 ægtede han Julie Regine Dorn. Ogsaa som lægevidenskabelig Forfatter optraadte han nu; han har publiceret nogle Smaaskrifter, og i de af Erlanger-Professoren Delius (Præsident for det Leopoldinske Akademi) udgivne, i sin Tid vel ansete «Fränkische Sammlungen» er der optaget en Afhandling af ham om Brok, hvoraf han ses at have været en velinstrueret og litterært dannet Læge. — Han døde i Nürnberg paa sin Fødselsdag, 5. Febr. 1779.

G. A. Will, Nürnbergisches Gelehrten-Lex. II, 679 ff. Herholdt og Mansa, Saml. t. d. danske Medicinalhist. S. 222 ff. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 350 f. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. VI, 371. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 II, 355.

Jul. Petersen.

RETTELSER.

I. BIND.

- S. 48 L. 11 f. n. 4. Juli, læs: 4. Juni.
 - 125 - 4 f. o. 1710, læs: 1703.
 - 160 - 6 — Sommeren 1657, læs: Vinteren 1657—58.
 - 266 - 17 — 1690, læs: 1692.
 - — - 13 f. n. 18, læs: 18, nu 28.
 - 585 - 11 — 1807, læs: 1810.

II. BIND.

- S. 84 L. 6—7 f. o. Orientalisten, den østerrigske Overrabbiner, læs: Præsten
 ved den jødiske Menighed i Wien.
 - 120 - 7—9 — Ordene «Det berettes . . . forskjønne den» udgaa.

III. BIND.

- S. 54 L. 16 f. n. Blumenbach, læs: Blumensaadt.
 - 138 - 10 f. o. Marie Cathrine, læs: Cathrine Marie.
 - 254 - 14 f. n. vistnok 1826, læs: 1820.
 - — - 3 — f. 1790 † 1870, læs: f. 1792 † 1871.
 - 256 - 9 f. o. 1874, læs: 1875.
 - 443 - 6 — 1808, læs: 1809.
 - — - — — S. A., læs: 1808.
 - 556 - 6 — } Grevinde Christiane døde i Foraaret 1670.
 - 557 - 3 — }